

УНІВЕРСИТЕТ
КОРОЛЯ
ДАНИЛА

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ДИСКУСІЇ ПОЗА ФОРМАТОМ

Матеріали
XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(11 квітня, 2025 рік)

м. Івано-Франківськ
2025 рік

Міністерство освіти і науки України
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»

Зеленогурський Університет (Польща)
Сучавський університет імені Штефана чел Маре (Румунія)
Колегія адвокатів м. Сучава (Румунія)

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ДИСКУСІЇ ПОЗА ФОРМАТОМ

*Матеріали XII Міжнародної наукової конференції
(м. Івано-Франківськ, 11 квітня 2025 року)*

Івано-Франківськ

2025

DOI 10.33098/2025.12.11.04

УДК 001(477) (042.5)

С 88

*Рекомендовано до розміщення в електронних сервісах
ЗВО «Університет Короля Данила»
(протокол № 10 від 30 квітня 2025 р.)*

С 88 **Студентські наукові дискусії поза форматом:** матеріали XII Міжнародної наукової конференції (м. Івано-Франківськ, 11 квіт. 2025 року). Івано-Франківськ: ЗВО «Університет Короля Данила», 2025. 940 с.

Видання вміщує тези доповідей учасників XII Міжнародної наукової конференції «Студентські наукові дискусії поза форматом», яка відбулася 11 квітня 2025 року у закладі вищої освіти «Університет Короля Данила». Розраховане на наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти і наукових установ, здобувачів вищої освіти, а так само широкий читацький загал.

Організаційний комітет не завжди поділяє думку учасників конференції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК 001(477) (042.5)

© ЗВО «Університет Короля Данила», 2025

© Автори, 2025

Зміст

Секція «Актуальні проблеми історії і теорії українського та світового естрадно-вокального мистецтва»	18
Довбуш Вероніка, ЕСТЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА КОЗАРЕНКА.....	18
Долід Вероніка, НЕОНІЛА ЛАГОДЮК – СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЖАЗОВА КОМПОЗИТОРКА, ВИКОНАВИЦЯ, МУЗИЧНИЙ ПЕДАГОГ	22
Івасів Таїсія, РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	25
Мигасюк Людмила, СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЕСТРАДНА ПІСНЯ ЯК ПРОЯВ ІДЕНТИЧНОСТІ АРТИСТА	30
Миюк Ольга, СПІВЕЦЬ УКРАЇНИ: ЖИТТЯ, ТВОРЧІСТЬ ТА СПАДЩИНА ІГОРЯ БІЛОЗІРА	35
Онофрjuk Павло, ВІА – МИСТЕЦЬКИЙ ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДИ 1960-1980-х рр.....	38
Пінчук Вероніка, ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ТА ВИКОНАВСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ «КОЛЯДИ» ДЛЯ ФОРТЕПІАННОГО ДУЕТУ В. СЕМКОВИЧА	41
Попович Вероніка, AUTO-TUNE ТА ІНШІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ВОКАЛЬНОМУ ВИКОНАВСТВІ.....	43
Сергійчук Аніта, ІМПРОВІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛІСТА.....	47
Худецький Олександр, Шиндирівська Катерина, АВТОРСЬКА ПІСНЯ ЯК ФОРМА САМОВИРАЖЕННЯ МОЛОДИХ ВИКОНАВЦІВ	50
Худьо Марія, ПЕРЕМОГА ГОЛОСУ ЧИ ОБРАЗУ? ВОКАЛЬНІ ТА СЦЕНІЧНІ СТРАТЕГІЇ НА «ЄВРОБАЧЕННІ».....	54
Секція «Дизайн та мистецтво»	59
Барановська Вероніка, МАТЕМАТИКА У ЖИВОПИСІ: ЗОЛОТИЙ ПЕРЕТИН ТА ПРАВИЛА ЗАСТОСУВАННЯ РОЗРАХУНКОВИХ УМІНЬ У МЕЖАХ КОМПОЗИЦІЇ	59
Гаджало Олександр, ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК МАЛЮВАННЯ ПІД ЧАС BLACKOUT	64
Граб Діана, ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ КОЛЬОРУ НА ЛЮДИНУ	67
Гребенюк Анастасія, «СТАНИСЛАВІВСЬКИЙ ФЕНОМЕН» ЯК ПРОЯВ УКРАЇНСЬКОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ	71
Гринчишин Ольга, РОЛЬ СИМЕТРІЇ ТА АСИМЕТРІЇ В ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ	75
Гринько Таїсія, ГЕОМЕТРІЯ У БРЕНДИНГУ ТА ВЕБДИЗАЙНІ: ЯК ПРОСТІ ФОРМИ, СИМЕТРІЯ Й АСИМЕТРІЯ ВПЛИВАЮТЬ НА ВІЗУАЛЬНУ ІЄРАРХІЮ ТА ЮЗАБІЛІТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	78

Заліська Наталія, ПСИХОЛОГІЯ ШРИФТІВ У ДИЗАЙНІ УПАКОВКИ – ЯК ТИПОГРАФІКА ФОРМУЄ ДОВІРУ СПОЖИВАЧА.....	81
Дануца Йовдій, ПРИХОВАНІ СЕНСИ ТА СИМВОЛІЗМ У КАРТИНІ «САД ЗЕМНИХ НАСОЛОД» ІЄРОНІМА БОСХА	86
Карлічук Олена, ЧИННИКИ ВПЛИВУ ОБ'ЄКТІВ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	90
Ковтунова Каріна, СИМЕТРІЯ ТА ГЕОМЕТРІЯ В АРХІТЕКТУРІ.....	94
Король Ольга, ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРИВНІ: ЗМІНИ В ДИЗАЙНІ 10- ТА 100-ГРИВНЕВИХ БАНКНОТ	98
Мельник Катерина, ЕМОЦІЙНИЙ ВПЛИВ КОЛЬОРУ І ШРИФТІВ У КІНОПОСТЕРАХ	102
Молчанова Поліна, DIGITAL ART: ПОЄДНАННЯ НАВИЧОК І ТЕХНОЛОГІЙ.....	106
Лопатинська Лілія, НАСТІЛЬНА ГРА МІЖ ТРАДИЦІЯМИ ТА СУЧАСНІСТЮ: ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ІНТЕРАКТИВНИЙ ДОСВІД	109
Пономаренко Анна, ЕМОЦІЙНИЙ ДИЗАЙН: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ UX/UI ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА КОРИСТУВАЧІВ	113
Слободян Мар'яна, МИСТЕЦЬКИЙ ПРОСТІР У ПРОЦЕСІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЧЕРЕЗ АРТТЕРАПІЮ.....	117
Солданюк Адріана, МАТЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ.....	121
Стрембецька Ольга, МІСТИКА І НАУКА В ПІЗНІЙ ТВОРЧОСТІ САЛЬВАДОРА ДАЛІ	126
Худик Софія, МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ ДРАМАТУРГІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ.....	130
Швирид Христина, NFT: РЕВОЛЮЦІЯ ВЛАСНОСТІ В КРЕАТИВНІЙ ІНДУСТРІЇ	134
Parakhoniak Anastasiia, THE INFLUENCE OF VIDEO GAME AESTHETICS ON MODERN GRAPHIC DESIGN	138
Секція «Журналістика та цифрові комунікації в епоху штучного інтелекту, соціальних мереж і нових форматів: виклики, можливості та етичні аспекти».....	142
Артим Уляна, ПОДІЄВА ФОТОГРАФІЯ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ.....	142
Волочій Марія, ІНФОРМАЦІЙНА ЕПОХА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ЯК ЖУРНАЛІСТИ АДАПТУЮТЬСЯ ДО НОВИХ ЦИФРОВИХ РЕАЛІЙ.....	144
Гаджало Олександр, КІНЕМАТОГРАФІЧНА ПРОПАГАНДА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	148
Грамажора Анастасія, МЕДІА ТА КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ: ЯК ЖУРНАЛІСТИ ДОПОМАГАЮТЬ ЗБЕРІГАТИ КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ В УКРАЇНІ.....	151
Дімнич Євгенія, ВІЗУАЛІЗАЦІЯ КОНТЕНТУ З ДОПОМОГОЮ НЕЙРОПОМІЧНИКІВ .	155
Запісоцька Дарина, СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПОБУДОВИ ДОВІРИ ДО БРЕНДУ	159

Княгніцький Руслан, ЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ МУЗИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	164
Лакіза Каріна, INSTAGRAM ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО КОНТЕНТУ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ	167
Петровська Ольга, ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНИХ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТВОРЕННІ ЦИФРОВОГО ВМІСТУ ТА ЦИФРОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	171
Попадинець Софія, ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ БРЕНДУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: KEYС ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ «КОРУНА»	175
Селюніна Надія, TELEGRAM: ВІД КАНАЛУ КОМУНІКАЦІЇ ДО МАЙДАНЧИКА БИТВИ ЗА ІНФОРМАЦІЙНУ ПЕРЕВАГУ	178
Ходічева Єлизавета, ВНУТРІШНІЙ ПІАР ЯК ІНСТРУМЕНТ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ: АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ ПРАЦІВНИКІВ	181
Секція «Перспективи розвитку інформаційних технологій»	185
Бабчук Едуард, CAPPIN: САМОЗАТИСКНЕ КОНТАКТНЕ З'ЄДНАННЯ ДЛЯ БАГАТОРАЗОВОГО ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС МАКЕТУВАННЯ ТА ПРОТОТИПУВАННЯ.....	185
Білан Юлія, АНАЛІЗ ПОТРЕБ ТА ІСНУЮЧИХ ВЕБ-РЕСУРСІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я	188
Бойчук Богдан, РОЗВИТОК МОБІЛЬНИХ АНІМЕ-ДОДАТКІВ.....	190
Боринець Роман, ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНСТРУМЕНТІВ ПОШУКУ ТА ПОРІВНЯННЯ ТОВАРІВ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ З ПРОДАЖУ ТЕХНІКИ.....	192
Білуник Анатолій, ІНТЕРАКТИВНІ ВЕБТЕХНОЛОГІЇ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКИ ВЕБДИЗАЙНУ Й ТЕСТУВАННЯ	196
Бурдун Олександр, ЯК SOULS-LIKE ІГРИ НАВЧАЮТЬ ЦІНУВАТИ БУДЬ-ЯКЕ НАВЧАННЯ	199
Воробйов Марат, РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ: РОЛЬ СТАРТАПІВ ТА ІННОВАЦІЙ.....	202
Григорів Олександр, ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ В МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЧЕРЕЗ АДАПТОВАНІ РУЧНІ СИСТЕМИ ОБЛІКУ	204
Григорчук Роксолана, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: РОЛЬ ШІ У РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ	208
Данюк Вікторія, ОСНОВНІ, ПОХІДНІ ТА НЕПИСАНІ ДЖЕРЕЛА ПРАВА ЄС ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРОЦЕСУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО .	211

Дарвай Олеся, МЕТОДИ РЕНДЕРИНГУ РЕАЛІСТИЧНИХ 3D-ЗОБРАЖЕНЬ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ: ПОРІВНЯННЯ РАСТЕРИЗАЦІЇ, ТРАСУВАННЯ ПРОМЕНІВ ТА ГІБРИДНИХ ПІДХОДІВ.....	215
Дзюник Андрій, ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ У БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ.....	219
Дмитришин Ігор, РОЗВИТОК ВЕБОРІЄНТОВАНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ СПІЛЬНИХ ПОЇЗДОК: ТЕХНІЧНІ РІШЕННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МОБІЛЬНІСТЬ	222
Дрімущ Костянтин, СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА: ВРАЗЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ЦІЛЬ АТАК	225
Дрогомирецький Роман, МІНІМАЛІЗМ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ІНТЕРФЕЙСУ КОРИСТУВАЧА	228
Дрогомирецький Роман, GITHUB ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КОМАНДНИХ НАВИЧОК І ЛІДЕРСТВА	231
Дрогомирецький Роман, ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ	234
Дученко Вероніка, КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: ЗАГРОЗИ ТА ПРОТИДІЯ	237
Зубко Станіслав, АЛГОРИТМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ НАВЧАЛЬНИХ ПОТРЕБ ТА АДАПТАЦІЇ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТРАЄКТОРІЙ СТУДЕНТІВ	241
Кавацюк Костянтин, UX-ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ: ЯК ПОКРАЩИТИ ДОСТУПНІСТЬ ЦИФРОВИХ ПРОДУКТІВ.....	246
Кізера Віктор, ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ КІБЕРЗАГРОЗ ТА РОЗРОБКА ІНСТРУМЕНТІВ, ЩО ПОКРАЩУЮТЬ БЕЗПЕКУ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ НА ПЛАТФОРМІ IOS	249
Кучера Олександр, ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЧИСЕЛЬНОГО ІНТЕГРУВАННЯ В АНАЛІЗІ ВЕЛИКИХ ДАНИХ.....	252
Книшук Вікторія, ЗАСТОСУВАННЯ МАТРИЦЬ ДЛЯ РОБОТИ З ДВОВИМІРНИМИ МАСИВАМИ У ПРОГРАМУВАННІ	256
Когут Богдан, ВИКОРИСТАННЯ ПІДХОДІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПАРАДИГМИ В ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОМУ ПРОГРАМУВАННІ	259
Лаврук Олександра, ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗБЕРІГАННЯ ДАНИХ..	262
Лайтар Олег, ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МОБІЛЬНИХ ДОДАТКАХ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МОВ.....	264
Ласіца Іван, СТВОРЕННЯ І РОЗВИТОК МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ RYTHON	266
Найда Володимир-Ярослав, ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСВІТНІЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ТА РОЗРОБКА ІНТЕРАКТИВНОГО ПРИСТРОЮ ДЛЯ ЦЬОГО ПРОЦЕСУ	269

Овчаренко Владислав, ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	271
Оленяк Сергій, ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ МЕТОДУ ЗЕЙДЕЛЯ НА МОВІ C#	275
Пирин Роман, ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ ГРАВЦІВ У СФЕРІ ВЕБСИСТЕМ ДЛЯ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЙ ПО ГРІ DOTA 2	279
Плещук Володимир, ІНТЕГРАЦІЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ АЛГОРИТМІВ У ДОДАТОК ДЛЯ ПОШУКУ ТА ОЦІНКИ ФІЛЬМІВ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ КОРИСТУВАЧЬКОГО ДОСВІДУ	281
Постоловський Максим, ТРЕНІНГ-ГРА ДЛЯ ПРОГРАМІСТІВ.....	283
Притула Андрій, СТВОРЕННЯ PROGRESSIVE WEB APPS.....	287
Рой Євген, УСПІХ ЛІДЕРА У СВІТІ ІТ: КЛЮЧОВІ НАВИЧКИ ДЛЯ ПРОРИВУ	290
Рокетський Роман, ВПЛИВ CURSOR.AI НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗРОБКИ ВЕБДОДАТКІВ	293
Юсипів Михайло, ІННОВАЦІЇ В ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКУ ТВАРИН В УКРАЇНІ....	296
Рудакова Світлана, Щетініна Людмила, Сергійчук Оксана, МЕНЕДЖМЕНТ РОБОЧОГО ЧАСУ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ, ВИКЛИКИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	299
Свінціцька Марія, ОСНОВИ БЕЗПЕЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ В ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНИХ СИСТЕМАХ	302
Себро Віталій, ВИКОРИСТАННЯ AI-АГЕНТІВ: ФІНАНСИ, ОСВІТА, МЕДИЦИНА	304
Слободян Віталій, АВТОМАТИЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ.....	307
Слюсар Софія, ІНТЕГРАЦІЯ ШІ В LMS MOODLE ДЛЯ ПОЯСНЕННЯ ПОМИЛОК СТУДЕНТА ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ТЕСТУ	309
Станішевський Андрій, РОЗРОБКА МОБІЛЬНОГО ДОДАТКА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	313
Строїч Олександр, ІНТЕГРАЦІЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНЗАКЦІЙ В ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІ	316
Твардовський Арсен, ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ ПЛАТФОРМИ «КАНООТ!» У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ.....	319
Твардовський Іван, ПОШИРЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	323
Федорко Максим, ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПОЄДНАННЯ ЖАНРІВ І ОПТИМІЗАЦІЇ ІГРОВОГО ПРОЦЕСУ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ ГРАВЦЯ.....	327
Фуртак Тарас, CELL BROADCAST ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА СИСТЕМНОГО ОПОВІЩЕННЯ	330

Хазарінов Богдан, GODOT ЯК НАЙКРАЩА ЗАМІНА UNITY	334
Ципердюк Яна, ВПЛИВ ВІДЕОІГОР НА СТУДЕНТІВ	337
Юсипів Михайло, ІННОВАЦІЇ В ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКУ ТВАРИН В УКРАЇНІ....	340
Янюк Володимир, ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АВТОМАТИЗАЦІЇ ТЕСТУВАННЯ ВЕБЗАСТОСУНКІВ.....	342
Якубовський Олександр, ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ГРАФІВ В ІТ.....	345
Секція «Правовий розвиток і забезпечення суспільної безпеки: виклики сучасності, інноваційні підходи та перспективи»	350
Батіг Христина, РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ: СУДОВІ АСПЕКТИ	350
Батіг Христина, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ НАСЛІДКІВ ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ (ЧОРНОБИЛЬСЬКА ТРАГЕДІЯ).....	355
Белінський Олександр, ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ПІДРОЗДІЛУ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ СУЧАСНОСТІ	359
Боднарук Аліна, ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	363
Бойко Йордана, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА СУЧАСНОГО ПРАВОПОРЯДКУ	368
Бойко Максим, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ МІСЦЕВИМ РОЗВИТКОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	372
Вангела Яна, ВИКЛИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ НЕРІШУЧОСТІ НАШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПАРТНЕРІВ	376
Венгер Ірина, ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ.....	382
Гавадзин Назар, ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПОСТРАЖДАЛИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ.....	386
Гапчук Марія, АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ І КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ	389
Гашпар Сергій, ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД У СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	393
Гошій Анна, ЄВРОПЕЙСЬКІ СПІВТОВАРИСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС	397
Гулька Віталій, ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	400

Данілова Анна, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ВИЯВЛЕННІ ТА ЗАПОБІГАННІ КІБЕРЗАГРОЗАМ	403
Даньків Андріана, ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОСТІ	406
Дибач Анастасія, ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	410
Дикий Ігор, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА	415
Дідух Карина, ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	419
Довжанський Максим, ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ	423
Дорошенко Олександра, СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ.....	426
Дроняк Василь, ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	429
Дутчак Аліна, АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ	432
Дячук Василь, ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК УНІКАЛЬНА ПРАВОВА СИСТЕМА.....	435
Завгородний Артур, ПРОБЛЕМИ ТА САНКЦІЇ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ПІД ЧАС ПОЛОНУ	438
Зайченко Софія, ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ ЯК ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАШОЇ ДЕРЖАВИ.....	442
Зелінський Орест, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДІЛУ ЯК ФОРМИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ	445
Зіброцький Ігор, ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	450
Золотаренко Софія, ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ: НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	454
Іваночко Святослав, МОДЕЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА.....	457
Івасишин Романія, РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ	460
Ільків Марта, АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ Й ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ	464

Ковцуняк Лідія, ДЕРЖАВНА ЛІСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК.....	468
Кривецький Лука, ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	472
Куппер Анастасія, ЧИ Є МІСЦЕ ЕТИЧНИМ НОРМАМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ?	476
Кушнір Ірина, ЗАТРИМАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ.....	480
Лапцун Вероніка, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА БАЗОВА ДИСЦИПЛІНА ДЛЯ ЮРИСТА	484
Легка Вероніка, МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: ЖЕНЕВСЬКА КОНВЕНЦІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ	487
Марина Мирослав, ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ЗГІДНО ПОЛОЖЕНЬ ПЕРВИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА	491
Масловський Ілля, ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКРЕМІ ВИДИ НЕЗАКІНЧЕНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	495
Микитюк Анастасія, СТАТУС БІЖЕНЦЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	499
Міхалечко Юрій, ВІДМЕЖУВАННЯ ДИВЕРСІЇ ВІД ІНШИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ.....	503
Немченко Олександр, СПОСОБИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АСПЕКТ	507
Онисим'юк Олександра, НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ОРД: ЧИ Є ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ПЕРЕБІГУ ДОКАЗУВАННЯ	512
Пташник Софія, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ВІД ЛІКАРСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО ЗАХИСТУ ПРАВ	516
Савін Руслана, РОЗПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ НА ТРИ ГІЛКИ В НАШІЙ ДЕРЖАВІ	520
Савчук Михайло, ПРОБЛЕМАТИКА ПРИТЯГНЕННЯ ОСОБИ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ	523
Синчуковська Аліна, ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ.....	527
Соловей Ірина, ЯДЕРНЕ ПРАВО: ПЕРЕДУМОВИ, ПОТРЕБА, ФІЗИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ	531
Стецик Вікторія, НЕДОТОРКАНИСТЬ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ..	535

Тулис Ірина, МЕХАНІЗМИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ЄС ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНЕ ІНСТИТУЦІЙНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ	539
Філяк Вікторія, ДІАГНОСТИЧНІ КРИТЕРІЇ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СМЕРТІ МОЗКУ. ПОНЯТТЯ ЕВТАНАЗІЇ ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ	543
Флісак Софія, ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА В УКРАЇНІ	547
Хімей Степан, ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ ЄВРОПАРЛАМЕНТОМ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЮ РАДОЮ ЯК ДУАЛЬНА ФОРМА ВЗАЄМОДОПОВНЕННЯ ТА КОНТРОЛЮ	551
Цибульська Софія, ДОВІРА ДО ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	556
Чекіс Роман, ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	560
Чекіс Кіра, СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	564
Ширган Вадим, НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЕКСТРЕНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ	567
Шкритюк Діана, ЗАКОНОДАВЧІ ОРГАНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	570
Щербій Юлія, КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ЯК ПРЕДМЕТ ВИВЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	575
Юрович Марта, РОЛЬ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ЄС	578
Lazarenko Volodymyr, THE FOUNDATIONS OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW	581
Секція «Психологічні ресурси особистості в часи невизначеності»	585
Артемова Ангеліна, РЕСУРСИ СТРЕСОПОДОЛАННЯ ЮНАЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ BASIC PH	585
Кінах Христина, ЯК ЕФЕКТ БІЛІНГВІЗМУ ВПЛИВАЄ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ	590
Ковальчук Елеонора, ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ	592
Марунчак Надія, РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКІВ	597
Романенко Мирослава, СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЯК СПОСІБ ПОБОРОТИ ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	600
Сакаль Влада, КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ІЗ ЗПР	604

Скуматчук Анна, ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ В ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	608
Цебер Ярина, ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІДЛІТКІВ	612
Секція «Роль крафтового бізнесу в розвитку туризму та збереженні унікальних локальних кухонь: теоретичні та практичні аспекти».....	616
Влашин Вероніка, КРАФТЯРІ УНІКАЛЬНИХ РОСЛИННИХ ОЛІЙ ЯК ЧАСТИНА КРАФТОВОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ.....	616
Гаркавий Іван, РОЗВИТОК БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ	620
Гуцалюк Діана, КРАФТОВА ПРОДУКЦІЯ ФРАНКІВСЬКОГО ОПІЛЛЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ	623
Крис Христина-Василина, КРАФТОВИЙ БІЗНЕС, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ВОРОХТЯНСЬКОЇ ГРОМАДИ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ТУРИСТІВ	626
Луцик Ірина, ТРАДИЦІЙНІ СТРАВИ ОПІЛЛЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ	629
Михайлевич Ірина, РОЛЬ ГАСТРОНОМІЧНИХ ФЕСТИВАЛІВ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КРАФТОВОГО БІЗНЕСУ	632
Портєчин Богдан, ЕКОІННОВАЦІЇ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ	634
Семчук Марія, КРАФТОВИЙ БІЗНЕС ЯК РУШІЙНА СИЛА ЛОКАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ.....	638
Сумарук Марія, ВИКОРИСТАННЯ ЛОКАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД У ТУРИЗМІ	641
Форкуца Богдан, ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ.....	644
Секція «Сучасний бізнес: нові підходи до управління, обліку, фінансів та маркетингу»	648
Андрусик Богдан, ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ	648
Бендус Аліна, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ІНВЕСТУВАННЯ	650
Величко Христина, ІГРОВА ІНДУСТРІЯ УКРАЇНИ: ВНЕСОК У ВВП ТА СТВОРЕННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ.....	653
Грицяк Іван, СУЧАСНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ.....	656
Гладенька Анна, ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВЛАСНОЇ ПОЗИЦІЇ ФІРМИ НА РИНКУ.....	660
Гунчак Володимир, АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ	662

Демедюк Кароліна, Гордейчук Світлана, УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМИ КОМАНДАМИ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ЛІДЕРСТВА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ...	665
Ільченко Наталія, СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КОМПАНІЇ У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	668
Косінська Ілона, АВТОРИТЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО КЕРІВНИКА.....	670
Курсєков Артем, РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ КЛІЄНТСЬКИХ ВІДНОСИН У БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЯХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	675
Куцеля Роман, ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНСТИТУЦІЇ У ФОРМУВАННІ РЕГУЛЯТОРНОГО ЛАНДШАФТУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	676
Луцак Максим, ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИЙ КЛІЄНТСЬКИЙ ГАМАНЕЦЬ ДЛЯ ТОКЕНІВ ТА NFT ІЗ ДИНАМІЧНИМ ОБЛІКОМ БАЛАНСУ	680
Матвійко Софія, ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ.....	682
Мельник Ольга, МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МАЛОГО БІЗНЕСУ	686
Моліцька Вікторія, ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ МІСЦЕВИХ ГРОМАД.....	690
Морушко Роман, РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ	693
Опацький Святослав, РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНОГО САЙТУ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЙ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОПИТУ ТОВАРНОГО РИНКУ	697
Полегешко Олександра, ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ БУХГАЛТЕРІВ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	699
Пономаренко Кирило, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ ПЕДАГОГІВ	702
Салогуб Аліна, МІЖНАРОДНИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ГЛОБАЛЬНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	707
Стецюк Ігор, ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ	709
Тицька Анастасія, МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС ТА ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА: ТРЕНДИ ТА ВИКЛИКИ	713
Фицик Марія, БУДУЄМО МАЙБУТНЄ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕРУХОМОСТІ	717
Хмелівський Любомир, ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ НА РОЗВИТОК АДВОКАТСЬКИХ ФІРМ	720
Цибуляк Валерія, РОЛЬ ЕТИЧНИХ НОРМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЗОРОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	722

Чернишевська Вероніка, ПРОЦЕС ЦИФРОВОЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА.....	725
Шкорута Владислав, ЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ВИКЛИКИ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ У БІЗНЕС	728
Costandachi Alina, THE INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT: ECONOMIC IMPACT AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES.....	731
Kuleshova Inna, CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE FOOD INDUSTRY AS A DRIVER OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	736
Stakhiv Hryhorii, THE IMPACT OF MONETARY POLICY ON HOUSEHOLD INCOMES ..	739
Секція «Тенденції та інновації в архітектурі й будівництві»	743
Аннюк Андрій, ВПЛИВ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ УСТРОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	743
Баланчук Олег, ІННОВАЦІЇ В БУДІВНИЦТВІ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА МАЙБУТНЄ ГАЛУЗІ	747
Баран Захарій, ГНУЧКИЙ БЕТОН: ВЛАСТИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ.....	750
Василишин Дмитро, ПАСПОРТ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ЯК ШЛЯХ ДО СТАЛОГО БУДІВНИЦТВА ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	752
Гев'юк Адріан, ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ БУДІВНИЦТВОМ.....	757
Дивоняк Іван, ТЕНДЕНЦІЇ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ....	761
Домбровська Юлія, ВПЛИВ ВУЛКАНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВЕРХНІ ШАРИ ЛІТОСФЕРИ	764
Іванів Назарій, З'ЄДНАННЯ ЛЕГКИХ СТАЛЕВИХ КОНСТРУКЦІЙ	766
Ковальчук Володимир, РОЗРАХУНОК ЗАЛІЗОБЕТОННОГО НАПІВКРУГЛОГО УКРИТТЯ НА ПАДІННЯ ШАХЕДУ.....	769
Кордяк Віталія, ТЕХНОЛОГІЇ 3D-ДРУКУ: РЕВОЛЮЦІЯ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ.....	771
Косар Дмитро, ВПЛИВ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МАТЕРІАЛІВ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВАРТІСТЬ ГОТОВОЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	774
Кучерак Єлизавета, РЕКРЕАЦІЙНА АРХІТЕКТУРА С. ЧЕРЧЕ В КІН. ХІХ - НА ПОЧ. ХХ СТ.....	777
Луганська Каріна, 3D-СКАНУВАННЯ ВНУТРІШНІХ ПРОСТОРІВ.....	782
Мандрик Данило, РОЗВИТОК ПРОТИПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВО-РОЗВАЖАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ У КОНТЕКСТІ ЇХНІХ ІСТОРИЧНИХ ЗМІН.....	785

Мельничук Богдан-Стівен, 3D-СКАНУВАННЯ ПАРКОВОЇ БРАМИ В С. МАРІАМПІЛЬ МЕТОДОМ GAUSSIAN SPLATTING	790
Нижник Христина, ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ПЕРЕВАГИ ШВЕДСЬКОЇ ПЛИТИ В СУЧАСНОМУ БУДІВНИЦТВІ	795
Росоха Іван, БІОФІЛЬНИЙ ДИЗАЙН ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ ПРИРОДИ В АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНИЙ ПРОСТІР	800
Семчук Андрій, ВІРТУАЛЬНА РЕКОНСТРУКЦІЯ СТАРОСТИНСЬКОГО ЗАМКУ У М. ГАЛИЧІ	803
Славенюк Софія-Романа, ОРГАНІЧНА АРХІТЕКТУРА В УРБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КОНФЛІКТ ЧИ СИНЕРГІЯ	807
Табачин Андрій, ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД СТАНУ ВИВЧЕННЯ АРХІТЕКТУРНО- ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БАГАТОПОВЕРХОВОЇ ЗАБУДОВИ У МІСТАХ.....	813
Тихомирова Олександра, ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ДЛЯ БУДІВНИЦТВА ЖИТЛОВОГО КОМПЛЕКСУ НА ПРИКЛАДІ САМИШИНОЇ БАЛКИ	816
Токар Іванна, ДОСТУПНІСТЬ В АРХІТЕКТУРІ ДЛЯ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ	819
Урсаки Лідія, Свищук Софія, БЛАГОУСТРІЙ ТА ОЗЕЛЕНЕННЯ В СУЧАСНІЙ АРХІТЕКТУРІ	822
Чепіль Іванна, ВПЛИВ ДЕФОРМАЦІЇ НА АРХІТЕКТУРНІ СПОРУДИ	826
Чудак Дмитро, ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРАЩИХ ПРАКТИК ЄС ТА ЧИННОГО УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ БУДІВЕЛЬ З МАЙЖЕ НУЛЬОВИМ СПОЖИВАННЯМ ЕНЕРГІЇ	830
Шевчук Олег, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЗВЕДЕННІ КАРКАСНИХ БУДИНКІВ: ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	835
Штепована Діана, ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ КУЛІНАРНОГО ВЕБСАЙТУ	838
Ясінська Аліна, ЗАСОБИ ГАСІННЯ ПОЖЕЖІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: БЕЗПЕКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ	838
Секція «Філологія в сучасному науковому дискурсі: досягнення і перспективи»	846
Андрусишин Софія, ПЕРЕКЛАД АНТРОПОНІМІВ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ДЕЯКІ ПРИКЛАДИ ЇХНЬОЇ АДАПТАЦІЇ ДО НОРМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	846
Боднаренко Ярина, СЛЕНГ У СЕРЕДОВИЩІ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОЛОДІ	851
Богаченко Юлія, РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ФІЛОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ	855

Гаджало Олександр, «DER ERLKÖNIG» (J. W. VON GOETHE). DER KONFLIKT ZWISCHEN DEN GENERATIONEN	859
Глуханюк Олеся, УКРАЇНСЬКІ ІМЕНА ТА ПРИЗВИЩА: ВІД НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДО АСИМІЛЯЦІЇ.....	861
Глуханюк Христина, УКРАЇНСЬКА ЛАЙКА В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	864
Гребенюк Анастасія, ТОКСИЧНІСТЬ ТЕКСТУ У ВОЄННІЙ МЕМУАРИСТИЦІ: СПРОБА АНАЛІЗУ НА ОСНОВІ ПРОГРАМИ TEXTATTRIBUTE	867
Гуцело Іванна, ЖІНКИ-ПИСЬМЕННИЦІ, ЯКІ ЗМІНИЛИ АНГЛІЙСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ: ВІД ДЖЕЙН ОСТІН ДО ВІРДЖІНІЇ ВУЛЬФ	871
Заставна Христина, ТІКТОК, YOUTUBE І INSTAGRAM: ЯК СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ВПЛИВАЮТЬ НА МОВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ?	874
Кравець Софія, ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ІНТЕРНЕТ-КУЛЬТУРІ: ЯК МЕМИ ТА СЛЕНГ ЗМІНЮЮТЬ ТРАДИЦІЙНІ СТАЛІ ВИРАЗИ	878
Лесів Тетяна, РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У ФОРМУВАННІ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ)	882
Луців Ірина, МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА НЕПОРОЗУМІННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА АНГЛОМОВНИЙ МЕНТАЛІТЕТ	887
Михасюк Юлія, ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ НУМЕРАТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ	890
Перегінець Анастасія-Тетяна, ПЕРЕКЛАД НОВИННИХ ЗАГОЛОВКІВ: ЧОМУ ВОНИ ТАКІ РІЗНІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ?	894
Савчук Софія, СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРТАНЬ У МЕРЕЖЕВОМУ ДИСКУРСІ	898
Савчук Софія, ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЧИННОГО ПРАВОПИСУ	902
Сахро Софія, ІДІОМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СМИСЛОВІ НЮАНСИ ТА ВИКЛИКИ ПЕРЕКЛАДУ	906
Табахарнюк Ганна-Анастасія, ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ ТА МІЖНАРОДНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ ІТ-ФАХІВЦІВ.....	910
Твардовський Арсен, KAFKA "BRIEF AN DEN VATER DAS URTEIL". TEXT UND KONTEXT	914
Феркаляк Ангеліна, СТРАТЕГІЇ ТА МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ БРИТАНСЬКОЇ КУЛЬТУРНО-ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ СТАТТІ «BRITISH CULTURE AND SOCIAL NORMS»	917

Хребтак Софія, ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	921
Хром'як Лілія, ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МІЖНАРОДНОЇ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ТОРГІВЛІ	925
Шульга Євгенія, СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ СЛЕНГУ З УРАХУВАННЯМ КУЛЬТУРНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ.....	928
Яцків Вероніка, ЦИФРОВІЗАЦІЯ СЛОВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ	931
Rovna Daria, PHILOLOGY IN CONTEMPORARY SCIENTIFIC DISCOURSE: ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS.....	937
Ryndich Yaryna, ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TEACHING ENGLISH	939

**Секція «Актуальні проблеми історії і теорії українського та
світового естрадно-вокального мистецтва»**

УДК 78.07

Довбуш Вероніка,

студентка II курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Семкович Василь,

викладач кафедри естрадно-вокального мистецтва,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1210-0562>

**ЕСТЕТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ
ОЛЕКСАНДРА КОЗАРЕНКА**

Коломиянин Олександр Володимирович Козаренко – видатний український композитор, піаніст, музикознавець, заслужений діяч мистецтв України. Його внесок у розвиток української музичної культури є неоціненним. Козаренко поєднував глибокий інтелект із високою емоційною виразністю та віртуозним артистизмом. Будучи людиною-ейдетиком, він також вирізнявся філософським світоглядом, що робило його непересічною особистістю серед сучасників.

Аристократичні манери митця, а також схильність до спілкування з представниками старшого покоління сформували його епатажний стиль поведінки. Козаренко демонстрував принципову відстороненість від технологічного прогресу та сучасних цифрових інструментів комунікації, зберігаючи прихильність до традиційних засобів зв'язку, зокрема кнопкового телефону.

Світогляд митця характеризувався певним нонконформізмом і прагненням до збереження внутрішньої свободи, що він образно висловлював через метафору: «як той Пітер Пен, довго не хотів ставати дорослою людиною» [1].

Олександр Козаренко працював у широкому спектрі жанрів, охоплюючи симфонічну, оперну, балетну, хорову, камерну, інструментальну, вокальну та театральну музику. Його твори

виконуються провідними українськими та зарубіжними ансамблями: «Київська камерата», «Віртуози Львова», «Трембіта» та звучать на міжнародних фестивалях, таких як Київ-Музик-Фест (Київ), Контрасти (Львів), Два дні й дві ночі нової музики (Одеса), Дні музики композиторів Кракова (Краків, Польща), Мелос-Етос (Словаччина) та ін.

Творчий шлях Олександра Козаренка структурно поділяється на ранній і зрілий періоди, що охоплюють кілька ключових етапів розвитку (за Комендою):

- Перший (1982–1989) – фортепіанний, під час якого сформувався його музичний почерк. Твори: 5 опусів «Писанок», які позначені стихійною гуцульською танцювальністю [4, с.97];
- Другий (1989–1994) – симфонічний, що відзначався жанрово-стильовою модуляцією та використанням етнічних інструментів. Твори: Варіації для фортепіано та скрипковий концерт, «Чакона», «Епістоли»;
- Третій (1988–2001) – камерно-театральний, в якому інтегруються попередні твори в нові музично-театральні концепції. Балет «Дон Жуан з Коломиї» та його складові композиції: «Оро» для ансамблю ударних, «Інвенції» для чотирьох інструментів та «Concerto Rutheno» для камерного ансамблю;
- Четвертий (1994–2008) – кантатно-ораторіальний, з акцентом на сакральну музику та пісню-романс. Твори: «Український реквієм».

Слід відзначити, що перші три періоди як в композиційному, так і у виконавському планах, відносяться до раннього періоду його творчості через синтетичність та поліжанровість «в жанрово-інтонаційному відношенні», а також «впливу на творчість композитора театального жанру» [2]. Після 2008 року продуктивність митця зменшилася, композитор загострює увагу на редакціях попередніх творів: «Орестеї» (2013) та «Оро», написаної в 2004 р.

Олександр Козаренко часто виходив за межі усталених академічних стандартів і прагнув до розширення мистецьких горизонтів. Як зазначав композитор Михайло Швед: «Він [Козаренко] неодноразово намагався адаптуватися до існуючих систем, але щоразу знову відходив на дистанцію, залишаючись самотнім і непідвладним формальним рамкам. Його творча натура перегукується з постаттю Григорія Сковороди, якого світ намагався втримати, але знову і знову втрачав, доки не втратив остаточно» [3].

Творчий доробок митця є унікальним явищем в українському музичному просторі. Його стиль формується на основі п'яти ключових

художніх принципів, які визначають як його композиторську техніку, так і загальну естетичну концепцію.

1. Знакова інтерпретація музичного тексту. У своїй творчості Козаренко не лише опрацьовував різноманітні жанрово-стильові моделі, а й переосмислював традиції видатних композиторів, зокрема Станіслава Людкевича, Бориса Лятошинського, Арнольда Шенберга та Йоганна Себастьяна Баха. Завдяки цьому його музика набувала символічного значення, вписуючись у ширший історико-культурний контекст.

2. Національна ідентичність. Композитор звертався до етнічних джерел української музичної традиції, активно використовуючи коломийки, острозький наспів, канти, духовні пісні та поезію українських авторів. Його твори нерідко містять топонімічні маркери (Ruthenia, Коломия, Галичина, Покуття), що підкреслює глибокий зв'язок із рідним культурним середовищем.

3. Вокальна природа художнього мислення. Важливим аспектом композиторського стилю Козаренка є вокальна генеза його інтонаційного матеріалу. Поліпластова фактура його творів тяжіє до мелодійного розгортання, що формує ефект природної вокальної виразності навіть у суто інструментальних композиціях.

4. Децентралізація музичної структури. Козаренко експериментував із композиційною формою, застосовуючи мозаїчний принцип побудови, елементи алеаторики, квазі-імпровізацію та контрастні поєднання різних жанрових пластів. Його музика характеризується сміливими змінами темпоритму, фактури та мелодики, що створює ефект динамічної багатоступовості.

5. Театральність як основа художньої драматургії. Театральний аспект є важливою складовою творчості Козаренка. Його твори демонструють пріоритет театральних жанрів і тенденцію до театралізації навіть у межах інструментальної музики. Ця особливість проявляється як у безпосередніх сценічних постановках, так і в композиціях, де театральний елемент втілюється через тематизм, фактурну організацію та драматургічну логіку розвитку матеріалу.

Олександр Козаренко був видатним майстром підтекстів і художніх метафор, які формували складну систему асоціативних зв'язків у його творчості. Його музична мова відзначалася глибокими алюзіями на різні культурні традиції: зокрема, «Konzertstück» відсилає до німецького

бароко, а «Concerto Rutheno» акцентує на історико-культурному коді Галичини та України.

Окрім композиторської діяльності, він здійснював музикознавчі дослідження, видав диск із фортепіанною музикою Лисенка, а також працював над монографією про нього. Пам'ять про Козаренка вшановується у Коломиї, де його іменем названо філармонію та проводяться щорічні науково-мистецькі заходи.

Естетична концепція митця поєднує знакову семантику музичного тексту, національну ідентичність, вокальну природу мислення, структурну варіативність і театральність, що робить його творчість визначним явищем у сучасному українському музичному дискурсі.

Список використаних джерел:

1. Коменда О. І. Олександр Козаренко. Місячний П'єро української музики. URL: [https:// theclaquers.com/posts/12126](https://theclaquers.com/posts/12126) (дата звернення: 15.03.2025).
2. Коменда О. І. Рання творчість Олександра Козаренка: початок формування індивідуальності композитора і піаніста. URL: [https:// evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11883/3/Uk_msshr_2013_19%281%29_43.pdf](https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11883/3/Uk_msshr_2013_19%281%29_43.pdf) (дата звернення: 15.03.2025).
3. Олександр Козаренко: Musica Rutheno. URL: [https:// mus.art.co.ua/ oleksandr-kozarenko-musica-rutheno/](https://mus.art.co.ua/oleksandr-kozarenko-musica-rutheno/) (дата звернення: 15.03.2025).
4. Нискогуз І. А. Втілення етнохарактерності у творчості Олександра Козаренка. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. №2. С. 96-100.

УДК: 78.071.1

*Долід Вероніка,
студентка I курсу спеціальності
025 Музичне мистецтво,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гусар Дзвіна,
кандидат мистецтвознавства,
доцентка кафедри естрадно-вокального мистецтва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4237-3687>*

НЕОНІЛА ЛАГОДЮК – СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДЖАЗОВА КОМПОЗИТОРКА, ВИКОНАВИЦЯ, МУЗИЧНИЙ ПЕДАГОГ

У когорті визначних музичних діячів сучасної України особливе місце посідає Неоніла Лагодюк – талановита композиторка, піаністка і педагог-методист, ім'я якої відоме не лише в Україні, а й за її межами. У творчості Неоніли Лагодюк органічно поєднуються класичний джаз, фольклор, естрада, що створює неповторний авторський стиль.

Навчання музики Неоніли, яка народилася в місті Богуслав Київської області, розпочалося у п'ятирічному віці. Феноменальні успіхи дівчинки сприяли її вступу до музичної школи-десятирічки імені М. Лисенка, де вона вивчала гру на фортепіано та композицію. Вже тут Неоніла проявила себе як блискуча піаністка і талановита авторка мініатюр для фортепіано. Подальшу освіту Н. Лагодюк здобувала в музичному училищі ім. Р. Глієра та Київському національному університеті культури і мистецтв.

З сімнадцяти років майбутня композиторка захопилася джазом. Вона слухала платівки найкращих джазових музикантів світу, копіювала імпровізації та виконувала їх. Незабаром Н. Лагодюк почала викладати на естрадному відділі вечірньої музичної школи № 1 імені К. Г. Стеценка, а також активно виступати як джазова піаністка, учасниця джазових ансамблів: паралельно з сольною діяльністю Неоніла була учасницею вокально-інструментального ансамблю Ю. Б. Синельникова [1].

Поступово вона почала проявляти себе як композиторка, писати музику в найрізноманітніших стилях, особливо в стилі джаз. Н. Лагодюк

– авторка численних композицій, у її доробку твори для саксофона з оркестром, композиції для квартетів, секстетів, концерти для труби та саксофона, рапсодії для двох роялів, дві збірки пісень та багато іншого [2]. Однак найбільше творів написано для улюбленого інструмента – фортепіано.

Протягом багатьох років у Києві відбуваються авторські концерти Неоніли Лагодюк. 15 січня цього року на сцені Національної філармонії України з успіхом пройшов 15-й авторський концерт під назвою «Джазові теми з імпровізацією», де прозвучали давно відомі та нові твори композиторки, такі як «Концерт у трьох частинах» у фортепіанному дуєті з солісткою філармонії, органісткою і клавесиністкою Тетяною Жук-Седовою; п'єси «Джазова коломийка», «Полудень» і «Регтайм» у виконанні Київського квартету саксофоністів під орудою Юрія Василевича; композиції «Ole-dance» та «Кастаньети кохання» для секстету на 5/4; «Концерт у стилі латино» та «Танго Альгамбра» для квартету саксофонів із фортепіано, «Мелодії Франції» у виконанні струнного секстету. Особливе захоплення глядачів здобули три теми з імпровізацією у виконанні авторки: «Блюз сонця», «Повернення блюзу» та твіст «Танцюймо разом». Концерт вкотре проявив жанрово-стильове розмаїття творчості Н. Лагодюк, адже звучали як суто джазові композиції, так і твори в жанрі румба, самба, пасадобль, танго та інших [4].

Неоніла Лагодюк – багаторічний викладач джазового фортепіано, тому значну частину її творчого доробку складають твори, написані для знайомства учнів з елементами стилю джаз та розвитку джазової техніки. Вона є авторкою різноманітних збірників джазової та естрадної музики, спрямованих на розвиток музичних здібностей та виконавчої техніки. Серед найпопулярніших: збірник п'єс «Веселий джаз» (2009), в якому представлені нескладні твори, що відкривають молодим музикантам таємниці виконання регтайму, бугі-вугі, занурюють у мелодику блюзового ладу, коливання свінгового ритму, знайомлять з елементами терпкої джазової гармонії.

Більш складними для виконання є твори у збірці «Джазові п'єси» («Регтайм», «Канікули», «Етюд», «Блюз», «Етюд», «Весела ча-ча», «На зйомках Вестерну» (кантрі), «Різдво» та ін.). Тут авторка подає детальні методичні рекомендації щодо виконання кожної п'єси, звертає увагу на важливість відтворення їх характеру завдяки точному виконанню ритмічного рисунка, акцентів, штрихів тощо. Збірник вміщає також твір

великої форми в стилі джаз – варіації «Уроки свінгу», в яких послідовно, на основі типової 12-тактової гармонічної структури архаїчного джазу T-T-S-T-D-S-T-T (T – тоніка, S – субдомінанта, D – домінанта) розробляються різноманітні ритмічні рисунки, зміщення акцентів, свінгова ритміка.

У 2002 році Неоніла Лагодюк видала перший в Україні підручник із джазу – «Школа джазового виконавства», побудований на авторському матеріалі [3]. Авторка пропонує численні вправи, спрямовані на розвиток біглості пальців та різних видів фортепіанної техніки. «Школа» включає методичку «Швидкі клавіші», хрестоматію та компакт-диск. Мета «Школи», зазначає авторка, – дати учням відчуття джазового стилю, а саме: ритму, інтонації, техніки й тембральної різноманітності виконання. На сьогодні Неоніла Лагодюк активно популяризує уроки гри на фортепіано за своєю методикою на YouTube.

Творчість Неоніли Лагодюк як композиторки, педагогині та виконавиці знаходить широке висвітлення у засобах масової інформації в Україні та за кордоном, зокрема на BBC Ukraine, BBC World, BBC. Новаторство та професіоналізм композиторки були високо оцінені складом фортепіанної кафедри Музичної академії Стокгольму [3]. Також були записані сольні компакт-диски із власних творів – «Оригінальні джазові композиції для фортепіано» (2002), «Тільки рояль» (2005), «Диліжанс» (2008).

Н. Лагодюк є авторкою музики до кінофільмів «Музей неминучості» (2005 р., Кіностудія ім. О. Довженка) та «Назустріч кохання та турботі» (2006 р., Харківська студія документальних фільмів).

Неонілі Лагодюк присвоєно почесне звання Заслужена діячка мистецтв України. Творчий доробок композиторки складає 15 авторських збірок, 3 сольних компакт-диски та понад 600 джазових та естрадних композицій. На сьогодні Неоніла Лагодюк активно працює як композиторка, виступає, викладає, популяризує уроки гри на фортепіано за своєю методикою.

Список використаних джерел:

1. Лагодюк Н. Український музичний світ. URL : <https://musical-world.com.ua/artists/lagodyuk-neonila-grygorivna/> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Лагодюк Неоніла. Вікіпедія. URL: <https://salo.li/bC4Ba00> (дата звернення: 01.04.2025).

3. Неоніла Лагодюк. Українська композиторка, піаністка, педагогиня. Заслужений діяч мистецтв. URL : <https://lagodyuk.com.ua/ua/bio> (дата звернення: 01.04.2025).

4. Неоніла Лагодюк: джазові теми з імпровізацією від авторки. Імпровізатор : вебсайт. URL : <https://improvisator.com.ua/archives/12682> (дата звернення 01.04.2025).

УДК 78.087.68(075.8)

Івасів Таїсія,
студентка I курсу спеціальності «Музичне мистецтво»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Чигер Олег Олександрович,
доцент кафедри естрадно-вокального мистецтва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1784-2821>

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Здавна музика є невід'ємною частиною культури, а в часи суспільних потрясінь її значення лише зростає. У період російсько-української війни українська музика стає потужним інструментом, що впливає на суспільну свідомість, підтримує бойовий дух військових і згуртовує громадянське суспільство. Вона не лише допомагає зберегти національну ідентичність, а й слугує засобом психологічної підтримки та об'єднує народ у боротьбі за свободу.

Під час війни виникли нові музичні жанри та теми, такі як пісні-молитви, пісні-хроніки, пісні-протести. На зміну звичайним розважальним темам прийшли: про війну, єднання, любов до Батьківщини, надію на перемогу, кохання. Музиканти також звертаються до тем єднання українського народу, любові до Батьківщини та віри в краще майбутнє. Українська музика стала потужним інструментом інформаційної боротьби. Пісні про війну в Україні звучать у всьому світі, допомагаючи людям зрозуміти трагедію українського народу. Музика

також використовується як інструмент культурної дипломатії, розповідаючи світові про українську культуру та цінності [4].

Музичні твори воєнного часу стали своєрідними хроніками, що зберігають у своїх текстах визначальні події, героїчні подвиги захисників і трагедії мирного населення. Сучасні композиції нерідко містять згадки про міста, що опинилися в епіцентрі бойових дій, імена загиблих воїнів, а також уривки з промов військових. Завдяки цьому музика набуває не лише емоційного, а й документального значення, слугуючи своєрідним літописом сьогодення. Крім того, завдяки широкій доступності вона стає потужним засобом поширення правди про війну як серед українців, так і на міжнародному рівні. Це сприяє формуванню глобальної підтримки й солідарності з українським народом.

Музика в умовах війни не лише слугує емоційним вивільненням, а й стає потужним інструментом комунікації, передаючи важливі повідомлення про суверенітет та єдність нації. Артисти, які виступають на захист своєї країни, нерідко стають символами опору. Їхні твори надихають не тільки українців, а й людей з різних куточків світу, сприяючи формуванню глобального розуміння конфлікту.

З початком повномасштабної війни стало очевидним, що для українців стали важливими не лише рідна мова, але й патріотичні пісні. Ці музичні твори стали втіленням суму та переживань, піднімали настрій та надихали не сходити зі шляху боротьби. Найпопулярнішою стала патріотична пісня «Ой у лузі червона калина».

Ще на початку війни соліст гурту «Бумбокс», Андрій Хливнюк, вступив до територіальної оборони. У лютому 2022 року він опублікував відео, зняте на Софіївській площі, де виконав українську народну пісню у форматі акапелла, яка є гімном Січових стрільців. Пісня «Ой у лузі червона калина» викликала бурхливу реакцію не лише в Україні, а й серед артистів різних країн, які почали переспівувати її.

Вже у 2023 році Україна почула ще один музикальний твір – «Фортеця Бахмут» від гурту «Антитіла». Неабияка цінність прихована в історії створення кліпу. Протягом майже трьох діб, при поганих температурних та несприятливих погодних умовах, відбувалися зйомки відеороботи «Фортеця Бахмут». Ці важкі обставини вимагали від команди сильної витривалості та справжнього професіоналізму. Зйомки відбувались на реальних позиціях під час виконання бойових завдань неподалік від Бахмута [2].

Щоб відволіктися та не думати про події, які відбуваються навколо нас, українці почали більше розвиватися в музичному напрямку. Можна сказати, що війна дала поштовх до розвитку нового музичного феномену. З'явилося багато нових музичних треків, записаних молодими співаками, які описують жах війни, біль втрат, але також і стійкість, єднання та віру в перемогу.

Такі як: «Stefania» від Kalush Orchestra – переможниця Євробачення-2022, що зворушливо описує історію мами, яка проводить сина на війну. «Обійми» від Океану Ельзи – емоційна балада про єднання та підтримку українців у складні часи. «Доброго вечора, ми з України» від ДахаБраха – пісня-заклик, що стала візитівкою українського спротиву. «Байрактар» від Тараса Тополі – пісня-присвята легендарному турецькому безпілотнику, який став символом української боротьби. «Тримайся» від alyona alyona – потужна й мотиваційна пісня, що закликає українців не здаватися й вірити в краще майбутнє. Важливо, що українська музика не лише документує події війни, але й стає потужним інструментом боротьби та згуртування. Пісні дають людям надію, підтримку та віру в те, що Україна обов'язково переможе [4].

Музика стала одним зі способів вивільнити негативні емоції. У 2022 році почав розвиватися новий музичний напрямок – поєднання електроніки та етнічної музики. Найяскравішими представниками є гурти «ДахаБраха», «Mavka», «Folkner», «Go-A». Змінилася й рок-музика, яка стала більш виразною та агресивною, відображаючи почуття розчарування та болю.

Під час війни багато українських виконавців не мали можливості давати концерти. Але навіть у цій складній ситуації вони зуміли виявити свою творчість і створили нові музичні проекти, які стали популярними серед глядачів усього світу. Завдяки підтримці країн Європи наші артисти організували благодійні тури. У такий спосіб нагадували про Україну, збирали кошти для армії, поширювали культуру тощо.

Також стали популярними трансляції в соціальних мережах, онлайн-концерти. Багато музикантів співпрацюють із колегами з різних куточків світу, обмінюються ідеями для створення нових проєктів.

Музика знову об'єднує українців і відрадно, що артисти продовжують працювати, аби допомогти країні та людям, які постраждали від війни [3].

Після трирічної перерви, спричиненої пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням, фестиваль Atlas United повернувся у

2024 році. Він став однією з наймасштабніших музичних подій року. Захід відбувався з 12 по 14 липня на території ТРЦ «Блокбастер» у Києві. На ньому виступали українські виконавці. Особливу увагу приділили незалежним артистам, які активно розвивали сцену під час війни. Серед хедлайнерів фестивалю були alyona alyona, KALUSH, The Hardkiss, Океан Ельзи, Dorofeeva, Артем Пивоваров. Також були запрошені закордонні артисти.

Задля безпеки відвідувачів події організатори забезпечили доступ до найбільшого укриття в Україні, сертифікованого разом із ДСНС. У випадку повітряної тривоги гості фестивалю могли швидко сховатись від загрози обстрілів. Також фестиваль мав і благодійну мету. Частина коштів від продажу квитків пішла на підтримку ЗСУ через платформу UNITED24.

Відбулися й музичні міжнародні колаборації. До прикладу, колаборація відомого у всьому світі співака Ed Sheeran та Антитіла – 2step. Jerry Heil заспівала в дуеті з польсько-американським співаком Ochman. Jerry Heil, alyona alyona та німецька співачка Ela створили нову версію пісні «Ой на Івана, та й на Купала».

Крім того, за останні три роки наші артисти дали чимало концертів, на яких збирали гроші на допомогу армії. Гурт Курган та Agregat весь прибуток зі своїх концертів віддають на ЗСУ, на проведених аукціонах продають лоти за чималі суми. Alyona alyona та Jerry Heil збирали гроші на відбудову Великокоостромської гімназії. «Антитіла» під час свого наймасштабнішого концертного туру Америкою зібрали 300 тисяч доларів [1].

Українська музика в умовах війни набула особливого значення – вона стала голосом нації, що бореться за свою свободу. Не лише підтримуючи моральний дух і об'єднуючи людей, вона також слугує потужним інструментом культурного спротиву. Завдяки музиці українці передають свої емоції, надії та незламність, а також зберігають національну ідентичність. Війна спричинила сплеск творчості, появу нових жанрів та міжнародних співпраць, що допомагає привернути увагу світу до України. Музиканти, використовуючи свою творчість для підтримки армії та суспільства, доводять, що мистецтво є невід'ємною частиною боротьби.

Усе це свідчить про те, що українська музика, будучи надзвичайно адаптивною та багатогранною, не лише звучить у серцях мільйонів, нагадуючи всьому світові про силу духу нашого народу, але й продовжує

відігравати ключову роль у часи кризи, сприяючи підтримці національної ідентичності та розвитку культурного діалогу з рештою світу.

Список використаних джерел:

1. Відкриті питання: як змінилась українська музика за три роки великої війни. *ua.news*. URL: <https://ua.news/ua/life/vidkryti-pytannya-yak-zminylas-ukrayinska-muzyka-za-try-roky-velykoyi-vijny> (дата звернення: 30.03.2025).

2. Посунко В. Гармонія в хаосі: Роль музики та її вплив під час війни. *UNIVERSE*. URL: https://universe.zp.ua/garmonija-v-haosi-rol-muziki-ta-ii-vpliv-pid-chas-vijni/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 29.03.2025).

3. Малента В. Як змінилася українська музика за рік повномасштабного вторгнення. *Media Vista*. URL: <https://mediavista.com.ua/archives/4998> (дата звернення: 30.03.2025).

4. Як музика допомагає під час війни. *UCLife*. URL: <https://life.usionline.com/iak-muzyka-dopomahaie-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 29.03.2025).

*Мигасюк Людмила,
студентка I курсу спеціальності «Музичне мистецтво»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Чигер Олег,
доцент кафедри естрадно-вокального мистецтва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1784-2821>*

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ЕСТРАДНА ПІСНЯ ЯК ПРОЯВ ІДЕНТИЧНОСТІ АРТИСТА

Сучасна українська естрадна музика є важливим елементом культурної самоідентифікації як виконавців, так і нації. У цифрову епоху артисти поєднують традиційні українські мотиви з сучасними тенденціями, прагнучи виразити унікальність. Виконавці, як-от MONATIK, alyona alyona, Джамала, Артем Пивоваров, використовують музику не лише для розваги, а й для комунікації, передаючи переконання, етнічну приналежність і життєвий досвід. Таким чином, українська естрадна пісня – це не просто жанр, а потужний засіб самовираження, що відображає соціокультурні зміни.

Метою статті є дослідження особливостей сучасної української естрадної пісні як засобу трансляції культурної ідентичності.

Сучасна українська естрадна пісня – один із найцікавіших феноменів вітчизняної художньої культури. Її дослідження сприяє розумінню не лише важливих тенденцій, а й глибинних механізмів функціонування й розвитку культури. Естрадна пісня має бути об'єктом комплексних міждисциплінарних досліджень, адже вона функціонує не лише як музичний жанр, а й як особлива соціокультурна категорія, що відображає історичні, культурні та соціальні процеси в українському суспільстві [7].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну музика змінилася. Її основне завдання – підтримати людей, підбадьорити та покращити настрій. Саме тому популярності набули енергійні та ритмічні пісні, що спонукають до руху, адже активність допомагає перемкнутися від нав'язливих думок.

Пісні «Доброго вечора, ми з України» та «Ой у лузі червона калина» можна почути на радіо, телебаченні, під час футбольних матчів, у громадських закладах тощо. Вони не лише стали частиною повсякденного життя, а й виконують важливу функцію підтримки національного духу. Саме такі композиції об'єднують українців і слугують символами незламності народу [4].

Виходячи за межі нових методів розповсюдження музики, сучасна епоха в індустрії створює середовище, де музиканти можуть легко творити й поширювати свою творчість. Ця парадигма дозволяє використовувати потенціал Інтернету без глибоких технічних знань. Завдяки соцмережам виконавці легко завантажують музику, будують імідж і взаємодіють із аудиторією.

Спільне творення й новітні медіатехнології допомагають обходити посередників. Орієнтована на талант, ця парадигма сприяє відмові від жанрових обмежень і створенню унікального музичного образу. Соцмережі підтримують цей підхід, використовуючи рекомендаційні системи для розвитку нових жанрів і нішевих ринків [10].

Сучасна українська естрадна пісня є важливим елементом культурної самоідентифікації, який активно відображає соціокультурні зміни в суспільстві. Однак варто згадати, що естрада в Україні має глибоке коріння, яке сягає ще середини ХХ століття. Сучасна естрада значно відрізняється від тієї, яка була започаткована корифеями української пісні. Але саме пісні того періоду – 1950-1970 років відіграли значну роль у становленні пісенної естради та вплинули на сприйняття українського продукту як якісного та перспективного.

Україну часто асоціюють саме з «Червоною рутою», написаною В. Івасюком у 1970 році, а пісня «Чорнобривці», яку в 1960 році створили поет М. Сингаївський та композитор В. Верменич, стала одою до матері. Не менш відомими є також «Два кольори» на слова Д. Павличка та музику О. Білаша, що написана в 1964 році. Отже, українська естрадна пісня по праву претендує займати гідне місце у світовому просторі. Вона особлива та неповторна, змістовна та невмируща [11].

Формування ментальності та ідентичності в музичному мистецтві тісно пов'язане з історією та колективним мисленням. Ідентичність завжди співвідносилася з колективними уявленнями, які, за Л. Леві-Брюлем, визначалися як «парципації» – способи сприйняття, спільні для певної групи чи нації. Вони формують культурну та музичну ідентичність, втілюючи колективні переконання й уявлення.

Згідно з Е. Дюркгаймом, колективна свідомість – це система вірувань і почуттів, спільних для соціальних груп. Музика як колективне вираження передає історичні, соціальні та культурні зміни суспільства через мелодії, тексти й ритми.

Таким чином, музична ідентичність корениться в первісних формах свідомості, що трансформувалися в культурні коди, які визначають ментальність і поведінку спільнот. Музика не лише відображає ці зміни, а й сприяє їх формуванню [5].

Музичну ідентичність можна розглядати через складові, що формують характер музичного твору. Оскільки музика є тайм-артом, ритм є її найважливішим елементом. Швидкість музики допомагає охарактеризувати її емоційний вплив: швидка музика відрізняється від повільної, задаючи різний настрій композиції.

Мелодія – один із найбільш інтуїтивно зрозумілих елементів музики. Це те, що ми співаємо або наспівуємо. Вона включає два основні компоненти: ритм, поєднаний з варіаціями висоти звуків. Окремо ритм не створює мелодії – вона виникає лише в поєднанні з висотними змінами.

Гармонія є вертикальним виміром музики, що поєднує одночасно звучні звуки. Як ритм і мелодія, гармонія є важливою складовою музичної ідентичності, формуючи контекст, в якому розвивається мелодія, і значною мірою впливаючи на емоційний відтінок музичного твору.

У класичній музиці зміст тем часто будується на основі мажорних або мінорних тональностей. Мажорні гами асоціюються з радістю, тріумфом і спокоєм, тоді як мінорні – з сумом, гнівом і трауром. Цей контраст є одним із найпотужніших у тональній музиці [2].

Для глибшого розуміння впливу музики на формування ідентичності, зокрема в українському контексті, варто ознайомитися з дослідженням Іраїди Томбулатової «Музичний код ідентичності в сучасній українській поезії», де аналізується взаємодія музичних елементів та їх вплив на літературну творчість, що може бути корисним для розуміння музичної ідентичності [3].

24 лютого 2022 року стало точкою неповернення не лише для економіки та громадян України, а й для культурного простору. Повномасштабне вторгнення Росії кардинально змінило українську музику, перетворивши її з розваги на голос спротиву, ідентичності та єднання. Відмова від російського контенту, зростання популярності

україномовних артистів, поява нових жанрів і переосмислення трендів стали частиною музичних змін, що тривають.

Дехто з музикантів долучився до лав ЗСУ, серед них Андрій Хливнюк, Yarmak, Сергій Мартинюк, Євген Галич, Олександр Положинський, Іван Леньо та інші. Інші, як-от Артем Пивоваров, Ірина Федишин, Жадан і Собаки, Джамала, Скай, проводять концерти в Україні та за кордоном, збираючи кошти для Сил оборони.

Українські пісні вперше за довгий час посіли топові позиції на стрімінгових платформах, а інтерес до них зростає не лише в Україні, а й у світі [1].

Сучасна українська естрадна пісня є потужним інструментом трансляції культурної ідентичності, виконуючи функції культуровідтворення, культуротрансляції та культурогенерації. Вона сприяє формуванню ціннісних орієнтирів, укріпленню морально-етичних норм та збереженню національних традицій. Як зазначає дослідниця Анна Бурлака, українська естрадна пісня є унікальним транслятором культурної ідентичності завдяки емоційному впливу на слухачів, що забезпечує глибоку ідентифікацію з настроєм і змістом музичних творів [8].

Таким чином, українська естрадна пісня не лише відображає культурну ідентичність, а й активно сприяє її формуванню й збереженню, виконуючи роль важливого інструменту культурної комунікації та самовираження [6].

Українська естрадна пісня є важливим феноменом культури, що формує суспільну свідомість, естетичний смак та національну ідентичність. Вона поєднує традиційні мотиви й сучасні тенденції, зберігаючи зв'язок поколінь і відображаючи суспільні зміни.

Сучасні виконавці розширюють жанрові межі та формують нову модель свідомості, що акцентує незалежність, національну гідність і самовираження. Естрадна пісня є засобом комунікації, сприяючи збереженню спільних цінностей і традицій.

Як засіб трансляції ідентичності, українська естрадна музика об'єднує людей, створюючи емоційний зв'язок. Її вплив помітний не лише в культурі, а й у суспільному житті, відображаючи прагнення українців до самореалізації.

Подальші дослідження можуть аналізувати вплив глобалізації та історичних подій на розвиток української естради й її роль у формуванні національної ідентичності [9].

Список використаних джерел:

1. Відкриті питання: як змінилась українська музика за три роки великої війни. *UA.NEWS*.
URL: <https://ua.news/ua/life/vidkryti-pytannya-yak-zminylas-ukrayinska-muzyka-za-try-roky-velykoyi-vijny> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Музична ідентичність. *LibreTexts*. URL: <https://surl.li/gxfwkn> (дата звернення: 28.03.2025).
3. Томбулатова І. Музичний код ідентичності в сучасній українській поезії. *Folium*. 2024. № 4.
URL: https://journals.pnu.if.ua/index.php/folium/article/view/103?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 28.03.2025).
4. Музичний спротив: 12 пісень, що стали символом незламності українського народу в 2022 році. *Суспільне Культура*.
URL: <https://surl.li/vxdxdt> (дата звернення: 29.03.2025).
5. Національна ментальність та ідентичність у музиці: дефініції та кореляція понять.
URL: <https://sborniki.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/475/493> (дата звернення: 28.03.2025).
6. Сучасна популярна естрадна музика в Україні: до питання дефініції та жанрово-стильових конотацій.
URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/302095%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-697150-1-10-20240416.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).
7. Бурлака А. Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції культурної ідентичності. *Питання культурології*. 2023. №41. С. 43–51.
URL: <http://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/276688/271578> (дата звернення: 28.03.2025).
8. Булах Т. Трансформація музичної індустрії: вплив соціальних медіа та нових технологій. *АРТ-платФОРМА*. 2024. Вип. 1(9).
URL: <https://artplatforma.kmaesm.edu.ua/index.php/art1/article/view/171/146> (дата звернення: 29.03.2025).
9. Українська естрадна пісня: тенденції розвитку.
URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/257681%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-592944-1-10-20220528.pdf> (дата звернення: 29.03.2025).

*Мишук Ольга,
студентка IV курсу спеціальності
025 «Музичне мистецтво»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Щербій Світлана Олександрівна,
викладач кафедри естрадно-вокального мистецтва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-7859-1918*

СПІВЕЦЬ УКРАЇНИ: ЖИТТЯ, ТВОРЧІСТЬ ТА СПАДЩИНА ІГОРЯ БІЛОЗІРА

Ігор Білозір – одна з найяскравіших постатей в історії української музичної культури другої половини ХХ століття. Його ім'я асоціюється не лише з талановитими композиціями й ліризмом, а й зі щирою відданістю українській пісні та національним традиціям. Як композитор, виконавець і народний артист України, він залишив по собі неоціненний творчий спадок, який продовжує жити в серцях українців. Життєвий шлях Ігоря Білозіра – це історія великих досягнень, що, на жаль, трагічно обірвалася в розквіті його таланту, ставши символом боротьби за національну ідентичність та гідність.

Дослідження творчості Ігоря Білозіра є актуальним з огляду на його значний вплив на формування національної музичної традиції. У період, коли українська культура зазнавала асиміляційного тиску, Білозір своєю діяльністю сприяв утвердженню української мови та народних мотивів в естрадній музиці. Його композиції стали символом духовного відродження та національної свідомості, що особливо важливо в контексті сучасних культурних процесів. Аналіз його творчості дозволяє простежити тенденції розвитку української естрадної пісні, а також її соціально-політичне значення.

Ігор Білозір – відомий український композитор, співак, один із символів української естрадної музики другої половини ХХ століття. Як художній керівник і соліст ансамблю «Ватра», він зробив вагомий внесок у розвиток української музичної сцени. Народився Білозір 24 березня 1955 року в місті Радехів Львівської області [1].

Музична обдарованість Ігоря проявилася ще в дитинстві: у сьомому класі він створив свою першу пісню, активно брав участь у шкільних концертах, виступах на весіллях і танцювальних вечорах. Уже в 14 років відбувся його перший професійний запис на Львівському радіо – юний композитор самостійно звернувся до редакції й виконав пісні, що згодом стали відомими: «Квіти у росі» та «Любити – не любити» [2].

Перші серйозні кроки у професійному мистецтві Ігор Білозір зробив у Львівському музично-педагогічному училищі, згодом продовжив навчання в Львівській консерваторії. Хоча він не здобув диплом композитора через сімейні обставини, це не завадило йому стати професіоналом високого рівня. Паралельно проходив стажування у США та Канаді, де ознайомився з досвідом західних музикантів.

У 1980-х роках «Ватра» здобула величезну популярність як в Україні, так і в радянському просторі. Колектив гастролював, записував пісні для телебачення та радіо, здобував нагороди й визнання. Секрет успіху «Ватри» – в автентичності та глибокій національній основі репертуару. Основу творчості становили як обробки українських народних пісень, так і оригінальні композиції Ігоря Білозора, сповнені тепла, ліризму й любові до України [4, с. 114].

Варто окремо згадати дві поїздки 1986 року до Афганістану, де у тогочасному військовому конфлікті брало участь багато українців, які були мобілізовані до радянської армії. У складних умовах бойових дій ансамбль «Ватра» надавав моральну підтримку військовослужбовцям через музику. Артисти виступали перед українськими солдатами на передовій, у шпиталях та військових частинах, виконуючи патріотичні та ліричні пісні, що нагадували воїнам про рідний дім і підтримували їхній бойовий дух. Аби підтримати своїх земляків, ансамбль «Ватра» вирушав у ці небезпечні поїздки та виступав, часто просто неба, викликаючи бурю оплесків у зворушених солдатів, які зі сльозами на очах, разом із артистами співали «Зелене жито, зелене» [3].

У 1990 році Білозір створює Музично-мистецький центр «Ватра», до якого увійшли ансамбль, дитячий музичний театр «Діти Землі», студія звукозапису та молоді виконавці. Це об'єднання стало творчою платформою для розвитку української пісні вже в незалежній Україні.

Творчість Білозіра умовно поділяють на два періоди. Перший – радянський (до 1989 року), коли його пісні звучали по всьому Союзу, а ансамбль «Ватра» переживав пік популярності. Другий період (1989–2000 рр.) пов'язаний із добою незалежності, змінами в особистому житті та

оновленням складу «Ватри». У цей період його музика набуває філософської глибини, відображаючи процеси становлення української державності.

Однак життя Ігоря Білозіра трагічно обірвалося 8 травня 2000 року. У львівській кав'ярні «Цісарська кава» композитора жорстоко побили через те, що він співав українські пісні. Лікарі боролися за його життя понад 20 днів, але 28 травня митець помер у віці лише 45 років. Його смерть стала символом боротьби за право на рідну культуру, що підтверджується численними публікаціями в українських медіа, спогадами сучасників та культурними ініціативами, присвяченими його пам'яті. Зокрема, засоби масової інформації того часу наголошували на трагічності події, а відомі діячі культури висловлювали переконання, що цей випадок став маркером суспільних настроїв і потреби у збереженні національної ідентичності.

Творчість Ігоря Білозіра мала вагоме значення для української музичної культури. Його пісні не лише відображали ліричні мотиви та національну ідентичність, а й формували естетичні уподобання слухачів, зберігаючи українську музичну традицію в умовах глобалізаційних викликів. Його діяльність стала взірцем самовідданого служіння мистецтву, а його трагічна смерть – нагадуванням про важливість боротьби за культурну незалежність. Спадщина Ігоря Білозіра залишається невід'ємною частиною української естрадної музики, яка продовжує надихати нові покоління митців і слухачів.

Список використаних джерел:

1. Ігор Білозір – відомі львів'яни.
URL:<https://1zahid.com/projects/vidomi-lviviany/igor-bilozir/>
(дата звернення: 18.03.2025).
2. Ігор Білозір. Ключові факти про композитора з Львівщини.
URL:<https://dyvys.info/2023/10/05/igor-bilozir-klyuchovi-fakty-pro-kompozytora-z-lvivshhyny/> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Ігор Білозір : останній романтик української естради.
URL:<https://mus.art.co.ua/ihor-bilozir-ostanniy-romantyk-ukrains-koi-estrady/> (дата звернення: 18.03.2025).
4. Семкович В. Виникнення національної вокально-інструментальної естради. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції *«Вокально-естрадне мистецтво: історія, теорія, практика»*. Івано-Франківськ, 2024. С. 112-115.

Онофрюк Павло,
студент III курсу
спеціальності 025 Музичне мистецтво,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Кметюк Тарас,
доцент кафедри естрадно-вокального мистецтва,
кандидат мистецтвознавства,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-3155-8267>

ВІА – МИСТЕЦЬКИЙ ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДИ 1960-1980-х рр.

У 1960-х рр. на хвилі зростаючого інтересу молоді до західної музики, зокрема рок-н-ролу, біт-музики та ритм-н-блюзу, в Україні сформувався новий музичний напрям – вокально-інструментальні ансамблі (ВІА). Вони швидко здобули популярність та діяли в кожному куточку країни [4, с. 91].

Для набуття офіційного статусу кожен ВІА мав пройти затвердження художньої ради та приєднатися до філармонії, театру чи інших концертних об'єднань. Дозволена естрадна музика, яку виконували ці ансамблі, мала відповідати ідеологічним нормам. Попри жорсткий контроль з боку влади, такі гурти стали своєрідним компромісом між масовою популярною музикою і цензурними вимогами. У рамках цих обмежень вони змогли створити унікальне звучання, яке поєднувало українські фольклорні мотиви з тодішніми західними музичними стилями.

ВІА поділялися на дві групи. Перша група – прихильники західної рок-музики, які часто не мали художнього керівника та орієнтувалися на популярних європейських і американських виконавців, як-от: «Beatles», «Rolling Stones», Елвіса Преслі. Серед відомих українських представників цього напрямку були ВІА «Еней», «Друге Дихання», «Березень», «Червоні Дияволята», «Дзвони». Зокрема, популярним став гурт «Еней», який поєднував елементи фольклору, класики, року, соулу та фанку, створюючи унікальне звучання (його учасником був відомий нині співак

Тарас Петриненко). Не менш популярним був ансамбль «Друге дихання», який розпочав свій шлях у 1966 р., переспівуючи західні хіти.

Друга група – адаптовані українські ВІА, які очолював художній керівник, що відповідав за репертуар, аранжування та організаційні питання. З часом у таких колективах сформувався «неофольклорний» стиль: музиканти поєднували елементи народної творчості з рок-звучанням, виконували пісні українською мовою та створювали власні оригінальні композиції. Серед таких ВІА найпопулярнішими стали: «Кобза» (Київ), «Смерічка» (Чернівці), «Ватра» (Львів), «Червона рута» (Чернівці), «Арніка» (Львів), «Мрія» (Київ), «Світязь» (Луцьк), «Крила» (Запоріжжя), «Краяни» (Полтава). Їхні пісні видавалися мільйонними тиражами, а серед учасників були майбутні зірки української естради – Софія Ротару, Василь Зінкевич, Назарій Яремчук [2, с. 113].

Типовий ВІА складався з 4–6 і більше учасників, серед яких зазвичай було кілька вокалістів і мультиінструменталістів. Склад міг змінюватися, а різні пісні виконувалися різними солістами. Високий рівень майстерності зумовлено тим, що більшість учасників мали професійну музичну освіту. ВІА використовували звукопідсилювальну апаратуру і притаманний для поп- і рок-гуртів набір інструментів: електрогітари, клавішні інструменти, ударні установки. Окрім цього, зазвичай була духовна секція, а в ансамблях із фольклорним спрямуванням додавалися народні інструменти (сопілка, скрипка, бандура, цимбали) [5, с. 359].

Зовнішній вигляд артистів та їхня манера поведінки на сцені суворо регламентувалися з ідеологічних міркувань. Концертний одяг, як правило, складався зі стандартних піджачних костюмів, а учасники ансамблів, що виконували народну музику, одягалися у вбрання в народному стилі. Активні рухи під час виступу не заохочувалися – музиканти та соліст здебільшого залишалися майже нерухомими протягом усього номера. Атрибути, пов'язані з рок-культурою, такі як нестандартні зачіски, татуювання, шкіряний одяг, металеві аксесуари та подібні елементи, були категорично заборонені.

Репертуар ВІА формувався в умовах жорсткого контролю. Усі концертні програми підлягали затвердженню художньою радою. Основу складали пісні, написані професійними композиторами та поетами, серед яких Володимир Івасюк, Левко Дутківський, Ігор Поклад, Олександр Злотник, Микола Мозговий, Геннадій Татарченко, Ігор Білозір та ін. Окремі ВІА, зокрема «Кобза» та «Калина», адаптували в сучасній

манері навіть твори членів Спілки композиторів України Платона Майбороди, Ігоря Шамо та Олександра Білаша.

Вокально-інструментальні ансамблі як окреме явище музичної культури України існували понад два десятиліття, здобувши неабияку популярність, особливо серед молоді. Найвідоміші колективи виступали з концертами по кілька разів на день впродовж усього року, їхні пісні регулярно звучали на радіо й телебаченні, а альбоми активно випускалися та мали великий попит.

Більшість ВІА припинили своє існування наприкінці 1980-х рр. через сукупність різних чинників. Важливу роль у цьому відіграли легалізація рок-музики, скасування жорстких механізмів регулювання діяльності естрадних виконавців, зняття обмежень на репертуар і послаблення суворих критеріїв відбору музикантів. Значний вплив мало й технічне вдосконалення музичної апаратури, зокрема поява синтезаторів, що дозволяли створювати якісну поп-музику без великого складу виконавців. Крім того, репертуар ансамблів, переважно складений із життєрадісних шлягерів та «ідеологічно правильних» композицій, в умовах політичних змін втратив свою актуальність.

Деякі ВІА у наш час продовжують діяльність, хоч і в оновленому складі. Серед них – «Ватра», «Кобза», «Гуцулочки» та ін. Вони записують нові версії своїх хітів, виступають із концертами, виконуючи популярні пісні зі старого репертуару. Окремі ансамблі, як-от «Краяни» чи «Кобза», створюють нові композиції, які не поступаються легендарним ретро-шлягерам. Чимало виконавців із колишніх ВІА продовжили кар'єру в нових форматах, приєднавшись до інших гуртів або розпочавши сольну кар'єру.

Таким чином, вокально-інструментальні ансамблі стали феноменом української музичної культури. Вони не лише формували смаки кількох поколінь, а стали фундаментом для подальшого розвитку естрадно-вокального мистецтва, сприяли популяризації української мови та народних мотивів у популярній музиці, заклали основи для формування стилю, що згодом еволюціонував у рок, поп та етно-фолькові українські проєкти. Багато пісень з їх репертуару досі користуються популярністю, залишаючись символами своєї епохи.

Список використаних джерел:

1. Дрожжина Н. Вокальне мистецтво естради: історія, теорія, практика. Харків : Естет Принт, 2019. 336 с.

2. Дружинець М. Естрадне музичне мистецтво України кінця XX – початку XXI століття як фактор євроінтеграції української культури : дис. ...канд. мистецтвознавства : 26.00.01 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021, 226 с.

3. Конвалюк У. Персонологічний дискурс вокального мистецтва української естради 70-років XX – початку XXI століть : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2023. 288 с.

4. Самая Т. Вокальне мистецтво естради: український контекст : монографія. Київ : Четверта хвиля, 2019. 152 с.

5. Українська музична енциклопедія : у 6 т. / ред. Колегія Г. Скрипник (голова) та ін. ; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2006. Т. 1. С. 359.

УДК 785.7

Вероніка Пінчук,

студентка I курсу спеціальності 025 Музичне мистецтво

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Ірина Палійчук,

доцент кафедри естрадно-вокального мистецтва,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9641-5240>

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ТА ВИКОНАВСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ «КОЛЯДИ» ДЛЯ ФОРТЕПІАННОГО ДУЕТУ В. СЕМКОВИЧА

Творчість композиторів Прикарпаття є важливою складовою української музичної культури. Серед молодших представників музичного мистецтва регіону особливе місце належить Василю Семковичу – талановитому композитору, музиканту, члену Національної спілки композиторів України і Національної всеукраїнської музичної спілки, викладачу та концертмейстеру кафедри естрадно-вокального мистецтва ЗВО «Університет Короля Данила».

Основу композиторської творчості В. Семковича, репрезентованої симфонічними, камерно-інструментальними та вокальними опусами, складає хорова музика, представлена, в основному, циклічними композиціями на слова сучасних українських письменників [2]. Для композиторської творчості В. Семковича, як відзначив американський музичний критик п. Ройтер під час прем'єри Струнного квартету автора на Міжнародному фестивалі сучасної музики «Контрасти» (м. Львів, 1999 р.), не надто притаманним є використання сучасних технік, а безпосередньо опора на українську традиційну поліфонічність та вільне використання метру.

Ці ж риси характеризують одну із останніх композицій автора – «Коляду» для фортепіанного дуету (2020), присвячену Мирославу Скорику. За словами автора, цей твір є даниною своєму педагогу, своєрідним вшануванням пам'яті видатного українського композитора [1].

Аналізована композиція існує у двох варіантах – хоровому (акапельному) та, власне, інструментальному. Хоровий варіант твору виник під час керування автором молодіжним хором при церкві св. Івана у селищі Богородчанах, коли виникла потреба нового репертуару для колективу. Акапельна «Різдвяна Ферія» (перша назва композиції) була репрезентована жіночим ансамблем «Мелодія» під керівництвом Світлани Щербій на Різдвяному фестивалі «На Майзлях».

Згодом в автора виникла ідея перекласти хоровий твір для фортепіанного дуету та присвятити його педагогу по класу композиції – Скорику Мирославу Михайловичу. Відтак, інтонаційний зміст аналізованої композиції викликає стильові алюзії із творчістю видатного композитора. Структуру твору визначає проста тричастинна форма, що ґрунтується на трьох контрастних темах, близьких до фольклорних першоджерел. Автор через ладо-гармонічні, фактурні особливості (гомофонно-гармонічна та підголосково-поліфонічна) вдало відтворює специфіку цього жанру українського фольклору, уникаючи прямого його цитування.

Поміж виконавських особливостей відзначимо часті метроритмічні, тональні та темпові зміни, особливо в останньому розділі твору (С), що вимагають від піаністів правильного трактування цих виразових засобів. Також певної технічної майстерності від виконавців потребує правильне виконання мелізмів (форшлагів, мордентів, групето), широкої акордової фактури, а також переходу у крайні регістри.

«Коляду» для фортепіанного дуету В. Семковича інтерпретували вихованці доцентки Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка Оксани Гиси, викладачі Івано-Франківської дитячої музичної школи № 2 ім. В. Барвінського Надія Кернікевич та Тетяна Труш, а також сам автор разом зі студенткою групи ММс-24 Веронікою Пінчук [3].

«Коляда» для фортепіанного дуету В. Семковича, що вирізняється національною специфікою, поповнила жанрових спектр української фортепіанної музики оригінальним прикладом.

Список використаних джерел:

1. Інтерв'ю із Василем Семковичем. Дата проведення: 06.02.2025 р.
2. Муха А. І. Семкович Василь Богданович. *Композитори України та української діаспори* : довідник. К. : Музична Україна, 2004. С. 263.
3. Семкович Василь «Коляда» з присвятою Мирославу Скорику. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Th6MBFsl5Fw>

УДК 78.087

Вероніка Попович,
*студентка II курсу спеціальності «Музичне мистецтво»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Наталія Толошняк,*
*кандидат мистецтвознавства, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2317-4321>*

AUTO-TUNE ТА ІНШІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ВОКАЛЬНОМУ ВИКОНАНСТВІ

У сучасному музичному просторі технології обробки вокалу відіграють важливу роль. Auto-Tune та інші подібні засоби стали невід'ємною частиною музичної індустрії, змінюючи уявлення про вокальне мистецтво. Вони дозволяють артистам коригувати інтонацію, створювати унікальні звукові ефекти та розширювати творчі можливості. Використання таких технологій у вокальному виконанні викликає як

схвалення, так і критику, що робить тему особливо актуальною для дослідження.

Завдяки Auto-Tune та подібним технологіям сучасна музика стає доступнішою для широкого кола виконавців, навіть тих, хто не має ідеальної вокальної підготовки. Водночас деякі критики вважають, що такі засоби знижують рівень вимог до професійної вокальної майстерності.

Технологія Auto-Tune була розроблена у 1997 році інженером Енді Гільдебрандом, який працював у сфері геофізичних досліджень. Його алгоритм, створений для аналізу землетрусів, виявився корисним і для корекції вокальних партій. Першим хітом, де відкрито використали Auto-Tune як художній ефект, стала пісня «Believe» Шер (1998). Відтоді ця технологія поширилася в попмузиці, хіп-хопі, електронній музиці та навіть рок-музиці.

Протягом 2000-х і 2010-х років Auto-Tune став невід'ємною частиною звукозапису. Багато виконавців почали використовувати його не лише для корекції вокалу, але й як інструмент створення оригінального звучання. Наприклад, репер T-Pain зробив Auto-Tune своїм фірмовим ефектом, що надихнуло багатьох інших музикантів. Сьогодні ця технологія використовується як у студіях звукозапису, так і на живих виступах.

Принцип роботи Auto-Tune ґрунтується на Auto-Tune аналізі частоти звуку та його корекції відповідно до заданої шкали. Алгоритм визначає висоту тону та при необхідності змінює його, наближуючи до потрібної ноти. Використання цієї технології може варіюватися від ледь помітної корекції до вираженого електронного ефекту, який часто використовується в жанрах, як хіп-хоп, R&B та поп.

Окрім Auto-Tune, існують й інші подібні технології, такі як Melodyne, Waves Tune, Revoice Pro та інші. Вони дозволяють не тільки виправляти інтонаційні похибки, а й змінювати тембр голосу, ритм та гармонії.

Auto-Tune активно застосовують як вокалісти-початківці, так і світові зірки. Серед найвідоміших виконавців, які регулярно використовують цей ефект, можна назвати T-Pain, Kanye West, Travis Scott, Billie Eilish та інші. У деяких випадках застосування Auto-Tune стало частиною фірмового звучання артистів. Так, Travis Scott використовує автотюнінг як один з елементів власного стилю, щоб підкреслити емоційність та глибину власної творчості. Billie Eilish використовує автотюнінг для створення специфічного, майже «примарного» звучання свого вокалу.

Багато попвиконавців використовують його для вирівнювання вокалу, щоб наблизити його до «ідеального» звучання.

Auto-Tune особливо поширений у реп-музиці та хіп-хопі, оскільки дозволяє створювати мелодійні партії без необхідності володіти академічним вокалом. Крім того, багато поп і рок-музикантів використовують його для створення сучасного, чистого та динамічного звучання.

В Україні також багато артистів використовують технології обробки вокалу. Серед них можна відзначити MONATIK, NK (Настя Каменських), Wellboy, Kalush Orchestra. Використання Auto-Tune дозволяє їм експериментувати зі звучанням та створювати сучасний аудіальний образ.

Зокрема, Kalush Orchestra, переможці «Євробачення-2022», використовують технології корекції вокалу для створення свого унікального стилю, що поєднує етнічні мотиви з сучасною електронною музикою. MONATIK активно застосовує Auto-Tune у своїх треках для надання вокалу м'якості та гармонійності.

Переваги та недоліки використання Auto-Tune.

Позитивні аспекти:

- Корекція помилок – виправляє незначні інтонаційні похибки, роблячи запис чистішим.
- Розширення творчих можливостей – допомагає експериментувати зі звучанням, створювати унікальні вокальні ефекти.
- Доступність – дозволяє навіть виконавцям без академічної вокальної підготовки працювати в музичній індустрії.
- Підвищення якості студійного запису – забезпечує точність та гармонійність вокалу.

Негативні аспекти:

- Зниження автентичності виконання – надмірне використання Auto-Tune може робити вокал неприродним.
- Втрата індивідуальності голосу – технологія може нівелювати унікальні особливості голосу.
- Перенасичення музики технологічними ефектами – зловживання корекцією вокалу може спричинити одноманітність звучання в сучасній музиці.
- Критика з боку музичних експертів – багато професійних вокалістів вважають, що Auto-Tune знижує цінність природного співу.

Auto-Tune та подібні технології суттєво вплинули на вокальне мистецтво, відкриваючи нові можливості для виконавців і звукорежисерів. Вони стали не лише засобом корекції, а й художнім інструментом для формування унікального стилю та музичних трендів. Проте залишається відкритим питання про автентичність вокального мистецтва та межі допустимого використання подібних технологій. Незважаючи на дискусії, вплив Auto-Tune на сучасну музику є беззаперечним. Важливо знайти баланс між технічною досконалістю та природністю звучання, щоб зберегти живу емоційну виразність вокального мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко А. І. Сучасне музичне мистецтво і комп'ютерні програми : навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. 284 с.
2. Юферова Г. Музичні комп'ютерні технології в українській музичній творчості. До проблеми професійної музичної освіти. *Київське музикознавство*. Київ, 2013. Вип. 46. С. 234–247.
3. Юферова Г. Музичні комп'ютерні технології та виконавське мистецтво. Мистецтвознавчі записки. Київ : Міленіум, 2013. Вип. 24. С. 23–31.
4. Antares Audio Technologies. «Auto-Tune Official Website». URL: <https://www.antarestech.com/>

Сергійчук Аніта,
*студентка IV курсу спеціальності «Музичне мистецтво»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Борин Ольга,
старший викладач кафедри естрадно-вокального мистецтва,
доктор філософії (PhD in Music Art),
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9796-6191>*

ІМПРОВІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛІСТА

Імпровізація є потужним інструментом самовираження для вокалістів, оскільки дозволяє їм висловлювати свої емоції, творчі ідеї та індивідуальність. Імпровізація дає змогу виконавцям виражати свої емоції в реальному часі.

У науковій літературі під імпровізацією (від лат. *improvisus* – несподіваний) розуміється «історично найдавніший тип музикування, при якому процес створення музики відбувається під час її виконання» [5, с. 109].

Імпровізація в естрадному вокалі – це творче, спонтанне виконання музичних фраз, яке не є заздалегідь прописаним. Вона надає виконавцеві можливість виявляти свої емоції, інтерпретувати пісні по-новому і залучати слухача через непередбачуваність і виразність. Імпровізація також може передбачати зміну мелодії, гармонії, ритму чи тексту пісні відповідно до стилю та настрою. Вона не тільки надає виконанню унікальності, але й створює можливість для глибшого сприймання музики як артистами, так і публікою [1].

Імпровізація може сприяти розвитку сценічної присутності кількома способами. По-перше, вона може покращити вокальну техніку та універсальність, оскільки співак експериментує з різними звуками, висотою, динамікою та ефектами. По-друге, може підвищити впевненість і самовираження, оскільки виконавець навчиться довіряти своїм інстинктам і емоціям. По-третє, може посилити харизму та зв'язок

зі слухачем, оскільки співак взаємодіє з аудиторією та створює унікальний і незабутній виступ.

Імпровізація – це безцінний навик для співаків, який можна розвинути шляхом практики, зворотного зв'язку та експериментів. Виконавець може записати власні виступи та прослухати, щоб визначити свої сильні та слабкі сторони, а також попросити відгуків у свого тренера з вокалу, колег чи аудиторії. Для глибшого розуміння імпровізації можна досліджувати різні жанри та стилі музики, читати книги, дивитися фільми, відвідувати майстер-класи та експериментувати з іншими формами мистецтва. Крім того, можна випробовувати себе, імпровізуючи в різних умовах із різним акомпанементом або аудиторією. Чим більше співак імпровізує, тим більше відкриватиме власний голос і стиль. Імпровізація може допомогти покращити вокальні навички, підвищити впевненість і харизму на сцені та створити захоплюючий виступ для аудиторії.

Дослідники зазначають, що імпровізація є індивідуальним та вільним процесом, в якому «вирішальні елементи займають почуття пристрасті, волі, інтуїції, мрії, віри за одночасного дотримання гармонії. Раціональний бік імпровізації у кожного вокального виконавця складається своєрідним чином, відповідаючи специфіці його індивідуальності та меншою мірою – загальної логіки» [2, с. 17].

На думку А. Волошиної, основними завданнями вокальної імпровізації є «гнучке реагування на несподівані ситуації, швидке розв'язання проблеми під час вокального виконання, збереження емоційного й креативного настрою в ході виступу. Імпровізація передбачає наявність розвиненої уяви, що має дозволити формувати фантастичні сюжети й відображати події минулого досвіду» [3, с. 283].

Миттєва реакція на музику та атмосферу під час виступу робить імпровізацію особливо ефективною для передавання настрою. Це може бути особливо помітно в живих виступах, коли реакції публіки впливають на манеру виконання артиста. Співаки можуть варіювати фразування, динаміку і висоту нот, щоб передати радість, смуток, злість або інші почуття, створюючи глибший зв'язок з аудиторією. Вокалісти, які імпровізують, часто експериментують з різними стилями та техніками виконання, адаптуючи свої підходи до звучання та ритму. Це дозволяє створювати нові мелодії, додавати варіації та висловлювати своє унікальне бачення музики.

Імпровізація є формою музичного діалогу між вокалістом і музикантами, що супроводжують їх. Виконавці можуть реагувати один на одного, створюючи динамічні моменти в музиці, що робить виконання живим і непередбачуваним. Імпровізація дає змогу вокалістам відходити від традиційних форм і стандартів, що утворює відчуття новизни та оригінальності в їхньому виконанні.

Вокалісти використовують імпровізацію, щоб підкреслити своє культурне походження і традиції. Наприклад, у джазі, блюзі, фламенко та інших жанрах імпровізація є складовою частиною культурного самовираження [4]. Імпровізація допомагає вокалістам розвивати свою техніку, адже вони повинні вміти використовувати різні методи дихання, фразування та контролю відтінків голосу. Це поглиблює їхнє розуміння голосу як музичного інструмента.

Практика імпровізації формує виконавські навички й допомагає співакам почуватися впевненіше під час виконання. Вона відіграє важливу роль у подоланні страху перед публікою та вдосконаленні технічних можливостей.

Отже, імпровізація є важливим інструментом самовираження для вокалістів, оскільки дає їм змогу передавати емоції, творчі думки та індивідуальність. Це не тільки допомагає виконавцям встановлювати зв'язок з аудиторією, але й формує їхній стиль і підхід до музики. Завдяки розвитку технічних навичок та впевненості, кожен вокаліст може знайти свій унікальний спосіб використання імпровізації для вираження своєї особистості та творчості.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): підруч. Київ: ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.
2. Баско О. А. Техніка джазової вокальної імпровізації в процесі підготовки естрадних співаків. Суми, 2020. 89 с.
3. Волошина А. Особливості вокальної імпровізації в сучасних вокальних творах. *Věda a perspektivy*. Praha, 2022. № 12 (19). С. 276–285.
4. Овсяннікова Н. Ю. Навчально-методичний комплекс «Сольний спів» для студентів за галуззю знань 0202 «Музичне мистецтво», напрямом підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво», за спеціалізацією «Естрадний спів». Київ.: НАКККиМ, 2015. 63 с.
5. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2006. 188 с.

Олександр Худецький,
*студент II курсу спеціальності «Музичне мистецтво»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Катерина Шиндирівська,
*студентка II курсу спеціальності «Музичне мистецтво»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Ірина Батюк,
*викладач кафедри естрадно-вокального мистецтва,
Заслужена діячка естрадного мистецтва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4996-3290>*

АВТОРСЬКА ПІСНЯ ЯК ФОРМА САМОВИРАЖЕННЯ МОЛОДИХ ВИКОНАВЦІВ

Авторська пісня посідає особливе місце в сучасному музичному просторі, особливо серед молодих виконавців. Вона є унікальною формою творчості, де музика й текст поєднуються, відображаючи внутрішній світ артиста, його думки, почуття та життєві переживання. Саме тому цей жанр знаходить відгук у серцях слухачів і має значний вплив на розвиток музичної культури.

Авторська пісня має глибоке коріння в культурі XX–XXI століть. Вона набула особливої популярності в середині минулого століття. Перші авторські пісні українською мовою з'явилися в Києві в середині 1960-х років (А. Горчинський – «Троянди на пероні», «Квітка ромена»), а на початку цього періоду у Львові виник жанр співаної поезії (В. Морозов).

У Києві перший концерт україномовної авторської пісні відбувся 1985 року в Молодіжному театрі за ініціативи головного режисера Л. Танюка. У 1988 році у Львові було створено театр авторської пісні «Не журись!» (учасники: В. Морозов, А. Панчишин, Т. Чувай та ін.). На хвилі національного піднесення в Україні 1988–1991 років україномовна авторська пісня вийшла з андеграунду та здобула широке визнання завдяки фестивалям «Червона рута» й «Оберіг».

Відтоді сформувалися основні напрями української авторської пісні:

- поп-бард (В. Морозов, Л. Бондар, пізніше – С. Підкаура, С. Шишкін, гурти «Очеретяний кварк», «Чорні черешні»);
- рок-бард (гурт «Рутенія», пізніше – М. Алімов, гурти «Арахнофобія», «ЗАО»);
- гротесково-пародійний стиль (І. Сітарський, згодом В. Асауленко, Ганна Лев, гурти «Метелики», «Дід Свистун і казкові хлопці»);
- імпресіоністський напрям (І. Козаченко);
- соціально-критична та політично-сатирична пісня (В. Давидов, А. Панчишин, О. Смик, Тризубий Стас);
- національно-патріотична пісня (Н. Бурмака, Е. Драч, К. Москалець, О. Покальчук, згодом Ю. Коваленко, А. Сенченко, В. Чудик);
- неокобзарський напрям (В. Жданкін, пізніше Ю. Баришовець, І. Виспінський, В. Непом'ящий, Р. Терентьев), що базується на осмисленні українського фольклору в сучасному стилі.

На тлі історичних подій в Україні відбувається активне відродження української співаної поезії. Українські автори та виконавці об'єднуються задля популяризації українського слова та виведення жанру з андеграунду. Так, у Рівному було створено клуб авторської пісні та співаної поезії «ВАСКінБАРД» за ініціативи письменниці, перекладачки та барда Валентини Люліч.

Цю ініціативу підтримали й інші регіони України, зокрема Львів, де за ініціативи Оксани Чухліб місцеві барди також об'єдналися у клуб. У травні 2021 року, за сприяння Валентини Люліч та голови спілки Андрія Пастушенка, при Рівненському обласному відділенні Національної всеукраїнської музичної спілки було створено Асоціацію діячів авторської пісні та співаної поезії. Це стало важливим кроком у легалізації цього жанру на національному рівні.

У 2021 році до 30-ї річниці Незалежності України в місті Рівному відбувся фестиваль сучасної української авторської пісні та співаної поезії «СЛОВОСПІВ», у якому взяли участь відомі українські автори-виконавці: Едуард Драч, Наталка Криничанка, Дмитро Лінартович, Микола Тимчак, Олександр Смик та багато інших. Відтоді до української авторської пісні та співаної поезії активно використовується термін «словоспів». Для продовження традиції та розвитку жанру було створено хіт-парад авторської пісні «СЛОВОСПІВ», ведучою якого стала Валентина Люліч.

Авторська пісня – це унікальний жанр, що поєднує поезію та музику, де автор є одночасно творцем слів і мелодії. У творчості молодих

виконавців авторська пісня набуває особливого значення, стаючи способом самовираження, пошуку ідентичності та відображення сучасних реалій.

На відміну від масової попмузики, авторська пісня зосереджується на змістовності тексту, глибокій емоційності та щирості виконання. Вона часто відзначається мінімалістичним музичним супроводом, що підкреслює індивідуальність виконавця та його оригінальний стиль. Для багатьох молодих виконавців авторська пісня є способом поділитися своїм внутрішнім світом. Вона також допомагає виразити особисті переживання, страхи, мрії та рефлексії, що часто знаходить відгук у слухачів.

Сучасні автори торкаються важливих суспільних тем: соціальної нерівності, екологічних проблем, питань ідентичності, особистих відносин. Кохання, самопізнання, пошук сенсу життя – це лише деякі з ключових тем, які відображаються в текстах авторських пісень. Життєві події, спогади, емоційні потрясіння нерідко стають основою для створення пісень. Саме через власний досвід виконавці формують зміст своїх композицій, що робить їхню творчість глибокою та емоційно насиченою.

Сучасний музичний ринок зазнав значних змін завдяки розвитку цифрових платформ, які відіграють важливу роль у популяризації авторської пісні серед молодих виконавців. Інтернет та цифрові платформи відкрили нові можливості для молодих авторів. Соціальні мережі (YouTube, Instagram, TikTok) та стрімінгові сервіси (Spotify, Apple Music) дозволяють незалежним виконавцям знайти свою аудиторію без залучення лейблів.

Сучасні технології значно спростили процес написання та запису пісень. Завдяки доступності студійного обладнання, комп'ютерних програм та онлайн-сервісів кожен може створювати музику та ділитися нею зі світом.

Цифрові платформи стали потужним інструментом популяризації авторської пісні серед молоді. Вони відкривають нові можливості для самореалізації виконавців, дозволяють їм напряду взаємодіяти з аудиторією та будувати власний музичний бренд. Проте успішне використання цих інструментів потребує не лише творчих здібностей, а й стратегічного підходу до просування музики в цифровому середовищі.

Авторська пісня сьогодні активно взаємодіє з іншими стилями – інді, фолком, роком, електронною музикою. Це дозволяє виконавцям експериментувати зі звучанням та залучати нову аудиторію.

Через комерційну спрямованість музичної індустрії молодим виконавцям часто важко пробитися на велику сцену без фінансової та маркетингової підтримки. Актуальною проблемою залишається й захист авторських прав. Багато молодих виконавців стикаються з труднощами щодо легального захисту своєї творчості та отримання фінансової винагороди за неї.

В умовах великої конкуренції незалежним артистам важко знайти свою нішу та завоювати прихильність слухачів. Вони змушені активно просувати себе в соціальних мережах та брати участь у музичних конкурсах.

Фестивалі авторської пісні, музичні конкурси та творчі об'єднання відіграють важливу роль у підтримці молодих талантів. Вони допомагають виконавцям знайти аудиторію, отримати досвід виступів та розширити творчі горизонти.

Завдяки глобалізації авторська пісня набуває нових форм та звучання. Виконавці черпають натхнення з різних культурних традицій, створюючи унікальні музичні проекти.

Попри привабливість авторської пісні, її створення та популяризація мають певні труднощі:

- конкуренція на музичному ринку: через велику кількість виконавців пробитися на сцену стає все складніше;
- фінансова складова: створення якісного контенту потребує фінансових вкладень у запис, зйомки кліпів, рекламу;
- складність у пошуку аудиторії: не всі слухачі готові сприймати нових виконавців, а алгоритми платформ не завжди сприяють популяризації молодих талантів.

Авторська пісня – це не просто музика, а спосіб розповісти історію, поділитися своїми почуттями та знайти однодумців. Вона залишається живою та актуальною, адже її основна цінність – це щирість і глибина змісту.

Авторська пісня є не лише способом самовираження для молодих виконавців, а й потужним засобом впливу на суспільство. Вона допомагає розкривати особистість артиста, знайти свою аудиторію та зробити внесок у музичну культуру. Попри труднощі, що супроводжують молодих музикантів, розвиток технологій та відкритість слухачів до

нових форматів дають можливість авторській пісні займати важливе місце в сучасному музичному просторі.

Список використаних джерел:

1. Картавий П. Сучасна українська авторська пісня : статті про витоки жанру, авторів-ветеранів, фестивалі, поради молодим і долю Володимира Івасюка. Суми : МакДен, 2009. 76 с.
2. Крупа Ю. О. Жанр авторської пісні як засіб культурного самовиявлення 50-60-х років ХХ ст. Культура і сучасність : альманах. № 1. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 62-66.
3. Музична естрада : словник / укладач В. М. Откидач. Харків : Видавець І. В. Якубенко, 2004. 446 с.
4. Різник О. О. Авторська пісня. Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Авторська пісня](https://vue.gov.ua/Авторська_пісня)

УДК 784:792.73:7

Худьо Марія,
*студентка II курсу спеціальності «Музичне мистецтво»,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
Науковий керівник:
Шотурма Наталія,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри журналістики,
Заслужена артистка України,
Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4312-4217>*

ПЕРЕМОГА ГОЛОСУ ЧИ ОБРАЗУ? ВОКАЛЬНІ ТА СЦЕНІЧНІ СТРАТЕГІЇ НА «ЄВРОБАЧЕННІ»

Міжнародний пісенний конкурс «Євробачення» з моменту свого заснування у 1956 році перетворився на масштабне шоу, яке щороку приваблює мільйони глядачів по всьому світу. Це не лише платформа для

демонстрації вокальних здібностей, а й місце, де важливу роль відіграють сценічні образи, хореографія, спецефекти й загальне враження. Щороку виникає дискусія: що важливіше – вокал чи шоу? Дехто вважає, що головне – це голос і пісня, інші ж – що перемогу здобувають ті, хто робить яскраве сценічне дійство. Реальність складніша – часто перемагають ті, хто вдало поєднує обидва компоненти. У цьому дослідженні розглянемо, як співвідносяться вокал і шоу в історії конкурсу.

Вокал як основа: ранні роки конкурсу. У перші десятиліття існування «Євробачення» – 1950–1970-ті роки – основна увага приділялася саме вокальним даним виконавців. Конкурс був зосереджений на чистоті звучання, артистизмі та емоційній глибині виконання. Виступи відзначалися стриманістю, а сценічне оформлення було мінімальним. Учасники зазвичай стояли статично біля мікрофона, без яскравих костюмів чи візуальних ефектів [1, с. 135–170]. Переможниця 1968 року Массіель із піснею «*La, La, La*» представила ліричну композицію без танцювального чи візуального супроводу. Аналогічно – Ізабель Обре (Франція, 1962), яка також робила акцент лише на голос. У ті роки саме вокальна техніка була ключовим критерієм оцінювання.

Зміна тенденцій: багатожанровість і технологічні можливості. Із плином часу вимоги до учасників змінювались. Із 1990-х років, а особливо з початку 2000-х, спостерігається зростання жанрової різноманітності та технічної оснащеності шоу. Учасники почали використовувати елементи етніки, року, репу, електронної музики. Значну роль відіграли й технічні новації – бек-вокал, автотюн, візуальні ефекти. Яскравим прикладом нової епохи стала перемога Руслани у 2004 році. Її номер «*Wild Dances*» поєднав етнічні елементи, динамічну хореографію та драйвову подачу [2, с. 300–302]. Незабутній виступ демонстрував не лише голос, а й продумане шоу. Те саме можна сказати про Джамалу, яка поєднала складну вокальну партію з емоційно насиченим номером. У 2012 році Loreen із піснею «*Euphoria*» запропонувала сучасний танцювальний хіт із чітко вибудованою хореографією та мінімалістичним, але естетичним візуальним рядом – і здобула переконливу перемогу [3].

Образ і сценічність – новий фактор успіху. У 2000-х стало зрозуміло, що просто добре співати – недостатньо. Необхідно створити унікальний образ, який запам'ятається глядачеві. Артисти почали більше експериментувати з костюмами, мімікою, постановками та світловими

ефектами. Конкурс 2024 року підтвердив цю тенденцію: український дует Jerry Heil та alyona alyona запропонували сильну вокальну основу, доповнену духовним візуальним образом. Те саме можна сказати про Ziferblat та ФІІНКА, які робили ставку на ідею, концепт і візуальну візитівку [4]. Епатаж і незвичний сценічний стиль стали своєрідною «зброєю» артистів. Кончіта Вурст зі своїм провокаційним образом зламала стереотипи та викликала гучне обговорення. Netta (Ізраїль, 2018) поєднала стиль К-поп, вокальні ефекти та іронічну подачу, що вразила глядачів. Måneskin (Італія, 2021) повернули рок у центр уваги «Євробачення», довівши, що харизма та сценічна свобода можуть стати вирішальними [5].

Коли шоу переважає над вокалом. Бувають випадки, коли яскраве шоу «перетягує» на себе увагу, і вокал відходить на другий план. Так сталося, наприклад, з ABBA у 1974 році. Хоча їхній вокал не був винятковим, запальна пісня та стильні костюми принесли їм перемогу й глобальний успіх. Аналогічно – Сертаб Еренер із Туреччини (2003), яка виграла завдяки феєричному номеру зі східною екзотикою. Руслана та Верка Сердючка також показали, що образ і настрій можуть бути важливішими за ідеальне вокальне виконання.

Золота формула: гармонія голосу та шоу. Перемогу найчастіше здобувають ті, хто вміє поєднати сильний вокал із продуманим сценічним образом. Loreen у 2023 році вдруге підтвердила, що інноваційне шоу та якісний вокал – формула успіху. Måns Zelmerlöw (2015) здобув перемогу завдяки поєднанню харизматичного виконання, світлового шоу та інтерактивної анімації. Kalush Orchestra (2022) вдало поєднали фольклор, сучасний хіп-хоп і патріотичну тему – усе це створило цілісне й потужне сценічне послання [6].

Отже, конкурс «Євробачення» значно еволюціонував від традиційного змагання вокальної майстерності до масштабного шоу, в якому рівноправно поєднуються музика, візуальні ефекти та сценічний образ. Спочатку ключовими факторами перемоги були чистий вокал, технічна майстерність і мелодійність (як у Массіель або Ізабель Обре). Проте поступово формат конкурсу розширився, інтегруючи різні музичні стилі, експериментальні вокальні техніки та видовищні сценічні постановки. У сучасному «Євробаченні» спостерігаються дві основні стратегії успіху: Фокус на вокалі, що продемонстрували такі переможці, як Сальвадор Собрал (2017), Джамала (2016), Дункан Лоуренс (2019). Їхні перемоги свідчать про те, що глибокий емоційний вплив і професійне виконання

все ще можуть підкорювати аудиторію. Фокус на візуальному шоу, що реалізували Lordi (2006), Кончіта Вурст (2014), Нетта (2018). Їхні виступи довели, що яскравий образ, нестандартна концепція та ефектне шоу здатні завоювати європейську публіку. Збалансованим прикладом гармонійного поєднання вокалу та видовища можна назвати Loreen (2012, 2023), Måns Zelmerlöw (2015), Kalush Orchestra (2022). Їхні номери містили як високий рівень вокальної майстерності, так і продуману сценографію, що дозволило їм здобути перемогу. Аналіз голосувань свідчить, що журі надає перевагу вокальним виступам, тоді як глядачі більшою мірою реагують на візуальний аспект шоу. Наприклад, Käärijä (2023) виграв глядацьке голосування, але поступився Loreen через нижчі оцінки від журі. Це підтверджує, що, хоча сценічний образ важливий, чистий вокал залишається основним критерієм оцінювання. Сучасний конкурс «Євробачення» – це синтез вокальної майстерності та сценічного мистецтва. Перемога можлива як через ідеальне виконання, так і завдяки яскравому сценічному образу. Однак найкращий результат дає стратегія поєднання двох складових: потужного вокалу та унікального візуального шоу.

Список використаних джерел:

1. Дрожжина Н. В. Вокальне мистецтво естради: історія, теорія, практика: навчальний підручник для здобувачів ступеня магістра закладів вищої освіти культури і мистецтв III–IV рівнів акредитації зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» спеціалізації «Музичне мистецтво естради». Х: Видавництво «Естет Принт», 2019. 336 с.
2. Кириленко Я. Українські переможці «євробачення»: сценічно-виконавська репрезентація. Вінниця, 2023. С. 302.
3. Бойко А. М. Джамала як представник співочої культури сучасної України. *Культура України*. Серія «Мистецтвознавство». 2019. 116 с.
4. Як створювалися костюми для Alyona Alyona і Jerry Heil на Євробачення: цікаві деталі від стилістки. Politkosmos. URL: <https://politkosmos.com/2024/05/09/як-створювалися-костюми-для-alyona-alyona-i-jerry-heil-н/> (дата звернення: 23.03.2025).
5. Найепатажніші та найскандальніші виступи в історії Євробачення. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/1917696-nayepatajnishi-ta-nayskandal-nishi-vistupi-v-istoriji-evrobachennya-video.html> (дата звернення: 23.03.2025).

6. Комлев М. Навіщо Kalush зробив Kalush Orchestra? Відповідає Олег Псюк. Слух: Медіа про музику, та все, що навколо неї. URL: <https://slukh.media/texts/kalush-orchestra/> (дата звернення 18.03.2025).

УДК: 7.013

Барановська Вероніка,
студентка 1 курсу коледжу, КДс-24-1,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гуляк Олександра Ярославівна,
викладач кафедри інформаційних технологій,
спеціаліст вищої категорії,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

МАТЕМАТИКА У ЖИВОПИСІ: ЗОЛОТИЙ ПЕРЕТИН ТА ПРАВИЛА ЗАСТОСУВАННЯ РОЗРАХУНКОВИХ УМІНЬ У МЕЖАХ КОМПОЗИЦІЇ

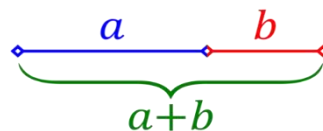
Мистецтво та наука завжди були тісно переплетені між собою, знаходячи нові форми вираження та взаємодії. Одним із ключових принципів, що визначає гармонію в творчості, є композиція, яка не лише структурує твір, а й пов'язує його з ширшим історико-культурним контекстом.

Однією з найважливіших таких закономірностей є золотий перетин — це особливий спосіб поділу цілого на дві нерівні частини таким чином, що співвідношення більшої частини до цілого дорівнює відношенню меншої частини до більшої. Це відношення наближається до числа ϕ (фі), яке приблизно дорівнює 1.618. Цей принцип забезпечує гармонійний розподіл елементів та зустрічається як у природі, так і в мистецтві [5].

Ідея золотого перетину нерозривно пов'язана з гармонійною організацією простору та симетрією. Що наштовхує на питання: чи можливо виміряти красу за допомогою математичних формул?

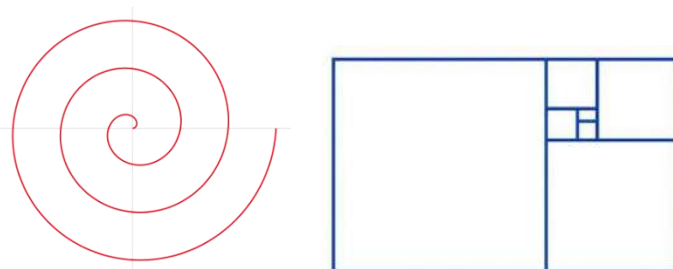
Явище золотого перетину сягає від стародавніх вчень Піфагора. Видатний астроном XVI ст. Йоганн Кеплер (1571–1630 р.) відзначав, що геометрія має два надзвичайно цінні досягнення: теорему Піфагора та поділ відрізка у середньому пропорційному відношенні. На його думку, цей особливий поділ є не менш значущим, ніж всесвітньовідома теорема [4, с. 42].

Методи дослідження. У цьому дослідженні використовується математичний підхід. Золотий перетин визначають як поділ відрізка в крайньому і середньому відношенні. Нехай є відрізок АВ, а точка С розташована так, щоб поділ був у пропорції золотого перетину. У цьому випадку виконується умова: $AC:AB = CB:AC$, де АВ – початковий відрізок, С – точка поділу, АС та СВ – частини відрізка. Підставивши ці значення у формулу, отримаємо квадратне рівняння: $\tau^2 + \tau - 1 = 0$, де $\tau \approx 0,618033...$ – ірраціональне число, що виражає співвідношення золотого перетину, що відповідає пропорції 62% та 38% для більшої та меншої частин відповідно (Рис. 1) [6, с. 106]. Це число стало об'єктом досліджень з давніх часів. Золотий переріз можна зустріти в архітектурі та мистецтві Стародавнього Єгипту та Вавилону. Наприклад, його можна побачити в легендарній піраміді Хеопса, предметах з гробниці Тутанхамона та

інших пам'ятках того періоду.

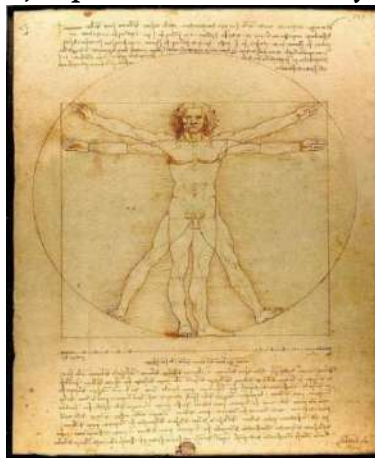
Окрім того, золотий перетин часто вивчають через золотий прямокутник (Рис. 2), який є важливим елементом у сучасній геометрії. Якщо в двох великих золотих прямокутниках провести діагональ (як показано на рисунку) та побудувати спіраль, використовуючи точки і фігури, ми отримаємо «Спіраль Архімеда» (Рис. 3), досліджену давньогрецьким математиком Архімедом [3, с. 182]. Він вивів рівняння своєї однойменної спіралі з рівномірним кроком. Ця математична модель нині використовується в техніці, зокрема у механізмах і конструкціях. Одним із природних прикладів спіральної форми є раковини молюсків, що при розгортанні нагадують пропорції змії [2, с. 5-6].

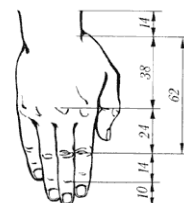
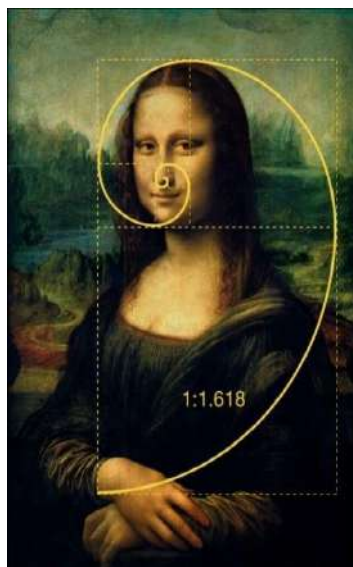
Отже, золотий перетин має значення не лише в природничих науках, а й у математиці, де його можна знайти в золотому прямокутнику, спіралі Архімеда та в інших випадках. Цей принцип також активно використовується в комп'ютерних науках і відомий як «золота комп'ютеризація» [3, с. 182-184]. Ці форми широко використовуються у

сфері дизайну відносно логотипів чи певних об'єктів, про які ми поговоримо згодом.

У період Відродження інтерес до цієї математичної пропорції зростає серед учених і митців. Так, у 1509 р. у Венеції була опублікована книга Луки Пачолі «Божественна пропорція», яка містила ілюстрації, створені Леонардо да Вінчі, який застосував ідеї римського архітектора Вітрувія. Він показав, що тіло людини вписується у коло та квадрат, що символізує ідеальні математичні співвідношення в природі. Найвідомішу ілюстрацію з книги «Вітрувіанська людина» (Рис. 4) Пачолі вважав «проявом божественної триєдності», де малий відрізок належав Богу-Сину, більший – Богу-Отцю, а решта – Святому духу [1, с. 161].

Золоті пропорції в частинах тіла людини (Рис. 5) стали темою досліджень, зокрема завдяки роботам Цейзінга, який вперше описав золотий перетин у відрізках прямої і показав, як ці пропорції відповідають числам з ряду Фібоначчі у своїй книзі 1876 р. «Золотий розподіл: основний морфологічний закон у природі й мистецтві». Проте на той час концепція золотого перетину була спірною для мистецтва [2, с. 5].

Композиція (від лат. *compositio* – «співставлення») – це розташування елементів у творі мистецтва, що створює цілісну форму [7, с. 7-9]. Вона ґрунтується на форматі, ритмі та пропорціях. У часи Відродження митці часто використовували математичні методи у своїх композиціях. Яскравий приклад цьому – митець і математик Леонардо да Вінчі, який захоплювався ідеєю золотого перетину та вважав основою гармонії та краси. У власних роботах неодноразово демонструвалась ця закономірність, як-от найвідомішу картину-шедевр усіх часів «Мона Ліза» скомпоновано так, аби обличчя й тіло жінки були підпорядковані пропорції золотого перетину (Рис. 6).

У роботі Сандро Боттічеллі «Народження Венери» (Рис. 7) демонструється використання золотого перетину в розташуванні Венери та пропорціях її тіла, що точно підпорядковуються математичним законам.

Неможливо не згадати про Яна Вермеєра, що створив картину-шедевр «Дівчина з перловою сережкою» (Рис. 8), де золотий перетин відіграє роль у досягненні композиційної рівноваги. Можна відзначити акцент світла, що падає на лице дівчини, яке цілком вписується в межі золотого трикутника, конструюючи з чорним тлом [7, с. 23-25].

У підсумку, золотий перетин – це математичний принцип, що забезпечує гармонію через три ключові аспекти: у природі, що надає нам можливість сприймати його характерним і не штучним; через золотий перетин помітно створюється баланс між симетрією та асиметрією, закріплюючи динамічну, проте сформовану композицію, також він

пов'язаний із послідовністю Фібоначчі, яка спрямовує погляд по спіральних формах, надаючи творам естетичну завершеність. Узагальнюючи все вищеперераховане, хотілося б відповісти на основне запитання: чи можливо виміряти красу завдяки математичним вимірам? Цілком можливо. Беручи до уваги золоту пропорцію, симетрію, фрактали та лінійну перспективу, які використовували здавна, можна дійти висновку, що композиція тісно пов'язана з математикою. Адже при komponуванні об'єкту часто застосовують розрахунки, зводячи їх до простих геометричних форм. Математика слугує інструментом для визначення та корекції композиції [7, с. 65-70].

Список використаних джерел:

1. Ghorbani H. Golden ratio: The mathematics of beauty. *Математичне дослідження University of Kashan*. 2021. Res. 6. С.159-170. (дата звернення: 30.03.2025).
2. Воробйова А. М., Циганкова Г. А. Спіраль Архімеда – історія і сучасність. *Наукові праці НУХТ*. 2018. Т. 24. №1. С. 181-188. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/31e95d66-e0c5-42e4-9c5c-53624cbcf196/content> (дата звернення: 29.03.2025).
3. Галяс А., Рой О., Сіра І. Золотий перетин. Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі. *Тези учасників IV Всеукраїнської науково - практичної конференції вчених*. Харків. 2022. С. 182–184. (дата звернення: 28.03.2025).
4. Григорчук М. Золоте ірраціональне число. *Освітній журнал «Світогляд»*. 2017. № 6. С. 42-60. URL: https://bitp.kiev.ua/files/doc/lectures/svitoglyad_2017_06.pdf (дата звернення: 29.03.2025).
5. Мітрясова О. П. Проблеми гармонії, симетрії і золотого перетину в природі, науці та мистецтві. *Збірник наукових праць*. Вінниця, 2003. №15. С. 223-226. (дата звернення: 30.03.2025).
6. Мулява О. М., Ткачук М. А. Економіка та управління. Золотий переріз. *Наукове періодичне видання Ukrainian Food Journal*. 2012. Видання 1(2). URL: <http://ufj.ho.ua/Archiv/UKRAINIAN%20FOOD%20JOURNAL%202012%20V.1%20Is.2.pdf> (дата звернення 29.03.2025).
7. Урсу Н. О., Гуцул І. А. Теоретичні основи композиції. *Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО художніх та художньо-педагогічних спеціальностей*. Кам'янець-Подільський: Аксіома. 2018. Вид.2. С. 166.

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7436/Ursu-N.O.-Hutsul-I.A.-Teoretychni-osnovy-kompozytsii.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 29.03.2025).

УДК 741.02:7.021.2

Гаджало Олександр,
*студент I курсу спеціальності «Графічний дизайн»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Золотарчук Наталія,
*доцент кафедри дизайну,
кандидат мистецтвознавства,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7503-9036>

ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК МАЛЮВАННЯ ПІД ЧАС BLACKOUT

На сьогоднішній день відбувається активний розвиток технологій та інших сфер діяльності людини. У першу чергу це впливає на професійну діяльність. Практичні здібності – це одні з головних складових нашого життя. Кожен проходить через шлях розвитку, але небагато хто цим задоволений, бо вважають, що це даремне марнування часу та ресурсів. У цій роботі розглянемо цю тему з позиції необхідності вмінь малювання графічним дизайнерам художніми матеріалами безпосередньо на папері, без професійного обладнання через проблеми з енергетикою у зв'язку з сучасними подіями [1].

Зараз ця проблема доволі загострена і розповсюджена, бо все частіше сучасна молодь нехтує навчанням, спираючись на практично-технічні навички. Зіткнувшись із проблемою неможливості використовувати інтернет більшу частину дня та графічні планшети, працівники почали втрачати великий потік клієнтів через свою недієздатність. Натомість їхні колеги змогли залишитись в стабільному положенні, виконуючи замовлення в моменти зникнення світла на папері. Так, повноцінно

виконати замовлення вони не могли, але мали можливість контактувати з клієнтом і приблизно розуміти те, що йому потрібно [2].

Метою є дослідити вплив використання практичних навичок малювання під час блекаутів на творчий потенціал особистості. Завданням є висвітлити основні аспекти творчості в стимулюванні інноваційного мислення та сприяння сприятливому середовищу для виявлення новаторських ідей у комунікації.

Завдяки розвитку науки для нас стали доступні нові прогресивні технології для покращення продуктивності. Проте потрібно пам'ятати, що в один момент все може зникнути й розвиток, якого ми досягаємо, може раптом зробити не один крок назад. З подібним ми вже зіткнулись, тому важливо не забувати коріння будь-якого напрямку для того, щоб у будь-який момент мати можливість відновити цілий шлях розвитку від самого початку, не втрачаючи жодного сектору цілої історії [1].

За кордоном мало хто зміг зіткнутися з подібними проблемами, натомість ми вже загартовані й підготовлені до подібного, тому варто вважати наших спеціалістів більш професійними та здатними для мобільних підлаштувань під обставини. Вони не будуть нехтувати фундаментом професії, бо навіть на генетичному рівні в їхній пам'яті збережеться пам'ятка про цю необхідність. Натомість ми не маємо концентруватись тільки на цьому [2].

Потрібно пам'ятати про вчасну модернізацію праці, бо все ж таки це більша якість за менший час. Це можливість повноцінно заробляти молодим претендентам, навіть не маючи достатніх практичних якостей та вмінь з малювання, бо, використовуючи комп'ютер або графічний планшет, вони можуть виконувати одну й ту саму роботу з меншою професійною базою, не втрачаючи якості. Тому це питання залишається доволі складним та обширним для обговорення, з однієї сторони, це не тільки історія цілого мистецького культу, а й цінності, які вкладали митці в свої роботи, з покоління в покоління передаючи свої потаємні техніки та засоби малювання, відображення дійсності. З другої сторони, це те, що може «тягнути нас до дна», не даючи побачити за суворою базою дійсно щось прекрасне і модерністське, бо випадок «blackout» – це більше виняток із системи, на який ми не маємо орієнтуватися. Так, це важливо, але світ не стоїть на місці, хоча подібні ситуації, як зараз у нашій країні, досі повторюються, але, можливо, у майбутньому це вже не буде такою буденністю або технології будуть настільки розвинуті, що війна вже не буде настільки зачіпати мирне населення [3].

Підводячи підсумки, ми бачимо, що дизайнер і справді має мати певне підґрунтя та знати основи рисунку та живопису, щоб повноцінно виконувати та розуміти суть своєї роботи, основи перспективи, кольорознавство, шрифти і типографіку, дизайн проєктування, щоб хоча б розуміти при виконанні замовлення на планшеті, як утворюються певні фігури та образи. Зосереджуючись на цьому, ми все ж таки маємо залишати можливості особистісного розвитку, зокрема, на власний розсуд людини, бо всі ми різні та унікальні – хтось цінує історію та походження, а хтось прагне розвиватись лише в новому графічному напрямку, опускаючи всі інші деталі, створюючи власне мистецтво та простір для створення чогось нового, того, що до сьогодні ніхто ще не створив, так само як колись бароко, модернізм були «чимось диким» [4].

Зазначимо, що на особистому прикладі під час ситуації блекауту велася робота по дизайну, зокрема геймдизайнерство – виконання всієї роботи на комп'ютері. Та в умовах вимкнення світла й браку часу на власні завдання та розробки скінів і моделей для гри було розпочато користування скетчбуком – у періоди вимкнення світла розроблялися концепти, підбиралися кольори, скетчі, а потім перенесення на комп'ютер навіть під час відсутності основного живлення для економії часу. Це може стати цікавою творчою справою та допомогти зберегти ресурси енергії [2].

Отже, висвітлення важливих аспектів творчості у стимулюванні інноваційного мислення та сприяння відповідних умов для виявлення новаторських ідей у комунікації підкреслює важливість розвитку креативних підходів. Інноваційне мислення та пошук новаторських рішень можуть бути ключовими факторами в досягненні успішної взаємодії. Створення сприятливого середовища, що підтримує та заохочує творчий процес, сприяє виявленню потенціалу для винайдення інноваційних ідей та розвитку ефективної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Алекс В. Вайт. Основи графічного дизайну. Київ. Вид.: ArtHuss, 2023, 240 с.
2. Петков С. В., Копотун І. М., Коропатнік І. М., Іляшко О. О., Шемчук В. В., Сопільник Л. І., Скриньковський Р. М., Попков Б. О., Джус О. А., Вановська І. М., Первак І. О., Скрыбін О. Л., Стецюк С. П., Трубчанінов М. А., Хан Є. В. БЛЕКАУТ 2023. Хроніки нашого життя під час війни Росії проти України. Київ. Вид.: Ліра-К., 2023. 272 с.

3. Фартінг Стівен. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення. Харків. Вид.: Виват, 2023. 576 с.

4. Theo Inglis. The Graphic Design Bible Octopus Publishing Group. London. Octopus Publishing Group, 2023. 320 с.

УДК 7.06.74:535.6

Граб Діана,
*студентка II курсу спеціальності «Дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Гілязова Наталія,
*доцент кафедри дизайну,
кандидат мистецтвознавства,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7054-2089>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ КОЛЬОРУ НА ЛЮДИНУ

Колір – це властивість променів спричиняти певне зорове відчуття відповідно до спектрального складу світла. Він є невіддільною частиною життя людини, супроводжує її у повсякденні та впливає на психологічний і фізичний стан. За словами І. Гете: «Кольори діють на душу, вони викликають почуття, пробуджують емоції й думки».

Метою дослідження є вивчення закономірностей впливу різних кольорів на організм та середовище людини на прикладі графічного дизайну.

Стан людини залежить від багатьох факторів, зокрема й від кольору. Зорове сприйняття здатне впливати на формування наших емоцій, а отже, і на дії. Саме тому слід навчитися гармонійно поєднувати кольори.

Британський дизайнер Джон Гейдж доводить, що сприйняття кольору залежить від культурного середовища, в якому знаходиться конкретна особа, та традицій, які їй притаманні. Також ефект, який здійснює певний колір на особистість, залежить від суб'єктивного сприйняття цього кольору, позаяк кожна особа по-своєму інтерпретує всі поняття і терміни, що її оточують, особливо, коли діло стосується кольорів [1].

Кольори справляють глибокий вплив на емоції. Насичений червоний відтінок заходу сонця може пробудити пристрасть і викликати приплив енергії, блакить неба – заспокоїти розум, а зелений колір здатен заспокоїти нервову систему та надати почуття гармонії й спокою [2, с. 60].

Тварини також використовують кольори для спілкування. Птахи використовують різні кольори для досягнення певних цілей, своїм яскравим пір'ям деякі ссавці сигналізують про те, що вони готові до продовження роду з самицями, а яскраво забарвлені жаби попереджають хижаків про свою потенційну токсичність та отруйність. Дійсно, кольори – це більше, ніж просто візуальні ефекти, вони мають значення та містять сенс. Спитавши людей, які почуття викликає певний колір, думки скоріш за все розділяться, тому що для кожного він має різне значення і різний сенс [1].

Червоний колір асоціюється з пристрастю чи, навпаки, з агресією. Так само для людей, що пережили травму, кольори можуть діяти як тригери. Людина, що потрапила в ДТП в дощову ніч, може сприймати темно-синьо-сірий відтінок негативно, і цей колір нагадуватиме цю подію. Чи, якщо людина пережила травматичну подію в приміщенні з яскраво-помаранчевими стінами, вона може відчувати тривогу щоразу, коли зустрічатиме помаранчевий колір. У таких випадках кольори – це не лише візуальні враження, вони пов'язані зі спогадами, як позитивними, так і негативними.

Цікавим є те, що люди використовують кольори для опису почуттів, наприклад, «почервоніти від злості» або «позеленіти від заздрощів». Але ці асоціації з кольорами можуть набувати абсолютно різних значень залежно від того, в якому середовищі перебувала та чи інша особа. У Польщі, коли говорять про заздрощі, думають про червоний колір, а не про зелений. У Китаї білий часто асоціюється зі злобою та смертю, тоді як у багатьох західних культурах він символізує чистоту та невинність [5].

У дослідженні Університету Лозанни у Швейцарії провели опитування 4600 людей із 20 країн, в якому визначили емоції, які асоціюються з певною назвою кольору. Люди здебільшого відчували кольори однаково. 90% обрали однакові кольори для одних і тих самих почуттів. Це свідчить про глибокий взаємозв'язок між кольорами та людськими емоціями, навіть попри культурні та регіональні відмінності [5].

У графічному дизайні колір є важливою складовою, що притягує увагу споживача. Некоректне використання і поєднання кольорів у просторі

часто справляють невідповідне враження, а подекуди навіть абсолютно протилежне, що призводить до виникнення негативних емоцій чи асоціацій, які здатні впливати на самопочуття споживача. Дизайн потребує аналізу цільової аудиторії, щоб зрозуміти, які емоції, асоціації мусить викликати кольорова палітра, обрана для фірмового стилю.

Гармонійне кольорове оформлення – це складний процес, в якому необхідно враховувати багато закономірностей відчуття та сприйняття кольорів. Значною мірою воно залежить від конкретно вибраних кольорів, їх співвідношення із забарвленим об'єктом, взаємних зіставлень або протиставлень [4].

Колірне коло – це візуальне представлення всіх кольорів, які використовуються в дизайні. Це важливий інструмент для розуміння співвідношення кольорів і створення візуально привабливого дизайну. Колірне коло складається з основних, вторинних і третинних.

Основні кольори – червоний, синій і жовтий. Вони є фундаментом для створення інших відтінків, які створюються шляхом змішування цих трьох початкових. Так, поєднання жовтого та синього дає зелений, червоного і жовтого – помаранчевий, а червоного та синього – фіолетовий. Третинні відтінки виникають у результаті поєднання не двох, а відразу кількох кольорів, утворюючи більш складні гами [2, с. 34-38].

Одним із таких є коричневий – колір, що виникає при змішуванні трьох основних кольорів у різних пропорціях. Його палітра охоплює широкий спектр відтінків: від світло-бежевого та пісочного до насиченого шоколадного та теракотового. Люди, які віддають перевагу цьому кольору, бажають фізичного відпочинку, спокою [3].

Коричневий колір уособлює стабільність та відданість. Заспокоює, підтримує під час тривоги, хвилювань. Люди вибирають його при нервовому виснаженні, коли їм здається, що ситуація конфлікту нерозв'язна. Відкидають його, коли людина хоче знайти свою індивідуальність, піти від інстинктів тіла, перестати від них залежати. Завдяки своїй глибокій та натуральній природі він відіграє важливу роль у мистецтві, дизайні та навіть психології кольору.

Аналізуючи різницю в кольорових уподобаннях залежно від вікових характеристик та рівня освіти, можна стверджувати, що яскраві, чисті кольори мають сильний стимулюючий вплив на людину. У той час як складні, розбавлені відтінки зазвичай викликають спокійніші й глибші емоції, відображаючи потреби осіб із високим культурним рівнем. Такі відтінки частіше обирають люди середнього та старшого віку,

представники інтелекгентної праці, а також особи з чутливим та виснаженим нервовим апаратом [4].

Отже, можна зробити висновок, що колір відіграє ключову роль у формуванні емоційного стану людини та її поведінкових реакцій. Підтверджено, що кольори можуть викликати як позитивні, так і негативні асоціації, впливати на рівень комфорту та навіть змінювати фізіологічні показники. Культурні відмінності також впливають на сприйняття кольорів, проте загальні тенденції в емоційних реакціях залишаються сталими.

У сфері дизайну та мистецтва знання про психологічний та асоціативний вплив кольору є необхідними для створення гармонійного та ефективного візуального продукту. Врахування цих аспектів сприяє покращенню взаємодії користувачів з предметами, простором та графічними елементами, що робить колір важливим інструментом впливу в дизайні.

Список використаних джерел:

1. Колір в графічному дизайні : вебсайт. URL: https://labmv.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24709/1/APSD_2023_V2_P085-088.pdf (дата звернення: 24.03.2025).
2. Печенюк Т. Кольорознавство: підручник. Київ: ЛНАМ, 2008. 191 с.
3. Психологія кольору : вебсайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/stattaz-psihologii-psihologia-koloru-119512.html> (дата звернення: 24.03.2025).
4. Коваленко Н. П. Психологія кольору : вебсайт. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/17911/1/5.pdf;jsessionid=C7696EA34648379EA5DDD552331ACCF1> (дата звернення: 26.03.2025).
5. Universal Patterns in Color-Emotion Associations Are Further Shaped by Linguistic and Geographic Proximity : вебсайт. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0956797620948810> (дата звернення: 25.03.2025).

*Анастасія Гребенюк,
студентка I курсу спеціальності «Дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ірина Матоліч,
завідувач кафедри дизайну,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9728-7372>*

«СТАНИСЛАВІВСЬКИЙ ФЕНОМЕН» ЯК ПРОЯВ УКРАЇНСЬКОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Після розпаду Радянського Союзу для українських митців відкрилися нові можливості. Застарілу систему соцреалізму замінили на сучасні тенденції. Саме в цей період розвитку здобув постмодернізм. Сам термін «постмодернізм» продовжує залишатись актуальною темою для дискурсу, оскільки сьогодні точних часових рамок і конкретно усталеного визначення мистецтвознавці та культурологи не встановили. Дехто стверджує, що ця течія продовжує розвиватися і не може поступитися місцем нововведеному гіпермодерну. Проте факт залишається фактом, що постмодернізм став «новим диханням» в українській культурі [3, с. 16-17].

Постмодернізм у мистецтві виник на Заході, але на території колишнього СРСР, зокрема в Україні, він почав розвиватися значно пізніше. Цей напрям не має чітко визначених меж, що ускладнює його класифікацію. Його основною ознакою є використання вже існуючих форм – через симуляцію, цитування, переосмислення чи створення римейків. Митці постмодернізму поєднують традиційні ідеї з сучасними підходами, формуючи синтез минулого та теперішнього. Проте критики часто розглядають постмодернізм як «культуру секунд-хенду», оскільки він рідко пропонує принципово нові ідеї, акцентуючи на переосмисленні вже відомих образів.

Становлення постмодернізму припало на 1970–1980-ті роки, коли з'явилися такі напрями, як «нова хвиля», «трансавангард» і «нова фігуративність». Для цього стилю характерні ірраціональність,

порушення логічних зв'язків та активне використання символіки, що часто ускладнює сприйняття творів. Іронія, як один із головних інструментів постмодернізму, дає змогу руйнувати усталені норми, змішувати високе з низьким і долати табу, проте іноді вона переходить у нігілізм або жартівливе ставлення до серйозних тем [3].

В Україні постмодерністські тенденції почали активно проявлятися лише після 1985 року, в період перебудови. До цього елементи постмодернізму існували переважно в нонконформістському мистецтві, яке зазнавало тиску з боку радянської влади. З розпадом СРСР і появою творчої свободи постмодернізм став невід'ємною частиною українського мистецького простору, пропонуючи нові способи осмислення дійсності.

Водночас постмодерністські твори часто залишаються складними для сприйняття через їхню фрагментарність, недовомовленість і відсутність чіткої структури. Це робить їх «відкритими текстами», які залишають широкий простір для інтерпретацій, але водночас можуть ускладнювати комунікацію між автором і глядачем [1, с. 62].

Станіславів (нині Івано-Франківськ), уловлюючи постмодерністські тенденції, став осередком формування місцевого мистецького угруповання, яке отримало назву «Станіславський феномен». Вперше цей термін запропонував письменник Володимир Єшкілев у 1992 році під час обговорення на виставці «Рубероїд». Хоча цей феномен найчастіше розглядають у контексті літератури, не можна недооцінювати внесок художників, які також запропонували новий погляд на сучасне мистецтво.

Творчість митців цього періоду протистояла традиційним підходам, що панували в художніх спілках, де переважно створювали картини на тему Гуцульщини. Така тенденція була характерною для всієї України: у часи перебудови та після проголошення незалежності інформаційний вакуум поступово зникав, що, хоч і з великим запізненням, сприяло появі сучасних мистецьких практик. Ймовірно, надмірна епатажність і звернення до естетики потворного стали реакцією на тривалий період цензури, яка обмежувала творчу свободу [5].

Свої перші роботи художники представили на першій міжнародній художній виставці-бієнале «Імпреза-89». Засновниками виступили Михайло Вітушинський, Ігор Панчишин та Микола Яковина [4].

Окрім цього, існувало коло митців, які активно брали участь у виставках та їхній організації. Серед них – Анатолій Звіжинський, Мирослав Яремак, Ярослав Яновський, Назар Кардаш, Володимир Мулик,

Ростислав Котерлін, а також Юрій Іздрик, який, окрім літературної діяльності, створював візуальні роботи.

Ці художники були представниками постмодернізму в Івано-Франківську, тому їхні твори вирізнялися іронією, провокацією та епатажем. Їхня мистецька мова часто залишалася незрозумілою для місцевої публіки, що, втім, є характерним і для сучасного мистецтва загалом. Митці стали піонерами у створенні сміливих акцій, зокрема виставок у Музеї мистецтв Прикарпаття, де провокативні твори розміщувалися серед сакральних експонатів. Серед таких проєктів – інсталяції Олега Воронка та Олекси Фурдіяка («Вульф Живий», «Лагідний тероризм») під кураторством Анатолія Звіжинського, що викликали значний резонанс [5].

Творчість місцевих художників кінця XX – початку XXI століття стала ключовим засобом відображення Станіславського феномену, який уособлює багатовікову історію, мультикультурність та неповторну міську ідентичність. Завдяки живопису, графіці, інсталяціям та перформансам митцям вдалося передати архітектурні символи міста, історичні події та етнічне різноманіття, що сформували його образ. Попри те, що деякі роботи залишалися незрозумілими для широкої публіки, вони відіграли значну роль у формуванні нової культурної свідомості та збереженні історичної пам'яті.

Таким чином, мистецтво стало зв'язком між минулим і сучасним, підкреслюючи унікальність Станіславова (Івано-Франківська) як культурного явища. Станіславський феномен не лише відобразив трансформації українського мистецтва в період постмодернізму, а й сприяв формуванню нової мистецької свідомості.

Попри те, що саме явище припинило своє активне існування, його ідеї, стилістика та новаторський дух продовжують впливати на сучасних митців. Тема Станіславського феномену залишається предметом досліджень і дискусій, надихаючи нові покоління художників, письменників і кураторів на пошуки власного художнього вираження. Його спадщина й надалі сприяє розвитку нових тенденцій в українському мистецтві, розширюючи межі творчої свободи та експерименту.

Список використаних джерел:

1. Вишеславський Г. Художні процеси у сучасному мистецтві України 1990-х рр. *Сучасне мистецтво*. 2008. № 5. С. 7–62.
2. «Імпреза-89»: 33 роки тому в Франківську відкрили прем'єрну міжнародну виставку-бієнале. *ПІК*.

URL: <https://pik.net.ua/2022/10/28/impieza-89-33-roky-tomu-v-frankivsku-vidkryly-prem-yernu-mizhnarodnu-vystavku-biyenale/> (дата звернення: 17.03.2025).

3. Матоліч І. Я. З історії українського мистецтвознавства: становлення, провідні особистості, наукові установи, навчальні заклади, сучасні проблеми: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2023. 480 с.

4. Равлюк Ю. Суть «станіславського феномену». *Листи до приятелів*. URL: <https://lysty.net.ua/stanislaw/> (дата звернення: 17.03.2025).

5. Темех Н. Що таке Станіславський феномен і чому це важливо? Kufer. URL: <https://kufer.media/misto/stanislavskyj-fenomen/> (дата звернення: 17.03.2023).

Гринчишин Ольга,
*студентка II курсу спеціальності «Дизайн»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Мосюрчак Віктор,
*викладач математики та комп'ютерних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4002-4636>

РОЛЬ СИМЕТРІЇ ТА АСИМЕТРІЇ В ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ

Графічний дизайн займає центральне місце в сучасній візуальній комунікації, сприяючи ефективному передаванню інформації та формуванню естетичного сприйняття. Одними з найважливіших принципів композиції, що впливають на організацію візуальних елементів, є симетрія та асиметрія. Їх правильне застосування допомагає створити гармонійні, збалансовані роботи, здатні привернути увагу аудиторії та викликати емоційний відгук. Симетрія визначається як рівномірний розподіл елементів відносно осі або центру композиції. Вона створює відчуття стабільності, порядку та спокою. У графічному дизайні симетрія використовується для формування чітких структур, коли кожен елемент має своє дзеркальне відображення. Це дозволяє глядачу легко орієнтуватися в композиції та сприймати її як гармонійну і збалансовану.

На противагу симетрії, асиметрія передбачає нерівномірне розташування елементів, що створює враження руху, енергії та інноваційності. Асиметричні композиції часто використовуються для виділення ключових елементів, спрямування уваги та формування емоційно насиченого візуального ряду. Вони можуть викликати певну напругу, але при цьому залишаються привабливими завдяки своїй динамічності [1].

Застосування виключно симетрії або асиметрії може бути недостатнім для досягнення ідеального балансу в композиції. Поєднання обох принципів дозволяє створити унікальні роботи, де одна частина композиції забезпечує спокій та гармонію, а інша – додає динаміки та

живості. Баланс між симетричними та асиметричними елементами дозволяє розподілити візуальну вагу, що особливо важливо в рекламних матеріалах, вебдизайні та оформленні упаковки.

У створенні рекламних матеріалів симетрія допомагає передати відчуття надійності та професіоналізму завдяки чіткій структурі. Наприклад, класичні логотипи багатьох відомих брендів базуються на симетричному розташуванні елементів. Водночас асиметрія може використовуватися для виділення конкретних повідомлень, що привертає увагу потенційного клієнта до ключових деталей.

У вебдизайні актуальним є використання асиметричних макетів, які дозволяють створити сучасний та інноваційний вигляд сайту. При цьому симетрія залишається важливою для забезпечення зручної навігації та структурованості інформації. Поєднання цих принципів сприяє як візуальній привабливості, так і функціональності вебсторінки [2].

У дизайні упаковки використання симетрії може підкреслити елегантність та надійність продукту, тоді як асиметрія робить упаковку більш запам'ятовуваною та сучасною. Вдале комбінування цих елементів дозволяє досягти балансу між традиційним та інноваційним підходом, що є важливим для успішного брендування.

Теоретичні дослідження у сфері графічного дизайну свідчать, що симетрія є базовим елементом візуальної комунікації, оскільки вона забезпечує передбачуваність і стабільність композиції. Асиметрія ж, незважаючи на свою «нерівномірність», може створювати ефект несподіваності та привертати увагу завдяки своїй динаміці. Сучасні дослідження показують, що поєднання цих принципів сприяє не лише естетичній привабливості, а й покращує сприйняття інформації користувачем, оскільки оптимально розподіляє «вагу» візуальних елементів.

Розглянемо психологічний аспект впливу симетрії та асиметрії. Психологічні дослідження демонструють, що симетричні композиції асоціюються з порядком, безпекою та довірою, що є важливими чинниками в брендингу та рекламі. Асиметрія, у свою чергу, стимулює цікавість, креативність та інноваційне мислення. Глядач сприймає асиметричні елементи як щось нове та незвичне, що може впливати на його емоційний стан та підсилювати запам'ятовування інформації [3].

Варто також розглянути історичний розвиток концепцій симетрії та асиметрії. Історично, симетрія завжди була важливою складовою в мистецтві – від античних храмів до ренесансних картин. Проте з

розвитком сучасного мистецтва та дизайну, акцент почали робити на експерименти з асиметрією, що дозволяло руйнувати традиційні форми та створювати інноваційні композиції. Така еволюція відображає зміну суспільних уявлень про красу та гармонію, а також вплив технологічного прогресу на методи візуальної комунікації.

Сьогодні сучасні дизайнери активно експериментують із симетричними та асиметричними структурами, поєднуючи класичні підходи з інноваційними технологіями. Завдяки цифровим засобам та спеціалізованим програмам створення графіки, можливості для експериментів значно розширилися. Нові тенденції включають адаптивний дизайн, коли композиція змінюється залежно від пристрою перегляду, що вимагає ретельного планування розташування елементів. Такий підхід дозволяє зберегти візуальний баланс, водночас створюючи непередбачувані та креативні рішення.

З огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій, роль симетрії та асиметрії в графічному дизайні постійно змінюється. Сучасні дизайнерські підходи дозволяють інтегрувати анімацію, 3D-візуалізацію та інтерактивні елементи, що відкриває нові горизонти для творчості. Подальші дослідження в галузі нейронаук можуть допомогти краще зрозуміти, як саме організм людини реагує на різні типи композицій, що, у свою чергу, сприятиме оптимізації візуальних рішень та підвищенню ефективності комунікації [4].

Проведений аналіз свідчить, що симетрія та асиметрія – це не лише основні елементи композиції, а й потужні засоби передачі емоційного та інформаційного навантаження. Вміння правильно застосовувати ці принципи дозволяє дизайнерам створювати збалансовані, привабливі та функціональні роботи, які відповідають як естетичним вимогам, так і сучасним тенденціям ринку. Інноваційні технології відкривають нові можливості для експериментів, зберігаючи при цьому традиційні підходи до композиції, що сприяє гармонійному розвитку графічного дизайну.

Список використаних джерел:

1. Баланс у композиції: як створювати гармонію у дизайні та мистецтві : веб-сайт. URL: <https://surl.li/hphsne> (дата звернення: 25.03.2025).

2. Симетричний та асиметричний баланс : веб-сайт. URL: <https://surl.li/lmyiib> (дата звернення: 25.03.2025).

3. Симетрія та асиметрія в інтер'єрі приміщенні : веб-сайт. URL: <https://surl.li/ywpmow> (дата звернення: 25.03.2025).

4. Симетричний і асиметричний баланс: як обрати оптимальний варіант для дизайну : веб-сайт. URL: <https://surl.li/aouvdi> (дата звернення: 25.03.2025).

УДК 004.738.5

Гринько Таїсія,
*студентка II курсу спеціальності «Дизайн»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Мосюрчак Віктор,*
*викладач математики та комп'ютерних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4002-4636>*

ГЕОМЕТРІЯ У БРЕНДИНГУ ТА ВЕБДИЗАЙНІ: ЯК ПРОСТІ ФОРМИ, СИМЕТРІЯ Й АСИМЕТРІЯ ВПЛИВАЮТЬ НА ВІЗУАЛЬНУ ІЄРАРХІЮ ТА ЮЗАБІЛІТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Геометрія відіграє фундаментальну роль у дизайні та брендингу, оскільки форми та структури безпосередньо впливають на сприйняття та емоції користувачів. У цифровому середовищі, де увага користувача є обмеженою, візуальна ієрархія та юзабіліті стають критичними елементами успішного дизайну.

Логотипи – це обличчя бренду, яке, як і будь-який елемент дизайну, постійно еволюціонує. Незалежно від того, чи це маленький стартап, що прагне розширити свою аудиторію, чи велика корпорація, яка планує наступний стратегічний крок, розуміння сучасних трендів є ключовим для того, щоб бренд залишався актуальним і привабливим для споживачів. Ось основні тенденції в дизайні логотипів, на які слід звернути увагу у 2025 році. Прості геометричні форми часто використовуються у логотипах та айдентиці завдяки їх універсальності та здатності передавати певні асоціації: кола символізують єдність, цілісність та безкінечність. Наприклад, логотип Coca-Cola використовує

круглі елементи для передачі відчуття спільноти та зв'язку. Квадрати та прямокутники асоціюються зі стабільністю та надійністю. Логотип Microsoft складається з квадратів, що підкреслюють надійність компанії. Трикутники вказують на напрямок та інновації. Логотип Adidas використовує трикутні форми, що натякають на рух та прогрес [1].

Світ вебдизайну постійно розвивається, адаптуючись до технологій, потреб користувачів і естетичних тенденцій. У цьому році дизайнери зустрінуть нові виклики та можливості, які визначатимуть вигляд сайтів майбутнього. Згідно з аналітикою від Canva, геометричні елементи займають центральне місце в дизайні 2025 року. Дизайнери використовують чіткі та виразні фігури для створення гармонійних структур, поєднуючи їх із теплими відтінками для надання унікальності композиціям. Цей підхід забезпечує баланс між функціональністю та естетикою, роблячи дизайн привабливим та сучасним [2].

Симетрія та асиметрія є фундаментальними принципами, що впливають на сприйняття дизайну. Симетричні макети характеризуються рівномірним розташуванням елементів по обидва боки від центральної осі, створюючи відчуття гармонії та порядку. Вони забезпечують простий і легкий для розуміння дизайн, у якому ніщо не відвертає увагу. Асиметричні макети використовують нерівномірне розташування елементів, що додає динаміки та інтересу до дизайну. Асиметрія робить графіку більш різноманітною та цікавою, додаючи відчуття руху та візуального інтересу. Вибір між симетрією та асиметрією залежить від цілей дизайну, цільової аудиторії та бажаної емоції, яку ви хочете викликати. Симетрія підходить для передачі стабільності та гармонії, тоді як асиметрія може підкреслити креативність та динаміку.

Геометричні принципи безпосередньо впливають на візуальну ієрархію та зручність користування. Форми та розміри допомагають спрямовувати увагу користувача та встановлювати пріоритетність інформації. Наприклад, великі елементи привертають більше уваги, тоді як малі служать для підтримки деталей. Симетрія сприяє легкому сприйняттю та навігації, оскільки користувачі інтуїтивно розуміють структуру сайту. Асиметрія може використовуватися для акцентування уваги на певних елементах, створюючи унікальний та привабливий дизайн. Однак важливо забезпечити баланс, щоб дизайн залишався зрозумілим та функціональним [3].

У дизайні логотипів спостерігається зростання популярності абстрактних геометричних форм. Такі логотипи вирізняються

смільковістю та креативністю, використовуючи гострі кути, накладання фігур та яскраві кольори. Вони привертають увагу та створюють відчуття сучасності й інноваційності, що допомагає брендам виділятися на конкурентному ринку. Розглянемо кілька успішних прикладів використання геометрії у дизайні. У сучасному брендингу складна геометрія використовується для створення унікальних та впізнаваних візуальних ідентичностей. Прикладом цього є логотип компанії Airbnb, який поєднує кілька геометричних форм для передачі ключових аспектів бренду. Airbnb використовує простий, але ефективний логотип, що поєднує геометричні форми для створення унікального символу. Логотип представляє серце, піктограму місця та дах, усе в одному, що передає місію бренду – належність і подорожі. Google застосовує простий геометричний шрифт у своєму логотипі, поєднуючи його з яскравими кольорами, що робить його миттєво впізнаваним і доступним. Adidas використовує трикутники у своєму логотипі, що нагадують гірські вершини, підкреслюючи ідею руху, зростання та досягнень. Такий підхід допомагає компанії передавати свою спортивну спрямованість та філософію подолання перешкод. Apple використовує мінімалістичний дизайн логотипу, який складається з простого геометричного силуету яблука. Це підкреслює фокус компанії на простоті, елегантності та інноваціях.

Рекомендації щодо використання геометрії у дизайні дуже прості. Обирайте форми відповідно до посилу бренду. Якщо потрібно передати надійність – використовуйте квадрати; якщо інновації – трикутники; якщо відкритість – кола. Використовуйте симетрію для створення спокійного та врівноваженого дизайну. Це працює добре для корпоративних сайтів, фінансових компаній та державних установ. Асиметрію варто застосовувати для створення акцентів. Динамічне розташування елементів може привернути увагу до ключових частин сайту або логотипу. Застосовуйте контрасти та кольори разом із геометрією. Навіть найпростіші форми можуть виглядати ефектно, якщо грамотно поєднувати їх із колірною гамою. Тестуйте дизайн на користувачах. Юзабіліті-тестування допоможе зрозуміти, як саме геометричні елементи впливають на взаємодію відвідувачів із брендом [4].

Геометрія є основою як брендингу, так і вебдизайну. Використання простих форм допомагає зробити логотипи впізнаваними, а макети сайтів – структурованими та зручними. Симетрія надає дизайну відчуття

стабільності, тоді як асиметрія допомагає виділяти ключові елементи та керувати увагою користувачів. У 2025 році дизайнери зосереджуються на мінімалізмі, інтерактивності та впровадженні новітніх технологій. Успішне поєднання геометрії, кольору та композиції дозволяє створювати візуально привабливі та ефективні цифрові продукти.

Список використаних джерел:

1. Геометричні форми як візуальна ідентичність у брендингу: веб-сайт. URL: <https://surl.li/kpysrg> (дата звернення: 24.03.2025).
2. Тренди вебдизайну 2025: веб-сайт. URL: <https://surl.li/snlntt> (дата звернення: 24.03.2025).
3. Симетричний і асиметричний баланс: як обрати оптимальний варіант для дизайну: веб-сайт. URL: <https://surl.li/aouvdi> (дата звернення: 24.03.2025).
4. Тренди у дизайні логотипів 2025: веб-сайт. URL: <https://surl.li/iugbkv> (дата звернення: 24.03.2025)

УДК 7.05:655.1

Заліська Наталія,

студентка II курсу

спеціальності «Графічний дизайн»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Кухар Галина,

старший викладач кафедри дизайну,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3305-4246>

ПСИХОЛОГІЯ ШРИФТІВ У ДИЗАЙНІ УПАКОВКИ – ЯК ТИПОГРАФІКА ФОРМУЄ ДОВІРУ СПОЖИВАЧА

Типографіка, як невіддільна частина візуального дизайну, має значний вплив на сприйняття інформації та загальне враження від будь-якого об'єкта. Серед ключових елементів типографіки шрифт посідає особливе

місце. Вивчення впливу шрифтів на сприйняття дозволяє краще розуміти взаємодію дизайну зі свідомістю та підсвідомістю користувачів.

Психологічний вплив починається з візуального контакту. Шрифти впливають на легкість сприйняття та розуміння продукту. Вони не тільки передають текстову інформацію, а й формують атмосферу та настрій. Розмір більшої упаковки може створювати відчуття вигідної покупки, а компактна може асоціюватися з преміальністю та концентрованою якістю. Розмір та форма символів у шрифті впливають на читання тексту. Різні шрифти викликають різні емоції: Курсивні асоціюються з динамізмом, енергією. Класичні – це завжди про формальність, традиційність. Серифні шрифти (із засічками) легше читаються в друкованих текстах. Безсерифні шрифти (гротески) краще сприймаються на екранах. Шрифти передають стиль і настрій епохи (антикварні – історія, модерні – технології). Жирні, капітельні (усі літери великі) шрифти створюють відчуття сили та впевненості. Взаємодія шрифту та кольору підсилює емоційний ефект. Шрифт має відображати характер і цінності бренду (традиційні – класика, сучасні – інноваційність). Шрифт повинен відповідати загальній концепції дизайну [2].

Вибір шрифту залежить від стилю, цілей дизайну та позиціонування продукту. Шрифт може бути не лише носієм інформації, а й головним композиційним елементом. Рекомендується використовувати не більше 3-5 шрифтових стилів. Надмірне різноманіття може зробити дизайн перевантаженим та нечитабельним [3, с. 497].

Назва продукту або бренду має бути яскравішою, помітнішою за інші тексти. Шрифт повинен бути добре читабельним у друкованому форматі. Зростання використання соціальних мереж і мобільних додатків вимагає ретельного вибору шрифтів для передачі емоцій через графічний дизайн. Емоційно насичені шрифти сприяють створенню позитивних асоціацій та можуть мотивувати споживачів до певних дій. Аналіз ролі шрифтів у формуванні емоційного відгуку допомагає розробляти ефективні стратегії їх використання у сучасному дизайні [1].

Упаковка BeeWell Апіклін оформлена в мінімалістичному стилі з використанням строгого та геометричного шрифту без засічок (Іл.1). Такий шрифт асоціюється з надійністю, професіоналізмом та чистотою, що важливо для медичних або косметичних засобів. Контраст між чорним і білим ефектом кольорів створює серйозність, а жовтий додає теплоту та асоціюється з натуральністю, що підтримує ідею продукту.

Іл. 1 Упаковка BeeWell Апіклін з мінімалістичним гротескним шрифтом

В упаковці для випічки Abi's від фірми GBS використовують м'які, округлі шрифти, які нагадують форму випічки або дитячий малюнок (Іл.2). Вони викликають відчуття дружелюбності, веселощів і домашнього затишку. Поєднання яскравих кольорів і шрифтів підсилює емоційний ефект, залучаючи увагу покупця та створюючи асоціацію зі смачними ласощами.

Іл.2 Упаковка для солодощів Abi's з образним акцидентним шрифтом

Екологічна упаковка печива київської компанії Uninvest – приклад використання простого, сучасного гротеску разом із природними відтінками крафтового паперу, що ефективно передає екологічність і натуральність продукту. Cookies – кольорове кодування смаків через колір тексту (зелений – м'ята, рожевий – полуниця, коричневий – шоколад), що допомагає швидко сприйняти інформацію (Іл. 3). Такий шрифт підходить для екологічно свідомої аудиторії, виглядає стримано й елегантно.

Іл. 3 Екологічна упаковка печива Cookies з кольоровим гротеском

В упаковці чайної продукції Tealand використано класичний тонкий гротеск і принцип розрядки. Білий фон під текст контрастує із соковитими кольорами малюнків, підкреслюючи чистоту та елегантність бренду (Іл. 4). Такий вибір шрифту створює асоціації зі спокоєм і витонченістю, що особливо важливо для продуктів, пов'язаних із розслабленням та здоров'ям.

Іл. 4 Проста типографіка упаковки чаїв з класичним гротеском

Усі ці приклади демонструють, як різні стилі шрифту можуть вплинути на сприйняття продукту споживачем та формувати відповідний імідж бренду.

Шрифт є одним з важливих компонентів у проектуванні упаковки, оскільки забезпечує не лише читабельність, але й донесення основного сенсу продукту до споживача. Правильний вибір шрифту може вплинути на емоційне сприйняття та рішення про покупку. Дослідження доводять, що людина впізнає текст не лише як сукупність букв, а як цілісний візуальний образ. Перше враження, яке створює шрифт, часто визначає подальше ставлення до тексту і впливає на розуміння його змісту. Саме тому читаність і перцепція тексту напряду залежать від вибору шрифту. Шрифт може збалансувати дизайн або, навпаки, зробити його дисгармонійним. Тому при розробці дизайнерського проекту вибір шрифту має основоположне значення [3, с. 500].

Отже, кожен шрифт є важливим інструментом для передачі повідомлення та успішного створення дизайн-проекту. Основними критеріями оцінки якості вибору шрифту є його читаність і розбірливість, що досягається балансом між стилістичним оформленням, типографікою та зручністю сприйняття тексту. Подальший розвиток шрифтів і типографії нерозривно пов'язаний з

еволюцією цифрових технологій, психологією сприйняття тексту та соціальними запитами.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко Д. М. Шрифт як засіб підсилення емоційного змісту дискурсу. Кваліфікаційна робота магістра. URL: https://eir.kntu.net.ua/jspui/bitstream/123456789/1075/1/%D0%A2%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%94.%20%D0%9C.%20%D0%A8%D1%80%D0%B8%D1%84%D1%82%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D1%83%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D1%83.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 26.02.2025).

2. Психологія шрифтів (шрифтів, що викликають емоції). Azbyka: вебсайт. URL: <https://azbyka.com.ua/uk/psihologiyashriftov/?srsltid=Afm-BOopEBRnlztl-uXTzy1mU4VwglL6eDZ0Uo9V7SP1DGNijhaW2FUMW> (дата звернення 13.03.2025).

3. Яровий В., Белявська О. Шрифт у створенні ефективного дизайну: відбір шрифтів та їх вплив на читаність. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2024. №49. С. 495-502.

*Дануца Йовдій,
студентка I курсу спеціальності «Дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ірина Матоліч,
завідувач кафедри дизайну,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9728-7372>*

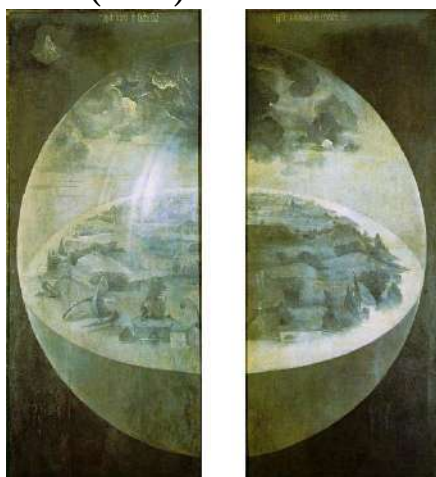
ПРИХОВАНІ СЕНСИ ТА СИМВОЛІЗМ У КАРТИНІ «САД ЗЕМНИХ НАСОЛОД» ІЄРОНІМА БОСХА

Символізм у мистецтві є фундаментальним аспектом художнього самовираження, емоційного співпереживання та діалогу між митцем і глядачем. Художники використовують символи, щоб передати глибші й багатозарові сенси, які не завжди очевидні на перший погляд.

Як окремий художній напрям символізм зародився у Франції в 1870–1880-х роках, спершу в літературі з публікацією «Маніфесту символізму» Жана Мореаса у 1886 році, а згодом поширився на образотворче мистецтво. Він виник як реакція на натуралізм та імпресіонізм, прагнучи відійти від зображення видимої реальності до вираження ідей, емоцій і внутрішніх станів через символи та метафори [2; 4]. До представників цього напрямку належали художники: Поль Гоген, Гюстав Моро, Густав Клімт, Яцек Мальчевський, Оділон Редон, П'єр Пюві де Шаванн, Анрі Фантен-Лятур, Гастон Бюссєр, Едвард Мунк, Фернан Кнопф, Фелісьєн Ропс, Ян Тороп та інші [2].

Одним із найзагадковіших митців, чия творчість пронизана символікою, був нідерландський художник пізньої готики та раннього Відродження – Ієронім Босх (бл. 1450–1516). Хоча його мистецька діяльність передувала виникненню символізму як офіційного напрямку, його роботи вважаються одними з найбільш насичених символічними образами в історії мистецтва. Зокрема, його шедевр – триптих «Сад земних насолод», створений приблизно в 1490–1500 роках, сповнений таємничих і прихованих значень, які художник прагнув передати глядачеві [3].

Зовнішні панелі триптиха зображують світ до гріхопадіння, але з натяком на його неминучість (Іл. 1).

Іл. 1. Зовнішні панелі триптиха Ієроніма Босха «Сад земних насолод»

Прозора сфера символізує первісний світ на третій день після його створення Богом – ще не зіпсований гріхом [3]. У верхньому лівому куті зображено маленьку фігуру Бога з розгорнутою книгою, ймовірно, Біблією. Уздовж верхнього краю міститься напис латиною: «*Ipse dixit, et facta sunt: ipse mandāvit, et creata sunt*» – цитата з Псалма 33: «*Бо Він говорив, і це було зроблено; Він наказав, і воно постало*» [4].

Головними фігурами лівої панелі під назвою «Рай» (Іл. 2) є Христос, Адам і Єва. Бог, у вигляді молодого Христа, з'єднує Адама та Єву, підводячи її до нього. Адам споглядає Єву з виразом подиву та передчуття [3].

Іл. 2. Триптих Ієроніма Босха «Сад земних насолод»

На перший погляд, рай здається мирним, але вже містить натяки на гріх. У центрі розташований басейн із химерними істотами, серед яких триголовий птах, що, ймовірно, символізує Трійцю. Поруч є єдиноріг –

символ чистоти, який п'є зі ставка, а також інші тварини (кабан, коза, кінь, олень, бик), що з'являться на центральній панелі. Символічні сцени насильства у світі тварин – кішка, що ловить мишу, птахи, які поїдають жаб, лев, що вбиває оленя – можуть трактуватися як вказівка на те, що зло, навіть у раю, є частиною божественного задуму [5].

У центрі композиції височіє Джерело Життя – рожева витончена споруда, що нагадує готичний табернакль. Воно вирівняне по вертикальній осі з Богом і виконане в тих самих кольорах, що й Його мантиї. Усередині джерела сидить сова – символ, що часто зустрічається в творчості Босха. В триптиху зображено шість сов, одна з яких пізніше з'явиться як Князь Пекла. У середньовіччі сову асоціювали не з мудрістю, а з темними силами й дияволом, що приховано очікують слушного моменту для нападу [1, с. 15; 5].

Центральна частина триптиха зображає світ земних задоволень через символіку, пов'язану з біблійною заповіддю «Плодіться і розмножуйтеся». Босх створює образ «Раю насолод», у якому фрукти та рослини набувають глибокого символічного значення, відображаючи людські бажання й гріховність.

Фонтан у центрі сцени, оточений чотирма вежами та річками, є алюзією на біблійний Едем, проте він зламаний, що символізує швидкоплинність насолод. Важливим є зображення Адама та Єви в момент усвідомлення «добра і зла» після гріхопадіння. Єва тримає плід – символ початку людського падіння.

Прозорі щити, у яких зображені деякі персонажі, можуть вказувати на відсутність духовності та моральні порушення. Босх також використовує образи міжрасових фігур і «дикунів», що в середньовіччі розглядалися як символ порушення порядку. Сцена з чоловіками на скакунах, що переслідують жінок, відображає розпущеність і моральну деградацію суспільства [5]. Великі фрукти, які тримають чи їдять персонажі, символізують гріховну насолоду.

Права панель триптиха зображує кошмарне бачення Пекла, де звичні предмети перетворюються на знаряддя тортур. На арфі розп'ято грішника, люття стає інструментом покарання, а ноти на сидницях одного з «музикантів» виконуються хором проклятих душ під керівництвом монстра з риб'ячою мордою [6].

Одним із ключових образів є деревоподібний чоловік, чиє тіло нагадує розбите яйце – метафору морального падіння. Його фігура поєднує символи тління й смерті, підкреслюючи руйнування та духовну

деградацію. Таверна, розташована всередині нього, вказує на місця спокусу, що ведуть до гріха.

Інший значущий образ – гігантський птах, що пожирає людину. Ця сцена ілюструє метафору про те, як гріх і спокуси пожирають людську душу. Людина втрачає свою ідентичність і стає жертвою сил, що її поглинають. Птах тут постає як демонічний посланець, що знищує людську сутність [5].

Зображення палаючих будівель, озера з кривавою водою та похмурого світла створює відчуття абсолютного хаосу й безнадії. Це віддзеркалює повну втрату порядку й наслідки гріховного життя [6].

Таким чином, «Сад земних насолод» Ієроніма Босха залишається однією з найбільш загадкових картин в історії мистецтва. Її багатошаровість і символічна насиченість викликають численні дискусії серед дослідників. Деякі вбачають у триптиху моральне застереження щодо небезпек мирських утіх, інші – приховані алхімічні символи або езотеричні знання таємних сект. Незважаючи на різноманітність інтерпретацій, ця картина є винятковим джерелом для вивчення середньовічної символіки та світогляду епохи.

Список використаних джерел:

1. Лук'янцева О. В. Символізм в живописі. *Молодий вчений*. 2021. № 5. С. 14–31.

2. Матоліч І. Я. З історії українського мистецтвознавства: становлення, провідні особистості, наукові установи, навчальні заклади, сучасні проблеми: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2023. 480 с.

3. Сад земних насолод.

URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%B4_%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4 (дата звернення: 19.03.2025).

4. Символізм у мистецтві.

URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BC%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC> (date of access: 19.03.2025).

5. «The Garden of Earthly Delights» Hieronymus Bosch – An Analysis.

URL:<https://artincontext.org/the-garden-of-earthly-delights-hieronymus-bosch/> (date of access: 19.03.2025).

5. Hieronymus Bosch, The Garden of Earthly Delights (Full Length): Great Art Explained. URL: <https://youtu.be/vBG621XEegk?si=7q5CB5djhURaNNEG> (date of access: 19.03.2025).

Карлічук Олена,
*студентка II курсу спеціальності 022 Дизайн,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гілязова Наталія Михайлівна,
доцент кафедри дизайну,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7054-2089>*

ЧИННИКИ ВПЛИВУ ОБ'ЄКТІВ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Одним із основних завдань графічного дизайну є візуальна передача інформації. Для досягнення цього під час проектування дизайн-об'єкта враховують такі важливі аспекти, як цільова аудиторія, місце призначення, емоційне сприйняття та асоціації.

Мета дослідження – розглянути основні чинники привернення уваги та впливу на глядача об'єктів візуальної комунікації.

Перше враження про людей і речі, з якими ми стикаємося в повсякденному житті, формується за надзвичайно короткий час. Колір, шрифт, композиція – основні складові, які першочергово привертають до себе увагу.

Колір має найсильніший вплив на глядача. Сприйняття кольорів розвивається з дитинства, а протягом життя формуються сталі асоціації. Колірною гамою можна привернути увагу до зображення або ж відштовхнути від нього, викликати радість, зацікавленість або ж страх чи нудьгу.

Червоний колір – перший, який бачить глядач, тому найбільше підходить для привернення уваги. Він асоціюється з активністю, пристрастю та хвилюванням, налаштовує людину на рішучість. Найкраще використовувати для виділення невеликих деталей, оскільки надмірне його використання здатне викликати у глядача агресивність і навіть роздратування.

Жовтий – це колір сонця, радості та тепла. Він підходить для передачі радісного настрою, оптимізму. Колір вдалий для дитячих закладів і

поліграфії, туристичних компаній, а також рекламних і PR-агентств. Варто враховувати негативне значення жовтого кольору, яке поширене в Україні – зрада [2, с. 79].

Синій асоціюється зі спокоєм і чистотою. Цей колір найкраще використовувати для деталей, оскільки він одразу привертає до себе увагу й, на відміну від червоного, не викликає негативних емоцій [6, с. 5].

Одне з основних призначень зеленого кольору в дизайні – передавати зв'язок об'єкта візуальної комунікації з природою. Цей колір найкраще використовувати для медичних установ, організацій з охорони довкілля, еко-продуктів. Також зелений колір асоціюється з грошима та безпекою, тому доречний для об'єктів візуальної комунікації у фінансових установах.

Фіолетовий колір підходить для створення містичного настрою, підкреслення загадковості, зосередженості, розкоші. Цей колір рекомендується використовувати для підкреслення креативності графічного об'єкту. Та слід враховувати, що він асоціюється із зіпсованими, гнилими продуктами, а також фіолетовий колір дуже швидко стомлює й призводить до зниження активності.

Чорний – колір «класики» та елегантності. Він сприяє концентрації уваги, але у великій кількості пригнічує. Варто також враховувати, що в Україні чорний колір символізує скорботу [2, с. 79].

Суб'єктивними факторами сприйняття кольору є вік і стать. Яскраві кольори, такі як червоний і жовтий, передають відчуття енергії та хвилювання, що доречно для молодшої аудиторії. Використання пастельних, приглушених тонів створює образ, привабливий для зрілих людей. У представників різної статі сприйняття кольору сильно відрізняється. Науковці в ході досліджень з'ясували, що чоловічий і жіночий мозок по-різному обробляє інформацію, отриману в результаті споглядання. Чоловіки сприймають менший спектр кольорів. Вони віддають перевагу монохромній гамі, що пояснюється емоційною стабільністю. Жінки емоційніші, ніж чоловіки. Вони буквально бачать світ яскравішим, що впливає на вибір складних кольорових поєднань [2, с. 71].

Відомий засновник колористики І. В. Гете написав фундаментальну працю «Вчення про кольори». Основна ідея полягає в тому, що колір впливає на людину психологічно (самопочуття і настрої) та фізично (температура тіла, дихання, ритм серця). Ці дослідження ілюструють важливість правильного вибору кольорової гами, як інструменту для

досягнення мети або ж, навпаки, фактор на який необхідно звертати увагу [4].

Україна перебуває у стані війни, що безумовно впливає на емоційне почуття населення. Недовіра, відсутність стабільності, песимістичні настрої переважають у суспільстві. Зростає кількість людей, що страждають різними нервовими і психічними розладами. Дизайнеру необхідно брати до уваги загальний психологічний стан населення, оскільки в процесі взаємодії з різноманітними об'єктами візуальної комунікації, людина може відчувати роздратування, погіршення самопочуття та дискомфорт.

Шрифтове повідомлення ефективніше за ілюстративний матеріал, оскільки безпосередньо містить інформацію. Однією із психологічних теорій, що пояснюють особливості сприйняття шрифтів, є модель Н. Коленди. Ця теорія визначає, що у взаємодії з шрифтом людина автоматично пов'язує його з певними характеристиками, на основі асоціацій які він викликає. Вміння використовувати характер шрифту в дизайні дає багато переваг: емоційний вплив, читання та сприйняття, брендова ідентичність [5].

Призначення продукту графічного дизайну та цільова аудиторія є ключовими аспектами при виборі шрифтів. Наприклад, для державних установ є відповідні стандарти. Для дитячої поліграфії використовується легкий для сприйняття та асоціативний шрифт. Для фітнес-клубів шрифт має викликати асоціацію м'язової маси та здоров'я, у такому випадку недоречні тонкі шрифти, які асоціюються з худорлявістю та хворобливістю.

Доцільним є впровадження тексту як зображення. Цей інструмент у графічному дизайні називається – типографіка. Це перетворення друкованого тексту в елемент графічного оформлення таким чином, щоб полегшити розуміння тексту та підсилити враження від поданої інформації [1, с. 6].

Ілюстрація робить абстрактні ідеї доступними та зрозумілими для сприйняття. Це робить її важливим інструментом комунікації та впливу. Чим простіше поєднання кольорів і форм, тим краще це запам'ятовується [3, с. 292].

Нові дослідження Канзаського державного університету показали, що периферійний зір відіграє важливішу роль у розумінні оточуючого світу, ніж вважали раніше. Центральний зір в основному відповідає за розпізнання окремих об'єктів, а загальний зміст картини схоплюється

периферійним. Спрощена форма самого зображення, заповнена текстом, без концентрації уваги попадає під вплив периферійного зору [7, с. 293].

Оскільки периферійний зір охоплює образи, тоді для привернення уваги необхідні акценти. Невдало виділені елементи розсіюють увагу глядача. Акцентними мають бути ті об'єкти, на які користувачі повинні дивитися в першу чергу. Контраст кольору, світла, масштабу чи фактури є одними із методів привернення уваги.

Отже, на основі дослідження можна стверджувати, що основними чинниками привернення уваги в об'єктах візуальної комунікації є колір, шрифт, композиція. Також важливо враховувати емоційне враження та асоціації, які будуть виникати у глядача. Доцільне використання усіх складових позитивно впливає на сприйняття дизайн-об'єкта та легко запам'ятовується.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко Т. Ю., Бережна О. Б. Типографіка: навч. посіб. Харків: ХНЕУ, 2021. 125 с.
2. Основи теорії кольору: навч.-метод. посіб. / Т. І Веретільник та ін. Черкаси : ЧДТУ, 2023. 120 с.
3. Мараховська К. Ілюстрація у сучасному дизайні: емоційна сила візуальної комунікації. *Актуальні проблеми сучасного дизайну* : зб. Матеріалів доп. учасн. VI Міжнар. наук.-практ. конф., 25 квітня 2024 року. Київ: КНУТД, 2024. С. 291-294.
4. Марченко. Психологічні особливості сприйняття кольору людиною. URL: <https://bit.ly/42nQKvW> (дата звернення: 19.03.2025).
5. Психологія сприйняття шрифтів та як у ній розібратися. *New media*: вебсайт. URL: <https://newmedia.ua/thematic-compilation-uk/psykholohiya-spryuunyattya-shryftiv-ta-yak-neyu-keruvaty/> (дата звернення: 21.03.2025).
6. Руденко А. О. Особливості сприйняття кольору в рекламі. Херсон: ХДУ.
7. Чернявський К. В., Яремова М. П. Специфіка впливу шрифтових композицій в рекламі на психофізіологічний стан людини. *Вісник КНУТД. Сер. Технічні науки*. 2015. № 3 (86). С. 292-295.

*Ковтунова Каріна,
студентка 1 курсу фахового коледжу, КДс-24-1,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гуляк Олександра Ярославівна,
викладач кафедри інформаційних технологій,
спеціаліст вищої категорії,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СИМЕТРІЯ ТА ГЕОМЕТРІЯ В АРХІТЕКТУРІ

Протягом історії люди завжди використовували симетрію та геометрію в будівлях та прикрасах. Це допомагає робити їх красивими, збалансованими та зручними. Ці принципи можна побачити в мистецтві та архітектурі різних країн і часів, і вони завжди важливі.

У симетрії особлива роль в історії архітектури. Слово «симетрія» походить від давньогрецького «συμμετρία» – домірність, рівновага, пропорційність, гармонія. Вивченням симетрії в науці й архітектурі займалися Г. Земпер, Н. І. Смоліна, А. В. Шубніков та ін. Традиційно термін «симетрія» співвідноситься з уявленням про порядок. У всіх архітектурних школах вона присутня, допомагаючи виявити спільні риси у спорудах, які розділені часом і простором. Історичний аналіз показує, що симетрія тісно пов'язана зі світосприйняттям людини, наприклад, у Стародавньому Єгипті орієнтація поздовжньої осі храмів була обумовлена поклонінню сонцю, в античній Греції числові канони мистецтва співвідносились з уявленням про гармонію людини і природи, у часи Бароко відкриття математики і астрономії надихали на детальні розробки планувальних осей, у століття Просвіти привело до орнаментальних симетричних планувань [3].

Симетрія – це пропорційність, однаковість розташування частин. Симетрією володіють не тільки геометричні фігури або речі, зроблені рукою людини, але й багато творів природи (метелики, бабки, листя, морські зірки, сніжинки).

Вісь симетрії фігури – це пряма, яка поділяє фігуру на дві симетричні частини. Щоб зрозуміти, що таке вісь симетрії, розглянемо малюнок: центр симетрії – це точка, в якій перетинаються всі осі симетрії. На

малюнку ми бачимо фігури, що мають вісь та центр симетрії.

Розглянемо фігури з осью та центральною симетрією: вісь симетрії

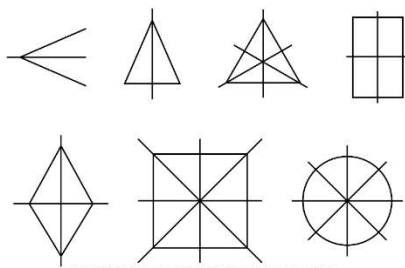

Рис. 1 Фігури з осью та центральною симетрією

кута – бісектриса. Вісь симетрії рівнобедреного трикутника – бісектриса, медіана, висота. Всі симетрії прямокутника проходять через середини його сторін. У ромба дві осі симетрії – прямі діагоналі, що містять його. У квадрата 4 осі симетрії, оскільки він відразу квадрат, трикутник (якщо його скласти навпіл) і ромб. Вісь симетрії кола – будь-яка пряма, проведена через її центр [1].

Вітрувіанський чоловік да Вінчі – хрестоматійний приклад симетрії. Прийнято вважати, що чим більш симетричний предмет, тим він красивіший. Хоча, у природі немає нічого абсолютно симетричного – так уже задумано. Вся ідеальна симетрія – справа рук людини.

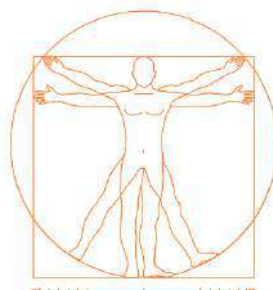

Рис. 2 Вітрувіанський чоловік да Вінчі

Геометрія – одна з найдавніших частин математики, яка вивчає просторове відношення і форми тіл. З геометрії зародилася математика як наука. Люди з давніх-давен використовували геометричні знання в побуті. Геометрія дала людям можливість знаходити площі та об'єми, правильно креслити проєкти будівель та машин. Таким чином, вона є основною частиною, своєрідним «фундаментом», на якому будується не менш важливий напрямок діяльності людини – архітектура.

Архітектура – це з'єднання мистецтва, науки та виробництва. Її часто називають дочкою геометрії. Необхідність побудови прямокутника, знаходження його осей для встановлення ряду стовпчиків, визначення їх розмірів для створення матеріалу та інших незамінних в будівництві операцій потребують засвоєння відомих прийомів будівництва архітектурної форми. Практика інженерів, досвід, який передався в

спадок, спонукали складання визначених правил, геометричних побудов [2].

Центральна симетрія в архітектурі (друга назва – поворотна) характерна для круглих споруд: храмів, веж, паркових павільйонів. Базові архітектурні елементи, такі як колони, також створювалися за принципами центральної симетрії. Для виконання умов центральної симетрії об'єкту необхідно мати центральну точку, через яку проходить вертикальна вісь, навколо якої рівномірно розміщуються архітектурні деталі. Як приклади застосування в архітектурі можна назвати: Храм Вести (Рим), Колона Траяна (Рим), Вандомська колона (Париж) [4].

Дзеркальна симетрія найпоширеніша в архітектурі. Їй підпорядковані споруди Стародавнього Єгипту і храми античної Греції, амфітеатри, терми, базиліки й тріумфальні арки римлян, палаци та церкви Ренесансу, так само як і численні споруди сучасної архітектури.

Центрально-осьова симетрія не так часто використовувалася в історії архітектури. Їй підпорядковані античні круглі храми та побудовані імітуючи їм паркові павільйони класицизму. Темп'єтто у дворі церкви Сан-П'єтро у Римі відповідає законам центрально-осьової симетрії. Також цей тип симетрії визначає форму деяких архітектурних деталей – наприклад колон та їх капітелей [1].

Отже, симетрія та геометрія – це не просто математичні поняття, а фундаментальні принципи, що формують архітектурний простір. Вони є відображенням людського прагнення до гармонії та порядку, що пронизує історію архітектури від стародавніх храмів до сучасних

будівель. Аналіз історичних прикладів демонструє, як симетрія відображає світогляд різних епох, від поклоніння сонцю в Стародавньому Єгипті до математичних канонів античної Греції та орнаментальних планувань Просвітництва. Геометрія, як основа архітектури, дозволяє не лише створювати естетично привабливі споруди, але й забезпечує їх функціональність та стійкість. Різноманітні типи симетрії – центральна, дзеркальна, осьова – використовуються для організації простору, створення гармонійних пропорцій та акцентування важливих елементів. Таким чином, симетрія та геометрія є невід'ємними складовими архітектурного мистецтва, що дозволяють створювати не лише функціональні, але й естетично довершені споруди, які відображають культурні та історичні особливості епохи.

Список використаних джерел:

1. Sher-Ali P. Симетрія навколо нас. *Механіко-математичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка*. URL: <http://mmf.lnu.edu.ua/le/ta/1965> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Геометрія та архітектура. *Портал освітньо-інформаційних послуг «Студентська консультація»*. URL: <https://studcon.org/geometriya-ta-arhitektura> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Маслова С. А., Гузік Д. В. Симетрія як засіб досягнення єдності в архітектурі. Полтава, 2012.
URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/1012/1/Симетрія%20як%20засіб%20досягнення%20єдності%20композиції%20в%20архітектурі.pdf> (дата звернення: 03.04.2025).
4. Симетрія в архітектурі – види, застосування, приклади. *Моя освіта*. URL: <https://moyaosvita.com.ua/mustectvo/simetriya-v-arxitekturi-vidi-zastosuvannya-prikladi/> (дата звернення: 01.04.2025).

Король Ольга,
*студентка II курсу спеціальності 022 Дизайн,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гілязова Наталія Михайлівна,
доцент кафедри дизайну,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-7054-2089>*

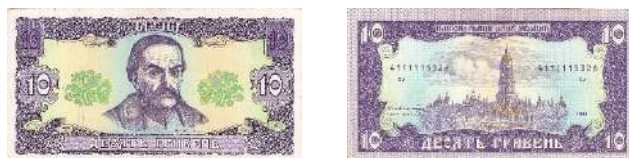
ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРИВНІ: ЗМІНИ В ДИЗАЙНІ 10- ТА 100-ГРИВНЕВИХ БАНКНОТ

У сучасних умовах економічних трансформацій та культурного самовираження питання візуального оформлення національної валюти набуває особливої актуальності. Оскільки дизайн банкнот не лише забезпечує функціональність грошового засобу, а й відображає історичну спадщину, національну ідентичність та естетичні прагнення суспільства.

Це дослідження охоплює зміну художнього оформлення української гривні з 1992 по 2025 рік, спираючись на дані Національного банку України, публікації періодичних видань та наукові роботи провідних дослідників валютного дизайну.

Основною метою статті є вивчення змін у художньому образотворенні двох банкнот номіналами 10 та 100 гривень, які зазнали найбільш виразної трансформації композиційного рішення, графічних елементів та кольорової гами.

На початку дев'яностих років створенням 10-гривневої купюри займався Борис Максимов. По периметру банкнота оформлена рослинним орнаментом фіолетових відтінків. У центрі композиції розміщене графічне зображення портрета Івана Мазепи на різнобарвному тлі блакитних, зелених і жовтих відтінків, що гармонійно доповнює загальний художній образ банкноти (Іл. 1). Авторство портрета на лицьовій стороні та Києво-Печерської лаври на зворотній належить Василю Лопаті [3].

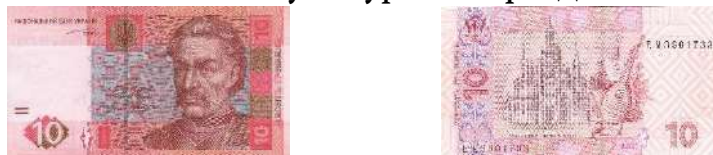
Іл. 1. 10 гривень 1992 року (лицьова і зворотна сторони)

У 1994 році дизайн цієї банкноти було змінено (Іл. 2). Зображення портрета Івана Мазепи на фронтальній стороні розміщене з правого боку композиції. Позаду нього з'явився прямокутний елемент червоно-коричневих відтінків. Колірна палітра наповнилась червоним, жовтим, зеленим, синім і фіолетовим кольорами. По краях банкноти розміщено рослинні і геометричні орнаменти. На звороті з'явився фоновий патерн з українським тризубом, який підкреслює композицію банкноти. У центрі розміщене графічне зображення Києво-Печерської лаври, виконане у фіолетових тонах з додаванням жовтих відтінків.

Іл. 2. 10 гривень 1994 року (лицьова і зворотна сторони)

Наступна зміна відбулася у 2004 році (Іл. 3). Головна сторона банкноти набула червоно-рожевих тонів. Праворуч розташований збільшений портрет молодого Івана Мазепи у бордових відтінках. Ліворуч з'явилася його цитата: «...а за віру хоч умірте і вольностей бороніте!». Тло заповнив блакитний геометричний патерн з цифрою 10, хвилясті лінії та герб гетьмана Мазепи. Зворотний бік тепер містив тільки зображення Успенського собору Києво-Печерської лаври, яке виконане у рожевій гамі. Композицію завершили книги та бандура, що, можливо, символізують розвиток освіти і культури в період гетьманства Мазепи.

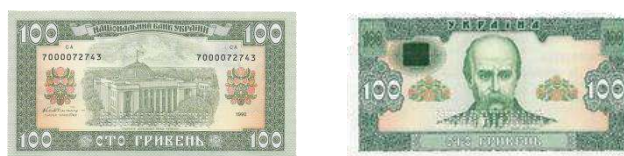
Іл. 3. 10 гривень 2004 року (лицьова і зворотна сторони)

Після цієї зміни у 2006 році 10-гривнева купюра зазнала останніх на сьогодні модернізацій (Іл.4). Кольори фронтальної та тильної сторін стали більш насиченими, що візуально підсилило композицію. Портрет Івана Мазепи, його цитата, хвилясті лінії та зображення споруди на звороті набули сірого відтінку [2].

Іл. 4. 10 гривень 2006 року (лицьова і зворотна сторони)

У 1992 році, паралельно з розробкою 10-гривневої банкноти, було створено дизайн для 100-гривневої купюри (Іл. 5). Попри те, що номінал не потрапив у використання, варто розглянути зміни у його художньому оформленні. Автором дизайну є також Борис Максимов. По периметру композиції розміщено рослинний орнамент у зелених відтінках. Посередині лицьової сторони – портрет Тараса Шевченка в зелених тонах на блідо-оранжево-зеленому тлі, виконаний Василем Лопатою. Йому належить також виконання будівлі Верховної Ради України на звороті банкноти [1].

Іл. 5. 100 гривень 1992 року (лицьова і зворотна сторони)

Зміна дизайну 100-гривневої купюри відбулася у 1996 році (Іл. 6). Оновлена палітра мала оранжевий, фіолетовий, голубий, зелений і жовтий відтінки. Правіше центру розміщено портрет поета в баранячій шапці. Ліворуч від нього – рослинний орнамент у колі в зелених і оранжевих кольорах. На тильній стороні банкноти зображено Собор Святої Софії у коричневих відтінках і пам'ятник Володимирі Великому – в зелених. Краї купюри прикрашають вертикальні оранжеві смуги з рослинним орнаментом, а тло містить зображення квітів у пастельних відтінках фіолетового та жовтого кольорів, які завершують композицію.

Іл. 6. 100 гривень 1996 року (лицьова і зворотна сторони)

У 2005 році було представлено новий дизайн 100-гривневої купюри (Іл. 7). З правого боку композиції фронтальної сторони зображений молодий Тарас Шевченко, позаду нього – Катерина з його однойменної картини, а також палітра з пензлями, що символізує діяльність митця. Ліворуч від портрету уривок з вірша “Свою Україну любіть...”, який підкреслює його поетичну творчість. Композицію купюри вдало доповнюють зелені хвилясті лінії і смуги з рослинним орнаментом. На

зворотному боці зображено Дніпро і Чернечу гору в зелених відтінках та сліпий кобзар з хлопчиком-поводирем в оранжевих кольорах. А також смуги рослинного орнаменту різних відтінків зверху та знизу, що візуально завершують композицію [2].

Іл. 7. 100 гривень 2005 року (лицьова і зворотна сторони)

На банкноті 2014 року портрет Шевченка перемістили в центр, зробили його чіткішим і яскравішим (Іл. 8). Позаду нього тепер зображено Дніпро, а палітра кольорів стала світлішою з більшим використанням жовтого та рожевих відтінків. Тильну сторону прикрашає червоний корпус Київського національного університету імені Тараса Шевченка з великим елементом рослинного орнаменту на фоні [2].

Іл. 8. 100 гривень 2014 року (лицьова і зворотна сторони)

Отже, дослідження дизайну 10-ти та 100-гривневої купюри демонструє зміни у художньому оформленні, а саме: композиційному рішенні (розміщення портретів, архітектури, орнаменту), кольоровій гамі та використаних графічних елементах (зміна зображення портретів, архітектурних пам'яток, форм орнаментів). Кожне нове оформлення поєднує зображення культурного надбання України та довершеного декору.

Список використаних джерел:

1. Дизайн української гривні: історія появи, подальша еволюція та автори. Блог KyivGallery : вебсайт. URL: <https://kyiv.gallery/statii/dyzain-ukrayinskoyi-gryvni-istoriya-poyavi-podalsha-evolyuciya-ta-avtory> (дата звернення: 17.03.2025).
2. Історія гривні : Національний банк України URL: <https://bank.gov.ua/ua/uah/uah-history> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Про банкноти : Національний банк України URL: <https://bank.gov.ua/ua/uah/obig-banknote> (дата звернення: 21.03.2025).

Мельник Катерина,
студентка II курсу
спеціальності «Графічний дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Кухар Галина,
старший викладач кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3305-4246>

ЕМОЦІЙНИЙ ВПЛИВ КОЛЬОРУ І ШРИФТІВ У КІНОПОСТЕРАХ

Кінопостери – це складний рекламний інструмент. Вони є потужним засобом візуальної комунікації, який здатен передати суть фільму з першого погляду і вплинути на рішення споживачів. Однак мало хто замислюється про те, як кольори та шрифти на постерах можуть вплинути на нашу психологію та поведінку [4].

Кольори відіграють ключову роль у дизайні кінопостерів, оскільки вони можуть викликати певні емоції та задавати загальний настрій фільму. Деякі поширені асоціації з кольорами є міцно за ними закріпленими, наприклад, червоний, який у більшості аудиторії асоціюється з пристрастю, небезпекою, інтенсивністю дій або хвилюванням. Його дизайнери використовують у постерах до бойовиків, хорорів та романтичних фільмів [3].

А ось блакитний традиційно викликає відчуття спокою, довіри або смутку. Цей колір зазвичай зустрічається в афішах науково-фантастичних і драматичних фільмів. Жовтий колір об'єктивно уособлює тепло, радість та енергію, тому часто використовується у комедіях та сімейному кіно. Чорний – складний для постерів колір, бо в ньому губляться малоконтрастні елементи, що може заважати чіткості сприйняття зображення, але саме це асоціюється із загадковістю, елегантністю або страхом. Застосування цього кольору є типовим для трилерів чи фільмів жахів. Пов'язаний із природою, гармонією та зростанням зелений колір з'являється у постерах до фентезі та пригодницьких фільмів [3].

Продумане поєднання кольорів допомагає дизайнерам швидко передати жанр та емоційний настрій фільму, зацікавлюючи потенційних глядачів [2]. Та не лише колір має значення для передачі емоцій і зацікавлення потенційного глядача до перегляду стрічки. Шрифти також мають значний вплив на загальне сприйняття дизайну. Від строгих та офіційних до грайливих і креативних – правильний вибір шрифту допомагає точно передати потрібне емоційне забарвлення. Гарнітура може як підсилити, так і спотворити зміст кінематографічного твору. Так, наприклад, жирні та гострі шрифти створюють відчуття міцності та надійності, а шрифти із засічками передають елегантність, адже класичні антикви – це завжди про аристократизм. Натомість шрифти без засічок, тобто шрифти гротескного типу, виглядають сучасно та лаконічно, тому підходять для новаторського мистецтва в кіно [3].

Все ж, слід зауважити, що в переважній більшості типографіка для фільму і для його рекламного постера є унікальною. Шрифтова складова відмальовується дизайнерами під конкретний фільм. Тобто створюються акцидентні шрифти або летеринг, які забезпечують пізнаваність стрічки. Тому шрифти можуть бути схожими на рукописні (це дасть відчуття невимушеності й доброзичливості), відображати агресивність і брутальність через свою масивність і різкі кути, налаштовувати на романтизм через застосовані курсиви чи на комедійні продукти кіно через грайливість і образність форм літер. Важливо завжди враховувати, для кого призначений дизайн і яке повідомлення він повинен передавати.

Правильно підібрані шрифти можуть покращити читабельність і полегшити сприйняття інформації, роблячи текст більш доступним.

Українська кіноіндустрія кількох останніх років активно розвивається, що дає можливість проявити себе представникам різних професій, зокрема й графічним дизайнерам. Передпоказні й прокатні афіші демонструють відповідальний підхід останніх до створення емоційного та презентабельного продукту.

Постер до фільму «Довбуш» режисера Олеса Саніна не лише рекламує кінострічку, але й через вибрану кольорову гаму налаштовує на складний і драматичний сюжет (Іл.1). Буремні, приглушені природні кольори, силуети задимлених гір передають тривогу, а створений Богданом Гдалем спеціально для стрічки шрифт має сучасний вигляд і виразні ознаки українського уставу [1].

Іл. 1 Постер фільму «Довбуш»

Зовсім інші емоції викликає постер до фільму «Мої думки тихі» режисера Антоніо Лукіча (Іл.2). Комедійний сюжет стрічки прочитується відразу завдяки використаним засобам композиції, кольору та шрифту. В офіційних джерелах не знайдено автора шрифту, але рукописний ефект, хоча це й друкований шрифт, має певну м'якість, що нагадує написаний від руки текст. Цей стиль написання шрифту добре передає характер фільму – легкий, іронічний, але з глибокими сенсами.

Іл. 2 Постер фільму «Мої думки тихі»

Містичний детектив «Сторонній» режисера Дмитра Томашпольського потребував такого ж постеру – загадкового, заманюючого, інтригуючого (Іл.3). У кольоровому вирішенні переважають відтінки синього, сірого, чорного. Вони створюють відчуття напруженості, містики та ізоляції, така палітра підсилює тему самотності, чужорідності головного героя в оточуючому світі. Беззасічковий, строгий, геометричний шрифт авторства Богдана Гдаля підкреслює сучасність та раціональність,

витягнуті і розмиті літери натякають на деформацію реальності, психологічний стан персонажа або його віддаленість від суспільства [1].

Іл. 3 Постер фільму «Сторонній»

Таким чином, кінопостери є не лише рекламними матеріалами, а й потужними засобами візуальної комунікації, що здатні передати атмосферу та суть фільму ще до перегляду. Використання кольору, шрифту, композиції та візуальних елементів створює цілісний образ, який впливає на емоційне сприйняття та формує перше враження. Візуальні рішення в дизайні кінопостерів не випадкові – вони є результатом ретельного аналізу аудиторії, жанру фільму та його головної ідеї.

Список використаних джерел:

1. Гдаль Б. Логотипи для фільмів Довбуш, Гуцулка Ксеня та Сторонній. Bohdan.com : вебсайт. URL: <https://bohdan.com.ua/tvory/lohotypy-dlia-filmiv-dovbush-hutsulka-ksenya/> (дата звернення: 26.03.2025).
2. Посібник із типографіки для початківців. Кінопостери. PosterGrind : вебсайт. URL: <https://postergrind.com/a-guide-to-typography-for-beginners-movie-posters/> (дата звернення: 24.03.2025).
3. Психологія сприйняття шрифтів та як у ній розібратися. New Media : вебсайт. URL: <https://newmedia.ua/thematic-compilation-uk/psykholohiya-spryuunyattya-shryftiv-ta-yak-neyu-keruvaty/> (дата звернення: 22.03.2025).
4. Філюк О. Тон голосу в дизайні або мистецтво тону: як дизайн формує ваш голос. UxPub : вебсайт. URL: <https://ux.pub/sashafela/tone-of->

voice-v-dizaini-abo-mistietstvo-tonu-iak-dizain-formuie-vash-gholos-ee7
(дата звернення: 14.03.2025).

УДК 7.05:004.1

Молчанова Поліна,
*студентка II курсу
спеціальності «Графічний дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Наукова керівниця:
Кухар Галина,
старша викладачка кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3305-4246>*

DIGITAL ART: ПОЄДНАННЯ НАВИЧОК І ТЕХНОЛОГІЙ

Цифрове мистецтво (digital art) є невід'ємною складовою сучасної культури, охоплюючи широкий спектр напрямів. Воно виникло в результаті поєднання традиційних художніх навичок із сучасними технологічними можливостями, що сприяє розширенню творчого процесу [Іл. 1.].

Digital art поєднує безліч форм – це цифровий живопис та ілюстрація, фотографія та скульптура, 3D-графіка, гейм-арт, інтерактивні інсталяції тощо. Численні digital-твори поєднує те, що всі вони створюються за допомогою комп'ютера, смартфона та інших гаджетів [1, с. 4].

Становлення цифрового мистецтва насправді розпочалося з винаходом перших комп'ютерів. ENIAC був першим електронним цифровим комп'ютером загального призначення, створеним у 1945 році, і він був достатньо великим, щоб заповнити цілу кімнату. Мистецтво почало виходити на комп'ютерну сцену наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років.

Сьогодні digital art продовжує змінюватися разом із розвитком нових технологій. Деякі цифрові художники працюють із системами освітлення, такими як світлодіоди; інші поєднують комп'ютери та звуки в установці. Цифрові технології є ще одним засобом для художників, щоб виражати себе та досліджувати ідеї. Багато нових видів медіа включають

цифрове мистецтво: відеоігри, музику, відео, а також інтерактивні виставки digital arts. Можна перевірити всі види цифрового мистецтва та мистецтва NFT на ринках NFT ART [2, с. 4].

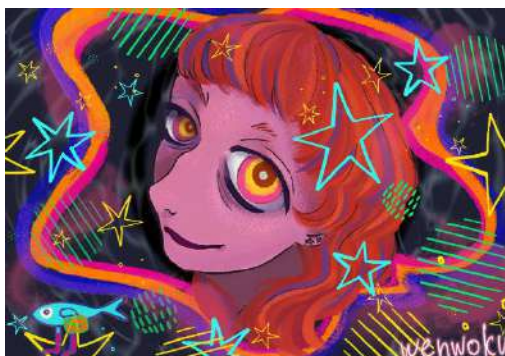
Незважаючи на різноманітність цифрових інструментів, програмне забезпечення не здатне самостійно навчити художника основам композиції чи розуміння принципів теорії кольору. Його функція полягає у сприянні більш ефективній реалізації художніх ідей та оптимізації робочого процесу. Програми можуть автоматизувати технічні процеси, але не здатні створити оригінальну ідею.

Сучасні графічні редактори, такі як Adobe Photoshop, CorelDRAW, Krita, Clip Studio Paint, Blender та інші, забезпечують широкий спектр можливостей для digital художників. Вони дозволяють прискорювати процес малювання, застосовувати складні текстури, створювати об'ємні моделі та анімації.

Головною перевагою цифрового мистецтва є можливість поєднувати традиційні методи з новітніми технологіями. Наприклад, багато художників спочатку створюють ескізи на папері, а потім переводять їх у цифровий формат для подальшої обробки. Це дозволяє поєднувати текстури, експериментувати з кольорами та світлом, змінювати композицію без необхідності переробляти всю роботу. Крім того, цифрові технології відкривають доступ до нових форм мистецтва, таких як VR-арт, анімована графіка та інтерактивні інсталяції [3, с. 4].

Цифрове мистецтво значно впливає на культуру, трансформуючи традиційні форми вираження та створюючи нові можливості для митців. Його розвиток сприяє демократизації мистецтва, надаючи широкому загалу доступ до творчих інструментів і цифрових платформ. Художники можуть легко поширювати свої роботи через соціальні мережі, NFT-ринок або онлайн-галереї, що змінює механізми сприйняття та комерціалізації мистецтва. Водночас цифрові технології відкривають можливості для інтерактивних і мультимедійних проєктів, що дозволяють глядачеві взаємодіяти з мистецтвом у нових формах [4, с.4].

Використання технологій у мистецтві дає можливість створювати унікальні візуальні проєкти, що раніше були неможливі (Іл.1).

Іл. 1 Приклад digital art в Clip Studio Paint

У майбутньому розвиток генеративного штучного інтелекту може ще більше вплинути на творчість, надаючи нові інструменти для експериментів. Важливо пам'ятати, що штучний генеративний інтелект лише бездумно створює зображення з наданих йому ресурсів. Тобто генеративні зображення не можна вважати справжнім мистецтвом. Максимум вони можуть слугувати допоміжним ресурсом для художників-дизайнерів.

Цифрове мистецтво є результатом синергії між традиційними навичками та сучасними технологіями. Комп'ютерні програми є потужним інструментом, який розширює можливості художників, але не може замінити їхню майстерність, креативність і розуміння мистецьких принципів. Важливою складовою успішних цифрових митців є баланс між технологічною грамотністю та художнім баченням. Майбутнє цифрового мистецтва полягає не лише у вдосконаленні програмного забезпечення, а й у розвитку навичок художників, які його використовують.

Список використаних джерел:

1. Digital art що потрібно знати про мистецтво цифрового простору. Vikna : вебсайт.

URL: https://vikna.if.ua/cikavo/132881/view#google_vignette (дата звернення: 17.03.2025).

2. Історія про комп'ютерне мистецтво в одному дописі. Digital-art : вебсайт. URL: <https://digital-art.com.ua/istoria-digital-art/> (дата звернення: 19.03.2025).

3. Цифровий художній стиль. Jose Art Gallery : вебсайт. URL: https://joseartgallery.com/uk/articles/digital-art?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 23.03.2025).

4. Що таке цифрове мистецтво. Eden gallery: вебсайт. URL: <https://www.eden-gallery.com/news/what-is-digital-art> (дата звернення: 25.03.2025).

УДК 7.74

*Лілія Лопатинська,
студентка IV курсу спеціальності «Дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ірина Матоліч,
завідувач кафедри дизайну,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9728-7372>*

НАСТІЛЬНА ГРА МІЖ ТРАДИЦІЯМИ ТА СУЧАСНІСТЮ: ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ІНТЕРАКТИВНИЙ ДОСВІД

Настільні ігри є не лише джерелом розваг, а й важливим освітнім та культурним інструментом. Вони можуть сприяти популяризації традицій та формуванню національної свідомості. Одним із ефективних способів збереження і поширення культурної спадщини є розробка настільної гри, яка знайомить гравців з українськими релігійними та обрядовими святами. Така гра не лише розважатиме, а й сприятиме засвоєнню знань про історію та символіку свят. Її дизайн відіграватиме ключову роль у сприйнятті інформації, адже гармонійне поєднання традиційних мотивів, орнаментів та кольорової гами сприятиме залученню гравців до пізнання української культури [1].

В умовах війни, коли багато українців вимушено покинули свої домівки, така гра стане важливим засобом підтримки національної ідентичності за кордоном. Вона допоможе молодшому поколінню

зберігати зв'язок із рідною культурою, а також ознайомлювати іноземців із традиціями українського народу [4, с. 110].

Головною метою гри, яку ми розробляємо в межах кваліфікаційної роботи, є не лише розвага, а й навчання. Вона розкриватиме історію, символіку та традиції українських святкувань у доступній, інтерактивній формі. Завдяки гнучкій механіці гри можна доповнювати та розвивати, адаптуючи її до різних вікових груп та рівнів знань. Гравці відповідатимуть на запитання, виконуватимуть тематичні завдання, що допоможуть їм краще зрозуміти значення та сутність українських свят.

Особливістю гри є поєднання традиційної карткової механіки із сучасними цифровими технологіями. Використання QR-кодів на картках дозволяє гравцям отримувати додаткову інформацію про свята, розширюючи їхні знання через мультимедійні ресурси. Це робить гру не лише цікавою, а й сучасною, інтегруючи навчання в розважальний процес.

Така настільна гра має потенціал стати потужним засобом популяризації українських традицій не лише в межах країни, а й на міжнародному рівні. Вона може використовуватися в навчальних закладах, на культурних заходах та у сімейному колі, сприяючи збереженню та поширенню унікальної культурної спадщини України.

Гра складається з двох основних елементів: колоди карт із зображеннями та назвами свят (Рис. 1) та колоди карт із запитаннями, що стосуються цих свят.

Рис. 1. Ескізи до гри

Правила гри: гравець витягує картку зі святом, а також бере картку з іншої колоди із запитанням. Якщо він правильно відповідає на запитання (наприклад, пояснює традиції чи наводить цікаві факти), отримує один бал. У разі неправильної відповіді картка відкладається

вбік. Якщо гравець хоче дізнатися більше, він може відсканувати QR-код і перейти до додаткових матеріалів.

Розроблена нами гра вирізняється автентичним українським стилем, що підкреслює її культурну цінність. До ключових елементів оформлення належать: використання української символіки, традиційних орнаментів, елементів національного одягу, гармонійне поєднання кольорів, що сприяє комфортному сприйняттю (Рис. 2), а також оптимальний розмір карток, що

Рис. 2. Ескіз та завершений варіант карти

забезпечує зручність у використанні, зручний для читання український шрифт (Рис. 3).

Рис. 3. Підбір шрифту для карткової гри

Окрім культурної та освітньої функції, гра виконує також важливу психологічну роль. Вона сприяє зниженню стресу, об'єднує родини, навіть якщо вони перебувають у різних країнах. Для дітей-біженців це можливість легшої адаптації через знайомство з рідною культурою.

Українці, які опинилися за кордоном, завдяки грі можуть підтримувати зв'язок зі своєю історією та традиціями [3, с. 112].

Гра допомагає передавати знання про українські традиції молодому поколінню, а QR-коди інтегрують сучасні технології в навчальний процес, роблячи його більш динамічним і доступним.

Завдяки поєднанню традиційних та цифрових елементів ця настільна гра стає не лише розважальним продуктом, а й ефективним інструментом для збереження та популяризації української культурної спадщини.

Окрім того, ця гра сприятиме популяризації українських традицій серед іноземців, особливо за кордоном. Її можна презентувати на міжнародних культурних заходах, фестивалях та освітніх програмах. Багатомовна версія гри дозволить людям з різних країн долучатися до вивчення української культури в доступній та цікавій формі.

Настільна гра також може стати ефективним засобом інтеграції українських дітей у нові суспільства, даючи їм можливість ділитися своєю культурою з іноземними однолітками. QR-коди на картках забезпечують доступ до додаткової інформації, що допоможе іноземцям краще зрозуміти значення та символіку українських свят. Використання онлайн-ресурсів розширює можливості гри, роблячи її інтерактивною та сучасною [4, с. 111].

Для популяризації настільних ігор загалом важливо, щоб вони стали масовим захопленням. Чим більше людей дізнаються про їх існування, тим швидше сформується попит на ринку. Це сприятиме розвитку вітчизняного настільного ігрового виробництва, збільшенню кількості україномовних видань світових хітів та появі нових ігрових просторів, де можна буде не лише придбати гру, а й випробувати її у дружній атмосфері. Головне – донести до українців, що настільні ігри є не лише розвагою, а й захопливим способом навчання та пізнання культури [2, с. 91].

Отже, розробка настільної гри, що ґрунтується на традиціях святкування релігійних та обрядових свят, є особливо актуальною в умовах війни. Вона не лише сприяє збереженню культурної спадщини, а й виконує важливі психологічні та освітні функції. Гра допоможе українцям у всьому світі підтримувати зв'язок із рідною культурою, передавати традиції майбутнім поколінням та популяризувати українську національну ідентичність на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Настільні ігри: від забави до спілкування та розвитку. URL: <https://joy-pup.com/ua/interesting-ua/nastilni-igri-vid-zabavi-do-spilkuвання-та-rozvitku/> (дата звернення: 10.03.2025).
2. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 256 с.
3. Раф Костер. Теорія розваг для ігрового дизайну / пер. з англ. О. Грищенко. Київ: ArtHuss, 2022. 288 с.
4. Руденський Р., Писарчук О. Європейський контекст еволюції настільних ігор для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2023. № 4. С. 109–118.

УДК 681.84

Пономаренко Анна,
*студентка II курсу спеціальності «Дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гребенюк Іван,*
*старший викладач кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1562-9464>*

ЕМОЦІЙНИЙ ДИЗАЙН: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ UX/UI ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА КОРИСТУВАЧІВ

Інтерфейс є основним містком між користувачем і технологіями, а емоційний дизайн визначає не лише функціональність, а й якість взаємодії. У сучасному цифровому середовищі UI/UX-дизайн є вирішальним для створення зручних і привабливих продуктів. UI (User Interface) забезпечує візуальну привабливість і зрозумілість, а UX (User Experience) охоплює емоційне сприйняття, зручність та ефективність користування. Сучасний дизайн має враховувати не лише функціональні аспекти, а й емоційний стан користувачів.

Концепцію емоційного дизайну розробив Дональд Норман, виокремивши три рівні взаємодії: вісцеральний (миттєва емоційна

реакція), поведінковий (зручність і функціональність) та рефлексивний (глибоке усвідомлення і самоідентифікація). Користувацький досвід формується через взаємодію цих рівнів, причому рефлексивний впливає на довготривале сприйняття продукту.

Позитивні емоції, такі як радість, задоволення та натхнення, сприяють лояльності, адже зрозуміла навігація, привабливий дизайн і зручність підвищують ймовірність повернення користувачів. Негативні емоції, включаючи розчарування, злість і тривожність, можуть виникати через складну навігацію, повільну роботу чи помилки, що знижує довіру та збільшує ймовірність втрати користувачів. Водночас негативні відгуки допомагають покращувати UX, адже скарги на складний процес купівлі, наприклад, стимулюють створення спрощених оплат. Вдалий емоційний дизайн робить взаємодію не лише функціональною, а й комфортною, що сприяє довірі, залученню та лояльності до продукту.

Емпатія в UX-дизайні допомагає створювати не лише функціональні, а й зручні продукти, враховуючи потреби та емоції користувачів. Карта емпатії структурує інформацію за чотирма аспектами: очікування, внутрішні роздуми, реальні дії та емоції. Її використовують не лише в UX, а й у маркетингу та освіті. Для збору даних застосовують інтерв'ю, юзабіліті-тестування та аналіз відгуків, що сприяє в подальшому покращенню користувацького досвіду.

Емоційний дизайн охоплює широкий спектр методів і підходів, спрямованих на створення глибокого зв'язку між користувачем і цифровим продуктом. Його завдання – не лише забезпечити функціональність, а й викликати певні емоції, що впливають на поведінку та сприйняття. Саме тому дизайнери активно використовують різноманітні інструменти, такі як колір, звуки, зображення, анімації, персоніфікацію та гейміфікацію, щоб зробити взаємодію інтуїтивною, приємною та незабутньою.

Колір у UI/UX-дизайні впливає на емоції та взаємодію користувачів. Психологія кольору визначає загальні асоціації: зелений заспокоює, червоний викликає тривогу чи енергію, а синій – довіру або, іноді, навіть небезпеку. Ці особливості активно використовуються для покращення користувацького досвіду.

Зелений часто застосовують у фінансових і медичних сервісах, червоний – для позначення терміновості чи помилок, а синій – у корпоративних і освітніх платформах для створення довіри.

Сірий зменшує візуальний шум і надає інтерфейсу мінімалістичний вигляд, а жовтий сприяє оптимізму, хоча його надлишок може втомлювати. Грамотне використання кольору не лише покращує естетику, а й формує емоційний фон взаємодії, сприяючи ефективному сприйняттю інформації.

Звук є важливим елементом в дизайні інтерфейсів, що впливає як на функціональність, так і на емоційний стан користувача. Короткі аудіо-відгуки підтверджують виконані дії, підвищуючи впевненість у взаємодії. М'які та гармонійні звуки сприяють релаксації та комфорту, що часто використовується у медитаційних додатках. А різкі та гучні сигнали, натомість, підсилюють відчуття терміновості та небезпеки, що важливо для критичних систем, таких як медичні пристрої.

Персоніфікація та гейміфікація в UI/UX-дизайні підвищують залученість і формують емоційний зв'язок із продуктом. Персоніфікація надає інтерфейсу людські риси, а гейміфікація вводить ігрові механіки, що стимулюють мотивацію. Чат-боти, голосові асистенти та персоналізовані рекомендації створюють індивідуальний досвід, тоді як система досягнень або рівнів заохочує активну взаємодію.

Адаптивні виклики у фітнес-додатках або інтерактивні навчальні завдання підтримують інтерес і допомагають користувачам звикнути до продукту. Наприклад, Duolingo поєднує персоналізоване навчання з нагородами, стимулюючи регулярні заняття, а фінансові сервіси використовують емпатичних чат-ботів та бонуси для кращого планування бюджету.

Важливо зберігати баланс: надмірна ігровізація чи персоніфікація можуть викликати роздратування.

Інклюзивний дизайн забезпечує доступність цифрових продуктів для всіх користувачів. Відповідно до WCAG, важливими аспектами є: підтримка екранних читалок, голосове керування, оптимізована контрастність та альтернативний текст для зображень. Це не лише розширює аудиторію, а й покращує загальний користувацький досвід.

Емоційний дизайн впливає на поведінку користувачів, але маніпулятивні механізми можуть призводити до цифрової залежності, стресу та зниження продуктивності. Використання психологічних тригерів і систем винагород утримує увагу, формуючи звичку часто повертатися до додатків. Щоб зменшити негативний вплив, компанії впроваджують концепцію цифрового благополуччя: Instagram приховує

лайки, YouTube нагадує про перерви від перегляду відео, а Apple і Google додають функції контролю екранного часу.

UX-дизайнери мають балансувати між ефективністю та етичністю, враховуючи психологічний комфорт користувачів. Усвідомлений підхід сприяє не лише бізнес-цілям, а й покращенню якості життя.

Емоційний дизайн відіграє важливу роль у створенні ефективних цифрових продуктів, впливаючи на сприйняття, довіру та залучення користувачів. Використання психологічних принципів дозволяє створювати інтуїтивні та приємні інтерфейси, які покращують досвід взаємодії. Водночас етичний підхід до емоційного дизайну має враховувати не лише комерційні цілі, а й благополуччя користувачів.

Персоналізація, гейміфікація та адаптивні технології допомагають зробити інтерфейси привабливими, проте їхнє застосування потребує балансування між залученістю та маніпулятивністю. Також важливо враховувати доступність та інклюзивність, щоб цифрові продукти були комфортними для всіх категорій користувачів.

Зрештою, емоційний дизайн – це не просто естетика, а комплексний підхід до UX, що визначає майбутнє взаємодії людини з технологіями. Грамотне його впровадження забезпечує не лише зручність, а й довготривалий успіх цифрових рішень.

Список використаних джерел:

1. Актори UX: Дональд А. Норман. URL: <https://surl.li/rqsnsn> (дата звернення 18.03.2025).
2. Основні тренди UX/UI дизайну у 2024 році: інклюзивність, використання AI та гейміфікація. URL: <https://surl.li/quveua> (дата звернення: 01.03.2025).
3. Психологія клієнтського досвіду: Як емоції впливають на рішення. URL: <https://novatalks.com.ua/ua/blog/the-psychology-of-customer-experience> (дата звернення 12.03.2025).
4. Що таке UI/UX дизайн: як стати дизайнером та що потрібно вміти. URL: <https://prjctr.com/mag/uxui-questions> (дата звернення 03.03.2025).
5. Як позитивні та негативні емоції впливають на нашу поведінку та мотивацію. URL: https://bovzhe.club/article/emotions-and-motivation/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 12.03.2025).
6. Empathy Mapping: The First Step in Design Thinking. URL: <https://www.nngroup.com/articles/empathy-mapping/> (дата звернення 03.03.2025).

7. Humans, not Users: Why UX is a Problem. Johannes Ippen. TEDxYoungstown. URL: <https://youtu.be/dpXBV3COWJM> (дата звернення 03.03.2025).

8. Sound User Interactions: The Sonic User Experience in UI Design. URL: <https://artversion.com/blog/sound-user-interactions-the-sonic-user-experience-in-ui-design/> (дата звернення 12.03.2025).

9. The Importance of Empathy in UX Design. Google UX Design Certificate. URL: <https://youtu.be/fqNAWyOOVfw> (дата звернення 18.03.2025).

10. The role of gamification in UX design: creating engaging user experiences. Education for UX professionals. URL: <https://www.uxdesigninstitute.com/blog/gamification-in-ux-design/> (дата звернення: 03.03.2025).

УДК 7.021[159.9:159.937.51]

Слободян Мар'яна,
*студентка I курсу спеціальності «Дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:*
Золотарчук Наталія,
*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7503-9036>*

МИСТЕЦЬКИЙ ПРОСТІР У ПРОЦЕСІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЧЕРЕЗ АРТТЕРАПІЮ

Мистецтво відіграє значну роль у процесі реабілітації через сприйняття емоцій, розкриваючи перед нами світ можливостей, де воно стає не лише засобом вираження, але й потужним інструментом відновлення. Важливо дослідити, як творчий процес може допомогти знайти себе через мистецтво самовираження.

В умовах війни українці щодня стикаються з психологічними випробуваннями. У цей складний час усі зазнають стресу, що може мати

довготривалі наслідки. Арттерапія як метод реабілітації стає дедалі популярнішою, оскільки не потребує спеціальних навичок, а її ефективність підтверджена досвідом. Мистецький простір через арттерапію сьогодні є актуальним, оскільки розкриває можливості для використання мистецтва як ефективного засобу психологічної підтримки та терапії. Через створення сприятливого мистецького середовища військові, цивільні та діти можуть виразити свої емоції, виявити таланти та знайти новий шлях до самовираження та самопізнання. Тут мистецтво допомагає у реабілітаційному процесі знаходити себе та відновити внутрішню силу для подолання труднощів. Тому важливо поширювати інформацію про цей підхід та доступні можливості арттерапії в Україні, щоб допомогти тим, хто цього потребує.

Метою статті є висвітлити роль арттерапії у процесі реабілітації осіб, які пережили стрес, травми чи емоційні потрясіння, а також пояснити як творчий процес сприяє психологічному зціленню, допомагає висловити складні почуття та сприяє відновленню емоційної рівноваги. Завдання статті: дослідити роль арттерапії у процесі реабілітації осіб, які зазнали стресу, травм чи емоційних потрясінь. Пояснити механізми впливу арттерапії на емоційний стан людини та її здатність до психологічного відновлення. Проаналізувати основні принципи арттерапії та її переваги у роботі з військовими та дітьми. Розглянути різновиди арттерапії та їхню ефективність у процесі реабілітації. Надати інформацію про можливості арттерапії в Україні, зокрема про центри та організації, які надають такі послуги.

Арттерапія як метод психотерапії використовує мистецтво для вираження емоцій та опрацювання внутрішніх конфліктів. Вона поєднує творчість і психологію, сприяючи емоційному та соціальному благополуччю [5].

Є основні принципи арттерапії, такі як: *творче самовираження*, де малюнок, скульптура, колаж допомагають передати почуття; *свобода у творчості*, коли важливий сам процес, а не кінцевий результат, що сприяє самопізнанню; *фокус на внутрішніх переживаннях*, тут художня діяльність допомагає усвідомити власні емоції; *символічне значення* – мистецтво відображає внутрішній стан, який можна аналізувати з терапевтом; *доступність* не вимагає художніх здібностей, головне – бажання виразити себе [5].

Необхідно зазначити **переваги арттерапії**: забезпечує безпечний простір для емоційного вираження; допомагає глибше зрозуміти власні

почуття; підходить людям різного віку; сприяє розвитку емоційного, когнітивного та фізичного стану [5].

Арттерапія – це метод, що використовує творчість для опрацювання внутрішніх конфліктів, тривоги та страху. Вона допомагає висловити те, що важко передати словами, знижує внутрішнє напруження та сприяє відновленню емоційної рівноваги. Завдяки різним видам мистецтва – малюванню, танцю, казкотерапії, ліпленню чи роботі з піском – людина може знайти спосіб висловити свої переживання [2]. Цей метод ефективний не лише для дорослих, а й для дітей, оскільки дозволяє їм самостійно обирати творчий інструмент для самовираження, без потреби у прямих запитаннях чи розмовах [4].

Діти інклюзивної групи краще проявляють себе через гру та мистецтво, що робить арттерапію більш результативною, ніж традиційні бесіди. Для військових, їхніх дітей та внутрішньо переміщених вона також є способом повернути відчуття контролю над власним життям, допомагаючи відволіктися від болю та зосередитися на створенні чогось нового й позитивного [1].

Важливо згадати про різні види арттерапії, такі як: бібліотерапія (казкотерапія), музикотерапія, драматерапія, танцювальна терапія, лялькотерапія, пісочна терапія, ігротерапія та малюнкова терапія, яку ми достеменно намагатимемося висвітлити [3].

Арттерапевтичні завдання полягають у встановленні контакту з клієнтом, безпечному виході агресії та негативних емоцій, полегшенні процесу реабілітації, опрацюванні травматичних спогадів та розвитку самоконтролю й самооцінки [3].

В Україні є можливість відвідати різноманітні мистецькі простори, де пропонують унікальні програми арттерапії. Це місця, де можна відчути силу творчості та зануритися у світ мистецтва. Впровадження арттерапевтичних методик дозволяє кожному знайти свою унікальну форму самовираження та заспокоєння. Такі послуги надають, зокрема: Центр «Психея» (Київ); «Арт-Лабораторія» (Львів); «Промінь Надії» (Харків); «Творчий Простір» (Одеса); благодійний фонд «Після служби» – арттерапія для ветеранів; Гвара Медіа – арттерапія для військових; Український центр арттерапії – реабілітація через народні ремесла.

З інтерв'ю із психологом Університету Короля Данила Іриною Пальчак нам стало відомо про ситуації, які виникають, і, щоб подолати певні труднощі, то потрібна допомога. Як зазначає пані Ірина: «Арттерапія – це метод психотерапії, що допомагає виражати емоції через творчість.

Вона не потребує художніх навичок, адже головне – не краса роботи, а процес самовираження. Цей підхід ефективний для військових, які борються з ПТСР, і для дітей, що пережили травми. Він допомагає знижувати тривогу, покращувати емоційний стан і знаходити внутрішню рівновагу. Хоча спочатку деякі ставляться до арттерапії з недовірою, результати переконують у її користі: нормалізується сон, зменшується стрес, з'являється здатність відкрито висловлювати почуття. Важливо зробити цей метод доступним через безкоштовні сесії та артпростори. А тим, хто вагається, варто просто спробувати – творчість лікує, навіть коли здається, що ти «не вмієш малювати».

Отже, арттерапія є дієвим методом реабілітації, оскільки допомагає людині висловити свої почуття, знизити рівень стресу та відновити емоційну рівновагу. Вона відіграє особливу роль у роботі з військовими, цивільними, дітьми військових та інклюзивних груп, також ВПО, допомагаючи їм пережити травматичний досвід і знайти внутрішні ресурси для подальшого життя. Мистецька діяльність не потребує спеціальних навичок, що робить її доступною для всіх, хто має потребу в емоційному розвантаженні. Існує багато різновидів арттерапії, кожен з яких має свою специфіку, дозволяючи підібрати оптимальний спосіб самовираження та зцілення. Науковці у своїх дослідженнях підтверджують ефективність арттерапії у покращенні емоційного стану, визнають важливий внесок мистецтва в арттерапевтичні процедури. В Україні дедалі більше організацій і центрів пропонують арттерапевтичні послуги для військових, дітей та цивільних осіб, що підтверджує актуальність і затребуваність цього підходу в реабілітаційних процесах.

Список використаних джерел:

1. Арттерапія – ефективний спосіб допомогти собі під час війни. *HUBZ Здорове медіа*. URL: <https://hubz.ua/zdorove-zhyttya/psychologiya/art-terapiya-sposib-dopomogty-sobi/> (дата звернення: 17.03.2025).
2. Арттерапія військових поранених. *Інститут психотравми війни*. URL: <https://wpi-org.com/art/> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Арттерапія: мистецтво для самопізнання та гармонізації. *Особливі*. URL: <https://osoblyvi.com.ua/helpful-info/110-napriam-rozvytok/1005-art-terapiya-mistetstvo-dlya-samopiznannya-ta-garmonizatsiji> (дата звернення: 18.03.2025).

4. Що таке арттерапія та чому вона ефективна у роботі з дітьми під час війни. *Голоси димей*. URL: <https://voices.org.ua/news/shcho-take-artterapiia-ta-chomu-vona-efektyvna-u-roboti-z-ditmy-pid-chas-viyny>

(дата звернення: 19.03.2025).

5. Метод в психології арттерапія. URL: [https://holdyou.net/page/art-terapy?source=ppc&medium=ads&keyword=&matchtype=&creative=738506685334&campaign={campaign}&campaignid=22325186307&target=&utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_term=&utm_content=738506685334&utm_campaign=22325186307&placement=&tracking=\[value\]&dev](https://holdyou.net/page/art-terapy?source=ppc&medium=ads&keyword=&matchtype=&creative=738506685334&campaign={campaign}&campaignid=22325186307&target=&utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_term=&utm_content=738506685334&utm_campaign=22325186307&placement=&tracking=[value]&dev)

(дата звернення: 19.03.2025).

УДК 51:7.01

Солданюк Адріана,

студентка I курсу спеціальності «Сценічне мистецтво»,

Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Скобель Ірина,

викладач математики,

Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5730-1314>

МАТЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ

З давніх часів математика проникає в різноманітні галузі людської діяльності, демонструючи свою універсальність та застосовність. Сучасний світ неможливо уявити без математичних принципів, які лежать в основі не лише технічних наук, але й творчих дисциплін. Цей феномен підтверджує думку багатьох видатних особистостей про нерозривний зв'язок математики з мистецтвом [3].

Зв'язок математики з різними видами мистецтва

Взаємозв'язок математики і творчості було помічено ще з античних часів. Великі мислителі підкреслювали цей зв'язок у своїх висловлюваннях:

- Норберт Вінер: «Математика – це різновид мистецтва».

- Густав Флобер: «Дедалі мистецтво стає науковим, а наука – художньою; розлучившись біля підніжжя, вони зустрінуться коли-небудь на вершині».

- Готфрід Лейбніц: «Музика – це прихована арифметична вправа душі, що не вміє себе обчислювати».

Ці афоризми демонструють, що математика і мистецтво – не протилежні дисципліни, а взаємодоповнюючі системи пізнання світу.

Математичні принципи в образотворчому мистецтві

Аналізуючи творчість Леонардо да Вінчі, можна побачити, що для нього наука і мистецтво були нерозривно пов'язані. Він вважав живопис найбільш інтелектуальним видом творчості, універсальною мовою, подібною до математики, що здатна відображати світобудову через пропорції, перспективу і світлотінь. У своїх записах митець зазначав: «Живопис – наука і законна дочка природи..., родичка Бога» [1].

Для да Вінчі художник, досліджуючи природу, пізнавав «божественний розум». Таким чином, завдяки математичним принципам художник здатен відтворювати гармонійні образи, що наближають його до розуміння універсальних законів світобудови.

Сучасні інтерпретації математики в мистецтві

У сучасному світі математичні концепції часто стають основою для унікальних мистецьких творів, зокрема:

1. **Теорія хаосу у в'язаному мистецтві.** Дивний аттрактор Лоренца – математичний об'єкт, що демонструє хаотичну поведінку – знайшов відображення в «ниткових» мистецтвах. Ця система диференціальних рівнянь, вперше використана для опису руху рідини, сьогодні стає основою для створення візуально вражаючих артоб'єктів. Особливого визнання здобули гобелени математика Джеффрі Міллера, який використав клітинний автомат «Правило 90» для розробки абстрактних орнаментів [3].

2. **Орігамі як геометрична система.** Японське мистецтво складання паперу ґрунтується на складних математичних принципах. Дизайнер Томоко Фузе розробила математичне обґрунтування орігамі, використовуючи конгруентні модулі у формі квадратів. Цей підхід був успішно застосований Т. Сандарою для демонстрації геометричних доведень у праці «Geometric Exercises in Paper Folding» (1893) [3].

3. **Фрактальне мистецтво.** Відкриття фракталів Бенуа Мандельбротом у 1970-х роках призвело до появи цілого напрямку в цифровому мистецтві. Художники використовують рекурсивні

алгоритми та ітераційні функції для створення нескінченно деталізованих візерунків, що повторюються на різних масштабах. Американська художниця Керол Баумгартнер створила серію робіт, заснованих на множині Жюліа, а Хайнц-Отто Пайтген та Петер Ріхтер популяризували фрактальну естетику через свої виставки та публікації, зокрема «The Beauty of Fractals» [4].

4. Алгоритмічне мистецтво та генеративний дизайн. Сучасні митці використовують комп'ютерні алгоритми, засновані на математичних принципах, для створення творів мистецтва. Манфред Мор, один із піонерів цього напрямку, розробив алгоритми, що генерують естетично привабливі форми на основі поліномів та тригонометричних функцій. Мистецька група ART+COM експериментує з параметричним дизайном, використовуючи диференціальні рівняння для створення інтерактивних інсталяцій [5].

5. Топологія у скульптурі. Складні топологічні об'єкти, такі як стрічка Мебіуса, пляшка Клейна та торус, надихають сучасних скульпторів. Макс Білл, швейцарський скульптор, створив серію «Нескінченних стрічок» на основі стрічки Мебіуса. Джон Робінсон використовує математичні принципи теорії вузлів у своїх бронзових скульптурах, а роботи Хельмана Фергюсона поєднують топологічну складність із природними формами [6].

6. Математична симетрія в архітектурі. Архітектор Заха Хадід широко використовувала параметричний дизайн, заснований на складних математичних моделях, у своїх футуристичних спорудах. Її проєкт Heydar Aliyev Center в Баку демонструє плавні криві та неевклідову геометрію. Сантьяго Калатрава застосовує принципи прикладної математики для створення біоморфних архітектурних форм, а його станція метро World Trade Center Oculus у Нью-Йорку натхненна математичною моделлю руху крил птаха [7].

7. Музична математика та звукове мистецтво. Композитор Яніс Ксенакіс застосовував стохастичні процеси та теорію ймовірностей для створення авангардних музичних творів. Його підхід до композиції включав використання математичних моделей, таких як закони газової динаміки та марковські ланцюги. Сучасні звукові художники, такі як Алвін Люсьєр та Ріоджі Ікеда, досліджують математичні принципи хвильових процесів та цифрової обробки сигналів у своїх інсталяціях [8].

8. Математична хореографія. Хореограф Вільям Форсайт розробив систему «геометричних імпровізацій», що базується на принципах

евклідової геометрії. Його метод «точок у просторі» дозволяє танцівникам створювати складні композиції, керуючись математичними правилами. Танцювальна компанія Random Dance під керівництвом Вейна МакГрегора співпрацює з математиками для створення хореографій, заснованих на принципах динамічних систем та теорії хаосу [9].

9. Ісламське геометричне мистецтво у сучасній інтерпретації. Традиційні ісламські геометричні візерунки, що базуються на строгих математичних принципах, переосмислюються сучасними митцями. Художниця Сана Фатумі комбінує класичні ісламські патерни з цифровими технологіями, створюючи інтерактивні інсталяції. Архітектор Ахмед Мустафа використовує параметричне моделювання для проектування сучасних будівель, натхненних математичною гармонією ісламського орнаменту [10].

Хореографія як динамічна геометрія

У більшості танців важливу роль відіграє рахунок кроків. Коли звучить музика, необхідно ретельно прораховувати рухи, щоб ідеально вписатися в ритм. У цьому процесі незамінною стає математика: правильний підрахунок допоможе краще зрозуміти структуру танцю, а чітке виконання рухів стане можливим після усвідомлення його ритмічної основи.

Рахунок у танці є ключовим поняттям для розбору складних рухів на складові. Щоб «прочитати» музику, потрібно вловити її ритм, найпростіше це зробити, прислухаючись до ударних інструментів. Зазвичай на сильний такт припадає рахунок «раз». Один куплет пісні зазвичай займає вісім рахунків: від одного до восьми. Цей проміжок називають «вісімкою». Чотири таких «вісімки» утворюють квадрат – базову ритмічну структуру багатьох танців.

У балеті точність рухів ще більше підсилюється завдяки увазі до геометричних форм. Наприклад, руки балерини не повинні бути абсолютно прямими – вони завжди злегка округлені, нагадуючи півколо. Ноги ж мають зберігати чітко прямі лінії, як, наприклад, у формах «арабеску». У таких позиціях корпус балерини нагадує прямокутник, а ноги – або бездоганно пряму, або ламані лінії, залежно від форми постановки.

Водночас існують позиції, де ноги можуть бути зігнуті в колінах, як у випадку з «пассе», «пліє» чи «ку де п'є». Симетрія і геометрія танцювальних позицій дозволяють умовно поділити фігуру балерини на

три основні елементи: округлі руки, прямокутний корпус і лінійні або ламані ноги. Точність таких форм надає танцю довершеності та естетичної гармонії.

Отже, математика і творчість існують у постійному взаємному діалозі. Універсальність математичних принципів дозволяє їм проникати в різноманітні мистецькі практики – від образотворчого мистецтва до хореографії. Ця взаємодія збагачує як точні науки, так і творчі дисципліни, створюючи унікальний культурний синтез.

Список використаних джерел:

1. Погляди Леонардо да Вінчі на живопис як найінтелектуальніше мистецтво, що подібно до математики.

URL: <https://studentam.net.ua/content/view/3399/97/> (дата звернення: 31.03.2025).

2. Зв'язок хореографії з математикою через градусні міри підняття ніг, геометричні форми тіла та точний підрахунок рухів у ритмі музики.
URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100d3o8-0b98.doc.html> (дата звернення: 31.03.2025).

3. Зв'язок математики з мистецтвом, літературою та музикою, показуючи, як математичні принципи використовуються в оригамі, живописі, поезії та театральних постановках.

URL: http://amnm.vspu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Matematika_u_tvorchosti_Tvorchist.pdf (дата звернення: 31.03.2025).

4. Peitgen H.-O., Richter P. The Beauty of Fractals: Images of Complex Dynamical Systems. Berlin: Springer, 1986. 199 p.

URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-642-61717-1> (дата звернення: 31.03.2025).

5. Boden M. A., Edmonds E. A. What is Generative Art? Digital Creativity. 2009. Vol. 20, No. 1-2. P. 21-46.

URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14-626260902867915> (дата звернення: 31.03.2025).

6. Ferguson H. Mathematics in Stone and Bronze: The Sculpture of Helaman Ferguson. Notices of the AMS. 2010. Vol. 57, No. 6. P. 730-734.

URL: <https://www.ams.org/notices/201006/rtx100600730p.pdf> (дата звернення: 31.03.2025).

7. Jodidio P. Zaha Hadid: Complete Works 1979-Today. Köln: Taschen, 2020. 612 p. URL: <https://www.taschen.com/en/books/architecture->

design/21432/zaha-hadid-complete-works-1979-today-2020-edition (дата звернення: 31.03.2025).

8. Xenakis I. Formalized Music: Thought and Mathematics in Composition. Bloomington: Indiana University Press, 1971. 273 p.

URL: https://monoskop.org/images/7/74/Xenakis_Iannis_Formalized_Music_Thought_and_Mathematics_in_Composition.pdf (дата звернення: 31.03.2025).

9. Forsythe W. Choreographic Objects.

URL: <https://www.williamforsythe.com/essay.html> (дата звернення: 31.03.2025).

10. Broug E. Islamic Geometric Patterns: Their Historical Development and Traditional Methods of Construction. London: Thames & Hudson, 2013. 256 p. URL: <https://www.thamesandhudson.com/islamic-geometric-patterns-9780500287217> (дата звернення: 31.03.2025).

УДК: 83.3

Стрембецька Ольга,
*студентка I курсу спеціальності «Дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Левицька Роксолана,
викладач кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0009-0003-6115-1582>*

МІСТИКА І НАУКА В ПІЗНІЙ ТВОРЧОСТІ САЛЬВАДОРА ДАЛІ

Сальвадор Далі – іспанський художник і режисер, який був частиною групи сюрреалістів на початку своєї кар'єри та продовжував розвивати ідеї та образи руху протягом усього свого життя. Його ексцентрична поведінка та моторошні картини зробили його найвідомішим у світі.

Сальвадор Далі народився через дев'ять місяців після смерті свого брата, якого теж звали Сальвадор (1901–1903). Коли йому було п'ять років, батьки взяли його з собою на могилу брата і сказали, що він був його реінкарнацією.

Новина, що він є копією свого брата, викликала у нього страх перед могилою брата і бажання довести свою унікальність у світі [1].

Найважливішим внеском Далі в сюрреалізм був параноїчно-критичний метод – сюрреалістичний прийом, який він розробив у 1930-х роках. Ця техніка вимагала від художника входження в унікальний стан розуму, який він описав як «спонтанний метод ірраціонального пізнання, заснований на критично-інтерпретаційній асоціації феноменів марення».

У 1940-х роках Далі починає відходити від класичного сюрреалізму, який базувався на психоаналізі та несвідомому. Його більше цікавить поєднання наукових відкриттів із духовністю, що призводить до створення концепції «ядерного містицизму».

У цей час художник досліджує квантову фізику, теорії відносності та інші сучасні наукові досягнення. За чутками, Далі навіть відмовився від алкоголю, аби зберегти ясність розуму.

Далі заявляє: «Після вибуху атомної бомби в Хіросімі весь світ змінився. Мистецтво також не може залишатися таким, яким воно було раніше». Цей перехід також збігся з його поверненням до католицької віри. Далі починає вважати, що релігія та наука не суперечать одна одній, а навпаки – доповнюють. Він бачить у наукових відкриттях підтвердження божественного задуму, що надихає його на створення нових картин [2].

Після війни Далі активно читає наукову літературу. Він захоплюється теорією відносності Ейнштейна, квантовою механікою, структурою атома та принципом невизначеності Гейзенберга.

Головні наукові концепції, що вплинули на Сальвадора Далі:

1. Атомна фізика – ідея, що весь світ складається з мікроскопічних частинок.

2. Простір-час – час не є абсолютним, а залежить від швидкості та гравітації.

3. Четвертий вимір – уявлення про світ, що виходить за межі трьох просторових вимірів.

4. ДНК і генетика – Далі малював подвійні спіралі ДНК ще до того, як структура молекули була офіційно розшифрована (1953 р.).

Картини, що демонструють науковий вплив:

1. «Атомна Леда» (1949) – зображення дружини Далі, Гали, яка ніби зависає в повітрі, не торкаючись жодного предмета. Це символізує принцип відштовхування елементарних частинок.

2. «Розп'яття Христа (Гіперкубічне тіло)» (1954) – Христос зображений не на традиційному хресті, а на тессеракті (чотирирівимірному гіперкубі). Це відсилання до теорії багатовимірного простору.

3. «Галактичний Христос» (1973) – картина, де Христос постає у космічному просторі, що перегукується з ідеями нескінченності та структурою Всесвіту [3].

Христос у його картинах символізує вищу енергію та гармонію, а образ Діви Марії перетворюється на геометричні та атомні структури. Далі також використовує числа й пропорції, що відображають біблійне розуміння ідеальної гармонії світу. Він вважав, що математичні форми та наукові закони є проявом божественного порядку, який можна передати через мистецтво:

1. «Таємна вечеря» (1955) – зображує Христа й апостолів, розташованих у формі додекаедра – символу досконалості та гармонії Всесвіту. Прозорі стіни та небесний фон створюють відчуття безмежного простору, підкреслюючи духовну природу сцени.

2. «Галапагоська Мадонна» (1955) – обличчя Діви Марії складене з атомних частинок, що символізує єдність духу і матерії.

3. «Розп'яття Христа (Гіперкубічне тіло)» (1954) – демонструє Христа, розп'ятого не на традиційному хресті, а на гіперкубі – символ четвертого виміру, що відображає божественне просвітлення.

4. «Corpus Hypercubus» (1954) – ще один приклад поєднання математики, релігії та містики. Христос ніби зависає в просторі, що підкреслює його вихід за межі матеріального світу.

5. «Мадонна Порт-Льїгата» (1949) – Далі зображає Діву Марію з немовлям, її тіло здається розділеним на сегменти, що нагадують атомні частинки. Це підкреслює його віру в гармонію науки і релігії.

6. «Христос Святого Іоанна від Хреста» (1951) – одна з найвідоміших релігійних картин Далі, де Христос висить над світом у позі, взятій зі старовинного ескізу Святого Іоанна. Картина створює відчуття безмежного простору і духовного піднесення.

7. «Вознесіння Христа» (1958) – Далі зображує Христа, що піднімається в небо, з перспективи знизу, що надає сцені величного й космічного виміру.

8. «Видіння Христа з Галапіоса» (1971) – Христос постає в оточенні містичних символів, що поєднують християнську духовність із науковими концепціями.

9. «Божественний Нарцис» (1951) – ще одна робота, що демонструє ідею трансформації та духовного переродження [3].

Вплив науки на методи Далі проявлявся у використанні оптичних ілюзій, голографічних ефектів та новітніх технологій для створення багатошарових і складних образів. Він прагнув дослідити, як наука може розширити межі мистецтва, і звертався до таких напрямків, як стереоскопія, голографія та ядерна фізика. Далі вважав, що мистецтво майбутнього має поєднувати наукові досягнення з традиційними художніми техніками.

Він активно використовував оптичні ілюзії, щоб передати рух та багатовимірність простору. Одним із прикладів є його техніка подвійних зображень, коли одне зображення приховане всередині іншого і стає помітним лише при певному куті зору. Це можна побачити в роботі «Галатея сфер» (1952), де обличчя жінки складається з окремих сфер, що нагадують атомну структуру. У 1970-х роках Далі починає експериментувати з тривимірними голографічними зображеннями. Він був одним із перших художників, хто звернув увагу на голографію як новий засіб виразності. Разом із науковцями він створював 3D-голограми, що дозволяли глядачеві бачити образ під різними кутами, ніби він існує у просторі. Однією з найвідоміших робіт цього періоду є «Голографічна Мадонна», створена у форматі 3D-голограми. У цій роботі Далі об'єднав релігійний символізм із сучасними науковими технологіями, щоб показати божественне через наукову оптику. Він також експериментував із кінетичними ефектами та світловими проєкціями, намагаючись зробити мистецтво динамічним та інтерактивним [4].

Отже, наука суттєво вплинула на творчість Сальвадора Далі. Він поєднував мистецтво з новими технологіями, використовував оптичні ілюзії, голографію та інші наукові відкриття, щоб зробити свої картини більш глибокими та незвичайними. Завдяки цьому його роботи виглядають живими, об'ємними та інтерактивними. Далі довів, що мистецтво може розвиватися разом із наукою, відкриваючи нові можливості для творчості.

Список використаних джерел :

1. Сальвадор Далі. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D1%80_%D0%94%D0%B0%D0%BB%D1%96 (дата звернення: 14.03.2025).

2. Творець та атом: «ядерного містицизму» Сальвадора Далі. URL: <https://violity.com/ua/publication/343-tvorec-ta-atom-yadernij-misticizm-salvadora-dali.html> (дата звернення: 14.03.2025).

3. Art-studio «Lihtaryk». Найвідоміші картини Далі – арт-студія «Ліхтарики» URL: <https://lihtaryk.com.ua/najvidomishi-kartini-dali/> (дата звернення: 14.03.2025).

4. Оксана Хромова. Сальвадор Далі: Життя ексцентричного генія. URL: <https://womo.ua/salvador-dali-zhittya-ekstsentrchnogo-geniya/> (дата звернення: 14.03.2025).

УКД 343.3

Худик Софія,
*студентка I курсу спеціальності «Сценічне мистецтво»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Скобель Ірина,
викладачка математики,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ ДРАМАТУРГІЧНОЇ КОМПОЗИЦІЇ

Традиційно літературознавство зосереджувалося на якісному аналізі та суб'єктивній інтерпретації літературних творів. Однак із розвитком цифрових гуманітарних наук та зростанням обсягів доступних текстових даних, все більшої популярності набувають міждисциплінарні підходи, що інтегрують кількісні методи в дослідження гуманітарних наук. Зокрема, драма привертає особливу увагу завдяки своїй внутрішній структурі, що складається з актів, сцен і діалогів, які за своєю природою піддаються формальному аналізу. Ця тенденція відображає ширшу зміну парадигми в літературознавстві, де нові методи пропонують перспективи, що доповнюють традиційні підходи, відкриваючи потенціал для глибшого розуміння літературних текстів.

Математичне моделювання в літературознавстві має глибоке коріння, що сягає структуралістських підходів та формалістичної школи початку ХХ століття. Теоретичною основою для такого моделювання є припущення, що художні тексти мають певну внутрішню структуру та

закономірності, які можна описати за допомогою математичного апарату [1, с. 1]. Ця ідея була розвинена в роботах В. Проппа, Ю. Лотмана, У. Еко, К. Леві-Стросса та інших дослідників, які прагнули виявити універсальні патерни в наративних структурах.

Драма була плідним ґрунтом для комп'ютерного аналізу завдяки своїй структурованості, що робить її логічною відправною точкою для застосування математичних моделей до літературних текстів. Ранні першопрохідці в галузі кількісного аналізу драми аналізували драматичні твори ще до появи комп'ютерної ери. Сьогодні, зі зростанням доступності великих цифрових корпусів текстів, комп'ютерне літературознавство прагне до ширшого погляду на літературну історію, обіцяючи одночасний аналіз тисяч літературних творів. Театрознавство також використовує комп'ютерні підходи, включаючи мережевий аналіз та моделювання, для вивчення розвитку співпраці в театральних компаніях та впливу управлінських рішень на моделі взаємодії. Проекти, такі як QuaDramA, зосереджені на розробці нових методів аналізу драматичних текстів [2, с. 82]. Внутрішні поділи п'єси (акти, сцени) надають природні одиниці для кількісного аналізу, на відміну від більш плинної структури романів чи поезії.

Сучасна наука пропонує різноманітні математичні моделі для аналізу драматургічних творів, кожна з яких має свої переваги та обмеження. Варто розглянути найбільш значущі з них та проаналізувати їх потенціал для дослідження драматургічної композиції.

Модель Аристотеля-Фрейтага [3, с. 65] являє собою класичну математичну інтерпретація драматичної структури, що представляє розвиток дії у вигляді пірамідальної кривої з п'ятьма ключовими точками: експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація та розв'язка. Ця модель використовує функцію напруги $f(t)$, де t – час розвитку дії.

Франко Моретті [4, с. 4] запропонував використовувати теорію графів для візуалізації та аналізу відносин між персонажами драматичних творів, що лягла в основу його мережевої моделі. У його моделі вузли представляють персонажів, а ребра – їхні взаємодії, що дозволяє виявити центральних і периферійних героїв, а також структуру соціальних зв'язків.

Розробка ефективної математичної моделі драматургічної композиції потребує систематичного підходу, що поєднує методи літературознавства з математичним апаратом. Важливим аспектом методології є вибір відповідного рівня абстракції. Надто деталізована

модель може бути складною для аналізу, тоді як надто спрощена може втратити суттєві особливості драматургічної структури.

Для формалізації драматичної напруги пропонується використовувати функцію $T(t)$, де t – часовий параметр (наприклад, номер сцени або секунди виконання), а T – рівень напруги. Динаміка цієї функції може бути описана диференціальним рівнянням виду $dT/dt = f(T, C, P)$, де C – характеристики конфлікту, а P – параметри персонажів. Таке рівняння дозволяє моделювати зростання та спадання напруги в різних точках драматургічної композиції.

Для ілюстрації ефективності запропонованої математичної моделі драматургічної композиції варто розглянути її застосування на прикладі п'єси Вільяма Шекспіра «Гамлет». Цей класичний твір обрано через його складну структуру, багатоплановість конфліктів та різноманітність персонажів, що дозволяє продемонструвати різні аспекти моделювання.

Для формалізації структури «Гамлета» було виділено наступні параметри:

$n = 20$ (кількість персонажів); $s = 5$ (кількість актів); $c = 20$ (кількість сцен); $d = 4372$ (загальна кількість реплік); $l = 3$ (рівні конфлікту: особистий, сімейний, державний).

Застосувавши функцію драматичної напруги $T(t)$ до тексту «Гамлета», було отримано графік (Рис. 1), що демонструє динаміку розвитку дії. Найвищі піки функції припадають на сцену з появою привида (акт I), сцену «мишоловки» (акт III) та фінальну сцену дуелі (акт V). Цікаво, що математична модель виявила додаткові локальні максимуми напруги, які не завжди очевидні при традиційному літературознавчому аналізі.

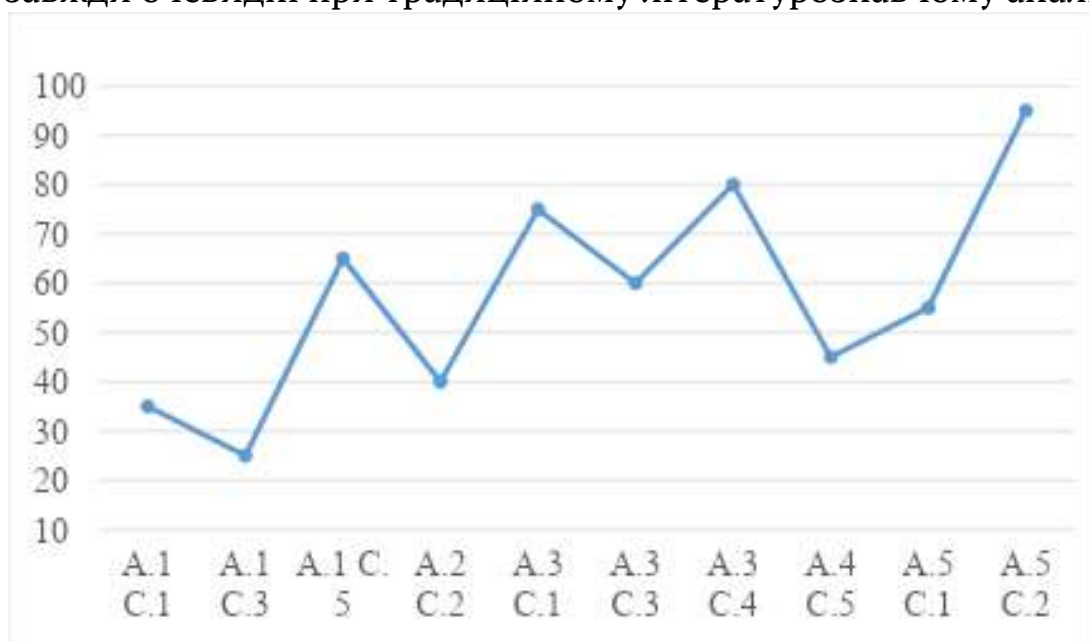

Рис. 1 Динаміка драматичної напруги в п'єсі «Гамлет»

Варто підкреслити, що математичне моделювання жодним чином не заперечує творчу природу драматургії та не зводить мистецтво до формул. Навпаки, формалізація структурних аспектів драматургічної композиції дозволяє краще зрозуміти природу художнього впливу драматичних творів та відкриває нові горизонти для творчих експериментів.

Інтеграція математичних методів у дослідження драматургії має значний потенціал для розвитку як літературознавства, так і театральної практики. Поєднання строгої логіки математичного моделювання з глибиною гуманітарного аналізу може призвести до нових відкриттів у розумінні природи драматичного мистецтва. Водночас важливо зберігати баланс між формалізацією та визнанням унікальності кожного художнього твору, не зводячи аналіз лише до кількісних показників.

Список використаних джерел:

1. Andersen M., Reiter N. Computational Drama Analysis: Reflecting on Methods and Interpretations. De Gruyter. 2024. 230 p.
2. Pagel J., Krautter B., Andresen M., Willand M., Reiter N. On Designing Collaboration in a Mixed-Methods Scenario. Reflecting Quantitative Drama Analytics (QuaDrama). Mixing Methods. Bielfeld University Press. 2023. pp. 81-102.
3. Jahn M. Narratology: A Guide to the Theory of Narrative. English Department. University of Cologne. 2021. 98 p.
4. Moretti F. Graphs, Maps, Trees: Abstract Models for a Literary History. London: Verso, 2005. 119 pp.

*Швирид Христина,
студентка II курсу спеціальності «Дизайн»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гребенюк Іван,
старший викладач кафедри дизайну,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-1562-9464>*

NFT: РЕВОЛЮЦІЯ ВЛАСНОСТІ В КРЕАТИВНІЙ ІНДУСТРІЇ

Сьогодні NFT кардинально змінюють наше розуміння цифрової власності, відкриваючи нові можливості для творців і колекціонерів. Вони вже не просто тимчасовий тренд, а потужний інструмент для отримання прибутку від цифрового контенту, захисту авторських прав і формування нових спільнот. Для України, де NFT – це відносно нова концепція, ця технологія відкриває значні перспективи. Вона може допомогти зберегти культурну спадщину на державному рівні, а також дати можливість окремим творцям захистити свої права та поширити свої роботи на міжнародному ринку.

Насамперед NFT (невзаємозамінний токен) – це унікальний криптографічний токен, який не можна замінити іншим. Це цифровий відбиток будь-якого унікального об'єкта: картини, фотографії, відео, музики тощо. Це токенизовані активи, якими можна торгувати чи зберігати їх на блокчейні – технології, що лежить в основі криптовалют. Блокчейн – це свого роду розподілена база даних, де дані (блоки) з'єднані в ланцюг. Токен – це запис в одному з блоків. На відміну від біткоїна, де кожен екземпляр ідентичний, NFT є унікальними.

З огляду на розвиток цифрового мистецтва, поява NFT була очікуваною. Історія NFT бере початок у 2012-2016 роках. Хоча деякі вважають, що NFT з'явилися з Ethereum, ця концепція існувала і раніше. У 2012 році

М. Розенфельд запропонував концепцію «кольорових монет» на блокчейні біткоїна, які могли підтверджувати право власності на активи. Кольорові монети дозволяють представляти реальні активи в блокчейні біткоїна, але їх зв'язок з цими активами встановлюється за допомогою

зовнішнього контракту, що вимагає довіри. Учасники повинні домовитися про те, що певна кількість монет відповідає певній цінності, і тоді ці монети можна використовувати для транзакцій, що відображають цю цінність.

Важливою подією стало створення у 2014 році першого NFT «Quantum» художником Кевіном Маккоєм. Це цифрове мистецтво було продано на аукціоні Sotheby's за понад 1,4 млн доларів.

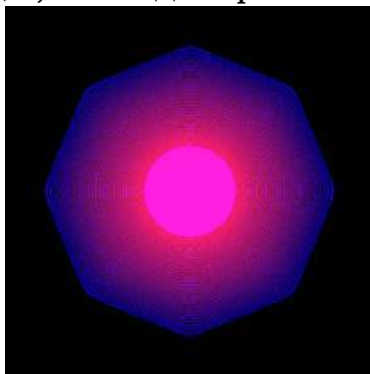

Рис. 1 «Quantum» К. Маккой

У 2016 році з'явилися NFT Rare Pepes, що започаткувало епоху мемів. Це був початок переходу NFT на блокчейн Ethereum. Наступний етап розвитку NFT припав на 2017-2021 роки, коли вони стали відомими широкому загалу [1, с. 2-4].

На початку 2021 року про NFT знали лише криптоентузіасти, але вже в березні цифровий колаж Beeple був проданий на аукціоні Christie's за 69,3 млн доларів. Це привернуло увагу до NFT, і ринок швидко заповнився цифровим мистецтвом. До кінця 2021 року ринок досяг майже 40,9 млрд доларів [2, с. 7]. Це був рекордний рівень продажів за весь час існування NFT. Були розроблені стандарти токенизації, технологія NFT вийшла за межі експериментів, ставши більш практичною та доступною. Такі концепції, як DAO, метавсесвіти та NFT-мистецтво, які раніше були лише експериментами, сьогодні перетворилися на багатомільярдні спільноти, що об'єднують дизайн, економіку та управління на основі протоколів. Завдяки цьому, NFT став частиною повсякденного життя, забезпечуючи прямий зв'язок між творцями та колекціонерами. Блокчейн, який зазвичай асоціюється з криптовалютами, продемонстрував свій потенціал для трансформації мистецтва та креативних індустрій. У 2021 році NFT очолили рейтинг найвпливовіших персон у світі мистецтва Power 100, підтверджуючи свій статус не лише віртуального, але й культурного феномену, що створює незалежний ринок цифрового мистецтва [1, с. 4].

Потім ринок NFT різко впав через надмірну пропозицію та низький попит, а також через низьку якість більшості NFT, з якими не знали що робити [4]. Однак до 2024 року ринок почав відновлюватися. Обсяг торгів перевищив 2 млрд доларів. Зростання середнього чека угод свідчить про зміщення фокусу на преміальні колекції. Також з'явилися нові способи використання NFT, такі як токенізовані права на інтелектуальну власність та інтеграція з AI-контентом [3]. А в 2025 році американська група колекціонерів Kanbas придбала за 3 млн доларів цифровий витвір мистецтва «X'Masquerade» художника Сема Спратта, ставши власником найдорожчого NFT за останні три роки. Цей твір є частиною серії «Story of Luci» та пов'язаний з майбутньою подією «Маскарад», доступ до якої можна отримати, придбавши один із 613 NFT «Mask of Luci». Цей продаж відображає загальне пожвавлення на ринку NFT, частково викликане активністю платформи OpenSea, яка проводила роздачу токенів (тимчасово призупинену через критику). За даними CoinGecko, обсяг торгів NFT за останню добу склав 37 млн доларів [5].

Рис. 2 «X'Masquerade» С. Спратт

Навколо NFT досі точаться суперечки. Існують різні погляди на їх вплив на цифрове мистецтво: від критики через екологічні проблеми до визнання їх культурним феноменом. Наразі ринок NFT постійно змінюється. NFT використовуються в різних сферах – від освіти до спорту та мистецтва. Знижуються витрати, покращується правове регулювання, що сприяє довірі до ринку. NFT використовуються для оцифрування культурної спадщини, як, наприклад, оцифрована версія Лувру, де кожен може відвідати віртуальну галерею. NFT-токени – це спосіб перенесення реальних об'єктів у цифровий простір блокчейну. Кожен токен є неповторним, не може бути поділений і існує в єдиному екземплярі. Блокчейн забезпечує надійне зберігання всієї інформації про цей об'єкт, зокрема прозорість транзакцій, та мінімізує ризик підробок [1, с. 3].

Ринок NFT є динамічним та волатильним. Він пережив стрімке зростання та спад, тож інвесторам слід бути обережними та враховувати ризики. Важливо зважати на різні точки зору та аналізувати інформацію критично, тоді для творців NFT стане хорошою можливістю монетизувати свою роботу, розширити аудиторію та знайти покупців, зберігаючи авторські права завдяки прозорості блокчейну. Як стверджує В. Волинець: «Використання NFT важливе для авторського права не через зміну його основ, а через створення нових можливостей для безпечного та вигідного поширення творів». Ця революція у праві власності ставить перед нами питання про майбутній розвиток цифрової індустрії та творчості, а також є ключовим елементом, що може зберегти історію та культуру на глобальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Іщенко К. Ю. Невзаємозамінні токени (NFT) як актуальна складова сучасного культурно-мистецького простору. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 1. С. 266–272.
URL:https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5458/Visnyk_2024_1_DOI-266-272.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 03.03.2025).
2. Мачулін Л. І. Вплив NFT (невзаємозамінних токенів) на світ мистецтва.
URL:https://www.researchgate.net/publication/359580928_The_impact_of_non-fungible_tokens_NFT_on_the_art_world (дата звернення: 11.03.2025).
3. NFT у 2025 році: глибокий аналіз ринку та перспективи для іGaming-індустрії. URL: <https://palai.media/article/nft-u-2025-roczy-glybokyj-analiz-rynku-ta-perspektyvy-dlya-igaming-industriyi/> (дата звернення: 18.03.2025).
4. Чому всі поховали NFT. URL: <https://skvot.io/uk/blog/why-everyone-buried-nft> (дата звернення: 11.03.2025).
5. Американський арт-колектив Kanbas здійснив найдорожчу покупку NFT за останні 3 роки. URL: <https://itc.ua/ua/novini/amerykanskyj-art-kolektyv-kanbas-zdijsnyv-najdorozhchu-pokupku-nft-za-ostanni-3-roky/> (дата звернення: 08.03.2025).

Anastasiia Parakhoniak,
*1st-year student majoring in “Design”,
HEI ‘King Danylo University’
Scientific Supervisor:*

Kristina Zykova,
Senior Lecturer

*at the Department of Foreign Philology and Business Communication,
HEI ‘King Danylo University’,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8173-5539>

THE INFLUENCE OF VIDEO GAME AESTHETICS ON MODERN GRAPHIC DESIGN

In recent years, the aesthetics of video games have significantly influenced various creative industries, with modern graphic design being one of the most prominent areas impacted. Video game design, once considered a niche form of entertainment, has now integrated deeply into mainstream culture. The evolution of video game graphics, from pixel art to hyper-realistic 3D environments, has shaped how designers approach visual composition, color palettes, user interfaces, and animation. This article explores how video game aesthetics have permeated modern graphic design, impacting both digital and print media, advertising, branding, and even the design of physical products.

Video games have undergone dramatic shifts in graphical complexity since the 1980s. Early video games like *Pong* and *Space Invaders* featured simple pixelated graphics, largely due to the technological limitations of the time. However, with the advent of more powerful hardware and software, video games began to evolve into fully immersive, photorealistic worlds. Games like *The Legend of Zelda: Breath of the Wild* and *Cyberpunk 2077* represent cutting-edge advancements in visual design, with their intricate environments and photorealistic characters pushing the boundaries of art and technology [1]. These high-quality graphics have set new standards for how visual design can captivate an audience, pushing artists and designers to explore new methods of engaging their viewers.

The influence of video game aesthetics can also be seen in the resurgence of *retro design*. Games like *Minecraft* and *Stardew Valley* use pixelated art and minimalist design elements that evoke the feel of classic 8-bit and 16-bit

games. This nostalgia-driven aesthetic has not only influenced video game design but has also begun to appear in other design domains, including logos, posters, and advertisements [3].

One of the most significant ways that video game aesthetics have affected graphic design is in the field of user interfaces (UI). The influence of video games can be observed in the increasingly sophisticated UI designs of apps and websites, which now incorporate dynamic, animated elements and interactive graphics. Video game-inspired UI elements, such as health bars, loading screens, and animated transitions, have become commonplace in modern web and app design. These features, originally developed for enhancing the gaming experience, have been adapted to create more engaging, user-friendly experiences in everyday digital interactions.

For example, the use of 3D models and immersive environments, once reserved for video games, is now frequently seen in digital advertising campaigns. Brands like Nike and Gucci have used 3D simulations and virtual models in their online advertisements, creating a sense of interactivity and immersion that echoes the interactivity of video games [5]. These 3D elements not only serve to attract attention but also help the consumer engage with the product in a way that traditional static images cannot.

In addition to UI design, video game aesthetics have influenced the broader visual design landscape, particularly in branding and packaging. The use of vibrant color palettes, dynamic compositions, and bold typography—all hallmarks of video game graphics—has made its way into branding strategies, especially for brands targeting younger, tech-savvy audiences. For instance, brands like *Red Bull* and *Twitch* have embraced this aesthetic, using high-contrast colors and futuristic design elements that echo the aesthetics of video game graphics [2].

Visual Storytelling and Animation Video games are perhaps the most advanced medium for visual storytelling, using graphics to convey narrative elements in a dynamic and interactive manner. This influence can be seen in the way modern graphic designers approach animation and storytelling in other media. Designers now integrate kinetic typography and motion graphics that mirror the cinematic quality of video game cutscenes. In fact, many of the principles of video game design, such as environmental storytelling, character development through visual cues, and interaction-based storytelling, have been adopted by graphic designers to create more immersive and engaging experiences in branding and marketing [4].

Motion graphics, which are commonly used in video games to advance the plot or provide context, have inspired more complex and animated visual media in advertising. For example, many commercials now feature animated, action-packed sequences that mimic the intense visual style of video games. Brands increasingly use these types of motion design to make their advertising stand out in a crowded digital landscape [2].

Augmented reality (AR), an area often associated with video games like *Pokémon Go*, has also impacted graphic design. With AR becoming more accessible through smartphones and other devices, designers now have the opportunity to create interactive experiences that blend the digital and physical worlds. Video game aesthetics have played a crucial role in shaping the development of AR, with its emphasis on creating engaging, interactive visual elements. These design principles are now used in everything from retail store displays to educational tools, demonstrating how video game graphics can help bridge the gap between virtual and physical experiences [5].

The influence of video game aesthetics on modern graphic design is undeniable. From UI elements to branding strategies and motion graphics, the aesthetic innovations developed in video games have reshaped how designers approach visual communication. As video game technology continues to evolve, so too will the influence of these digital worlds on graphic design. With virtual and augmented reality pushing the boundaries of design further, we can only expect video games to continue shaping the visual language of the future.

References:

1. Alvarez R. The Evolution of Video Game Graphics and Its Impact on Modern Design. *Game Design Journal*. 2021. Nº 35 (2). P. 113-126. URL: https://neuroquantology.com/openaccess/THE+EVOLUTION+OF+VIDEO+GAME+GRAPHICS+AND+THEIR+IMPACT+ON+THE+INDUSTRY_11224/?download=true
2. Bates T. Branding in the Digital Age: How Video Game Aesthetics Influence Consumer Marketing. *Visual Culture Review*. 2021. Nº 42 (4). P.157-169. URL:https://www.researchgate.net/publication/381563983_Branding_in_the_Digital_Age_How_Influencers_Marketing_and_Authenticity_Reshape_Brand_Perceptions
3. Gonzalez L. Pixel Art and Nostalgia: The Revival of Retro Design in the Digital Age. *Journal of Design History*. 2022. Nº 29 (1). P. 45-60.

4. Kaplan D. Visual Storytelling in the Age of Video Games. *Digital Design Quarterly*. 2022. № 33 (3). P. 200-214.

URL:https://www.researchgate.net/profile/StuartCandy/publication/338129083_Design_and_Futures/links/5e016748a6fdcc28373a78cf/Design-and-Futures.pdf

5. Smith J. Virtual Reality and Augmented Reality: How Video Game Aesthetics Are Shaping the Future of Graphic Design. *Interactive Design Journal*. 2020. № 38 (5). P. 82-95.

Секція «Журналістика та цифрові комунікації в епоху штучного інтелекту, соціальних мереж і нових форматів: виклики, можливості та етичні аспекти»

УДК 77.03/.08

Артим Уляна,
*студентка IV курсу спеціальності 061 Журналістика,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Балинський Ігор,
*доцент кафедри журналістики, реклами
та зв'язків з громадськістю,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1703-5352>

ПОДІЄВА ФОТОГРАФІЯ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасному світі соціальні мережі, телебачення та радіо забезпечують миттєве поширення повідомлень. Відтак, інформація стала одним із найпотужніших інструментів впливу на аудиторію. Диджиталізація вибудувала інформаційне суспільство, у якому головну роль відіграє швидкість передання даних та їхня візуальна інтерпретація.

Серед усіх засобів комунікації фотографія здатна відтворити емоції, атмосферу та суть події без додаткових пояснень. Як стверджують сучасні дослідники: «Фото з важливих суспільних подій та явищ може передати набагато більше інформації та миттєво вплинути на людину, аніж декілька сотень рядків тексту» [5, с. 77]. Візуальні образи сприймаються миттєво, викликають сильні емоційні реакції та залишаються в пам'яті надовго.

Подієва фотографія – це мистецтво фіксації миттєвостей поточного буття людей (освідчення, народження дитини, приємні миттєвості). Такі світлини володіють унікальною силою: повертають нас у минуле та надають можливість знову пережити найважливіші моменти. На відміну від інших видів мистецтва «фотографія сприймається як найдетальніше зображення фактів видимої дійсності» [3, с. 31], тобто вважається документальним свідченням певного проміжку часу. Наприклад,

картина може передавати лише емоції автора, а от світлини часто є точним зображенням того, що відбувалося, адже фіксують не лише настрої автора, але й емоції учасників події.

Сучасні дослідники стверджують, що фотографія є єдиним унікальним феноменом, що дає змогу «подорожувати» у часі. За допомогою зображень ми переносимося в минуле, яке на мить стає частиною теперішнього. Внаслідок цього виникає певний парадокс: ми фізично перебуваємо в теперішньому часі, але через призму побаченого переживаємо події минулого, які набувають для нас якості реальності [4, с. 115].

Фотографія – це не просто зображення події, а особисте бачення фотографа, який через вибір ракурсу знімання та композицію виражає власне сприйняття реальності. Аналіз світлини полягає не в описі того, що зображено, а в дослідженні того, як кожен елемент формує емоційний та змістовний вплив на свідомість громадськості. Потрібно пам'ятати, що кожен глядач тлумачить фотографію самотійно, аналізуючи зображене через призму власних почуттів, знань, асоціацій та емоцій [1, с. 19-20].

Фотографія в інформаційному просторі є важливим інструментом привертання уваги аудиторії, а також способом трактування подій. Світлини виконують роль візуального доповнення тексту, допомагають утримати увагу читача, доповнюють контекст матеріалу. Завдяки здатності зображати реальність через образи, фотографії сприяють формуванню осмисленого сприйняття інформації [2, с. 434].

У сучасних умовах цифровізації та популяризації штучного інтелекту однією з основних проблем є достовірність зображень. Адже сучасні технології самотійно можуть створювати фейкові фотографії та маніпулювати громадською думкою. Завдання професійних фотографів і журналістів – ретельна перевірка даних, дотримання етичних норм та журналістських стандартів.

Отже, подієва фотографія є своєрідним містком між реальним та минулим, а кожен кадр містить не лише інформацію, але й емоційну та символічну цінність.

Список використаних джерел:

1. Балаклицький М. А. Зображальна журналістика : навчально-методичний посібник для студентів зі спеціальності «Журналістика». Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 84 с.

2. Безотосна Ю. Фотографія як виражальний засіб журнальних Інтернет-видань. *Вісник Львівського університету*. Вип. 38, 2013. С. 432–438.

3. Максимович М. Сучасна фотожурналістика: проблеми, виклики, перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Журналістика. 2019. Випуск 4. С. 29–36 DOI: <https://doi.org/10.23939/sjs2019.01.029> (дата звернення 01.04.2025).

4. Повторева С., Чурсінова О., Феномен фотографії у контексті методології постструктуралізму. *Філософські науки*. Vol. 2, No. 2, 2016. С. 111–116. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5887/povtorievaviziyi220161.pdf> (дата звернення 01.04.2025)

5. Табінський Я. Трансформація жанрів у фотожурналістиці: теоретичний та генологічний аспекти. *Вісник Львівського університету*. Серія : Журналістика. 2020. Випуск 47. С. 77–87 DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.47.10507> (дата звернення 01.04.2025).

УДК 007:316.776.23

Волочій Марія,
студентка IV курсу спеціальності «Журналістика»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Качмар Віра Михайлівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА ЕПОХА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ЯК ЖУРНАЛІСТИ АДАПТУЮТЬСЯ ДО НОВИХ ЦИФРОВИХ РЕАЛІЙ

«У сучасну епоху стрімкого розвитку цифрових технологій журналістика зіткнулася з безпрецедентними викликами, які не лише змінюють правила професії, але й вимагають переосмислення підходів до створення та подання інформації. Водночас Інтернет та соціальні мережі, що забезпечують безперервний і швидкий обмін даними, створили унікальне середовище, у якому інформація поширюється з

величезною швидкістю. Ця ситуація, на жаль, сприяє не лише зміцненню комунікаційних каналів, але й значній загрозі у вигляді розповсюдження дезінформації, фейків і маніпулятивного контенту.

Сучасні журналісти змушені пристосовуватися до таких змін, освоюючи цифрові технології, з одного боку, та намагаючись дотримуватися традиційних етичних стандартів своєї професії – з іншого. Уже сьогодні можна спостерігати трансформацію традиційних медіа під впливом нових умов. Зокрема, інтеграція різноманітних форматів, таких як текстові матеріали, відеоконтент, аудіоподкасти та інтерактивні елементи, дає змогу ширше висвітлювати новинні події. Однак ці ж інструменти можуть стати ефективними засобами поширення неправдивої інформації.

Експерти, серед яких Василецький, наголошують: явище конвергенції медіа відкриває нові перспективи для виробництва та розповсюдження інформаційного контенту. Але разом з тим це посилює ризик утворення так званих інформаційних «бульбашок», коли аудиторія має доступ лише до тих висловлювань і думок, що підсилюють її власні упередження чи переконання. Таким чином, сучасні технологічні досягнення є двосічним мечем, який здатен як сприяти інформуванню суспільства, так і загострювати проблему нерозуміння та розколу в соціумі» [1, с. 265-271].

Сьогодні дезінформація становить виклик не лише технологічного характеру, а й етичного, змушуючи журналістів постійно переглядати свої професійні принципи. Європейські стандарти журналістики, що базуються на істинності, незалежності та повазі до прав людини, слугують орієнтиром у цій складній ситуації. В умовах швидких змін цифрового середовища українські журналісти опиняються перед завданням дотримання цих стандартів попри численні перешкоди. Медійники змушені маневрувати між необхідністю оперативного висвітлення подій і ретельною перевіркою інформації. Цей процес додатково ускладнюється впливом алгоритмічних фільтрів та персоналізації новинного контенту, що нерідко сприяє поширенню дезінформації.

Для ефективної протидії сучасним загрозам, які стоять на заваді об'єктивній журналістиці, представники цієї професії активно впроваджують широкий спектр інноваційних підходів та стратегій. Одним із найважливіших напрямів у цьому процесі стало підвищення рівня цифрової грамотності. Це охоплює не лише навчання роботи з новітніми технологічними інструментами, які допомагають створювати

та поширювати контент, але також глибоке опанування технік перевірки інформації. Зокрема, йдеться про застосування методів аналізу даних із використанням технологій штучного інтелекту.

«Ключову роль у цих зусиллях відіграє розробка і запровадження сучасних систем фактчекінгу, які дозволяють швидко і точно верифікувати інформаційні матеріали. Це значно зменшує ризик поширення фейкових новин і підвищує довіру аудиторії до медіаконтенту. Дослідження довели, що в умовах конкуренції за увагу споживача інформації застосування таких систем стало не лише ефективним інструментом боротьби з дезінформацією, але й необхідною умовою для підвищення якості журналістської роботи. У результаті їх впровадження журналістика стає більш прозорою, відповідальною та стійкою до сучасних викликів» [2].

Журналісти покликані дотримуватися високих стандартів об'єктивності, неупередженості та професійної незалежності, що вкрай важливо для збереження довіри аудиторії, особливо в епоху постійних інформаційних змін і невизначеності. У сучасних реаліях журналістика повинна не лише оперативно реагувати на події, своєчасно висвітлюючи актуальні новини, але й пропонувати поглиблений аналіз ключових ситуацій і тенденцій, враховуючи широкий суспільний контекст. Це передбачає активне використання мультимедійних технологій та інтерактивного контенту, які сприяють кращому сприйняттю інформації. Саме такі підходи дозволяють зробити матеріали більш доступними, зрозумілими і цікавими для найрізноманітніших аудиторій – від молоді до старшого покоління, від експертів до людей без спеціалізованих знань.

Беручи до уваги суттєві виклики, які виникають у зв'язку з масовим поширенням дезінформації, стає очевидним, що журналісти мають не тільки впроваджувати сучасні технологічні інновації, але й докладати значних зусиль для постійного вдосконалення власних професійних навичок. У цьому контексті пріоритетом стають не лише регулярне підвищення кваліфікації, а й активна участь у спеціалізованих навчальних програмах, семінарах та тренінгах. Також важливу роль відіграє тісна співпраця з незалежними ініціативами та організаціями, що займаються фактчекінгом, оскільки це сприяє об'єктивній перевірці та забезпеченню правдивості інформації. Все це допомагає мінімізувати ризики, пов'язані з поширенням маніпулятивного або неправдивого контенту.

У світлі сучасних реалій інтеграція новітніх цифрових технологій та впровадження оновлених етичних стандартів стають незамінними елементами захисту й розвитку журналістської діяльності. Ці кроки мають на меті не просто адаптацію до змінюваного інформаційного простору, але й зміцнення суспільної довіри до професії та відновлення авторитету журналістики в умовах глобального зростання потоку дезінформації. Саме поєднання технологічних новацій зі сталими принципами етики здатне забезпечити стабільність, якість і об'єктивність у журналістській роботі.

Адаптація журналістів до сучасних цифрових реалій відбувається через органічне поєднання технологічних інновацій, таких як штучний інтелект та оновлені методи фактчекінгу, з дотриманням традиційних етичних стандартів, які гарантують правдивість поданої інформації. Такий підхід сприяє ефективній боротьбі з дезінформацією, збереженню довіри аудиторії та зміцненню ролі медіа як ключового елементу демократичного суспільства. У майбутньому зусилля мають бути зосереджені на безперервному покращенні цифрової грамотності журналістів і впровадженні нових робочих моделей, що поєднують технічні досягнення із фундаментальними етичними принципами сучасної журналістики.

Підсумовуючи, в умовах української журналістики необхідно балансувати між оперативним висвітленням подій і ретельною перевіркою інформації, що особливо актуально зараз. Інтеграція різноманітних форматів, включаючи текст, відео, аудіоподкасти та інтерактивні елементи, дає можливість більш глибоко та доступно висвітлювати новини для широкої аудиторії. Отже, поєднання технологічних інновацій з традиційними етичними принципами забезпечує стабільність, якість та об'єктивність журналістської роботи, що є запорукою її ключової ролі в демократичному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Василецький М. Р. Трансформація регіональних медіа в Україні: цифровізація, децентралізація та нові перспективи. Теорія та історія журналістики. 2024. Том 35 (74). № 6. URL. https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/6_2024/44.pdf
2. Миронюк О. Дезінформація: як розпізнати та боротися. 2023. URL. <https://law.chnu.edu.ua/dezinforma>

Гаджало Олександр,
*студент I курсу спеціальності «Графічний Дизайн»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Федик Лідія,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат історичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2033-8087>*

КІНЕМАТОГРАФІЧНА ПРОПАГАНДА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Війна ділиться на багато фронтів, один з них – інформаційний. Цей фронт дає значні можливості кожній з воюючих сторін поширювати власну пропаганду не тільки серед населення своєї країни, а й за кордоном. Він є надзвичайно важливим через великий вплив на війну, адже спричиняє значний тиск на громадян та може призвести до паніки серед них, підриває міжнародну підтримку України. Росія вправно використовує всі засоби нападу на Україну, прикладом є кінематографія, що виробляється останнім часом в країні-агресорці.

Російський мінкульт напередодні 2023 року опублікував «пріоритетні теми» для підтримки кіновиробництва. Основними серед з них є:

1. Історичне кіно: уроки історії, уроки пам'яті; миротворча місія росії; історичні перемоги росії; 80-річчя перемоги у великій вітчизняній війні; визвольна місія радянського солдата.

2. Росія – сучасна, стабільна і безпечна держава, що надає можливості для розвитку і самореалізації.

3. Популяризація героїзму і самовідданості російських воїнів під час «сво»; єднання суспільства навколо підтримки армії (фронтові бригади, добровольці, волонтери). Посилення статусу професії військового на прикладах історичних подій і нової історії;

4. Деградація Європи. Формування багатопольярного світу [1].

Із 24 лютого 2022 року на своєму сайті RT опублікував 50 «документалок» – приблизно один фільм на тиждень. У своїх фільмах російські пропагандисти використовують жахливі кадри, щоб просувати

неправдиві заяви про війну. Наприклад, псевдодокументальна стрічка «Операція 'Україна': злочин без покарання, історія злочинів проти мирного населення Донбасу» показує наслідки двох ракетних ударів по цивільних районах на сході України в березні та квітні 2022 року. У відео використані кадри жертв серед цивільного населення, щоб звинуватити Україну у вбивстві мирних жителів [2].

Яскравим прикладом інформаційної дезінформації є кіносеріал «Слово Пацана. Кров на бруківці». Хоча на перший погляд цей фільм про зовсім інші цінності та тематику, але при уважному розгляді в ньому можна помітити деталі, що стосуються нашої країни та подій, що відбуваються сьогодні. Наприклад, у серіалі з'являється дата двадцять четверте лютого і підпис «велике свято вітчизни» під нею. Зазвичай росія в своїх фільмах намагається показати свою велич та нездоланність, наприклад висвітлюючи афгансько-радянську війну. У фільмі «Діти Донбасу» використано емоційний вплив чутливими темами задля маніпулювання та викривлення реальної ситуації. «20/22» – ще один пропагандистський міні-серіал «Першого каналу», присвячений війні росії проти України. У ньому демонструється конкретна дискредитація українського війська. У картині опосередковано фігурує полк «Азов», який РФ всіляко демонізує ще з 2014 року: у фільмі їх називають «хохлами» та «нацистами». Також в подібних фільмах епізодично з'являються радянські українські війська, які символізують зраду та щось негативне, що на підсвідомому рівні закладає в глядача стереотипне ставлення до української армії та недовіру до неї. Як бачимо, російська пропаганда високоефективна, адже подібні роботи переглядають не лише пересічні громадяни, а й публічні особи, які відверто про це говорять. Вони закликають інших, що мистецтво не винне у війні, хоча воно переповнене пропагандою, яку поглинають українські громадяни, що дозволяє окупантам легше контролювати настрої української та світової громадськості.

У перші роки війни виробництво кінофільмів в Україні було припинено, але останнім часом все більше українське кіно повертається в наше життя для протидії російській пропаганді. Насамперед вони спрямовані на висвітлення ситуації на окупованих територіях, прикладом такого фільму є «Гудбай, Раша», «20 днів у Маріуполі», «Маріуполіс 2», «Діти для Путіна», «Я звертаюся до нього за іменем». Ці стрічки дозволяють розвіювати російські міфи та наративи про війну, оскільки для населення кінематографія є доступною і зрозумілою, а

також переважно емоційно забарвленою. Великою перевагою фільмів є те, що вони також доступні іноземній аудиторії і досить часто зрозумілими навіть без знання української мови.

Отже, інформаційна зброя є невід'ємною частиною сучасних конфліктів та формують поняття гібридної війни. Кінематографічна пропаганда в умовах російсько-української війни стала потужним інструментом впливу на суспільну свідомість. Обидві сторони конфлікту активно використовують кіномистецтво для формування національної ідентичності, мобілізації підтримки, легітимізації власної позиції та деморалізації противника. Через фільми, серіали, документалістику та інформаційні відео транслюються потрібні наративи, які можуть як зміцнювати єдність народу, так і дезінформувати глядача.

Українське кіновиробництво акцентує увагу на героїзмі, спротиві агресії та єдності нації, тоді як російські стрічки часто мають на меті виправдати військову агресію, створюючи викривлену історичну та політичну реальність. Таким чином, кінематограф у сучасній війні є не лише мистецтвом, але й знаряддям інформаційної боротьби, що визначає настрій суспільства, впливає на міжнародну думку і формує образ ворога.

Список використаних джерел:

1. Вінниченко Д. «Світло, камера, пропаганда!»: які фільми показує росія про війну в Україні. URL: <https://bahmut.in.ua/svitlo-kamera-svastyka-propagandystski-filmy-pro-vijnu-v-ukrayini/> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Російські пропагандистські фільми, які виправдовують війну, все ще поширюються на ютубі. URL: https://www.oporaua.org/polit_ad/rosiiski-propagandistski-filmi-iaki-vipravdovuiut-viinu-vse-shche-poshiriuiutsia-na-iutubi-24568 (дата звернення: 03.04.2025).

Грамажора Анастасія,
*студентка I курсу спеціальності «Журналістика»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Кухарук Христина,
*викладач кафедри журналістики,
реклами та зв'язків з громадськістю,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-4171-8521>

МЕДІА ТА КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ: ЯК ЖУРНАЛІСТИ ДОПОМАГАЮТЬ ЗБЕРІГАТИ КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ В УКРАЇНІ

Медіа відіграють важливу роль у формуванні, збереженні та поширенні культурної пам'яті суспільства. Беручи до уваги процеси глобалізації та цифровізації, важливо, як саме вони допомагають зберігати культурну пам'ять.

Медіа – засоби та інструменти для зберігання та поширення інформації для суспільства.

За словами П. Вербицької, культурна пам'ять забезпечує зв'язок між поколіннями певної спільноти та є наслідком існування численних засобів збереження інформації про свій минулий досвід, що їх використовує суспільство задля збереження спільної ідентичності. Культурна пам'ять охоплює сукупність репрезентацій, конструктів і форм минулого, що пов'язують історію, культуру і суспільство [1].

Роль медіа у збереженні культурної спадщини стає особливо важливою під час кризових ситуацій, воєнних конфліктів, інформаційних війн та спроб фальсифікації історичних фактів. Медіа є джерелом історичної інформації та інструментом впливу на свідомість людей, формуючи громадську думку. Питання охорони та збереження національної історико-культурної спадщини слід розглядати не тільки в рамках традиційних сфер, таких як історія, архітектура чи археологія, а й у контексті соціальних комунікацій.

Дослідження цієї теми дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язок між медіа та культурною пам'яттю, визначити механізми, через які журналістика сприяє її збереженню, а також виявити основні виклики та

можливості в цій сфері. Ця робота спрямована на аналіз ролі журналістів у збереженні історичної спадщини в умовах сучасних викликів, використовуючи теоретичні дослідження та практичні кейси з українського та світового досвіду.

«Масмедіа активно пропагували новітнє бачення української історії через телебачення, друковані медіа, інтернет, блогерство. Історична інформація була активно залучена до кластера політичних медіа, упроваджена на рівні пропаганди та ідеології, продукуваних певними політсилами. Проблема інтерпретації історичної інформації залишалася особливо актуальною в Україні й на початку ХХІ ст., оскільки друковані медіа й телебачення були найбільш поширеними у боротьбі за увагу пересічного громадянина. Сьогодні бачимо зовсім інші процеси – кількість друкованих видань, які висвітлюють питання історичної галузі, значно зменшилася, російськомовний кластер інформації поступово витісняється з інформаційного середовища. Телебачення залишається одним із масових джерел соціальної актуальної інформації, українці мають змогу долучитися до перегляду передач, програм, різножанрових фільмів історичного характеру, які засновані на баченні історії провідними науковцями, популяризаторами українського історичного контенту, журналістами тощо. Приклади історичних програм на телебаченні: «Машина часу», «У пошуках істини», «Таємниці великих українців», «Скарби нації», «Містична Україна». Таку ж функцію виконує і радіомовлення, яке певним чином оперує інформацією історичного характеру. Приклади історичних програм на радіо: «Радіодокументалістика», «Літопис», «Історія українських символів», «Локальна історія».

Починаючи з 2010 року, пролонговано тривав процес навіювання українству парадигм, генерованих проросійськими агентами, проповідниками та практиками «російського миру» про спільну історію, братні народи та історичну приналежність України до росії, її неможливості існувати як суверенна держава. Важливим чинником залишався і відсоток російськомовного контенту. ... Сьогодні в інтернет-просторі точиться безжальна інформаційна війна – війна світоглядів та ідеологій, фактів та їхнього тлумачення й особливо це загострилось у час широкомасштабного вторгнення рф, бо правда стала засобом виживання. Варто зазначити, що саме інтернет став рушійною силою з «розвінчування міфів» російської пропаганди» [2, с. 78-79].

Журналісти виконують роль медіаторів між минулим і майбутнім, поширюючи об'єктивну інформацію, архівуючи спогади очевидців і привертаючи увагу до загроз втрати культурної спадщини. Усі репортажі з подій, інтерв'ю з очевидцями, розслідування тощо є збереженням культурної пам'яті. Наприклад, репортажі з Центру для учасників АТО та їхніх сімей «Бандерівський Схрон». [4] Окрім цього, вони сприяють популяризації історичних пам'яток, висвітлюючи процеси їхньої реконструкції та охорони, а також підтримуючи ініціативи з відновлення історичних даних та постатей.

Одним із прикладів того, як журналісти допомагають зберігати культурну та історичну пам'ять, є журналіст Акім Галімов та проєкт «Реальна історія». «Реальна історія» має на меті протидіяти російській історичній пропаганді, яка викривляє факти реальної історії перед усім світом для досягнення своїх задач з відбудови імперії. Проєкт створено телеканалом «1+1» та продюсером, автором циклів «Темниці великих українців» та «Україна. Повернення своєї історії» Акімом Галімовим. У проєкті «Реальна історія» Акім Галімов створює невеликі відео на важливі історичні теми, якими спекулює росія. Журналіст ініціює збори коштів для відновлення культурної спадщини України та організовує акції, під час яких небайдужі приводять до ладу території історичних споруд. Є й інші приклади:

- «Історична правда» – українське онлайн-видання, засноване Вахтангом Кіпіані – українським журналістом, публіцистом та істориком. Видання «Історична правда» – це українське медіа, яке спеціалізується на висвітленні історії України, зокрема на дослідженні маловідомих або недостатньо вивчених сторінок минулого.

- Документальний проєкт «Архів пам'яті: культурні відтінки Львова». Його створили студенти Школи журналістики та комунікацій Українського Католицького Університету спільно з командою Суспільне Львів та Центром міської історії.

- «Анна Романдаш – журналістка та письменниця, багаторазова лауреатка премій, авторка книги «Women of Ukraine: Reportages from the War and Beyond» (2023). Вона пише про права людини і про Україну для міжнародних ЗМІ. Анна також була названа Послом свободи ЗМІ в Україні за свою правозахисну та медійну роботу» [3]. Вона є авторкою збірки «Історії стійкості».

Ці та інші журналісти та медіапроєкти активно працюють над збереженням культурної пам'яті, відновленням правди про історію та

традиції, що дуже важливо в період викликів, таких як війна, окупація, знищення культурних пам'яток та історичних документів, необхідність збереження інформації в умовах швидкоплинності контенту, інформаційна війна.

«Історик і політичний діяч Володимир В'ятрович зауважив, що уявлення суспільства, зокрема про проблеми минулого, формують засоби масової інформації та навів приклад Польщі, у якій функціонують десятки науково-популярних видань (у вигляді щотижневиків, місячників), що доносять інформацію про ті чи інші аспекти польської й світової історії» [2, с. 80].

У період викликів, які були зазначені раніше, роль медіа значно зросла. Адже вони долучають свідомих громадян до відображення та сприйняття реальної історії та відкидання спотворених фактів. Медіа виконують важливу місію – зберігати духовний та культурний потенціал українського народу, доносити людям правду про історію, яка відбулася і яка триває зараз. Багато журналістів загинули під час виконання цієї місії.

Медіа в Україні зараз виконують свою звичну роботу – інформують громадян про усі події. Проте вони ще й сприяють збереженню національної ідентичності та культурної спадщини. В умовах зовнішньої загрози та інформаційної війни вони є інструментом протидії дезінформації та фальсифікації фактів. Процес інформування населення став більш цілісним та скоординованим.

Медіа знищують наративи російської пропаганди, знаходять реальні історичні джерела, популяризують історію та культуру України, формують культурну пам'ять.

Список використаних джерел:

1. Вербицька П. Культурна пам'ять як чинник конструювання ідентичності в умовах трансформації українського суспільства. *Historical and Cultural Studies*. 2018. Том 5. №1.
2. Примаченко О. Роль медіа в комплексному впливові історії на суспільну свідомість. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2022. Вип. 30. С. 78-80.
3. Українці, які плекають культуру: вийшла друком збірка «Історії стійкості»: вебсайт.

URL:<https://detector.media/infospace/article/237597/2025-01-27-ukraintsi-yaki-plekayut-kulturu-vyyshla-drukrom-zbirka-istorii-stiykosti/>
(дата звернення 29.03.2025)

4. Кухарук Х. Звуковий сторітелінг у радіорепортажі. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали VIII Міжнародного науково-практичного симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 9 травня 2024 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2024. С. 125-127.

УДК 004.8:004.92

Дімнич Євгенія,
студентка IV курсу спеціальності 061 Журналістика,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Балинський Ігор,
доцент кафедри журналістики, реклами
та зв'язків з громадськістю,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1703-5352>

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ КОНТЕНТУ З ДОПОМОГОЮ НЕЙРОПОМІЧНИКІВ

Візуалізація контенту – важливий етап у сучасному комунікаційному процесі, адже без ілюстрації аудиторія сприймає інформацію менш охоче. Розвиток штучного інтелекту змінює підходи до створення графічних матеріалів. Завдяки III процесу генерації візуального контенту став автоматизованим і швидким, що має значний вплив на медіа, маркетинг, освіту та багато інших сфер [1].

Штучний інтелект пропонує низку переваг для створення контенту: швидкість, можливість генерувати унікальні зображення на основі складних текстових запитів, а також доступність для людей без професійних навичок. Алгоритми дають змогу нейропомічникам аналізувати текст і на його основі формувати зображення, які відповідають запиту користувача.

Штучний інтелект став невід'ємною частиною креативної індустрії, пропонуючи дизайнерам, художникам, цифровим фахівцям спектр можливостей для реалізації своїх ідей, суттєво прискорюючи створення концепцій для якісного контенту.

Основні аспекти та переваги застосування ШІ у візуалізації контенту передбачають автоматизацію процесу створення візуального контенту. Використання ШІ дає змогу швидко генерувати зображення за текстовими описами, суттєво оптимізуючи роботу над візуальною частиною проєктів для авторів контенту. Штучний інтелект може створювати зображення в різних стилях – від реалістичних до абстрактних. Користувачі отримують можливість коригувати параметри, окреслюючи стиль, кольори, композицію тощо. Окрім цього, генеративні моделі допомагають розробляти концептуальні ідеї значно швидше, надаючи ескіз для майбутньої роботи.

Генерація графічного контенту за текстовими описами робить цей процес доступним навіть для тих, хто не має попереднього досвіду в роботі з візуальними комунікаціями.

Розглянемо основні переваги штучного інтелекту для генерування візуального контенту, проаналізуємо популярні інструменти та сформуємо рекомендації для оптимального формулювання текстових запитів (промптів), які сприяють досягненню вдалих результатів.

Популярні нейропомічники для генерування зображення:

- **Midjourney** – вдала платформа для генерації якісних художніх ілюстрацій. В основі роботи новітні нейронні мережі та генеративні моделі, які забезпечують можливість створювати візуальні матеріали в найрізноманітніших стилях. Це можуть бути фентезійні світи, захопливі футуристичні арти чи сюрреалістичні образи. Головна перевага Midjourney – здатність точно генерувати концептуальні роботи, саме ця перевага робить платформу популярною серед професіоналів креативних галузей та дає змогу вирішувати завдання із створення унікальних ідей, які складно реалізувати технічно.

- **DALL-E** від OpenAI об'єднує різноманітні концепції в одне зображення, навіть якщо вони здаються несумісними чи абстрактними. DALL-E широко застосовують у креативних індустріях, зокрема в дизайні, для створення унікальних концепт-артів, візуалізації для рекламних кампаній або графіків для брендингових проєктів. Загалом інструмент сприяє генерації оригінального контенту, який складно отримати без досвіду роботи.

- **Leonardo.Ai** – якісний інструмент для створення контенту з безкоштовними функціями і зручним інтерфейсом. Це інноваційна платформа, яка дає змогу генерувати зображення, відео й інші візуальні матеріали високої якості. Допомогає швидко та зручно створити художні ілюстрації, анімації та інші графічні елементи без потреби в спеціалізованих знаннях у сфері дизайну.

Ефективність застосування систем штучного інтелекту значною мірою визначається якістю сформульованих запитів. Проаналізувавши методики і практики створення запитів для взаємодії з ШІ, приділю увагу структурі запитів, технічним аспектам формулювання та оцінці результативності взаємодії з штучним інтелектом.

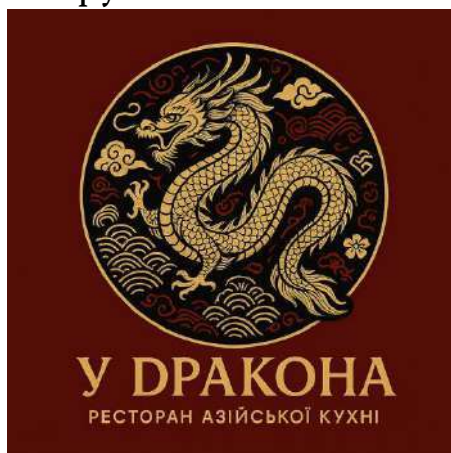
У цифровій сфері вже сформувалася професія, присвячена створенню якісних запитів для ШІ. Такий підхід отримав назву «Prompt Engineering» і передбачає процес напрацювання промптів – текстових команд, які забезпечують максимально точні результати або відповіді від ШІ-систем. Слід зазначити, що «prompt engineering – це не лише про спілкування з моделлю генеративного ШІ (Generative AI), а prompt – не лише запит. Це створення певних фреймів для запитання, які нам допоможуть отримати максимально корисну відповідь від моделі» [2].

Формування чітких запитів для ШІ може видатись складним процесом, проте важливо знати декілька ключових моментів, які допоможуть отримати результат.

Якщо ви працюєте з генерацією зображення, то варто обов’язково вибрати стиль. У деяких моделях (Leonardo AI, Ideogram тощо) вбудована функція з пресетами, а в інших варто детально прописати, в якому стилі потрібне зображення. Наприклад, якщо ви хочете отримати логотип, то варто вказати, в якому стилі він має бути виконаний, яку колірну гаму використати та які елементи поєднати.

Важливо чітко визначити мету створення зображення. Для автора головною метою є донести свою ідею, приблизно таким чином працює і ШІ. Коли ви пояснюєте, який вам потрібен логотип, модель отримує чіткіше завдання. Наприклад: створи професійний логотип для ресторану азійської кухні під назвою «У Дракона». Центральним елементом логотипа має бути витончений і деталізований дракон у традиційному азійському стилі. Він повинен бути елегантним, з вигнутим тілом та містичним виразом, символізуючи силу, мудрість та захист. Навколо або у фоновому оформленні мають бути азійські

орнаменти, натхненні традиційними візерунками: хмари, хвилі, квіткові мотиви або геометричні візерунки.

Колірна палітра повинна охоплювати відтінки червоного, чорного, золотого та білого, щоб передати атмосферу розкоші та автентичності. Логотип має бути стильним і сучасним, проте з традиційним акцентом.

Шрифт для напису «У Дракона» повинен бути витонченим, з легким азійським натяком, але легким для читання. Важливо, щоб логотип добре виглядав як у кольоровому, так і в монохромному варіантах та був адаптований для використання на вивісках, меню та пакуванні.

Переконаємось, що ШІ – вдалий інструмент для користувачів без досвіду роботи з дизайном для напрацювання ідей. Якщо навчитися ставити доречно завдання, то ШІ допоможе створити вдалий контент. Мовні моделі (зокрема, чат-GPT) можуть допомогти в написанні хорошого промта для генерування зображення. Проте, не дивлячись на стрімкий розвиток і широкий функціонал, ШІ-моделі – лише інструменти, які не можуть замінити художника чи графічного дизайнера з креативним підходом та розумінням змістовного наповнення.

Список використаних джерел:

1. Белік Г., Родигін К. Створення візуального контенту за допомогою штучного інтелекту як виклик для сучасних медіа. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*. 2024. С. 267-269.

2. Prompt Engineer: професія майбутнього чи обов'язковий скіл? Блог CHI IT Academy. *CHI IT Academy*. URL: <https://chiacademy.software/blog/prompt-engineer> (дата звернення: 02.04.2025).

3. Нові професії – для нових технологій. Чим займається Prompt Engineer. *High Bar Journal*. URL: <https://journal.gen.tech/post/chym-zaymayetsya-prompt-engineer> (дата звернення: 02.04.2025).

4. Юрчак І., Хіч А., Оксенюк В. Розуміння великих мовних моделей: майбутнє штучного інтелекту. *Наукові праці*. 2024. Т. 6, № 2. URL: https://science.lpnu.ua/uk/cds/vsi-vypusky/volume-6-number-2-2024/rozuminnya-velykyh-movnyh-modeley-maybutnye-shtuchnogo?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 02.04.2025).

5. Palamar S., Naumenko M. Artificial Intelligence in Education: Use Without Violating the Principles of Academic Integrity. *OD*, 2024. Vol. 1, no. 44, pp. 68–83.

URL: <https://www.od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/1106> (дата звернення: 02.04.2025).

УДК: 339.138.1

Запісоцька Дарина,
студентка IV курсу спеціальності 061 Журналістика,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Віра Качмар,
кандидат філологічних наук,
доцент з реклами та зв'язків з громадськістю,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПОБУДОВИ ДОВІРИ ДО БРЕНДУ

Довіра до бренду є основним фактором прийняття рішення споживачем. У сучасному цифровому просторі, де традиційні канали комунікації поступово втрачають значення, соціальні мережі стають головним майданчиком для формування та зміцнення довіри між бізнесом і його цільовою аудиторією. Цей аспект особливо важливий для малих бізнесів, які не мають великих маркетингових бюджетів і використовують соцмережі як ключовий інструмент залучення клієнтів.

Соціальні мережі забезпечують прозорість бренду. Через відкритий діалог, регулярні оновлення інформації та зворотний зв'язок із

підписниками компанії мають змогу демонструвати свою чесність, щирість та відповідальність. Це надзвичайно важливо для малого бізнесу, адже особистий контакт із клієнтами сприяє формуванню довіри. Наприклад, регулярні «бекстейджі» виробництва, відеоогляди процесу створення продукту або особисті історії засновників бренду допомагають споживачам відчувати зв'язок з компанією та її цінностями.

Довгунь О. С. та Фалович В. А. зазначають, що: «Лояльність може підвищуватися завдяки якісній двобічній взаємодії, тобто коли влучні пояснення, вчасні відповіді, доречні відбірки та цікаві реклами допомагають зекономити час та підвищити довіру для купівлі товарів певного підприємства» [2, с. 60].

Персоналізація комунікації в соціальних мережах дозволяє бренду встановити глибший зв'язок із клієнтами. Відповіді на коментарі, індивідуальні звернення до підписників, адаптація контенту під їхні потреби демонструють, що бренд дійсно дбає про своїх користувачів. Успішні компанії використовують цей підхід, звертаючись до клієнтів на ім'я, реагуючи на їхні проблеми та запити, а також формуючи персоналізовані пропозиції на основі попередньої взаємодії.

На думку Виноградової О. та Недопако Н. М., ні для кого не секрет, що негативна інформація запам'ятовується краще, ніж позитивна. Ба більше, будь-які негативні відгуки чи навіть чутки поширюються значно швидше, ніж хороші новини. Це варто враховувати під час роботи з соціальними мережами, адже очікування аудиторії завжди високі – клієнти прагнуть бездоганного сервісу, швидкої доставки та ідеального пакування. Тому слід бути готовими до різних реакцій: хтось оцінить вашу роботу та поділиться позитивним досвідом, а хтось може висловити своє невдоволення, навіть якщо воно не завжди обґрунтоване. Неможливо сподобатися всім, але важливо своєчасно та грамотно реагувати на будь-які коментарі, аби підтримувати довіру до бренду [1, с. 64].

Контент-маркетинг у соціальних мережах також відіграє ключову роль у формуванні довіри. Інформативний та якісний контент, спрямований на задоволення запитів цільової аудиторії, формує у користувачів переконання в експертності бренду. Корисні дописи, лайфхаки, інструкції та навчальні блоки не лише залучають нових підписників, а й зміцнюють їх лояльність. Особливо ефективними є формати, що залучають аудиторію до взаємодії: інтерактивні публікації, опитування, Q&A-сесії та рубрики з відповідями на запитання.

Розширюючи горизонти комунікації та глибоко усвідомлюючи власну цінність, компанії здатні визначати теми, на які реагуватиме споживач. Приклад: бренд Skittles залучає користувачів веселим і вигадливим гумором через Facebook – це забезпечує повторну експозицію та формує зв'язок із брендом; Dove використовує для залучення аудиторії та стимулювання спілкування тему «справжньої краси» – це створює впізнаваність бренду, а також пов'язує його з позитивними темами [3, с. 29].

Відгуки та соціальне підтвердження – ще один ключовий елемент для зміцнення довіри. Реальні відгуки клієнтів, коментарі, їхні оцінки, рекомендації та розповіді про користування продуктом спонукають потенційних покупців робити вибір на користь бренду. Особливо ефективним є залучення лідерів думок, блогерів та експертів, які можуть підтвердити якість товару або послуги. Важливою є автентичність таких відгуків: сфабриковані або спонсоровані огляди без справжнього досвіду можуть призвести до протилежного ефекту, підриваючи довіру аудиторії.

До того ж прозорість бізнесу у соціальних мережах є потужним чинником довіри. Демонстрація реальних процесів виробництва, командної роботи, корпоративної культури та соціальної відповідальності допомагає аудиторії краще зрозуміти бренд і його цінності. Наприклад, звіти про екологічні ініціативи, благодійні акції або підтримка локальних спільнот викликають більше позитивних емоцій і зміцнюють лояльність клієнтів.

Зрештою, ефективне використання соціальних мереж як інструменту формування довіри до бренду вимагає стратегічного підходу. Бізнесу важливо періодично оцінювати результативність своєї комунікації, досліджувати реакцію аудиторії та корегувати стратегію відповідно до змін в поведінці користувачів. Саме гнучкість, відкритість і щирість у соціальних мережах допомагають брендам залишатися конкурентоспроможними та вибудовувати довготривалі стосунки зі споживачами.

На мою думку, соціальні мережі виступають основним каналом, за допомогою якого малий бізнес має змогу не лише заявити про себе, а й побудувати довірливі стосунки з клієнтами. Саме тому в межах моєї практики я працювала над просуванням у соціальній мережі Instagram бренду «SkloZI» – майстерні, що створює ексклюзивні вироби зі скла в техніці Tiffany.

Одним із головних викликів у просуванні «SkloZI» було роз'яснення аудиторії складності роботи та побудова довіри до бренду. Значна частина людей не знайома з технікою Tiffany та не розуміє, наскільки кропітким і деталізованим є процес створення виробів. З цієї причини першим кроком стало розроблення стратегії прозорості: ми розпочали активно ділитися залаштунковими моментами роботи, демонструвати етапи створення виробів та сам процес виготовлення у сторіс та рілс.

Персоналізація комунікації також відіграла важливу роль. Усі коментарі та повідомлення в соцмережах отримували швидкі та доброзичливі відповіді, а також ми активно заохочували аудиторію до діалогу: запитували про вподобання, цікавились кольорами та формами, які б вони хотіли побачити у нових виробах. Такий підхід дав змогу створити відчуття взаємодії та залученості, що суттєво вплинуло на рівень довіри підписників.

Контент-стратегія була побудована на поєднанні кількох форматів:

- Інформативні дописи про особливості техніки Tiffany, що допомагали аудиторії краще зрозуміти процес створення виробів.
- Відгуки клієнтів з реальними фотографіями їхніх замовлень, які слугували підтвердженням якості та індивідуального підходу.
- Відеоконтент, де показано, як майстер працює з деталями, склом та паяльником.
- Інтерактиви – опитування в сторіс, рубрика «Відповіді на запитання», що надавали підписникам можливість взаємодіяти з брендом.

Дуже важливою частиною стратегії було використання соціального підтвердження. Ми активно працювали з відгуками клієнтів та створювали контент, який відображав їхній досвід. Наприклад, клієнти ділилися фотографіями своїх замовлень у власних соцмережах, а ми публікували їх у своїх сторіс та дописах. Це створювало додатковий рівень довіри, оскільки потенційні покупці бачили реальні роботи в інтер'єрі чи на руках власників.

Важливо також відзначити важливість використання таргетованої реклами. Ми випробували декілька форматів: рекламні кампанії для підвищення впізнаваності, залучення нових підписників та просування конкретних товарів. Найефективнішою виявилася реклама, яка демонструвала процес створення виробів у динамічному форматі (відео), оскільки вона не лише показувала якість продукту, а й викликала емоційну прив'язаність у глядачів.

На прикладі співпраці з «SkloZI» можна зробити декілька важливих висновків стосовно побудови довіри до малого бізнесу через соціальні мережі:

1. Прозорість та відкритість робочого процесу значно збільшують довіру аудиторії. Коли клієнти бачать залаштункові моменти, вони краще розуміють цінність продукту.

2. Персоналізована комунікація сприяє побудові довготривалих відносин. Спілкування, залучення до процесу, відповідь на коментарі та запитання формують спільноту навколо бренду.

3. Якісний контент, що демонструє експертність (інструкції, освітні матеріали, пояснення технологій) не лише підвищує впізнаваність бренду, а й формує довіру.

4. Відгуки клієнтів та соціальне підтвердження – один з найефективніших інструментів для формування довіри. Реальні фото, відеовідгуки та рекомендації споживачів працюють значно краще, ніж стандартні рекламні меседжі.

5. Ефективна реклама повинна викликати емоції. Проста демонстрація товару працює гірше, аніж енергійний відеоряд, що показує процес його виготовлення та розкриває історію бренду.

Зрештою, побудова довіри через соціальні мережі потребує постійності, щирості та якісної комунікації. На мою думку, саме через ці аспекти малий бізнес може вдало конкурувати з великими компаніями та вибудовувати міцні, довгострокові взаємини зі своєю аудиторією. «SkloZI» є чудовим прикладом того, як можна побудувати довіру до бренду, використовуючи соціальні мережі як ключовий канал взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Виноградова О. В., Недопако Н. М. Маркетинг у соціальних мережах: навчальний посібник. Київ : ДУТ, 2022. 202 с.

2. Довгунь О. С., Фалович В. А. Комунікації підприємств в інтернеті: тренди і напрями розвитку. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова*. 2018. Т. 23, № 1. С. 59–62.

3. Роулз Д. Цифровий брендинг: повне покрокове керівництво зі стратегії, тактики, інструментів та вимірювань. 2-ге вид. Харків : Ранок, 2020. 256 с.

Княгніцький Руслан,
*студент IV курсу спеціальності 061 Журналістика,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Ципердюк Іван,
*доцент кафедри журналістики, реклами
та зв'язків з громадськістю,
кандидат філологічних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0940-5066>

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ МУЗИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Розвиток технологій штучного інтелекту (ШІ) суттєво вплинув на музичну індустрію, відкриваючи нові можливості для створення, аранжування та виконання музичних творів. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє генерувати мелодії, гармонії та ритми, які імітують стилі різних композиторів. Проте цей процес супроводжується численними етичними питаннями, які стосуються авторського права, культурної автентичності, впливу на музичний ринок та майбутнього професійних музикантів.

Одним із найбільш дискусійних питань у використанні ШІ для створення музики є авторське право. Об'єктами права в музичних творах є мелодія, аранжування, звукозапис і текст [1]. Порухення авторського права щодо мелодії та аранжування розглядаються в рамках окремих прецедентів, оскільки такий плагіат не завжди можливо чітко визначити. У випадку зі звукозаписом порушенням буде несанкціоноване використання фонограми з комерційною метою, тоді як наявність тексту в музиці є опціональною, і за його наявності порушенням авторського права буде повна або часткова копія тексту. Традиційно авторське право закріплюється за людиною або групою людей, які створили твір, проте коли композицію генерує штучний інтелект, виникає проблема в чіткому визначенні суб'єкта права власності.

Якщо розглядати випадок, коли музичний твір створює людина за допомогою ШІ, то достеменно невідомо, хто є автором такого твору. Одна частина дослідників покладає всю відповідальність на людину, оскільки саме вона сформувала конкретний запит до штучного інтелекту, який є тільки одним із методів створення музичного твору, а інша частина науковців вказує також на відповідальність розробників конкретного штучного інтелекту, тому що їхній алгоритм генерування має можливість видавати результати, які можуть містити об'єкти, захищені авторським правом.

За даними дослідження Інни Антіпіної, алгоритми нейромережі можуть створювати музику, яка стилістично нагадує твори відомих композиторів. Це ставить під загрозу права справжніх авторів, адже ШІ може генерувати контент, що потенційно порушує інтелектуальну власність [2]. Наприклад, 2023 року було зафіксовано випадки, коли музика, створена нейромережами, дуже нагадувала твори відомих виконавців, що викликало дискусії про необхідність нових правових механізмів регулювання таких ситуацій.

ШІ-генерована музика порушує питання щодо її автентичності та художньої цінності. Алгоритми створюють композиції, аналізуючи величезні бази даних існуючих творів, але виникає проблема їхньої оригінальності. З одного боку, ШІ лише компілює наявні музичні елементи, не створюючи нічого принципово нового. Критики технології стверджують, що алгоритми позбавлені здатності до творчого натхнення, тому їхні твори не можуть мати тієї емоційної глибини, яку дає людина. Композитори у своїх роботах використовують особистий досвід, життєві переживання та культурний контекст, тоді як ШІ працює лише з математичними моделями. Водночас штучний інтелект можна використовувати як допоміжний інструмент для розширення меж традиційної композиції.

ШІ здатний автоматизувати створення музики, що може суттєво змінити ринок праці для професійних музикантів і композиторів. Якщо раніше створення якісного музичного контенту вимагало тривалого навчання та напрацювання досвіду, то тепер алгоритми можуть виконувати ці завдання за секунди [3]. Це створює ризик втрати робочих місць у музичній сфері. Також композиторська діяльність може втратити свою ексклюзивність через доступність ШІ-інструментів та зниження бар'єрів для входу в музичну індустрію. Зміни в музичній індустрії також можуть вплинути на естетичні цінності споживачів. Якщо слухачі

звикнуть до масово згенерованого контенту, це може зменшити попит на музику, створену людиною. З іншого боку, саме використання ШІ може стимулювати пошук унікальності та підвищити цінність людської творчості, змушуючи музикантів створювати нові підходи до написання пісень та альбомів.

Отже, штучний інтелект відкриває нові горизонти у створенні музики, але водночас породжує складні етичні питання. Захист авторських прав, підтримка оригінальності, етичне використання культурної спадщини та забезпечення прозорості – усе це вимагає ретельного аналізу та відповідного правового регулювання. Майбутнє музичної індустрії залежить від того, як суспільство адаптується до нових технологій і знайде баланс між інноваціями та збереженням традиційних музичних цінностей.

Дискусія навколо ШІ в музиці лише набирає обертів, і від того, як людство визначить рамки його використання, залежить подальший розвиток індустрії та її етичні принципи.

Список використаних джерел:

1. Авторське право на музичні твори: як захистити свою музику? 2024. URL: <https://polikarpov.legal/blogposts/avtorske-pravo-na-muzichni-tvori-yak-zahistiti-svoyu-muziku/> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Антіпіна І. Штучний інтелект як інструмент трансформації культурологічних ідей. *Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. 2024. № 3(64). С 79–80.
3. Samyra Gera. The Impact of Artificial Intelligence on Music Production: Creative Potential, Ethical Dilemmas, and the Future of the Industry. *The National High School Journal of Science*. 2025. URL: <https://nhsjs.com/2025/the-impact-of-artificial-intelligence-on-music-production-creative-potential-ethical-dilemmas-and-the-future-of-the-industry/> (дата звернення: 30.03.2025).

*Лакіза Каріна,
студентка IV курсу спеціальності «Журналістика»,
ЗВО «Запорізький національний університет»
Науковий керівник:
Усманова Олена,
доцент кафедри журналістики,
ЗВО «Запорізький національний університет»,
м. Запоріжжя, Україна
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-5008-6151>*

INSTAGRAM ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО КОНТЕНТУ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Соціальні мережі стали не тільки місцем для спілкування, а й важливим засобом для створення та популяризації контенту журналістики. Instagram, яким користуються багато людей по всьому світу та в Україні, привертає увагу медіа через візуальні можливості, велике охоплення аудиторії й інтерактивні формати інформації. Він пропонує журналістам нові методи залучення читачів та формування громадської думки, поєднуючи текст, зображення, відео та інтерактивні елементи.

Зважаючи на всесвітній перехід користувачів від звичних медіа до цифрових платформ, роль Instagram у поширенні новинного контенту швидко зростає. Багато українців отримують інформацію саме з соцмереж, що змушує журналістів адаптувати свої матеріали під нові формати споживання інформації. Instagram дає шанс створювати новинні пости, історії, Reels та навіть прямі ефіри – це робить журналістику більш доступною, мобільною й інтерактивною [6].

Запустивши у 2010 році як додаток для обміну фото, Instagram швидко став мультифункціональною платформою з мільйонами користувачів. З часом він включив функції відео, історій (Stories), IGTV та Reels, які дозволяють користувачам ділитися різноманітним контентом. Ці оновлення сприяли залученню не лише звичайних користувачів, а й медіакомпаній та журналістів, які побачили в Instagram ефективний канал для поширення новин та аналітики [3].

Дослідження, проведене «Інститутом масової інформації», показує, що в першому півріччі 2024 року до Списку прозорих та відповідальних медіа, також відомого як Білий список найякісніших українських онлайн-

видань, увійшли такі редакції: «Суспільне», «Радіо Свобода», «Українська правда», «Бабель», «Громадське», «Тексти», «ZN.ua», «Еспресо», «Слово і діло», «Український тиждень» та «Громадське радіо» [2].

Ми провели моніторинг Instagram-сторінок цих медіа на предмет кількості підписників і отримали такі результати:

1. Український тиждень – 1 039.
2. Слово і діло – 1 482.
3. Бабель – 8 474.
4. ZN.ua – 9 719.
5. Громадське радіо – 11,7 тис.
6. Тексти – 19,9 тис.
7. Еспресо – 36,5 тис.
8. Суспільне – 82,9 тис.
9. Громадське – 112 тис.
10. Українська правда – 211 тис.
11. Радіо Свобода – 250 тис.

Як бачимо, «Радіо Свобода» має найбільше підписників, а «Український тиждень» – найменше. Навіть серед якісних і відповідальних медіа рівень охоплення аудиторії в соцмережах може значно відрізнятись залежно від стратегії комунікації та формату контенту [8].

Візуальний контент може швидко привернути увагу і викликати емоції. Дослідження, проведене Б. І. Шевчук, показує, що картинки та відео дуже підвищують рівень залучення людей порівняно з текстом [7]. У цьому випадку Instagram є чудовим інструментом для журналістів, оскільки поєднує візуальну привабливість і великі можливості для поширення інформації.

Сучасні користувачі все частіше звертаються до соціальних мереж для отримання новин. Звіт Digital 2024 показує, що Instagram є найпопулярнішою платформою для дослідження брендів та отримання інформації, поступаючись лише Facebook. Це може свідчити про те, що роль Instagram швидко зростає у сфері новинного контенту та необхідності для журналістів адаптувати свої стратегії під цю платформу [5].

Проте користування Instagram має серйозні виклики:

- Відсутність контролю та перевірки контенту дає можливість для розповсюдження маніпуляцій і фейкових новин.

- Алгоритми платформи можуть обмежувати охоплення деяких постів, що впливає на видимість матеріалів [9].

Тому журналісти повинні уважно ставитися до інформації, яку вони поширюють через Instagram, щоб зберегти довіру їхньої аудиторії.

Відзначимо, що він надає інструменти для активної взаємодії з підписниками, такі як опитування, сесії запитань та відповідей, прямі ефіри. Така стратегія дозволяє журналістам не тільки поширювати інформацію, але й отримувати зворотний зв'язок, що допомагає підвищити довіру та лояльність аудиторії. Однак важливо враховувати, що успіх у залученні підписників залежить від якісного контенту й регулярності публікацій та Stories [4].

Варто згадати і про розважальні можливості платформи. Просування розважальних проєктів в Instagram має свої особливості, які відрізняють його від інших типів контенту. Дослідження, проведене О. Балюном, Д. Турбіною та Т. Фіскалюком, підкреслюють, що успішне просування вимагає ретельного планування та адаптації до специфіки платформи. Зазначено, що треба створювати контент, який відповідає інтересам та очікуванням цільової аудиторії. Використання інтерактивних елементів, таких як опитування, конкурси тощо, сприяє підвищенню залученості користувачів та формуванню лояльності до проєкту. Дослідники наголошують на важливості використання актуальних хештегів та геотегів для розширення охоплення публікацій. А для того, щоб ефективно просувати сторінку, треба вести співпрацю з популярними блогерами та лідерами думок, що може значно підвищити видимість розважального контенту в Instagram [1].

Отже, Instagram став важливим інструментом для популяризації журналістського вмісту в цифровий час. Його яскраві можливості, велика кількість користувачів платформи та функціонал відкривають нові шляхи для медіа. Проте журналісти повинні пам'ятати про виклики, які пов'язані з використанням цієї платформи, та стежити за високими стандартами правдивості й етики, щоб підтримувати довіру своєї аудиторії.

Список використаних джерел:

1. Балюн О., Трубіна Д., Фісенко Т. Особливості просування розважальних проєктів на платформі Instagram. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 6. С. 19–25.

2. Білий список: 11 медіа, що стали найякіснішими. URL: <https://imi.org.ua/news/bilyj-spysok-11-media-shho-staly-najyakisnishymy-i60964> (дата звернення: 29.03.2025).
3. Історія Instagram. Від картинок і хештегів до корпорації за 10 років. URL: <https://uaspectr.com/2020/10/22/istoriya-instagram/> (дата звернення: 27.03.2025).
4. Інстаграм як сучасна платформа для популяризації журналістського контенту. URL: <https://zhytomyr.ua/instagram-as-platform-for-journalistic-content> (дата звернення: 26.03.2025).
5. Популярність соцмереж і можливості для брендів. Як людство взаємодіє з цифровими технологіями – звіт Digital 2024. URL: <https://mediamaker.me/yak-lyudstvo-vzayemodiye-z-czyfrovymy-tehnologiyamy-zvit-digital-2024-8566/> (дата звернення: 27.03.2025).
6. Семен Н. Роль соціальної мережі Instagram у популяризації журналістського контенту. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2022. № 1 (3). С. 74–79.
7. Шевчук Б. І. Бізнес у соціальних мережах. Львів: *Львівський національний університет імені Івана Франка*. 2021. 215 с.
8. Як журналісту вести Instagram-сторінку. URL: <https://internews.ua/opportunity/how-journalists-can-use-Instagram> (дата звернення: 23.03.2025).
9. Relying on social media for news is dangerous. URL: https://www.miamistudent.net/article/2024/03/read-the-news?ct=content_open&cv=-cbox_latest (дата звернення: 23.03.2025).

Петровська Ольга,
*студентка II курсу спеціальності «Менеджмент»,
Державний торговельно-економічний університет*
Науковий керівник:
Разіцький Віталій,
*доцент кафедри філософії, соціології та політології,
кандидат історичних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0311-8317>

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНИХ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТВОРЕННІ ЦИФРОВОГО ВМІСТУ ТА ЦИФРОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Предметом функціонування систем штучного інтелекту є інформація, що дає привід вважати розвиток цієї технології суттєвим фактором майбутніх комплексних перетворень. Навчання штучного інтелекту відбувається на основі опрацювання значних масивів даних та визначення закономірностей для формування можливостей прогнозування, обробки та сортування відомостей, прийняття оптимальних рішень. Це свідчить про те, що застосування подібної інновації впливатиме на формування наступної сходинки прогресу постіндустріального суспільства, де інформація є центром обертання різних сфер життя. Механізація, автоматизація та змога позбавлення від рутинних операцій є запорукою всебічного розвитку як працівника – гравця на ринку праці в системі економічних відносин, так і людини – учасника суспільства, адже подібний перерозподіл обов’язків передбачає зосередження людської праці у більш наукоємних галузях та складних процесах, які потребують креативності, критичного мислення, емоційного інтелекту, соціальних та лідерських навичок, що апріорі служить прогресу як на рівні держави, так і окремої людини.

Однак, враховуючи перебування на тому етапі, де поширення систем штучного інтелекту значно випереджає їхнє регулювання, застосування цієї технології може бути протилежним за своєю сутністю: замість звільнення людини від одноманітних і повторюваних дій, штучний

інтелект може використовуватись з метою уникнення саме тих видів роботи, на яких варто концентрувати людські зусилля. Це характеризує розповсюдження інструментів штучного інтелекту як неоднозначне явище, що потребує вивчення в контексті як переваг, так і потенційних загроз.

У напрямку створення та розповсюдження цифрового вмісту найчастіше використовуються генеративні системи штучного інтелекту, ґрунтовна відмінність яких полягає в тому, що вони призначені не для впорядкування даних, а для створення нового вмісту. Разом із цим, така здатність вимагає складнішого процесу підготовки, що полягає в навчанні на великих масивах інформації [1]. Звідси випливають ризики, пов'язані з походженням вмісту, що використовується для навчання штучного інтелекту: потреба в істотній кількості даних може спонукати розробників генеративних систем вдаватися до етично та юридично сумнівних способів залучення інформації, як-от використання особистого вмісту користувачів соціальних мереж, включно з авторськими графічними, текстовими, відео- та аудіоматеріалами. У зв'язку з недостатнім рівнем законодавчого регулювання подібних процесів користувачі, чиї дані були використані без їхнього відома та дозволу, не можуть мати гарантії захисту, посилаючись на порушення авторського чи інших прав.

Іншим ризиком, пов'язаним із особливостями генеративних систем штучного інтелекту, є безпосередньо отриманий вміст та спосіб його використання. Висока якість та реалістичність фото- й відеоматеріалів, створених за допомогою штучного інтелекту, роблять їх потенційно небезпечними засобами дезінформації суспільства в цифровому просторі. Крім цього, унаслідок генерації штучним інтелектом вмісту, що позиціонується як культурно-мистецький, відбувається позбавлення людини не одноманітної, а креативної та розумової роботи за допомогою інновацій. В академічному середовищі зловживання сервісами штучного інтелекту можна вважати новою формою академічної недоброчесності, а також фактором послаблення стимулів до інтелектуального та творчого розвитку.

Варто зауважити, що штучний інтелект слід розглядати передусім у контексті залежності від людини, в руках якої він знаходиться як інструмент, адже вибір мети і способу користування технологією і стає джерелом можливої шкоди, якої не здатні цілковито передбачити навіть творці технології. Як повідомляє видання The New York Times, Джеффри

Хінтон, який присвятив розвитку штучного інтелекту значну частину свого життя та вважається його «хрещеним батьком», залишивши посаду в Google, висловив свої побоювання щодо шкоди, якої може завдати така технологія за необачного та неетичного використання [2]. У квітні 2023 понад 1000 підприємців, науковців та дослідників, серед яких Стів Возняк, Ендрю Янг та Рейчел Бронсон, заявили у відкритому листі про свою вимогу призупинити тренування систем штучного інтелекту, потужніших за GPT-4, з метою врегулювання етичних аспектів [3].

Суттєві технологічні зміни та зрушення не можуть не відобразитися на стані суспільства, у випадку із розповсюдженням штучного інтелекту, на ставленні до роботи, працевлаштування, освіти, а також на рівні довіри до інформації в цифровому просторі. Дуже жорстке законодавче регулювання, а тим паче заборона певної технології на національному рівні не призведуть до довгострокової безпеки, адже розвиток та поширення інновації перемістяться до інших регіонів з більш вільним та сприятливим регуляторним середовищем [4, с. 187-188]. З огляду на це, оптимальним рішенням є координація країн щодо розробки законодавства у сфері регулювання створення та використання систем штучного інтелекту, а також формування міжнародних стандартів. Внесок у врегулювання питання етичного використання цієї технології зробили ЄС (Artificial Intelligence Act) [5] та США (National AI Initiative Act) [6]. До того ж існують документи глобального рівня, як-от The G7 Hiroshima Artificial Intelligence Process (Хірошімський процес зі штучного інтелекту) [7].

Втім, етичне використання новітніх технологій передбачає не лише вплив з боку законодавства, а й розвинуте в суспільства розуміння межі між допустимим та неналежним застосуванням генеративного штучного інтелекту. Це включає прозорість та чесність щодо способу створення вмісту, який публікується, завдяки використанню спеціальних позначок для матеріалів, повністю або частково згенерованих за допомогою штучного інтелекту, а також розвиток навичок відрізняти автентичний вміст від згенерованого з метою уникнення впливу дезінформації.

Список використаних джерел:

1. Хазратов Н., & Кириченко І. Аналіз великих генеративних систем і їх відмінностей від інших систем ші. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (February 9, 2024; Athens, Greece), 2024. С. 62–63. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1597>

2. Cade Metz. 'The Godfather of A.I.' Leaves Google and Warns of Danger Ahead. *The New York Times*. 2023.

URL: <https://www.nytimes.com/2023/05/01/technology/ai-google-chatbot-engineer-quits-hinton.html>

3. Pause Giant AI Experiments: An Open Letter. *Future of Life Institute*. 2023. URL: <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/>

4. Fukuyama F. Our posthuman future: consequences of the biotechnology revolution. *New York: Farrar, Straus and Giroux*. 2002. URL: <https://avalonlibrary.net/ebooks/Francis%20Fukuyama%20%20Our%20Posthuman%20Future%20Consequences%20of%20the%20Biotechnology%20Revolution.pdf>

5. Document 32024R1689. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence. Official Journal of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32024R1689> (дата звернення: 23.03.2025).

6. H.R.6216 - National Artificial Intelligence Initiative Act of 2020. Congress.gov. URL: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/6216> (дата звернення: 23.03.2025).

7. G7 Hiroshima Process on Generative Artificial Intelligence. OECD iLibrary. 07.09.2023. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/g7-hiroshima-process-on-generative-artificial-intelligence-ai_bf3c0c60-en

Попадинець Софія,
студентка IV курсу спеціальності 061 Журналістика,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Балинський Ігор,
доцент кафедри журналістики, реклами
та зв'язків з громадськістю,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1703-5352>

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОБУДОВИ БРЕНДУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: КЕЙС ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОГО КОМПЛЕКСУ «КОРУНА»

З початку повномасштабного вторгнення в Україні спостерігається посилений інтерес до національної культури. Формування тренду на українську автентичність виявляється в зростанні уваги до традиційного мистецтва, ремесел, мови та історичної спадщини. У цьому контексті етнокультурні елементи стають важливим комунікаційним інструментом для брендів, оскільки сприяють зміцненню емоційного зв'язку з аудиторією та підкреслюють глибокі сенси, вкорінені у національній спадщині.

За дослідженням споживацьких трендів та настроїв від онлайн-курсу «Not only magic», понад 80% українців вважають, що комунікація брендів повинна включати підтримку української культури, а близько 78% респондентів підкреслюють важливість згадувати її в контенті [3]. Саме тому український бізнес активно використовує інфоприводи та важливі події в житті держави для інтеграції культурних та етнокультурних аспектів у свою діяльність. Ця стратегія дозволяє їм посилити взаємозв'язок з аудиторією. Бренди, які будують усю свою комунікацію на основі етнокультурного контенту, не лише створюють унікальну ідентичність, а й успішно вирізняються на ринку посеред конкурентів, створюючи сильну асоціацію з певними культурними цінностями та традиціями. Згідно з дослідженням Наталі Кукіної, Ярослави Савчук та Алли Лялюк, соціальна відповідальність бренду, яка охоплює екологічні

та соціальні ініціативи, сприяє зміцненню довіри споживачів та підвищенню рівня їхньої лояльності [1, с. 5].

На основі теоретичних висновків щодо впливу соціальної відповідальності та етнокультурного контенту на формування брендової лояльності, розглянемо приклад реалізації цих стратегій у готельно-курортному комплексі «Коруна». Він розташований у селі Татарів на Прикарпатті, і як сам готель, так і його територія, виконані в гуцульському стилі. Бренд успішно інтегрує етнокультурні елементи у свою комунікацію. Ця стратегія дозволяє їм позиціонувати себе як неофіційних амбасадорів Гуцульщини та створювати сильну емоційну асоціацію з регіоном серед клієнтів.

Для розвитку сторінки в етнокультурному стилі активно інтегрують діалектні форми в текстах, які є характерними для того краю. Використання регіональної лексики, таких слів як «файно», «йо», «газдувати», «набуватися», підкреслює ідентичність бренду та сприяє формуванню позитивної асоціації з культурними традиціями серед клієнтів. Окрім цього, в соціальних мережах є рубрики контенту, які також відповідають етнокультурному стилю сторінки:

- «Амбасадори Гуцулії» – відео від ugc-кріейтора про Гуцулію та гуцульське життя в «Коруні».
- «Література» – вірусний контент у форматі атмосферних відео з віршами українських митців, що супроводжуються вражаючими кадрами з комплексу.
- «Гуцульські гостинці» – контент у форматі відео-скетчів про гостей ресторану, що супроводжуються гумористичними ситуаціями та висвітлюють регіональні особливості.
- «Життя в Гуцулії» – інтерактивний та автентичний спосіб показу переваг і унікальних місць готельно-курортного комплексу «Коруна».

Для емоційного підсилення контенту готельно-курортного комплексу «Коруна» використовується поєднання етно та гуцульської музики з сучасними ритмами. Це надає відео особливого колориту та посилює емоційний зв'язок приналежності до етнокультури регіону.

Спеціальна обробка фото передбачає застосування колірної палітри, розробленої спеціально для цього проєкту. Це дозволяє вирізнитися серед інших та підкреслює унікальність комплексу. Трендові відеоформати органічно поєднуються з гуцульським стилем та доповнюються унікальними акцентами. Такий підхід вирізняється автентичністю, руйнує одноманітність і привертає увагу глядача. Також

на візуальне сприйняття впливає дизайн-система проєкту в соціальних мережах. Це елементи, кольори та шрифти. Вони мають вплив на формування емоційного зв'язку, на ідентичність та привабливість сторінки [2].

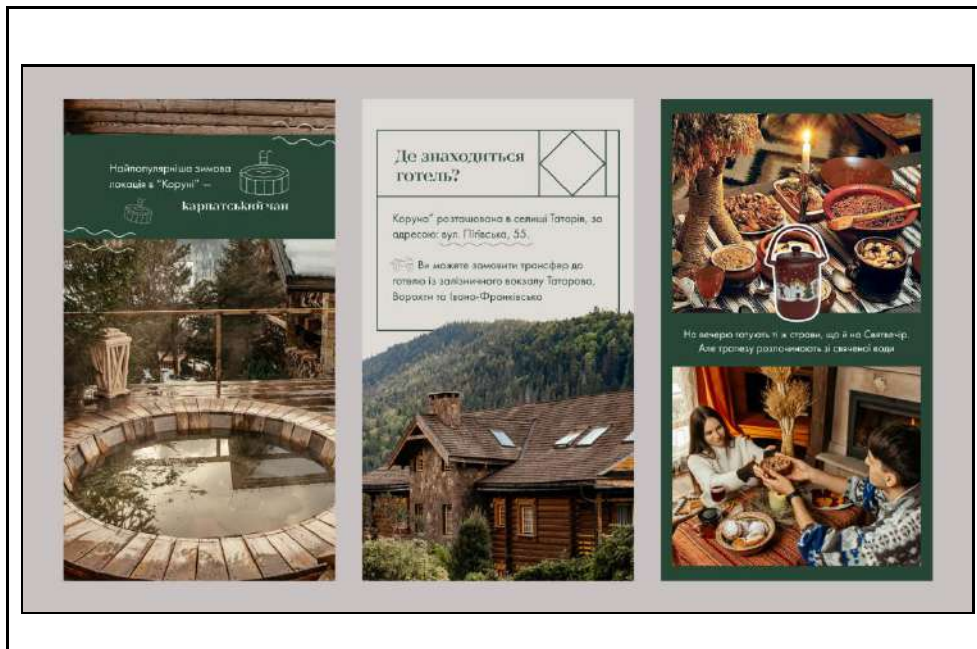

Рис 1. Приклад візуальної комунікації через сторіс, авторська розробка

Отже, етнокультурний контент набирає широкої популярності на українському ринку і є важливим елементом комунікації брендів. Для його створення потрібно пропрацювати візуальну, музичну та текстову модель комунікації. Особлива подача матеріалу може залучати нову аудиторію через свій унікальний колорит та автентичність і зробити його ефективним інструментом для просування бренду в соціальних мережах.

Список використаних джерел:

1. Кукіна, Н., Савчук, Я., Лялюк, А. Аналіз ролі соціальних мереж у формуванні брендової лояльності. С. 5-6.
2. Дизайн соціальних медіа та його роль у маркетингових кампаніях: вплив на ефективність та конверсію. URL: <https://salo.li/Ae1b973> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Український споживач у 2023 році: дослідження споживацьких трендів, настроїв, очікувань. URL: <https://surl.li/goichp> (дата звернення: 01.04.2025).

Селюніна Надія,
*студентка IV курсу спеціальності 081 Право,
ЗВО «Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ»*
Василенко Валентина,
*завідувач кафедри гуманітарних дисциплін,
кандидат філологічних наук, доцент,
ЗВО «Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ»,
м. Суми, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9167-1130>

TELEGRAM: ВІД КАНАЛУ КОМУНІКАЦІЇ ДО МАЙДАНЧИКА БИТВИ ЗА ІНФОРМАЦІЙНУ ПЕРЕВАГУ

Telegram став важливим інструментом для спілкування та обміну інформацією, особливо в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Окрім функцій месенджера, Telegram перетворився на потужну інформаційно-комунікаційну платформу, що дозволяє користувачам швидко отримувати новини та обмінюватися повідомленнями, фотографіями та відео. Це стало можливим завдяки особливостям платформи, яка дозволяє користуватися не тільки текстовими повідомленнями, але й аудіо, відео та іншими форматами.

Telegram має великий потенціал для миттєвого обміну інформацією та став однією з головних платформ для отримання новин про війну. Проте цей потік інформації містить не лише офіційні повідомлення, а й чутки, спекуляції та навіть дезінформацію. Це створює як можливості, так і небезпеки для суспільства. Канали, пов'язані з Росією, активно використовують Telegram для поширення фейкових новин, що підривають довіру до української влади і військових. Крім того, анонімність Telegram дає можливість для маніпуляцій, що призводить до поширення паніки та хибних уявлень серед населення.

Популярність Telegram в Україні значно зросла після блокування російських соціальних мереж у 2017 році, а також після початку повномасштабної війни. В Україні Telegram став важливим інструментом для швидкого отримання інформації, і українська влада теж активно

використовує цю платформу для комунікації з громадськістю. За даними дослідження Kantar, месенджером Telegram користуються 88% українців [2]. Завдяки зручності, анонімності та широким можливостям для створення та поширення контенту, Telegram став майже невід'ємною частиною інформаційного ландшафту України.

Проте Telegram-канали не мають чіткої класифікації, що ускладнює споживання інформації. Канали можуть охоплювати різні теми – від новин до політики, розваг, спорту та навіть психологічної допомоги. Відсутність структурованої організації контенту змушує користувачів орієнтуватися у великій кількості каналів, де важко зрозуміти, де надається перевірена інформація, а де дезінформація. Відповідно, актуальним стає розвиток медіаграмотності серед населення, що дозволить розпізнавати надійні джерела від неперевіраних.

Тематика новин, що цікавить користувачів Telegram-каналів, відображає актуальні події та інформаційний порядок денний. За даними соціологічних досліджень, 95,5% українців у Telegram цікавляться новинами про військові дії, а 90% – про запуск ракет і безпілотників. Вони також активно слідкують за політичними подіями як в Україні (81%), так і за кордоном (81,5%) [2].

Telegram став не лише місцем для отримання новин, але і майданчиком для політичних дебатів. Анонімність платформ дозволяє користувачам вільно висловлювати свої думки, обговорювати політичні питання та виклики, не побоюючись переслідувань. Однак це ж дає можливість для маніпуляцій і навіть для поширення пропаганди. Водночас платформа залишається популярною через свою зручність і швидкість, що робить її привабливою для користувачів в умовах війни.

Популярність Telegram в Україні зростає також завдяки його здатності забезпечувати миттєвий обмін інформацією без посередників. Платформа підтримує різноманітні формати повідомлень, включаючи текст, відео, аудіо та навіть спеціалізовані боти. Користувачі можуть створювати канали для розповсюдження новин, групи для обговорень або навіть запускати власні проекти. Усі ці функції дозволяють ефективно обмінюватися інформацією, при цьому забезпечуючи високий рівень конфіденційності завдяки шифруванню повідомлень.

Незважаючи на те, що Telegram стає потужним інструментом для інформування громадськості, виникають і певні загрози. На платформі активно поширюється пропаганда, особливо з боку Росії, що намагається використовувати Telegram для маніпулювання громадською думкою.

Платформа також може стати об'єктом кібератак, фішингу та інших загроз. Враховуючи це, у 2023 році були введені обмеження на використання Telegram в Україні серед державних службовців, працівників військових та інших важливих інституцій [1].

Отже, на початок 2025 року Telegram залишається основним джерелом новин для українців. Хоча його ринкова частка зросла лише на 1%, 73% користувачів обирають його як основну платформу для отримання інформації. За 2024 рік популярність Telegram в Україні досягла 81%. Половина громадян вважають, що держава не повинна втручатися в його діяльність, і лише 4% виступають за його заборону. Однак представники СБУ та Генштабу ЗСУ вказали на використання Telegram ворогом для кібератак, фішингу та поширення шкідливого ПЗ. Для зменшення ризиків було прийнято рішення заборонити використання Telegram на офіційних пристроях державних службовців та працівників, що забезпечують критичну інфраструктуру.

Список використаних джерел:

1. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/6994.html>.
2. Користування соцмережами за день: де українці споживають контент. URL: <https://t.me/KantarUkraine/346>.

Ходічева Єлизавета,
студентка II курсу спеціальності 061 Журналістика,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Качмар Віра Михайлівна,
завідувачка кафедри журналістики,
реклами та зв'язків з громадськістю,
кандидатка філологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ВНУТРІШНІЙ ПІАР ЯК ІНСТРУМЕНТ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ: АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ ПРАЦІВНИКІВ

У сучасних компаніях все частіше говорять про важливість внутрішнього піару як частини системи управління персоналом. Це не лише інструмент інформування, а й потужний засіб формування довіри, командної згуртованості та мотивації працівників. Сьогодні, в умовах розвитку ринку праці, корпоративна культура та внутрішній PR відіграють ключову роль у формуванні мотиваційної моделі взаємодії між компанією та її працівниками. Успішні компанії все частіше використовують внутрішній PR як стратегічний інструмент управління персоналом та формування корпоративної ідентичності.

Внутрішній PR (internal PR) – це сукупність комунікаційних інструментів, що спрямовані на покращення взаємодії всередині організації, формування довіри до керівництва, покращення лояльності, інформування працівників про досягнення компанії та залучення їх до реалізації спільних цілей.

За словами Д. А. Мірошніченка, внутрішній PR спрямований на зміцнення організаційної культури та формування довіри працівників до керівництва [1]. Внутрішній PR охоплює систему заходів, спрямованих на побудову довіри, відкритого діалогу, пояснення змін, підтримку розвитку та визнання заслуг працівників.

Корпоративна культура, як зазначають дослідники, – це набір цінностей, норм, ритуалів та моделей поведінки, які прийняті в компанії.

Вона виконує регулятивну, інтеграційну та ідентифікаційну функції, впливаючи на те, як працівники сприймають себе в структурі організації. Як підкреслюють Є. Крикавський та К. Калинець, корпоративна культура є основою внутрішньої мотивації персоналу та визначає рівень його залученості до досягнення цілей організації [2].

Прикладом ефективного впровадження внутрішнього PR як інструменту корпоративної культури є діяльність Торгово-виробничої групи компаній ВБА. Компанія працює на ринку B2B понад 18 років, об'єднуючи виробництво, торгівлю, зовнішньоекономічну діяльність та інноваційні підходи до управління.

У 2023 році компанія запровадила чотириденний робочий тиждень для офісних працівників, залишивши п'ятницю резервним днем. Вона може використовуватися працівниками для навчання, відпочинку або завершення задач. Проект супроводжувався прозорою внутрішньою комунікацією, системою зворотного зв'язку, автоматизацією документообігу та впровадженням посадових інструкцій. Внутрішній PR у цьому випадку виконував не просто функцію інформування, а був ключовим чинником довіри, залучення та впровадження змін [4].

ВБА також реалізує ініціативи, спрямовані на підтримку родин працівників. Один із прикладів турботи компанії ВБА про родини працівників – програма «Шкільна стипендія». Це не лише фінансова підтримка, а й визнання зусиль, наполегливості та прагнення до розвитку. Програма включає два напрямки:

«Стипендія успіху» для учнів зі стабільно високими результатами.

«Стипендія прогресу» для тих, хто показав покращення в навчанні за семестр.

Ця програма виконує важливу комунікаційну функцію: батьки відчують турботу та визнання з боку роботодавця, а діти – гордість за роботу мами чи тата. Вона мотивує працівників бути частиною команди не лише на робочому місці, а й у родинному вимірі. Це зміцнює корпоративну культуру, створює атмосферу довіри та залученості на багатьох рівнях.

Окрему увагу компанія приділяє святкуванню важливих подій: днів народжень співробітників та їх родин, новорічних зустрічей, корпоративних свят. Ці заходи зміцнюють командну взаємодію та сприяють формуванню емоційного зв'язку між працівниками й компанією. Ще один напрям – 100% компенсація занять спортом.

Працівники можуть обирати будь-яку активність – тренажерну залу, танці, йогу, плавання, а компанія компенсує витрати.

На виробництві були впроваджені ігрові механіки, наприклад, лотереї за дотримання правил безпеки та внутрішнього розпорядку. Такі ініціативи формують дружню, залучену атмосферу навіть у фізично важкій роботі. Окрему увагу в компанії ВБА приділяють ігровим ініціативам, які мотивують співробітників до високих результатів.

У 2021 році був реалізований проєкт під гаслом: «Яке літо без кабриолету?». Це була масштабна внутрішня гра, у межах якої співробітники змагалися за щотижневу можливість отримати в користування заправлений кабриолет. Переможець тижня мав змогу провести увесь тиждень, катаючись на ньому з друзями або родиною. Це була не просто розвага – гра мала чіткі правила: учасник повинен був виконати встановлену квоту продуктивності за минулий тиждень на 100% і перевиконати поточну. Такий підхід стимулював не лише індивідуальні результати, а й командну підтримку.

Головна мета – підвищення лояльності до цілей компанії та залучення працівників до зростання прибутку в літній період. Проєкт став прикладом ефективного використання внутрішнього PR як інструменту нематеріальної мотивації, що поєднує емоційність, визнання, змагання та командну гордість. Він викликав неабиякий інтерес, підтримку та щире участь з боку колективу.

Ще одним важливим елементом внутрішньої культури компанії є благодійний фонд допомоги для співробітників. Компанія ВБА створила окремий фонд, у який працівники можуть звертатися у складних життєвих ситуаціях – під час серйозної хвороби, травм або інших обставин, що потребують негайної підтримки. Фонд функціонує на принципах довіри, відкритості та підтримки, а рішення щодо допомоги приймаються прозоро, з урахуванням потреб конкретної людини. Цей інструмент став не лише матеріальною підмогою, а й джерелом емоційної стабільності: працівники знають, що в компанії про них подбають навіть у складні моменти життя.

Таким чином, внутрішній PR у ВБА охоплює не лише інформаційну підтримку, а й реальні дії, які формують атмосферу безпеки, турботи та взаємоповаги [4].

На думку Н. Гринюк, ефективна система внутрішнього PR є запорукою гармонійної взаємодії працівників і підвищення

конкурентоспроможності компанії [3]. У ВБА внутрішній PR став не лише частиною комунікації, а стратегічним елементом, який підтримує стабільність, згуртованість і розвиток компанії. Внутрішній PR – це не лише інформаційна підтримка, а частина цілісної корпоративної стратегії. Він дозволяє досягати високого рівня залученості працівників, формувати позитивний імідж роботодавця та підтримувати корпоративну ідентичність.

В умовах трансформаційних змін, пов'язаних із війною, економічною нестабільністю та зростанням ролі людського капіталу, внутрішній PR набуває ще більшого значення. Турбота про людей, відкритість, чесність і щирість у комунікаціях – це те, що будує довіру та дозволяє зберігати команди.

HR-комунікації та внутрішній PR стали потужними інструментами стабілізації та розвитку в компанії ВБА. Саме тому їх можна розглядати як приклад стратегічного ресурсу, що забезпечує сталість організації, її конкурентоспроможність та ефективність у довгостроковій перспективі.

Результати впровадження внутрішнього PR підтверджують важливість системного підходу до комунікацій. Це дозволяє не лише покращити морально-психологічний клімат, але й досягти відчутних показників у бізнесі. Успішне впровадження таких практик є підтвердженням того, що інвестиції у внутрішню культуру та комунікацію – це інвестиції в стабільне майбутнє компанії.

Список використаних джерел:

1. Мірошніченко Д. А. Формування корпоративної культури інструментами внутрішнього PR. 2015. № 25/1. С. 66–70.
2. Крикавський Є. В., Калинець К. С. Вплив корпоративної культури на мотивацію та залученість колективу. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. С. 48–54.
3. Гринюк Н. Г. Сутність внутрішнього PR як засобу формування корпоративної культури. *Вісник ХНАДУ*. 2017. Вип. 77. С. 159–163.
4. Внутрішні матеріали компанії ВБА. 2021-2024. 15 с. [Неопубліковане джерело]. Офіційні сторінки компанії ВБА. URL: <https://vbatradegroup.sitepulse.com.ua/>

УДК 621.315.2

Бабчук Едуард,
студент II курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1385-845X>
Науковий керівник:
Ващишак Сергій,
к.т.н., доц. кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1753-1540>

CapPIN: САМОЗАТИСКНЕ КОНТАКТНЕ З'ЄДНАННЯ ДЛЯ БАГАТОРАЗОВОГО ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС МАКЕТУВАННЯ ТА ПРОТОТИПУВАННЯ

У сучасній електроніці, а особливо під час макетування та прототипування, виникає потреба у швидкому, надійному та багаторазовому з'єднанні контактів, яке дозволяє зменшити використання пайки та забезпечити стабільний електричний контакт, що надійно працює в широкому діапазоні частот. Розроблений пристрій CapPIN є універсальним рішенням для тимчасових та постійних з'єднань електронних модулів, таких як Arduino, ESP, STM, тощо.

Конструкція запропонованого нами пристрою забезпечує високий рівень надійності, можливість багаторазового використання та мінімальний контактний опір. Використання CapPIN дозволяє значно заощаджувати час на етапах макетування та прототипування, зменшуючи необхідність в пайці та скорочуючи час, що витрачається на перепідключення компонентів. Це підвищує ефективність робочого процесу та знижує ймовірність виникнення помилок при роботі з контактами.

CapPIN складається з трьох основних елементів:

1. Металевий контактний елемент – виготовлений з електролітичної мідної фольги, забезпечує низький опір та високу електропровідність.

2. Облицювання з діелектричного матеріалу – пластмасова оболонка, що захищає контактний елемент від механічних пошкоджень та забезпечує електричну ізоляцію.

3. Механізм самозатискання – конструктивний елемент, що забезпечує щільний контакт з електронним піном і дозволяє надійно утримувати з'єднання без застосування додаткових інструментів (конструкція містить ноу-хау).

Запропонована конструкція CarPIN може працювати з низькими та середніми значеннями струмів (до 2 А) у діапазоні частот до 200 МГц. Система самозатискання працює за принципом зміщення контактного елемента під дією введенного піна, що призводить до збільшення сили притискання, а витягання піна здійснюється легким покручуванням (Рис. 1).

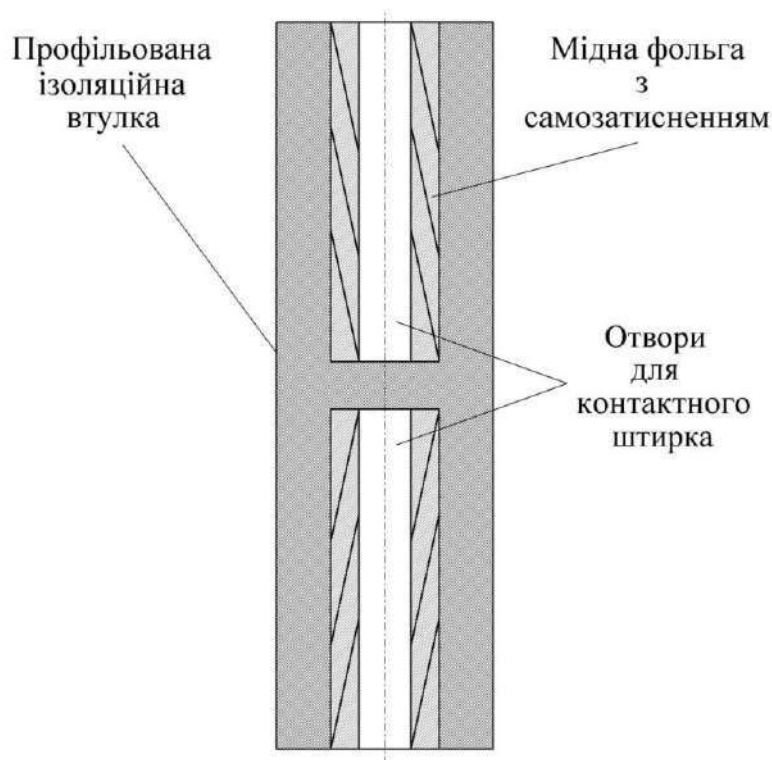

Рис. 1. Креслення CarPIN

При введенні контакту в з'єднання відбувається автоматичне ущільнення, що забезпечує високу надійність контакту та мінімальний контактний опір. Витягування здійснюється обертальним рухом, що зменшує зусилля, необхідне для вилучення.

Технічні характеристики:

- розрахунковий термін експлуатації: не менше 5000 підключень;
- контактний опір: $< 0.1 \text{ Ом}$;

- допустимий струм: до 2 А;
- частотний діапазон роботи: до 200 МГц;
- матеріал контактів – мідь;
- матеріал корпусу – пластмаса;
- кількість точок під'єднання – 1 або 2;
- вид приєднаних контактів – стандартні (квадратного перерізу з довжиною 0,6 мм); круглі, діаметром 0,6 мм; виводи резисторів та конденсаторів, діаметром 0,6 мм.

Переваги нашої розробки:

- висока надійність – конструкція розрахована на тривалий термін експлуатації, середній час напрацювання на відмову має бути не меншим за 5000 годин;
- швидке з'єднання – відсутність необхідності в пайці;
- багаторазове використання – на відміну від стандартних роз'ємів, CarPIN може застосовуватися повторно без значних втрат у якості контакту;
- гнучкість застосування – підходить для різноманітних мікроконтролерів та модулів.

Запропонований пристрій CarPIN є перспективним рішенням для швидкого та надійного з'єднання електронних компонентів під час тестування прототипів пристроїв. Завдяки конструкції, що забезпечує самозатискання та низький контактний опір, він може використовуватися в широкому спектрі електронних проектів – від прототипування до активного макетування. Майбутні дослідження будуть зосереджені на тестуванні пристрою в реальних умовах та оптимізації конструкції для ще більшого підвищення надійності та зручності використання.

Білан Юлія,
студентка IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ващишак Сергій Петрович,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат технічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

АНАЛІЗ ПОТРЕБ ТА ІСНУЮЧИХ ВЕБ-РЕСУРСІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Розвиток інформаційних технологій суттєво змінив підходи до психологічної підтримки. Онлайн-сервіси дозволяють отримувати допомогу в будь-який час, що є важливим для людей з обмеженим доступом до офлайн-консультацій. Завдяки відеозв'язку, чатам і мобільним додаткам користувачі можуть спілкуватися з психологами та брати участь у групових терапіях. Основними перевагами є доступність і анонімність, що дозволяє подолати страх осуду. Крім того, персоналізований підхід спрощує вибір фахівця, враховуючи специфіку проблеми, вартість послуг і графік роботи. Однак деякі користувачі можуть стикатися з технічними труднощами, що необхідно враховувати при розробці таких платформ [1].

Аналіз існуючих платформ дозволяє також оцінити технічні вимоги до ресурсів, що розробляються, а також визначити ключові тренди в галузі, такі як інтеграція з мобільними додатками, персоналізація контенту чи можливості для користувачів активно взаємодіяти з платформою через різноманітні форми підтримки. Це не лише допомагає зрозуміти, які функції є найбільш затребуваними на ринку, але й сприяє вдосконаленню підходу до розробки веб-ресурсів для надання підтримки психічному здоров'ю.

Для оцінки конкурентного середовища було проведено детальний аналіз популярних платформ для підтримки психічного здоров'я, що включає як вже відомі рішення, так і нові, які тільки набирають популярності на ринку. Серед них:

BetterHelp – це одна з найбільших платформ у світі мережі кваліфікованих і досвідчених терапевтів, що пропонує онлайн-консультації з сертифікованими психологами. Перевагами є широкий вибір спеціалістів, доступність із будь-якої точки світу. А недоліками – високі ціни на послуги, відсутність локалізації для українського ринку [2].

Talkspace – є унікальним рішенням у світі онлайн-терапії, яке фокусується на гнучкості та доступності через цифрові технології. Ця платформа виділяється своєю моделлю комунікації, яка дозволяє користувачам взаємодіяти з терапевтами через текстові повідомлення, голосові записи або відеосесії, що дає змогу обирати найзручніший спосіб спілкування. Особливістю Talkspace є акцент на асинхронному зв'язку. Користувачі можуть надіслати повідомлення терапевту будь-коли, отримуючи відповіді протягом встановленого періоду, що забезпечує безперервність підтримки без необхідності чіткого розкладу сесій [3].

PsyPortal – це українська платформа, що пропонує широкий спектр до матеріалів, таких як статті, відеоуроки та форуми, що дозволяють користувачам отримувати корисну інформацію. Однією з ключових переваг PsyPortal є його локалізований контент, адаптований до української аудиторії. Платформа надає безкоштовний доступ до багатьох матеріалів, що робить її зручною для широкого кола користувачів, незалежно від фінансових можливостей.

Проте у PsyPortal відсутні інтегровані інструменти для проведення онлайн-консультацій, що знижує його функціональність як сервісу для прямої психологічної допомоги [4].

У межах дослідження детально розглянуто вплив сучасних технологій на сферу психологічної підтримки, а також проведено всебічний аналіз існуючих веб-ресурсів, спрямованих на надання психологічної допомоги.

Зокрема, були вивчені платформи BetterHelp, Talkspace, PsyPortal, що дозволило виявити основні недоліки існуючих рішень. Серед них – обмежений функціонал, низька інтерактивність і відсутність належної локалізації для різних регіонів, що значно знижує ефективність використання таких сервісів для української аудиторії.

На основі проведеного аналізу визначено необхідність створення інноваційної платформи психологічної підтримки, яка враховувала б потреби українських користувачів. Така платформа повинна включати

клуб підтримки та зручний календар для вибору часу консультації, що дозволить зробити процес взаємодії з психологами більш комфортним та доступним.

Список використаних джерел:

1. Lviv State University of Internal Affairs Institutional Repository : веб-сайт.

URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4001?locale=en>
(дата звернення: 23.03.2025).

2. BetterHelp : веб-сайт.

URL: <https://www.betterhelp.com/> (дата звернення: 23.03.2025).

3. Talkspace : веб-сайт.

URL: <https://www.talkspace.com/> (дата звернення: 23.03.2025).

4. PsyPortal : веб-сайт.

URL: <https://www.psyportal.org/> (дата звернення: 24.03.2025).

УДК: 378.16:51

Бойчук Богдан,
*студент IV курсу, ІПЗс-21-1,
факультет суспільних та прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Пашкевич Олег,
кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

РОЗВИТОК МОБІЛЬНИХ АНІМЕ-ДОДАТКІВ

Сьогодні на ринку мобільних додатків для перегляду аніме домінують кілька великих сервісів, таких як Crunchyroll, Funimation, Netflix тощо. Ці платформи забезпечують доступ до значної бібліотеки контенту, але мають низку недоліків, серед яких: наявність реклами в безкоштовних версіях, обмежений доступ до популярних аніме у певних регіонах, а також обмежені можливості індивідуального налаштування інтерфейсу

та контенту. Такий набір факторів вказує на необхідність пошуку нових рішень для покращення користувацького досвіду [1].

Популярність аніме-культури постійно зростає, особливо серед молоді, що стимулює розвиток мобільних додатків, орієнтованих на цей контент [3]. Наявні рішення не завжди враховують особливі потреби користувачів, які прагнуть отримати зручний і швидкий доступ до контенту без реклами, персоналізовані рекомендації, можливість завантажувати епізоди для перегляду офлайн та зручний інтерфейс. З огляду на ці обставини, дослідження варіантів покращення мобільних додатків для перегляду аніме набуває особливого значення і здатне вплинути на розвиток ринку [2].

Мета роботи полягає в дослідженні перспектив розвитку мобільних додатків для перегляду аніме з акцентом на вдосконалення користувацького досвіду. Для цього пропонується провести аналіз ключових функцій популярних платформ, визначити їхні недоліки та окреслити способи покращення сервісів для підвищення зручності для користувачів [1].

Існуючі аніме-платформи часто обмежуються базовими рекомендаціями. У роботі пропонується розробити алгоритми на основі машинного навчання, які враховуватимуть не тільки попередні перегляди, але й оцінки, які користувачі залишають для окремих епізодів. Це дозволить більш точно відображати їхні вподобання і стимулюватиме інтерес до контенту [1]. Крім того, багато користувачів зазначають, що інтерфейси сучасних платформ інколи є перевантаженими елементами [2]. Структура додатку, яка є простою і логічною, позитивно вплине на користувацький досвід, особливо для новачків. Наприклад, можна покращити функцію пошуку і додати розділи для зручної навігації за жанрами. Важливою також є функція офлайн-перегляду, яка популярна серед мобільних користувачів. Вона дозволяє завантажувати епізоди для перегляду без підключення до Інтернету, що є зручним для користувачів, які часто подорожують [3]. Майже всі додатки у безкоштовній версії містять рекламу. Запропоновано впровадити прозору систему підписки, що дозволить обирати між безкоштовним використанням із рекламою та платним пакетом для перегляду без реклами [2].

Таким чином, орієнтація на потреби аудиторії та застосування сучасних технологій при розробці мобільних додатків для перегляду аніме дозволять значно покращити користувацький досвід. Пропоновані

оновлення, як-от персоналізація рекомендацій, оптимізований інтерфейс, функція офлайн-перегляду та система підписки без реклами, роблять додаток зручнішим і привабливішим для користувачів, що підвищує його потенціал на ринку.

Список використаних джерел:

1. Zhang, X., Zhang, Y. Personalization in streaming platforms: Machine learning approaches. *Journal of Streaming Technology*. 2021. № 5(3). P. 245-258.
2. Liu R. User experience in mobile applications: Best practices and challenges. *UI/UX Journal*. 2020. № 12(1). P. 45-67.
3. Tani H. Anime streaming platforms and their impact on global media consumption. *Media Studies Review*. 2019. № 8(3). P. 112-130.

УДК 339.138:004

Боринець Роман,
студент IV курсу бакалаврату, ІПЗс-2021-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Демчина Микола,
доцент кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНСТРУМЕНТІВ ПОШУКУ ТА ПОРІВНЯННЯ ТОВАРІВ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ З ПРОДАЖУ ТЕХНІКИ

Сучасні інтернет-платформи для продажу техніки стикаються з постійним зростанням асортименту товарів та високими очікуваннями споживачів щодо ефективності пошуку інформації. За статистикою, 81% покупців здійснюють онлайн-дослідження товарів перед покупкою [1]. Більшість користувачів також порівнюють різні пропозиції: близько 78% онлайн-покупців використовують інструменти порівняння цін для вибору найкращої пропозиції, а в сегменті електроніки до 87%

споживачів регулярно зіставляють характеристики різних моделей перед придбанням [2]. Відтак, якісні засоби пошуку та порівняння товарів відіграють ключову роль у задоволеності клієнтів та рівні продажів.

Попри важливість інструментів пошуку та порівняння, на практиці користувачі все ще постають перед труднощами: інколи пошукові системи не розуміють контекст запиту, а інтерфейси для порівняння складних технічних характеристик можуть бути незручними. Зокрема, дослідження зручності використання свідчать, що значна частина користувачів має проблеми з використанням стандартних функцій «порівняти товар», починаючи з етапу вибору позицій для порівняння, і закінчуючи безпосереднім зіставленням специфікацій на сторінці порівняння [3]. Це підкреслює актуальність пошуку шляхів оптимізації наявних рішень у цій сфері.

Для реалізації пошуку товарів на інтернет-платформах сьогодні широко застосовуються потужні пошукові двигуни. Зокрема, технології Apache Solr та Elasticsearch є основою багатьох проєктів електронної комерції, забезпечуючи можливості повнотекстового пошуку та навігації за фільтрами [4]. Такі системи використовують індексування описів і атрибутів товарів, дозволяють реалізувати автодоповнення пошукових запитів та підказки, а також фасетний пошук (перегляд за категоріями, діапазонами цін тощо). Правильно налаштована пошукова система здатна значно покращити клієнтський досвід. Згідно з опитуваннями, 76% користувачів вважають головним показником якості вебсайту легкість знаходження потрібної інформації [3].

Водночас традиційні пошукові механізми, що базуються переважно на простому зіставленні ключових слів, мають певні обмеження. Вони не завжди «розуміють» синоніми чи природну мову запитів, через що релевантні товари можуть не з'явитися в результатах пошуку. Для полегшення вибору складних товарів (таких як електроніка) багато платформ впроваджують функцію порівняння товарів, яка виводить технічні характеристики декількох обраних моделей поруч одна з одною. Згідно з дослідженням Baymard Institute, 38% провідних інтернет-магазинів мають окремий інструмент для порівняння продуктів [4]. Однак ефективність таких інструментів залежить від якості даних та реалізації. Поширені проблеми включають непослідовно заповнені специфікації товарів та брак пояснень щодо специфічних параметрів.

Застосування штучного інтелекту відкриває нові можливості для подолання обмежень традиційного пошуку та порівняння. Зокрема,

методи обробки природної мови (NLP) дають змогу пошуковому механізму аналізувати не лише точний збіг слів, а й зміст запиту. Це означає, що система розуміє наміри користувача, наприклад, пошуковий запит «зручний смартфон з хорошою камерою» отримає змістовну інтерпретацію, і алгоритм зможе знайти релевантні моделі, навіть якщо в описах товарів немає дослівного збігу з фразою запиту. NLP-алгоритми розпізнають синоніми та контекст, тому пошук стає толерантнішим до розмовних формулювань і граматичних помилок. У результаті користувач отримує повнішу вибірку релевантних товарів, що зменшує ймовірність ситуації, коли потрібний товар «не знайдено» через невдале формулювання запиту.

Ще одним перспективним напрямком оптимізації є персоналізація пошукової видачі та рекомендацій. Системи зі штучним інтелектом аналізують історію дій користувача (переглянуті товари, додані в кошик, здійснені покупки, попередні пошукові запити) та на основі цих даних адаптують результати під його вподобання. Наприклад, постійному клієнтові, який часто шукає товари певного бренду або типу, алгоритм «підніме» релевантні позиції цього бренду вище у списку результатів пошуку. Також покупцеві можуть пропонуватися індивідуальні рекомендації щодо товарів, що доповнюють пошук. Моделі штучного інтелекту також зіставляють уподобання користувача з поведінкою схожих клієнтів і контентом товарів, аби передбачити, які додаткові продукти можуть його зацікавити.

Наразі в галузі пошуку та порівняння товарів існує декілька підходів і реалізацій, що відрізняються рівнем використання новітніх технологій. Для впровадження пошуку багато компаній обирають платформи з відкритим кодом, наприклад, Apache Solr чи Elasticsearch, які забезпечують гнучкість і контроль, але вимагають значних зусиль щодо налаштування. Інші покладаються на комерційні хмарні сервіси (такі як Algolia, Azure Cognitive Search тощо), що надають функцію пошуку як готову послугу з вбудованими інструментами на основі штучного інтелекту. Найбільші гравці ринку електронної комерції, такі як Amazon, інвестують у розробку власних алгоритмів пошуку, оптимізованих під специфіку їх платформи. Кожен із цих підходів має свої сильні та слабкі сторони. Відкриті рішення є більш доступними за вартістю та гнучкішими в налаштуванні, проте вимагають глибоких знань і досвіду. Хмарні сервіси, навпаки, дозволяють швидше впроваджувати сучасні

технології, але водночас створюють залежність від зовнішнього постачальника.

Щодо інструментів порівняння, то внутрішні засоби порівняння, такі як функція «додати до порівняння» в онлайн-магазині, націлені на глибоке зіставлення характеристик декількох моделей із каталогу окремого інтернет-магазину. Натомість зовнішні сайти-агрегатори (такі як Google Shopping, PriceRunner, Hotline тощо) фокусуються на порівнянні цін та пропозицій на один і той самий товар у різних продавців. Перші залежать від структурованості та повноти даних каталогу, а другі – від здатності коректно зіставляти аналогічні товари з різних джерел. В обох випадках помітна тенденція до впровадження штучного інтелекту з метою підвищення якості інструментів порівняння.

Отже, на ринку співіснують різні рішення: від простих пошукових механізмів до високотехнологічних систем на основі штучного інтелекту. Вибір підходу визначається масштабом платформи, ресурсами та запитам аудиторії. Невеликі магазини можуть задовольнятися базовим функціоналом пошуку і типовою функцією порівняння товарів, тоді як великі платформи інвестують у власні моделі ранжування, рекомендацій та аналітики. Водночас відбувається поступовий перехід до хмарних рішень на основі штучного інтелекту. Це означає, що в перспективі навіть менш технологічно оснащені платформи зможуть запропонувати своїм користувачам досвід, порівнянний з лідерами галузі, використовуючи напрацювання у сфері штучного інтелекту.

Загалом інструменти пошуку та порівняння на онлайн-платформах для продажу техніки будуть ставати дедалі «розумнішими», швидшими та більш орієнтованими на користувача. Конкуренція та високі очікування клієнтів стимулюють постійний прогрес у цій галузі. Штучний інтелект уже зараз істотно підвищує якість пошуку і підбору товарів, і його роль буде лише зростати.

Список використаних джерел:

1. 37 Statistics Retail Marketers Need to Know for 2025. Conversation Analytics Software to Grow Revenue. *Invoca*. URL: <https://www.invoca.com/blog/retail-marketing-statistics#:~:text=%2081,Sour-ce:%20LSA> (date of access: 24.03.2025).
2. 100 Comparison Site Statistics, Benefits, Cons & Criteria - wecantrack. *wecantrack*. URL: <https://wecantrack.com/insights/comparison-site-statistics/#:~:text=%2078>,¹ (date of access: 24.03.2025).

3. Solr vs Elasticsearch: In-depth comparison for E-commerce. *Wise Engineering*. 2022. URL: <https://wise-engineering.com/blog/post/solr-vs-elasticsearch-in-depth-comparison-for-e-commerce/> (date of access: 24.03.2025).

4. 82 'Comparison Tool' Design Examples – Baymard. *Baymard Institute*. URL: <https://baymard.com/ecommerce-design-examples/39-comparison-tool> (date of access: 24.03.2025).

УДК 004.9: 004.42

Білуник Анатолій,
студент III курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Іванов Олександр,
доцент кафедри інформаційних технологій,
доктор філософії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4678-7956>

ІНТЕРАКТИВНІ ВЕБТЕХНОЛОГІЇ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКИ ВЕБДИЗАЙНУ Й ТЕСТУВАННЯ

Інтерактивність у вебдодатках є важливою складовою сучасного вебдизайну, оскільки значно впливає на досвід користувачів. З кожним роком вебдодатки стають дедалі інтерактивнішими, що ставить нові вимоги до їх проєктування, тестування та оптимізації. Сучасний вебдизайн орієнтований на створення адаптивних інтерфейсів та інтерактивних елементів, які покращують взаємодію з користувачем та забезпечують зручність використання додатків. Вебдизайн та тестування стали необхідними інструментами для створення якісних вебдодатків, а нові технології дозволяють розробникам створювати інтуїтивно зрозумілі та зручні продукти.

Існує безліч інструментів для створення сучасних інтерфейсів вебдодатків, серед яких найбільш популярними є Figma, Adobe XD, Canva.

Figma – хмарний редактор для спільної роботи над дизайном, що дозволяє кільком користувачам одночасно редагувати макети.

Adobe XD – потужний інструмент для створення UI/UX-дизайнів та інтерактивних прототипів.

Canva – зручний інструмент для швидкого створення дизайну, популярний серед непрофесійних користувачів.

Роль адаптивного дизайну в покращенні UX/UI

Адаптивний дизайн є ключовим елементом сучасних вебдодатків, оскільки забезпечує оптимальне відображення на різних пристроях. Він включає медійні запити, гнучкі сітки та динамічне завантаження контенту.

Медійні запити (CSS Media Queries) відповідають за зміну стилю сайту залежно від пристрою. Гнучкі сітки (Flexbox, CSS Grid) стосуються створення адаптивних макетів. Динамічне завантаження контенту – оптимізація швидкості завантаження, завантажуючи лише необхідний контент.

Інтерактивні елементи, такі як анімовані кнопки, інтерактивні карти та чат-боти, стають стандартом у сучасних вебдодатках. Вони покращують взаємодію з користувачем:

Анімовані кнопки – мікроанімації, які активуються при наведенні або кліку.

Інтерактивні карти – інтеграція з Google Maps API для зручної орієнтації.

Чат-боти – автоматизація комунікацій за допомогою штучного інтелекту.

Автоматизоване тестування є важливою складовою процесу розробки, оскільки дозволяє заощадити час і знизити кількість помилок. Інструменти для автоматизації тестів із найбільш популярних включають Selenium, Cypress та Jest.

Selenium є одним із найбільш популярних інструментів для тестування вебдодатків. Cypress дозволяє здійснювати тестування браузерів у реальному часі. Jest – тестування JavaScript-компонентів.

Ручне тестування також є важливим для перевірки зручності інтерфейсу та сумісності з різними пристроями та браузерами.

Airbnb – використовує інтерактивні карти, фільтри для пошуку житла та персоналізовані рекомендації, підвищуючи зручність користування.

Duolingo – гейміфікація процесу навчання, що робить його більш захоплюючим та ефективним.

Spotify – використовує штучний інтелект для персоналізації музичних рекомендацій та інтерактивні плейлисти.

Google Docs – дозволяє користувачам працювати над документами в реальному часі, забезпечуючи спільну роботу через API.

Інтерактивні вебдодатки стали стандартом сучасного вебдизайну. Впровадження нових технологій та методів тестування дозволяє значно покращити ефективність проєктів та взаємодію користувачів із продуктами. Успішні приклади таких додатків, як Airbnb, Duolingo, Spotify та Google Docs, демонструють, як інтерактивність може змінювати користувацький досвід та забезпечувати максимальний результат для обох сторін.

Список використаних джерел:

1. Nielsen J. Usability Engineering. Morgan Kaufmann, 1993. 362 с.
2. Krug S. Don't Make Me Think: A Common Sense Approach to Web Usability. New Riders, 2014. 216 с.
3. Marcotte E. Responsive Web Design. A Book Apart, 2011. 150 с.
4. Postman N. Technopoly: The Surrender of Culture to Technology. Vintage, 1993. 222 с.
5. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1. W3C. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> (дата звернення: 01.04.2025).
6. Material Design Guidelines. *Google Developers*. URL: <https://material.io/design> (дата звернення: 01.04.2025).
7. How Airbnb Uses Machine Learning to Personalize Search Results. *Airbnb Engineering & Data Science*. URL: <https://medium.com/airbnb-engineering> (дата звернення: 01.04.2025).
8. How We Leverage A/B Testing to Improve Learning Outcomes. *Duolingo Blog*. URL: <https://blog.duolingo.com> (дата звернення: 01.04.2025).
9. The Evolution of Spotify's Recommendation Algorithms. *Spotify Engineering*. URL: <https://engineering.atspotify.com> (дата звернення: 01.04.2025).
10. Real-time Collaboration Technologies in Google Docs. *Google Docs Developers*. URL: <https://developers.google.com/docs> (дата звернення: 01.04.2025).

Бурдун Олександр,
студент III курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Іванов Олександр,
доцент кафедри інформаційних технологій,
доктор філософії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4678-7956>

ЯК SOULS-LIKE ІГРИ НАВЧАЮТЬ ЦІНУВАТИ БУДЬ-ЯКЕ НАВЧАННЯ

Ця робота розглядає ігри жанру Souls-like, зокрема серію Dark Souls, як унікальний феномен, що не лише випробовує гравців складністю, але й сприяє розвитку цінних навичок саморозвитку та ставлення до навчання.

У сучасному світі, де важливими є критичне мислення, адаптивність та здатність до навчання протягом усього життя, досвід, отриманий у складних іграх, може мати неочікувано позитивний вплив на ставлення до навчання в академічному та позаакадемічному середовищі.

Метою роботи є розкриття механізмів, за допомогою яких ігри жанру Souls-like формують у гравців цінність навчання через досвід поразок, випробувань та постійного вдосконалення, а також показати потенціал застосування цих принципів у різних сферах навчання.

Навчання через неминучість поразок

В іграх Souls-like поразка є невід'ємною частиною ігрового процесу. На відміну від багатьох інших ігор, тут гравця рідко карають поверненням до початку без жодної користі. Кожна смерть персонажа надає цінну інформацію про помилки, тактики ворогів та особливості ігрового світу.

Такий підхід до невдач сприяє формуванню «growth mindset» – переконання, що здібності та інтелект можна розвивати через наполегливість і навчання на помилках. Гравці вчаться сприймати труднощі не як перешкоди, а як можливості для зростання.

Аналогічно, в університетському навчанні та в реальному житті помилки є неминучими. Досвід ігор Souls-like може допомогти

студентам та дорослим не боятися складних завдань, аналізувати свої невдачі та використовувати їх для подальшого розвитку.

Цикл випробувань та вдосконалення як рушійна сила

Ігри Souls-like вирізняються високим рівнем складності. Вороги є сильними та нещадними, а світ гри сповнений небезпек. Це змушує гравців ретельно готуватися до кожної сутички та досліджувати оточення.

Щоб вижити та досягти успіху, гравці повинні розробляти стратегії, аналізувати поведінку ворогів, швидко адаптуватися до нових ситуацій та приймати рішення в умовах невизначеності.

Принципи постійного випробування та вдосконалення можуть бути ефективно використані в навчанні через проблемно-орієнтоване навчання, симуляції та інші методи, що вимагають активної участі та самостійного пошуку рішень. У професійній сфері цей підхід сприяє розвитку гнучкості та здатності до інновацій.

Глибока саморефлексія як ключ до прогресу

Аналіз власних помилок та стратегій

Ігри Souls-like спонукають гравців до постійного самоаналізу. Після кожної поразки необхідно зрозуміти, що пішло не так, які були допущені помилки та як змінити підхід у наступній спробі.

Переосмислення тактик та експериментування

Успіх у цих іграх часто залежить від готовності експериментувати з різними тактиками, зброєю та предметами. Гравці вчаться не боятися пробувати нове та шукати нестандартні рішення.

Трансфер навички саморефлексії в реальне життя

Розвинена в іграх звичка до саморефлексії допомагає людині краще розуміти себе, свої сильні та слабкі сторони, об'єктивно оцінювати свої дії та приймати більш зважені рішення в різних життєвих ситуаціях.

Розвиток психологічної стійкості та наполегливості

Подолання розчарування та збереження мотивації

Висока складність ігор Souls-like може викликати розчарування, але для досягнення успіху гравці повинні навчитися долати негативні емоції, зберігати мотивацію та не здаватися після невдач.

Виховання терпіння та наполегливості

Проходження цих ігор вимагає значного терпіння та наполегливості. Гравці розуміють, що успіх приходить не одразу, а є результатом багатьох спроб і зусиль.

Важливість психологічної стійкості в навчанні та кар'єрі

У навчанні та професійній діяльності вміння зберігати спокій у складних ситуаціях, не здаватися перед труднощами та наполегливо йти до мети є надзвичайно важливими якостями.

Можливості застосування принципів Souls-like в навчанні та бізнесі
Використання складності як мотиватора

Парадоксально, але висока складність ігор Souls-like є одним з факторів їхньої привабливості. У навчанні та бізнесі створення складних, але досяжних завдань може підвищити залученість та мотивацію.

Створення середовища для безпечних помилок

Ігри Souls-like надають гравцям можливість вчитися на помилках без серйозних наслідків. Створення подібного середовища в навчанні та на роботі, де помилки сприймаються як частина навчального процесу, може сприяти ефективнішому засвоєнню знань та розвитку навичок.

Заохочення експериментування та пошуку нестандартних рішень

Принципи ігор Souls-like наголошують на важливості експериментування та пошуку власних шляхів розв'язання проблем. Заохочення такої поведінки в навчанні та бізнесі може призвести до інновацій та креативних рішень.

Отже, ігри жанру Souls-like є не просто розвагою, а й потужним інструментом для формування цінного ставлення до навчання. Вони вчать не боятися труднощів, сприймати поразки як уроки, постійно вдосконалюватися та розвивати психологічну стійкість.

Список використаних джерел:

1. How Dark Souls Taught Me to Value All Learning, In and Out of School : вебсайт. URL: <https://www.learningtoteach.co/blog/how-dark-souls-taught-me-to-value-all-learning-in-and-out-of-school> (дата звернення: 04.01.2025).

2. What Can Corporate Learning Take from the Design of Souls-Like Video Games : вебсайт. URL: <https://medium.com/odile-ai/what-can-corporate-learning-take-from-the-design-of-souls-like-video-games-ad4fb71e5f94> (дата звернення: 04.01.2025).

Воробйов Марат,
*здобувач освіти ОНП «Економіка»,
факультету суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:*
Луцька Наталія,
*віцепрезидент з фінансових питань,
професор кафедри управління та адміністрування,
доктор економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ: РОЛЬ СТАРТАПІВ ТА ІННОВАЦІЙ

Розвиток підприємництва у постіндустріальній економіці відіграє ключову роль у формуванні конкурентоспроможності національних господарських систем. Однією з провідних тенденцій сучасного економічного простору є посилення значення інформаційно-комунікаційних технологій, креативних індустрій та високотехнологічного виробництва. Саме ці фактори створюють сприятливе середовище для появи та розвитку стартапів, які часто розглядають як головне джерело інновацій у постіндустріальну епоху [1, с. 15].

Одним із суттєвих аргументів на користь такої ролі стартапів є їхня здатність швидко реагувати на зміни ринкового середовища й експериментувати з новими ідеями. Вони можуть ефективно залучати наукові розробки та перетворювати їх на реальні продукти і послуги, сприяючи тим самим комерціалізації інновацій. До того ж малі інноваційні компанії є більш гнучкими й часто випереджають великі корпорації в освоєнні перспективних ніш [2, с. 22].

Особливої уваги заслуговує цифрова складова сучасного підприємництва. Платформи на основі Big Data, штучного інтелекту, блокчейн-технологій дозволяють стартапам суттєво підвищувати ефективність економічних процесів, оптимізувати логістику та впроваджувати принципово нові схеми взаємодії зі споживачами. Як

результат, формується цифрове середовище, де інновації перестають бути вузькою спеціалізацією і стають звичним інструментом розвитку [3, с. 30].

Дієвість інноваційної діяльності стартапів залежить не лише від наявності капіталу, а й від створеної інституційної інфраструктури. Бізнес-інкубатори, технопарки, коворкінги та державні програми стимулювання інноваційного розвитку — усе це є фундаментом, на якому зростають перспективні проєкти. Налагоджена співпраця між науковими установами, урядовими структурами й приватним сектором забезпечує сталий потік ідей та ефективний механізм їх реалізації [4, с. 18–19].

Значущий внесок у розвиток підприємництва в постіндустріальних реаліях роблять навчальні заклади та спеціалізовані курси, що формують підприємницьке мислення й навички управління ризиками. В умовах швидких змін ринку саме здатність до самонавчання, гнучкість і вміння діяти в команді з представниками різних спеціальностей стають вирішальними для успіху стартапів [1, с. 25].

Стратегічний вимір діяльності стартапів дедалі частіше набуває глобального характеру. Вихід на зовнішні ринки відкриває ширші можливості залучення коштів і розширення кола партнерів. У багатьох випадках саме відсутність зайвого бюрократичного тиску, на відміну від великих компаній, дозволяє невеликим фірмам оперативно перебудовувати свої процеси й адаптуватися до різних регіональних особливостей [5, с. 42].

Щоб розкрити повний потенціал підприємництва в постіндустріальній економіці, необхідно формувати регуляторне поле, яке не лише підтримує інноваційні ініціативи (податкові пільги, гранти, легку реєстрацію бізнесу), але й захищає інтелектуальну власність. Це створює передумови для впевненості в тому, що розробники інновацій зможуть успішно комерціалізувати свої напрацювання [4, с. 21].

Сьогодні дедалі важливішим стає аспект соціальної відповідальності стартапів. Не обмежуючись лише прагненням до короткострокового прибутку, інноваційні підприємці все частіше орієнтуються на екологічну сталість, довгострокову цінність для споживача та позитивний вплив на громаду [2, с. 35]. Такий підхід відповідає загальному курсу на формування більш свідомого та збалансованого суспільства в постіндустріальних реаліях.

Подальші дослідження можуть охоплювати вивчення механізмів запуску й масштабування стартапів у різних країнах, аналіз економічної

політики, спрямованої на підтримку малого та середнього бізнесу, а також оцінку ефектів діджиталізації. У підсумку це дозволить краще зрозуміти природу інноваційного підприємництва, визначити чинники його успіху та сформулювати дієві рекомендації для урядів і приватного сектора.

Список використаних джерел:

1. Андреева О. М. Технологічне підприємництво в умовах глобальних економічних змін. Київ: Центр освітніх інновацій, 2021, 248 с.
2. Бровко В. І. Інноваційні механізми розвитку стартапів у креативному секторі економіки. Харків: ХНЕУ, 2020, 210 с.
3. Ковальчук Р. С. Діджиталізація та структурні зрушення в умовах постіндустріальної економіки. *Економічний простір*. 2022. № 5. С. 28–36.
4. Іванченко М. В. Середовище для технологічних інновацій: роль інкубаторів та технопарків. *Наукові записки НаУКМА. Економіка*. 2021. Т. 5, № 2. С. 17–25.
5. Присяжнюк Г. Ю. Стратегії виходу українських стартапів на міжнародні ринки: можливості та виклики. *Економіка і суспільство*. 2023. № 1. С. 40–48.

УДК 658.5:004.056

Григорів Олександр,
студента IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ващишак Сергій Петрович,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат технічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ПІДВИЩЕННЯ ТОЧНОСТІ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ В МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЧЕРЕЗ АДАПТОВАНІ РУЧНІ СИСТЕМИ ОБЛІКУ

Малі підприємства часто стикаються з проблемою неточного обліку активів через використання традиційних способів ручного введення даних. Ці методи обмежені своєю гнучкістю, що спричиняє помилки при

фіксації інформації про товари, обладнання та інші ресурси. Неточності в обліку здатні негативно впливати на оперативність ухвалення управлінських рішень, що в умовах конкурентної боротьби має особливе значення. Створення адаптованої ручної системи обліку, яка відповідатиме специфічним потребам малого бізнесу, дозволить суттєво підвищити точність інвентаризації та забезпечити стабільність бізнес-процесів.

Сучасні технології розробки програмного забезпечення значно спрощують створення ефективних та зручних у використанні рішень для бізнесу. Зокрема, мова програмування Python завдяки своїй гнучкості та широкій екосистемі бібліотек дозволяє реалізовувати інтуїтивно зрозумілі інтерфейси, що спрощують процес введення та оновлення даних. Це особливо важливо для систем управління активами, де швидкість і точність обробки інформації відіграють ключову роль [1].

Однією з важливих переваг такої системи є можливість інтеграції різних модулів, які підвищують її функціональність. Наприклад, модуль валідації введених даних дозволяє уникнути типових помилок під час заповнення інформації, а система автоматичного оповіщення про розбіжності оперативно повідомляє користувачів про можливі невідповідності в даних [1].

Завдяки цьому помилки виявляються на ранніх стадіях інвентаризації, що запобігає накопиченню хибних записів та дозволяє швидко виправляти неточності. Як результат, підвищується загальна ефективність управління активами, знижується ризик фінансових втрат і забезпечується більш точний контроль за ресурсами підприємства [1].

Розробка системи обліку змін для малого бізнесу вимагає врахування кількох важливих аспектів, оскільки підприємці часто стикаються з обмеженими ресурсами – як фінансовими, так і часовими. Тому ключовим є створення рішення, яке буде максимально простим у використанні, не потребуватиме значних витрат на впровадження та не вимагатиме від працівників глибоких технічних знань. Інтуїтивний інтерфейс, автоматизація рутинних процесів та мінімізація ручного введення даних допоможуть зменшити вплив людського чинника і підвищити точність обліку.

Одним із ключових елементів ефективної системи є використання адаптивних алгоритмів обробки даних, які можуть самостійно аналізувати історію змін, виявляти закономірності та формувати аналітичні звіти. Інтеграція з базами даних дозволяє автоматично

фіксувати всі зміни у структурованому вигляді, що значно спрощує процес контролю та звітності.

Завдяки такому підходу власники малого бізнесу зможуть швидко реагувати на зміни в операційній діяльності, вчасно коригувати стратегії закупівель і адаптувати логістичні процеси відповідно до нових умов. Це сприятиме зниженню витрат, оптимізації запасів і підвищенню загальної ефективності управління підприємством.

Ключові виклики при впровадженні адаптивної ручної системи – забезпечення високої точності введення інформації та швидка обробка даних у реальному часі. Сучасні методи розробки ІТ-рішень дають змогу використовувати попередню валідацію даних та розробити зручні механізми контролю змін. Застосування цих технологій сприятиме не лише зменшенню ризику помилок, а й створенню основи для подальшої автоматизації процесів управління запасами [2].

Окрім базових функцій обліку та контролю активів, розроблена система має значний потенціал для інтеграції з іншими інформаційними системами підприємства, такими як ERP (Enterprise Resource Planning) або CRM (Customer Relationship Management). Завдяки такій взаємодії можна створити єдиний інформаційний простір, у якому всі бізнес-процеси будуть синхронізовані та керовані з єдиної платформи.

Ця інтеграція відкриває широкі можливості для подальшого розширення функціоналу системи. Зокрема, вона дозволяє застосовувати аналітичні інструменти для глибокого аналізу даних, прогнозування майбутніх потреб та оптимізації ресурсів. Це особливо важливо у стратегічному плануванні, адже підприємство отримує можливість оперативно реагувати на зміни ринку, коригувати закупівлі та ефективніше керувати запасами.

Використання таких комплексних рішень не тільки підвищує точність інвентаризації, а й значно покращує загальну ефективність операційної діяльності. Автоматизація процесів, скорочення часу на прийняття рішень та усунення людського фактору сприяють підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності підприємства [3].

Отже, розробка пристосованої ручної системи обліку для малого бізнесу є важливим кроком до оптимізації процесів інвентаризації. Впровадження цього ІТ-рішення сприятиме підвищенню точності обліку, зниженню операційних витрат та створенню умов для швидкого прийняття ефективних управлінських рішень, що забезпечить зростання конкурентоспроможності підприємств у сучасних ринкових умовах.

Список використаних джерел:

1. "Pydantic: Спрощення валідації даних у Python1". URL: https://realpython.com/python-pydantic/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 27.03.2025).
2. "Manual Data Entry Vs Automated Data Entry". URL: https://www.docuclipper.com/blog/manual-data-entry-vs-automated-data-entry/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 27.03.2025).
3. "The Benefits of ERP and CRM Integration". URL: https://www.opensourceintegrators.com/publications/benefits-erp-and-crm-integration?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 27.03.2025).

Григорчук Роксолана,
студентка I курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Маковишин Володимир,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID ID: 0000-0003-4289-0972

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРМОЕЛЕКТРИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: РОЛЬ ШІ У РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Сучасний розвиток відновлюваної енергетики вимагає ефективних технологій перетворення енергії. Одним із перспективних напрямів є використання термоелектричних матеріалів, які дозволяють безпосередньо перетворювати теплову енергію в електричну. Однак ефективність термоелектричних генераторів (ТЕГ) значною мірою залежить від властивостей матеріалів, таких як коефіцієнт добротності (ZT). Традиційні підходи до розробки нових матеріалів є тривалими та дорогими, тому застосування штучного інтелекту (ШІ) відкриває нові можливості для їх вдосконалення.

У цій роботі розглядаються інтелектуальні підходи до моделювання, аналізу та вдосконалення термоелектричних матеріалів, а також роль ШІ у розробці екологічно стійких енергетичних рішень. Особлива увага приділяється перспективам впровадження таких технологій у контексті глобальної декарбонізації та енергетичної незалежності України.

Останніми роками ШІ та машинне навчання (ML) активно застосовуються для оптимізації матеріалів, що мають високу термоелектричну ефективність. Наприклад, дослідження, проведене в Массачусетському технологічному інституті (MIT) [1], продемонструвало ефективність глибоких нейронних мереж у прогнозуванні термоелектричних властивостей матеріалів на основі їхньої кристалічної структури.

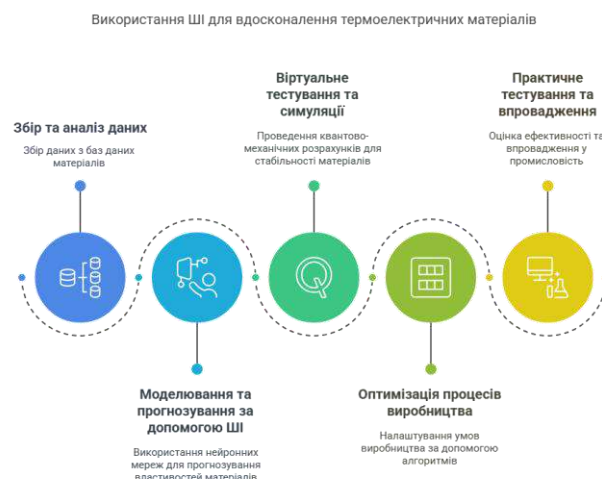

Рис. 1 Схема процесу використання ШІ у вдосконаленні термоелектричних матеріалів

Зокрема, алгоритми машинного навчання на основі баз даних Materials Project та Open Quantum Materials Database (OQMD) використовуються для виявлення нових термоелектричних сполук. Наприклад, у 2023 році група дослідників з Гарвардського університету [2] застосувала генеративні змагальні мережі (GANs) для прогнозування нових складів напівпровідникових матеріалів, що можуть досягати значень $ZT > 3$.

Окрім відкриття нових матеріалів, ШІ допомагає у вдосконаленні виробничих технологій. Наприклад, компанія Tegna використовує алгоритми оптимізації процесів спікання для виготовлення біскутних термоелектричних матеріалів, що зменшує енергоспоживання та підвищує ефективність генераторів на 15% [3].

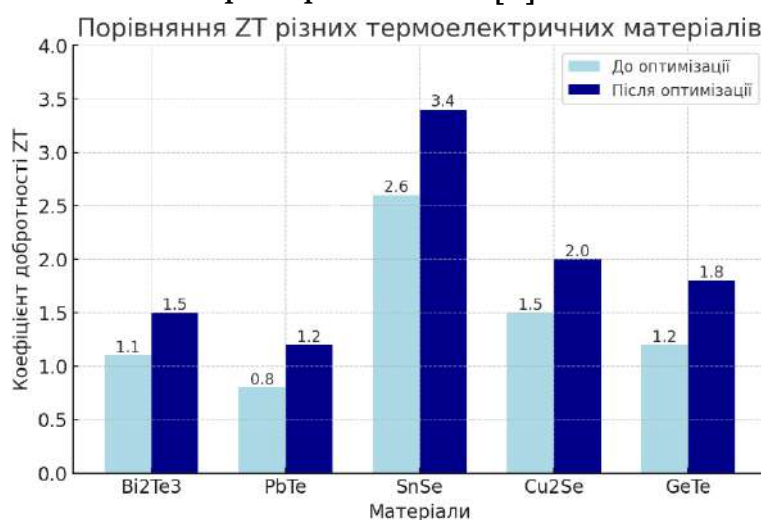

Рис. 2 Порівняння коефіцієнта добротності (ZT) різних термоелектричних матеріалів до та після оптимізації за допомогою штучного інтелекту

Видно, що після застосування методів машинного навчання значення ZT суттєво зростає, що свідчить про підвищення ефективності матеріалів для термоелектричних генераторів.

Україна має значний потенціал у сфері альтернативної енергетики, особливо в умовах післявоєнного відновлення енергетичної інфраструктури. Використання ШІ для дослідження та розробки термоелектричних технологій може сприяти енергетичній незалежності та екологічно чистому виробництву енергії.

Зокрема, українські науковці з Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона [4] вже працюють над створенням нових термоелектричних матеріалів на основі телуриду вісмуту з оптимізованими властивостями за допомогою машинного навчання.

Отже, штучний інтелект відкриває широкі можливості для вдосконалення термоелектричних матеріалів та технологій їх виробництва. Використання ML-алгоритмів дозволяє пришвидшити процес відкриття нових матеріалів, підвищити ефективність виробництва та сприяти розвитку екологічної енергетики. У перспективі це може допомогти Україні стати лідером у сфері інноваційних енергетичних технологій.

Список використаних джерел:

1. Smith J., Lee H. AI-driven prediction of thermoelectric materials: A deep learning approach. MIT Energy Reports, 2023. P. 25-27.
2. Chen R., Zhang Y. Generative adversarial networks for thermoelectric material discovery. Harvard Materials Science, 2023. P. 104-106.
3. Tegway Inc. Optimizing thermoelectric production with AI. Company Report, 2023. P. 51-52.
4. Машинне навчання у дослідженні термоелектричних матеріалів. Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона. Наукові праці, 2023. С. 128.

Данюк Вікторія,
*,студентка II курсу бакалаврату, Юс-23-3,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>*

ОСНОВНІ, ПОХІДНІ ТА НЕПИСАНІ ДЖЕРЕЛА ПРАВА ЄС ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПРОЦЕСУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Право Європейського Союзу є системою правових норм, що регулює процеси інтеграції та діяльність ЄС; він об'єднує 28 держав-учасниць.

У середині Європейського Союзу була створена автономна система регулювання суспільних відносин, яка відрізняється від класичних систем національного та міжнародного права. Багаторівнева структура цього інтеграційного об'єднання обумовила гнучкість і різноманітність способів формування правових норм [2, с. 44].

Складається з первинного (відносяться всі засновницькі договори Європейського Союзу, акти первинного права є міжнародними договорами) і вторинного права (в його основі лежать декілька міжнародних договорів). Засновниками ЄС виступають його держави-члени, тому «конституція» ЄС оформлена не як основний закон, а як міжнародний договір. При цьому в силу особливостей історії формування Союзу в його основі лежить кілька установчих документів, на сьогоднішній день два: Договір про Європейський Союз 1992 р. (неофіційно «Маастрихтський договір») і Договір про функціонування Європейського Союзу 1957 р. (неофіційно «Римський договір»). Перший документ, досить короткий за обсягом, засновує ЄС і закріплює найбільш

загальні принципи його устрою, взаємини з державами-членами та світовою спільнотою. Другий документ встановлює детальні правила функціонування ЄС, що й обумовлює його назву.

Незважаючи на відмінності у предметі та змісті, а також різний час укладення, обидва установчих документа ЄС утворюють цілісну логічну систему. Вони призначені для спільного застосування і з цієї причини наділяються рівною (вищою) юридичною силою в праві ЄС. Право ЄС поєднує риси національних правових систем, зокрема французького і німецького права, та елементи загального права [1].

Загалом договори ЄС є основою для функціонування інтеграційної системи Європи, забезпечуючи правову основу для політичної співпраці між державами-членами. Ж. Моне і Р. Шумана називають «батьками-засновниками» європейської інтелігенції. Як і в інших правових системах, норми права ЄС створюються за допомогою їх закріплення в певних джерелах. Джерела права Європейського Союзу – це зовнішні форми вираження його правових норм.

Коло джерел права Союзу надзвичайно широке (багато тисяч документів) і різноманітне за предметом і змістом. Воно включає всі основні види документів, характерні для сучасної правової цивілізації, перш за все нормативні акти і нормативні договори. Місце джерела права ЄС міцно зайняла і судова практика Суду ЄС, що кваліфікується в англосаксонській доктрині як прецедентне право ЄС. У деяких випадках формуються звичаї ЄС, проте роль самостійного джерела за такими правилами поведінки офіційно не визнається. У європейській доктрині до числа джерел права Союзу прийнято відносити також акти рекомендаційного і політичного характеру, які не мають загальнообов'язкової сили. Як збірна їх найменування використовується термін «м'яке право» – на відміну від права «жорсткого», тобто права в традиційному сенсі цього слова. У багатьох випадках інститути, органи, установи ЄС видають акти індивідуального характеру, адресовані строго певним суб'єктам, у тому числі фізичним і юридичним особам (наприклад, рішення Комісії про накладення штрафів на підприємства за антиконкурентні дії) [3]. Відповідно до принципу верховенства права ЄС, будь-яка норма права Союзу, незалежно від форми її існування, має вищу юридичну силу в національному правопорядку кожної держави-члена відносно будь-якої норми права такої держави, незалежно від форми її закріплення. Розмежування повноважень ЄС та держав-членів відбувається згідно з принципами надання повноважень та принципом

субсидіарності. Відповідно до принципу надання повноважень (ч. 1 та 2 ст. 5 Договору про ЄС), Союз діє лише в межах тих повноважень, які надані державами-членами та закріплені в його установчих договорах. Отже, повноваження, яких не надано Союзові, залишаються за державами-членами. Єдиний європейський акт 1986 р., а також інші ревізійні договори мали більш спеціальний характер. Ситуація дещо змінилася з набуттям чинності 1 грудня 2009 р. Лісабонського договору – останнього на цей момент ревізійного договору, котрий включив до установчих документів ЄС основні положення проєкту Конституції для Європи 2004 року і створив тим самим ЄС в його сучасному вигляді. Відтепер порядок перегляду установчих документів ЄС поєднує в собі риси процедури перегляду міжнародних (міждержавних) договорів та процедури перегляду конституції демократичної держави за рахунок надання права голосу в цьому питанні інституту ЄС, що представляє всіх громадян ЄС і обирається їх прямим голосуванням – Європейському Парламенту. При цьому кожна держава-член зберігає можливість накладати вето на внесення будь-яких поправок до установчих документів. Відповідно до ст. 49 ДЕС, яка регулює порядок внесення змін і доповнень до установчих документів ЄС, звичайна процедура перегляду починається з внесення до Ради ЄС «проєктів, спрямованих на перегляд Договорів», тобто відразу в обидва установчі документа, разом узяті. Рада ЄС передає ці проєкти Європейській Раді (тобто керівникам усіх держав-членів), а також повідомляє про них парламенти держав-членів (національні парламенти).

Правом ініціювати перегляд установчих документів спочатку володіли уряд будь-якої держави-члена та головний виконавчий інститут ЄС – Європейська комісія. Зараз таким же правом наділений і Європейський Парламент. Якщо більшість керівників держав-членів підтримують перегляд установчих документів, то Європейська Рада після консультацій з Європейським Парламентом та Європейською комісією скликає установчі збори під назвою «Конвент» (нагадаємо, що в минулому аналогічні Конвенти вже скликалися в 2000 р. для підготовки Хартії та в 2001-2003 рр. для підготовки проєкту Конституції для Європи 2004 р.). До складу Конвенту повинні входити не тільки представники законодавчої та виконавчої влади держав-членів (представники їхніх національних парламентів, глав держав або урядів), а й представники ЄС в особі уповноважених делегатів Європейського

Парламенту і Європейської комісії (обидва інститути представляють інтереси Союзу в цілому, а не окремих країн).

Право ЄС має наднаціональний характер, оскільки має вищу юридичну силу щодо національного права держав-членів. Відповідно до принципу верховенства права ЄС, будь-яка норма права Союзу, незалежно від форми її існування, має вищу юридичну силу в національному правопорядку кожної держави-члена відносно будь-якої норми права такої держави, незалежно від форми її закріплення [5].

Список використаних джерел:

1. «Первинне право» ЄС – поняття, види та особливості. *Studies*. URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2187-pervinne-pravo-yes.html
2. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навч. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3227/1/КОВАЛІВ%20М.В.---Основи%20права...--посібник-.pdf>
3. Поняття, ознаки та особливості джерел права Європейського Союзу. *Studocu*. URL: <https://www.studocu.com/uk/document/1%D1%8Cvivs%D1%8Ckiy-natsional%D1%8Cniy-universitet-imeni-ivana-franka/osnovi-prava-es/pravo-es-4-fayl-iz-temi/104343455>
4. Усі нормативно-правові акти Європейського Союзу спрямовані на досягнення мети та цілей ЄС. *Право ЄС*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/law/#:~:text=%>

*Дарвай Олеся,
студентка III курсу
спеціальності «Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Іванов Олександр,
доцент кафедри інформаційних технологій,
доктор філософії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4678-7956>*

МЕТОДИ РЕНДЕРИНГУ РЕАЛІСТИЧНИХ 3D-ЗОБРАЖЕНЬ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ: ПОРІВНЯННЯ РАСТЕРИЗАЦІЇ, ТРАСУВАННЯ ПРОМЕНІВ ТА ГІБРИДНИХ ПІДХОДІВ

Уявіть, що ви граєте в гру або користуєтеся VR-додатком, де кожна деталь виглядає так само реалістично, як у справжньому житті: сонячні промені м'яко проходять крізь листя дерев, створюючи складні тіні, а відображення у воді рухаються, відповідаючи на найменші коливання. Це можливо завдяки сучасним методам рендерингу тривимірної графіки. Рендеринг – це процес створення зображення з 3D-сцени, який перетворює віртуальні моделі у видимі кадри. Його мета – зробити зображення якнайреалістичнішим, водночас забезпечуючи достатню швидкість для взаємодії в реальному часі [1].

Сучасні комп'ютерні ігри, програми віртуальної та доповненої реальності, архітектурна візуалізація та багато інших сфер потребують максимально реалістичної графіки з мінімальною затримкою. Графічні методи постійно еволюціонують, щоб забезпечити високу якість у реальному часі навіть на мобільних пристроях та в хмарних середовищах.

Растреризація – це метод, що перетворює тривимірні об'єкти на двовимірне зображення, визначаючи, які пікселі екрана займають об'єкти сцени. Уявіть, що комп'ютер малює сцену за номерами: він швидко визначає, де саме повинні бути частини зображення, і «розфарбовує» їх.

Основна задача алгоритму – вирішити проблему видимості, визначивши, які частини об'єктів на сцені видно з точки зору камери. Процес растеризації можна поділити на два ключові етапи. Спершу виконується проєкція вершин тривимірних трикутників на площину екрана за допомогою перспективної проєкції, яка перетворює координати з 3D-простору у 2D-простір екрана. Потім виконується заповнення пікселів, що належать кожному трикутнику. Це означає, що для кожного трикутника перевіряється, які пікселі екрана знаходяться всередині його проєкції, і заповнюються відповідним кольором. Для обробки видимості та прихованих поверхонь зазвичай використовується буфер глибини (Z-буфер), що зберігає найменшу глибину для кожного пікселя та визначає, який трикутник знаходиться найближче до камери [2].

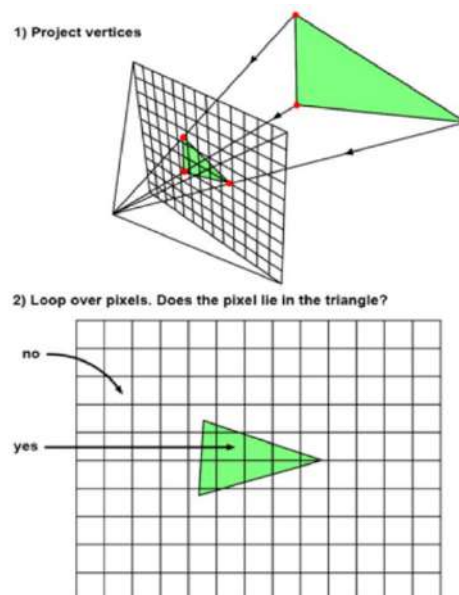

Рис. 1 Процес растеризації

Це дуже швидкий та продуктивний метод, завдяки чому він широко використовується у відеоіграх для досягнення високої частоти кадрів. Наприклад, у більшості сучасних ігор та графічних додатків використовується саме растеризація, оскільки вона забезпечує прийнятну якість зображення та стабільну продуктивність навіть на пристроях середньої продуктивності. Однак цей метод має свої обмеження: складно створити природне освітлення, тіні та відбиття.

На відміну від растеризації, трасування променів працює за принципом, який імітує реальну поведінку світла. Комп'ютер уявляє, що з кожного пікселя екрана виходить промінь, який перевіряє, що саме він

«бачить» у сцені. Потім визначається взаємодія цього променя з об'єктами, враховуючи властивості поверхонь, відбиття, заломлення та поглинання світла.

Процес трасування променів починається з того, що від кожного пікселя екрана випускається промінь, який проходить через сцену та перевіряє, з якими об'єктами він перетинається. Якщо промінь стикається з поверхнею, обчислюється її колір з урахуванням освітлення, текстур, тіней, відбиттів та прозорості. Це досягається шляхом генерації додаткових променів: відбитих, заломлених та тіньових. Метод є обчислювально інтенсивним, оскільки кожен промінь може створювати кілька вторинних променів, що потребує значної кількості обчислень для складних сцен. Цей метод створює фотореалістичне зображення з точними тінями, відбиттями та прозорістю, що виглядає неймовірно природно. Але за таку реалістичність доводиться платити високу ціну – обчислювальні ресурси [3].

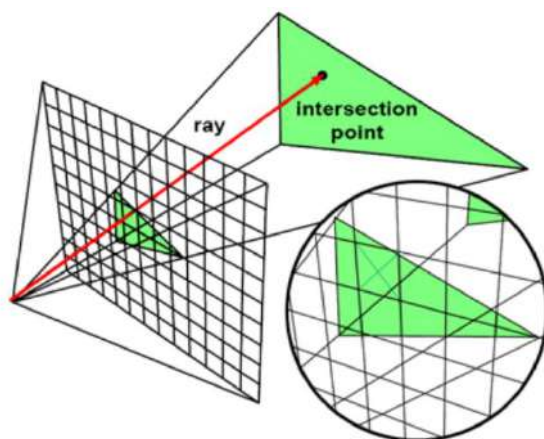

Рис. 2 Процес трасування променів

Трасування променів довгий час використовували тільки у фільмах та анімації, оскільки для рендерингу одного кадру могли знадобитися години чи навіть дні. Ситуація змінилася з появою графічних процесорів, таких як NVIDIA RTX, що дозволили здійснювати трасування променів у реальному часі [3]. Проте навіть за підтримки спеціалізованого обладнання цей метод залишається вимогливим, тому високоякісна графіка можлива лише на потужних відеокартах.

Щоб поєднати переваги растеризації та трасування променів, розробники використовують гібридні методи. Основна сцена рендериться швидкою растеризацією, а складні ефекти, такі як відбиття, тіні та глобальне освітлення, додаються трасуванням променів. Це

дозволяє досягти високої якості графіки без значних втрат продуктивності. Наприклад, у сучасних іграх, як-от Minecraft RTX, застосовуються гібридні методи, що забезпечують красиву картинку та високий FPS. Такий підхід робить можливим використання трасування променів навіть на пристроях середньої продуктивності, адаптуючи інтенсивність ефектів залежно від потужності пристрою [2].

Основним викликом є оптимізація рендерингу для мобільних пристроїв та VR/AR-гарнітур, де ресурси обмежені, а висока продуктивність вкрай важлива. Застосування хмарних сервісів та рендерингу за допомогою віддалених серверів стає популярним рішенням, що дозволяє зменшити навантаження на пристрої користувача. Використання технологій штучного інтелекту, таких як DLSS та AMD FSR, допомагає підвищити продуктивність, відновлюючи високу якість зображення з меншою кількістю обчислень.

Тема методів рендерингу в реальному часі залишається надзвичайно актуальною, адже саме вона визначатиме майбутнє візуальної складової комп'ютерних технологій, дозволяючи створювати віртуальні світи дедалі реалістичнішими та захопливішими.

Список використаних джерел:

1. Учасники проєктів Вікімедіа. Рендеринг – Вікіпедія. Вікіпедія : вебсайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Рендеринг> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Rasterization. Scratchapixel 4.0, Learn Computer Graphics Programming.
URL: <https://www.scratchapixel.com/lessons/3d-basic-rendering/rasterization-practical-implementation/overview-rasterization-algorithm.html> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Ray Tracing. NVIDIA Developer.
URL: <https://developer.nvidia.com/discover/ray-tracing> (дата звернення: 01.04.2025).

Дзюник Андрій,
студент I курсу магістратури спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Пашкевич Олег Петрович,
професор кафедри інформаційних технологій,
кандидат технічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ У БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ

Інформаційні технології (ІТ) відіграють важливу роль у сучасному світі, і банківська сфера не є винятком. З кожним роком банки все більше впроваджують новітні технології для покращення якості обслуговування клієнтів, підвищення безпеки та ефективності внутрішніх процесів. Використання ІТ у банківській справі стало необхідним елементом для досягнення конкурентних переваг, задоволення потреб клієнтів та виконання вимог регуляторів. У цій тезі розглянуто основні аспекти та напрямки використання ІТ-технологій у банківській діяльності, їх вплив на розвиток банківської індустрії, а також виклики, що виникають при інтеграції новітніх технологій.

1. Автоматизація банківських процесів

Автоматизація є одним із основних напрямків використання ІТ у банківській справі. Від традиційних обчислювальних систем до сучасних рішень для автоматизації бізнес-процесів, таких як операції з кредитами, депозити, платежі та інші фінансові операції, ІТ значно знижують ризик помилок, прискорюють обробку транзакцій та дозволяють знизити витрати на операційну діяльність.

Одним із яскравих прикладів є системи управління банківським обслуговуванням (core banking systems), які дозволяють автоматизувати велику кількість процесів, включаючи відкриття рахунків, обробку платежів і кредитування. Такі системи дозволяють зберігати та обробляти великі обсяги даних, що є необхідним для ефективної роботи сучасного банку.

2. Онлайн-банкінг та мобільні додатки

Інтернет-банкінг і мобільні додатки стали обов'язковим елементом у стратегії більшості банків. Завдяки ІТ-технологіям клієнти можуть здійснювати фінансові операції з будь-якої точки світу, не відвідуючи відділення банку. Це значно підвищує доступність банківських послуг, що особливо важливо для клієнтів, які цінують свій час та зручність.

Мобільний банкінг дозволяє користувачам здійснювати миттєві платежі, перевіряти баланс, отримувати відомості про кредити та депозити, здійснювати перекази між рахунками тощо. З новітніми функціями, такими як підтримка біометричних даних, банківські додатки стають ще більш безпечними та зручними для користувачів.

3. Блокчейн та криптовалюти

Блокчейн-технологія, що лежить в основі криптовалют, також знаходить своє застосування в банківському секторі. Блокчейн дозволяє забезпечити високий рівень безпеки і прозорості транзакцій, що є важливим для фінансових установ, що працюють з великими обсягами коштів. Завдяки дистрибутивній природі блокчейн мінімізує можливості для шахрайства та зменшує витрати на проведення транзакцій, оскільки не потребує посередників.

Використання блокчейна в банківському секторі може бути спрямоване на вдосконалення процесів міжбанківських розрахунків, зокрема для міжнародних переказів. Блокчейн дозволяє скоротити час виконання транзакцій, знизити їх вартість і підвищити рівень безпеки.

4. Штучний інтелект та машинне навчання

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання знаходять широке застосування у банківській сфері, де вони допомагають у виявленні шахрайства, прогнозуванні ризиків, персоналізації послуг для клієнтів та автоматизації фінансових консультацій. ІТ-технології дозволяють створювати системи, що аналізують великі обсяги даних, виявляючи закономірності та тренди, які можуть бути використані для прийняття рішень.

Наприклад, технології машинного навчання активно використовуються для виявлення підозрілих транзакцій, що можуть вказувати на шахрайські дії, завдяки чому банки можуть оперативно реагувати на можливі загрози. Крім того, ШІ активно використовується для створення чат-ботів, які здатні забезпечити автоматизовану підтримку клієнтів 24/7, знижуючи навантаження на працівників банку.

5. Кібербезпека

ІТ-технології також допомагають банкам забезпечити високий рівень кібербезпеки. Оскільки фінансові установи щодня працюють з великими обсягами конфіденційних даних, питання захисту інформації є надзвичайно важливим. Технології шифрування, багатofакторна аутентифікація, захист від DDoS-атак та інші інструменти дозволяють забезпечити безпеку банківських операцій і захистити дані клієнтів від потенційних загроз.

Крім того, завдяки новітнім технологіям банківські установи можуть проводити регулярний моніторинг своїх систем для виявлення вразливостей і своєчасного реагування на потенційні загрози.

6. Виклики та ризики впровадження ІТ-технологій

Попри численні переваги, інтеграція ІТ-технологій у банківську сферу не обходиться без труднощів. Одна з головних проблем – це високі витрати на впровадження та підтримку нових систем. Крім того, банки стикаються з питаннями захисту персональних даних, оскільки будь-яка технологія, яка працює з великими обсягами інформації, може стати мішенню для кібератак.

Також важливою проблемою є необхідність адаптації персоналу до нових технологій, що вимагає проведення навчань та підвищення кваліфікації працівників.

Отже, ІТ-технології мають вирішальне значення для розвитку банківської справи. Вони сприяють підвищенню ефективності, безпеки та зручності для клієнтів, а також дозволяють банкам бути більш конкурентоспроможними на ринку. Проте для успішної інтеграції технологій у банківські процеси необхідно враховувати численні виклики, зокрема в галузі кібербезпеки та потреби в постійному навчанні персоналу. Технології продовжуватимуть відігравати ключову роль у трансформації банківської індустрії, і їх подальший розвиток буде визначати майбутнє фінансового сектору.

*Дмитришин Ігор,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Слабінога Мар'ян Остапович,
доцент кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

РОЗВИТОК ВЕБОРІЄНТОВАНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ СПІЛЬНИХ ПОЇЗДОК: ТЕХНІЧНІ РІШЕННЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МОБІЛЬНІСТЬ

Розвиток інформаційних технологій та цифрових сервісів суттєво змінює підхід до організації транспорту та мобільності. Зростаюча урбанізація, підвищений попит на зручні транспортні рішення та необхідність зменшення негативного впливу на довкілля стимулюють розробку ефективних цифрових платформ для спільних поїздок [1].

Одним із перспективних рішень є веборієнтована система планування та координації спільних поїздок, яка дозволяє пасажирам знаходити водіїв, що здійснюють подорожі за схожими маршрутами, та ефективно координувати спільні перевезення. Такий підхід сприяє зниженню транспортних витрат, зменшенню дорожнього навантаження та екологічному використанню ресурсів.

Переваги веборієнтованої системи

Основна перевага веборієнтованої архітектури полягає в її доступності та кросплатформності. Відсутність необхідності встановлення спеціальних мобільних застосунків дозволяє користувачам швидко отримувати доступ до сервісу через будь-який браузер на комп'ютері, планшеті або смартфоні. Це значно розширює потенційну аудиторію користувачів та забезпечує зручність у використанні.

Ще однією важливою характеристикою системи є її масштабованість. Використання сучасних вебтехнологій дозволяє ефективно обробляти значні обсяги інформації про маршрути, транспортні засоби та користувачів, а також забезпечує стійку роботу сервісу при зростанні навантаження.

Інтеграція з картографічними сервісами, такими як Google Maps API, дозволяє пасажиром та водіям переглядати оптимальні маршрути, відстежувати зміни в русі та отримувати інформацію про можливі затримки чи відхилення від маршруту [2].

Ще одним важливим питанням є впровадження реального часу комунікації між водіями та пасажиром. Використання технологій WebSockets та бібліотеки Socket.io дозволяє реалізувати швидкий обмін повідомленнями, що покращує користувацький досвід. Це підкріплюється дослідженнями, опублікованими в Mobisoft Infotech Blog, де розглядається практична реалізація WebSockets у Node.js [3].

Використані технології

Для реалізації системи застосовується сучасний технологічний стек, що включає:

- Java (Spring Boot) – для створення серверної частини, що забезпечує високу продуктивність та підтримку багатопотокової обробки запитів;
- MySQL – для збереження реляційних даних, що гарантує їхню цілісність та ефективно управління базами даних;
- Google Maps API – для побудови маршрутів, визначення геолокації користувачів та моніторингу поїздок у режимі реального часу;
- Socket.IO – для забезпечення комунікації між серверами та клієнтами в реальному часі, що дозволяє передавати повідомлення, сповіщення та дані про зміну статусу поїздок.

Також у системі впроваджено механізми автентифікації та авторизації користувачів (Spring Security), що гарантують захист персональних даних та безпеку доступу до сервісу.

Функціональні можливості системи

Веборієнтована система планування та координації спільних поїздок передбачає наступний набір основних функцій:

- створення профілів користувачів (водіїв та пасажирів);
- публікація оголошень про майбутні поїздки та пошук попутників;
- інтеграція з картографічними сервісами для перегляду маршрутів та відстеження пересування в реальному часі;
- можливість обміну повідомленнями між учасниками поїздки;
- автоматичний розрахунок вартості поїздки з можливістю онлайн-оплати;
- система рейтингів та відгуків для підвищення рівня довіри між користувачами.

Перспективи розвитку

Подальший розвиток системи може передбачати розширення її функціоналу, зокрема:

- підтримку групових поїздок із гнучкою системою розподілу місць;
- можливість перевезення невеликих посилок між містами;
- інтеграцію з платіжними сервісами для безпечних фінансових транзакцій;
- впровадження алгоритмів машинного навчання для оптимізації підбору попутників на основі попередніх поїздок та вподобань користувачів.

Розробка та впровадження подібних систем є важливим кроком у напрямку розвитку сталої мобільності, що сприятиме раціональному використанню ресурсів, зниженню навантаження на дорожню інфраструктуру та підвищенню комфорту перевезень для населення [4].

Список використаних джерел:

1. Nourinejad M., Roorda M. J. Real-Time Ridesharing. Transportation Research Part C: Emerging Technologies, 2016. DOI: 10.1016/j.trc.2016.06.017.
2. A Guide on Google Maps API Integration for Taxi Hailing App. Yelowsoft Blog, 2023.
3. WebSockets Server in Node.js with Socket.io Tutorial. Mobisoft Infotech Blog, 2023.
4. Ride Sharing App Development: Tech Stack & Challenges. HashStudioz Blog, 2023.

*Дрімуш Костянтин,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>*

СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА: ВРАЗЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ЦІЛЬ АТАК

Соціальна інженерія – це один з найбільш небезпечних методів атак у сфері кібербезпеки, оскільки вона орієнтована на маніпулювання людьми, а не на використання технічних вразливостей систем. Її метою є отримання конфіденційної інформації, доступу до облікових записів, фінансових ресурсів або навіть контроль над системами без необхідності зламувати складні механізми безпеки. Зловмисники часто використовують психологічні методи маніпуляції, щоб переконати жертву зробити те, що вигідно шахраєві, через створення ілюзії довіри або терміновості.

Студенти є однією з найбільш уразливих груп, оскільки вони активно використовують інтернет-ресурси для навчання, соціальних контактів, роботи та розваг. Більшість студентів мають обмежені знання про основи кібербезпеки і часто не звертають увагу на елементарні заходи захисту, такі як використання складних паролів або перевірка автентичності повідомлень. Крім того, студенти зазвичай користуються публічними Wi-Fi-мережами, що значно підвищує ризик атак з боку зловмисників, які можуть використовувати ці мережі для перехоплення даних.

Найпоширенішими методами соціальної інженерії, які застосовують зловмисники, є фішинг, вішинг, смішинг, байтінг і претекстинг. Фішинг передбачає надсилання підроблених електронних листів або повідомлень, які виглядають як офіційні запити від банків, університетів або інших організацій. Ці повідомлення можуть містити посилання на фальшиві вебсайти, що імітують легітимні платформи. Користувач,

переходячи за таким посиланням, може ввести свої особисті дані, які потім використовуються зловмисниками для викрадення коштів або отримання доступу до акаунтів. Вішинг – це телефонні дзвінки, під час яких шахраї представляються працівниками банку або інших організацій і намагаються отримати конфіденційну інформацію. У випадку зі смішингом зловмисники використовують SMS-повідомлення для доставки фішингових посилань або запитів на отримання особистих даних. Байтінг включає спроби заманити жертву на шкідливі вебсайти або викачування шкідливих файлів, що можуть пошкодити комп'ютер або викрасти дані. Претекстинг є ще одним методом соціальної інженерії, коли зловмисник створює фальшиві обставини для того, щоб змусити людину розкрити свої конфіденційні дані, наприклад, про банківські рахунки чи доступ до сервісів.

Однією з головних проблем є те, що студенти часто не мають достатньо знань про те, як захистити свої дані в інтернеті. Вони часто використовують прості паролі або ж один і той самий пароль для різних акаунтів, що значно підвищує ризик компрометації. Крім того, велика кількість студентів використовує публічні Wi-Fi-мережі, що створює додаткові вразливості. Відсутність надійних антивірусних програм або програм для захисту даних також ставить під загрозу їхню безпеку. Також важливим фактором є недооцінка загроз, що виходять від соціальних мереж, де часто публікується велика кількість особистої інформації, яка може бути використана для більш цілеспрямованих атак.

Однією з основних помилок, які роблять студенти, є довірливість і сприйняття онлайн-середовища як безпечного. Однак насправді існує багато можливостей для зловмисників застосовувати різні тактики маніпуляції. Зокрема, студенти можуть стати жертвами підроблених вакансій, запрошень на стипендії або навіть шахрайств через інтернет-магазини. Через свою фінансову нестабільність студенти можуть бути більш схильними до ризикованих фінансових операцій або пропозицій, які здаються їм вигідними, але насправді є шахрайськими схемами.

Захист від соціальної інженерії вимагає комплексного підходу. Перш за все важливо підвищувати рівень обізнаності студентів про основи кібербезпеки. Це можна досягти через проведення тренінгів, вебінарів, лекцій та інших освітніх заходів. Важливим кроком є навчання студентів використовувати складні та унікальні паролі для кожного акаунту та активувати багатофакторну автентифікацію, що значно знижує ймовірність несанкціонованого доступу до облікових записів. Крім того,

студентам варто порадити бути обережними при спілкуванні через електронну пошту чи телефон, особливо якщо мова йде про запити на надання особистої інформації або фінансових даних.

Освітні установи мають також взяти на себе відповідальність за розвиток культури кібербезпеки серед студентів, створюючи відповідні навчальні матеріали, інструменти для захисту акаунтів та рекомендації щодо безпечного використання інтернету. Вони можуть інтегрувати курси з кібербезпеки в програму навчання або організовувати спеціалізовані заходи, спрямовані на підвищення обізнаності про сучасні загрози.

Крім того, важливо впроваджувати політики безпеки в університетах та інших навчальних закладах, що включають не тільки захист даних і інформаційних систем, але й навчання студентів про особисту безпеку в інтернеті. Безпечне використання Wi-Fi-мереж, обмеження доступу до особистих даних у соціальних мережах і створення облікових записів з належними параметрами безпеки – все це повинно стати частиною повсякденної практики студентів.

Одним із кроків до підвищення захисту є також співпраця студентів із фахівцями з кібербезпеки, що дозволить своєчасно виявляти та реагувати на потенційні загрози. У разі виявлення підозрілих ситуацій, таких як фішингові листи або інші спроби маніпулювання, студенти повинні вміти повідомляти про це відповідні служби підтримки або адміністрацію навчальних закладів.

Загалом, сучасна боротьба з кіберзагрозами потребує від студентів не тільки знань про технології, але й психологічної підготовленості до можливих маніпуляцій. Тільки завдяки комбінованому підходу до навчання, використанню технологічних рішень для захисту та регулярному оновленню знань можна ефективно мінімізувати ризики соціальної інженерії і забезпечити високий рівень кібербезпеки серед студентів.

Список використаних джерел

1. Social Engineering: The Science of Human Hacking. Wiley & Sons, Incorporated, John, 2018. 320 с.
2. Perfect Weapon: War, Sabotage, and Fear in the Cyber Age. Crown/Archetype, 2019. 400 с.

*Дрогомирецький Роман,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Стисло Оксана,
старша викладачка кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

МІНІМАЛІЗМ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ІНТЕРФЕЙСУ КОРИСТУВАЧА

У цифровому середовищі інтерфейс користувача є ключовим елементом взаємодії з інформаційними системами. Його ефективність визначається не лише технічною функціональністю, а й естетикою, зручністю використання та інтуїтивністю навігації. На принципи побудови інтерфейсів впливають зміни у технологіях, потребах користувачів та актуальних дизайнерських тенденціях.

Однією з провідних концепцій останнього десятиліття є мінімалізм – стиль, що передбачає відмову від зайвих візуальних елементів, фокусуючи увагу користувача на основному змісті та функціоналі. Простота композиції, обмежена кольорова палітра, чітка ієрархія та грамотне використання простору сприяють створенню легких, зрозумілих, елегантних та зручних інтерфейсів.

Мінімалізм не лише формує сучасну естетику ресурсів, а й виступає ефективним інструментом підвищення юзабіліті. Саме тому дослідження можливостей мінімалістичного підходу у проектуванні інтерфейсів користувача є актуальним і практично значущим.

Використання мінімалізму у створенні інтерфейсів користувача має низку переваг, що сприяють підвищенню ефективності взаємодії з вебресурсами. Насамперед, мінімалістичний підхід значно покращує навігацію. Відмова від надмірної кількості елементів, які створюють «візуальний шум», дозволяє користувачам швидко орієнтуватися на вебресурсі, зосереджуватись на ключовому контенті та оперативно знаходити необхідну інформацію [1]. Це зменшує когнітивне навантаження та підвищує загальну зручність користування. Акцент

робиться на функціональній доцільності кожного елемента інтерфейсу. У мінімалістичному дизайні відсутні випадкові або декоративні компоненти без чіткого призначення — кожен візуальний об'єкт виконує конкретну роль у структурі взаємодії. Це сприяє створенню логічно організованого, інтуїтивно зрозумілого простору [2, с. 272-273].

Дотримання мінімалізму у створенні інтерфейсів користувача є перевагою для інклюзивних користувачів, зокрема людей із порушеннями зору, когнітивними особливостями або моторними труднощами. Завдяки простій структурі, чіткій ієрархії контенту, контрастним кольорам такі інтерфейси легко сприймаються і взаємодіють з ними за допомогою допоміжних технологій. Мінімалістичний підхід сприяє створенню доступного цифрового середовища, яке відповідає принципам універсального дизайну при створенні інтерфейсів користувача.

Додатковою перевагою використання мінімалістичного підходу у вебресурсах є їхня швидкість завантаження. Мінімалістичний дизайн зменшує обсяг даних, які необхідно передавати з сервера. В результаті, вебресурс завантажується стабільно й швидко на різних пристроях, знижуючи ризик втрати відвідувачів через технічні затримки.

Таким чином, мінімалізм виступає не лише стилістичним вибором, а й ефективним інструментом формування якісного, зручного та функціонального вебінтерфейсу.

Провівши аналіз сучасних вебресурсів, реалізованих в стилі мінімалізм, виокремлено низку характерних рис:

- однією з базових ознак є візуальна простота, чистота, перевага простих форм та фокус на змісті – елементи інтерфейсу ретельно організовані, щоб надати пріоритет інформації, яку користувач шукає, усі елементи мають чітке функціональне призначення та підпорядковані основній меті ресурсу;
- відсутність зайвих ефектів, відмова від надмірної кількості анімацій, тіней, градієнтів та інших візуальних деталей;
- обмежена кольорова палітра, зазвичай не більше 2-3, що забезпечує цілісність сприйняття інтерфейсу;
- чітка типографіка, логічна ієрархія заголовків і зручний міжрядковий інтервал, що покращує читабельність;
- простір «порожнеча», яку часто називають «негативом». Завдяки додаванню більшого простору створюється відчуття легкості, елегантності, виділяються ключові елементи, розставляються акценти.

Отже, проведений аналіз сучасних вебресурсів, реалізованих у стилі мінімалізм, засвідчує наявність низки стабільних дизайнерських принципів, які забезпечують його ефективність і стійку актуальність у цифровому середовищі.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що мінімалізм у створенні інтерфейсів користувача є не лише стилістичним напрямом, а й ефективним інструментом підвищення функціональності, доступності та користувацького досвіду. Основні принципи мінімалізму – візуальна простота, обмежена кольорова палітра, чітка типографіка, використання негативного простору та акцент на змісті – забезпечують зрозумілу навігацію, зменшують когнітивне навантаження і сприяють швидкому сприйняттю інформації [3]. Висока швидкість завантаження, адаптивність до різних пристроїв і доступність для інклюзивних груп користувачів додатково підкреслюють практичну цінність цього підходу. З огляду на динаміку розвитку цифрового середовища, мінімалізм продовжує залишатися актуальним і доцільним напрямом у створенні сучасних вебінтерфейсів.

Список використаних джерел:

1. Dizz. Мінімалістичні тенденції дизайну інтерфейсу користувача. URL: <https://dizz.in.ua/uk/minimalistichni-tendenczii-dizajnu-interfejsu-koristuvacha/> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Олефіренко Н., Поліщук Л. Сучасні тренди у веб-дизайні. Матеріали XXI Всеукраїнської науково-методичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Наумовські читання». Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2024. С. 272-273.
3. Янчук Т. В., Івчук К. І. Основні тренди у веб-дизайні у 2024 році. *World scientific and technical trends: конференц. матеріали*, грудень 2024 р. Вип. 36. С. 81–85.
URL: <https://www.proconference.org/index.php/gec/article/view/gec36-00-026> (дата звернення: 29.03.2025).

*Дрогомирецький Роман,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>*

GITHUB ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КОМАНДНИХ НАВИЧОК І ЛІДЕРСТВА

Git – це безкоштовна та розподілена система контролю версій з відкритим кодом. Мета Git – слідкувати за проектами та файлами, тому що вони можуть змінюватися з часом, оскільки різні користувачі можуть вносити правки та зміни до коду. Git, в свою чергу, зберігає усю інформацію про зміни проектних файлів у своєму сховищі. У ньому є коміти до цього проекту або самі посилання на них, які мають назву head. Вся інформація зберігається у підкаталозі під назвою .git, у тій же папці, що і сам проект; майже у всіх системах ця папка є прихованою.

Отже, в основному Git відстежує зміни, які декілька людей роблять в одному проекті, а після цього об'єднує код, де люди працювали над різними частинами, в один проект. Тобто, якщо хтось допустить помилку при написанні коду, то інші мають можливість дуже легко її відслідкувати за допомогою комітів. Після того як всі частини програми працюють коректно, зміни вносяться до головної гілки, яка називається main [1, с. 15].

GitHub, як один із найпопулярніших хостингів для Git-репозиторіїв, значно розширює можливості командної роботи, дозволяючи розробникам працювати над одним проектом у режимі реального часу.

Важливим етапом командної роботи є обрання так званого лідера команди (team leader), тобто людини, яка керуватиме повністю процесом розробки проекту, контролюватиме процеси розгалуження і злиття гілок тощо.

Саме лідер команди (адміністратор) починає роботу над проектом зі створення початкового коміту – створюється гілка `master`, і початкових налаштувань системи – створюється гілка `develop`. Далі, визначавшись з основними модулями, які необхідно розробити, лідер команди розподіляє завдання між розробниками, кожен з яких працює над окремою тематичною (feature) гілкою [2, с. 10].

Лідер працює на всіх рівнях взаємодії – він спілкується як з розробниками, так і з іншими зацікавленими сторонами (замовниками, менеджерами). Він повинен розуміти цілі проекту, грамотно розподіляти завдання між учасниками команди та забезпечувати оптимальну організацію робочого процесу. GitHub є потужним інструментом, що допомагає лідеру виконувати свої обов'язки завдяки можливостям управління гілками, перевірки коду та контролю версій.

Особливості GIT включають:

- Спільну розробку коду – кілька учасників можуть одночасно працювати над різними частинами проекту, створюючи гілки (branches) та об'єднуючи їх через pull request у взаємодії та контролі з лідером.
- Перевірку та рев'ю коду – кожен внесок може бути переглянутий, обговорений та виправлений, що сприяє підвищенню якості кінцевого продукту.
- Взаємодію між учасниками та лідером – коментарі до комітів, обговорення у pull request та система сповіщень сприяють розвитку комунікативних навичок.
- Формування навичок командної роботи – учасники команди дотримуються певних стандартів написання коду, навчаються ефективній співпраці, а лідер ефективно розподіляє завдання між працівниками команди.

Під час роботи над спільним проектом часто виникають конфлікти при злитті гілок. Лідер команди повинен швидко їх виявляти та вирішувати за допомогою таких підходів, що надає GIT:

- Manual Merge – перегляд відмінностей між версіями та вибір оптимального варіанту.
- Rebasing – переписування історії комітів для збереження лінійності змін.
- Cherry-picking – вибіркове внесення змін з однієї гілки в іншу.

Вищезазначені основні особливості GIT допомагають лідеру підтримувати ефективну роботу команди, забезпечуючи оперативний зворотний зв'язок та швидке вирішення проблем.

GitHub є важливим інструментом для розробників програмного забезпечення, команд проєктів та спільноти програмістів. Він надає широкий набір можливостей, які полегшують та поліпшують роботу з кодом. Керування версіями коду є однією з ключових функцій GitHub, що дозволяє відстежувати зміни в кодовій базі, створювати гілки для розробки нових функціональностей, виправлення помилок та об'єднання змін з різних джерел.

Спільна робота над проєктами є ще однією важливою можливістю GitHub. Він забезпечує інструменти для співпраці між розробниками, які можуть одночасно працювати над проєктом, вносити зміни, обговорювати проблеми та пропонувати вдосконалення. Це робить спільну роботу більш організованою та ефективною [3, с. 6].

GitHub, зокрема, розширює функціонал Git, надаючи додаткові можливості для взаємодії та співпраці в реальному часі. Можливість створювати гілки для різних частин проєкту, перевіряти код, залишати коментарі, здійснювати рев'ю та обговорювати досягнуті результати – все це є основою для розвитку навичок командної роботи та лідерства. GitHub надає зручний інтерфейс для контролю за версіями та злиттям змін, що дозволяє швидко реагувати на проблеми, виявляти конфлікти при злитті гілок та ефективно їх вирішувати.

Роль лідера команди в такому процесі важлива як ніколи. Він або вона повинні мати не лише технічні знання для управління репозиторієм, але й лідерські якості для того, щоб координувати роботу команди, розподіляти завдання та забезпечувати комунікацію між учасниками. Лідер має створювати умови для ефективної взаємодії, підтримувати культуру взаємоповаги і співпраці, а також приймати обґрунтовані рішення щодо організації робочих процесів.

Крім того, робота з Git і GitHub допомагає розвивати навички командної роботи та відповідальності, навчити учасників проєкту ефективно працювати разом, дотримуючись стандартів кодування та стежачи за якістю кінцевого продукту. Лідер, використовуючи інструменти GitHub, може забезпечити своєчасний зворотний зв'язок та коригувати процеси розробки, коли це необхідно. Це дає можливість виявляти проблеми на ранніх етапах, що, в свою чергу, дозволяє швидше реагувати на зміни і значно знижує ризик виникнення серйозних помилок у кінцевому продукті.

Список використаних джерел:

1. Чухліб К. В. Мобільний додаток для роботи з GitHub: дипломна робота на здобуття ступеня бакалавра спеціальності 122 «Комп'ютерні науки». Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2021. 63 с.
2. Grytsenko V. G., Podolyan O. M. ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВЕРСІЯМИ GIT ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМАНДНОЇ РОБОТИ НАД ІТ ПРОЕКТОМ. *Information Technologies and Learning Tools*. 2014. Т. 39, № 1. С. 250–263. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v39i1.943> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Гром А. О. Back-end рішення для спрощення роботи з GitHub репозиторіями у навчальному процесі: дипломний проект на здобуття ступеня бакалавра. Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2023. 91 с.

УДК 343.3

*Дрогомирецький Роман,
студент II курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Пашкевич Олег,
кандидат технічних наук,
професор кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7254-3512>*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Об'єктно-орієнтоване програмування – це методологія програмування, яка ґрунтується на представленні програми у вигляді сукупності об'єктів, кожен з яких є реалізацією певного класу, а класи утворюють ієрархію за принципами успадкування [1, с. 12].

Об'єктно-орієнтовані програмні продукти базуються на об'єктах і їх взаємодії. У певному розумінні об'єктно-орієнтовані концепції замінили модульну структуру опису алгоритмів традиційними мовами програмування [2, с. 12].

Об'єктно-орієнтоване програмування (ООП) є потужним підходом, що дозволяє створювати програмні продукти, які легко масштабуються, підтримуються та вдосконалюються. Цей підхід сприяє розробці програмного забезпечення, яке є більш організованим, зручним для тестування та вбудовування нових функцій. Принципи ООП допомагають розробникам організовувати програмний код так, щоб він був зрозумілим і менш схильним до помилок. У результаті програмування в об'єктно-орієнтованому стилі дозволяє працювати зі складними системами, зменшуючи ризики та покращуючи ефективність процесу розробки.

Програмне забезпечення часто має таку складність, що її важко досягнути. Розробникам доводиться працювати над тим, щоб ця складність виглядала простою для кінцевого користувача. Складні системи не з'являються одразу – вони розвиваються з більш простих моделей. Хоча наші пізнавальні можливості обмежені, ми можемо розширити їх, використовуючи методи, як-от декомпозиція, абстракція та визначення ієрархій. Тому, щоб зрозуміти складні системи, ми можемо зосередитися на окремих об'єктах або на процесах, що в них відбуваються.

Об'єкти в об'єктно-орієнтованому програмуванні – це сутності, які об'єднують дані та методи, що оперують з цими даними. Об'єкти є конкретними екземплярами класів, де клас визначає шаблон або структуру для створення об'єкта. Кожен об'єкт містить своє унікальне значення для атрибутів та може виконувати функції, визначені в методах класу.

Абстрагування є одним із основних прийомів, використовуваних при вирішенні складних задач. Абстракція виділяє такі істотні характеристики кожного об'єкта, які відрізняють його від всіх інших видів об'єктів і, таким чином, чітко визначає його концептуальні границі з погляду спостерігача [3, с. 36].

Інкапсуляція щільно пов'язана з абстракцією. Якщо абстрагування спрямоване на зовнішнє поводження об'єкта, що спостерігається, то інкапсуляція займається внутрішнім устроєм і тому визначає чіткі границі між різними абстракціями.

Інша важлива властивість інкапсуляції – можливість приховувати реалізацію. Інкапсуляція завжди передбачає обмеження доступу до даних класу. З одного боку, це дозволяє спростити інтерфейс класу, показавши найбільш істотні для зовнішнього користувача дані і

методи. З іншого боку, приховування реалізації забезпечує можливість внесення змін у реалізацію класу без зміни інших класів. Такий аспект дуже важливий з погляду подальшого супроводження і модернізації програмного коду [3, с. 38].

Модульність означає поділ програми на фрагменти, які компілюються окремо, але можуть встановлювати зв'язки з іншими модулями. У більшості мов, що підтримують принцип модульності як самостійну концепцію, інтерфейс модуля відділений від його реалізації [4, с. 7].

Поліморфізм – це один із основних принципів об'єктно-орієнтованого програмування, який дозволяє об'єктам різних класів обробляти однакові повідомлення (методи), але з різною реалізацією. Це дозволяє створювати універсальні функції чи методи, які можуть працювати з об'єктами різних типів.

Поліморфізм забезпечує гнучкість коду, дозволяючи працювати з різними типами об'єктів через однакові інтерфейси, зменшуючи залежність між компонентами програми та полегшуючи її розширення.

Ієрархія – це впорядкування абстракцій, засіб класифікації об'єктів, систематизація зв'язків між об'єктами [3, с. 36].

Ієрархія класів в ООП визначає, як класи пов'язані між собою через наслідування. Вона допомагає організувати програми так, щоб найзагальніші класи знаходились на верхньому рівні ієрархії, а більш спеціалізовані класи – на нижньому. Це дозволяє зменшити повторення коду і робить програму більш зрозумілою та масштабованою.

Об'єктно-орієнтоване програмування є важливою парадигмою для розробки програмних систем, оскільки дозволяє створювати масштабовані та гнучкі продукти, що легко підтримуються і вдосконалюються. Основні принципи ООП, такі як абстракція, інкапсуляція, наслідування та поліморфізм, дозволяють ефективно організовувати програмний код, знижувати ризики помилок і спрощувати подальше модифікування програм.

Розробка складних систем у рамках ООП дозволяє подолати обмеження людської пізнавальної здатності, застосовуючи методи декомпозиції та абстракції для поділу проблеми на простіші частини. Об'єкти, як основні одиниці цієї парадигми, надають змогу організовувати дані та методи таким чином, щоб система була інтуїтивно зрозумілою, модульною та масштабованою.

Застосування принципів ООП, таких як модульність та ієрархія класів, дозволяє знижувати складність програм, полегшує їх тестування та

обслуговування. Важливим аспектом є також здатність приховувати реалізацію та забезпечувати можливість подальших змін без порушення цілісності системи.

Таким чином, ООП є потужним інструментом для розробки програмного забезпечення, що забезпечує ефективність, гнучкість та зручність підтримки складних програмних продуктів.

Список використаних джерел:

1. Ярошко С. А. Основи об'єктно-орієнтованого програмування з ілюстраціями на Borland Pascal та Borland Pascal for Windows. Тексти лекцій. Львів: Ред.-вид. відділ ВЦ ЛДУ ім. І. Франка, 1998. 50 с.
2. Цибулько М. М. Системи об'єктно-орієнтованого програмування: з чого розпочинати. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2011. №4. С. 11–14.
3. Куліков В. М., Рябцев В. В., Паршуков С. С. Об'єктно-орієнтоване програмування для фахівців з кібербезпеки: навч. посіб. / ІСЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 365 с.
4. Швачич Г. Г., Гуляєва О. А., Петречук Л. М. Основи програмування: навч. посібник. Дніпро: НМетАУ, 2018. 95 с.

УДК 004.7

Дученко Вероніка,
студентка II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА: ЗАГРОЗИ ТА ПРОТИДІЯ

У сучасному цифровому світі кібербезпека стала критично важливою для захисту національних інтересів, економіки та громадян. Зі зростанням використання інформаційних технологій збільшується і

вразливість до кібератак, що можуть мати руйнівні наслідки для державних установ, бізнесу та приватних осіб. Для України питання кібербезпеки набуває особливого значення в контексті тривалої інформаційної війни з Росією, яка активно використовує інтернет для дестабілізації ситуації в країні та підриву довіри до державних інституцій.

Кібербезпека охоплює заходи, спрямовані на захист комп'ютерних систем, мереж та даних від несанкціонованого доступу, пошкодження або знищення. Основні аспекти кібербезпеки включають:

- Конфіденційність: забезпечення доступу до інформації лише уповноваженим особам.
- Цілісність: гарантування точності та повноти даних.
- Доступність: забезпечення безперебійного доступу до інформаційних ресурсів для легітимних користувачів.

Роль кібербезпеки є надзвичайно важливою для:

- Захисту державних установ: запобігання витоку конфіденційної інформації та забезпечення стабільної роботи урядових структур.
- Охорони приватного сектору: захист бізнесу від фінансових втрат та репутаційних ризиків, пов'язаних з кібератаками.
- Безпеки громадян: захист персональних даних та приватності користувачів в інтернеті.

Інформаційна війна з Росією

Росія веде активну інформаційну війну проти України, використовуючи різноманітні методи та інструменти для досягнення своїх геополітичних цілей. Основні з них включають:

- Поширення пропаганди: використання медіа для формування негативного образу України на міжнародній арені.
- Дезінформація: створення та розповсюдження фейкових новин з метою дестабілізації ситуації всередині країни та підриву довіри до державних інституцій.
- Кібератаки: напади на критичну інфраструктуру, спрямовані на порушення функціонування важливих об'єктів та систем.

Використання інтернету Росією проти України

Росія активно використовує інтернет для ведення гібридної війни проти України, застосовуючи різноманітні методи для дестабілізації ситуації в країні та дискредитації її на міжнародній арені. Нижче наведено конкретні приклади таких дій:

1. Вербування української молоді для здійснення терактів

Російські спецслужби використовують соціальні мережі для залучення українських підлітків до терористичної діяльності. Вони пропонують «легкі гроші» за виконання простих завдань, таких як перенесення пакунків. Насправді ці пакунки містять вибухівку, яку дистанційно підривають разом із «кур'єром», знищуючи свідків та докази.

2. Інспірування антисемітських провокацій

Російські спецслужби створюють радикальні Telegram-канали для вербування українських підлітків з метою здійснення антисемітських актів. Використовуючи психологічні маніпуляції, вони спонукають молодь до вандалізму на єврейських меморіалах та інших місцях пам'яті.

3. Поширення дезінформації та дискредитація української влади

Російські інформаційні операції спрямовані на підрив довіри до українського керівництва та зниження морального духу населення. Через проросійські Telegram-канали поширюються фейкові новини про нібито поразки українських військ та некомпетентність командування.

Використання дітей у пропагандистських цілях

Росія не лише вербує українських дітей для здійснення злочинів, але й використовує викрадених дітей у власних пропагандистських кампаніях, намагаючись легітимізувати свої дії на міжнародній арені.

Заходи України для підвищення рівня кібербезпеки

Україна здійснює комплексні заходи для протидії кіберзагрозам та інформаційній агресії, спрямованим на захист національного кіберпростору та інформаційного суверенітету. Основні напрями цієї діяльності включають:

Розробка та впровадження стратегічних документів

У 2021 році була затверджена Стратегія кібербезпеки України, яка визначає пріоритети та завдання у сфері кібербезпеки на період до 2025 року. Цей документ спрямований на посилення спроможностей національної системи кібербезпеки, нейтралізацію розвідувально-підривної діяльності та мінімізацію загроз кіберзлочинності та кібертероризму.

Законодавчі ініціативи та нормативно-правова база

Для ефективної протидії інформаційній агресії Російської Федерації Україна ухвалила низку законодавчих актів, зокрема:

- Указ Президента України №25/2018, який вводить у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України щодо додаткових заходів протидії інформаційній агресії Росії.

- Доктрина інформаційної безпеки України, що визначає основні напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки та механізми протидії деструктивним інформаційним впливам.

Інституційні заходи та міжнародна співпраця

Україна активно розвиває інституційну спроможність у сфері кібербезпеки, зокрема через:

- Створення спеціалізованих органів: формування підрозділів, відповідальних за кібербезпеку та інформаційну безпеку в структурах державної влади.

- Міжнародну співпрацю: поглиблення партнерства з ЄС та НАТО для обміну досвідом та координації дій у сфері кібербезпеки.

Освітні та просвітницькі програми

З метою підвищення обізнаності громадян щодо кіберзагроз реалізуються освітні проекти, такі як «Кібербезпека UA», який надає рекомендації щодо захисту в кіберпросторі та інформує про актуальні загрози.

Технічні заходи та кіберзахист

Впроваджуються сучасні технології для моніторингу та реагування на кібератаки, розробляються плани реагування на кіберінциденти загальнонаціонального масштабу, що передбачають механізми виявлення, реагування та відновлення після атак.

Ці заходи спрямовані на створення стійкої та ефективної системи кібербезпеки України, здатної протидіяти сучасним викликам та загрозам у кіберпросторі.

Кібербезпека та інформаційна безпека є ключовими чинниками національної безпеки України в сучасних реаліях. Росія активно використовує інтернет як знаряддя гібридної війни, застосовуючи широкий спектр методів – від дезінформації до вербування української молоді для терористичних актів. У відповідь Україна здійснює масштабні заходи щодо захисту свого інформаційного простору, впроваджуючи стратегії кібербезпеки, розвиваючи міжнародну співпрацю та вдосконалюючи законодавчу базу.

Необхідно посилювати спроможності державних органів, зміцнювати міжнародні альянси та інвестувати у кіберосвіту. Зрештою, кібербезпека – це не лише справа держави, а й відповідальність кожного громадянина. Тільки спільними зусиллями ми зможемо захистити Україну в інформаційному просторі та забезпечити її цифровий суверенітет у XXI столітті.

Список використаних джерел:

1. Стратегія кібербезпеки України: цілі та пріоритети. АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform.
URL:<https://armyinform.com.ua/2021/08/27/strategiya-kiberbezpeky-ukrayiny-czili-ta-prioritytety/> (дата звернення: 03.04.2025).
2. Національний план реагування на надзвичайні ситуації у кіберпросторі врахує актуальні загрози та досвід України у першій кібервійні. Рада національної безпеки і оборони України.
URL: <https://rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5728.html> (дата звернення: 03.04.2025).
3. ЗМІ дізналися, що увійде до десятого пакета санкцій проти РФ. Європейська правда.
URL:<https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/10/7156052/> (дата звернення: 03.04.2025).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017 : станом на 30 груд. 2021 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text> (дата звернення: 03.04.2025).

УДК 378.147.091.33:004.8

Зубко Станіслав,
студент I курсу магістратури спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гаврилко Сергій Михайлович,
викладач фахового коледжу,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

АЛГОРИТМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНАЛІЗУ НАВЧАЛЬНИХ ПОТРЕБ ТА АДАПТАЦІЇ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТРАЄКТОРІЙ СТУДЕНТІВ

У сучасному освітньому середовищі ми спостерігаємо стрімкий розвиток технологій, які суттєво трансформують традиційні підходи до

навчання. Особливе місце серед цих технологій посідають алгоритми штучного інтелекту (ШІ), які відкривають безпрецедентні можливості для персоналізації навчального процесу. Інтеграція ШІ в освітні мобільні додатки дозволяє створювати адаптивні системи навчання, що здатні враховувати індивідуальні особливості кожного студента та формувати для нього оптимальну освітню траєкторію [1].

Сучасні алгоритми ШІ здатні збирати та аналізувати велику кількість даних про навчальну активність студентів. Це включає інформацію про час, витрачений на вивчення певних матеріалів, частоту звернення до різних тем, результати проміжних тестувань, типові помилки, швидкість виконання завдань та багато інших параметрів. Аналізуючи ці дані, системи ШІ можуть виявляти індивідуальні патерни навчання кожного студента, визначати його сильні та слабкі сторони, а також ідентифікувати прогалини у знаннях. Наприклад, алгоритм може визначити, що студент добре засвоює теоретичний матеріал, але має труднощі з його практичним застосуванням, або виявити, що певні концепції залишаються незрозумілими, що впливає на подальше навчання.

Важливою перевагою алгоритмів ШІ є їхня здатність класифікувати студентів за стилями навчання. Традиційно виділяють візуальний, аудіальний, кінестетичний та інші стилі сприйняття інформації. Аналізуючи взаємодію студента з різними типами контенту (відео, аудіо, текст, інтерактивні завдання), ШІ може визначити, який формат найбільш ефективний для конкретного користувача. Наприклад, якщо студент демонструє кращі результати після перегляду відеоматеріалів, система буде надавати перевагу саме цьому формату при подачі нової інформації. Такий підхід значно підвищує ефективність навчання, оскільки матеріал подається у найбільш доступний для студента форматі [2].

Алгоритми машинного навчання, зокрема нейронні мережі, можуть прогнозувати успішність студента на основі його попередніх результатів та пропонувати превентивні заходи для покращення навчальних показників. Наприклад, якщо система виявляє, що студент регулярно пропускає певні теми або має труднощі з конкретними типами завдань, вона може автоматично генерувати додаткові матеріали, рекомендувати консультації з викладачем або запропонувати альтернативні підходи до вивчення складного матеріалу. Це дозволяє вчасно реагувати на

потенційні проблеми, запобігаючи зниженню мотивації та відставанню від навчальної програми.

Адаптація навчальних матеріалів – ще одна важлива функція ІІІ в освітніх мобільних додатках. На основі аналізу навчальних потреб студента алгоритми можуть динамічно формувати персоналізований контент. Це може включати зміну рівня складності завдань, регулювання темпу подачі матеріалу, вибір релевантних прикладів та створення індивідуальних планів навчання. Наприклад, якщо студент швидко опановує базові концепції, система може автоматично пропонувати більш складні завдання, щоб підтримувати оптимальний рівень складності, який сприяє ефективному навчанню без перевантаження або нудьги [3].

Цікавим напрямком є використання ІІІ для адаптації контенту на основі когнітивного навантаження студента. Аналізуючи час, витрачений на виконання завдань, кількість помилок та інші метрики, алгоритми можуть оцінювати рівень складності матеріалу для конкретного студента і відповідно коригувати його подачу. Якщо система виявляє ознаки когнітивного перевантаження, вона може спростити матеріал, розбити його на менші частини або запропонувати перерву для відпочинку. І навпаки, якщо студент легко справляється із завданнями, система може підвищувати складність, щоб підтримувати оптимальний рівень викликів для розвитку.

Системи рекомендацій, що базуються на алгоритмах колаборативної фільтрації та контентної фільтрації, дозволяють запропонувати студентам додаткові матеріали, які можуть бути корисними для їхнього навчання. Подібно до того, як стрімінгові сервіси рекомендують фільми або музику на основі попередніх уподобань користувача, освітні додатки можуть пропонувати статті, відео, книги або курси, що відповідають інтересам та потребам студента. Ці рекомендації можуть базуватися як на аналізі поведінки конкретного студента, так і на даних про успішні стратегії навчання інших студентів з подібними характеристиками [4].

Важливим аспектом є також можливість ІІІ адаптувати навчальні матеріали відповідно до контексту навчання. Мобільні додатки можуть враховувати час доби, тривалість сесії, місцезнаходження студента та інші фактори для оптимізації навчального досвіду. Наприклад, якщо студент має лише 15 хвилин для навчання під час поїздки в громадському транспорті, система може запропонувати короткі, концентровані матеріали, які можна ефективно опрацювати за цей час. Такий

контекстно-залежний підхід забезпечує максимальну ефективність навчання в різних ситуаціях [5].

ІІІ також може сприяти розвитку метакогнітивних навичок студентів, допомагаючи їм краще розуміти власний процес навчання. Аналізуючи дані про навчальну активність, система може надавати студентам інформацію про їхні сильні та слабкі сторони, оптимальний час для навчання, найбільш ефективні стратегії вивчення матеріалу тощо. Така зворотна інформація дозволяє студентам розвивати самосвідомість щодо власного навчання та вдосконалювати свої підходи до опанування знань.

Адаптивне тестування – ще один важливий напрямок застосування ІІІ в освітніх мобільних додатках. Традиційні тести зазвичай містять однакові питання для всіх студентів, що не дозволяє точно оцінити рівень знань кожного. Натомість адаптивні тести, керовані ІІІ, динамічно підбирають питання залежно від відповідей студента на попередні питання. Якщо студент правильно відповідає на запитання, наступне буде складнішим; якщо відповідає неправильно – простішим. Це дозволяє більш точно визначити рівень знань студента та ефективніше ідентифікувати проблемні області [6].

Алгоритми ІІІ також можуть використовуватися для автоматичного створення персоналізованих навчальних матеріалів. Це включає генерацію унікальних завдань, прикладів, тестів та пояснень, що враховують індивідуальний рівень знань та потреби студента. Наприклад, для студента, який вивчає програмування та має труднощі з розумінням рекурсії, система може автоматично створити додаткові приклади та пояснення, що ілюструють цю концепцію у більш доступному форматі. Такий підхід дозволяє масштабувати персоналізоване навчання, яке традиційно вимагало значних часових витрат від викладачів. Важливо відзначити, що впровадження ІІІ-алгоритмів в освітні мобільні додатки стикається з певними викликами. Зокрема, існують етичні питання щодо збору та використання даних про студентів, проблеми прозорості алгоритмів та можливих упереджень у рекомендаціях. Крім того, важливо забезпечити, щоб персоналізація не призводила до «інформаційних бульбашок», коли студенти отримують лише той контент, який відповідає їхнім поточним уподобанням та інтересам, що може обмежувати розширення їхнього кругозору. Проте, попри ці виклики, інтеграція алгоритмів ІІІ в освітні мобільні додатки відкриває величезні можливості для трансформації вищої освіти.

Персоналізація навчання, адаптація матеріалів до індивідуальних потреб студентів та створення гнучких освітніх траєкторій – все це сприяє підвищенню ефективності навчання, посиленню мотивації студентів та покращенню освітніх результатів. У майбутньому ми можемо очікувати подальшого розвитку цих технологій, що зробить вищу освіту більш доступною, ефективною та орієнтованою на індивідуальні потреби кожного студента [7].

Інтеграція штучного інтелекту в освітні мобільні додатки знаменує початок революційної трансформації вищої освіти. Ми спостерігаємо народження нової парадигми навчання, де технології ШІ перетворюють rigid, уніфіковану систему на живий, динамічний організм, здатний миттєво адаптуватися до унікальних потреб, здібностей та прихованого потенціалу кожного студента. Сучасні освітні технології більше не є простим інструментом передачі інформації. Вони перетворюються на складні інтелектуальні екосистеми, які:

- максимально персоналізують навчальний процес, створюючи унікальні освітні траєкторії для кожного студента;
- генерують глибоку внутрішню мотивацію через інтелектуальні механізми залучення та підтримки;
- підвищують ефективність засвоєння знань завдяки адаптивним алгоритмам навчання.

Майбутнє вищої освіти – це середовище, де кожен студент отримує персональний освітній простір, налаштований під його унікальні особливості, інтереси та потенціал. Технології ШІ перетворюють освіту з уніфікованого конвеєра на глибоко індивідуальну подорож до знань, де кожен крок є усвідомленим, мотивованим і максимально ефективним. Ми входимо в епоху, де освіта стає не просто передачею інформації, а розкриттям унікального людського потенціалу. Штучний інтелект стає тим магічним інструментом, який допомагає кожному студенту написати власну неповторну історію успіху, перетворюючи навчання з обов'язку на захоплюючу подорож самопізнання та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В. Штучний інтелект в сучасній освіті: можливості та перспективи. Київ, 2022. 45 с.
2. Литвиненко О. Адаптивне навчання та персоналізація освітнього процесу за допомогою ШІ. Харків, 2023. 34 с.

3. Петренко Л. Технології штучного інтелекту для аналізу освітніх даних та прогнозування успішності студентів. Львів, 2022. 58 с.
4. Семенченко М. Інтеграція ШІ в мобільні додатки для вищої освіти: сучасний стан та перспективи. Київ, 2023. 42 с.
5. Тимошенко А. Етичні аспекти використання ШІ в персоналізованому навчанні. Одеса, 2022. 25 с.
6. Шевченко В. Методи машинного навчання для виявлення індивідуальних стилів навчання студентів. Дніпро, 2023. 38 с.
7. Яковенко Т. Адаптивне тестування з використанням алгоритмів штучного інтелекту. Київ, 2023. 46 с.

УДК 332.122:352.07:338.244.47(477)

*Кавацюк Костянтин,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Маковишин Володимир Ігорович,
доцент кафедри ІТ,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

UX-ДОСЛІДЖЕННЯ ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ: ЯК ПОКРАЩИТИ ДОСТУПНІСТЬ ЦИФРОВИХ ПРОДУКТІВ

Сучасні цифрові технології повинні забезпечувати рівний доступ для всіх користувачів, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних можливостей. Проте багато цифрових продуктів досі залишаються недоступними для людей з обмеженими можливостями, що створює бар'єри в їхньому використанні. UX-дослідження дозволяють виявити такі проблеми та розробити рішення для підвищення інклюзивності.

Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) – це набір міжнародних стандартів, розроблених Консорціумом W3C для підвищення доступності вебконтенту. Остання версія WCAG 2.2 містить рекомендації, що ґрунтуються на чотирьох основних принципах: сприйнятність, керованість, зрозумілість та надійність. Дотримання WCAG 2.2 не лише

покрощує доступність, але й підвищує загальний рівень зручності цифрових продуктів.

Основні підходи UX-досліджень у контексті інклюзивного дизайну включають: аудит доступності за WCAG, тестування з користувачами з обмеженими можливостями, юзабіліті-тестування з допоміжними технологіями, метод когнітивного проходження та персоналізацію UI/UX.

Розвиток цифрової доступності є динамічним процесом, і компанії можуть впроваджувати наступні покращення: інтеграцію AI для покращення доступності, розширення можливостей персоналізації, оптимізацію мобільного досвіду та збільшення кількості користувачів, що беруть участь у тестуваннях.

Вплив цих покращень може бути значним, оскільки сприяє підвищенню ефективності використання цифрових продуктів, зниженню витрат на підтримку та оновлення продуктів, формуванню позитивного іміджу бренду.

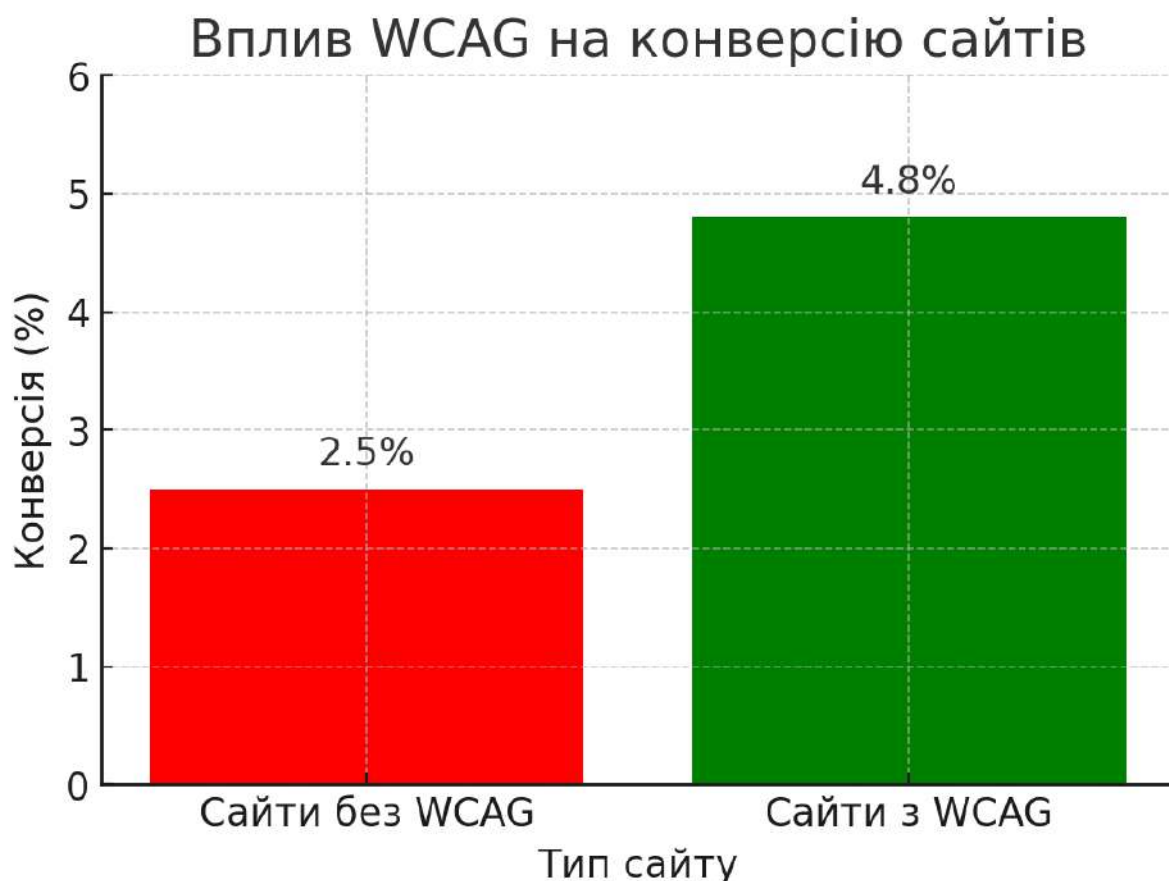

Рис. 1 Вплив WCAG на конверсію сайту

Інклюзивні цифрові продукти мають значний економічний ефект. Дослідження показують, що компанії, які впроваджують принципи

доступності, отримують збільшення прибутків, розширення аудиторії, покращення користувацького досвіду та відповідність законодавству.

Наприклад, за даними Accenture, компанії, що активно інтегрують цифрову доступність, демонструють на 28 відсотків вищий прибуток та на 30 відсотків кращу продуктивність порівняно з конкурентами, що не впроваджують такі стандарти. Відповідно, забезпечення доступності не тільки сприяє рівному доступу всіх користувачів, але й має економічну вигоду для бізнесу. Враховуючи, що понад 15 відсотків населення світу мають ті чи інші форми інвалідності, забезпечення доступності відкриває можливості для значного розширення цільової аудиторії компаній.

Додаткові покращення можуть включати: автоматизацію перевірки доступності з використанням штучного інтелекту, розробку адаптивних технологій, що дозволяють налаштовувати інтерфейси під потреби кожного користувача, покращення голосових та тактильних технологій взаємодії з інтерфейсами. Впровадження подібних рішень забезпечує не лише відповідність сучасним стандартам, а й покращує загальну користувацьку взаємодію.

У майбутньому можна очікувати впровадження новітніх засобів покращення цифрової доступності. Використання нейромереж для автоматичної адаптації контенту на основі індивідуальних потреб користувача дозволяє створювати ще більш персоналізовані та інтуїтивні інтерфейси. Додатковий розвиток голосових асистентів із глибоким розумінням контексту сприятиме полегшенню навігації для користувачів із фізичними обмеженнями. Інтеграція технологій розширеної та віртуальної реальності в навчальні та професійні середовища також допоможе людям з особливими потребами ефективніше взаємодіяти з цифровими продуктами.

Широке застосування біометричних технологій та адаптивних сенсорних інтерфейсів дозволяє створювати інноваційні рішення для користувачів із різними типами обмежень. Наприклад, аналіз жестів та міміки може допомогти людям з порушенням моторики, а розширене використання електронних імплантів та мозкових інтерфейсів відкриває нові можливості для покращення цифрової доступності.

Список використаних джерел:

1. Accenture. Accessibility in Every Moment | Accenture. *Deutschland* | *Let There Be Change* | Accenture. URL: <https://www.accenture.com/us-en/case->

studies/about/accessibility-every-moment?utm_source=chatgpt.com (date of access: 01.04.2025).

2. Accenture. Driving the Technology Accessibility Advantage | Accenture. *Deutschland | Let There Be Change | Accenture.*

URL: https://www.accenture.com/us-en/case-studies/about/driving-accessibility-advantage?utm_source=chatgpt.com (date of access: 01.04.2025).

3. Disability. *World Health Organization (WHO).*

URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> (date of access: 01.04.2025).

4. Nielsen J. Usability Engineering. Elsevier Science & Technology Books, 1994.

5. Shneiderman B. Designing the user interface: Strategies for effective human--computer interaction. 2nd ed. Reading, Mass : Addison-Wesley, 1992. 573 p.

6. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.2. W3C. URL: <https://www.w3.org/TR/WCAG22/> (date of access: 01.04.2025).

УДК 004.056.5

Кізера Віктор,

*студент I курсу магістратури спеціальності ІІЗ,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

Гаврилко Сергій Михайлович,

*викладач фахового коледжу
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ КІБЕРЗАГРОЗ ТА РОЗРОБКА ІНСТРУМЕНТІВ, ЩО ПОКРАЩУЮТЬ БЕЗПЕКУ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ НА ПЛАТФОРМІ IOS

З розвитком мобільних технологій смартфони та планшети стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Мобільні додатки надають

користувачам широкі можливості для виконання різноманітних завдань – від фінансових операцій до доступу до соціальних мереж. Однак зростаюча кількість даних, які зберігаються та обробляються мобільними додатками, привертає увагу кіберзлочинців, що створює загрозу для конфіденційності та безпеки користувачів.

Основні кіберзагрози для мобільних додатків на платформі iOS включають атаки на мережеві з'єднання, фішинг, шкідливе ПЗ та експлуатацію вразливостей операційної системи та API. Незважаючи на високу захищеність iOS, розробники додатків мають забезпечити додаткові заходи безпеки для захисту користувацьких даних. Наприклад, використання незахищених мереж для передачі конфіденційних даних може призвести до перехоплення інформації та компрометації облікових записів користувачів [1, с. 145].

Розробка інструментів для підвищення безпеки мобільних додатків на iOS є необхідною для боротьби з сучасними кіберзагрозами. Одним з ефективних підходів є впровадження шифрування даних, багатофакторної автентифікації, а також застосування алгоритмів поведінкової аналітики, які здатні виявляти аномалії у використанні додатків. Наприклад, додатки, які мають справу з конфіденційними даними, такими як банківські додатки, можуть використовувати локальне зберігання ключів на пристрої користувача та обмежувати доступність додатка за географічним розташуванням чи індивідуальними налаштуваннями користувача.

Також важливу роль у забезпеченні безпеки відіграє регулярний аналіз та тестування додатків, що дозволяє вчасно виявляти та виправляти вразливості. Для цього розробники використовують спеціалізовані інструменти для аналізу вихідного коду та тестування на проникнення, такі як OWASP ZAP або Burp Suite. Використання автоматизованих інструментів та практик захищеної розробки, таких як захист від XSS-атак або SQL-ін'єкцій, сприяє підвищенню загального рівня безпеки.

Таким чином, для зниження ризиків, пов'язаних з кіберзагрозами, розробники мобільних додатків на iOS мають постійно слідкувати за новими загрозами, вчасно оновлювати засоби захисту та впроваджувати сучасні технології забезпечення безпеки. Подібні заходи дозволяють суттєво знизити ймовірність успішної атаки, підвищуючи безпеку користувачів мобільних додатків [2, с. 47].

З огляду на зростання кількості кіберзагроз, надзвичайно важливо розробляти та застосовувати інноваційні підходи до захисту мобільних

додатків. На платформі iOS, яка має відносно замкнуту екосистему, значна увага приділяється контролю за програмами, що потрапляють до App Store. Однак це не усуває повністю ризик появи шкідливих додатків або компрометації вже встановлених програм. Наприклад, однією з вразливостей є атаки типу «людина посередині» (MITM), які можуть виникати навіть на пристроях iOS, якщо додатки не використовують сертифікати SSL/TLS для шифрування трафіку [3, с. 110].

Крім того, важливим аспектом є захист від соціальної інженерії, де кіберзлочинці використовують маніпулятивні методи для отримання особистої інформації або доступу до облікових записів. Використання сучасних інструментів машинного навчання та поведінкової аналітики дозволяє виявляти аномалії в поведінці користувачів або спроби несанкціонованого доступу, що додає додатковий рівень захисту. Такі технології допомагають розпізнавати підозрілі дії, наприклад, одночасний вхід із декількох незвичних геолокацій, що може вказувати на злом облікового запису [4].

Забезпечення конфіденційності даних також є ключовим напрямком у підвищенні безпеки мобільних додатків. Окрім шифрування, важливо впроваджувати політики мінімізації даних, зберігаючи лише необхідну інформацію та обмежуючи доступ до неї.

Описані підходи, разом із суворими внутрішніми політиками доступу та використанням сучасних технологій автентифікації, створюють багаторівневу систему захисту, яка суттєво ускладнює роботу кіберзлочинцям.

Список використаних джерел:

1. Tang J., & Qu H. Mobile Application Security Threats and Countermeasures. *Journal of Information Security*. 2020. № 11(3). P. 145-160.
2. Johnson K. Behavioral Analysis in Mobile App Security. *Cybersecurity Journal*. 2019. № 7(2). P. 47-60.
3. Kumar P., & Singh A. Secure Mobile App Development for iOS. *iOS Security Review*. 2021. № 15(1). P.110-125.
4. Open Web Application Security Project (OWASP). OWASP Mobile Security Testing Guide. 2023. URL: <https://owasp.org>

Кучера Олександр,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Дзюба Марина Володимирівна,
доцентка кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2579-9157>

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЧИСЕЛЬНОГО ІНТЕГРУВАННЯ В АНАЛІЗІ ВЕЛИКИХ ДАНИХ

Метод чисельного інтегрування дозволяє оцінити загальне значення функції на інтервалі та є корисним для великих наборів даних, де часто відомі лише часткові значення функції [1]. Сучасні дослідження фокусуються на використанні чисельного інтегрування для прискорення аналізу поведінкових, фінансових, а також соціальних та економічних показників у великих базах даних [2]. Основна мета – показати, як чисельне інтегрування може зменшити обчислювальну складність і сприяти швидкому аналізу великих масивів інформації.

В аналізі трафіку на сайтах доцільно використовувати чисельне інтегрування для обчислення суми кількості відвідувань, узагальнюючі дані за певні часові інтервали (година, день) [3]. Такі дані дозволяють визначити, в який час дня і тижня сайт отримує найбільше трафіку. За допомогою чисельного інтегрування можна також розрахувати середнє навантаження на сервер за певний час, що допомагає в плануванні ресурсів [4]. Використовуючи чисельне інтегрування, можна отримати загальну кількість взаємодій з рекламними матеріалами в Інтернеті [5]. Аналіз таких даних дає змогу маркетологам зрозуміти, які кампанії працюють найкраще в різний час доби, а також оцінити конверсію та ефективність реклами за певний період.

Чисельне інтегрування використовується для оцінки потужності сигналу, що передається через канал зв'язку при обробці сигналів у

телекомунікаціях. Це дозволяє визначити загальну енергію сигналу на певному проміжку часу, що допомагає в аналізі якості зв'язку.

При аналізі даних у фінансових і торгових платформах використовується чисельне інтегрування для обчислення середньої ціни акцій за день або за певний часовий період, що дозволяє трейдерам приймати зважені рішення. Водночас такі дані можуть використовуватись для побудови прогнозів майбутніх цін або для виявлення аномальних змін на ринку.

Використання чисельного інтегрування у програмах для обробки великих даних застосовується для обчислення середніх значень, трендів або інших агрегованих даних, що дозволяє аналізувати інформацію без необхідності обробляти кожен окремий елемент даних, та швидко й ефективно допомагати в навчанні штучного інтелекту.

Побудова прогнозних моделей у сфері охорони здоров'я дозволяє підсумовувати дані про здоров'я пацієнта на основі зібраних значень за певний період часу, що дає можливість виявити тренди або відхилення від норми, коригуючи медичні прогнози.

При оптимізації роботи хмарних обчислень для підрахунку загальних витрат ресурсів за певний період часу чисельне інтегрування допомагає оптимізувати використання обчислювальних потужностей і знижувати витрати на сервери чи хмарні ресурси.

Чисельне інтегрування має кілька важливих переваг при роботі з великими даними, тобто може зменшити кількість арифметичних дій, роблячи приблизні розрахунки. Це особливо важливо, коли дані надходять у режимі реального часу і потрібно швидко приймати рішення. Багато методів чисельного інтегрування стійкі до невеликих коливань значень функції і тому можуть точно обробляти дані, що містять помилки і шум. Методи чисельного інтегрування можна легко застосовувати до великих масивів даних, де аналітичні методи є занадто ресурсоемними або трудомісткими [6].

При роботі з великими даними важливо вибрати метод чисельного інтегрування, який відповідає вимогам точності та швидкості. Прямокутні методи можуть бути придатними для раннього прогнозування трендів або розрахунків у реальному часі, де важлива швидкість. Трапецієподібні методи часто використовуються при аналізі економічних і фінансових даних, де важлива оцінка стабільних тенденцій. Метод Сімпсона корисний, коли дані плавно змінюються, наприклад, при прогнозуванні погоди або моделюванні навколишнього

середовища. Для високо деталізованих, великомасштабних даних методи трапецій і Сімпсона пропонують кращий баланс між швидкістю і точністю.

У сучасному світі великі дані охоплюють величезні обсяги інформації, що безперервно генеруються з різних джерел, включаючи датчики, соціальні мережі, вебсайти, фінансові та медичні системи. Ключові характеристики великих даних часто описують за допомогою моделі «3V». Обсяг, тобто масштаб даних, які необхідно зберігати та аналізувати, постійно зростає. Наприклад, щодня зберігаються терабайти даних. Швидкість, тобто дані повинні генеруватися в режимі реального часу і швидко оброблятися. Це важливо для реагування на поведінку користувачів на фінансових ринках, аналізу трафіку та соціальних мереж. Різноманітність, тобто дані можуть бути в різних форматах, включаючи структуровані, напівструктуровані та неструктуровані. До них відносяться текстові файли, зображення, відео та таблиці.

Через обсяг, швидкість і різноманітність таких даних стандартні методи аналізу не завжди можуть впоратися з ними [7].

Традиційні методи інтегрування часто не підходять для великих даних через їхню високу обчислювальну складність і великі вимоги до оперативної пам'яті. Ці обмеження уповільнюють процес аналізу і роблять його неефективним, особливо коли йдеться про швидку обробку даних у режимі реального часу. Оскільки дані зростають і оновлюються швидко, важливо використовувати методи, які можуть обробляти ці дані ефективно і без значної втрати точності. Чисельне інтегрування є найбільш підходящим рішенням, оскільки воно спрощує обчислення і забезпечує необхідну швидкість і точність.

Враховуючи обсяги великих даних, використання паралельних обчислень для чисельного інтегрування може прискорити процес обробки. Алгоритми для паралельного чисельного інтегрування дозволяють ділити обчислення на кілька частин і виконувати їх одночасно на різних процесорах або обчислювальних вузлах. Це особливо важливо для розподілених систем і для аналізу даних, які не вміщуються в пам'яті одного комп'ютера.

Існує кілька потужних бібліотек та фреймворків, які можуть допомогти в реалізації чисельного інтегрування для великих даних, такі як: NumPy/SciPy для Python, CUDA, Hadoop/Spark. NumPy/SciPy для Python – містять велику кількість функцій для чисельного інтегрування, а також інструменти для роботи з великими масивами даних. CUDA для

прискорених обчислень на графічних процесорах – дозволяє використовувати графічні процесори для швидкого обчислення великих наборів даних, що знижує час виконання інтеграційних розрахунків. Hadoop/Spark для розподілених обчислень – дозволяють працювати з великими даними за допомогою кластерів обчислювальних машин, забезпечуючи ефективність чисельного інтегрування в розподілених системах [8].

Загалом, чисельне інтегрування є важливим інструментом для аналізу великих даних, що дозволяє скоротити час обробки та зменшити обчислювальну складність, сприяючи швидкому і точному отриманню результатів для прийняття рішень у різних галузях науки і техніки. Використання чисельного інтегрування у таких галузях, як фінанси, інтернет-реклама, телекомунікації, медичні прогнози та оптимізація роботи хмарних обчислень, демонструє широкий спектр можливих застосувань цієї техніки для вирішення практичних задач.

Список використаних джерел:

1. Бутко І. П. Чисельні методи : навч. посіб. / І. П. Бутко, О. М. Коваленко. Київ : КНУ, 2020. 312 с.
2. Золотарьов В. М. Чисельні методи та їх застосування : підруч. Львів : Вид-во ЛНУ, 2019. 284 с.
3. Морозов В. В. Чисельні методи інтегрування в обчислювальній математиці. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Математика*. 2022. № 1 (98). С. 45–52.
4. Сидоренко П. Л. Використання методу Монте-Карло у фінансовому моделюванні / П. Л. Сидоренко, М. В. Ковальчук. *Журнал прикладної математики*. 2020. Т. 5, № 2. С. 112–119.
5. Бондар В. О. Оптимізаційні методи чисельного інтегрування. *Наукові записки Харківського національного університету*. 2021. № 7. С. 23–30.
6. Коваленко І. П. Використання чисельного інтегрування у машинному навчанні. Матеріали міжнародної наукової конференції «Сучасні інформаційні технології». Київ, 2021. С. 98–103.
7. Орлов С. В. Чисельні методи в моделюванні фізичних процесів. Збірник наукових праць Всеукраїнської конференції з прикладної математики. Львів, 2022. С. 74–80.
8. Грінченко О. Ю. Чисельне інтегрування: методи та застосування. URL: <https://mathonline.ua/numerical-integration> (дата звернення: 25.03.2025).

Книшук Вікторія,
студентка II курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Мосюрчак Віктор,
викладач математики та комп'ютерних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4002-4636>

ЗАСТОСУВАННЯ МАТРИЦЬ ДЛЯ РОБОТИ З ДВОВИМІРНИМИ МАСИВАМИ У ПРОГРАМУВАННІ

Двовимірні масиви є фундаментальними структурами даних, що широко використовуються у програмуванні, обчислювальній математиці, обробці зображень, аналізі даних та багатьох інших галузях. Математичною основою двовимірних масивів є матриці, які забезпечують не лише зручний спосіб представлення даних, але й потужний математичний апарат для їх обробки.

Матриця розміром $m \times n$ представляє собою прямокутну таблицю чисел, що складається з m рядків і n стовпців. Кожен елемент матриці $a(i,j)$ позначається двома індексами: i – номер рядка та j – номер стовпця. Ця структура природним чином відображається на двовимірні масиви в програмуванні, дозволяючи організувати дані у вигляді таблиці з рядками та стовпцями [1].

У комп'ютерній пам'яті двовимірні масиви можуть бути представлені двома основними способами:

1. **Послідовне розміщення рядків** – елементи кожного рядка розміщуються послідовно в пам'яті (*Row-major order*).

2. **Послідовне розміщення стовпців** – елементи кожного стовпця розміщуються послідовно в пам'яті (*Column-major order*).

Доступ до елемента $a(i,j)$ в пам'яті при послідовному розміщенні рядків здійснюється за формулою:

$$\text{address}(a(i,j)) = \text{base\_address} + (i \times n + j) \times \text{element\_size},$$

де *base_address* – початкова адреса масиву, *n* – кількість стовпців, *element_size* – розмір одного елемента (Рис. 1 та Рис. 2) [2].

```
// Оголошення двовимірного масиву
int matrix[3][4];

// Ініціалізація матриці
for (int i = 0; i < 3; i++) {
    for (int j = 0; j < 4; j++) {
        matrix[i][j] = i * j;
    }
}

// Доступ до елементів
int element = matrix[1][2]; // Елемент у 2-му рядку, 3-му стовпці
```

Рис. 1. Приклад реалізації мовою C++

```
// Динамічне створення двовимірного масиву
int** createMatrix(int rows, int cols) {
    int** matrix = new int*[rows];
    for (int i = 0; i < rows; i++) {
        matrix[i] = new int[cols];
    }
    return matrix;
}

// Звільнення пам'яті
void deleteMatrix(int** matrix, int rows) {
    for (int i = 0; i < rows; i++) {
        delete[] matrix[i];
    }
    delete[] matrix;
}
```

Рис. 2. Динамічне виділення пам'яті для матриць

Застосування матриць проводиться у різних галузях:

1. **Обробка зображень.** У комп'ютерній графіці зображення представляються у вигляді двовимірних масивів пікселів. Різні операції обробки зображень, такі як фільтрація, масштабування, повороти базуються на матричних операціях.

2. **Машинне навчання.** У галузі машинного навчання матриці використовуються для представлення наборів даних, вагових

коефіцієнтів нейронних мереж, градієнтів та інших параметрів. Операції над матрицями є основою багатьох алгоритмів машинного навчання.

3. Системи лінійних рівнянь. Матриці широко використовуються для розв'язання систем лінійних рівнянь виду $Ax = b$, де A – матриця коефіцієнтів, x – вектор невідомих, b – вектор правих частин.

Сучасні тенденції та оптимізації матриць у програмуванні зосереджені на вдосконаленні обчислювальної ефективності через використання спеціалізованого апаратного забезпечення, такого як графічні процесори (GPU) та тензорні процесори (TPU), які здатні виконувати масивні паралельні обчислення. Бібліотеки, як NumPy, CUDA, TensorFlow та PyTorch, пропонують високооптимізовані реалізації матричних операцій з автоматичною диференціацією, що критично важливо для глибокого навчання. Розріджені матриці представляються у спеціальних форматах (CSR, CSC, COO), що дозволяє зберігати лише ненульові елементи, значно економлячи пам'ять та обчислювальні ресурси [3].

Матриці як математичний апарат надають потужну основу для роботи з двовимірними масивами даних у програмуванні. Розуміння математичних властивостей матриць та алгоритмів їх обробки є ключовим для розробки ефективних програм, що працюють з двовимірними структурами даних. Матриці в двовимірних масивах – це зручний спосіб зберігати та обробляти дані. Вони допомагають працювати з інформацією так, як у кінотеатрі розташовані ряди стільців або як на шахівниці розміщені клітинки. Матриці використовуються у багатьох сучасних технологіях. Вони допомагають створювати комп'ютерну графіку, захищати дані у криптографії, навчати штучний інтелект і виконувати складні розрахунки в науці. Отже, матриці – це важливий інструмент, який спрощує роботу з великою кількістю інформації та допомагає розвивати сучасні технології.

Сучасні тенденції в обробці матриць спрямовані на оптимізацію обчислень із використанням архітектурних особливостей процесорів, паралельних обчислень та спеціалізованих форматів представлення даних. Це дозволяє ефективно застосовувати матричні обчислення у таких галузях, як машинне навчання, комп'ютерна графіка, наукові обчислення та аналіз даних.

Список використаних джерел:

1. Матриці. Дії над матрицями. Класифікація матриць : вебсайт. URL: <https://surl.li/gipjsa> (дата звернення: 28.03.2025).

2. Розробка програм з використанням двовимірних масивів : вебсайт. URL: <https://surl.li/qkdzkt> (дата звернення: 28.03.2025).

3. Обробка вдовимірних масивів : вебсайт. URL: <https://surl.li/hpdbsa> (дата звернення: 28.03.2025).

УДК 004.9

Козут Богдан,
студент II курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Пашкевич Олег Петрович,
доцент кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7254-3512>

ВИКОРИСТАННЯ ПІДХОДІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПАРАДИГМИ В ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОМУ ПРОГРАМУВАННІ

Об'єктно-орієнтоване програмування – одна з парадигм програмування, яка розглядає програму як множину «об'єктів», що взаємодіють між собою. Основу ООП складають чотири основні концепції: інкапсуляція, успадкування, поліморфізм та абстракція. Відповідно до парадигми ООП, кожен об'єкт здатний отримувати повідомлення, обробляти дані та надсилати повідомлення іншим об'єктам. Кожен об'єкт – це своєрідний незалежний автомат з окремим призначенням та відповідальністю.

Функційне програмування – парадигма програмування, яка розглядає програму як обчислення математичних функцій та уникає станів і змінних даних. Іншими словами, функційне програмування є способом створення програм, в яких єдиною дією є виклик функції, єдиним способом розбиття програми є створення нового імені функції та задання для цього імені виразу, що обчислює значення функції, а єдиним правилом композиції є оператор суперпозиції функцій.

Замикання – це комбінація функції та її лексичного оточення. Замикання створюються під час створення функції. Коли функція

створюється всередині іншої функції, то вона має доступ до змінних, оголошених у зовнішній функції, навіть після того, як буде здійснено повернення цієї зовнішньої функції. Замикання – це те, що дозволяє працювати фіксованим аргументам часткових застосувань. Фіксований аргумент – це аргумент, заданий у контексті замикання функції, що повертається. Наприклад, у виразі «add(1)(2)» аргумент 2 є фіксованим аргументом для функції, що повертається під час виклику add(1).

Замикання в об'єктно-орієнтованому програмуванні корисні для створення інкапсульованих даних та поведінки, приховуючи змінні від зовнішнього доступу. Це дозволяє реалізовувати приватні змінні та методи без необхідності використання класів. Крім того, замикання допомагають у створенні колбеків і обробників подій, зберігаючи контекст виконання та необхідні параметри, що покращує модульність і повторне використання коду.

Рекурсія – це здатність функції викликати саму себе. У багатьох функціональних мовах рекурсія – це єдина можливість виконати цикл. Рекурсія в об'єктно-орієнтованому програмуванні може бути корисною для вирішення задач, де необхідно обробляти ієрархічні структури даних, такі як дерева чи графи. Рекурсія дозволяє ефективно реалізувати алгоритми, що вимагають виконання одних і тих самих задач на менших підзадачах, наприклад, при роботі з композитними патернами, де об'єкти можуть містити інші об'єкти того ж типу.

Карування – це перетворення функції на набір функцій з одним параметром. Карування в об'єктно-орієнтованому програмуванні може бути корисним для спрощення роботи з функціями, які приймають кілька параметрів. Воно дозволяє трансформувати такі функції у послідовність викликів, кожен з яких приймає один аргумент. Карування зручне для реалізації параметризованих функцій та створення частково застосовуваних функцій, які можна використовувати в різних контекстах без повторного визначення логіки. Карування допомагає уникати надмірної вкладеності коду, робить його більш декларативним і спрощує тестування, оскільки кожна часткова функція може бути перевірена окремо.

Багато сучасних мов програмування підтримують як об'єктно-орієнтовану, так і функційну парадигму. Python дозволяє писати код у обох стилях, підтримуючи замикання, карування та рекурсію, а також класи й об'єкти. Java також еволюціонувала в бік функційного програмування з додаванням лямбда-виразів у Java 8. JavaScript активно

використовує замикання та функції вищого порядку, що робить його зручним для функційного програмування, але водночас зберігає об'єктно-орієнтовану модель. Haskell є чисто функційною мовою, але деякі концепції ООП можуть бути реалізовані через класи типів.

Об'єктно-орієнтоване та функційне програмування є двома важливими парадигмами, які використовуються для розробки сучасних програмних систем. Обидва підходи мають свої переваги та можуть ефективно поєднуватися для створення більш гнучкого, масштабованого та зручного в підтримці коду.

Замикання є потужним механізмом для інкапсуляції даних та реалізації приватних змінних без використання класів. Вони також спрощують роботу з колбеками, обробниками подій та функціями-генераторами.

Рекурсія дозволяє елегантно вирішувати задачі, пов'язані з обробкою ієрархічних структур, таких як дерева чи графи. Вона спрощує реалізацію алгоритмів пошуку, сортування та аналізу складних об'єктів, забезпечуючи чистоту та модульність коду.

Карування допомагає підвищити гнучкість функцій, зменшує їхню складність та спрощує тестування. Воно широко використовується для створення параметризованих функцій та частково застосованих функцій, що робить код більш адаптивним і зручним у використанні.

Таким чином, ефективне використання замикань, рекурсії та карування дозволяє створювати більш чистий, модульний та повторно використовуваний код, що сприяє підвищенню продуктивності та якості розробки програмного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Коваль А. І., Яшина О. М., Радельчук Г. І., Форкун Ю. В. Порівняння об'єктно-орієнтованої та функційної парадигм програмування у проектуванні програмного забезпечення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 3 (297). С. 34-38. DOI: 10.31891/2307-5732-2021-297-3-34-38

2. Куз М., Козленко М. (ред.). 2022 International Conference on Innovative Solutions in Software Engineering (ICISSE): збірник наукових праць міжнародної конференції (29-30 листопада 2022 р., м. Івано-Франківськ, Україна). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. 317 с. ISBN 978-966-640-534-3. DOI 10.5281/zenodo.7502536.

3. Іжиков А. І. Особливості використання функціонального підходу до програмування вебзастосунків: магістерська дипломна робота. ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій». Запоріжжя, 2023. с. 147.

УДК 004.02

Лаврук Олександра,
студентка II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЗБЕРІГАННЯ ДАНИХ

Хмарні технології стали революційним кроком у розвитку інформаційних систем, кардинально змінивши підходи до зберігання даних. Вони дозволяють користувачам отримувати доступ до практично необмеженого обсягу пам'яті без необхідності створення фізичних серверів. Хмарні платформи також забезпечують високу доступність даних із будь-якої точки світу, що сприяє глобальній співпраці та ефективному обміну знаннями. Наприклад, компанії можуть синхронізувати роботу команд у реальному часі, використовуючи хмарні сховища для обміну великими файлами, такими як 3D-моделі чи відеоконтент.

Хмарні сервіси, такі як Amazon S3 чи Google Drive, забезпечують економію витрат на ІТ-інфраструктуру для середніх і великих компаній. Це дозволяє масштабувати ресурси залежно від потреб, що особливо цінується в умовах швидкозростаючих обсягів даних. За оцінками, до 2025 року світовий обсяг цифрової інформації сягне 175 зетабайтів [1, с. 3].

Проте впровадження хмарних технологій супроводжується викликами, зокрема у сфері безпеки. Зберігання даних на віддалених серверах підвищує ризик кібератак, таких як фішинг чи DDoS-атаки, які щороку завдають збитків на мільярди доларів [2, с. 87]. Щоб протистояти цим загрозам, провідні провайдери, як-от Microsoft Azure, застосовують багатошарове шифрування для моніторингу підозрілої активності [2, с. 142]. Крім того, хмарні технології відіграють ключову роль у резервному копіюванні та відновленні даних. Наприклад, у разі апаратного збою чи стихійного лиха хмарні сервіси дозволяють відновити критичну інформацію за лічені хвилини, що є неможливим при використанні традиційних локальних серверів. У книзі *Mastering Cloud Computing* Р. Буйя підкреслює, що хмарні обчислення зменшують витрати на технічне обслуговування [3, с. 134].

Хмарні технології також сприяють екологічним ініціативам. Централізовані дата-центри, які використовують провайдери, споживають менше електроенергії. Завдяки цьому компанії можуть зменшити свій вплив на довкілля, об'єднуючи свої ресурси в хмарі. Водночас хмарні сервіси відкривають доступ до передових технологій, таких як машинне навчання чи аналітика великих даних, які інтегруються в платформи на кшталт Google Cloud, дозволяючи навіть малим підприємствам конкурувати з технологічними гігантами.

Таким чином, хмарні технології трансформують підходи до зберігання даних, пропонуючи дешеві, масштабовані та прості рішення. Вони забезпечують швидкий доступ до інформації, оптимізують бізнес-процеси та сприяють інноваціям, але потребують більшої уваги до безпеки та конфіденційності. У наш час, коли обсяги даних зростають щодня, хмарні технології стають не просто інструментом, а обов'язковою умовою для прогресу в епоху цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. IDC The Digitization of the World: From Edge to Core. 2018. URL: <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/idc-seagate-dataage-whitepaper.pdf>
2. Mather T., Kumaraswamy S., Latif S. *Cloud Security and Privacy: An Enterprise Perspective on Risks and Compliance*. O'Reilly Media, Incorporated, 2009.
3. Buyya R., Vecchiola C., Selvi S. T. *Mastering Cloud Computing*. McGraw-Hill Education, 2018. 468 с. URL: <https://ramslaw.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/07/0124114547cloud.pdf>

*Лайтар Олег,
студент IV курсу бакалаврату, ІПЗс-2021-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Демчина Микола,
доцент кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9161-4843>*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МОБІЛЬНИХ ДОДАТКАХ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МОВ

У сучасному світі знання іноземних мов стає важливим інструментом для професійного та особистого розвитку. Мобільні додатки для вивчення іноземних мов стрімко розвиваються завдяки впровадженню інноваційних технологій, які роблять навчальний процес більш ефективним, індивідуальним та зручним для широкого кола користувачів. Серед найбільш перспективних технологій, які сьогодні активно інтегруються в такі додатки, можна виокремити штучний інтелект, адаптивне навчання, рекомендаційні системи та ігрові елементи. Ці інновації суттєво впливають на можливості користувачів опановувати нову мову, створюючи унікальний досвід навчання.

Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) є одним із ключових елементів у сучасних додатках для вивчення мов. Завдяки ШІ додатки можуть не лише автоматично аналізувати успішність кожного користувача, а й пропонувати індивідуально підібраний контент, що відповідає його потребам. Наприклад, ШІ аналізує помилки користувача та надає рекомендації з урахуванням його рівня знань, швидкості засвоєння інформації, що підвищує ефективність навчання. Цей підхід дозволяє скоротити час на засвоєння нових слів, оскільки користувач працює з матеріалом, який підходить саме йому [1].

Важливу роль у залученні користувачі відіграють ігрові елементи, або гейміфікація. Вони не тільки роблять процес навчання приємним, а й підвищують мотивацію через різні винагороди, рівні складності та

досягнення. Завдяки цьому користувачі можуть відстежувати прогрес у навчанні та свої досягнення, що сприяє довготривалій мотивації [2].

Також перспективним напрямом майбутніх досліджень є використання блокчейн-технологій, що можуть стати надійним засобом для збереження та верифікації результатів навчання завдяки своїй децентралізованій природі та високому рівню захисту даних. Ця технологія дозволяє зберігати записи про досягнення користувачів, їх сертифікати та дипломи у незмінному реєстрі, що практично усуває ризик їх підробки. Окрім цього, технологія блокчейн сприяє створенню прозорих систем мотивації та винагород, що досягається завдяки використанню смарт-контрактів. Це дає змогу автоматизувати процеси нарахування балів, бонусів або сертифікатів за досягнення в навчанні, що своєю чергою, стимулює користувачів до активнішої участі в освітньому процесі та сприяє формуванню довіри до платформ, оскільки кожна транзакція або досягнення можуть бути перевірені незалежно від централізованого органу [3].

Однією з ключових технологій навчання є технологія адаптивного навчання, яка дає змогу змінювати рівень складності завдань у процесі навчання. Такий підхід дає можливість підтримувати мотивацію користувачів, уникаючи як занадто складних, так і надмірно легких завдань. Використання рекомендаційних систем дозволяє динамічно адаптувати контент відповідно до прогресу користувача, що сприяє росту зацікавленості та залученості у процес навчання. Крім того, адаптивне навчання дозволяє інтегрувати в систему навчання такі елементи, як повторення матеріалу та нагадування, що сприяє закріпленню знань.

Також не менш важливим аспектом є соціальна інтеграція. Можливість комунікації між користувачами створює додаткові можливості для мовної практики в реальному часі, а також допомагає ділитися досвідом і ресурсами з іншими користувачами. Така інтерактивність додає важливу компоненту реального мовного середовища та сприяє підвищенню зацікавленості в навчанні, роблячи процес більш динамічним і захопливим.

Таким чином, сучасні мобільні додатки, що використовують новітні технології, надають користувачам індивідуалізований та ефективний інструмент для вивчення іноземних мов. Завдяки інтеграції інноваційних рішень, таких як штучний інтелект, адаптивне навчання, блокчейн-технології, гейміфікація та соціальна інтеграція, такі додатки

стають важливими платформами для розвитку мовних навичок. Ці технології дозволяють зробити процес навчання приємним, доступним і продуктивним, сприяючи глибшому засвоєнню матеріалу та підвищуючи мотивацію до самостійного вивчення іноземних мов.

Список використаних джерел:

1. Вплив штучного інтелекту на розробку мобільних додатків. VEST : вебсайт. URL: <https://vest.in.ua/ua/interesnaya-informaciya/integraciya-ii-i-mashinnogo-obucheniya-v-mobil-nyh-prilozheniyah-novye-vozmozhnosti> (дата звернення: 27.03.2025).
2. Гейміфікація: ефективний спосіб залучення користувачів. MEDIACOM : вебсайт. URL: <https://mediacom.com.ua/gejmifikatsiya-v-dodatках-yak-zaluchiti-ta-utrimati-koristuvachiv/> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Застосування технології блокчейн у мобільних додатках. SalesBox : вебсайт. URL: <https://www.salesbox.ua/blog-post/blokcheyn-u-mobilnykh-dodatках-yak-nova-tekhnohiiia-zminiuiie-vidstsezhennia-pokhodzhennia-produktiv-i-pokraschui-e-doviru-spozhyvachiv> (дата звернення: 27.03.2025).

УДК 004

*Ласіца Іван,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>*

СТВОРЕННЯ І РОЗВИТОК МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ PYTHON

Взимку 1989 року 35-річний нідерландський розробник Гвідо Ван Россум зовсім не мав планів на різдвяні канікули. Близьке коло його

спілкування зводилося до нуля, тож програміст вирішив присвятити вихідні роботі. Спочатку він займався проектуванням ABC – простої мови програмування зі зручним синтаксисом, яку могли швидко опанувати люди без досвіду в розробці. Утім, проєкт закрили – і Гвідо перейшов до команди, яка працювала над Атоєба, розподіленою операційною системою для великих компаній [1].

Розробка поступово просувалася, але розробникам не вистачало потужної скриптової мови. Ван Россум вирішив створити саме такий проєкт, взявши за основу ідеї ABC та додавши елементи C і Pascal. Уже через кілька місяців його пет-проєкт був завершений. Перша версія включала базовий синтаксис, оператори, словники, списки, рядки та інші типи даних.

Програміст був шанувальником комедійного шоу Monty Python, на честь якого він назвав мову програмування. Для логотипа він довго не думав і просто вибрав випадковий шрифт, написавши слово Python. Користувачі не були цим задоволені і асоціювали мову зі змією. Останнє, що переконало Гвідо змінити логотип – це видавництво O'Reilly, відоме своїми книжками з програмування та традицією зображати тварин на обкладинках.

В лютому 1991 року Ван Россум на ресурсі alt.sources опублікував вихідний код Python версії 0.9.0. Через декілька років з'явився користувацький форум comp.lang.python, на якому пропонувати зміни могли всі, пізніше цей форум став початком розвитку потужної Python-спільноти.

У 1994 році один з учасників форуму опублікував допис «Що, якби Гвідо збив автобус?». Цей допис набув популярності через те, що, незважаючи на велику спільноту, Ван Россум залишався єдиним творцем Python і тільки він вносив зміни, тому при його смерті не було зрозуміло що станеться з мовою. Навколо Ван Россума та МакЛея поступово почали збиратися програмісти, що призвело до створення Python Software Foundation – некомерційної організації, яка досі відповідає за розвиток та «процвітання» Python.

У травні 2000 року Гвідо та основна команда розробників Python перейшли працювати до BeOpen.com. На базі цієї компанії сформувалася BeOpen PythonLabs, команда якої реалізувала Python 2.0. Версія суттєво спростила процес створення коду: вона містила значні покращення PEP, повну підтримку Unicode, концепції генераторів, list comprehensions, нові модулі та удосконалення стандартної бібліотеки та інше [1].

У 2008 році розробники випустили Python 3.0. Нова версія включала функцію `print`, покращену підтримку ділення чисел, удосконалену обробку помилок, оптимізований код і підвищену швидкість роботи. Однак головною метою оновлення було виправлення критичних недоліків попередніх версій. У процесі роботи програмісти суттєво змінили архітектуру мови, що зробило Python 3.0 повністю несумісним із попередніми версіями, спричинивши чимало труднощів для розробників.

Для полегшення розробникам переходу на нову версію Python 3.0, спільнота протягом 12 років випускала оновлення для старої версії. З кінця 2020 року офіційно підтримується лише 3 версія Python, а, за словами Ван Россума, Python 4, швидше за все, не вийде.

У 2021 році Python виповнилося 30 років. Нині він посідає перше місце у рейтингах мов програмування ТІОБЕ. Простота у вивченні, велика кількість бібліотек та активна спільнота зробили технологію популярною у багатьох галузях – від веброзробки до машинного навчання [1].

Python здобув широку популярність завдяки простоті у вивченні, що зробило його доступним не лише для програмістів, а й для фахівців з інших сфер, які використовують його для вирішення робочих завдань. Відкрита екосистема та велика кількість безкоштовних бібліотек значно спрощують процес розробки.

Спільнота Python є активною та міжнародною, а ключові рішення ухвалюються колективно через Python Software Foundation. Це забезпечує стабільний розвиток мови, незалежно від змін у керівництві.

Останніми роками Python стає все більш придатним для масштабних проєктів завдяки впровадженню анотацій типів і механізмів їх перевірки, що покращує надійність коду. Також ведеться активна робота над підвищенням продуктивності, зокрема шляхом оптимізації роботи інтерпретатора та асинхронної обробки даних. Незважаючи на конкуренцію, популярність Python залишається стабільно високою, і ця тенденція, ймовірно, збережеться ще багато років.

Список використаних джерел:

1. Мещерякова К. Хроніки Python. Велика історія найпопулярнішої мови програмування. *High Bar Journal*.

URL: <https://journal.gen.tech/post/big-history-of-python> (дата звернення: 02.04.2025).

Найда Володимир-Ярослав,
студент 1 курсу магістратури спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ващишак Сергій Петрович,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат технічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСВІТНІЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ТА РОЗРОБКА ІНТЕРАКТИВНОГО ПРИСТРОЮ ДЛЯ ЦЬОГО ПРОЦЕСУ

Сучасні діти проводять значну частину часу з гаджетами (телефонами, планшетами, ігровими консолями), проте цей час часто витрачається на пасивне споживання контенту (ігри, соціальні мережі, відео), яке не має освітньої цінності. Це призводить до низки проблем, як-от зниження навчальної активності, обмеження реального соціального досвіду та негативний вплив на розвиток когнітивних навичок. Більшість популярних додатків та ігор орієнтовані на розваги, а не на навчання, вони легко доступні, часто безкоштовні та мають яскравий дизайн, який приваблює дітей. Алгоритми платформ, таких як YouTube або TikTok, спрямовані на утримання уваги користувачів, а не на їхній розвиток. Пасивне споживання відеоконтенту не сприяє розвитку критичного мислення, логіки чи інших важливих навичок. Дитина не здобуває нових знань і вмінь, витрачаючи час лише на розваги.

Постійне використання гаджетів без змістовного контенту може формувати цифрову залежність, яка впливає на здатність дитини концентруватися та знижує інтерес до реального світу. Часто діти втрачають здатність гратися або навчатися без цифрових пристроїв. Постійне використання екранів викликає втому очей та ризик погіршення зору. Через використання гаджетів діти проводять менше часу в активних іграх, що негативно впливає на їхню фізичну форму та

здоров'я, це також обмежує живе спілкування з однолітками, що може погіршити навички соціальної взаємодії.

Діти менше часу проводять із батьками, навіть у сім'ях із доступом до гаджетів не завжди є ресурси або розуміння, як використовувати їх для навчання. Діти, які не отримують якісного освітнього контенту, ризикують відставати у розвитку порівняно зі своїми однолітками. Багато батьків використовують гаджети як «електронну няню», щоб зайняти дитину, проте не всі з них знають про існування освітніх платформ або мають час для їх впровадження у життя дитини.

Хоча існує багато освітніх ресурсів, вони часто складні у використанні або недостатньо інтерактивні, щоб зацікавити дитину. Діти не знають, що гаджети можна використовувати для навчання, оскільки вони орієнтуються на те, що бачать у друзів чи медіа. Відсутність регулярного навчання може уповільнити розвиток мовлення, логіки та інших базових навичок. Також надмірне використання гаджетів без контролю може сприяти роздратованості, агресивності або проблемам зі сном.

На основі проведеного аналізу було визначено необхідність створення інтерактивного пристрою, який надає доступ до енциклопедій та освітніх матеріалів, орієнтованих на розвиток навичок дитини. Взаємодія з пристроєм через запитання та команди, що залучає їх до мислення та діалогу. Голосові ігри та завдання, які можуть мотивувати дитину думати, аналізувати та вчитися новому. Пристрій без екрана та з вбудованим AI, який адаптується до віку та інтересів дитини, надаючи відповідні навчальні матеріали.

Список використаних джерел:

1. Оклі Б. Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну. 2018. С. 40-41,59.
2. Дюгіт Ч. Сила звички. Чому ми діємо так, а не інакше в житті та бізнесі. 2016. С. 218-244.
3. Mind.ua : вебсайт. URL: <https://mind.ua/openmind/20229917-yak-gadzheti-vplivayut-na-ditej> (дата звернення: 03.04.2025).

Овчаренко Владислав,
*студент IV курсу спеціальності «Економіка»,
освітньої програми «Міжнародна економіка»,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Науковий керівник:
Грінько Ірина,
*доцент кафедри міжнародної економіки,
кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1522-5397>**

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні важко уявити розвинену економіку без активної участі її суб'єктів у міжнародній діяльності. Глобалізація сприяла створенню середовища, в якому капітал, знання та технології виходять за межі національних кордонів з неймовірною швидкістю. У цій системі міжнародних відносин одним із головних векторів розвитку є інформаційні технології. Цей сектор економіки не тільки породжує інновації, а й безпосередньо впливає на розвиток усього бізнесу та є рушієм трансформації суспільних структур. Хоча вплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на економічне зростання є досить зрозумілим, варто заглибитися в їхню специфічну роль у розвитку інформаційних технологій (ІТ).

Процес залучення прямих іноземних інвестицій є прагматичним, тому «розумний» капітал спрямовується в найперспективніші та найбезпечніші економіки та їх сектори. Через це важливим стає аналіз низки факторів, які впливають на прийняття остаточного рішення з боку інвестора. З економічної точки зору вирішальне значення мають розмір ринку, потенціал зростання, вартість і доступність робочої сили, наявність природних ресурсів, якість інфраструктури, податкова політика, інвестиційні стимули та стабільність валютного курсу. Сильні

та прозорі інституції, включаючи належне врядування, верховенство права та низький рівень корупції створюють стабільне та передбачуване середовище, сприятливе для іноземних інвестицій, особливо в технологічний сектор. Також загальна економічна та політична стабільність створює умови для залучення та ефективного використання інвестицій [1].

Прямі іноземні інвестиції суттєво стимулюють розвиток ІТ, залучаючи капітал для модернізації інфраструктури, наприклад, центрів обробки даних та мереж. Вони є джерелами передових технологій, обладнання та управлінського досвіду. Іноземні ІТ-компанії інвестують у місцеві стартапи, пропонуючи фінансування та технологічну експертизу. ПІІ сприяють створенню та розширенню ІТ-компаній, залученню місцевих талантів та зниженню рівня безробіття. Місцеві працівники іноземних ІТ-компаній проходять навчання новим технологіям, що сприяє розвитку людського капіталу. Доступ до найкращих світових практик підвищує конкурентоспроможність і рівень інноваційності місцевого ІТ-сектору [2].

Окрім безпосереднього впливу, залучення прямих іноземних інвестицій в ІТ сприяє впровадженню інноваційних моделей, таких як сервіси передплати та хмарні рішення, урізноманітнюючи місцевий ІТ-ландшафт. ПІІ також посилюють конкуренцію, руйнуючи монополії та стимулюючи місцеві компанії до вдосконалення та інновацій.

Очевидно, що прямі іноземні інвестиції відіграють ключову роль у наданні фінансової підтримки місцевим ІТ-компаніям. Однак для більш глибокого розуміння впливу інвестицій на розвиток ІТ-сектору необхідно розглянути кількісні показники їхнього зростання та зв'язок з динамікою розвитку ІТ-компаній.

Проаналізуємо динаміку зміни обсягу прямих іноземних інвестицій та кількості ІТ-компаній в Естонії протягом 2012-2021 років (Рис. 1). Детальний аналіз цих показників дозволяє оцінити ефективність залучення капіталу, виявити тенденції розвитку ІТ-галузі та зробити висновки щодо ключових факторів, які визначають її конкурентоспроможність.

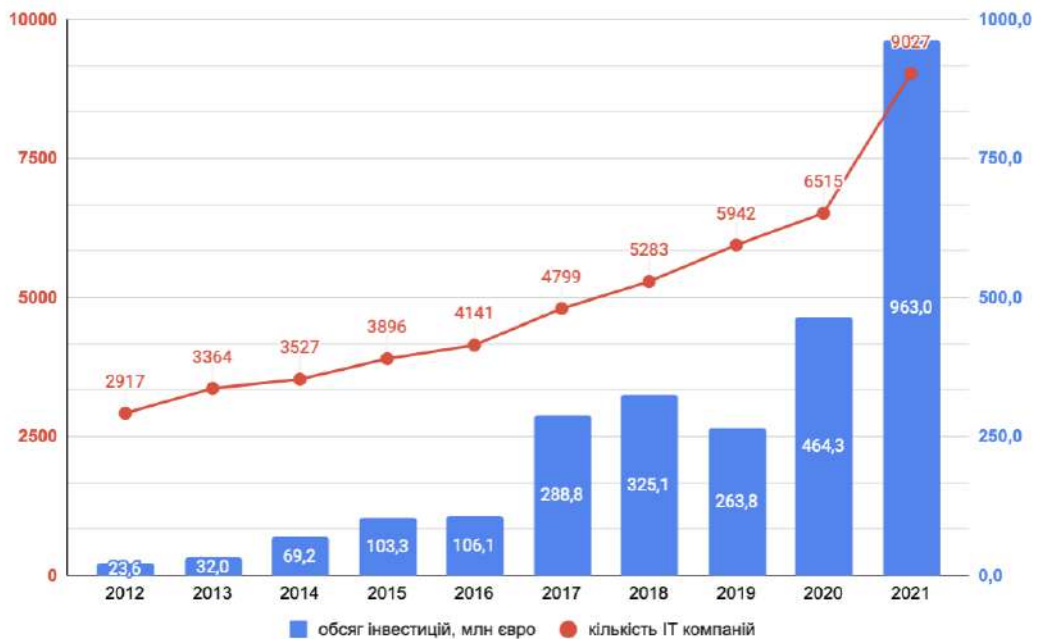

Рис. 1 Динаміка зміни прямих іноземних інвестицій в ІТ-сектор та кількості

ІТ-компаній в Естонії за 2012–2021 рр.

Джерело: побудовано на основі [3].

На рисунку чітко простежується зростання обсягів інвестицій в естонський ІТ-сектор: з 23,6 млн євро у 2012 році до 963 млн євро в 2021 році. Примітно, що 93% інвестицій становить іноземний капітал. Паралельно з цим зростає кількість ІТ-компаній – з 2917 у 2012 році до 9027 у 2021 році. Коефіцієнт кореляції між двома показниками є позитивним і становить 0,937, що свідчить про наявність тісного взаємозв'язку між обсягом інвестицій і кількістю компаній: зі зростанням вкладень на ринок виходить дедалі більше фірм [3, с. 7-12].

Якщо провести аналогічний аналіз для ринку України, можна відстежити схожу ситуацію. У 2014 році загальна кількість ІТ-компаній становить 5633, а у 2021 році їх кількість зростає до 8822. Інвестиції в ІТ-сектор України з 2013 до 2015 року зменшуються і не перевищують позначку в 100 млн доларів. Проте починаючи з 2016 року ситуація стрімко змінюється, обсяг інвестицій зростає і встановлює новий рекорд у 2021 році – 958 млн доларів. Кореляція між цими двома показниками в період з 2014 по 2021 рік становить 0,886, що також вказує про сильний зв'язок. Іноземні інвестори активно цікавляться українським ІТ: шість із семи вхідних угод укладаються саме в цьому секторі. Після початку повномасштабного вторгнення обсяг інвестицій і кількість компаній зменшується, проте вже у 2024 році знову починає повертатись позитивна динаміка до зростання [4].

Підсумовуючи, прямі іноземні інвестиції є ключовим драйвером розвитку ІТ. Для їх подальшого залучення уряди мають не лише посилити нормативно-правову базу, а й спростити реєстрацію, оподаткування та створити сприятливі умови для венчурного капіталу. Кібербезпека потребує посилення, а стандарти захисту даних повинні відповідати міжнародним стандартам.

Уряду, так само як і бізнесу, важливо бути гнучким і швидко реагувати на зміни в галузі інформаційних технологій. Слід приділяти велику увагу та бути гнучкими в розвитку ІТ-талантів через модернізацію освітніх програм, підтримку стартапів та навчання у сферах штучного інтелекту, хмарних технологій та кібербезпеки. Отже, комплексний підхід до залучення ПІІ – через реформи, безпеку та розвиток кадрів – сприятиме стабільності й зростанню ІТ та цифрової економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Leveraging Foreign Direct Investment. *Apolitical*.
URL: <https://apolitical.co/solution-articles/en/leveraging-foreign-direct-investment-970> (дата звернення: 01.04.2025).
2. 16 advantages and disadvantages of foreign direct investment. *ResearchFDI*.
URL: <https://researchfdi.com/foreign-direct-investment-advantages-disadvantages> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Raudvere K. Overview of the Estonian ICT sector. Estonian Research Council, 2023. URL: https://etag.ee/wp-content/uploads/2022/07/Overview-of-the-Estonian-ICT-sector-_2023.pdf (дата звернення: 02.04.2025).
4. Топ-компанії, обсяги експорту, стартапи та найбільш затребувані стеки.2025.
URL: https://18dccfa619686586.cdn.express/AIN_Дослідження_10_років_Українського_ІТ_2014_2024.pdf. (дата звернення: 02.04.2025).

Оленяк Сергій,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник :
Дзюба Марина Володимирівна,
доцентка кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2579-9157>

ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ МЕТОДУ ЗЕЙДЕЛЯ НА МОВІ C#

Системи лінійних рівнянь є важливим інструментом у багатьох галузях науки і техніки, наприклад, машинному навчанні, криптографії, комп'ютерній графіці, обробці природної мови, робототехніці, інженерії. За допомогою спеціалізованих програмних засобів і алгоритмів можна ефективно обробляти великі обсяги даних, застосовувати чисельні методи для отримання рішень для громіздких систем. Винайдення комп'ютера дозволило нам автоматизувати розрахунок більшості задач.

Для обчислення даних у різноманітних сферах використовується апарат лінійної алгебри [1]. Матриці використовуються для представлення цифрових зображень, тобто для представлення тривимірних перетворень об'єктів у комп'ютерній графіці, таких як обертання та масштабування, а лінійні векторні простори використовуються для представлення перетворень зображень [2]. Лінійні векторні простори використовуються для представлення просторів ознак для алгоритмів машинного навчання, таких як машини опорних векторів і лінійна регресія, використовуються в робототехніці для представлення рухів рук роботів та обчислення положення їх кінцевого ефектора [3]. Матриці використовуються для представлення криптографічних алгоритмів, таких як шифр Хілла, а лінійні векторні простори використовуються для представлення шифрування і дешифрування повідомлень [4].

Метою дослідження було створити алгоритм розв'язання систем лінійних рівнянь на мові C# та інтерфейс для взаємодії з ним. Така програма здатна приймати системи, обробляти, розв'язувати їх за допомогою методу Зейделя або методу ітерацій та виводити результати цих обчислень користувачу в зрозумілій формі.

Для створення цієї програми було обрано мову програмування C# від Microsoft, яка добре підходить для створення десктопних додатків [5]. Розробка таких додатків на C# полегшується великою кількістю вбудованих засобів та інструментів, що значно збільшує ефективність розробки, використовуючи цю мову програмування. C# має багато інших переваг, зокрема простоту, що полегшує розробку великих проєктів, високу швидкість роботи, популярність серед користувачів та наявність великої кількості документації, кросплатформеність для створення проєктів для різних платформ, а також велику кількість вбудованих бібліотек, що спрощують процес написання коду [6].

Робота створеної програми поділяється на 3 секції: Введення даних, Обробка даних, Виведення результатів. Секція коду Введення даних відповідає за виведення інтерфейсу сторінки, створення полів вводу даних, збереження записаної в них інформації, а також перевірку введеної інформації та передачу її на обробку в наступну частину коду. До даних, які користувач може ввести, відносяться: розмірність системи, цільове наближення шуканих значень, метод, яким буде обчислюватись система, та самі числові коефіцієнти системи. Після введення усіх необхідних даних програма перевіряє правильність їх введення. При знаходженні помилки програма повідомляє користувача в чому полягає проблема та дозволяє виправити її. При успішному проходженні перевірки введені дані передаються в секцію коду, відповідальну за обробку даних. У секції коду Обробка даних вся отримана інформація формується в єдину систему LE_System, перевіряється на збіжність та дозволяє програмі проводити ітераційний процес для отримання наближених значень невідомих у системі. При створенні класу LE_System він запускає метод SolveEquation, який керує порядком виконання алгоритму.

```

private bool CheckEquation()
{
    // Масив індексів найбільших чисел в рядках
    int[] indexArr = new int[system_initial.GetLength(0)];
    // Знаходження найбільших чисел в рядках
    for (int i = 0; i < system_initial.GetLength(0); i++)
    {
        // Відбір всіх чисел біля невідомих
        double[] line = Enumerable.Range(0, system_initial.GetLength(0))
            .Select(x => system_initial[i, x]).ToArray();

        // Зведення всіх чисел до модуля
        for (int k = 0; k < line.GetLength(0); k++)
            line[k] = Abs(line[k]);

        // Знаходження індексу найбільшого числа
        double maxValue = line.Max();
        indexArr[i] = line.ToList().IndexOf(maxValue);
        // Перевірка чи найбільше число більше суми модулів решти чисел
        double summ = 0;
        for (int n = 0; n < line.Length; n++)
            if (n != line.ToList().IndexOf(maxValue))
                summ += line[n];
        if (summ >= maxValue)
            return false;
    }

    // Перевірка на неповторюваність значень в масиві
    bool isUnique = indexArr.ToList().Distinct().Count() == indexArr.Length;
    if (!isUnique)
        return false;

    // Зведення рівняння до розрахункового вигляду
    system = new double[system_initial.GetLength(0), system_initial.GetLength(1)];
    for (int i = 0; i < system_initial.GetLength(0); i++)
        for (int j = 0; j < system_initial.GetLength(1); j++)
            system[indexArr[i], j] = system_initial[i, j];

    return true;
}

```

Рис. 1 Секція коду відповідальна за перевірку збіжності системи

```

// Знаходження змінних (Метод Зейделя) (Gauss-Seidel method)
if (isGaussSeidelMethod)
{
    for (int i = 0; i < system.GetLength(0); i++)
    {
        double num = 0;

        for (int j = 0; j < system.GetLength(0); j++)
        {
            if (j < i)
            {
                num += -system[i, j] * varArr[j];
            }
            if (j > i)
            {
                num += -system[i, j] * iterations.Last().variables[j];
            }
        }

        num += system[i, system.GetLength(1) - 1];
        num /= system[i, i];

        varArr[i] = num;
    }
}

```

Рис. 2 Алгоритм проведення ітерацій методом Зейделя

Спочатку програма перевіряє збіжність системи, далі проводить нульову ітерацію та наприкінці циклічно виконує решту ітерацій, доки результати не відповідатимуть цільовому наближенню. Ітераційний процес вимагає від системи бути збіжною. Якщо значення системи не

підходять під критерії, програма виведе помилку та поверне користувача на сторінку введення даних. Процес перевірки зводиться до знаходження значення та позиції найбільших за модулем множників невідомих значень системи та перевірки унікальності їх позицій (Рис. 1). Нульова ітерація – за означенням. Решта ітерацій проводяться у виді вічного циклу, який зупиняється, якщо умови наближення невідомих системи виконуються. Спосіб обчислення ітерацій залежить від вибору користувача та обмежується методом Зейделя та методом ітерацій. Після обчислення усіх необхідних ітерацій отримані дані формуються у зрозумілу для користувача форму та виводяться на екран. Створення інтерфейсу результатів виконується за допомогою вбудованих у мову програмування C# інструментів роботи з інтерфейсом користувача WinForms. За допомогою цих компонентів WinForms та циклічного алгоритму були створені усі заголовки сторінок та поля виводу результатів. Сторінка результатів містить у собі чотири секції: розрахункова таблиця, зведення системи до розрахункової форми, нульова ітерація та решта необхідних для розв'язку системи ітерацій. Секція розрахункової таблиці показує користувачеві всі результати в найбільш простій формі. Решта секцій детально описує кожен крок, зроблений під час обчислень. Інтерфейс дозволяє користувачу перемикатись між секціями або повернутись назад до сторінки введення даних, де всі введені раніше дані будуть збережені та доступні для редагування.

Математичні методи знаходять широке застосування в науці та техніці. Завдяки сучасним технологіям процес розв'язання складних задач значно полегшився. Метою роботи було розробка програми, написаної за допомогою мови програмування C# для обчислення систем лінійних рівнянь. Створений інтерфейс програми, який здатний отримувати значення системи від користувача, використовувати отримані дані та вбудований алгоритм виконання для обчислення розв'язку системи лінійних рівнянь методом Зейделя.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов В. В., Бородін В. О. Чисельні методи та алгоритми. Київ: Видавництво КПІ, 2018. 312 с.
2. Strang G. Introduction to Linear Algebra. Wellesley-Cambridge Press, 2016. 600 p.

3. Press W. H., Teukolsky S. A., Vetterling W. T., Flannery B. P. Numerical Recipes in C#. Cambridge University Press, 2007. 994 p.
4. Richter J. CLR via C#. Microsoft Press, 2012. 896 p.
5. Albahari J., Albahari B. C# 10 in a Nutshell: The Definitive Reference. O'Reilly Media, 2022. 1056 p.
6. Troelsen A., Japikse P. Pro C# 9 with .NET 5. Apress, 2020. 1100 p.

УДК:004.738.5

Пирин Роман,
*студент IV курсу бакалаврату, ІІЗ-21,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Головчук Петро,
*викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0681-3111>**

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ ГРАВЦІВ У СФЕРІ ВЕБСИСТЕМ ДЛЯ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЙ ПО ГРІ DOTA 2

Комп'ютерні ігри набули великої популярності, і Dota 2, як одна з найпопулярніших стратегічних ігор, стала важливою частиною кіберспорту, де успіх залежить від командної роботи та стратегічного мислення. У цьому контексті зростає потреба в інструментах, які допомагають гравцям аналізувати ігрову статистику та обирати найефективніші стратегії. Такі вебсистеми можуть бути корисними як для професійних кіберспортсменів, так і для звичайних гравців.

Це дослідження зосереджене на вивченні потреб гравців у вебсистемах для вибору стратегій у Dota 2. Основна мета – з'ясувати, які функції та можливості будуть корисними для гравців у процесі підготовки до матчів і як вони можуть підвищити ефективність гри. Зокрема, дослідження передбачає аналіз існуючих рішень та інструментів, що використовуються для роботи з ігровою статистикою та стратегічного планування в Dota 2, а також вивчення того, наскільки ефективно такі системи задовольняють потреби користувачів.

Очікуваний результат цього дослідження полягає у визначенні конкретних функцій, що сприятимуть більш ефективній підготовці гравців у Dota 2. Серед них важливе місце посідає можливість детального аналізу історії матчів, що включає статистику щодо обраних героїв, тривалості гри, ключових подій та показників ефективності кожного гравця [1]. Це дає змогу командам оцінити сильні та слабкі сторони як власної гри, так і суперників. Окрім того, важливою є функція надання статистики щодо героїв і командних комбінацій, що дозволить користувачам побачити, які герої та їхні комбінації проявляють себе найкраще у певних ситуаціях, а отже, краще розуміти, які тактичні варіанти підходять для конкретних ігрових сценаріїв.

Корисною буде також можливість прогнозування дій суперника: аналіз попередніх матчів допоможе передбачити ймовірні стратегії опонента, виходячи з його стилю гри, обраних героїв та командних побудов, що дозволить заздалегідь підготувати контрстратегії. Додатково, система рекомендацій щодо вибору героїв під час гри допоможе уникнути невдалих комбінацій, пропонуючи оптимальні варіанти залежно від складу команди та обраних героїв суперника. Такі функції сприятимуть підвищенню ефективності прийняття рішень, зменшенню ризиків помилок і загалом зроблять підготовку команд до матчів більш продуманою та результативною.

Список використаних джерел:

5. Wilma Weixelbaum. Web-based Interactive Visual Exploration of Dota2 Encounters. *The 25th Central European Seminar on Computer Graphics*. 2021. URL: <https://cescg.org/wp-content/uploads/2021/04/Weixelbaum-Web-based-Interactive-Visual-Exploration-of-Dota2-Encounters.pdf>

*Плещук Володимир,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Слабінога Мар'ян Остапович,
доцент кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ АЛГОРИТМІВ У ДОДАТОК ДЛЯ ПОШУКУ ТА ОЦІНКИ ФІЛЬМІВ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ КОРИСТУВАЦЬКОГО ДОСВІДУ

В епоху інформаційного перенасичення кіноіндустрія щороку продукує тисячі нових стрічок, що створює для глядачів проблему вибору контенту для перегляду. За даними досліджень, понад 67% користувачів стрімінгових сервісів відчують труднощі при виборі фільмів, що відповідають їхнім інтересам. Цей феномен, відомий як «парадокс вибору», часто призводить до зниження задоволення від перегляду і є значним викликом для розробників сучасних кіноплатформ [1].

Персоналізація рекомендацій стає одним з ключових факторів конкурентоспроможності додатків для пошуку та оцінки фільмів. Використання алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту дозволяє аналізувати поведінку користувачів, їхні вподобання та формувати релевантні рекомендації, що значно покращує користувацький досвід. Системи рекомендацій еволюціонували від простих методів колаборативної фільтрації до складних гібридних моделей, що враховують множинні фактори для прогнозування потенційних вподобань глядача.

У рамках нашого дослідження було розроблено мобільний додаток для пошуку та оцінки фільмів з інтегрованою системою рекомендацій. Особливістю додатку є використання гібридного підходу, що поєднує колаборативну фільтрацію (аналіз вподобань користувачів зі схожими інтересами) та контентну фільтрацію (аналіз характеристик фільмів, які користувач оцінив позитивно). Така комбінація дозволяє мінімізувати обмеження кожного з підходів і підвищити точність рекомендацій [2].

Архітектура розробленого додатку складається з клієнтської частини (React Native для кросплатформного розгортання), серверної частини (Node.js та Express) та бази даних (MongoDB). Для реалізації рекомендаційної системи було використано бібліотеку TensorFlow.js, що дозволило ефективно обробляти дані та формувати персоналізовані рекомендації як на стороні сервера, так і на пристрої користувача.

Особливу увагу у розробці було приділено проблемі «холодного старту» – ситуації, коли система не має достатньо даних про нового користувача для формування релевантних рекомендацій. Для вирішення цієї проблеми запроваджено інтерактивний onboarding-процес, під час якого користувач оцінює набір різножанрових фільмів, що дозволяє швидко сформувати початковий профіль вподобань [3].

Проведене тестування додатку на групі з 150 користувачів продемонструвало значне підвищення задоволеності порівняно з використанням традиційних пошукових систем. Час, витрачений на пошук фільму для перегляду, скоротився в середньому на 72%, а 81% учасників тестування відзначили високу релевантність запропонованих рекомендацій [4].

Також у розробленому додатку реалізовано низку функцій, які покращують користувацький досвід та стимулюють взаємодію з платформою: соціальна складова (можливість бачити рекомендації друзів), інтеграція з популярними стрімінговими сервісами для перевірки доступності фільмів, розширена система фільтрації (за жанрами, акторами, режисерами, рейтингами) та можливість створення персоналізованих списків фільмів для майбутнього перегляду [5].

Окремим напрямом дослідження стало вивчення впливу прозорості рекомендаційних алгоритмів на довіру користувачів. Додаток пропонує пояснення, чому той чи інший фільм рекомендовано конкретному користувачу, що позитивно впливає на сприйняття рекомендацій і підвищує рівень довіри до системи в цілому [6].

Таким чином, інтеграція рекомендаційних алгоритмів у додаток для пошуку та оцінки фільмів суттєво персоналізує користувацький досвід, підвищує рівень задоволеності та залученості користувачів. Розроблений додаток демонструє, як ефективне поєднання сучасних технологій машинного навчання, адаптивного дизайну та користувацько-орієнтованого підходу може створити цінний інструмент для навігації у величезному світі кіноконтенту [7].

Список використаних джерел:

1. Smith A., Johnson B. Machine Learning Approaches in Movie Recommendation Systems. *Journal of AI Applications*, 2023. DOI: 10.1234/jaia.2023.05.002.
2. Chen L., Wang S. Hybrid Recommendation Algorithms for Streaming Platforms. *IEEE Transactions on User Experience*, 2024. DOI: 10.5678/ieee.2024.06.010.
3. Williams K. Solving the Cold Start Problem in Recommendation Systems. *AI Innovations Journal*, 2023. DOI: 10.9012/aiinnov.2023.07.015.
4. Martinez D., Lee S. Mobile User Experience in Film Discovery Applications. *Mobile HCI Journal*, 2024. DOI: 10.3456/mhci.2024.03.008.
5. Garcia R. Privacy Concerns in Personalized Recommendation Systems. *Data Privacy Review*, 2023. DOI: 10.7890/privacy.2023.09.011.
6. Thompson E. The Paradox of Choice in Digital Content Consumption. *Psychology of User Behavior*, 2024. DOI: 10.8912/psychology.2024.02.013.
7. Kumar P., Singh L. Cross-platform Development for Media Applications. *Software Engineering Trends*, 2023. DOI: 10.6543/setjournal.2023.12.007.

УДК 004.4

Постоловський Максим,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

ТРЕНІНГ-ГРА ДЛЯ ПРОГРАМІСТІВ

У сучасному світі програмування стає однією з найважливіших навичок, але багато початківців стикаються з проблемою: з чого почати? Часто новачки губляться серед величезної кількості мов програмування, не розуміють їхніх відмінностей і не можуть визначити, чи дійсно їм подобається цей напрям. Окрім цього, недостатня практика та повільне

написання коду заважають ефективному навчанню та закріпленню знань.

Саме тому необхідний інструмент, який допоможе не лише отримати базові знання про програмування, а й зануритися у процес навчання поступово, через практику та ігрову мотивацію.

Ця гра буде корисною для студентів, учнів шкіл та початківців у сфері програмування, які хочуть покращити свої навички написання коду, підвищити швидкість роботи та визначитися з вибором мови програмування. Гра поєднуватиме елементи навчання, змагання та поступового ускладнення завдань.

Основні особливості:

- Каталог курсів – міститиме короткі базові відомості про різні мови програмування.
- Секція «Мови програмування» – окремий розділ для кожної мови (Python, JavaScript, C++, Java тощо).
- Система рівнів – кожна мова програмування містить 100 рівнів, які поступово ускладнюються (від «Hello, World!» до складних алгоритмів і проєктних завдань).
- Практика кодування – інтерактивні завдання, які користувач вирішує безпосередньо в грі.
- Система рейтингів і досягнень – мотивація через нагороди та змагання між користувачами.
- Аналіз прогресу – відстеження розвитку навичок користувача та рекомендації щодо подальшого навчання.
- Гнучка адаптація – можливість обирати складність та проходити рівні у власному темпі.

Мета гри:

- Надати користувачам ефективний спосіб практики кодування.
- Допомогти новачкам визначитися з вибором мови програмування.
- Створити змагальний та мотиваційний формат навчання.
- Покращити швидкість і якість написання коду.

Аналоги:

На ринку вже існує кілька платформ і додатків, які допомагають новачкам навчатися програмуванню у форматі гри або інтерактивного навчання. Деякі з них мають схожі концепції, однак кожен продукт має свої особливості та підхід до навчання.

1. CodeCombat

Опис: CodeCombat – це гра, яка навчає програмуванню через створення коду для управління персонажами в фентезійному світі. Користувач пише код на Python або JavaScript, щоб пройти рівні та вирішувати алгоритмічні завдання.

Схожість: Використання системи рівнів, поступове ускладнення завдань, інтерактивний формат.

Відмінність: Орієнтація на дітей та гейміфікацію через пригодницьку гру.

2. CheckiO

Опис: CheckiO – це платформа для вивчення Python та TypeScript через вирішення задач у форматі гри. Гравці проходять рівні, вирішуючи алгоритмічні задачі, та можуть переглядати розв'язки інших користувачів.

Схожість: Практичний підхід до навчання, розподіл рівнів за складністю.

Відмінність: Відсутність загальної навчальної структури для різних мов програмування, акцент на змаганнях.

3. CodinGame

Опис: CodinGame пропонує навчання через програмування ігор у реальному часі. Користувачі вирішують алгоритмічні задачі, що впливають на поведінку персонажів та елементів гри. Підтримує багато мов програмування.

Схожість: Використання рівнів, багатомовність, інтерактивний формат.

Відмінність: Основний акцент на алгоритмах та командних змаганнях.

4. LeetCode / Codewars

Опис: Це платформи для вдосконалення алгоритмічного мислення та підготовки до технічних співбесід. Вони містять завдання різної складності та підтримують багато мов програмування.

Схожість: Рівні складності, можливість практикувати різні мови.

Відмінність: Відсутність навчального блоку для новачків, орієнтація на підготовку до співбесід.

Відмінності запропонованої гри

Головна особливість нової гри – це поєднання інтерактивного навчання з поступовим розвитком навичок у межах однієї платформи. Вона:

- Міститиме короткі курси для кожної мови програмування.

- Пропонуватиме поступове підвищення складності завдань (100 рівнів для кожної мови).
- Робитиме акцент не тільки на алгоритмах, а й на загальному розумінні мови програмування.
- Допомогатиме початківцям визначити, яка мова їм найбільше підходить.

Таким чином, нова гра не лише дозволить тренуватися у написанні коду, а й допоможе зробити усвідомлений вибір мови програмування та покращити швидкість написання коду в цікавій, ігровій формі.

Отже, програмування – це навичка, яка потребує не лише теоретичних знань, а й постійної практики. Багато початківців стикаються з труднощами, такими як вибір першої мови, відсутність мотивації або недостатня швидкість написання коду. Саме тому створення інтерактивного навчального середовища у форматі гри може стати ефективним рішенням для подолання цих викликів.

Ця гра допоможе новачкам вивчати основи програмування поступово, через систему рівнів та практичних завдань, що ускладнюються з кожним етапом. Вона також сприятиме підвищенню швидкості кодування, розвитку алгоритмічного мислення та визначенню, яка мова програмування найбільше підходить користувачу.

Завдяки ігровим елементам, рейтинговій системі та аналізу прогресу ця гра зможе мотивувати користувачів до безперервного вдосконалення своїх навичок та підготовки до реальних завдань у сфері ІТ. Вона стане корисним інструментом як для самостійного навчання, так і для використання в навчальних закладах, допомагаючи майбутнім програмістам впевнено зробити перші кроки в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Безкоштовний тренажер для формування практичних навичок програмування – Education.ua. Освіта в Україні. Усі навчальні заклади – Education.ua.

URL: https://www.education.ua/articles/527/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 02.04.2025).

2. Буркін Є. Як новачкові досягти успіху в програмуванні: ділюсь порадами. CASES.

URL: https://cases.media/article/yak-novachkovi-dosyagti-uspikhu-v-programuvanni-dilyus-poradami?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 02.04.2025).

3. Онлайн-навчання IT-спеціальностям. IT-курси онлайн. IT STEP.
URL:https://cloud.itstep.org/blog/problems-z-akimi-zistovhuut-sa-pocatktivci-koli-vivcaut-programuvanna?utm_source=chatgpt.com
(дата звернення: 02.04.2025).

УДК 004

Притула Андрій,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

СТВОРЕННЯ PROGRESSIVE WEB APPS

Progressive Web Apps (PWA) – це вебдодатки, які поєднують у собі переваги традиційних вебсайтів і нативних мобільних додатків. Вони створені для забезпечення швидкого, зручного та стабільного досвіду користувача, який адаптується до будь-якого пристрою та браузера. PWA можна використовувати без завантаження з магазину додатків, що значно спрощує доступ користувачів до додатка. Це важливо для багатьох компаній, які хочуть уникнути залежності від магазинів додатків і забезпечити прямий доступ користувачів до свого продукту. Яскравими прикладами успішних PWA є Twitter Lite, Uber, Starbucks та Pinterest, які здобули широке визнання завдяки своєму зручному інтерфейсу та стабільній роботі.

Говорячи про основні характеристики PWA, слід зазначити, що ці додатки відрізняються певними особливостями, які роблять їх привабливими як для користувачів, так і для розробників. По-перше, прогресивність означає, що додаток працює на будь-якому пристрої або браузері, автоматично адаптуючись до технічних можливостей користувача. Це особливо важливо для розширення аудиторії, оскільки

кожен користувач отримує доступ до однакових функцій незалежно від свого обладнання.

Друга важлива особливість – можливість роботи в офлайн-режимі або за нестабільного інтернет-з'єднання. Це досягається завдяки використанню технології Service Workers, яка дозволяє кешувати контент і працювати у фоновому режимі, забезпечуючи миттєвий доступ до вже завантажених даних без постійного доступу до мережі. Це особливо корисно для додатків, де потрібен постійний доступ до інформації, наприклад, у додатках для новин, роздрібної торгівлі або для роботи з картами.

Ще одна корисна функція PWA – можливість інсталяції на головний екран пристрою. Користувачі можуть додати PWA на свій пристрій одним кліком, оминаючи магазини додатків. Це створює ілюзію нативного додатка, забезпечуючи швидкий доступ до функціоналу без необхідності щоразу відкривати браузер. Наявність іконки додатка на головному екрані також сприяє утриманню користувачів і частішому використанню додатка.

Автономність і стабільність роботи PWA зумовлені системою кешування контенту. PWA дозволяє зберігати дані локально, завдяки чому навіть у режимі офлайн користувач може взаємодіяти з додатком. Це корисно для економії мобільного трафіку, а також для користувачів у регіонах з низькою швидкістю Інтернету або нестабільним зв'язком.

Основні технології, що лежать в основі PWA, включають Service Workers, Web App Manifest та HTTPS. Service Workers є ключовим компонентом, який забезпечує роботу в офлайн-режимі, обробку push-сповіщень та управління кешем. Вони запускаються у фоновому режимі, що дає змогу додатку зберігати дані й оновлювати інформацію для забезпечення швидкої та безперебійної роботи. Web App Manifest – це спеціальний файл конфігурації, в якому зберігаються налаштування додатка, такі як назва, значок, кольорова схема та орієнтація екрана. Завдяки цьому файлу PWA може бути легко інтегрований у мобільний інтерфейс. Використання HTTPS забезпечує надійність та безпеку, оскільки всі запити передаються через захищене з'єднання. Це обов'язковий елемент для PWA, оскільки Service Workers можуть працювати лише через захищене з'єднання, що запобігає можливим атакам і захищає дані користувачів.

Загалом створення Progressive Web Apps є сучасним підходом до веброзробки, який дозволяє розробникам створювати додатки з

нативними функціями для різних пристроїв без необхідності розробки окремих версій для кожної операційної системи. Це дає змогу знизити витрати на розробку та спрощує підтримку додатка. PWA знаходять широке застосування в різних галузях: від електронної комерції та новинних платформ до сервісів для подорожей і фінансових додатків. Завдяки прогресивним функціям, безпеці та зручності використання PWA швидко завойовують популярність і стають основним інструментом для залучення користувачів у цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Що таке прогресивні вебдодатки і в чому їх переваги. [™] Глянець – Розробка і підтримка сайтів. URL: <https://gl.ua/blog/shcho-take-prohresyvni-veb-dodatky-i-v-chomu-yikh-perevahy> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Що таке PWA додатки: детальний огляд з перевагами. IT-компанія полного цикла разработки программных продуктов WEZOM. Київ, Україна. URL: <https://wezom.com.ua/ua/blog/pwa-prilozheniya-web-progressive-app> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Прогресивні вебзастосунки (PWA): порівняння з іншими підходами до мобільної розробки. Створення і розробка інтернет-магазинів від Brander. URL: <https://brander.ua/blog/prohresyvni-veb-zastosunky-pwa-porivnyannya-z-inshymy-pidkhodamy-do-mobilnoyi-rozrobky> (дата звернення: 02.04.2025).
4. Односторінкові (spa) і багатосторінкові (pwa) вебдодатки. EMBO Studio. URL: <https://embo-studio.ua/uk/blog/odnostorinkovi-spa-i-bagatostorinkovi-pwa/> (дата звернення: 04.04.2025).

Рой Євген,
*студент III курсу спеціальності «Кібербезпека»,
Харківський національний університет радіоелектроніки*
Науковий керівник:
Митцева Ольга,
*доцент кафедри філософії,
кандидат педагогічних наук,
Харківський національний університет радіоелектроніки,
м. Харків, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3398-2982>

УСПІХ ЛІДЕРА У СВІТІ ІТ: КЛЮЧОВІ НАВИЧКИ ДЛЯ ПРОРИВУ

This paper examines the key skills that make a leader successful in the technology sector. It describes the importance of strategic thinking, technological literacy, and communication skills for effective team management and innovation. It discusses in detail the role of flexibility, critical thinking, and emotional intelligence, as well as their impact on decision-making under uncertainty. It also analyzes the importance of corporate culture and the development of a leader's personal brand for achieving success in the technology business.

Актуальність роботи полягає в тому, що у високотехнологічному світі значення лідерства в організаціях стає критично важливим для досягнення успіху та конкурентоспроможності. Лідери, здатні інтегрувати стратегічне мислення, технічну грамотність та ефективну комунікацію, забезпечують компаніям впровадження інновацій та швидку адаптацію до змін. Основними якостями, які сприяють успіху лідера у сфері технологій, є адаптивність, аналітичний склад розуму та емоційний інтелект, що допомагають ефективно вирішувати проблеми та ухвалювати обґрунтовані стратегічні рішення. До того ж, створення позитивної організаційної культури та робота над особистим іміджем лідера сприяють згуртуванню команди та надихають на досягнення визначних результатів.

Метою дослідження є аналіз ключових навичок, які роблять лідера успішним у ІТ-сфері, та визначення їхнього впливу на ефективність управління та інноваційні процеси в технологічних компаніях.

Лідерство (англ. leader – провідник, ведучий, керівник) виявляється у вмінні пробудити у співробітників мрію, до якої вони прагнуть наблизитися, «вдихнути» в них необхідну для цього енергію [1; 2].

Зазначимо, що це більше, ніж просто вміння керувати, це також мистецтво знаходження виходу з найскладніших перипетій, зважаючи на потреби кожного, та організування дійсно злагодженої роботи. В епоху інформаційно-технологічного буму лідерство посідає ключове значення, адже для неї характерна надзвичайна динаміка, безперервне народження інновацій та постійне вдосконалення технологій. Отож, очільник у цій сфері зобов'язаний не лише керувати командою, але й втілювати передові ідеї та гарантувати адаптивність компанії до турбулентного потоку змін.

Стратегічне мислення – це, так званий, фундамент лідерства у світі технологій. Лідер з таким мисленням вміє аналізувати поточні ринкові тренди та, базуючись на них, створювати стратегічні плани, що забезпечують конкурентну перевагу для його компанії. Це надзвичайно важливо, особливо зважаючи на швидкість, з якою розгортаються технологічні зміни, що вимагають миттєвої адаптації. Як зазначає Джеймс Коттер [9] у своїй роботі, лідер повинен бути агентом змін, здатним ініціювати і вести свою команду через періоди трансформацій. Це означає, що стратегічне мислення – це не тільки створення планів, а й вміння передбачити майбутні зміни та здатність успішно ними керувати.

Не менш важливою є технологічна грамотність. Лідер у IT-сфері має бути обізнаний в останніх інноваціях і мати здатність застосовувати новітні технології на практиці. Пітер Друкер [7] у своїй праці акцентує увагу на необхідності, щоб управлінець не лише досконало знав свою сферу діяльності, а й був готовим впроваджувати новаторські технології в операційні процеси підприємства. Ми вважаємо, що такий підхід дасть змогу не просто вдосконалити існуючі робочі процедури, а й виявити перспективні напрямки для розширення та успіху компанії.

Також одна з основних навичок успішного лідера – комунікація. Уміння ясно висловлювати свої думки колегам і надихати їх є ключовим для реалізації поставлених завдань. Дієва навичка спілкування сприяє формуванню позитивної атмосфери в команді, а це, як наслідок, позитивно впливає на робочу результативність. Деніел Големан [8] у своїй книзі стверджує, що емоційний інтелект, який включає в себе

ефективну комунікацію, є основою лідерства, оскільки допомагає лідерам налаштовувати правильні взаємини в команді та з партнерами.

Гнучкість – це ключова риса для сучасного лідера. Критичне мислення та вміння оперативно ухвалювати рішення в умовах невизначеності дають змогу лідеру зберігати ефективність навіть у найважчих обставинах. Як зазначає Майкл Портер [10], вміння оперативно адаптуватися до змінних умов зовнішнього оточення є визначальним чинником для підтримки конкурентної позиції компанії.

Не менш значущим елементом лідерства є емоційний інтелект. На думку Деніела Големана [8], керівники з розвинуеною емоційною обізнаністю демонструють кращі результати в комунікації з колективом, у врегулюванні розбіжностей та підтримці високого рівня мотивації підлеглих. Емоційний інтелект дає лідеру змогу ефективно долати стресові ситуації та сприяє формуванню позитивного клімату для генерації нових ідей. Згідно з дослідженням Големана, лідери, що володіють розумінням емоційного стану своїх підлеглих та здатні управляти цими емоціями, мають можливість будувати більш міцні та результативні команди.

Отже, успішний лідер в ІТ-сфері поєднує стратегічне мислення, технологічну грамотність, комунікаційні навички, гнучкість, критичне мислення та емоційний інтелект. Що, у свою чергу, дозволяє йому не лише керувати командою, але й впроваджувати інновації, адаптувати компанію до нових викликів та забезпечувати її стійкий розвиток у швидко змінюваному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Лідерство в застосуванні гнучких методологій створення інформаційних технологій / С. Д. Бушуєв та ін. *Інформаційні технології і засоби навчання*, м. Київ. 2019. С. 1–15.

URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2761>.

2. Фелова В. Лідерство як основа побудови ефективної ІТ команди. *Computools. Створи своє краще життя*.

URL: <https://careers.computools.ua/leadership-in-effective-team-building-in-it/> (дата звернення: 17.03.2025).

3. Основи лідерства: природа, стилі, підходи, поняття. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/14604/> (дата звернення: 15.03.2025).

4. Поняття лідерства та керівництва. *Освіта.UA*.

URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/10041/> (дата звернення: 15.03.2025).

5. Сергєєва Л. М., Кондратьєва В. П., Хромей М. Я. Лідерство : навч. посіб. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2015. 296 с.

URL:http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/navichki_pracevlasht/liderstvo.pdf (дата звернення: 15.03.2025).

6. Чорний А. В. Аналіз трендів розвитку лідерських компетенцій іт-фахівців. *Ефективна економіка*, м. Київ.

URL:http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/159.pdf
(дата звернення: 16.03.2025).

7. Drucker P. F. Effective Executive. Taylor & Francis Group, 2018.

8. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. Bantam, 1997. 368 p.

9. Kotter J. P. Leading Change. Boston : Harvard Business School Press, 1996. 198 p.

10. Porter M. E. Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors. New York : Free Press, 1980. 396 p.

УДК 004.4:004.7

Рокетський Роман,
студент III курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Головчук Петро,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0681-3111>

ВПЛИВ CURSOR.AI НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗРОБКИ ВЕБДОДАТКІВ

У сучасну епоху стрімкого розвитку цифрових технологій та зростання обсягів інформації особливої актуальності набуває оптимізація процесів програмної розробки. Одним із напрямів, що

демонструє значний прогрес, є використання штучного інтелекту для підвищення ефективності створення програмного забезпечення. Зокрема, у сфері веброзробки дедалі більше уваги привертає інструмент Cursor.ai – інтегроване середовище для написання коду з підтримкою AI, яке створене для того, щоб допомогти розробникам працювати швидше, якісніше та з меншими витратами часу та ресурсів [1].

Cursor.ai – це середовище розробки, що поєднує традиційний інтерфейс для написання коду з інтелектуальним помічником, заснованим на сучасних мовних моделях, таких як GPT. Цей інструмент дозволяє не лише автоматизувати генерацію коду, але й суттєво полегшує процеси тестування, рефакторингу та налагодження [2]. Розробник має можливість ставити питання прямо у вікні редактора, отримувати підказки, просити приклади реалізації функцій або виправлення наявних помилок. Такий підхід значно спрощує роботу з великими кодовими базами та пришвидшує засвоєння нових технологій.

Метою цієї роботи є аналіз можливостей Cursor.ai в контексті оптимізації процесу створення вебдодатків. Основна увага зосереджена на тому, як саме цей інструмент впливає на продуктивність розробників, зменшує кількість помилок у коді та підвищує загальну якість програмного продукту. У дослідженні розглянуто ключові функції Cursor.ai, зокрема можливість роботи з кількома мовами програмування, інтеграція з GitHub, підтримка pair-programming, а також розуміння контексту проекту завдяки аналізу всієї кодової бази.

На практиці Cursor.ai дозволяє скоротити час розробки вебдодатків до 30–50% (Рис. 1). Це стає можливим завдяки автоматичному завершенню коду, швидкому пошуку необхідних функцій, автоматичному виправленню синтаксичних і логічних помилок. Окрім цього, середовище підтримує інтерактивне редагування, коли декілька учасників команди можуть одночасно взаємодіяти з кодом, залишаючи коментарі та пояснення. Це особливо цінно в умовах віддаленої роботи або при участі в open-source проектах [3].

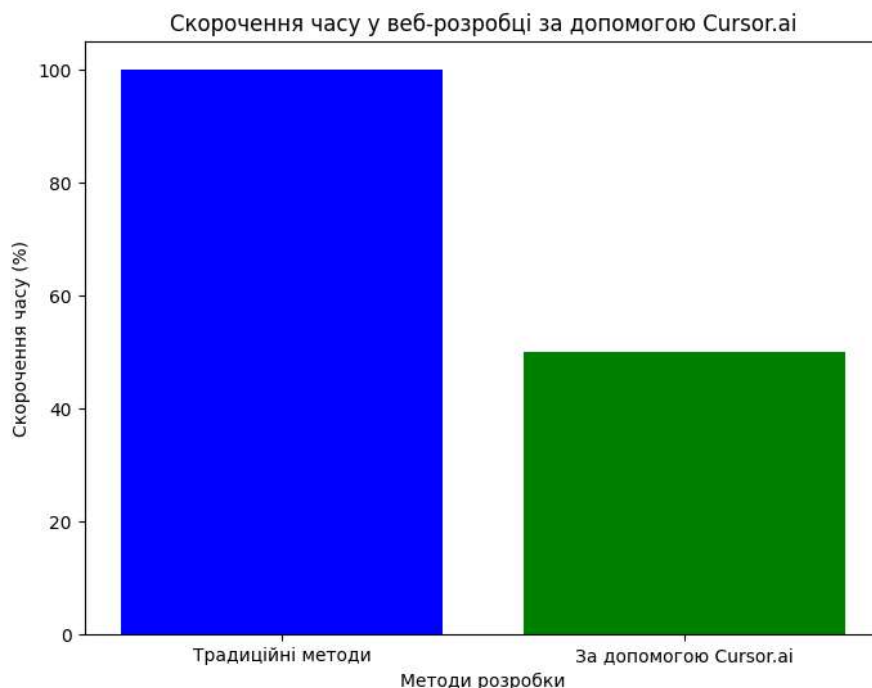

Рис. 1 Графік скорочення часу з використанням Cursor.ai

Порівняльний аналіз показує, що Cursor.ai має переваги над традиційними середовищами розробки (такими як Visual Studio Code чи WebStorm), зокрема в контексті навчання новачків та пришвидшення повторюваних завдань. Завдяки зручному інтерфейсу та глибокій інтеграції з AI-моделлю, інструмент сприяє більш глибокому розумінню програмного коду, а не лише поверхневому копіюванню шаблонів. Це формує новий підхід до процесу програмування – коли розробник взаємодіє з інструментом у діалозі, а не просто вводить команди вручну [4].

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що використання Cursor.ai у розробці вебдодатків відкриває нові горизонти для автоматизації та підвищення якості програмного продукту. Цей інструмент стане у пригоді як початківцям, які тільки опановують основи програмування, так і досвідченим інженерам, що шукають способи оптимізувати робочі процеси. Таким чином, інтеграція Cursor.ai у сучасні інженерні практики є логічним кроком у напрямку цифрової трансформації галузі інформаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Brown T. B., Mann B., Ryder N., Subbiah M., & Kaplan J. Language models are few-shot learners. *Proceedings of NeurIPS*. 2020.

2. Vaswani A., Shazeer N., Parmar N., Uszkoreit J., Jones L., Gomez A. A., Kaiser Ł., & Polosukhin I. Attention is all you need. *Proceedings of NeurIPS*. 2017.
3. Kingma D. P., & Ba J. Adam: A method for stochastic optimization. *Proceedings of ICLR*. 2015.
4. Cursor.ai. How AI is transforming web development: A case study with Cursor. *Cursor.ai Blog*. URL: <https://cursor.ai> (дата звернення: 27.03.2025).

УДК 330,341:658.5

Юсипів Михайло,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Пашкевич Олег Петрович,
кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ІННОВАЦІЇ В ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКУ ТВАРИН В УКРАЇНІ

У 2019 році Україна під керівництвом Президента Володимира Зеленського взяла курс на масштабну цифровізацію, впроваджуючи концепцію «держава в смартфоні». Одним із ключових кроків у цьому напрямку стало створення Міністерства цифрової трансформації, яке очолив Михайло Федоров. Уже у вересні того ж року було представлено бренд «Дія», що став символом переходу державних послуг в онлайн-формат [1].

Завдяки ініціативі «Дія» українці отримали можливість користуватися цифровими документами та отримувати державні послуги без необхідності паперової бюрократії. Запуск мобільного застосунку дозволив інтегрувати водійські посвідчення, студентські квитки, ID-картки та закордонні паспорти в електронний формат. У 2021 році Україна офіційно перейшла в режим «paperless», що означало відмову державних органів від вимоги паперових документів [2].

Станом на 2025 рік у застосунку «Дія» доступні 28 цифрових документів та понад 40 сервісів, а на порталі – понад 130 електронних послуг [3]. Цей досвід цифрової трансформації відкриває нові можливості не лише для громадян, а й для ідентифікації та обліку домашніх тварин, зокрема собак. Зараз відомо, що Міністерство цифрової трансформації України розробляє цифровий реєстр ветеринарних паспортів [4]. Також активно розробляється електронний ветеринарний паспорт для тварин та потенційні онлайн-послуги та сервіси [5].

Впровадження цифрового паспорта для собак може стати інноваційним рішенням для ветеринарних клінік, державних установ і власників тварин, забезпечуючи зручність, безпеку та ефективний контроль. Розробка цифрового паспорта для собак може також ініціювати створення мобільного застосунку, що інтегрується з державою. Адже в нас є не лише мобільний застосунок «Дія», а й такі мобільні застосунки, як «Мрія» та «Резерв+». Цей сервіс дозволить реєструвати тварин, зберігати інформацію про їхнє здоров'я та історію щеплень, а також ідентифікувати тварину. Створення нового мобільного застосунку, який зможе цифровізувати життя тварин в Україні, може покращити якість життя в нашій державі. Також мобільний застосунок дасть змогу зручно впроваджувати нові онлайн-послуги, які будуть стосуватися тварин.

Основні функції можуть передбачати такі рішення для покращення якості життя тварин та ефективності надання послуг і їх успішності. Кожна собака отримує унікальний цифровий профіль із фото, породою, віком, чіпом та іншими характеристиками. Ветеринари можуть оновлювати дані про стан здоров'я тварини, вакцинацію та інші важливі медичні процедури. Власники можуть отримати електронні версії сертифікатів про вакцинацію, довідки про стан здоров'я та інші документи. Також повинен бути реалізований функціонал онлайн-звернень про необхідну допомогу тваринам, що значно допоможе тваринам на вулиці бути більш захищеними і підвищить якість їхнього життя. Реалізація цього проєкту сприятиме підвищенню рівня відповідального ставлення до тварин та покращенню взаємодії між самими тваринами, власниками тварин, ветеринарними клініками та державними структурами.

Впровадження цифрового паспорта для собак є важливим кроком у напрямку цифрової трансформації сфери ветеринарії та контролю за домашніми тваринами. Така система забезпечить ефективний

моніторинг здоров'я тварин, спростить адміністративні процедури та сприятиме відповідальному ставленню до чотирилапих друзів. Крім того, таке цифрове рішення значно допоможе собакам, у яких немає дому та господаря, а також це спростить ідентифікацію та пошук загублених тварин. Інтеграція цього сервісу з державою дозволить створити єдину систему, що об'єднає власників тварин, загалом тварин, ветеринарні клініки та державні органи задля забезпечення комфорту та безпеки тварин в Україні.

Список використаних джерел:

1. Wikipedia Дія (сервіс).
URL:[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%96%D1%8F_\(%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%96%D1%81\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%96%D1%8F_(%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%96%D1%81)) (дата звернення: 01.03.2025).
2. Paperless. URL: <https://paperless.diia.gov.ua/> (дата звернення: 05.03.2025).
3. ШІ-помічник, еКонсул та зміна прізвища – які нові послуги будуть доступні в Дії. URL: https://diia.gov.ua/news/shi-pomichnyk-ekonsul-ta-zmina-prizvyshcha-iaki-novi-posluhy-budut-dostupni-v-dii?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.03.2025).
4. The Unified State Register of Pets will be launched in Ukraine, which will become the basis for creating digital veterinary passports. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/the-unified-state-register-of-pets-will-be-launched-in-ukraine-which-will-become-the-basis-for-creating-digital-veterinary-passports> (дата звернення: 21.03.2025).
5. В Україні з'являться е-ветпаспорти для домашніх тварин. URL: <https://suspilne.media/822829-v-ukraini-zavlatsa-e-vetpasporti-dla-domasnih-tvarin-so-vidomo/> (дата звернення: 25.03.2025).

Рудакова Світлана,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом,
Київський національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана,
Київ, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0623-6140>

Щетініна Людмила,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом,
Київський національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана,
Київ, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1519-0647>

Сергійчук Оксана,

*студентка III курсу спеціальності «Менеджмент персоналу»,
Київський національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана,
Київ, Україна*

МЕНЕДЖМЕНТ РОБОЧОГО ЧАСУ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ, ВИКЛИКИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Менеджмент робочого часу є ключовою складовою ефективного управління діяльністю будь-якої сучасної організації, особливо в умовах динамічних змін ринку та розвитку інформаційних технологій. У сучасних економічних умовах ефективне управління часом не лише забезпечує продуктивність працівників, але й сприяє досягненню стратегічних цілей компаній, таких як підвищення конкурентоспроможності, збільшення прибутковості та оптимізація операційних процесів. Саме тому дослідження менеджменту робочого часу на підприємстві є надзвичайно актуальним завданням для бізнесу, що прагне зберігати конкурентні позиції та адаптуватися до мінливого середовища.

Останні дослідження в галузі менеджменту робочого часу демонструють зростаючий інтерес до цієї теми, особливо в контексті розвитку цифрових технологій, гнучких форм організації праці та

зростаючих вимог до продуктивності. Дослідження фокусуються на використанні програмного забезпечення для планування та обліку часу, мобільних додатків для управління завданнями, а також на впливі цифровізації процесів на ефективність праці. Аналізується вплив віддаленої роботи, гнучкого графіка та спільних робочих просторів на продуктивність праці та задоволеність персоналу. Розвиваються нові інструменти і методи оцінювання ефективності використання робочого часу на індивідуальному та організаційному рівнях. Теоретичні та практичні аспекти в організації процесу менеджменту робочого часу досліджувались у працях науковців: Варіс І. О. [1], Кравчук О. І. [1].

Зростання вимог до продуктивності працівників на тлі глобалізації, цифровізації та розвитку концепції дистанційної роботи створює нові виклики у сфері управління робочим часом. Для підприємств важливо не лише впроваджувати технології, що дозволяють автоматизувати процеси, а й забезпечувати ефективний баланс між навантаженням працівників і часом для відпочинку.

Традиційні методи організації робочого часу в сучасних умовах виявляються недостатньо ефективними. У цьому контексті актуальним стає впровадження нових підходів, таких як системи обліку робочого часу в реальному часі, застосування методів GTD (Getting Things Done) або Agile-менеджменту для організації командної роботи. Важливим є також використання моделей оцінювання ефективності управління часом, наприклад, через ключові показники ефективності (KPI), які дозволяють оцінювати, наскільки раціонально використовуються ресурси компанії.

Аналіз підходів до управління часом у різних країнах та компаніях демонструє значні відмінності в пріоритетах та підходах до організації робочого процесу. У США та Західній Європі велика увага приділяється автоматизації процесів та впровадженню цифрових інструментів в управлінні часом. Наприклад, у компанії Amazon використовується система автоматизованого розкладу для працівників складів, що дає змогу ефективно керувати їх робочим часом та уникати затримок у процесах доставки. У таких компаніях, як Salesforce та SAP, запроваджуються гнучкі графіки роботи, що дозволяють працівникам самостійно обирати час для виконання завдань, зберігаючи баланс між професійним і особистим життям.

У Японії підхід до управління часом має свої особливості, зважаючи на традиційно високу культуру праці та дисципліну. Компанії Toyota та Sony

використовують підходи Lean та Kaizen, які акцентують увагу на постійному вдосконаленні процесів та економії часу. Ці підходи дозволяють мінімізувати втрати часу та підвищити ефективність операційної діяльності. Однак надмірна увага до продуктивності праці призводить до проблем, які пов'язані з надмірним перевантаженням працівників. Тому останніми роками японські компанії почали впроваджувати політику work-life balance та скорочувати тривалість робочого дня.

В Україні управління часом поступово стає важливою складовою корпоративної культури. Особливо активно ці підходи використовуються в IT-компаніях, таких як SoftServe, EPAM та GlobalLogic. Вони запроваджують сучасні інструменти для управління часом, які дозволяють швидко адаптуватися до змін та ефективно працювати у віддаленому форматі. Важливим аспектом для українських компаній є інтеграція найкращих світових практик до місцевих умов та законодавства, які регулює тривалість робочого часу та вимоги до відпочинку.

Водночас вітчизняний досвід управління часом має свої особливості. Підприємства стикаються з викликами, пов'язаними з нестабільністю економіки та соціально-політичними факторами. В умовах воєнного стану багато українських підприємств були змушені реорганізувати бізнес-процеси та оптимізувати управління часом, щоб підтримувати операційну діяльність у складних умовах. Для цього вони активно використовували методи пріоритизації завдань та планування на короткі проміжки часу, що дозволяло швидко реагувати на нові виклики та уникати простоїв.

Підходи до організації процесу управління робочим часом охоплюють різноманітні концепції та методи, спрямовані на підвищення ефективності праці та зменшення перевантаження. Це дозволяє не лише підвищити продуктивність окремих працівників, а й оптимізувати роботу команд. Індивідуальні та колективні методи управління часом забезпечують гнучкість та прозорість у робочих процесах, що особливо важливо в умовах цифровізації та віддаленої роботи. Досвід компаній із різних країн свідчить про те, що успіх у впровадженні цих методів залежить від культурних особливостей, стратегічних пріоритетів організацій і здатності адаптувати підходи до мінливих умов бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Варіс І. О., Кравчук О. І., Паращук Є. Ю. Цифровізація бізнес-процесів менеджменту персоналу: можливості HRM-систем. *Галицький економічний вісник*. 2022. Т. 74. № 1. С. 90-102. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.01.090

УДК 004.43(075.034)

Свінціцька Марія,

студентка II курсу бакалаврату, ІПЗс-23-2,

факультет суспільних і прикладних наук,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Пашкевич Олександр Петрович,

кандидат технічних наук,

професор кафедри інформаційних технологій,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ОСНОВИ БЕЗПЕЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ В ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНИХ СИСТЕМАХ

Безпечне програмування є ключовим елементом у розробці об'єктно-орієнтованих систем (ООС), оскільки дає можливість створювати програмні продукти, які захищають дані від несанкціонованого доступу та зловмисних атак. В ООС безпека реалізується через інкапсуляцію, контроль доступу та застосування методів, що забезпечують правильну взаємодію об'єктів системи.

Інкапсуляція є основним принципом ООС, що дозволяє приховати внутрішню реалізацію класу та захищати дані від небажаного доступу. Правильне застосування модифікаторів доступу (private, protected, public) допомагає обмежити доступ до чутливих елементів класу, знижуючи ризики експлуатації вразливостей. Інкапсуляція дозволяє зберігати внутрішній стан об'єкта в захищеному вигляді, а взаємодія з ним відбувається лише через перевірені методи.

Контроль доступу є важливою складовою безпеки в ООС. Завдяки механізмам, що обмежують доступ до ресурсів системи, можливо знизити ймовірність несанкціонованих дій. Однак важливо також

враховувати принцип «найменших прав», що дозволяє надавати користувачам і компонентам системи лише мінімальний рівень доступу, необхідний для виконання їх функцій.

Безпечне програмування також передбачає правильне використання поліморфізму та абстракції. Класичних проблем, таких як помилки в перевизначенні методів підкласами або несанкціоновані виклики методів, можна уникнути за допомогою ретельного контролю за їх викликами та виконанням.

Важливою частиною безпечного програмування є також обробка помилок і винятків. Недостатня або некоректна обробка помилок може призвести до серйозних наслідків, таких як витік даних або зрив роботи системи. Всі помилки повинні бути оброблені належним чином, з повідомленнями про помилки, що допомагають запобігти несанкціонованому доступу.

Сучасні методи тестування безпеки, такі як статичний і динамічний аналіз коду, допомагають ідентифікувати потенційні вразливості та вчасно їх виправляти. Інструменти для аналізу коду дозволяють виявляти такі проблеми, як переповнення буфера, несанкціоноване використання даних або порушення цілісності системи.

Таким чином, безпечне програмування в об'єктно-орієнтованих системах є важливим елементом розробки, що включає в себе застосування різноманітних принципів та методів для захисту даних, підтримки цілісності та стабільності системи. Правильна реалізація цих принципів дозволяє знизити ризики безпеки та забезпечити надійність і стійкість програмних продуктів.

Список використаних джерел:

1. Настенко Д. В., Нестерко А. Б. Об'єктно-орієнтоване програмування: навчальний посібник. Київ: НТУУ "КПІ", 2014. 123 с.
URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/16671/1/OOP_manual.pdf

2. Гришанович Т. О., Глинчук Л. Я. Основи об'єктно-орієнтованого програмування: навчальний посібник. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2022. 150 с.

URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20320/1/oop.pdf>

3. Об'єктно-орієнтоване програмування: методичні вказівки. Тернопіль: ТНТУ, 2018. 98 с.

URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/26026/1/Методичка_ООП_18.pdf

4. Об'єктно-орієнтоване програмування: навчальний посібник.
Донецьк: ДонНТУ, 2014. 200 с. URL:

УДК 004.8

Себро Віталій,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

ВИКОРИСТАННЯ AI-АГЕНТІВ: ФІНАНСИ, ОСВІТА, МЕДИЦИНА

Для початку, що це таке: це автономні системи, які здатні навчатися, обробляти великі обсяги даних і на основі цього здійснювати прогнозування різних ситуацій та їх ймовірностей, але основна їхня особливість – виконання завдань без залучення людей. Ці системи обробляють природну мову (NLP) і залучають алгоритми машинного навчання та інші методи, які будуть описані згодом. У сучасному світі швидко поширюються та набувають популярності в різних сферах, від побуту до наукових досліджень. Збільшення ефективності та спрощення завдань – їх козир.

Отже, фінансова сфера

Kensho (S&P Global) – потужний AI-аналітик для фінансових ринків та інвесторів. Kensho використовує машинне навчання та обробку природної мови для аналізу економічних подій, що впливають на ринки. Агент допомагає трейдерам приймати обґрунтовані рішення, аналізуючи новини, біржові звіти та статистичні дані. Завдяки можливостям прогнозування Kensho може передбачати коливання ринку на основі історичних даних. AI-агент інтегрований у фінансові сервіси великих банків та інвестиційних компаній, таких як Goldman Sachs. Kensho дозволяє швидко обробляти величезні обсяги даних, що значно скорочує

час на прийняття важливих фінансових рішень. Його використовують у кредитному скорингу для оцінки фінансової надійності позичальників. Також Kensho допомагає автоматизувати звітність, спрощуючи процес складання аналітичних оглядів. Це дозволяє фінансовим установам ефективніше керувати ризиками і кратно підвищувати прибутковість своїх інвестицій. Він також використовується для аналізу впливу політичних подій на фондові ринки.

Освіта та онлайн-навчання

Squirrel AI – інноваційний AI-агент для адаптивного навчання. Ця система використовує штучний інтелект для аналізу сильних і слабких сторін студентів, підбираючи для них персоналізовані навчальні матеріали. Squirrel AI застосовується у школах і вищих навчальних закладах для підвищення ефективності навчального процесу. Завдяки алгоритмам машинного навчання платформа може передбачати, які теми можуть бути складними для конкретного студента, і пропонує додаткові вправи. Squirrel AI широко використовується в Китаї, де допомагає мільйонам учнів покращити свої результати в навчанні. Система інтегрована в багато освітніх платформ, таких як Coursera та Khan Academy. Вона також використовується для підготовки до іспитів, допомагаючи студентам краще засвоювати матеріал. AI-агент аналізує поведінку учня під час навчання та адаптує темп подачі матеріалу відповідно до його можливостей. Це дозволяє досягати високих результатів навіть у віддаленому форматі навчання. Squirrel AI також допомагає виявляти слабкі місця в знаннях та пропонувати методи їх усунення.

Охорона здоров'я

Watson Health (IBM) – одна з найпотужніших AI-систем у сфері медицини. Watson Health аналізує великі масиви медичних даних, включаючи наукові дослідження, історії хвороб пацієнтів та діагностичні зображення. Він допомагає лікарям у встановленні точних діагнозів та виборі найкращих варіантів лікування. Watson також використовується у фармацевтичних компаніях для розробки нових ліків та прогнозування ефективності лікування. AI-агент може знаходити патерни в медичних записах, які можуть залишитися непоміченими для лікаря. Його використовують для персоналізованої медицини, допомагаючи підібрати індивідуальні схеми лікування. Watson Health працює у співпраці з провідними медичними установами, такими як Mayo Clinic та Memorial Sloan Kettering. Завдяки можливостям глибокого навчання

агент постійно вдосконалюється, підвищуючи точність своїх прогнозів. Це дозволяє зменшити ризик помилкових діагнозів та покращити якість медичного обслуговування. Він також використовується у проєктах по боротьбі з рідкісними захворюваннями, що дозволяє знаходити нові методи лікування.

Також хочу зачепити тему переваг та недоліків AI-агентів

Переваги: робота 24/7, зменшення людського фактора помилок, надзвичайно висока швидкість обробки великих обсягів інформації, автоматизація простих завдань.

Недоліки: конфіденційність та безпека даних, упередження моделей та помилки в алгоритмах, висока вартість та ресурсна підтримка цього сектору та впровадження нових систем у майбутньому. Проблема «галюцинацій», коли дані вигадуються на основі внесених у базу, але не є правильними.

AI-агенти все більше набувають популярності та інтегруються в наше життя для створення комфорту та зручності виконання різного роду процесів. Такі сфери, як бізнес, медицина, освіта, кратно підвищують ККД, але, крім явних переваг, варто не забувати про недоліки і постійно проводити аудити та виправлення помилок, зводячи їх до мінімуму!

Список використаних джерел:

1. Home | Kensho. Kensho Technologies. URL: <https://kensho.com/> (date of access: 02.04.2025).
2. Home - Squirrel AI. Squirrel AI. URL: <https://squirrelai.com/> (date of access: 02.04.2025).
3. IBM Products. IBM - United States. URL: <https://www.ibm.com/products> (date of access: 02.04.2025).

Слободян Віталій,

*здобувач освіти ОНП «Економіка»,
факультету суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

Марків Марія,

*доцент кафедри управління та адміністрування
кандидат економічних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1974-219X>

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Автоматизація освітнього менеджменту є важливим напрямом розвитку сучасної системи освіти, що спрямований на підвищення ефективності управління навчальними закладами через впровадження цифрових технологій. Зростання ролі інформаційних систем у процесах адміністрування, управління персоналом та навчальними процесами сприяє покращенню організаційної діяльності освітніх установ. Використання сучасних цифрових інструментів дає змогу не лише оптимізувати адміністративні процеси, а й покращити якість навчального процесу [1, с. 35].

До основних напрямів автоматизації освітнього менеджменту належать цифрові платформи управління навчальним процесом, автоматизація документообігу, використання аналітичних систем для оцінки ефективності освітніх програм, інтеграція технологій Big Data у планування освітнього процесу та автоматизоване управління кадровим складом [2, с. 27]. Автоматизація цих процесів сприяє підвищенню продуктивності, забезпечує прозорість ухвалення управлінських рішень і створює передумови для ефективного стратегічного планування [3, с. 18].

Одним із ключових інструментів цифрової трансформації освіти є системи управління навчальним процесом (Learning Management

Systems, LMS). Вони дозволяють централізовано організовувати навчальний процес, здійснювати контроль за виконанням завдань, забезпечувати інтерактивну взаємодію студентів та викладачів. Використання LMS, таких як Moodle чи Google Classroom, значно спрощує доступ до навчальних матеріалів, підвищує рівень комунікації між учасниками освітнього процесу та сприяє ефективному управлінню навчальним навантаженням [4, с. 19–20].

Іншою важливою складовою автоматизації є електронний документообіг. Впровадження цифрових рішень у сфері управління документацією дозволяє мінімізувати витрати часу на обробку інформації, забезпечує швидкий доступ до важливих документів, а також підвищує безпеку та надійність зберігання даних [5, с. 11–13]. Використання хмарних платформ для адміністрування освітнього процесу дає можливість створювати цифрові архіви навчальних матеріалів, що сприяє їхній доступності та ефективному використанню [3, с. 30].

Важливим аспектом автоматизації освітнього менеджменту є використання аналітичних систем і технологій штучного інтелекту для аналізу навчальних досягнень студентів та оцінки ефективності освітніх програм. Big Data дозволяє визначати основні тренди в навчальному процесі, виявляти проблемні зони та формувати персоналізовані рекомендації для студентів на основі їхніх успіхів у навчанні [2, с. 22]. Упровадження цих технологій забезпечує гнучкість навчального процесу та сприяє підвищенню рівня підготовки випускників [1, с. 40].

Автоматизоване управління кадровими ресурсами в освітніх закладах також відіграє важливу роль. Використання спеціалізованих HRM-систем дозволяє покращити процес підбору кадрів, моніторингу їхньої професійної діяльності, організації підвищення кваліфікації та мотивації персоналу [4, с. 32]. Завдяки таким системам можна ефективніше планувати робоче навантаження викладачів, оцінювати їхні результати діяльності та формувати стратегії розвитку освітніх установ [3, с. 45].

Використання цифрових технологій у сфері управління освітніми закладами сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, мінімізації витрат, вдосконаленню управлінських механізмів і розширенню можливостей дистанційного навчання [5, с. 16]. Подальший розвиток автоматизації в освітньому менеджменті має бути спрямований на вдосконалення інструментів персоналізованого

навчання, інтеграцію технологій штучного інтелекту та розробку аналітичних моделей для оцінки якості освіти [2, с. 50].

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Освітній менеджмент: сучасні виклики та перспективи розвитку. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 320 с.
2. Биков В. Ю. Технології відкритої освіти: методологічні аспекти та практика впровадження. Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2019. 280 с.
3. Гриньова М. В. Інформаційні технології в управлінні навчальними закладами: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. 250 с.
4. Морзе Н. В. Цифрові технології в освіті: вплив на якість навчального процесу. Київ: Освіта України, 2020. 198 с.
5. Черниш О. В. Використання Big Data у сфері освітнього менеджменту. Освітні технології, 2023. №1. С. 11–19

УДК 378.147

Слюсар Софія,
студентка II курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

ІНТЕГРАЦІЯ ШІ В LMS MOODLE ДЛЯ ПОЯСНЕННЯ ПОМИЛОК СТУДЕНТА ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ТЕСТУ

У сучасному навчальному процесі важливу роль відіграють платформи LMS (Learning Management System). Вони стають незамінними для організації ефективного навчання. Moodle є однією з найпопулярніших

таких платформ, яка дозволяє не лише зберігати матеріали, але й автоматизувати зворотний зв'язок.

Штучний інтелект має великий потенціал для покращення навчання. Зокрема, використання ШІ може забезпечити адаптивний підхід до кожного студента, пропонуючи персоналізовані пояснення та рекомендації, що допомагають краще засвоювати матеріал. Важливим є інтегрування ШІ в систему Moodle для автоматичного аналізу результатів тестів і надання детальних пояснень помилок студентів.

Після проходження тесту студенти часто не отримують чітких пояснень своїх помилок, що ускладнює їхній процес навчання. Завдяки технологіям ШІ, таким як Natural Language Processing (NLP), можна автоматично генерувати персоналізовані пояснення до помилок, що допоможе студентам зрозуміти свої слабкі місця і покращити знання. Інтерактивні пояснення помилок не лише допомагають студентам краще розуміти матеріал, але й підвищують їхню мотивацію. Коли студент отримує зворотний зв'язок у вигляді чітких пояснень, він більш зацікавлений у покращенні своїх результатів.

Наразі Moodle не пропонує вбудованого рішення для автоматичного пояснення помилок студентів за допомогою штучного інтелекту. Проте існують зовнішні інструменти ШІ, які можна інтегрувати в Moodle для досягнення цієї мети.

Існують безкоштовні та платні способи інтеграції штучного інтелекту в Moodle:

1. Вбудовані можливості Moodle: система Moodle має базові інструменти для створення кастомних підказок та умовної логіки, що дозволяє вручну додавати пояснення до відповідей або створювати персоналізовані сценарії тестування.

2. Безкоштовні API з обмеженим доступом (або за платним тарифом): Google Gemini, Hugging Face Models (відкриті NLP-моделі для аналізу текстів), OpenAI GPT-3.5.

3. Локальні AI-моделі: Llama 2 (Meta AI) – працює без інтернету, GPT4All – легка модель, Mistral AI – ефективна та швидка.

4. Платні готові плагіни Moodle, які додають AI-функції: Cognii AI Tutor – персоналізовані пояснення помилок.

Таблиця 1

Варіант	Переваги	Недоліки	Ціна/міс

Вбудовані можливості Moodle	Простота	Обмежений функціонал	\$0
Безкоштовні AI-сервіси	Доступність	Ліміти	\$0
Комерційні AI-сервіси	Потужний AI	Оплата за використання	від \$10
Локальні AI-моделі	Автономність	Потрібне потужне "залізо"	ціна сервера
Готовий плагін Cognii	Легка інтеграція	Дорого	від \$100

Вибір оптимального способу інтеграції:

* Для кожного університету вибір способу інтеграції залежить від бюджетних обмежень і обсягу запитів:

- Вбудовані можливості Moodle – пояснення не генеруються автоматично.
- Безкоштовні AI-сервіси – підходить для тестування, не вистачить для великого потоку студентів.
- Комерційні AI-сервіси – оцінка витрат на використання 10 мільйонів токенів на місяць:

Таблиця 2

Модель	Вхідні токени (10M)	Вихідні токени (10M)	Загальна вартість/місяць
Google Gemini 2.0 Flash	\$1.00	\$4.00	\$5.00
GPT-3.5 Turbo	\$5.00	\$15.00	\$20.00
GPT-4o	\$25.00	\$100.00	\$125.00

- Локальні AI-моделі – доцільні за таких умов: дуже багато запитів (100M+ токенів на місяць 400,000,000 символів); університет має власний сервер із GPU, можна запустити безкоштовну модель.

- Готовий плагін Cognii – основний недолік полягає в його високій вартості.

Отже, найкраще рішення Google Gemini 2.0 Flash API + Moodle AI Plugin. Вартість: \$5–10/місяць (найдешевше рішення). Плюси: легке підключення, швидка робота, мінімальні витрати. Якщо якість пояснень важливіша за ціну → GPT-3.5 Turbo (від \$20/місяць). Рекомендовано почати з Google Gemini (найдешевше), а потім масштабувати за потребами.

Список використаних джерел:

1. How to integrate artificial intelligence into Moodle. *E-learning solutions* - *Zipunt*.
URL: <https://tresipunt.com/en/artificial-intelligence-in-elearning/> (date of access: 02.04.2025).
2. Навіщо використовувати ШІ в EdTech? *Посібник з написання статей* - *SmodinBlog*.
URL: <https://smodin.io/blog/uk/ai-in-edtech-tools-benefits-and-challenges-of-using-ai/> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Moodle Zipunt. Explorando plugins que utilizan IA en Moodle, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=o2zufNfcVds> (date of access: 02.04.2025).
4. ELearning Portal. AI-Powered Quizzes: ChatGPT for Moodle. Quick Guide, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LyDveJ80lDo> (date of access: 02.04.2025).
5. Cognii - Artificial Intelligence for Education and Training. Cognii - Artificial Intelligence for Education and Training. URL: <https://www.cognii.com> (date of access: 02.04.2025).

Станішевський Андрій,
*студент 1 курсу групи КІПЗс-23-1,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Зубко Станіслав Романович,
*викладач фахового коледжу,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

РОЗРОБКА МОБІЛЬНОГО ДОДАТКА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі спостерігається стрімкий розвиток інформаційних технологій, які активно інтегруються в усі сфери життя суспільства. Особливо помітною є трансформація освітнього сектору, де цифровізація стає не просто бажаним, а необхідним елементом ефективного функціонування закладів вищої освіти. Мобільні пристрої, зокрема смартфони та планшети, перетворилися на невід'ємний атрибут сучасної людини, відкриваючи нові перспективи для їх використання в освітньому процесі. Розробка спеціалізованих мобільних додатків дозволяє суттєво розширити можливості традиційних методів навчання та адміністрування, створюючи більш гнучке, персоналізоване та доступне освітнє середовище [1].

Актуальність розробки мобільних додатків для закладів вищої освіти обумовлена низкою факторів. По-перше, сучасні студенти належать до покоління, яке виросло в епоху цифрових технологій, тому використання мобільних пристроїв для них є природним та інтуїтивно зрозумілим. По-друге, університети прагнуть підвищити якість освітніх послуг та оптимізувати адміністративні процеси, що можливо завдяки впровадженню інноваційних технологій. По-третє, пандемія COVID-19 продемонструвала необхідність розвитку дистанційних форм навчання, де мобільні додатки можуть відігравати ключову роль у забезпеченні безперервності освітнього процесу.

Сучасний мобільний додаток для закладу вищої освіти повинен виконувати широкий спектр функцій, задовольняючи потреби різних груп користувачів: студентів, викладачів та адміністративного

персоналу. Для студентів першочерговими є можливості доступу до навчальних матеріалів, перегляду розкладу занять, отримання повідомлень про зміни в освітньому процесі, перегляду результатів оцінювання, можливості онлайн-спілкування з викладачами та одногрупниками. Викладачі потребують інструментів для завантаження навчальних матеріалів, контролю успішності студентів, ведення електронного журналу, організації різних форм контролю знань. Адміністрація зацікавлена у функціях, які дозволяють автоматизувати рутинні процеси, аналізувати показники ефективності навчального процесу, оперативно вносити зміни до розкладу та навчальних планів [2].

При розробці мобільного додатка особливу увагу необхідно приділити питанням інтерфейсу та юзабіліті. Інтерфейс повинен бути інтуїтивно зрозумілим, логічно структурованим та адаптивним. Важливо врахувати, що різні категорії користувачів мають різні потреби та рівень технічної грамотності. Для студентської аудиторії важливими є естетична привабливість інтерфейсу, швидкість роботи додатка, можливість персоналізації. Для викладачів та адміністрації пріоритетними є функціональність, стабільність роботи та зручність виконання типових операцій [3].

Одним із ключових аспектів розробки є забезпечення кросплатформності додатка. Враховуючи різноманітність операційних систем мобільних пристроїв, важливо забезпечити сумісність як з iOS, так і з Android. Це дозволить охопити максимальну аудиторію користувачів та забезпечити рівні можливості доступу до освітніх ресурсів незалежно від технічних характеристик пристроїв. Для досягнення цієї мети доцільно використовувати сучасні фреймворки, такі як React Native, Flutter або Xamarin, які дозволяють створювати кросплатформні додатки з єдиною кодовою базою.

Важливим аспектом є також інтеграція мобільного додатка з існуючими інформаційними системами закладу вищої освіти. Це можуть бути системи управління навчанням (LMS), електронні бібліотеки, бази даних студентів та викладачів, системи розкладу тощо. Для забезпечення безперебійної взаємодії між різними компонентами інформаційної екосистеми університету необхідно розробити відповідні API та забезпечити надійний механізм синхронізації даних. Це дозволить уникнути дублювання інформації та забезпечити актуальність даних в усіх інформаційних системах закладу.

Особлива увага при розробці мобільного додатка повинна приділятися питанням безпеки та захисту даних. Оскільки додаток оперує конфіденційною інформацією, такою як персональні дані студентів, результати їх навчання, інформація про навчальні плани, необхідно забезпечити надійний захист від несанкціонованого доступу. Для цього доцільно використовувати сучасні методи автентифікації, такі як двофакторна автентифікація, біометрична ідентифікація, а також шифрування даних при передачі та зберіганні. Крім того, важливо регулярно проводити аудит безпеки та оновлювати систему захисту відповідно до нових викликів та загроз [4].

Не менш важливим є забезпечення доступності додатка для користувачів з обмеженими можливостями. Це передбачає впровадження функцій, які дозволяють адаптувати інтерфейс додатка до потреб людей з порушеннями зору, слуху, моторики тощо. Наприклад, це можуть бути функції голосового управління, масштабування тексту, аудіоописи візуального контенту, можливість використання спеціальних зовнішніх пристроїв для управління додатком [5].

Ефективним підходом до розробки мобільного додатка є використання методології гнучкої розробки (Agile), яка передбачає поетапне впровадження функціоналу та його постійне вдосконалення на основі зворотного зв'язку від користувачів. Це дозволяє оперативно реагувати на зміни вимог та забезпечувати відповідність додатка реальним потребам освітнього процесу. Важливо також забезпечити можливість збору аналітики використання додатка для виявлення проблемних місць та подальшого вдосконалення його функціональності.

Практичне впровадження мобільного додатка в освітній процес закладу вищої освіти вимагає не лише технічних рішень, а й відповідних організаційних заходів. Це включає навчання користувачів, розробку нормативної документації, яка регламентує використання додатка, проведення інформаційної кампанії для популяризації нового інструменту серед цільової аудиторії.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що розробка мобільного додатка для підвищення ефективності навчального процесу в закладах вищої освіти є перспективним напрямком розвитку освітніх технологій. Такий додаток здатний не лише автоматизувати рутинні процеси, але й створити нове інтерактивне середовище для взаємодії всіх учасників освітнього процесу, сприяючи формуванню нової, більш гнучкої та ефективної моделі вищої освіти. Незважаючи на технічні та

організаційні виклики, пов'язані з розробкою та впровадженням таких рішень, їх потенційні переваги для підвищення якості освіти та оптимізації адміністративних процесів роблять цей напрямок одним із пріоритетних для сучасних університетів [6].

Список використаних джерел:

1. Верховод І. С. Мобільні технології в освітньому процесі: досвід та перспективи. Одеса, 2020. 36 с.
2. Горбачов А. В., Литвин О. Ю. Розробка мобільних додатків для закладів вищої освіти: технологічні аспекти. Львів, 2021. 45 с.
3. Дмитренко К. П. Інформаційні технології в управлінні навчальним процесом. Київ, 2020. 52 с.
4. Коваленко Н. В. Мобільні застосунки як інструмент підвищення якості вищої освіти. Харків, 2022. 42 с.
5. Лозовий М. Р., Петрова С. Д. Інтеграція мобільних додатків з системами управління навчанням: технічні аспекти. Дніпро, 2021. 38 с.
6. Симоненко О. А. Безпека даних в освітніх мобільних додатках: виклики та рішення. Київ, 2023. 30 с.
7. Шевченко Т. М. Досвід впровадження мобільних технологій в українських університетах. Київ, 2022. 25 с.

УДК 336.717

Строїч Олександр,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Маковишин Володимир,
доцент кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНЗАКЦІЙ В ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІ

Інтеграція платіжних систем у функціонування інтернет-магазинів є критично важливим аспектом розвитку електронної комерції, оскільки

вона забезпечує можливість здійснення фінансових транзакцій між продавцем і покупцем. У сучасних умовах цифрової економіки ефективна реалізація цього процесу вимагає застосування різних платіжних шлюзів, що підтримують мультивалютні операції, забезпечують взаємодію з банківськими установами та відповідають міжнародним стандартам фінансової безпеки. Найпоширенішими платіжними системами є PayPal, Stripe, LiqPay, Fondy, WayForPay, а також безпосередні еквайрингові рішення, які надають різні рівні функціональності, комісійної політики та інтеграційних можливостей. Вибір оптимальної платіжної системи залежить від характеристик бізнес-моделі, географічного охоплення, вимог до швидкості обробки платежів і рівня безпеки.

Одним із ключових аспектів дослідження інтеграції платіжних систем є аналіз загроз, що можуть виникати в процесі здійснення транзакцій. Зокрема, ризики шахрайства, витоку персональних даних і фінансових махінацій потребують застосування ефективних заходів безпеки. Основними методами захисту є використання протоколів шифрування, таких як SSL/TLS, які гарантують безпечне передавання конфіденційної інформації між клієнтом і сервером. Впровадження механізмів багатофакторної автентифікації (2FA) сприяє зниженню ризику несанкціонованого доступу до фінансових облікових записів користувачів. Додатково, алгоритми машинного навчання та системи моніторингу транзакцій у режимі реального часу дають змогу виявляти аномальні платіжні операції, що можуть свідчити про спроби шахрайства.

Іншим важливим напрямом дослідження є нормативно-правові вимоги до обробки платіжних даних. Відповідність міжнародним стандартам, таким як PCI DSS (Payment Card Industry Data Security Standard), є обов'язковою умовою для компаній, що працюють із платіжними картками. Дотримання Загального регламенту про захист даних (GDPR) забезпечує правовий захист персональних даних клієнтів і накладає додаткові зобов'язання щодо їхньої обробки. Одним із ефективних методів захисту фінансової інформації є токенізація карткових даних, що дозволяє уникнути їхнього прямого зберігання в базах даних інтернет-магазинів, знижуючи ризик компрометації інформації у випадку кіберзагроз.

З точки зору користувацького досвіду, дослідження підтверджують, що спрощення платіжного процесу позитивно впливає на рівень конверсії

покупців. Інтеграція швидких методів оплати, таких як Google Pay, Apple Pay або Masterpass, дає змогу скоротити час оформлення замовлення, що є важливим фактором для мобільних користувачів. Адаптація платіжних форм до мобільних пристроїв, а також мінімізація кількості кроків для завершення оплати значно підвищують зручність взаємодії з платформою інтернет-магазину.

Дослідження також вказують на необхідність розробки стратегій зниження рівня зворотних платежів (чарджбеків), що можуть виникати через шахрайські дії або незадоволення клієнтів товаром чи послугою. Важливими заходами в цьому напрямку є використання механізмів підтвердження замовлень, детальна документація всіх фінансових операцій і надання клієнтам якісної служби підтримки. Деякі платіжні системи впроваджують додаткові заходи захисту, такі як 3D Secure, який вимагає додаткового підтвердження платежу користувачем.

Таким чином, комплексний підхід до інтеграції платіжних систем і забезпечення безпеки фінансових транзакцій в інтернет-магазинах включає технічні, нормативно-правові та користувацькі аспекти. Впровадження передових технологій безпеки, відповідність міжнародним стандартам і забезпечення високої зручності для клієнтів є критичними факторами успіху електронної комерції. Подальші дослідження в цій галузі мають бути спрямовані на вдосконалення механізмів захисту від кіберзагроз і підвищення ефективності взаємодії між фінансовими інституціями та цифровими платформами.

Список використаних джерел:

1. Як інтеграція платіжних систем впливає на зручність покупок в інтернет-магазині : вебсайт. URL: <https://cases.media/en>
2. Як інтегрувати платіжну систему у ваш вебсайт : вебсайт. URL: <https://coi.ua/blog/Cbc/integration-of-payment-systems-for-websites/>
3. Основні правила безпеки в електронній комерції : вебсайт. URL: <https://crmmarket.com.ua/osnovni-pravyla-bezpeky-v-elektronnij-komercziyi/>

Твардовський Арсен,
*студент I курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Морушко Ольга,
*доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1430-1105>*

ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ ПЛАТФОРМИ «КАНООТ!» У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

Значний прогрес та розвиток науки і техніки створює передумови та потреби у збільшенні та вдосконаленні освітніх послуг, оскільки в наш час є велика кількість здобувачів освіти на різних освітніх рівнях. І цей процес зазвичай є дещо однотипний, який включає роботу з друкованими матеріалами, лекції та розповіді, подачу практичного матеріалу у вигляді розв'язування певного типу задач та ситуаційних завдань. Проте сьогодні дітям потрібний сучасний підхід з використанням активних та інтерактивних форм навчання, адже саме так можна ефективно підвищити їх інтерес та мотивацію до навчання. Потрібно подавати інформацію в ігровій формі, оскільки саме таке засвоєння навчального матеріалу є найбільш прийнятним та адаптивним у сьогоденні. Але ж як ми можемо поєднати сучасність, ігровий підхід та при цьому не тільки залишитись на тому ж рівні отримання всіх теоретичних знань, але ще й підвищити ефективність учнів та студентів у навчанні? Вихід є – сучасні ігрові або ж інтерактивні платформи. У роботі ми розглянемо ігрову, сучасну, інтерактивну платформу «Kahoot».

Kahoot! – ігрова навчальна платформа, що використовується в класі в школах та інших навчальних закладах. На сайті надано каталог ігор «Kahoots», кожна з яких є вікториною, що містить питання з декількома варіантами відповідей. Сайтом можна користуватися у веббраузері, а з 2017 року також і в додатках для мобільних пристроїв (доступно на меншій кількості мов). Kahoot! може використовуватися для перевірки знань учнів, або, як перерва в класних заняттях [1].

Ця онлайн-платформа служить для створення інтерактивних завдань, таких як вікторини, опитування та тести. Вона підходить для всіх вікових груп – від молодших школярів до дорослих [2]. Розглянемо процес створення тесту в Kahoot! і способи його надсилання учням.

Як можна використовувати Kahoot! у навчанні?

Для вчителя Kahoot! – це зручна платформа-конструктор, що дозволяє швидко створювати навчальні ігри на основі готових шаблонів і легко надсилати їх учням [2].

Із Kahoot! можна створити:

– квіз (Quiz). Для кожного питання надається чотири варіанти відповіді, один з яких є правильним. Скріншот із Kahoot! на тему «Деформація» представлено на рис. 1. Вигляд рисунка показує, що на типовому слайді цієї інтерактивності відображаються питання з чотирма варіантами відповідей, один з яких є правильним;

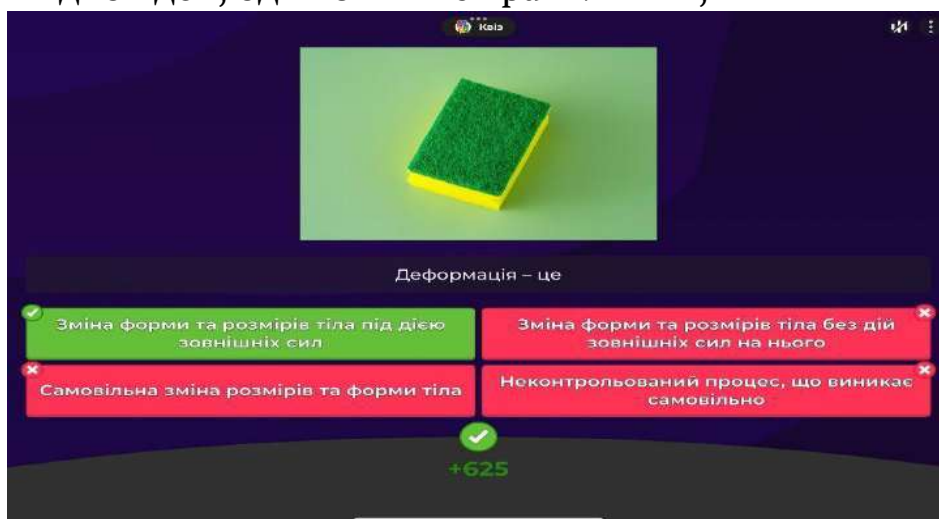

Рис. 1 Приклад завдання, створеного за допомогою інструментів вебсервісу Kahoot! на тему «Деформація» (квіз)

– тест True/False – це ще один з видів запитання в інтерактивній програмі Kahoot!, де присутні вже тільки два варіанти відповідей, серед яких є тільки один правильний (Рис. 2). Представлене в такому вигляді питання можна використати для перевірки базових знань, фактів, тверджень або швидкої оцінки розуміння певної теми. Крім того, цей формат запитань сприяє активному залученню учасників, оскільки вимагає швидкого прийняття рішення та миттєвої відповіді. Він допомагає розвивати критичне мислення, адже іноді твердження можуть бути сформульовані так, щоб перевірити уважність та глибину розуміння теми.

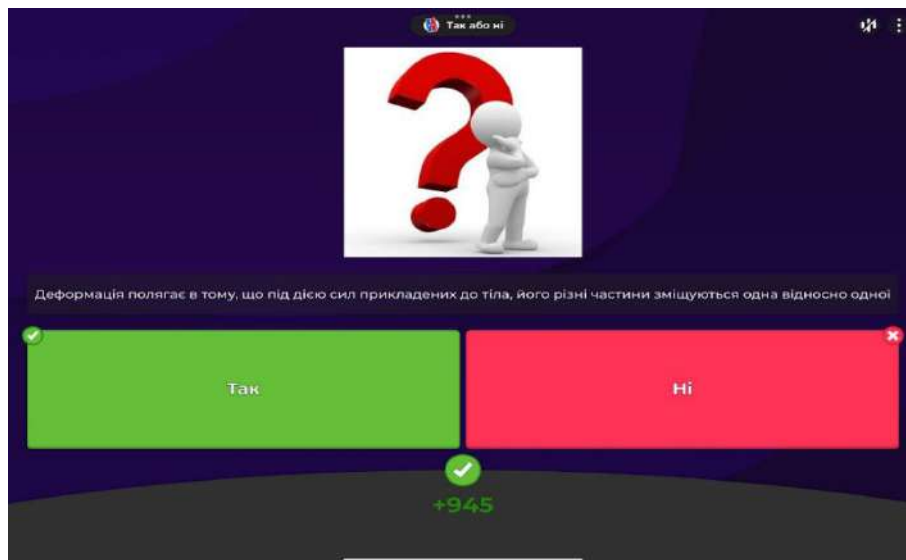

Рис. 2 Приклад завдання, створеного за допомогою інструментів вебсервісу Kahoot! на тему «Деформація» (запитання Так/Ні)

Базову версію Kahoot! можна використовувати безкоштовно, проте її функціональні можливості є досить обмеженими, але з платним тарифом можна суттєво розширити спектр завдань та використовувати додаткові форми питань, такі як відкриті запитання, опитування, математичні відповіді, відповідність тощо. Проте і безкоштовної версії цілком достатньо, щоб зробити заняття інтерактивним.

Платформа Kahoot! є проста у використанні: після створення профілю педагог отримує доступ до особистого кабінету, де зберігаються всі створені завдання (кахути). Користувач може обрати один із чотирьох типів завдань: вікторина, змішування, дискусія або опитування. Після розробки кахуту викладач запускає його та транслює на дошку. Учні відповідають на запитання через свої гаджети, використовуючи вебсайт або мобільний додаток. Після завершення тестування вчитель одразу бачить результати на своєму екрані. Результати вікторини відображаються на моніторі викладача, а учні для участі просто відкривають сервіс і вводять PIN-код, який їм надає вчитель.

Однією з головних переваг платформи є можливість аналізувати відповіді кожного учня. Уся статистика автоматично зберігається у файлі Excel, що дозволяє викладачеві гнучко обробляти дані: створювати діаграми успішності, визначати якісний рівень засвоєння матеріалу та проводити аналітичний зворотний зв'язок [3]. Цей сервіс дає змогу створювати інтерактивні онлайн-вікторини, тести та опитування, до яких учні можуть долучатися зі смартфонів, планшетів чи ноутбуків – будь-якого пристрою з доступом до Інтернету.

Особливістю Kahoot! є можливість додавати до завдань фото- та відеофрагменти, що робить навчання більш наочним і цікавим. Крім того, викладач може встановлювати часові обмеження для відповідей, регулюючи темп виконання вікторини й підвищуючи динамічність навчального процесу. У Kahoot! вчитель може за бажанням нараховувати бонусні бали за правильні відповіді та швидкість їх подання.

Гейміфікація навчання, зокрема у фізиці, за допомогою цифрових ресурсів, значно покращує освітній процес. Вона дозволяє учням виходити за межі традиційного подання матеріалу, розвивати комунікативні навички та підтримувати високий рівень зацікавленості. Крім того, інтерактивні ігри сприяють активізації пізнавальної діяльності та підвищенню мотивації до навчання [4].

Отже, онлайн-сервіс Kahoot! – це чудовий спосіб зробити навчання з фізики веселішим, сучаснішим та інтерактивним, поєднуючи освітній процес з ігровою обстановкою. Адже студенти/учні сприймають це як гру, що є для них новим викликом, у якому вони хочуть здобути перемогу! Система рейтингу показує, хто краще знає матеріал, хто вміє швидко його застосовувати. Тому, якщо ви захочете зробити процес учнів цікавішим і сучаснішим, то Kahoot! вам допоможе.

Список використаних джерел

1. Учасники проєктів Вікімедіа. Kahoot! *Bikinedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Kahoot!> (дата звернення: 17.03.2025).
2. Що таке Kahoot! і чому його варто спробувати для організації дистанційного навчання. Buki – ваш репетитор з будь-якого предмету. *Репетитори України*. URL: <https://buki.com.ua/news/shcho-take-kahoot-i-chomu-yoho-varto-sprobuvaty-dlya-orhanizatsiyi-dystantsiynoho-navchannya/> (дата звернення: 17.03.2025).
3. Заболотний В. Ф., Слободянюк І. Ю., Мисліцька Н. А. Дидактичні можливості використання веборієнтованих технологій під час навчання фізики в класах гуманітарного профілю. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 65, № 3. С. 53–65.
4. Бузько В. Л., Єчкало Ю. В. Гейміфікація як засіб формування пізнавального інтересу у навчанні фізики. *Новітні комп'ютерні технології*. Кривий Ріг, 2017. Том 15. С. 171–175.

Твардовський Іван,
студент II курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Шкатуляк Василь,
викладач ЦК з інформаційних технологій,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0009-0007-0144-4104

ПОШИРЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ В ОСВІТНІХ ПРОЦЕСАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

За останнє десятиліття ми стали свідками значного розвитку та трансформації освітніх технологій, серед яких особливої уваги заслуговує впровадження гейміфікації в навчальний процес. Гейміфікація стала потужним інструментом мотивації студентів та підвищення ефективності освітніх процесів у закладах вищої освіти (ЗВО). Завдяки інтеграції ігрових елементів у навчання, студенти отримують можливість засвоювати матеріал у більш інтерактивній та захопливій формі, що значно підвищує їхню мотивацію до навчання [1].

Сучасні ЗВО активно впроваджують елементи гейміфікації, адаптуючи навчальні процеси до нових вимог та очікувань цифрового покоління студентів. Використання ігрових механік відіграє центральну роль у цьому процесі, оскільки вони забезпечують інтерактивний підхід до засвоєння знань та формування практичних навичок. Наприклад, система балів, рейтингів, досягнень та рівнів дозволяє студентам бачити свій прогрес, створює здорову конкуренцію та мотивує до постійного вдосконалення. У контексті дистанційного чи змішаного навчання, яке набуло особливої актуальності через пандемію, гейміфікація стала незамінним інструментом для підтримки інтересу та залученості студентів до освітнього процесу.

Гейміфіковані освітні платформи надають студентам можливість виконувати різноманітні завдання в ігровій формі, отримувати миттєвий зворотний зв'язок, змагатися з іншими студентами, заробляти віртуальні нагороди та відкривати нові рівні знань. Завдяки цьому студенти

сприймають навчання не як рутинний обов'язок, а як захопливу подорож, що значно підвищує їхню внутрішню мотивацію. Викладачі, своєю чергою, отримують потужний інструмент для створення інтерактивних навчальних матеріалів, моніторингу прогресу студентів та індивідуалізації навчального процесу. Адміністрація ЗВО може ефективніше аналізувати успішність студентів, виявляти проблемні моменти та оптимізувати освітні програми [2].

Один із основних аспектів успішної реалізації гейміфікації в освітніх процесах – це створення продуманої системи ігрових механік та елементів. Графічна концепція гейміфікованого освітнього середовища відіграє ключову роль у забезпеченні зручності користування та швидкої орієнтації в системі. Візуальні елементи, такі як прогрес-бари, значки досягнень, аватари та інтерактивні дошки лідерів, повинні бути інтуїтивно зрозумілими та привабливими для користувачів. Система повинна бути адаптована до різних стилів навчання та потреб користувачів – як студентів, так і викладачів.

Студенти зацікавлені у візуалізації свого прогресу, отриманні миттєвого зворотного зв'язку, соціальній взаємодії та отриманні віртуальних нагород за досягнення. Їх основна мета – бачити результати своїх зусиль та відчувати постійний розвиток, тому інтерфейс гейміфікованої системи має бути динамічним, вмотивовуючим та забезпечувати відчуття постійного прогресу. Викладачі ж потребують доступу до інструментів, які допомагають створювати ігрові сценарії навчання, аналізувати залученість та успішність студентів, адаптувати навчальні матеріали відповідно до їх індивідуальних потреб [3].

Не менш важливим є питання інтеграції гейміфікованих елементів із традиційними освітніми процесами та платформами. Це можуть бути системи управління навчанням (LMS), платформи для онлайн-тестування, бібліотечні ресурси або інші сервіси, що забезпечують повний цикл взаємодії користувачів із навчальними матеріалами. Інтеграція гейміфікації з такими системами дозволяє створити єдиний інформаційний простір, де ігрові механіки природно доповнюють традиційні методи навчання, що значно підвищує ефективність освітнього процесу і спрощує його управління для адміністрації [4].

Крім того, гейміфіковані освітні платформи мають бути сумісними з різними пристроями та операційними системами, оскільки користувачі можуть взаємодіяти з системою через різні типи гаджетів – від смартфонів до персональних комп'ютерів. Забезпечення належної

продуктивності на різних платформах допоможе гарантувати позитивний користувацький досвід для всіх категорій користувачів. Важливо також акцентувати на безпеці даних, адже гейміфіковані платформи збирають та аналізують значні обсяги інформації про поведінку та успішність користувачів. Тому одним із ключових елементів успішної реалізації гейміфікації є забезпечення надійної системи захисту персональних даних та прозорості політики їх використання. Успішна реалізація гейміфікації в освітніх процесах повинна враховувати особливості різних навчальних дисциплін та специфіку їх викладання. Технічні дисципліни можуть бути гейміфіковані через створення віртуальних лабораторій, симуляторів та інтерактивних завдань, де студенти отримують можливість експериментувати в безпечному середовищі. Гуманітарні науки можуть використовувати рольові ігри, дискусійні платформи з елементами змагання та інтерактивні історичні реконструкції. Бізнес-освіта ефективно інтегрує бізнес-симуляції та кейси з ігровими механіками, що дозволяють студентам приймати управлінські рішення та бачити їх наслідки в реальному часі. Дослідження показують, що правильно підібрані ігрові механіки здатні підвищити залученість студентів на 40-60% та покращити засвоєння матеріалу на 15-25% порівняно з традиційними методами навчання. Важливо також зазначити, що гейміфікація не повинна повністю замінювати традиційні освітні методики, а радше доповнювати їх, створюючи збалансоване освітнє середовище, де різні підходи взаємодіють та посилюють один одного. Особливу увагу варто приділити питанню оцінювання в гейміфікованому освітньому середовищі, забезпечуючи баланс між ігровими досягненнями та реальними навчальними результатами, що є критично важливим для підтримки академічної цілісності та відповідності освітнім стандартам [5].

Таким чином, гейміфікація стала не лише трендом, але й ефективним інструментом трансформації освітніх процесів у ЗВО. Вона здатна формувати нову освітню екосистему, в якій навчання перетворюється на захопливу подорож, а студенти стають активними учасниками процесу створення знань, а не просто пасивними споживачами інформації. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню якості освіти, оскільки всі учасники освітнього процесу отримують можливість ефективніше взаємодіяти та адаптувати свої стратегії відповідно до нових умов. Отже, можна стверджувати, що гейміфікація має потенціал не лише змінити спосіб,

яким ми навчаємось, але й забезпечити більш інтегровану, мотивуючу та продуктивну освітню практику. І хоча виклики залишаються – від розробки збалансованих ігрових механік до запобігання надмірній залежності від зовнішньої мотивації – правильно реалізовані гейміфіковані рішення можуть кардинально покращити освітній досвід та зробити його більш персоналізованим, захопливим і результативним для всіх учасників [6].

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко А. Б. Гейміфікація як інструмент підвищення ефективності навчання у закладах вищої освіти. Харків, 2022. 52 с.
2. Петренко С. В. Інноваційні методи імплементації ігрових механік в освітній процес. Львів, 2023. 44 с.
3. Коваленко О. М. Психологічні аспекти впливу гейміфікації на мотивацію студентів. Київ, 2021. 36 с.
4. Марченко В. В., Сидоренко Т. І. Міжнародний досвід використання гейміфікації в університетській освіті: аналіз успішних практик. Одеса, 2023. 28 с.
5. Романюк Н. М. Розробка та впровадження гейміфікованих елементів у дистанційному навчанні. Дніпро, 2022. 48 с.
6. Гуменюк Т. Б., Васильчук А. О. Технології гейміфікації як засіб формування професійних компетентностей майбутніх фахівців. Київ, 2023. 39 с.

Федорко Максим,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Шкатуляк Василь,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0009-0007-0144-4104

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПОЄДНАННЯ ЖАНРІВ І ОПТИМІЗАЦІЇ ІГРОВОГО ПРОЦЕСУ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ ГРАВЦЯ

В іграх головним показником успіху є кількість годин, проведених користувачем у грі. Це надійна метрика, яка достатньо точно відображає, чи сподобався продукт кінцевому споживачу. Розробники ігор у великих компаніях витрачають значну частину свого часу на створення гри, яка залучить найбільшу кількість аудиторії й утримає її на десятки годин досліджень світу, розгадки загадок та інших різних активностей.

Проблематикою створення ігор є не стільки технічне, скільки артистичне виконання [1]. Це наочно можна побачити, адже багато indie-ігор, створених із використанням цікавих ідей і концепцій, мають більший попит, ніж ігри, які використовують останні технології візуалізації 3D-графіки. Хорошим прикладом успішного indie-продукту є Undertale, який був зроблений однією людиною. Ця гра була придбана 8 мільйонів разів [2]. Вона змогла задовольнити гравців історією, персонажами та візуальною стилістикою. Гра була зроблена в жанрі turn-based RPG разом із жанром choices matter. Автор гри зміг поєднати ці два жанри та інкапсулювати їх в Undertale. Звідси й випливає проблема вибору жанру. Аналізуючи сучасний ринок геймдеву, зараз мають популярність ігри жанру Horde Survival та Roguelike. Vampire survivors, Soulstone survivors, Deep Rock Galactic: Survivor – ігри, що вийшли протягом останніх двох років і мають великий успіх у жанрі Horde Survival. З іншого боку, Neon Abyss, Soul Knight, Hades, The binding of Isaac – є продуктами, котрі мали успіх у жанрі Roguelike.

Обидва жанри дуже подібні поняттям забігу та тим, що покращення головного героя є тимчасовими, а постійні треба купувати за особливу валюту або отримувати іншими способами, котрі є унікальними для кожного проєкту. Звідси і з'явилася ідея об'єднання цих їх в одне ціле, оскільки обидва жанри мають велику базу гравців, які проводять багато годин у грі, вивчаючи її аспекти, предмети та основні тактики перемоги. Через те, що в обох жанрах присутня властивість ймовірності, кожен забіг ніколи не буде ідентичним попередньому. Ця різноманітність в геймплейному процесі захоплює гравців, які, своєю чергою, хочуть продовжувати грати, тим самим збільшуючи кількість годин, проведених у грі.

Звісно, їхні розбіжності не дають можливості повністю розкрити головні аспекти кожного з них, але є непогані спроби в цьому напрямку, наприклад, такий продукт як Brotato, котрий зміг поєднати ці два жанри, але звісно ж з нюансами. Наприклад, від Horde Survival відсутній елемент набігу вічних ворогів, оскільки вся фаза виживання поділилася на менші фази, раунди, під час яких відбувається прокачування персонажа в стилі магазину, де за зароблену валюту можна придбати покращення предметів і зброї, а в Roguelike процедурне генерування та зачищення кімнат.

Це рішення не є оптимальним, оскільки втрачає багато від обох жанрів і створює щось нове, яке знаходиться посередині цих двох сутностей. Зрозумівши переваги і недоліки обох жанрів та проблеми їх поєднання, можна дійти висновку, що найкращим рішенням є зберегти початкову ідею цих жанрів. У жанрі Roguelike основним чинником задоволення є прогрес – те, що ти зміг пройти далі певного рівня, назбирати сильні артефакти, тоді як в Horde Survival це є нескінченний потік ворогів, яких треба здолати.

Тому з жанру Horde Survival залишиться постійний натиск ворогів, а з жанру Roguelike будуть елементи дослідження нових процедурно генеруючих локацій із готового пресету великих кімнат. Оскільки коридори – це вузькі місця, в які багато ворогів не вміститься, буде використана система телепортів, які можна буде відкрити лише після того, як буде подоланий бос цього рівня. Різниця в тому, що в інших іграх жанру Roguelike боси з'являються кожен 5-10 раунд, але в такому випадку вороги постійно набігають на гравця і поступово збільшують свою складність, після чого з'являється бос, який дозволяє закінчити раунд. Після телепорту персонаж потрапляє не в меню прокачування, де він

може вибирати предмети чи покращувати ефекти персонажа, а в простір, де всі дії з покращення персонажа відбуваються через взаємодію з ігровими об'єктами.

Така модель дозволяє не шкодити ігровому процесу, оскільки поява інвентарю, з яким можна взаємодіяти, може полегшити роботу, але одразу додає стратегічний нахил. Оскільки цей продукт може оновлюватися з часом, ця система може змінитися, але загальна ідея лишається такою ж – задовольнити гравця великою кількістю ворогів і почуттям того, що персонаж стає сильнішим.

Оскільки поєднання жанрів несе за собою ризики та можливі конфлікти інтересів, таку модель буде протестовано в альфа-тестуванні для виправлення різних розбіжностей та питань щодо того, як це має бути реалізовано для покращення задоволення користувача. Це дослідження дозволить іншим розробникам краще розуміти недоліки й переваги цього підходу та збільшить можливі варіанти вибору жанру чи загальної тематики гри.

Список використаних джерел:

1. Pankaj Badoni, Avita Katal, M. Sweet Reddy, Mudit Bhargava. Graphics vs Gameplay: A Comparative Analysis in Gaming. 2022 2nd International Conference on Intelligent Technologies (CONIT). 2022. DOI: <https://doi.org/10.1109/CONIT55038.2022.9847843>
2. Undertale - Steam Stats : вебсайт.
URL: <https://gamalytic.com/game/391540> (дата звернення: 03.11.2024).

Фуртак Тарас,
студент IV курсу бакалаврату, ІПЗс-2021-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Маковишин Володимир,
доцент кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

CELL BROADCAST ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА СИСТЕМНОГО ОПОВІЩЕННЯ

У сучасному інформаційному суспільстві технологія «Cell Broadcast» (CB) стає стратегічним засобом зв'язку для швидкого інформування населення у надзвичайних ситуаціях. Використовуючи стільникову інфраструктуру, CB забезпечує ефективну розсилку повідомлень без потреби в мобільному інтернеті або прив'язки до конкретного абонента.

Cell Broadcast була вперше продемонстрована в Парижі в 1997 році як спосіб одночасного відправлення коротких повідомлень багатьом користувачам мобільних телефонів, доставляючи повідомлення всім пристроям, що знаходяться в зоні дії конкретної вишки [1].

В основі роботи Cell Broadcast використовуються технології стільникового зв'язку GSM, UMTS, LTE та 5G. Принцип роботи базується на понятті «один-до-багатьох», тобто повідомлення надсилаються до конкретних радіо вишок, і всі сумісні пристрої в межах цих вишок отримують їх одночасно. Cell Broadcast включає декілька ключових компонентів [2]:

1. **Cell Broadcast Center (CBC)** – центральний сервер, що ініціює та розподіляє повідомлення.

2. **Radio Network Controller, Base Station Controller, Service Area Broadcast, Public Warning System** та **Mobility Management Function** – контролери, які відповідають за передачу повідомлень CB, отриманих від CBC через стільникові вишки.

3. **Кінцеві користувачі** – тобто всі девайси, які підтримують GSM, UMTS, LTE та 5G.

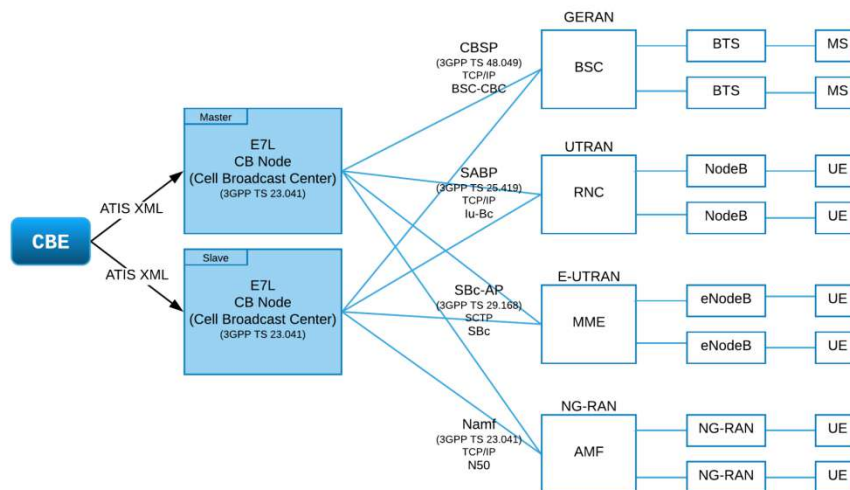

Рис. 1 Архітектура Cell Broadcast

Після активації формується текст (до 1395 символів), який розсилається усім клієнтам менш ніж за 10 секунд [3].

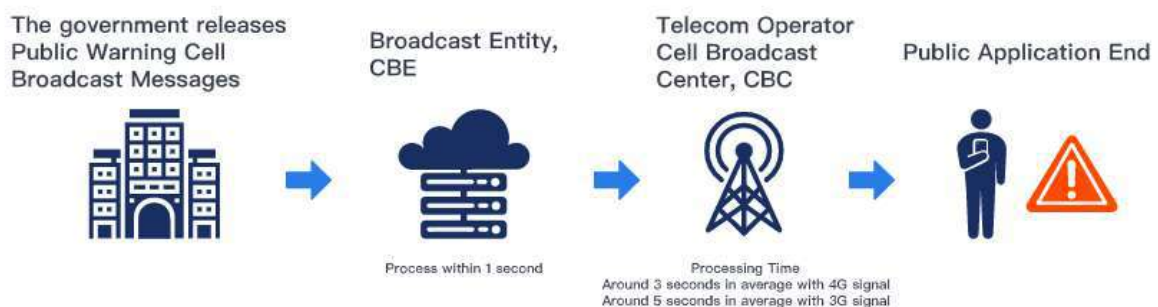

Рис. 2 Формування активації Cell Broadcast

Cell Broadcast має високий рівень безпеки, оскільки лише авторизовані органи, такі як урядові установи, можуть надсилати повідомлення, а система не потребує особистих даних, що відповідає стандартам GDPR. СВ використовує стандарти 3GPP для аутентифікації повідомлень, щоб запобігти підробці. Тобто CBC перевіряє, чи надсилаються повідомлення від легітимних джерел. Також повідомлення передаються через захищені канали мобільних мереж.

Сучасний розвиток технології включає інтеграцію СВ з IoT-системами, що дозволяє миттєво інформувати про збої в критичній інфраструктурі. Поєднання сенсорів та автоматизованого моніторингу забезпечує оперативне виявлення несправностей, і у разі загрози система

автоматично генерує повідомлення, наприклад, при витокі хімічних речовин [4]:

1. **IoT-пристрої** – датчики якості повітря, розумні вентиляційні системи, вуличні камери, що виявляють витік хімікатів.

2. **СВС** – базова станція надсилає повідомлення всім пристроям у радіусі 5 км від місця аварії. Датчики активують режим підвищеної чутливості, вентиляційні системи автоматично закриваються.

3. **Результат** – зменшення ризику для населення завдяки швидкій ізоляції зони.

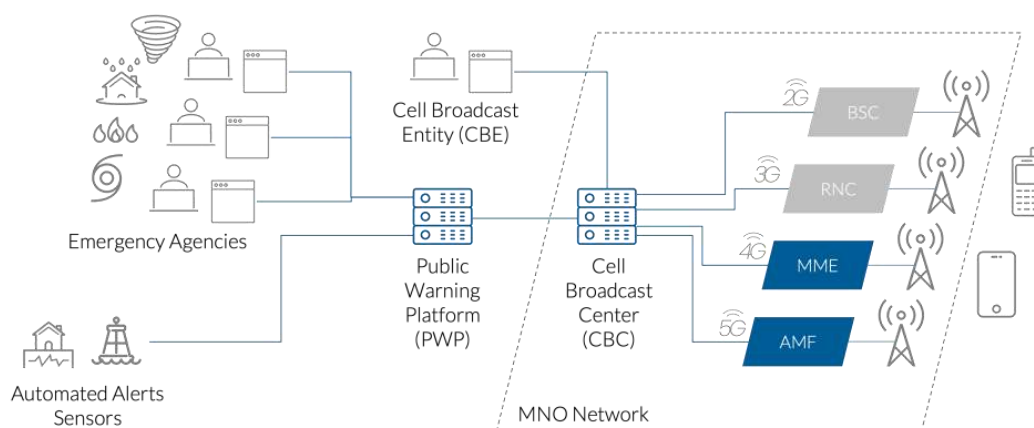

Рис. 3 Застосування СВ разом з IoT

Крім того, застосування технологій штучного інтелекту в Cell Broadcast відкриває нові можливості для персоналізованого інформування населення. Аналізуючи контекст подій, ШІ може автоматично сформулювати повідомлення, що враховують специфіку місцевості, рівень загрози. Це дає змогу не лише оперативно реагувати на кризи, а й підвищувати рівень довіри до системи завдяки більш релевантному контенту, орієнтованому на конкретні групи населення.

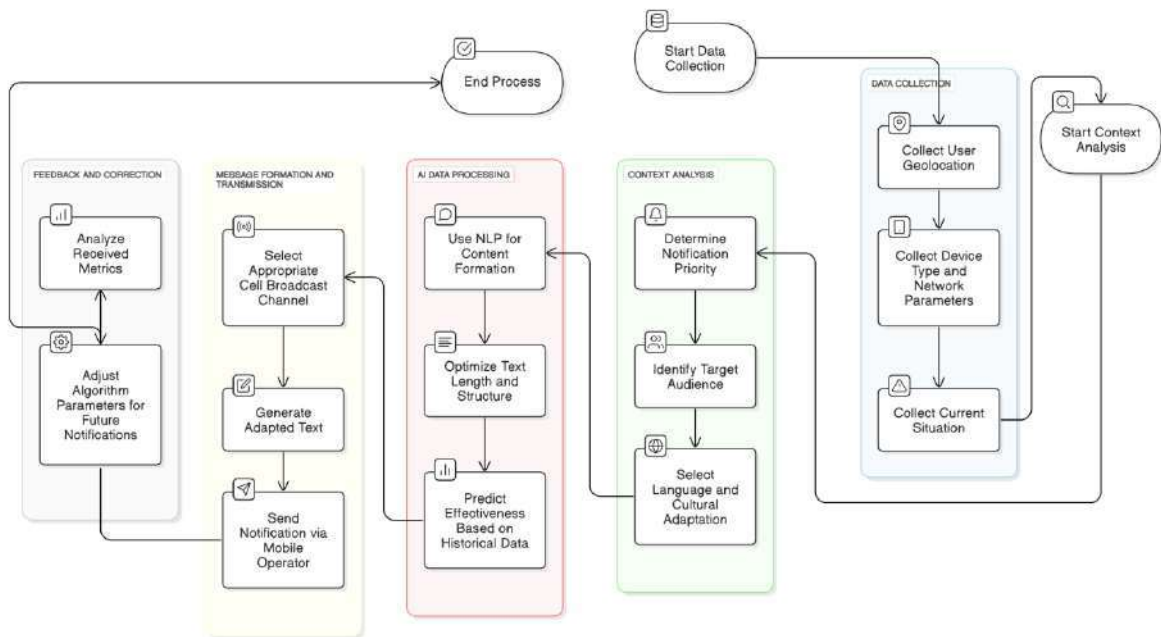

Рис. 4 Алгоритм ІІІ для персоналізації сповіщень СВ

Майбутнє Cell Broadcast включає покращення адаптивності повідомлень, інтеграцію з голосовими асистентами, а також використання криптографічних методів для ще більшого захисту даних.

Cell Broadcast – це не лише технологія масового оповіщення, а й важливий інструмент цифрової безпеки. Її ефективність, надійність та швидкодія роблять її незамінним елементом у системах національного реагування, кібербезпеки та розвитку «розумних» міст. Подальша інтеграція СВ з сучасними ІТ-технологіями відкриває нові горизонти для покращення інформаційної безпеки та оперативного реагування на кризові ситуації.

Список використаних джерел:

1. Wikipedia. Cell Broadcast.
URL:https://en.wikipedia.org/wiki/Cell_Broadcast
2. Cell Broadcast for Early Warning Systems: A review of the technology and how to implement it.
URL:https://www.gsma.com/solutions-and-impact/connectivity-for-good/mobile-for-development/wp-content/uploads/2023/11/Cell-Broadcast_R.pdf
3. Cell Broadcast.
URL:https://osmocom.org/projects/cellularinfrastructure/wiki/Cell_Broadcast

4. How Do IoT Devices Communicate?.

URL:<https://www.digi.com/blog/post/how-do-iot-devices-communicate>

УДК 004.4`2

Хазарінов Богдан,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

GODOT ЯК НАЙКРАЩА ЗАМІНА UNITY

Дослідження галузі розробки ігор показує, що Unity довгий час домінував на ринку, проте останні зміни в його ліцензійній політиці викликали значне невдоволення серед розробників. Це відкрило вікно можливостей для альтернативних рушіїв, таких як Godot, який пропонує відкритий код та безкоштовне використання. Актуальність теми полягає в тому, що все більше розробників шукають надійні та економічно вигідні альтернативи Unity. Мета цього дослідження – порівняльний аналіз Godot та Unity для визначення переваг Godot як потенційної заміни.

Одним з ключових недоліків Unity є його залежність від мови програмування C#. Хоча C# є потужною та широко використовуваною мовою, вона має крутішу криву навчання порівняно з GDScript у Godot. Це може ускладнити процес розробки для початківців та незалежних розробників, які шукають швидкий та простий спосіб створення ігор. Крім того, C# вимагає більш глибоких знань програмування для оптимізації продуктивності, що може бути викликом для великих та складних проєктів.

Система монетизації Unity також викликає занепокоєння серед розробників. Нещодавні зміни в ліцензійній політиці, зокрема введення

плати за кожну встановлену гру, спричинили значне невдоволення. Це може суттєво вплинути на прибутковість ігор, особливо для невеликих студій та незалежних розробників, які працюють з обмеженим бюджетом. Крім того, складність та непрозорість системи монетизації можуть створити додаткові труднощі для розробників, які намагаються планувати свої фінанси та стратегії монетизації.

Створення багатокористувацьких ігор на Unity може бути складнішим порівняно з іншими рушіями через низку факторів, що ускладнюють процес розробки. Перш за все, мережева архітектура Unity є досить складною та фрагментованою. Існує кілька різних мережевих систем, що може спричинити плутанину, ускладнити вибір та інтеграцію. Наприклад, система UNet, яка вже вважається застарілою, і нова система Unity Networking, яка ще перебуває в стадії розробки. Ця фрагментація може призвести до плутанини та ускладнити процес розробки. На відміну від деяких інших рушіїв, Unity не надає комплексних та інтегрованих інструментів для створення мережевих ігор «з коробки», що змушує розробників використовувати сторонні плагіни або створювати власні мережеві рішення.

Godot має кілька ключових переваг, які роблять його привабливою альтернативою Unity. Насамперед, Godot є повністю безкоштовним та має відкритий вихідний код, що дозволяє розробникам модифікувати рушій під свої потреби, на відміну від платної моделі Unity. Відсутність ліцензійних обмежень надає більшу свободу у використанні та розповсюдженні ігор. GDScript, мова програмування Godot, є легшою для вивчення порівняно з C#, що робить Godot доступним для ширшого кола розробників, особливо для початківців. Інтуїтивно зрозумілий візуальний редактор Godot спрощує процес розробки. Godot демонструє високу продуктивність, особливо в 2D-розробці, а його вимоги до системних ресурсів є нижчими, ніж в Unity. Godot легко інтегрується з іншими інструментами, такими як Blender, що спрощує робочий процес 3D-розробки. Godot має набагато менший розмір, ніж Unity, що може бути дуже важливим для розробників, у яких не дуже потужні комп'ютери. Спільнота Godot активно зростає, надаючи підтримку та створюючи навчальні матеріали, а якісна документація та туторіали полегшують процес навчання. Ці переваги роблять Godot привабливим вибором для розробників, які шукають гнучкий, економічно вигідний та простий у використанні ігровий рушій.

Узагальнюючи вищесказане, можна стверджувати, що Godot стає все більш життєздатною та конкурентоспроможною альтернативою Unity. Його відкритий код, безкоштовність та гнучкість надають розробникам більшу свободу та контроль над своїми проектами. GDScript, легка мова програмування Godot, спрощує процес розробки, роблячи рушій доступним для ширшого кола користувачів, особливо для початківців та незалежних розробників.

Висока продуктивність, особливо в 2D-розробці, та низькі вимоги до ресурсів роблять Godot ефективним інструментом для створення різноманітних ігор. Інтеграція з іншими застосунками, такими як Blender, спрощує робочий процес 3D-розробки. Активна спільнота та якісна документація забезпечують необхідну підтримку та ресурси для навчання.

Хоча Unity залишається потужним та популярним рушієм, його складна мережева архітектура, вимоги до продуктивності та нещодавні зміни в ліцензійній політиці відкрили можливості для Godot. Враховуючи його переваги, Godot має потенціал стати провідним ігровим рушієм, особливо для тих, хто шукає економічно вигідне, гнучке та просте у використанні рішення.

Список використаних джерел:

1. Godot Docs – 4.4 branch. Godot Engine documentation. URL: <https://docs.godotengine.org/en/stable/> (date of access: 02.04.2025).
2. Godot Engine vs Unity: Which is Best in 2025. Game Art Outsourcing Studio - Concept Art, 2D & 3D Assets. URL: <https://rocketbrush.com/blog/godot-vs-unity> (date of access: 02.04.2025).
3. Godot vs Unity 2022: Which Game Engine is Best for You? | Pingle Studio. Pingle Studio. URL: <https://pinglestudio.com/blog/full-cycle-development/godot-vs-unity-2022> (date of access: 02.04.2025).
4. Jones H. Godot Vs Unity: Which is the Ideal Choice for You. Medium. URL: <https://henryjones.medium.com/godot-vs-unity-which-is-the-ideal-choice-for-you-8dd36beb71a5> (date of access: 02.04.2025).
5. Unity - Manual: Unity 6 User Manual. Unity - Manual: Unity 6 User Manual. URL: <https://docs.unity3d.com/Manual/index.html> (date of access: 02.04.2025).
6. Unity vs. Godot - Wayline. Wayline. URL: <https://www.wayline.io/blog/unity-vs-godot> (date of access: 02.04.2025).

Ципердюк Яна,
студентка II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

ВПЛИВ ВІДЕОІГОР НА СТУДЕНТІВ

У наш час відеоігри здебільшого сприймаються як розваги або байдикування, але вони також можуть слугувати засобом для навчання та зняття стресу після великої кількості вивченої інформації, сприяють розвитку креативності, соціальних та когнітивних навичок, реакції. Звісно, далеко не всі відеоігри є хорошою опцією для того, щоб витратити свій вільний час, особливо коли його не так і багато, але, на мою думку, є багато ігор, які варті уваги.

Головною проблемою для студентів, пов'язаною з відеоіграми, є відсутність навичок тайм-менеджменту, що призводить до проведення надмірно великої кількості вільного часу за девайсами, а тому у багатьох не вистачає часу для того, щоб вивчити щось нове або виконати домашнє завдання чи практичні роботи. Всі вище перераховані фактори скеровують на думку, що студенти, які проводять багато часу за відеоіграми, матимуть оцінки та знання гірші, ніж у тих, хто цього не робить. Але за результатами дослідження Драммонда А. Зауера в 2014 році про вплив відеоігор на результати навчання підлітків у природничих науках, математиці та читанню [2] стало зрозуміло, що це зовсім не так. Зібравши інформацію більше ніж з 192,000 підлітків з 22 країн, вони спочатку поділили їх на дві групи: підлітки, які грають в однокористувацькі ігри, та ті, хто грають у багатокористувацькі ігри. Далі ці групи були поділені на чотири менші підгрупи, а саме: підлітки, які ніколи / майже ніколи не грають у відеоігри; ті, хто грає раз / два рази в місяць; ті, хто грає раз / два рази в тиждень, та ті, хто грає практично щодня.

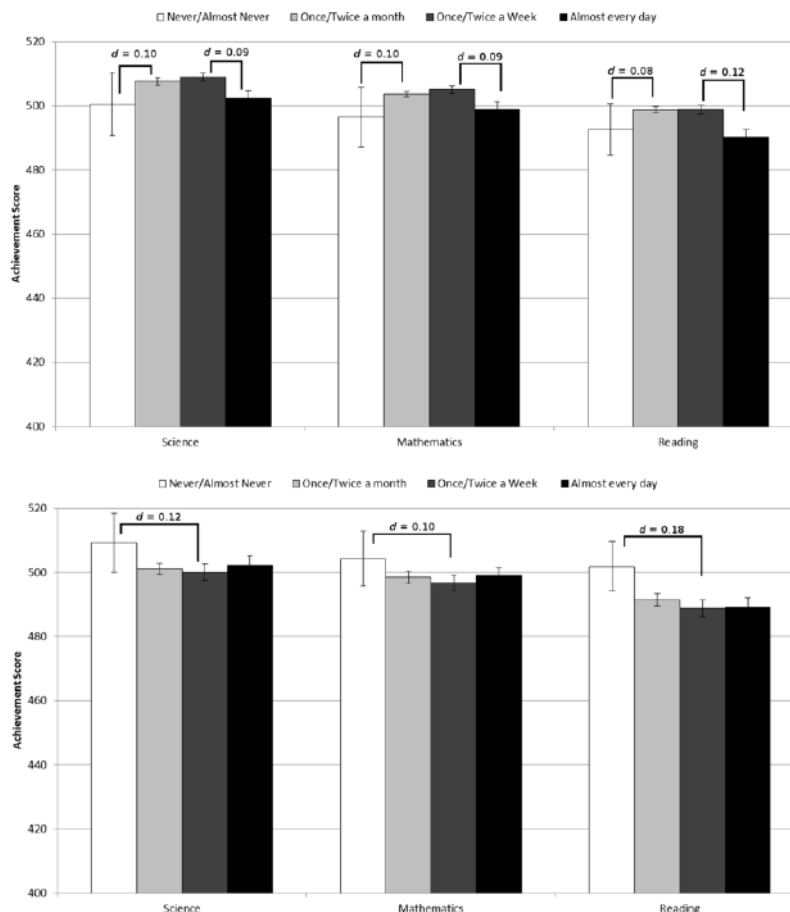

Рис. 1 Відображення частоти гри в однокористувацькі ігри (вгорі) і багатокористувацькі ігри (знизу), а також продуктивність у природничих та математичних дисциплінах і читанні

Шляхом дослідження було виявлено, що частота гри у відеоігри (як однокористувацькі, так і багатокористувацькі) не має суттєвого впливу на академічну успішність у науці, математиці та читанні. Різниці в успішності між групами гравців були мінімальними ($d < 0.2$). Найбільший спад спостерігався у читанні серед тих, хто грав у багатокористувацькі ігри щодня, але навіть цей ефект ($d = 0.18$) був незначним. Загалом, результати суперечать попереднім твердженням про негативний вплив відеоігор на навчання.

Ще одним занепокоєнням суспільства та вже стереотипом є те, що люди, які регулярно грають у відеоігри, не соціалізуються через те, що постійно перебувають вдома, але це не так. Дослідження [1] показують, що ігри не лише не ізолюють гравців від суспільства, а навпаки – сприяють формуванню соціальних зв'язків, розвитку комунікативних навичок і спільноти однодумців. Відеоігри надають платформу для взаємодії, де гравці об'єднуються у команди, планують стратегії,

обговорюють ігровий процес і навіть переносять ці зв'язки у реальне життя.

Крім того, ігрова культура демонструє здатність адаптуватися до соціальних норм і викликів, формуючи нові способи комунікації та співпраці. Гравці часто створюють власні мікроспільноти, в яких обмінюються досвідом, підтримують один одного та розвивають навички, що можуть бути корисними й поза межами ігрового простору. Таким чином, відеоігри стають важливим інструментом соціалізації, який допомагає молоді будувати стосунки, розширювати горизонти та знаходити своє місце в сучасному цифровому суспільстві.

Підсумовуючи, відеоігри часто сприймаються як розвага, але вони також можуть сприяти розвитку когнітивних і соціальних навичок, зняттю стресу та соціалізації. Дослідження показують, що частота гри не має суттєвого впливу на академічні результати, а навіть може сприяти розвитку командної роботи, стратегії та комунікаційних навичок. Відеоігри допомагають формувати соціальні зв'язки та створювати спільноти, в яких гравці обмінюються досвідом та підтримують один одного, що суперечить стереотипам про їх ізоляційний ефект.

Список використаних джерел:

1. Hossain S. A., Fahad A. A. Beyond the Screen: Socialization, Community Building, and Interpersonal Connectivity in Bangladesh Through Video Games. *CyberOrient*. 2024. Vol. 18, no. 2. P. 44–74. URL: <https://doi.org/10.1002/cyo2.48> (date of access: 02.04.2025).
2. Video-Games Do Not Negatively Impact Adolescent Academic Performance in Science, Mathematics or Reading. Home - PLOS. URL: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0087943> (date of access: 02.04.2025).

Юсипів Михайло,
студент IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Пашкевич Олег Петрович,
кандидат технічних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ІННОВАЦІЇ В ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ОБЛІКУ ТВАРИН В УКРАЇНІ

У 2019 році Україна під керівництвом Президента Володимира Зеленського взяла курс на масштабну цифровізацію, впроваджуючи концепцію «держава в смартфоні». Одним із ключових кроків у цьому напрямку стало створення Міністерства цифрової трансформації, яке очолив Михайло Федоров. Уже у вересні того ж року було представлено бренд «Дія», що став символом переходу державних послуг в онлайн-формат [1].

Завдяки ініціативі «Дія» українці отримали можливість користуватися цифровими документами та отримувати державні послуги без необхідності паперової бюрократії. Запуск мобільного застосунку дозволив інтегрувати водійські посвідчення, студентські квитки, ID-картки та закордонні паспорти в електронний формат. У 2021 році Україна офіційно перейшла в режим «paperless», що означало відмову державних органів від вимоги паперових документів [2].

Станом на 2025 рік у застосунку «Дія» доступні 28 цифрових документів та понад 40 сервісів, а на порталі – понад 130 електронних послуг [3]. Цей досвід цифрової трансформації відкриває нові можливості не лише для громадян, а й для ідентифікації та обліку домашніх тварин, зокрема собак. Зараз відомо, що Міністерство цифрової трансформації України розробляє цифровий реєстр ветеринарних паспортів [4]. Також активно розробляється електронний ветеринарний паспорт для тварин та потенційні онлайн-послуги та сервіси [5].

Впровадження цифрового паспорта для собак може стати інноваційним рішенням для ветеринарних клінік, державних установ і

власників тварин, забезпечуючи зручність, безпеку та ефективний контроль. Розробка цифрового паспорта для собак може також ініціювати створення мобільного застосунку, що інтегрується з державою. Адже в нас є не лише мобільний застосунок «Дія», а й такі мобільні застосунки, як «Мрія» та «Резерв+». Цей сервіс дозволить реєструвати тварин, зберігати інформацію про їхнє здоров'я та історію щеплень, а також ідентифікувати тварину. Створення нового мобільного застосунку, який зможе цифровізувати життя тварин в Україні, може покращити якість життя в нашій державі. Також мобільний застосунок дасть змогу зручно впроваджувати нові онлайн-послуги, які будуть стосуватися тварин.

Основні функції можуть передбачати такі рішення для покращення якості життя тварин та ефективності надання послуг і їх успішності. Кожна собака отримує унікальний цифровий профіль із фото, породою, віком, чіпом та іншими характеристиками. Ветеринари можуть оновлювати дані про стан здоров'я тварини, вакцинацію та інші важливі медичні процедури. Власники можуть отримати електронні версії сертифікатів про вакцинацію, довідки про стан здоров'я та інші документи. Також повинен бути реалізований функціонал онлайн-звернень про необхідну допомогу тваринам, що значно допоможе тваринам на вулиці бути більш захищеними і підвищить якість їхнього життя. Реалізація цього проєкту сприятиме підвищенню рівня відповідального ставлення до тварин та покращенню взаємодії між самими тваринами, власниками тварин, ветеринарними клініками та державними структурами.

Впровадження цифрового паспорта для собак є важливим кроком у напрямку цифрової трансформації сфери ветеринарії та контролю за домашніми тваринами. Така система забезпечить ефективний моніторинг здоров'я тварин, спростить адміністративні процедури та сприятиме відповідальному ставленню до чотирилапих друзів. Крім того, таке цифрове рішення значно допоможе собакам, у яких немає дому та господаря, а також це спростить ідентифікацію та пошук загублених тварин. Інтеграція цього сервісу з державою дозволить створити єдину систему, що об'єднає власників тварин, загалом тварин, ветеринарні клініки та державні органи задля забезпечення комфорту та безпеки тварин в Україні.

Список використаних джерел:

1. Wikipedia Дія (сервіс).
URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%96%D1%8F_\(%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%96%D1%81\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%96%D1%8F_(%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%96%D1%81)) (дата звернення: 01.03.2025).
2. Paperless. URL: <https://paperless.diia.gov.ua/> (дата звернення: 05.03.2025).
3. ШІ-помічник, eКонсул та зміна прізвища – які нові послуги будуть доступні в Дії.
URL: https://diia.gov.ua/news/shi-pomichnyk-ekonsul-ta-zmina-prizvyshcha-iaki-novi-posluhy-budut-dostupni-v-dii?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.03.2025).
4. The Unified State Register of Pets will be launched in Ukraine, which will become the basis for creating digital veterinary passports.
URL: <https://thedigital.gov.ua/news/the-unified-state-register-of-pets-will-be-launched-in-ukraine-which-will-become-the-basis-for-creating-digital-veterinary-passports> (дата звернення: 21.03.2025).
5. В Україні з'являться е-ветпаспорти для домашніх тварин.
URL: <https://suspilne.media/822829-v-ukraini-zavlatsa-e-vetpasporti-dla-domasnih-tvarin-so-vidomo/> (дата звернення: 25.03.2025).

УДК 004.8

Янюк Володимир,
студент II курсу спеціальності
121 Інженерія програмного забезпечення,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Витвицький Роман,
викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4353-7552>

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АВТОМАТИЗАЦІЇ ТЕСТУВАННЯ ВЕБЗАСТОСУНКІВ

У сучасному світі інформаційних технологій, де швидкість розробки та якість програмного забезпечення відіграють вирішальну роль,

автоматизоване тестування стало невід'ємною частиною життєвого циклу програмного продукту. Особливо це стосується вебзастосунків, які активно розвиваються та змінюються під впливом нових технологій, потреб користувачів та вимог бізнесу. У зв'язку з цим виникає необхідність у вдосконаленні процесів тестування, що забезпечує якість та стабільність продукту на всіх етапах його розробки. Одним з найперспективніших напрямів у цій сфері є використання штучного інтелекту (ШІ).

Штучний інтелект відкриває нові можливості для автоматизації тестування, дозволяючи створювати «розумні» скрипти, які адаптуються до змін в інтерфейсі користувача, аналізують помилки, прогнозують поведінку системи та оптимізують процеси виявлення дефектів. Метою цієї наукової роботи є дослідження сучасних методів застосування ШІ у процесі автоматизованого тестування вебзастосунків, а також аналіз переваг, викликів та перспектив розвитку цього напрямку.

Автоматизоване тестування за допомогою традиційних інструментів, таких як Selenium, Cypress або TestCafe, потребує значних ресурсів на розробку тестів, їх підтримку та оновлення у разі змін інтерфейсу. Проблема особливо актуальна для динамічних вебзастосунків з частими оновленнями. У таких випадках ШІ може бути використаний для покращення ефективності тестування, зменшення людських помилок та прискорення випуску оновлень.

Одним із напрямів застосування ШІ є машинне навчання для виявлення вразливостей у вебзастосунках. Наприклад, алгоритми можуть навчатися на історичних даних про помилки, аналізувати лог-файли та знаходити закономірності, які вказують на потенційні дефекти. Крім того, ШІ може автоматично генерувати тестові сценарії на основі поведінки користувачів, що дозволяє максимально наблизити тести до реального використання системи.

Сучасні системи, такі як Testim.io, Appliflow або Mabl, вже впроваджують елементи штучного інтелекту в процес автоматизованого тестування. Вони дозволяють виявляти візуальні зміни, управляти тестами через природну мову, прогнозувати відмови та адаптуватися до змін у DOM-структурі сторінок. Також перспективним напрямом є інтеграція з DevOps-процесами, коли ШІ допомагає автоматично запускати релевантні тести під час CI/CD-процесу.

Проте впровадження ШІ у тестування має і свої виклики. Це, зокрема, складність у навчанні моделей, потреба у великій кількості якісних

даних, ризик «перенавчання» або некоректних рішень. Також виникають питання етичного характеру щодо повної автоматизації без участі людини. Незважаючи на це, дослідження в цій галузі тривають, і очікується, що з розвитком технологій ці проблеми поступово будуть вирішені.

Застосування штучного інтелекту в автоматизованому тестуванні вебзастосунків – це перспективний напрям, який має потенціал значно змінити підходи до забезпечення якості програмного забезпечення. Завдяки здатності до самонавчання, адаптації та аналізу великих обсягів даних, системи на основі ШІ можуть зменшити витрати часу та ресурсів, підвищити точність виявлення помилок і покращити загальну якість розробки. Подальші дослідження у цій сфері є необхідними для подолання існуючих бар'єрів та забезпечення стабільної інтеграції ШІ у процеси тестування.

Враховуючи стрімкий розвиток технологій та зростання складності вебзастосунків, використання ШІ стає не просто перевагою, а необхідністю для сучасної ІТ-індустрії. Його впровадження дозволяє не лише підвищити ефективність тестування, а й зробити цей процес більш інтелектуальним та адаптивним. Системи з підтримкою штучного інтелекту здатні швидко реагувати на зміни, прогнозувати потенційні загрози та допомагати розробникам приймати обґрунтовані рішення.

У перспективі технології ШІ можуть стати основою для створення повністю автономних систем тестування, які не потребують постійного втручання з боку людини.

Список використаних джерел:

1. A Survey on Web Testing: On the Rise of AI and Applications in Industry. arXiv.org.

URL: <https://arxiv.org/abs/2503.05378> (дата звернення: 02.04.2025).

2. Automatic Web Testing using Curiosity-Driven Reinforcement Learning. arXiv.org.

URL: <https://arxiv.org/abs/2103.06018> (дата звернення: 02.04.2025).

3. Leveraging Large Language Models for Automated Web-Form-Test Generation: An Empirical Study. arXiv.org.

URL: <https://arxiv.org/abs/2405.09965> (дата звернення: 02.04.2025).

4. Automated UI and Functional Testing - AI-Powered Stability - Testim.io. AI-driven E2E automation with code-like flexibility for your most resilient tests. URL: <https://www.testim.io> (дата звернення: 02.04.2025).

5. AI-Powered Testing for the Next Generation of Software. mabl. URL: <https://www.mabl.com> (дата звернення: 02.04.2025).
6. Testsigma: #1 Unified, GenAI-based Test Automation Platform. URL: <https://testsigma.com/> (дата звернення: 02.04.2025).
7. OpenText. URL: <https://www.opentext.com/products/uft-one> (дата звернення: 02.04.2025).
8. Introduction to Lighthouse Chrome for Developers. URL: <https://developers.google.com/web/tools/lighthouse> (дата звернення: 02.04.2025).

УДК 519.17

Якубовський Олександр,
студент I курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник :
Дзюба Марина Володимирівна,
доцентка кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2579-9157>

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ГРАФІВ В ІТ

Теорія графів є однією з фундаментальних галузей дискретної математики, яка знайшла широке застосування в програмуванні та інформаційних технологіях. Графи, як математичні структури, дозволяють моделювати різноманітні системи та процеси, що мають зв'язки або взаємодії між елементами. Актуальність цієї теми полягає в тому, що вона надає потужні інструменти для аналізу, оптимізації та вирішення складних задач, які виникають у реальному світі. Метою цього дослідження є аналіз ефективності алгоритмів, що базуються на графах. Для досягнення цієї мети було поставлено завдання розглянути основні поняття теорії графів та їх математичне обґрунтування, алгоритми на графах та їх реалізацію в програмуванні, застосування теорії графів у

реальних задачах програмування та проаналізувати складності алгоритмів на графах та оптимізацію їх роботи.

Теорія графів вивчає взаємозв'язки між об'єктами через їх графічне представлення. Граф визначається як сукупність двох скінченних множин: вершин (точок або вузлів) і ребер (ліній або дуг), що попарно з'єднують деякі з цих вершин [1]. Ребра можуть бути неорієнтованими, сполучаючи дві вершини, або орієнтованими, представляючи спрямований зв'язок. Математично графи можуть бути представлені аналітично у вигляді множин вершин V і ребер E , а також за допомогою матриці суміжності, матриці інцидентності, списку ребер або списку суміжності [2]. Історія теорії графів починається із задачі про кенігсберзькі мости, розв'язаної Ейлером у 1736 році, де ділянки суші були представлені вершинами, а мости – ребрами [3]. Проте в сучасному світі теорія графів знаходить широке застосування в моделюванні соціальних мереж, комп'ютерних мереж, транспортних систем, логістиці, розкладах, задачах оптимізації та візуалізації складних даних і відносин між ними [4]. Графи є потужним інструментом для формалізації об'єктів та їх внутрішніх зв'язків, аналізу їх властивостей та розв'язання різноманітних прикладних задач.

Алгоритми, що працюють із графами, є важливим інструментом для вирішення різних завдань, пов'язаних із встановленням та аналізом взаємозв'язків між об'єктами. Вони дозволяють ефективно знаходити оптимальні рішення в ситуаціях, де необхідно досліджувати структуру даних, визначати маршрути чи здійснювати аналіз залежностей.

Серед ключових методів роботи з графами виділяють алгоритми обходу, що дозволяють послідовно відвідувати всі вершини та ребра графа. До них належать пошук у глибину (DFS) і пошук у ширину (BFS) [5]. Перший з них здійснює дослідження графа, рухаючись углиб вздовж кожного ребра, що означає послідовний перехід до наступної вершини, доки не буде досягнуто кінцевої точки або поки не залишиться жодних незвіданих шляхів. Для цього використовується спеціальна структура даних – стек. Натомість пошук у ширину працює за іншим принципом: спочатку обробляються всі сусідні вершини на поточному рівні, а потім відбувається перехід до наступного рівня. У цьому випадку застосовується черга, що забезпечує коректну послідовність перевірки зв'язків. Ці методи мають однакову оцінку складності виконання, яка залежить від кількості вершин та ребер графа.

Окрім пошуку, важливою задачею є знаходження найкоротших шляхів між вершинами графа. Для цього розроблено низку алгоритмів, що дозволяють визначати мінімальні відстані між точками в графічній моделі. До таких алгоритмів належать алгоритм Дейкстри, алгоритм Беллмана-Форда та алгоритм Флойда-Воршелла. Алгоритм Дейкстри застосовується для графів, у яких усі ваги ребер є додатними, що забезпечує коректне обчислення мінімальної відстані. У свою чергу, алгоритм Беллмана-Форда дозволяє працювати з графами, у яких можливі від'ємні ваги ребер, проте він є менш ефективним за алгоритм Дейкстри. Якщо необхідно визначити найкоротші маршрути між усіма можливими парами вершин, доцільно використовувати алгоритм Флойда-Воршелла, хоча його складність обмежує застосування у випадках роботи з великими графами.

Ще однією важливою задачею є побудова мінімального остовного дерева, тобто знаходження такого підграфа, що з'єднує всі вершини без утворення циклів і має мінімальну загальну вагу. Один із найпоширеніших алгоритмів для розв'язання цієї проблеми – алгоритм Крускала, який базується на поступовому додаванні ребер з найменшою вагою за умови, що вони не створюють циклів у вже сформованій структурі. Цей алгоритм ефективно застосовується в мережевому проєктуванні, плануванні інфраструктур та інших сферах, що потребують оптимального розподілу ресурсів.

Окремий клас алгоритмів стосується розфарбовування графів, що має широкий спектр застосування в задачах розкладів, планування, організації даних та багатьох інших випадках. Основна мета таких алгоритмів полягає у присвоєнні кольорів вершинам або ребрам графа з урахуванням певних обмежень, наприклад, щоб сусідні вершини мали різні кольори. Це дозволяє оптимізувати процеси та уникати конфліктів, наприклад, при складанні розкладів занять або розподілі частот у бездротових мережах.

Загалом, ефективність алгоритмів, що працюють із графами, залежить від їхньої структури, а також специфіки задачі, що розв'язується. Вибір оптимального підходу визначається параметрами графа, включаючи кількість вершин, ребер та наявність додаткових обмежень у побудові моделі. Тому аналіз та оптимізація алгоритмів є важливими етапами при розробці програмного забезпечення, що працює з графовими структурами.

Одним з яскравих прикладів є використання графів у соціальних мережах, де графи моделюють взаємозв'язки між користувачами, вершини – це користувачі, а ребра – їхні зв'язки; алгоритми аналізу графів допомагають виявляти спільноти, знаходити впливових осіб та прогнозувати поширення інформації. Розфарбовування графів знаходить застосування в задачах складання розкладів, наприклад, для уникнення конфліктів при плануванні лекцій або зустрічей, де предмети або події є вершинами, а ребра вказують на неможливість їх одночасного виконання; мета полягає у використанні мінімальної кількості кольорів (часових слотів). У комп'ютерних мережах графи використовуються для моделювання топології, а алгоритми, такі як пошук у глибину або ширину, допомагають в аналізі зв'язності та маршрутизації даних [2]. У логістиці та транспортних системах, де міста або пункти призначення представляються як вершини, а дороги чи маршрути – як ребра, часто з вагою, що відображає відстань або вартість проїзду. Для знаходження найкоротших або найдешевших шляхів між точками використовуються алгоритми, такі як алгоритм Дейкстри або алгоритм Беллмана-Форда, що дозволяє оптимізувати маршрути доставки, зменшити витрати палива та час у дорозі. Теорія графів дозволяє оптимізувати рішення за рахунок формалізації складних взаємозв'язків, візуалізації даних та застосування спеціалізованих алгоритмів для пошуку оптимальних шляхів, мінімальних структур або ефективного розподілу ресурсів.

Теорія графів є потужним інструментом для аналізу та вирішення складних задач у програмуванні та інформаційних технологіях. Ключовими аспектами ефективності роботи алгоритмів на графах є такі, як BFS, DFS, алгоритми Дейкстри, Крускала та Флойда-Воршелла. Застосування теорії графів у реальних задачах, зокрема в логістиці, соціальних мережах, комп'ютерних мережах та плануванні, демонструє її універсальність та практичну цінність. Аналіз складності алгоритмів показав, що вибір оптимального підходу залежить від структури графа та специфіки задачі, що підкреслює важливість оптимізації реалізації алгоритмів для великих обсягів даних. Перспективи подальшого розвитку теми включають розробку нових алгоритмів для роботи з динамічними графами, вдосконалення існуючих методів оптимізації, а також інтеграцію теорії графів з сучасними технологіями, такими як машинне навчання та розподілені обчислення, для вирішення ще складніших прикладних задач.

Список використаних джерел:

1. Теорія графів: навчальний посібник з дискретної математики. Київський національний університет будівництва і архітектури. Ч. 2. URL: <https://surl.li/xbybqq> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Бобрицька Г. С. Прикладне застосування теорії графів у різних сферах життя суспільства та окремої особистості. *Фізико-математична освіта*. URL: <https://surl.li/uxwlsj> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Кузьменко І. М. Теорія графів. Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського. URL: <https://surl.li/bzohow> (дата звернення: 20.03.2025).
4. Бойко О. М. Основи теорії графів. *Python у профільному рівні*. 2020. URL: <https://surl.li/nikvxs> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Основні поняття теорії графів. *Матеріали з інформаційних технологій UA5*. URL: <https://surl.li/djbcmm> (дата звернення: 20.03.2025).

**Секція «Правовий розвиток і забезпечення суспільної безпеки:
виклики сучасності, інноваційні підходи та перспективи»**

УДК 347.6

Батіг Христина,
*студентка I курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Олександра Пташник,
в. о. завідувача кафедри права та публічного управління,
кандидат соціологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1529-2443>*

**РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ:
СУДОВІ АСПЕКТИ**

Процес розірвання шлюбу є не лише юридичною, а й соціальною проблемою, яка впливає як на подружжя, так і на їхніх дітей. Одним із найважливіших аспектів у таких випадках є забезпечення прав та інтересів неповнолітніх, включаючи визначення їхнього місця проживання, порядок виховання та фінансове забезпечення.

Питання, пов'язані з розлученням та захистом дітей, регулюються Сімейним кодексом України, а також міжнародними правовими актами, зокрема Конвенцією ООН про права дитини. Проте, незважаючи на законодавчі норми, їхня реалізація на практиці часто супроводжується труднощами. Судові процеси можуть бути тривалими, а виконання рішень щодо місця проживання дитини чи виплати аліментів – проблематичним.

В Україні розірвання шлюбу можливе в судовому та позасудовому порядку. Позасудова процедура застосовується у випадках, коли подружжя не має спільних неповнолітніх дітей і обоє згодні на розлучення. У такому разі вони подають спільну заяву до органу державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС), після чого їм надається місячний строк для можливого відкликання заяви.

Судовий порядок розірвання шлюбу передбачено у випадках, коли подружжя має неповнолітніх дітей або один із них заперечує проти розлучення. У разі взаємної згоди подружжя з дітьми суд розглядає їхню спільну заяву разом із нотаріально посвідченим договором, що визначає місце проживання дитини, участь батьків у її вихованні та порядок виплати аліментів. Судове рішення ухвалюється після закінчення місячного строку з моменту подання заяви.

Якщо один із подружжя заперечує проти розірвання шлюбу, інший має право подати позов до суду. Одночасно з вимогою про розірвання шлюбу можуть бути заявлені інші позовні вимоги: визначення місця проживання дитини, стягнення аліментів, поділ майна тощо. Однак для прискорення судового розгляду рекомендується подавати окремі позови.

Законодавство забороняє подання позову про розірвання шлюбу під час вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини, за винятком випадків, коли один із подружжя вчинив кримінальне правопорушення щодо другого з подружжя чи дитини, коли батьківство визнав інший чоловік або коли відомості про батька виключено з актового запису про народження дитини [1].

Захист прав дітей у процесі розлучення батьків є одним із ключових завдань сімейного права, адже саме діти є найбільш вразливою стороною в цьому процесі. Гарантування їхніх інтересів передбачає забезпечення стабільності, емоційного та фізичного благополуччя, а також дотримання їхнього права на спілкування з обома батьками.

Юридичне регулювання питань опіки та утримання дітей у разі розірвання шлюбу здійснюється на основі принципів рівності, справедливості та врахування найкращих інтересів дитини. Важливу роль у цьому процесі відіграє сімейний адвокат, який надає правову допомогу, сприяє укладанню угод між батьками щодо виховання дітей та забезпечує їхні інтереси в суді.

Судова практика у справах про розлучення з дітьми ґрунтується на принципах захисту прав дитини, що включають право на належне утримання, виховання та можливість підтримання стосунків з обома батьками. Суд також може визначити місце проживання дитини, порядок участі батьків у її вихованні та встановити аліментні зобов'язання.

Адвокат у справах дітей є гарантом дотримання законних прав неповнолітніх під час судових процесів, запобігаючи можливому порушенню їхніх інтересів. Він сприяє мирному врегулюванню

конфліктів, юридично оформлює домовленості щодо опіки та забезпечує правовий супровід у справах, що стосуються сімейних відносин [2].

Визначення місця проживання дитини регулюється не лише юридичними нормами, а й моральними принципами, що зумовлено специфікою сімейних відносин. Якщо між батьками немає спору, питання проживання дитини вирішується за їхньою згодою. Відповідно до ст. 109 Сімейного кодексу України, подружжя укладає письмовий договір, у якому визначаються місце проживання дитини, участь іншого з батьків у її вихованні та забезпеченні.

Батьки можуть домовитися про проживання дитини з одним із них, родичами або в спеціалізованих установах. Договір має юридичну силу та не може бути змінений в односторонньому порядку. У ньому також можуть бути зафіксовані умови спілкування дитини з батьком/матір'ю, його періодичність та наявність третіх осіб під час контактів.

Судова практика передбачає можливість встановлення подвійного місця проживання дитини, зокрема «зимового» та «літнього» проживання або рівного розподілу часу між батьками. Головною умовою є відповідність таких домовленостей законодавству та інтересам дитини.

Якщо місце проживання дитини не визначене договором або судом, можливі випадки «законного» викрадення, коли один із батьків забирає дитину без порушення законодавства, оскільки має рівні батьківські права.

Законодавство України також передбачає врахування думки дитини щодо місця її проживання. Діти до 10 років не визнаються рівноправними учасниками переговорів, проте їхня думка має бути вислухана. Після досягнення 14 років дитина самотійно обирає місце проживання.

У разі відсутності згоди між батьками визначення місця проживання дитини здійснюється судом на підставі її найкращих інтересів [3, с. 44].

Збереження добрих взаємин між батьками після розлучення є важливим для емоційного стану дитини. Культура спілкування між колишнім подружжям допомагає уникнути конфліктів, у яких дитина не повинна ставати заручником. Дружні відносини між батьками сприяють стабільності психологічного розвитку дитини.

Розлучення може викликати в дітей почуття провини, замкнутість, тривожність або гіперактивність. Навіть якщо зовні дитина здається спокійною, внутрішні переживання можуть проявлятися у вигляді депресії, порушень сну та фізіологічних проблем. Відсутність одного з

батьків або новий шлюб можуть ускладнити адаптацію та викликати емоційний стрес.

Щоб пом'якшити вплив розлучення, батьки мають пояснити дитині, що їхнє розлучення не означає втрату любові до неї. Дитині варто доступно пояснити причини розлучення без зайвих подробиць, наголошуючи, що вона не винна в конфлікті. Важливо підтримувати контакт дитини з обома батьками, організовувати спільні свята, спілкуватися з повагою та не формувати в неї негативного ставлення до іншого з батьків. Якщо дитина важко переживає розлучення, варто звернутися до дитячого психолога.

Батьки повинні узгодити умови спілкування дитини з тим, хто проживає окремо. Перешкоджання контактам з одним із батьків може негативно вплинути на її психологічний стан. Якщо дитина відмовляється від спілкування, це може бути результатом маніпуляцій або бажання підтримати залишеного з батьків [4, с. 5-8].

Діти розлучених батьків у майбутньому частіше стикаються з розлученням у власному житті. Відсутність позитивного образу обох батьків може впливати на самооцінку дитини. Адаптація до змін займає тривалий час, тому батьки повинні виявляти терпіння та підтримку.

Батькам слід уникати заборон на спілкування дитини з іншим із батьків, не використовувати дитину як інструмент маніпуляції в конфлікті та не формувати в неї негативне ставлення до колишнього партнера. Спільна відповідальність за дитину залишається навіть після розлучення, адже батьківство не припиняється разом із шлюбом [5].

Розірвання шлюбу має значний вплив на дітей, особливо якщо між батьками виникають суперечки щодо місця проживання, порядку виховання та матеріального забезпечення. Незважаючи на наявність законодавчих норм, практика їх застосування часто супроводжується труднощами, що можуть негативно позначатися на правах дитини.

Аналіз судової практики показує, що найбільш поширеними проблемами в сімейних спорах є затяжні судові процеси, труднощі з виконанням рішень, зокрема щодо стягнення аліментів, а також випадки маніпуляції правами дитини з боку одного з батьків. Водночас роль органів опіки та піклування потребує вдосконалення, щоб забезпечити ефективний захист інтересів неповнолітніх.

Для покращення ситуації необхідно вдосконалювати механізми виконання судових рішень, посилювати відповідальність за ухилення від батьківських обов'язків та забезпечувати ефективну медіацію між

подружжям, щоб мінімізувати психологічні та правові ризики для дитини. Важливо також підвищувати правову обізнаність громадян щодо захисту прав дітей у сімейних конфліктах.

Список використаних джерел:

1. Розірвання шлюбу: юридичний аспект. *Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області*.

URL:https://tem.te.court.gov.ua/sud1915/prescentr/pres_releases/1416565/

2. Захист прав дітей в разі розлучення батьків: інтереси дитини як пріоритет. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/1718>

3. Кучеренко О. Особливості визначення місця проживання дитини в разі розірвання шлюбу. *Цивільне право і процес*. 2021. С. 44. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/8.pdf>

4. Розв'язання спорів між батьками щодо визначення порядку участі у вихованні дитини: довідка. *Великохутірська СТГ Золотоніського району Черкаської області*. С. 5-8. URL: <https://vhutirotg.org.ua>

5. Сінянський К., Горева Є. Ю. Аліменти в сімейному праві: поняття, сутність, порядок, виплати. С. 3.

URL:<https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/24387/1/31.pdf;jsessionid=84FC3ACA45C1DA3FBDE D440551C8A3F9>

*Батіг Христина,
студентка I курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Морушко Ольга,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1430-1105>*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ НАСЛІДКІВ ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ (ЧОРНОБИЛЬСЬКА ТРАГЕДІЯ)

Техногенна катастрофа – одна з найсерйозніших загроз сучасності, що поєднує фізичні процеси та правові наслідки. Чорнобильська трагедія 1986 року показала, як помилки в технологіях та управлінні можуть спричинити масштабні наслідки для здоров'я людей, навколишнього середовища та економіки. Ця катастрофа стала переломним моментом у розвитку ядерної безпеки та формуванні відповідного законодавства. Ця техногенна аварія спричинила масштабні наслідки для здоров'я населення, довкілля та економіки, змусивши переосмислити підходи до експлуатації атомних електростанцій та розробити комплексні механізми захисту постраждалих.

Чорнобильська катастрофа сталася 26 квітня 1986 року, коли вибухнув реактор четвертого енергоблоку ЧАЕС. Радіоактивний викид (йод-131, цезій-137, стронцій-90) піднявся на 1500 м і розповсюдився по Європі. Уряд СРСР спочатку приховував масштаби трагедії, але після розголошення інформації евакуювали близько 130 тис. осіб з Київської області. Близько 600 тис. людей, включаючи ліквідаторів, зазнали опромінення. Понад 5 млн га землі було виведено з обороту, а навколо АЕС створено 30-кілометрову зону відчуження [1].

Аналіз причин катастрофи на Чорнобильській АЕС показав, що аварія стала результатом кількох факторів, які спричинили передаварійний стан реактора та неконтрольоване зростання його потужності. До аварії

реактор знаходився в такому фізичному та теплогідрравлічному стані, що навіть незначні збурення могли його порушити. Це стало наслідком дій персоналу і виникло до початку випробувань режиму вибігу генератора. Всі параметри реактора, окрім оперативного запасу реактивності, були в межах, дозволених технологічним регламентом.

Безпосереднім фактором, що спровокував аварію, стало введення в дію системи аварійної зупинки, що через конструктивні недоліки стержнів регулювання та захисту призвело до введення в реактор позитивної реактивності та початку розгону потужності. Цей процес набрав катастрофічного масштабу через високий паровий коефіцієнт реактивності, властивий реакторам великої потужності (РВПК-1000), який особливо сильно впливає на реактор при низькому рівні потужності, коли вміст пари мінімальний.

Основними недоліками реактора РВПК-1000, що призвели до Чорнобильської аварії, були: повільна швидкість реакції системи управління і захисту (18 секунд замість 2-4), що не дозволяло ефективно реагувати на швидкі зміни. Конструкція стержнів у певних випадках замість зупинки додавала позитивну реактивність, сприяючи розгону потужності. Висока парова реактивність призводила до катастрофічного зростання потужності при зниженні щільності теплоносія. Нерівномірне енерговиділення в реакторі з двогорбою формою в поєднанні з проблемами управління створювало умови для швидкого росту потужності при спрацьовуванні аварійного захисту за мінімального оперативного запасу реактивності. Ці конструктивні недоліки були результатом відхилень від норм безпеки ПБЯ 04-74 і ЗПБ-73, що діяли при проектуванні другої черги ЧАЕС [2].

Після Чорнобильської катастрофи Україна зіткнулася з гострою необхідністю реформування підходів до ядерної безпеки. Одним із ключових напрямів стало створення та вдосконалення законодавчої бази у сфері ядерної енергетики, радіаційної безпеки та захисту населення від іонізуючого випромінювання. Першим кроком на цьому шляху стала ухвалена 25 січня 1994 року Верховною Радою України Концепція державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю, яка визначила основні принципи контролю за ядерною енергетикою та її безпечним використанням.

На основі цієї концепції було створено розгалужену систему національного ядерного законодавства. Важливим етапом стало ухвалення Закону України «Про використання ядерної енергії та

радіаційну безпеку» 8 лютого 1995 року, який вперше закріпив пріоритет життя і здоров'я людини, а також охорону навколишнього середовища. Закон визначив права та обов'язки громадян у сфері ядерної енергетики, регламентував діяльність ядерних установок і джерел іонізуючого випромінювання та заклав правові основи для виконання міжнародних зобов'язань України щодо мирного використання ядерної енергії.

Чорнобильська катастрофа яскраво продемонструвала катастрофічні наслідки недосконалих систем безпеки та відсутності належного контролю над ядерними об'єктами. Реакцією на цю трагедію стало ухвалення низки законів, спрямованих на врегулювання окремих аспектів ядерної діяльності. Було прийнято закони про поведження з радіоактивними відходами, про видобування та переробку уранових руд, про дозвільну систему у сфері використання ядерної енергії, про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення, про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання, про фізичний захист ядерних установок і матеріалів, а також інші нормативно-правові акти.

Унаслідок Чорнобильської аварії виникла потреба у створенні не лише набору окремих законів, а й цілісної багаторівневої системи регулювання ядерної безпеки. Ця система охоплює три рівні: законодавчий, нормативний та відомчий. Перший рівень містить базові закони та підзаконні акти, що закріплюють загальні принципи використання ядерної енергії та захисту населення. Другий рівень складається з норм, правил і стандартів, які деталізують вимоги законодавства і регулюють технічні аспекти ядерної безпеки. Третій рівень включає галузеві стандарти та внутрішні документи підприємств, що конкретизують способи виконання вимог другого рівня в реальних умовах.

У 2007 році, визнавши масштабність і складність національної системи ядерного законодавства, Кабінет Міністрів України ухвалив рішення про розробку Ядерного кодексу України – комплексного документа, що мав об'єднати всі чинні правові акти в єдиний системний кодекс, створивши цілісний підхід до регулювання ядерної безпеки. Чорнобильська катастрофа стала болючим уроком, який показав, що недосконалість систем безпеки та відсутність чітких законодавчих механізмів можуть призвести до трагедії світового масштабу. Саме вона стала поштовхом до створення сучасної української системи ядерного законодавства, де пріоритетом стало збереження життя людей і захист довкілля [3, с. 77].

Державна політика у сфері соціального захисту постраждалих від Чорнобильської катастрофи базується на пріоритеті життя і здоров'я громадян, що зазнали впливу радіації, та повній відповідальності держави за створення безпечних умов. Вона включає комплексний підхід до охорони здоров'я, соціальної підтримки та раціонального використання забруднених земель через державні цільові програми з урахуванням наукових досягнень і економічних потреб. Ключові аспекти: повне відшкодування збитків постраждалим, економічні механізми покращення добробуту (податкові пільги), сприяння професійній переорієнтації та підвищенню кваліфікації тих, хто втратив можливість працювати за попередньою спеціальністю. Ефективна координація між державними установами, громадськими організаціями та представниками постраждалих є важливою для вирішення соціальних проблем. Відкритий діалог між зацікавленими сторонами забезпечує справедливі рішення на місцевому й національному рівнях. Міжнародне співробітництво у сферах охорони здоров'я, соціальної підтримки та безпеки праці дозволяє використовувати світовий досвід для покращення ситуації [4].

Чорнобильська катастрофа докорінно змінила ставлення до ядерної безпеки в Україні та світі. Ця трагедія стала поштовхом до створення багаторівневої системи ядерного законодавства, що охоплює законодавчий, нормативний та відомчий рівні регулювання. Прийняття низки законів, зокрема «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», закріпило пріоритет життя і здоров'я людини над економічними інтересами. Сформована система соціального захисту постраждалих включає комплексні заходи з охорони здоров'я, соціальної підтримки та раціонального природокористування. Завдяки міжнародному співробітництву та відкритому діалогу між зацікавленими сторонами впроваджуються ефективні механізми подолання наслідків катастрофи та запобігання подібним аваріям у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. ІПСУ Національного Університету «Одеська політехніка». *Чорнобильська катастрофа: довідка*. URL: <https://salو.li/5BF90cf>
2. Причини та масштаби аварії. ДСП "Чорнобильська АЕС": вебсайт. URL: <https://salو.li/dF42196>

3. Балюк Г. І., Ковальчук Т. Г. Правове регулювання відносин щодо забезпечення ядерної та радіаційної безпеки в Україні в мирних умовах та в умовах воєнного стану. *Збірник «Науковий вісник УжНУ». Серія «Право»*. Вип. 83: ч. 2. 2024. С. 77.

4. Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. *WikiLegalAid: вебсайт*. URL: <https://salo.li/0e5fd39>

УДК 342.6 : 342.7

Белінський Олександр,
*студент магістратури спеціальності «Право»,
Хмельницький інститут
Міжрегіональна Академія управління персоналом
Науковий керівник:
Осмолян Віталій,*
*доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук,
Хмельницький інститут
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: 0000-0002-9389-5581*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ПІДРОЗДІЛУ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛADOVA ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ СУЧАСНОСТІ

Генеза всесвітньої мережі Інтернет, як наслідок – великі темпи інформатизації і комп'ютеризації суспільства, втілення у повсякденне життя гаджетів – невеликих пристроїв, призначених для полегшення та покращення життя людей [1], призводять до росту вартості інформації у сучасному світі, вимагають покращення організаційно-правових заходів для її захисту.

Інформація, згідно Закону України «Про інформацію» – це будь-які відомості та дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

У свою чергу, під захистом інформації законодавець у цьому ж нормативно-правовому акті розуміє сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї.

Це покладає особливу відповідальність на правоохоронні органи та підрозділи захисту інформації підприємств, установ та організацій різних форм власності щодо проведення якісних правовстановлюючих та організаційних заходів зі збереження інформації та надання доступу до неї, як наслідок – формування та дотримання легітимного процесу використання інформації учасниками інформаційних правовідносин, що не уявляється за можливе без суворого дотримання процедури законності. В цьому і полягає актуальність проблеми.

У свою чергу, науковці та практики права і правоохоронної діяльності вказують на можливі труднощі у реалізації цього питання, які, у першу чергу, пов'язані із наявністю як спільних, так і відмінних рис правоохоронної системи країн Європи та, як наслідок, правоохоронної діяльності її елементів.

Так, до спільних рис правоохоронних систем країн Європи ми віднесли:

- розгалуженість і різноманітність поліцейських систем, наявність поліцейських органів у різних міністерствах і відомствах, незалежність їх одна від одної. Вказане зумовлює специфіку побудови системи підготовки фахівців, орієнтованість її не лише на загальні завдання правоохоронної діяльності, а передусім на специфіку конкретної роботи в конкретній поліцейській службі або підрозділі охорони. Внаслідок цього максимально скорочується період адаптації до професійної діяльності, набуття необхідної ефективності;
- поділ правоохоронних структур за джерелами фінансування на державні, муніципальні (місцевого самоврядування), приватні (фірми, концерни, синдикати тощо) за умов тісної співпраці між ними;
- соціальна спрямованість роботи поліції, яка орієнтована насамперед на захист прав і свобод громадянина;
- високий професіоналізм правоохоронних органів, який досягається не лише завдяки глибокій професійній підготовці у фахових закладах освіти. Так, наприклад, правоохоронці у США, Великій Британії, Франції та інших країнах Європи змушені навчатись протягом всієї служби,

оскільки від цього залежать кар'єра, присвоєння офіційного чину, рівень оплати праці, пільги тощо;

- позапартійність у роботі правоохоронних структур, що накладає певні обмеження на прояви політичних, партійних переконань, забезпечує неупередженість у службовій діяльності правоохоронців, усвідомлення і переконання того, що вони служать народові, державі, а не окремим партіям, кланам, групам;
- активна діяльність громадських добровільних об'єднань, спрямована на підтримку і допомогу правоохоронним органам як державного, так і недержавного формату;
- відкритість, гласність, постійна апеляція до громадської думки при розв'язанні складних ситуацій, що виникають у правоохоронній практиці, забезпечують правоохоронцям довіру і підтримку населення.

Окрім того, вагому роль у реалізації функцій по захисту інформації як складової правоохоронної системи сучасності відіграє технічний захист інформації.

Технічний захист інформації – це діяльність правоохоронних структур (державної та недержавної форми), яка завдяки комплексу інженерно-технічних та правових заходів спрямована на забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, а також убезпечення її від інформаційних загроз.

Загрози інформаційній безпеці – це чинник або сукупність чинників, що створюють небезпеку функціонуванню й розвитку інформаційного простору, інтересам особистості, суспільства, держави [3]. Тому основним питанням початкового етапу впровадження системи безпеки суб'єкта господарювання є призначення відповідальних осіб за безпеку і розмежування сфер їх впливу. Системні програмісти та адміністратори відносять це завдання до компетенції загальної служби безпеки, тоді як остання вважає, що цим питанням мають займатися спеціалісти по комп'ютерах.

З метою усунення міжвідомчих протиріч та забезпечення ефективної діяльності підприємств, установ, організацій як інновацію ми вважаємо за доцільне розмежувати та у нормативному форматі чітко віднести до завдань (обов'язків) підрозділу захисту інформації наступне:

А. Забезпечення безпеки інформації структурних підрозділів та персоналу компанії (суб'єкта господарювання) в процесі інформаційної діяльності та взаємодії між собою, а також у взаємовідносинах із зовнішніми вітчизняними та закордонними організаціями.

Б. Систематично перевіряти та досліджувати технології опрацювання інформації на підприємстві, установі, організації (компанії) з метою виявлення можливих каналів витоку та інших загроз для безпеки інформації, формування моделі загроз, розроблення політики безпеки інформації, вивчення заходів щодо її реалізації.

В. Постійно підтримувати достатній рівень технічної та правової захищеності інформації, ресурсів і технологій суб'єкта господарювання.

Г. За необхідності розробляти та оновлювати проекти нормативних і розпорядчих документів, чинних у межах організації, згідно з якими має бути забезпечений захист інформації в компанії.

Ґ. Систематично формувати у персоналу і користувачів компанії розуміння необхідності виконання вимог нормативно-правових актів, нормативних і розпорядчих документів, що стосуються сфери захисту інформації та їх персональних даних.

Д. Періодично проводити контрольні перевірки виконання персоналом і користувачами вимог нормативно-правових актів, нормативних і розпорядчих документів із захисту інформації, яка перебуває у «віданні» суб'єкта господарювання (компанії).

Вказаний перелік організаційно-правових заходів не є вичерпним. Тому як висновок зазначимо, що наявність проблемних питань, нормативних прогалин у сучасній діяльності правоохоронних органів та правоохоронних систем різних форм власності в частині захисту інформації вимагають від теоретиків права та практиків правоохоронної діяльності вдосконалення вже існуючих та розроблення нових інформаційно-правових прийомів і технологічних методів, направлених на забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, а також убезпечення її від інформаційних загроз, з метою подальшого правового розвитку і забезпечення суспільної безпеки держави Україна.

Зважаючи на наявність недоліків у цій сфері інформаційно-правової, соціальної та правоохоронної діяльності, вважаємо за актуальні подальші дослідження відповідної спрямованості, адже останні створюватимуть перспективи теоретичних та практичних напрацювань і сприятимуть розв'язанню проблемних питань на цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Осмолян В. А. Можливості та процесуально-правові особливості фіксації показів учасників процесу за допомогою гаджетів. Актуальні питання державотворення та захисту прав людини: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7

грудня 2023 року). Хмельницький : Хмельницький інститут МАУП, 2023. С. 240-244.

2. Закон України «Про інформацію». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 48. Ст. 650) (редакція станом на 15.11.2024). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2025).

3. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 24.03.2025).

УДК 343.1

Боднарук Аліна,
*студентка III курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ірина Басиста,*
*професорка кафедри права і публічного управління,
докторка юридичних наук, професорка,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9707-7386>*

ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Важливим правовим інструментом у системі кримінального процесуального законодавства України, спрямованим на підвищення ефективності кримінального провадження, є заходи забезпечення кримінального провадження. У зв'язку з реформуванням правової системи та адаптацією законодавства до міжнародних стандартів особливої актуальності набуло питання їх ефективного застосування, забезпечення дотримання прав і свобод людини у перебігу такої діяльності [1, с. 5].

Поряд із вагомим місцем заходів забезпечення кримінального провадження в кожному із таких проваджень, не можемо розглядати їх із відривом від способів доказування. Варто зауважити, що заходи забезпечення кримінального провадження та способи кримінального процесуального доказування мають окремі причинно-наслідкові зв'язки.

Спробуємо пояснити цю тезу та охарактеризувати наявну першу практичну проблему.

Так, у межах кримінального процесу під способами кримінального процесуального доказування розуміється певна система пізнавальних та посвідчувальних прийомів і операцій, які передбачені законом для виявлення, сприйняття та фіксації інформації доказового характеру. Застосування цих способів дозволяє забезпечити ефективність кримінального процесу та гарантує його відповідність принципам справедливого судочинства [2, с. 406].

Законодавець не включив тимчасове вилучення та арешт майна до вичерпного переліку способів збирання доказів, закріпленого у статті 93 Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту – КПК) [3]. На думку І. Л. Беспалько, це створює певну правову колізію, оскільки зазначені заходи фактично використовуються для отримання та перевірки доказової інформації, але не визнаються в законодавстві як окремі способи збирання доказів. Така ситуація може ускладнювати практику доказування, зокрема в частині оцінки допустимості доказів, отриманих у результаті застосування цих заходів [4, с. 156].

Розгляд другої практичної проблеми розпочнемо із того, що процедура застосування заходів забезпечення кримінального провадження визначає чіткі межі втручання у права і свободи особи, забезпечуючи правову визначеність та унеможливлюючи їх безпідставне обмеження. Вона гарантує законність примусових дій у кримінальному процесі, сприяючи балансу між ефективністю розслідування та дотриманням конституційних прав і свобод громадян [1, с. 13].

Застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема тих, що стосуються права людини на недоторканність житла чи іншого володіння, ґрунтується на принципах законності, обґрунтованості, пропорційності та необхідності [5, с. 17].

Після початку повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації в Україну КПК зазнав суттєвих змін і доповнень, зокрема оновлена редакція статті 615 та запроваджена стаття 616 [3], які стосуються обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження за особливого режиму досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану. Такі зміни були необхідними для швидкого реагування на нові виклики, спричинені активними бойовими діями, тимчасовою окупацією окремих територій, трансформацією роботи правоохоронних і судових органів, а також для

ефективного розслідування злочинів, скоєних у контексті збройного конфлікту [6, с. 198].

Згоджуємося із І. В. Гловюк, що внесені законодавчі зміни сприяють підвищенню ефективності та гнучкості кримінального процесу під час воєнного стану, дозволяючи оперативно реагувати на кримінальні правопорушення, особливо ті, що вчиняються в умовах збройного конфлікту [7, с. 10]. Згадана авторка також підкреслює, що зазначені нововведення відповідають принципам правової визначеності та верховенства права, оскільки їх застосування здійснюється в межах чітко встановлених процедур, що унеможливорює зловживання та свавільне втручання у права громадян [7, с. 10]. Але з таким судженням важко погодитися, оскільки стаття 615 КПК перенасичена оцінними поняттями, які можуть розглядатися іншою стороною кримінального провадження як суб'єктивізм правозастосовувача.

Запобіжні заходи, як різновид заходів забезпечення кримінального провадження, можуть обмежувати основоположні права людини, тому законодавство чітко регламентує коло осіб, до яких вони можуть бути застосовані. Відповідно до частини 1 статті 177 КПК України [3], на відміну від інших засобів забезпечення кримінального провадження, такі заходи дозволено застосовувати виключно щодо підозрюваних або обвинувачених. Їх основна мета – забезпечення виконання особою процесуальних обов'язків і запобігання діям, що можуть перешкодити здійсненню правосуддя [8, с. 234].

Оскільки тимчасове обмеження у правах безпосередньо стосується основоположних прав особи, гарантованих Конституцією України та міжнародними правовими актами, його застосування вимагає ретельного аналізу правових підстав і обґрунтованості кожного конкретного випадку [1, с. 5].

Практика застосування тимчасового обмеження у правах демонструє певну неоднозначність, оскільки судові рішення можуть різнитися залежно від обставин конкретної справи, наявних доказів та рівня обґрунтованості клопотання. У багатьох випадках ухвалені рішення сприяють досягненню цілей кримінального провадження, проте іноді трапляються як безпідставні відмови в задоволенні клопотань, так і рішення з недостатньою мотивацією щодо обмеження прав підозрюваного [9, с. 314]. Запобігти порушенням прав учасників кримінального провадження, серед іншого, покликаний судовий контроль, який є діяльністю слідчого судді в межах досудового

розслідування і спрямований на захист прав, свобод і законних інтересів осіб. Він включає нагляд за проведенням слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій, застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, а також ухваленням процесуальних рішень. Судовий контроль поділяється на різні напрями, які відрізняються за процесуальною формою, колом суб'єктів, засобами доказування та характером рішень, що ухвалюються [10, с. 258].

В. І. Божик зазначив, що призначення запобіжного заходу має враховувати не лише характер правопорушення, а й особисті характеристики підозрюваного чи обвинуваченого, його соціальні зв'язки та інші обставини. Це дозволяє досягти оптимального балансу між необхідністю підтримання правопорядку та дотриманням прав усіх учасників кримінального процесу [8, с. 236].

Виходячи з вищенаведеного, можемо зробити висновок, що реалізація заходів забезпечення кримінального провадження повинна відповідати фундаментальним принципам кримінального процесу, зокрема верховенству права, забезпечуючи справедливий баланс між суспільними інтересами та правами окремих осіб. Таким чином, згоджуємося, що заходи забезпечення кримінального провадження відіграють центральну роль у кримінальному процесі, сприяючи дотриманню законності, об'єктивності та ефективності правосуддя, а також захисту прав і свобод усіх учасників провадження [11, с. 98].

Список використаних джерел:

1. Басиста І. В., Благута Р. І., Хитра А. Я. Заходи забезпечення кримінального провадження: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 200 с.
2. Вапнярчук В. В. Щодо особливостей окремих способів збирання доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород, 2022. Вип. 70. С. 405-410. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/259161/255819>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI: станом на 26 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Беспалько І. Л. Особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження у процесі кримінального процесуального доказування. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Т.2. Вип. 75. С. 151-157.

5. Кубрак К. В. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження при реалізації права людини на недоторканність житла чи іншого володіння : кваліфікаційна робота магістра, спеціальність 081 «Право» / наук. керівник О. Л. Макаренков. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 118 с.
6. Неледва Н. В. Особливості застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану: огляд законодавчих новел. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 6 (47). С. 198-202.
7. Аленін Ю. П., Багрій М. В., Благута Р. І. та ін. Науково-практичний коментар до Розділу II Кримінального процесуального кодексу України «Заходи забезпечення кримінального провадження» / за ред. І. В. Гловюк. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 440 с.
8. Божик В. І. Особливості застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Юридичний бюлетень*. 2019. С. 234-240.
9. Кривцун В. О. Проблеми застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та відсторонення від посади. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції*. Кременчук, 2023. С. 314-317.
10. Леон Я. О. Судовий контроль під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2018. № 3, частина 2. С. 258-263.
11. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2019. 225 с.

Бойко Йордана,
студентка II курсу бакалаврату, КЮс-23-2,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА СУЧАСНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Конституційне право України є однією з фундаментальних галузей національної правової системи, що закріплює основи державного ладу, принципи організації та діяльності органів влади, а також права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Як галузь права, воно відіграє визначальну роль у регулюванні суспільних відносин, що стосуються організації державної влади та права.

Конституційне право є багатоплановою категорією, воно розглядається в трьох аспектах: як галузь права в системі національного права, як наука і як навчальна дисципліна. Конституційне право як галузь права в будь-якій державі є складовою частиною національної правової системи і виконує в ній досить важливі завдання. Ця галузь права, як і інші, є сукупністю правових норм, що встановлюються і охороняються державою. Але конституційне право відрізняється від інших галузей права насамперед специфікою тієї сфери суспільних відносин, на регулювання яких спрямовані норми цієї галузі. Таким чином, ця галузь права, як і інші, з одного боку, являє собою сукупність правових норм, що мають внутрішню єдність, загальні ознаки, а з другого – відрізняється від норм інших галузей права [1].

Система конституційного права України є складною та багатогранною структурою, що відображає взаємозв'язок між вищими правовими

інститутами та нормами, які регулюють основні суспільні відносини в державі. Вона поєднує в собі елементи публічного і приватного права, природного та позитивного конституційного права, а також охоплює як загальну, так і особливу частину цього [2].

Конституційне право України також поділяється на національний та міжнародний (зокрема, європейський) рівні, що демонструє інтеграцію державно-правової системи у світові та регіональні правові процеси. Важливими складниками є матеріальне та процесуальне конституційне право, що запроваджує основні принципи функціонування державного механізму та процедури реалізації конституційних норм.

Система конституційного права одночасно пов'язана зі структурою цієї галузі, яка відображає внутрішню організацію правових норм та інститутів, що її формують. Вона визначає характер правових зв'язків між надзвичайно складними елементами, що забезпечують ефективне функціонування правової системи держави та її відповідність сучасним суспільно-політичним реаліям.

Первинним рівнем системи конституційного права України є його поділ на публічне та приватне право. Як суб'єкти конституційного права виступають як органи публічної влади (український народ, держава, територіальні громади тощо), так і суб'єкти, які переважно реалізують приватні інтереси в конституційно-правових відносинах (фізичні особи, підприємства, організації, установи), то ці дві складові формують єдину систему конституційного права. Вони представлені в ряді відповідних правових інститутів і норм, які отримали конституційно-правовий статус зазначених груп суб'єктів у межах права [2].

Суб'єкти конституційного права – це учасники суспільних відносин, які наділені конституційною правосуб'єктністю, що включає правоздатність і дієздатність, визначені нормами конституційного права. Конституційна правоздатність виражається в системі закріплених прав і обов'язків учасників конституційно-правових відносин, тоді як конституційна дієздатність відображає їхню здатність реалізовувати ці права.

Конституційна правосуб'єктність може як установлюватися, так і визнаватися нормами конституційного права. Для певних колективних суб'єктів конституційних правовідносин вона визнається автоматично і в деяких випадках не потребує спеціального законодавчого закріплення. Наприклад, відповідно до статті 11 Конституції України держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості,

традицій і культури, а також підтримує розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Це свідчить про визнання державою основних природних прав національних і етнічних спільнот без необхідності їх додаткового законодавчого закріплення.

Прийнято вважати, що основними системоутворюючими елементами системи конституційного права України є його загальна та особлива частини, які об'єднують у своєму складі інші підсистеми – національне і міжнародне, матеріальне і процесуальне, природне і позитивне конституційне право, які, в свою чергу, репрезентовані інститутами і нормами конституційного права. При цьому інститути загальної частини конституційного права України знаходять своє остаточне вираження в самому дусі конституційного права як галузі національного законодавства, юридичній науці та юридичній навчальній дисципліні. Особлива частина як структурний елемент системи конституційного права об'єднує насамперед конституційно-правові норми, що регулюють конкретні суспільні відносини в межах предмета конституційного права. Це – інститут основ конституційного ладу України, інститут прав і свобод людини та громадянина, інститут форм безпосередньої демократії, інститут органів державної влади, інститут конституційної юстиції, інститут місцевого самоврядування тощо. Значно менш дослідженим елементом особливої частини конституційного права України до недавнього часу залишалися процесуальні предметні інститути відповідної галузі права [3].

Процесуальна частина системи конституційного права України представлена інститутами, що передбачають обов'язкове використання конституційного й адміністративного судочинства (новий Кодекс України про адміністративне судочинство визначає самотійні склади окремих конституційних деліктів) при вирішенні конституційних конфліктів. Такими інститутами на сьогодні є виборчий процес, законодавчий процес і процес конституційної юстиції в Україні.

Загальна частина конституційного права втілюється в усьому національному конституційному законодавстві – Конституції України, законах та підзаконних нормативно-правових актах і представлена інститутами предмета і методу конституційного права, принципів конституційного права, системи конституційного права (у вузькому розумінні), джерел конституційного права, функцій конституційного права, конституційно-правових відносин, конституційно-правової

відповідальності тощо. Іноді ці інститути не мають свого «дзеркального» відображення в нормах конституційного законодавства, що створює хибні уявлення про ненормативне наповнення таких інститутів, про їх абстрактний характер, перебування суто в науково-теоретичній площині [3].

Отже, було проаналізовано конституційне право України як окрему галузь права, відзначивши його значення в правовій системі держави та у забезпеченні прав і свобод людини. Окреслено різні підходи, представлені в науковій літературі, щодо визначення та найменування цієї галузі права, а також критерії, що відрізняють її від інших галузей.

Конституційне право має власний предмет правового регулювання, який охоплює основи суспільного ладу, організацію державної влади та правовий статус людини і громадянина. Важливим критерієм його виокремлення є метод правового регулювання, який, хоча і змінює допоміжну роль, є значущим для розуміння специфіки цієї галузі.

Таким чином, конституційне право України є фундаментальною галуззю права, що визначає основи функціонування держави, її правову систему та забезпечує реалізацію прав і свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Балакірева Р. С. Конституційне право України: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONST_PRAVO_2002.pdf
2. Кізіль Д. Р. Конституційне право України як галузь права. Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук, 2019. URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/download/13/229/483-1?inline=1>
3. Ковалів М. В., Гаврильців М. Т., Бліхар М. М. Конституційне право України: навч. посіб. Львів: ТОВ «Ліга-прес», 2014. 402 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/212/1/%d0%9a%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bb%d1%96%d0%b2%2c%20%d0%93%d0%b0%d0%b2%d1%80%d0%b8%d0%bb%d1%8c%d1%86%d1%96%d0%b2%2c%20%d0%91%d0%bb%d1%96%d1%85%d0%b0%d1%80%20%282%29%20%d0%9a%d0%9f.pdf>

Бойко Максим,
*студент I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:*
Загурський Олександр,
*доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>*

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ МІСЦЕВИМ РОЗВИТКОМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах трансформації системи державного управління та децентралізації влади в Україні значно зростає роль органів публічного управління в забезпеченні сталого місцевого розвитку. Поглиблення екологічних викликів, зростання соціальних диспропорцій, а також необхідність формування конкурентоспроможної місцевої економіки обумовлюють потребу в нових підходах до управління розвитком територій. Концепція сталого розвитку, що поєднує економічні, екологічні та соціальні складові, набула особливої ваги в контексті реалізації стратегій місцевого самоврядування та національної політики регіонального розвитку.

В умовах війни та відновлення країни актуалізується питання ефективного використання ресурсів, формування адаптивних управлінських механізмів і залучення громадськості до процесів планування та прийняття рішень. Публічне управління відіграє ключову роль у гармонізації інтересів різних стейкхолдерів, координації дій на регіональному рівні та забезпеченні балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та охороною навколишнього середовища.

«Для того, щоб можна було вивести територіальну громаду на траєкторію сталого розвитку, слід визначити ресурсну забезпеченість території, а також збалансувати економічні, соціальні та екологічні інтереси суб'єктів політики місцевого розвитку, проаналізувати

ситуацію, що склалася в різних секторах економіки тієї чи іншої території. Сталий розвиток визначається факторами економічного зростання, які його забезпечують, тобто факторами пропозиції, факторами попиту і розподілу, але при цьому такий розвиток охоплює значно ширше їх коло, а саме: розвиток науки, технологій, інформаційних послуг, фактори (політичні, соціально-економічні, екологічні), які в комплексі є джерелами сталого розвитку» [1].

«Забезпечення сталого розвитку територіальних громад, що передбачає невинищувальне природокористування на користь соціальному благополуччю нинішніх та майбутніх поколінь, зорієнтованих на посилення економічної спроможності господарських комплексів, здобула за останні роки стрімкого розвитку. За минулі десятиріччя інституціями ООН було розроблено і проголошено ряд концепцій глобального розвитку, спрямованих на подолання системної кризи соціо-еколого-економічної кризи у її глобальному вимірі» [2].

Термін «сталий розвиток» найчастіше використовується в двох основних контекстах. Перший пов'язаний із формуванням цілей розвитку та визначенням інструментів їх реалізації. У цьому випадку сталий розвиток трактується як пріоритетна модель соціально-економічного поступу, яка виникла на тлі критики існуючих підходів до управління розвитком. Другий контекст має ширше значення і розглядає сталий розвиток як концептуально нову парадигму взаємодії між людиною та природним середовищем, що ґрунтується на принципово нових підходах.

Ідея сталого розвитку сформувалась у відповідь на наростаючу стурбованість з приводу обмежених можливостей біосфери адаптуватися до інтенсивного антропогенного впливу. Основною метою цієї концепції є попередження або мінімізація дисбалансів між економічним зростанням, соціальним прогресом і збереженням довкілля.

Концепція сталого розвитку об'єднаних територіальних громад ґрунтується на таких принципах:

- керований та стратегічний тип місцевого розвитку з урахуванням не лише сучасних, а й потенційних потреб територіальної громади;
- відносність обмежень, які існують у сфері використання природного потенціалу, що пов'язано із сучасним рівнем техніки й соціальної організації, зі здатністю біосфери до самовідновлення;
- соціальна справедливість розподілу та використання благ;

- інтеграція інноваційної, стратегічної та проєктної діяльності з метою підвищення ефективності й результативності управління територіальною громадою на засадах сталості [3].

«Збалансований розвиток територіальних громад має дозволити органам публічної влади вирішувати соціально-економічні завдання, проблеми збереження навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу з метою повноцінного задоволення потреб нинішнього і майбутніх поколінь» [4].

Питання термінологічного визначення концепції сталого розвитку, яке досить активно обговорюється в національному науковому середовищі, не обмежується лише критикою її слабких сторін. Незважаючи на те, що ідея сталого розвитку відома вже кілька десятиліть, навколо неї досі тривають наукові дискусії щодо її чіткості як підходу: чи йдеться про повноцінну концептуальну парадигму, чи все ще про нечітко окреслену модель.

До того ж існує думка, що надмірне й часто некритичне використання терміна «сталий розвиток» у публічному дискурсі призвело до його девальвації, через що поняття починає сприйматися як поверхове або позбавлене змістовної глибини. Водночас інша точка зору акцентує на тому, що концепція сталого розвитку становить цілісну систему орієнтирів і цінностей, яка пропонує суспільству конкретні цілі, принципи й орієнтири розвитку, на досягнення яких має бути спрямована діяльність індивідів, інституцій і держав.

Таким чином, сталий місцевий розвиток вимагає інтегрованого підходу до публічного управління, що враховує економічні, соціальні та екологічні чинники в процесі прийняття управлінських рішень. Такий підхід забезпечує довгострокову рівновагу між потребами громади, можливостями території та збереженням природних ресурсів.

Сучасні виклики, пов'язані з війною, соціальною нестабільністю, змінами клімату та економічною нерівністю, посилили потребу в ефективному публічному управлінні на місцевому рівні. Саме органи місцевого самоврядування повинні стати ключовими агентами змін, здатними реалізовувати політику сталого розвитку з урахуванням локальних особливостей.

Як наслідок, публічне управління сталим місцевим розвитком у сучасних умовах повинно трансформуватися із традиційної моделі адміністрування у партнерську та орієнтовану на результат систему, що здатна забезпечити не лише ефективне використання ресурсів, а й

підвищення добробуту населення та збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Ковбасюк Ю. В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наукова доповідь. Київ: НАДУ, 2014. 128 с.
2. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Annex to A/42/427. Development and International Cooperation: Environment. 1987. URL: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Пастух К. Публічне управління та адміністрування в забезпеченні сталого розвитку територій: теоретико-організаційний аспект. Державне управління. 2022. № 1 (11). С. 186-206.
4. Приліпко С. М. Розвиток обслуговуючої кооперації сільських територій: теорія та практика: монографія. Київ: ТОВ "Август Трейд". 2019. 372 с.

Вангела Яна,
студентка I курсу бакалаврату, ПДс-2024-3,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

ВИКЛИКИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ НЕРІШУЧОСТІ НАШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПАРТНЕРІВ

Політика національної безпеки – діяльність органів державної влади та державного управління, суспільних та інших організацій і об'єднань, спрямована на організацію оптимального управління загрозами та небезпеками з метою виявлення загроз та небезпек національним інтересам, визначення стратегічних завдань по забезпеченню національної безпеки, удосконалення системи забезпечення національної безпеки, її сил та засобів, створення мобілізаційних ресурсів і визначення порядку їх розгортання [2].

Без ясного усвідомлення того, що являє собою соціальна природа поняття «безпека», які її джерела, рушійні сили, цілі, неможлива подальша діяльність із забезпечення безпеки. Не випадково з найдавніших часів кращі уми людства б'ються над вирішенням завдань для стабільного суспільства, про природу загроз безпеці та шляхи їх подолання.

Прагнення до безпеки стало однією із спонукальних причин об'єднання древніх людей у суспільство. Інтенсивність і масштаби цієї потреби постійно зростали: безпека від зародження цивілізації виступала найголовнішою метою діяльності окремих індивідуумів, а в подальшому – всього суспільства і держави. Так, необхідність особистої і

майнової безпеки викликає до життя державу, в цій необхідності держава знаходить найголовніше роз'яснення свого існування, вона ж вказує державі основну його мету і призначення.

Це ж стверджував і Сократ ще за 400 років до нашої ери, говорячи про необхідність захисту держави як про одну із спонукальних причин його створення, оскільки без забезпечення безпеки всяка людська діяльність виявляється безцільною [3]. Тому вивчення проблем національної безпеки в порівнянні з іншими напрямками пізнання більшою мірою відповідає і сприяє розумінню суспільства як єдиного, нерозривного цілісного організму. Саме ця обставина, з одного боку, пояснює величезну складність пізнання проблем забезпечення безпеки і слабку розробленість багатьох її теоретичних і практичних аспектів, а з іншого боку, породжує такий високий інтерес до проблем безпеки з боку мало не всіх галузей науки, в першу чергу суспільних.

У наших же теорії і практиці проблема розвитку людини і суспільства, на жаль, розглядається у відриві від проблем безпеки. В результаті досі розвиток і безпеку представляють у вигляді незалежних, паралельних, непересічних напрямків людської діяльності.

Іншою важливою особливістю в розумінні відносин між розвитком і безпекою є ненавмисне, а частіше продумане і цілеспрямоване змішання або підміна цих понять. Об'єктивна основа для цього є: багато завдань, що стоять перед нашою країною в області суспільного розвитку і в галузі забезпечення безпеки, часто близькі і схожі.

Політика національної безпеки спрямована на подолання відповідних загроз. Загрозами безпеки України слід вважати реальні чи потенційні чинники та явища, які ускладнюють або унеможливають реалізацію національних інтересів в гуманітарній сфері і створюють небезпеку для суверенітету нації та свободи громадянина, а також для цілісності, стабільності і прогресивного розвитку Української держави як рівноправного члена світової спільноти.

Варто виділити такі джерела загроз:

Зовнішні: діяльність іноземних національних і транснаціональних структур державної і недержавної форми власності, спрямована проти реалізації національних інтересів України або послаблення можливостей щодо їх реалізації; прагнення ряду країн до домінування та ущемлення національних інтересів України в світовому просторі, витіснення її із зовнішнього та внутрішнього ринку безпеки; загострення міжнародної конкуренції за володіння найсучаснішими технологіями і системами

забезпечення безпеки; космічних, повітряних, морських і наземних технічних та інших засобів (видів) розвідки іноземних держав; діяльність країн світу, спрямована на послаблення інтелектуального потенціалу України шляхом сприяння «відтоку мізків»; посилення потужних негативних інформаційних впливів, що несуть загрозу зовнішньо- та внутрішньополітичній стабільності держави, фізичному та моральному здоров'ю громадян України; збільшення технологічного відриву розвинених країн світу і нарощування їх можливостей по протидії створенню конкурентоспроможних українських засобів і систем безпеки; поширення низькопробної комерційної культурної продукції, що пропагує культ насилля і розпусти.

Внутрішні: відсутність національної ідеї, яка повинна забезпечувати консолідуючі та інтегруючі функції; культурно-історичні відмінності розвитку різних регіонів країни, аксіологічно-світоглядне розшарування українського народу; критичний стан розвитку вітчизняних культурних індустрій; нерозробленість ефективної етнонаціональної політики; надмірна політизація гуманітарної сфери (зокрема питань мови, історії, релігії); недостатній рівень підтримки української мови як державної; еміграція вчених, фахівців, кваліфікованої робочої сили; нерозвиненість вітчизняного ринку високотехнологічної продукції та відсутність його ефективного захисту від іноземної технічної і технологічної експансії; недостатній рівень розвитку інноваційних процесів в освітній, культурній, науково-технологічній та інформаційно-комунікаційних галузях; недостатня розробленість нормативно-правової бази, яка регулює суспільні відносини у сфері забезпечення національної безпеки в гуманітарній сфері, а також недостатня практика правозастосування; недостатня розвиненість недержавної складової системи забезпечення національної безпеки; зниження ефективності системи освіти і виховання, недостатня кількість кваліфікованих кадрів у галузі забезпечення національної безпеки; поширення деструктивних сект тоталітарного спрямування; недостатній рівень розвитку соціального капіталу.

Що ж до трансформації законодавства у сфері національної безпеки, то в старій редакції законодавства акцентувалася увага на таких сутнісних складових: національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним

інтересам [6]. Такого ж сутнісного підходу до визначення національної безпеки (проте акцентуючи увагу на різних аспектах) дотримувалися і деякі вітчизняні науковці.

Зокрема, Х. Приходько, розглядаючи поняття політичної безпеки, розгорнуто виділяє її сутнісне, змістовне та формальне наповнення. На її переконання: «За своєю суттю політична безпека – це стабільний стан політичної системи суспільства і найбільш сприятливий режим взаємодії її суб'єктів, формалізований у політичних відносинах, які охороняються, регулюються й гарантуються Конституцією й законами України.

За змістом – це сукупність факторів (умов), необхідних для функціонування й реалізації політичних основ конституційного ладу України, політичних прав і свобод людини і громадянина, а також демократичного політичного режиму в країні.

За формою політична безпека – це система конституційних політичних відносин, у рамках яких стає можливим і реальним здійснення демократичної влади і конституційної правосуб'єктності учасників цих відносин» [4].

Натомість чинне українське законодавство визначає національну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [5].

Ці положення розкриваються нашими сучасниками та рекомендаціями Фонду національної та міжнародної безпеки при ЮНЕСКО, де національна безпека визначається як «система державних і громадських гарантій, що забезпечують стабільний розвиток нації, захист базових цінностей та інтересів, джерел духовного і матеріального добробуту від внутрішніх і зовнішніх загроз» [1]. Таке визначення є відмінним підходом від попередніх варіантів визначень цього значення.

Не загострюючи уваги на деяких недоліках окремих визначень, відзначимо, що одна їх частина представляє національну безпеку як стан захищеності відносин, інтересів тощо, а друга – як систему заходів щодо досягнення такої захищеності. Спробою скомбінувати обидва названих підходи є визначення національної безпеки, дане В. Українчуком. Він розуміє під нею «такий специфічний вид суспільних відносин, які складаються між людьми і їх колективами у процесі цілеспрямованої діяльності, результатом якої є досягнення стану оптимального функціонування і розвитку громадянського суспільства, правової держави та їх структурних компонентів» [8, с. 14]. У цьому визначенні

термін «стан оптимального функціонування» тотожний терміну «стан захищеності», використовуваному в наведених вище визначеннях, а термін «цілеспрямована діяльність» рівнозначний «системі гарантій, факторів і заходів». Це визначення вдаль не тільки тому, що об'єднує сутнісний і формальний підходи. Широко використовуваний термін «стан захищеності» не повною мірою розкриває сутність явища національної безпеки, оскільки «захищеність» – поняття відносне, мінливе й умовне. З іншого боку, сама безпека також відносна – абсолютна лише небезпека. Тому створення гарантій щодо забезпечення стану захищеності виправдовує підхід, при якому система таких гарантій стає центральним елементом визначення.

І все ж, гарантії, фактори, заходи тощо – це механізми забезпечення стану захищеності або стану оптимального функціонування певних інститутів. А тому вони є вторинними стосовно забезпечуваних ними станів. Саме стан суспільних відносин, який обумовлює оптимальне функціонування державних і громадських інститутів, реалізацію та захист прав і свобод особистості, характеризується здатністю відобразити внутрішні та зовнішні загрози, що найбільшою мірою відображає суть явища національної безпеки.

Всі ці фактори враховані у визначенні, даному українським ученим В. Селівановим, який вважав, що національна безпека насамперед відображає оцінку якісного стану суспільних відносин. На його думку, це «такий стан суспільних відносин, який за своїми якісними і кількісними параметрами характеризується здатністю протистояти можливим внутрішнім і зовнішнім загрозам і їх джерелам, що складають небезпеку для життєво важливих національних інтересів» [7, с. 14].

Правове регулювання національної безпеки здійснюється Конституцією України та іншими актами конституційного законодавства. Отже, вона є повноцінним інститутом конституційного права і підлягає вивченню в рамках предмета конституційно-правової науки. Загальні підходи до вивчення національної безпеки можуть і мають бути застосовні при характеристиці сутності категорії конституційної безпеки.

Таким чином, при визначенні національної безпеки виділяються два підходи: «по суті» – через поняття «стан захищеності» і «по формі» – як до системи нормативних, організаційних, інституціональних гарантій (заходів), що забезпечують стабільний розвиток конституціоналізму, захист конституційного ладу. Поєднуючи ці два підходи, можна

визначити національну безпеку в найзагальнішому вигляді як стан захищеності конституційного ладу і систему нормативних, організаційних, інституціональних гарантій (заходів), що забезпечують його захист.

Якщо підсумувати вищенаведені положення, то з впевненістю можна стверджувати, що, враховуючи представлені категоріальні визначення національної, правової та конституційної безпеки, недоліки і переваги цих визначень, доцільно сформулювати розгорнуте тлумачення змісту цього поняття: національна безпека – це стан конституційних правовідносин, що складаються у процесі цілеспрямованої діяльності, результатом якої є досягнення такого стану функціонування громадянського суспільства, правової держави та їх структурних компонентів, який характеризується здатністю протистояти загрозам, що представляють небезпеку для конституційного ладу.

Список використаних джерел:

1. Бисага Ю. М., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю. Міжнародна безпека, національна безпека, конституційна безпека: теоретико-правові підходи. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2020. № 4.

URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/46471/1/43.pdf>

2. Ліпкан В. А. Національна безпека України.

URL: http://libfree.com/144777971_politologiyaponyattya_geopolitichnoyi_be_zpeki

3. Нейлз, Дебра. У Едвард Нурі Залта. Socrates [Сократ]. Стенфордська філософська енциклопедія. 2020.

URL: <https://plato.stanford.edu/entries/socrates/>.

4. Приходько Х. В. Політична безпека України: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1.

URL: http://lsej.org.ua/1_2015/9.pdf

5. Про національну безпеку України: закон України від 21 червня 2018 року № 2469 – VIII.

URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T182469?an=386>

6. Про основи національної безпеки: закон України від 15 грудня 2005 року № 3200-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 29. С. 1433.

7. Селіванов В. Національна безпека України та її забезпечення (концептуальний підхід). *Право України*. 1992. № 7. Ст. 14-15.

8. Українчук В. М. Забезпечення національної безпеки в умовах формування в Україні громадянського суспільства. Харків: Ун-т внутр. справ. 2019. 358 с.

УДК 340.1

Венгер Ірина,
*студентка I курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Зварич Роман Васильович,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID:<https://orcid.org/0009-0000-5665-8598>*

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ

Використання сучасних цифрових технологій зумовило процеси перетворень у сучасному суспільстві – цифрову трансформацію суспільних відносин, яка виражається в застосуванні сучасних цифрових технологій у різноманітних сферах діяльності людини. Цифрова революція як фактор динамічного розвитку призвела до створення цифрової економіки, формування засад цифрового та інформаційно-технологічного напрямку розвитку права, нової конфігурації соціальних відносин на базі використання мережі Інтернет, соціальних мереж, інших інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасні цифрові технології формують новий спосіб виробництва, створюють передумови для переходу до нової формації, до цифровізації суспільних відносин і самого права, що регулює ці відносини. Цифрова трансформація здійснює безпосередній вплив на реалізацію фундаментальних прав людини, сприяє появі нових прав людини і громадянина як учасника глобального інформаційного та цифрового простору. Результати цифровізації вимагають осмислення та адекватного формулювання правового механізму регулювання,

реалізації та захисту вже існуючих так і тих прав, які тільки на початку формування, з метою сталого соціально-економічного розвитку, забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Цифрові технології відіграють ключову роль у забезпеченні прав людини під час воєнного стану, надаючи доступ до критично важливих послуг, підтримки правової та соціальної допомоги.

Перш за все слід звернути увагу, що внаслідок активних бойових дій та знищення критичної інфраструктури в багатьох регіонах України значно ускладнений доступ до інтернету та цифрових платформ. Це обмежує можливості реалізації прав громадян на отримання соціальних, правових і медичних послуг. Особливо вразливими до таких обмежень є жителі тимчасово окупованих територій, зон активних бойових дій, а також внутрішньо переміщені особи. Також нерівномірний доступ до цифрових технологій, обумовлений як технічними, так і соціально-економічними факторами, стає додатковою перешкодою для реалізації прав людини. Найбільш уразливими категоріями є особи похилого віку, люди з інвалідністю та жителі віддалених регіонів, які мають обмежені можливості для використання цифрових сервісів.

Водночас активне впровадження цифрових технологій супроводжується ризиками, пов'язаними із забезпеченням конфіденційності персональних даних. Уразливість електронних реєстрів, що містять інформацію про внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від війни та отримувачів соціальної допомоги, створює загрозу витоку або несанкціонованого доступу до таких даних. Масові кібератаки з боку агресора спрямовані на компрометацію або знищення цифрових ресурсів, що посилює ризики для прав людини [1].

Важливим кроком для забезпечення прав людини було прийняття 20 листопада 2024 року Верховною Радою України Закону України «Про облік інформації про шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичних осіб внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [2]. Закон передбачає створення Державного реєстру осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, в якому здійснюватимуться: облік громадян, життя та здоров'ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України; інформаційні обміни між державними інформаційними системами, у частині обмінів інформацією про фіксацію шкоди життя та здоров'ю громадян, якої було завдано внаслідок збройної агресії

Російської Федерації проти України; облік видатків державного та місцевих бюджетів, бюджетів соціальних фондів, пов'язаних із наданням допомоги та підтримки громадянам, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

Вкрай актуальним з позиції захисту прав людини залишається питання її безпеки в цифровому просторі при користуванні мережею Інтернет. Так, представники одного з найстаріших освітніх і наукових центрів Іспанії

в Університеті Сарагоси професор Ф. Галіндо і професор Ж. Г. Марко ставлять питання про те, чи може мережа Інтернет сприяти зміцненню свободи вираження поглядів та обміну інформацією без обмеження свободи волі його користувачів? Науковці обґрунтовано зазначають, що повсюдне використання інформаційно-пошукових систем і автоматизм, який їм властивий, з одного боку, полегшують доступ до різної інформації, що зберігається в Інтернеті, й таким чином сприяють зміцненню свободи. З іншого боку, це породжує проблеми, пов'язані з конфіденційністю, відсутністю прозорості використання інформації і контролю з боку користувачів. Ф. Галіндо і Ж. Г. Марко правильно відзначають, що ключові слова запиту в сукупності зі зв'язаними з ними метаданими можуть дати можливість практично будь-кому отримати інформацію про користувача, включаючи його інтереси, звички та уподобання. Більш того, деякі запити можуть містити ідентифікатори, які дозволяють зв'язати їх з конкретною людиною [3].

Основною проблемою є швидкий розвиток та збільшення кіберпростору, а мережа Інтернет сьогодні стала структурою, вкрай необхідною для людської життєдіяльності. Права людини стають найбільш проблемною сферою захисту, адже нормативно-правове регулювання значно відстає від новітніх технологій та нових можливостей використання глобальної мережі. Тому забезпечення недоторканності персональних даних особи в кіберпросторі потребує абсолютно нового підходу до його розуміння, ефективного контролю збору таких даних, обробки, знищення та виправлення. Особа повинна знати, хто і де обробляє її персональні дані, кому вони можуть передаватися, де вони можуть зберігатися. У реаліях сьогодення захист персональних даних кожного індивіда повинен трактуватися як один з аспектів забезпечення основоположного права людини на недоторканість її особистого життя, що є основою існування демократичного суспільства [4].

Список використаних джерел:

1. Проблеми забезпечення прав людини в умовах активного використання цифрових технологій під час війни. URL: <https://patriot-zt.info/problemi-zabezpechennya-prav-lyudini-v-umovah-aktivnogo-vikoristannya-tsifrovih-tehnologij-pid-chas-vijni.html> (дата звернення: 28.03.2025).
2. Закон України «Про облік інформації про шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичних осіб внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4071-20#Text> (дата звернення: 28.03.2025).
3. Galindo, F., & Garcia-Marco, J. Freedom and the Internet: Empowering citizens and addressing the transparency gap in search engines. *European Journal of Law and Technology*. 2017. № 8(2). URL: <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/476/754> (дата звернення: 28.03.2025).
4. Проблеми захисту прав людини в інформаційному суспільстві. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/problemi-zahistu-prav-lyudini-v-informsuspilstvi.html> (дата звернення: 28.03.2025).

Гавадзин Назар,
*студент I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Загурський Олександр,
*доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>

ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПОСТРАЖДАЛИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України значна частина регіонів країни зазнала масштабних руйнувань інфраструктури, втрати людських ресурсів і падіння економічної активності, що суттєво вплинуло на туристичний потенціал постраждалих територій. Туризм, як один із важливих секторів місцевої економіки, виконує не лише економічну, а й соціокультурну функцію, сприяючи інтеграції регіонів, формуванню позитивного іміджу держави та залученню інвестицій.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення підходів до управління туристичним розвитком у післякризовий період. Відновлення туристичної привабливості потребує не лише інфраструктурної реконструкції, а й глибокого стратегічного планування, урахування ризиків безпеки, підвищення якості послуг та формування нової системи управління туризмом на регіональному рівні. Водночас важливими залишаються питання комунікації з потенційними туристами, позиціонування регіонів на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках, а також розвитку партнерства між органами влади, бізнесом і громадським сектором.

Застосування туризму як інструменту відновлення територій стає особливо актуальним у контексті постраждалих регіонів України від постійної російської агресії. Туризм може стати потужним фактором соціокультурного і економічного відновлення, сприяючи позитивному іміджу держави та залученню інвестицій. Сучасні умови спонукають до

розробки нових підходів до публічного управління у сфері туризму з урахуванням ризиків і викликів військового часу.

«Українська туристична індустрія, яка зазнала втрат після анексії Криму, окупації частини територій в Донецькій та Луганській областях у 2014 році, через пандемію COVID-19 у 2020-2021 роках, найбільше з-поміж інших галузей економіки постраждала через початок повномасштабної війни РФ проти України. Бюджетні надходження від туристичного бізнесу в Україні скоротилися з початку війни на третину. До наслідків війни також слід віднести: втрати туристично-рекреаційного потенціалу територій, що опинилися під окупацією або постраждали від бойових дій; зруйновані пам'ятки історії та релігійні споруди; знищені та зруйновані об'єкти української культурної спадщини» [1-3].

Воєнні дії спричинили масове руйнування об'єктів туристичної інфраструктури, зниження безпеки пересування, скорочення кількості туристів і загальне падіння довіри до туристичного сектора. Згідно з даними Державного агентства розвитку туризму України, у 2022 році обсяги внутрішнього туризму скоротилися більш ніж на 65 % порівняно з довоєнним рівнем.

Постраждали насамперед такі регіони, як Харківська, Донецька, Луганська, Херсонська та частково Київська області. Поза межами безпосередніх бойових дій також спостерігалось зниження туристичної активності через загальну невизначеність, інфляцію та зменшення купівельної спроможності населення.

«До факторів, які позначилися на стані туристичної галузі в умовах війни, відносять: недостатній рівень безпеки і захисту туристів; значна міграція населення, в тому числі працівників туристичної сфери, та, як наслідок, дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері туризму; скорочення туристичних програм шляхом перерозподілу фінансових потоків між оборонним і соціальним секторами; зниження туристичної привабливості країни через високий рівень воєнної загрози» [4].

Вважаємо, що до основних викликів у процесі відновлення туристичної привабливості слід віднести:

- інфраструктурні руйнування. Знищення готелів, транспортних вузлів, закладів харчування та пам'яток культури потребує значних інвестицій для відновлення;

- проблема безпеки. Туристичний потік тісно пов'язаний із відчуттям безпеки. Без гарантій стабільності туристи не готові відвідувати навіть потенційно привабливі місця;
- міграція населення. Багато фахівців туристичної сфери залишили регіони або країну, що ускладнює кадрове забезпечення галузі;
- зміна споживчих пріоритетів. Після війни населення буде орієнтуватися передусім на базові потреби, що зменшить попит на туристичні послуги;
- репутаційні втрати. Регіони, що асоціюються з бойовими діями, потребують значних зусиль для формування позитивного іміджу.

До того ж варто звернути увагу на досвід інших країн, які зазнали руйнувань внаслідок збройних конфліктів (Хорватія, Боснія і Герцеговина, Грузія), де відновлення туризму стало елементом ширшої політики реінтеграції та економічної стабілізації. В Україні вже фіксуються ініціативи щодо туристичного ребрендингу регіонів, розвитку «туризму пам'яті» (воєнний туризм), який з урахуванням етичних норм може стати інструментом збереження історичної пам'яті.

Таким чином, відновлення туристичного потенціалу постраждалих регіонів України, постає як комплексне завдання, що потребує скоординованих дій з боку уряду, місцевих адміністрацій, бізнесу та громадських організацій. Нинішні проблеми, спричинені військовими діями, знищенням інфраструктури, суспільною нестабільністю та падінням інвестиційної привабливості, вимагають розробки всеосяжної системи антикризового управління у сфері туризму.

Пріоритетними напрямками ефективного управління повинні бути: перегляд стратегій регіонального розвитку з урахуванням принципів сталого туризму, активне використання міжнародної технічної допомоги, відбудова транспортної та туристичної інфраструктури, популяризація нових безпечних туристичних маршрутів, а також розширення соціального діалогу з місцевим населенням. Важлива роль відведена інформаційній політиці, що формує позитивне сприйняття регіонів та заохочує повернення внутрішніх і зовнішніх туристів.

Посилення ролі державного управління у створенні довгострокових програм реінтеграції постраждалих територій до національного туристичного простору забезпечить не тільки економічне, але й соціокультурне відновлення країни. Отже, дієва модель управління, що базується на принципах відкритості, гнучкості та співпраці, є ключем до

сталого відновлення туристичної галузі в контексті посткризового розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Скільки туризм України недоотримав через війну – суми податків. URL: <https://www.rbc.ua/rus/travel/spad-tretinu-stalo-vidomo-skilki-turizm-ukrayini-1678791650.html> (дата звернення: 28.03.2023).
2. Роїк О. Р., Недзвецька О. В. Шляхи розвитку туристичної сфери України у воєнний період. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. Випуск 46. С. 11-15.
DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2022-46-2>
3. Україна, Литва та Польща розпочали працювати над оцифруванням культурної спадщини України.
URL: <https://www.unian.ua/society/ukrajina-litva-ta-polshcha-rozpochali-pracuvati-nad-ocifruvannyam-kulturnoji-spadshch> (дата звернення: 31.03.2025).
4. Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 1 (26). С. 55-68.

УДК 342.34:316.3(477)

Гапчук Марія,
*студентка II курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Гуменюк Тетяна Іванівна,
*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ І КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Соціальна функція держави, зокрема, реалізується за допомогою соціального права, систему якого становить сукупність соціальних прав

громадян. Соціальні права коротко можна визначити як права людини і громадянина у соціальній сфері, що полягають у набутті соціальних благ, володінні, користуванні й розпорядженні ними та їх захисті, а також вчиненні певних дій у цій сфері, та посідають вагоме місце у системі основних конституційних прав і свобод. Соціальні права є комплексним міжгалузевим інститутом, який містить норми різних галузей права. Проте ядром його є, безумовно, конституційне право: воно закріплює основоположні елементи цього інституту, що впливають з норм конституції держави, забезпечує формування і функціонування такого інституту шляхом закріплення в Основному Законі держави конституційних правових принципів, умов, прав та обов'язків суб'єктів соціальних правовідносин і гарантій їх реалізації [1, с. 54].

Особливо важливою проблемою на шляху становлення соціально-правової держави є наявність низького рівня розвитку громадянського суспільства, що гальмує процес структуралізації українського суспільства. Саме громадянське суспільство є умовою існування соціально-правової державності. Тому природно, що тільки держава з розвиненим громадським суспільством може претендувати на те, щоб називатися соціальною. В умовах сучасного глобалізованого світу громадянське суспільство розглядається не тільки як умова послідовного і безперервного розвитку цивілізації, а й як важливий гарант існування і розвитку соціальної, правової держави [2].

Головна мета соціальної політики під час формування інституційних основ соціальної державності – створення для кожного працездатного громадянина умов, що дають йому змогу своєю працею та заповзятливістю забезпечити власний добробут та добробут сім'ї за посилення адресності соціальної підтримки з боку держави соціально незахищених верств населення. Основні напрями розвитку соціальної політики на довгострокову перспективу відображено в Постанові Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179 «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». Довгостроковою метою під час формування ефективної соціальної політики, визначеної, зокрема, Національною стратегією сталого розвитку України, є «забезпечення сталого рівня та якості життя населення та створення умов розвитку людського потенціалу». У сучасній політичній ситуації розвитку України Конституційний Суд як єдиний орган конституційної юрисдикції в країні отримав важливе місце в системі механізмів забезпечення статусу правової держави. Аналіз

практики Конституційного Суду України свідчить про те, що часто об'єктами його розгляду є справи, пов'язані із захистом прав і свобод людини та громадянина, особливо соціального характеру [3, с. 30].

На основі аналізу світового досвіду розроблення моделей соціальної держави та соціальної політики можна констатувати, що: соціальна політика та соціальна стратегія та їх розвиток переважно визначаються політичною системою та її формою, тобто функціонуванням демократичної публічної влади зі стабільною та прогресивною традицією; стратегічна спрямованість соціальної політики та соціальних стратегій залежить від економічного розвитку країни та її здатності реалізовувати соціальні програми, що забезпечують гідне життя суспільства; просте копіювання досвіду провідних країн у питаннях соціальної політики та соціальної стратегії без урахування національних особливостей, менталітету, культурних і політичних традицій призведе до руйнування системи соціального забезпечення та банкрутства. Тому Україна має враховувати позитивні напрацювання світового досвіду соціальної політики та популяризувати їх у соціальній практиці, враховуючи наші традиції та економічні можливості; серед зарубіжних моделей, які змішують соціальну політику та соціальну стратегію, соціал-демократичні моделі загалом, а особливо їх регіональні типи, такі як Швеція із соціальною ринковою економікою (скандинавська соціальна модель, німецька модель), серед яких найбільш помітно виражена соціальна орієнтація. Вони більше пов'язані з українськими соціальними традиціями, в яких ідеї соціальної справедливості та безпеки займають чільне місце; стратегії соціальної політики не повинні ґрунтуватися на популістських рішеннях національного керівництва напередодні виборчого процесу [3, с. 32-33].

В умовах воєнного стану змінюється функціональний механізм сучасного українського конституціоналізму, що обумовлено загрозами збройної агресії, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Зокрема, зміни відбуваються в системі органів публічної влади. Сучасні конституційно-правові свободи людини в Україні в умовах воєнного стану набувають певних змін. Так, по-перше, це зміна нормативної основи конституціоналізму при незмінності Конституції України. По-друге, це зміни в системі компетенції та функціональної спрямованості органів публічної влади, тимчасове обмеження прав і свобод людини, що не можуть бути обмежені, забезпечення захисту та охорони прав і свобод людини в умовах війни.

По-третє, необхідність удосконалення ідеологічної складової у бік піднесення національної ідеї та утвердження національної стійкості українців для досягнення перемоги над агресором [4, с. 631].

Список використаних джерел:

1. Кулі-Іванченко К. К. Концепція соціальної держави в Україні: сучасний стан та проблеми реалізації. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Вип. 69. С. 52-58. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/254412/251637>
2. Кравчук С. Й. Формування соціально-правової держави в Україні відповідно до європейської правової системи: проблемні аспекти та шляхи їх реалізації. URL: <https://khnmu.edu.ua>
3. Заставна О. П. Конституційно-правові основи формування соціальної держави в Україні. *Галицькі студії. Юридичні науки*. 2023. № 1. URL: <https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/6/5>
4. Кириленко Б. Конституційно-правові свободи людини в Україні в умовах сучасних викликів. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 29.02.2024). URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13942/1/99.pdf>

*Гашипар Сергій,
студент I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гамалюк Богдан,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат наук з державного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0986-1259>*

ШВЕДСЬКИЙ ДОСВІД У СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У сучасних умовах децентралізації влади та трансформації системи публічного управління в Україні особливої ваги набуває вивчення зарубіжного досвіду функціонування ефективних моделей місцевого самоврядування. У цьому контексті значний науковий і практичний інтерес становить шведська модель муніципального управління, яка вирізняється високим рівнем автономії місцевих громад, прозорістю бюджетного процесу, широким залученням громадян до ухвалення рішень, а також ефективною взаємодією між органами влади різного рівня.

Швеція, як одна з провідних європейських країн у сфері демократичного врядування, демонструє збалансоване поєднання принципів субсидіарності, фінансової самодостатності територіальних громад і державного контролю за дотриманням правових норм. Аналіз цього досвіду є вкрай актуальним для України в умовах потреби інституційного зміцнення органів місцевого самоврядування, забезпечення належного рівня публічних послуг та досягнення більшої соціальної згуртованості на регіональному рівні.

Величезна диференціація регіональних систем здійснення влади через місцеве самоврядування або автономні рішення стала фактом в Європі в останні десятиліття XX століття, незалежно від унітарної чи регіональної форми держави. На додаток до французької, іспанської та італійської

моделей ми маємо такий досвід, як: регіони на основі мовних критеріїв у Бельгії, португальські автономні регіони Азорських островів і Мадейри, і, нарешті, шотландська автономія та унітарна реформа місцевого самоврядування останніх років. При кожній реформі державного устрою в дусі самоврядування напрямок законодавчої роботи визначається, з одного боку, прагненням досягти найвищого представництва, а з іншого боку, наданням владі місцеві та регіональні можливості для максимально ефективної роботи.

Конституційна практика кожної країни спрямована на пошук власної точки рівноваги. Слід також пам'ятати про дедалі чіткішу тенденцію розглядати регіоналізацію в Союзі як чинник гармонізації нової Європи. Королівство Швеція вирізняється безперервністю представницьких інституцій, починаючи з рубежу 18-го та 19-го століть [1].

Системи місцевої та регіональної влади завжди створюються з урахуванням культурного та правового контексту. Вони є досягненнями конкретного суспільства, що створює політичну націю. Таке суспільство має свої традиції правової та політичної культури. Загалом, її політичні еліти, особливо на регіональному рівні, вирізняються легко ідентифікованими відмінними рисами.

Королівство Швеція:

- унітарна держава;
- конституційна монархія;
- держапарат: близько 17 % – центральні, 23 % – регіональні та 60 % – муніципальні органи влади;
- виконавча влада в державі – Кабінет Міністрів (формується парламентом);
- усього в країні 290 муніципалітетів (комун), якими керують місцеві ради), 21 муніципальний округ (лен), що керуються ландстингами, та чотири регіональні ради. Стокгольм виділений у самостійну адміністративну одиницю, прирівняну до лену [2].

Місцеве самоврядування муніципального рівня представлене муніципальною радою, яка формує свої виконавчі органи. Швеція нині має чотири типи органів місцевого самоврядування:

- світські «первинні муніципалітети», які у побуті називають просто муніципалітетами;
- світські «вторинні муніципалітети», які, переважно, називають окружними радами;
- територіальні одиниці церкви, відомі як парафії;

- регіональні територіальні одиниці церкви, відомі як єпархіальні об'єднання [2].

Процес децентралізації повноважень у Швеції пішов набагато далі, ніж у багатьох інших унітарних країнах. Акцент було зроблено на наданні органам місцевого самоврядування якомога ширших повноважень, причому надзвичайно важливим чинником стали різні форми безпосередньої участі місцевих жителів у процесі прийняття рішень. Ланові ради мають правосуб'єктність, і їх створення та розпуск регулюється законодавцем особливим чином.

«Серцевина» місцевого самоврядування у Швеції – долати проблеми в суспільному житті на тому рівні, де вони виникають, адже мешканці маленьких міст та сіл знають краще свої щоденні перешкоди, ніж державні урядовці у столиці. Саме тому на національному рівні вирішуються лише питання загальнодержавного значення: зовнішня політика та оборона, внутрішня безпека та підтримання порядку, соціальне забезпечення, питання зайнятості, вища освіта та наука. На інших двох рівнях – регіональному та муніципальному – органи місцевого самоврядування займаються вирішенням проблем, що стосуються базових соціальних сфер» [3].

Однією з ключових характеристик є фінансова спроможність місцевого самоврядування, що забезпечується місцевою системою оподаткування, субвенціями та грантами. Такий підхід дозволяє муніципалітетам незалежно планувати та втілювати місцеву політику, реагуючи на потреби територіальних громад. Не менш важливим є високий рівень довіри населення до місцевої влади, що впливає з відкритості, прозорості управлінських процедур та ефективної комунікації. Інституційна стабільність та дотримання принципу субсидіарності створюють умови для сталого розвитку на місцевому рівні.

Таким чином, аналіз шведського досвіду у місцевому самоврядуванні виявив передову інституційну систему, яка ґрунтується на принципах децентралізації, демократичного управління, фінансової незалежності громад та активній участі населення у прийнятті рішень. Шведська модель вирізняється стійкою структурою місцевих органів влади, чітко розподіленими повноваженнями між центральним урядом та муніципалітетами, а також дієвим механізмом контролю та підзвітності.

Для України, яка продовжує реалізовувати реформу децентралізації, досвід Швеції слугує цінним дороговказом у розбудові ефективної моделі місцевого самоврядування. Запозичення окремих підходів, адаптованих

до національного контексту, може посприяти посиленню інституційної спроможності громад, укріпленню локальної демократії та покращенню якості надання публічних послуг.

Список використаних джерел:

1. Pankowicz A. Regionalne systemy przedstawicielskie w państwach Unii Europejskiej, Funkcjonowanie samorządu terytorialnego – doświadczenia i perspektywy, red. S. Dolata. Opole, 1998. 400 s.

2. Шведський досвід з децентралізації влади. Чи корисний він для України?

URL: <https://lan.od.ua/main/946-shvedskij-dosvd-z-decentralizacyi-vladi-chi-korisnij-vn-dlja-ukrayini.html> (дата звернення: 31.03.2025).

3. Ковальська О. Демократичне «веслування» по-скандинавськи: досвід місцевого самоврядування у Швеції.

URL: <https://changeukraine.bhfamily.org/demokratychne-vesluvannya-po-skandynavsky-dosvid-mistsevogo-samovryaduvannya-u-shvetsiyi>. (дата звернення: 01.04.2025).

Гошій Анна,
студентка II курсу бакалаврату, КЮс-23-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

ЄВРОПЕЙСЬКІ СПІВТОВАРИСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС

Європейське Співтовариство та Європейський Союз. Правовий статус держав – членів ЄС

Європейський Союз (ЄС) є одним із найвпливовіших політичних та економічних об'єднань у світі. Його становлення бере початок із створення Європейського Співтовариства (ЄС), яке започаткувало процес європейської інтеграції. Сьогодні ЄС об'єднує 27 держав-членів, кожна з яких має певний правовий статус у межах Союзу. Ця тема є актуальною, оскільки правовий статус держав-членів визначає їхні права, обов'язки та роль у процесі прийняття рішень на європейському рівні. У цій тезі розглядаються історичні передумови створення ЄС, правові засади його функціонування та особливості правового статусу держав-членів.

Європейська інтеграція почалася після Другої світової війни, коли країни Європи прагнули запобігти новим конфліктам через економічну та політичну співпрацю [1]. Першим кроком стало створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) у 1951 році, яке об'єднало Францію, Німеччину, Італію та країни Бенілюксу. Цей крок був спрямований на забезпечення миру та стабільності в регіоні через економічну взаємозалежність. У 1957 році Римський договір заклав основи для створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом). Основною

метою ЄЕС було формування спільного ринку, який забезпечував би вільний рух товарів, послуг, капіталу та праці [2]. Згодом, у 1992 році, Маастрихтський договір офіційно закріпив створення Європейського Союзу, який розширив сферу співпраці, включивши політичні, соціальні та правові аспекти. Цей договір також ввів поняття європейського громадянства, що надало громадянам держав-членів додаткові права, такі як право голосувати та балотуватися на місцевих виборах у будь-якій країні ЄС.

ЄС функціонує на основі низки ключових договорів, які визначають його правову природу та компетенції. До них належать: Римський договір (1957), який заклав основи для створення спільного ринку; Маастрихтський договір (1992), який офіційно створив Європейський Союз та ввів поняття європейського громадянства; та Лісабонський договір (2007), який реформував інституційну структуру ЄС та зміцнив роль національних парламентів у процесі прийняття рішень. ЄС має власну правову систему, яка включає первинне право (договори), вторинне право (регламенти, директиви, рішення) та прецедентне право (рішення Суду ЄС). Правові акти ЄС мають пріоритет над національним законодавством держав-членів, що підкреслює наднаціональний характер Союзу. Це означає, що в разі конфлікту між національним законодавством і правом ЄС, останнє має перевагу [3].

Правовий статус держав-членів ЄС визначається їхніми правами та обов'язками, які закріплені в договорах. Основні аспекти цього статусу включають участь у прийнятті рішень, захист національних інтересів та вільний доступ до спільного ринку. Держави-члени беруть участь у роботі інституцій ЄС, таких як Європейська рада, Рада ЄС та Європейський парламент. Кожна держава має право висловлювати свою позицію та впливати на політику ЄС. Крім того, держави-члени можуть вільно торгувати з іншими країнами ЄС та користуватися перевагами економічної інтеграції. Наприклад, вони мають доступ до єдиного ринку, який є одним із найбільших у світі, що сприяє економічному зростанню та створенню нових робочих місць.

Однак держави-члени також мають обов'язки, зокрема дотримання законодавства ЄС, фінансові внески до бюджету Союзу та повага до європейських цінностей. Держави-члени зобов'язані виконувати рішення інституцій ЄС та приводити національне законодавство у відповідність із правом ЄС. Кожна держава робить внески до бюджету ЄС, які використовуються для фінансування спільних програм та ініціатив.

Крім того, держави-члени повинні дотримуватися принципів демократії, верховенства права та прав людини. Ці принципи є основою функціонування ЄС, і їх порушення може призводити до санкцій з боку інституцій Союзу.

Деякі держави-члени мають особливий статус у межах ЄС. Наприклад, Велика Британія (до Brexit) мала право не брати участь у деяких ініціативах, таких як Шенгенська угода та єврозона. Данія не бере участі в євроні та має винятки у сфері правосуддя та внутрішніх справ. Угорщина та Польща стають об'єктами критики через порушення принципів верховенства права, що призводить до конфліктів із інституціями ЄС. У 2020 році ЄС запровадив механізм умовності, який дозволяє призупинити фінансування для держав-членів, які порушують принципи верховенства права.

Однією з головних проблем є збереження балансу між національними інтересами та європейською інтеграцією. Деякі держави-члени прагнуть до більшої автономії, що може призводити до конфліктів із інституціями ЄС. Наприклад, Brexit став прикладом того, як держава може вийти зі складу ЄС через незгоду з його політикою. Іншою проблемою є порушення принципів верховенства права в окремих державах-членах [4]. ЄС активно реагує на такі виклики, застосовуючи механізми санкцій, наприклад, призупинення права голосу в Європейській раді. Це підкреслює важливість дотримання спільних цінностей для збереження цілісності Союзу.

Перспективи розвитку правового статусу держав-членів пов'язані з поглибленням інтеграції у сферах оборони, енергетики та цифрових технологій. Однак для цього необхідно знайти компроміс між інтересами всіх країн-учасниць. Європейський Союз є унікальним прикладом регіональної інтеграції, яка поєднує економічну, політичну та правову співпрацю. Правовий статус держав-членів визначає їхню роль у межах ЄС та забезпечує баланс між національними інтересами та європейськими цінностями. Незважаючи на існуючі виклики, ЄС продовжує розвиватися, адаптуючись до нових умов та потреб своїх членів [5].

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1992). URL: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/slov_04.pdf

2. Договір про функціонування Європейського Союзу (Лісабонський договір, 2007). URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29057.pdf>
3. Шемшученко Ю. С. Міжнародне право та європейська інтеграція. Львів, 2018. URL: <https://kkmtap.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/75/2023/04/mp.metodychka-dlia-semnariv-dlia-op-miiep-zaochna-f-n..pdf>
4. Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford University Press. 2020.
5. Петренко І. М. Правовий статус держав-членів ЄС: проблеми та перспективи. *Журнал європейського права*. 2021. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pz_2019_147_24

УДК 351

Гулька Віталій,
студент I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гамалюк Богдан,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат наук з державного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0986-1259>

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Інституційні засади публічної влади є важливим елементом для розуміння та ефективного функціонування державних органів, а також для забезпечення належного врядування та демократичних процесів у країні. В умовах сучасних політичних і економічних трансформацій в Україні, розбудова стабільної публічної влади стає однією з ключових задач для реалізації національних пріоритетів розвитку. Істотні зміни, які відбуваються у політичній системі країни, зокрема через реформи

децентралізації, зміну інститутів влади та розвиток правових механізмів, ставлять нові вимоги до інституційної архітектури публічного управління.

Система публічної влади в Україні, яка включає в себе органи державної влади, органи місцевого самоврядування та інші органи публічного управління, потребує подальшого вдосконалення для забезпечення ефективного управління суспільними процесами. На цьому тлі виникає необхідність вивчення інституційних засад, які є основою взаємодії різних гілок влади, що має велике значення для подальшого розвитку демократії та забезпечення прав і свобод громадян.

«Орган державної влади – це відносно відокремлена частина єдиної управлінської системи, побудованої за конституційним принципом розподілу влади, який створюється в певному, визначеному законом порядку і здійснює завдання та функції на підставі державно-владних повноважень, власної компетенції: його особливий склад об'єднується правовими зв'язками в одне ціле (якщо це не одноособовий орган) і діє на певній території за допомогою визначених форм організації та методів діяльності» [1].

«Організаційна структура органу публічної влади – це сукупність структурних елементів (підрозділів, посадових осіб та ін.) та взаємозв'язок між цими структурними елементами (у тому числі і комунікаційний). Органи публічної влади відрізняються від інших організацій тим, що вони здійснюють адміністративну, а не виробничу діяльність. Ключовим ресурсним компонентом системи менеджменту органу публічної влади є публічний службовець, який має вирішувати певні завдання, виконувати покладені на нього функції та який завжди перебуває на конкретній посаді в структурних підрозділах і органах» [1].

Для того, щоб дати відповідь на питання, що таке «ефективне управління», необхідно перш за все з'ясувати, що це означає в контексті державного управління, яке орієнтоване на колективні, а не приватні інтереси. Суть належного управління полягає в тому, щоб органи державної влади та місцевого самоврядування задовольняли потреби громадян, а критерій оцінки ефективності державного управління визначається рівнем суспільного сприйняття задоволення цих потреб. Окрім того, державне управління є складною організаційною системою, до якої застосовуються принципи та директиви організаційної

раціональності. Структура та функції цього управління регулюються чинним законодавством.

Зміни в державному секторі передбачають впровадження нових організаційних рішень, спрямованих на підвищення ефективності діяльності органів державної влади. Поняття «ефективність» є багатогранним і складним для точного визначення та вимірювання, оскільки на результативність дій впливає безліч факторів.

«В Україні переважно використовується лінійно-функціональна організаційна структура управління (персонал у відділах виконує подібні завдання). Водночас у такому типі структури слабкі зв'язки на горизонтальному рівні та надмірний розвиток вертикального впливу. Тож варто звернути увагу на закордонний досвід, адаптувавши який до українських реалій, цілком реально досягти підвищення ефективності функціонування управлінських структур» [2].

Протягом останніх десятиліть в державному секторі відбулися значні реформи. У наукових дослідженнях аналізуються реформи публічного менеджменту, які почали розвиватися в останні десятиліття ХХ століття в англо-американських країнах і отримали назву «новий публічний менеджмент». Метою цих реформ було вдосконалення та модернізація традиційної парадигми державного управління.

Дослідження вказують на різноманітність концепції нового публічного менеджменту, а також на процеси, що виникають, коли ці ідеї впроваджуються в системи державного управління континентальної Європи. Зміни в масштабах, акцентах та швидкості реалізації реформ обґрунтовані різними інституційними контекстами, в яких вони здійснюються. Окрім того, було порушено питання про схожість і відмінності в напрямках модернізації та реформування систем державного управління.

Таким чином, інституційна основа публічної влади є важливим елементом демократичного розвитку країни, оскільки вона визначає ефективність державних інститутів у забезпеченні правопорядку та розвитку громадянського суспільства. В Україні процес формування та зміцнення інституцій публічної влади знаходиться на етапі еволюційних змін, що обумовлено як історичними, так і сучасними викликами.

Публічна влада в Україні має базуватися на принципах демократизму, законності, прозорості та підзвітності, що потребує постійного вдосконалення правових та організаційних механізмів управління. Важливу роль у цьому процесі відіграють інституції, які покликані

забезпечити ефективне здійснення публічної влади на всіх рівнях. Основними інструментами досягнення цієї мети є системне реформування органів державної влади та місцевого самоврядування, удосконалення механізмів контролю та нагляду, а також посилення участі громадян у процесах прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Євтушенко О. Н. Державне управління: навч. посіб. у 3-х частинах / О. Н. Євтушенко, В. І. Андріяш. Ч. 3. Основи внутрішньої організації державного органу та менеджменту. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 248 с.

2. Яценко В. Організаційна структура державного управління: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 80 (4). С. 118-121.

УДК 004.738.5

Данілова Анна,
студентка I курсу спеціальності «Правоохоронна діяльність»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Зубко Станіслав Романович,
викладач Фахового коледжу,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ВИЯВЛЕННІ ТА ЗАПОБІГАННІ КІБЕРЗАГРОЗАМ

В умовах сучасної цифрової ери, коли Інтернет став не тільки основним каналом для комунікації, але й важливим інструментом для бізнесу, науки та урядових структур, кібербезпека набуває надзвичайно важливого значення. Технології кіберзахисту постійно еволюціонують, щоб відповідати новим викликам, однак швидкий розвиток шкідливих програм, кібератак та інших загроз робить класичні методи захисту недостатньо ефективними. На допомогу приходить штучний інтелект (ШІ), який стає ключовим інструментом у виявленні та запобіганні кіберзагрозам. Завдяки своїм можливостям обробляти великі обсяги

даних і швидко реагувати на аномалії, ШІ забезпечує значний прорив у забезпеченні кібербезпеки [1].

ШІ як ключовий інструмент у боротьбі з кіберзагрозами здатний здійснювати складні обчислення за лічені секунди, що дає йому перевагу в порівнянні з традиційними методами кібербезпеки. Одним із головних напрямків використання ШІ є виявлення аномалій у поведінці мережі. Штучний інтелект здатний виявляти навіть найменші відхилення від звичайного трафіку та діяльності користувачів, що може свідчити про наявність кіберзагрози. Це дозволяє вчасно реагувати на можливі атаки, запобігаючи їх розвитку і зменшуючи потенційні збитки.

Автоматизація виявлення та реагування є однією зі значних переваг ШІ. Традиційно для аналізу інцидентів безпеки потрібні людські ресурси, що є обмеженням, оскільки обсяг даних і швидкість їх обробки постійно зростають. За допомогою ШІ можна автоматизувати виявлення загроз і навіть реагувати на них без втручання людини. Наприклад, якщо система виявляє аномальну активність в мережі, вона може автоматично блокувати підозрілий трафік, зменшуючи ризик нанесення шкоди [2].

Незважаючи на те, що постійно з'являються нові методи атак, організації часто зосереджують свої зусилля на наступному:

- Шкідливе програмне забезпечення: шкідливе програмне забезпечення, або зловмисне програмне забезпечення – це несанкціоноване програмне забезпечення, встановлене у вашій системі без вашого відома. Воно може ховатися в законних джерелах або приєднуватися до ваших файлів. Існує багато типів зловмисного програмного забезпечення для виконання різноманітних цілей кіберзлочинності, таких як реплікація або шифрування файлів, блокування законного доступу користувачів або викрадення конфіденційних даних [5].

- Програми-вимагачі: це форма зловмисного програмного забезпечення, призначеного для шифрування файлів на вашому комп'ютері. Потім зловмисники вимагають викуп, щоб надати вам доступ до них.

- Віруси: ці шкідливі програми копіюють себе і заражають ваші файли та системи, часто роблячи ваш комп'ютер непридатним для використання.

- Атаки на відмову в обслуговуванні (DoS): DoS – це зловмисна атака, яка заповнює вашу мережу фальшивими запитами, щоб порушити ваші бізнес-операції [3].

- Фішинг: ця кібератака імітує законні джерела для доступу до конфіденційної інформації, такі як паролі і дані кредитної картки, за допомогою телефона, електронної пошти, SMS і соціальних мереж [4].

- Внутрішні загрози. Хоча багато кібератак походять із зовнішніх джерел, у вашій організації існують навмисні та ненавмисні загрози. Ці люди можуть мати доступ до вашої мережі та конфіденційних даних і можуть вирішити продати їх заради фінансової вигоди. Ненавмисні внутрішні загрози часто пов'язані з недбалістю [6].

Перспективи розвитку ШІ в кібербезпеці не зупиняються. З кожним роком технології стають все більш ефективними та досконалішими, що дозволяє їм краще справлятися з новими викликами. Водночас зловмисники також активно застосовують ШІ для створення нових загроз. Таким чином, необхідно постійно оновлювати методи захисту і шукати нові рішення для боротьби з кіберзагрозами.

Штучний інтелект уже зараз займає важливе місце у виявленні та запобіганні кіберзагрозам, дозволяючи підвищити рівень безпеки в цифровому просторі. Завдяки здатності швидко обробляти великі обсяги даних, адаптуватися до нових загроз та автоматизувати процеси реагування на інциденти, ШІ забезпечує ефективний захист від кіберзагроз. Однак важливо пам'ятати, що технології ШІ необхідно постійно вдосконалювати, оскільки зловмисники також використовують ці ж технології для розвитку нових методів атак.

Список використаних джерел:

1. Бутузов В. М. Штучний інтелект як інструмент протидії кіберзагрозам: сучасні виклики та перспективи. Київ : Кібербезпека, 2023.

2. Ковальчук Т. І., Петренко О. В. Автоматизація процесів виявлення та реагування на кібератаки за допомогою технологій штучного інтелекту. *Інформаційна безпека*. 2024. № 12(3). С. 45-59.

3. Шевченко В. О. Аналіз аномалій мережевого трафіку з використанням алгоритмів машинного навчання. Київ : НТУУ "КПІ ім. Ігоря Сікорського", 2022.

4. Мельник Л. П., Іванов С. К., Коваленко Ю. В. Сучасні методи протидії фішинговим атакам: роль штучного інтелекту. *Вісник кібербезпеки*. 2023. № 8(2). С. 112-125.

5. Artificial Intelligence in Threat Detection and Prevention: Global Research Report. Kyiv-Brussels: International Cybersecurity Institute, 2024.

6. Данилюк А. В. Внутрішні кіберзагрози в організаціях: виявлення та запобігання з використанням ШІ-технологій: монографія. Львів: Інфосфера, 2023.

УДК 343.211.3:351/354(477)

Даньків Андріана,
студентка II курсу бакалаврату, Юс-23-2,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОСТІ

На відміну від інших моральних або нормативних законів, права людини походять від держави, оскільки першочергово держава надає можливість реалізовувати універсальні права людини своїм громадянам. Права людини регулюють відносини особи і держави, її органів та посадових осіб, які здійснюють владу на різних рівнях. Правозахисні претензії завжди спрямовані до держави, позаяк саме держава взяла на себе зобов'язання забезпечити їх дотримання та гарантувати безпеку своїх громадян.

Дотримання прав людини вважається межею функціонування влади і критерієм її оцінки за рівнем демократичності. Лише після Другої світової війни було створено і прийнято нову концепцію демократії, в якій визначалося не лише правління більшості, а й визнання меж діяльності правлячої верхівки і повага до прав людини, які жодна влада не може порушувати. Більшість демократичних країн також дотримуються принципу, що права не повинні бути порожніми заявами,

а мають супроводжуватися механізмами захисту, доступними для всіх громадян у формі скарги до суду чи трибуналу. Нарешті було визнано, що права людини також повинні бути захищені від узурпації влади демократично обраних парламентів, тому і були створені конституційні суди та трибунали, щоб гарантувати відповідність прав громадян конституціям, в яких вони закріплені [2, с. 106-107].

На жаль, на національному рівні громадянам не завжди вдається досягти максимального і справедливого захисту своїх прав, відновити порушені права й отримати гідне відшкодування за завдані збитки. Тому світова спільнота в особі міжнародних організацій (ООН, РЄ, ЛАД, ОАД) створила універсальні та регіональні механізми захисту прав людини. У виданні розглядаються міжнародні стандарти прав людини, розкривається суть і значення основних міжнародних нормативно-правових актів у сфері прав людини, визначаються переваги та недоліки регіональних систем захисту прав людини у світі.

Авторами порушуються актуальні питання застосування регіональних механізмів захисту прав людини на території Європи. Одним із ключових документів, на підставі якого здійснюється ефективний міжнародний захист прав людини, є Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, а також основні (1, 4, 6, 7) та додаткові (12, 13) протоколи до неї. Конвенція та протоколи до неї подають найбільш вичерпний перелік прав людини і встановлюють механізми їх захисту. Розглянуто найбільш порушувані права людини відповідно до норм Конвенції та подано характеристику не лише норм Конвенції, а й судової практики Європейського суду з прав людини [1, с. 10].

Під час розроблення видання було враховано не лише вимоги, які висуваються до навчальних видань, а й здійснено спробу створити оптимальний навчально-методичний комплекс, який дасть змогу максимально закріпити отримані знання на підставі запропонованого матеріалу. Для цього після кожної теми подано питання для самоконтролю і тестові завдання. Наведена література, нормативно-правові акти, рішення ЄСПЛ, директиви ЄС допомагають здобувачам повноцінно опрацювати матеріал і використати здобуті знання у подальшій практичній діяльності.

Навчальний курс з міжнародного захисту прав людини допоможе обрати оптимальні шляхи застосування норм міжнародного права загалом і Європейської конвенції про захист прав людини зокрема, отримати необхідний досвід при характеристиці ключових найбільш

порушуваних категорій прав людини та навики подачі, перевірки й розгляду заяви до ЄСПЛ за однією або декількома порушуваними статтями Конвенції та протоколами до неї.

Міжнародне право використовує різноманітні механізми для захисту прав людини, зокрема:

Міжнародні конвенції та пакти. Найважливішими міжнародними документами є Загальна декларація прав людини 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), а також Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966). Ці документи є основними міжнародними актами, що визначають права людини на глобальному рівні.

Міжнародні органи та суди. Одним із основних механізмів захисту прав людини є міжнародні суди, зокрема Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд, а також комітети ООН, які стежать за виконанням міжнародних стандартів прав людини в окремих країнах. Судові органи забезпечують правову відповідальність за порушення прав людини, що дозволяє притягнути до відповідальності держави та індивідів, які порушують ці права [2, с. 109].

ООН та її органи. Організація Об'єднаних Націй є основним органом, що сприяє захисту прав людини через численні агентства та комітети, серед яких Комітет з прав людини, який контролює виконання міжнародних пактів, та Рада з прав людини ООН, що аналізує порушення прав людини та надає рекомендації.

Незважаючи на розроблені міжнародні інструменти для захисту прав людини, існує низка проблем у їх ефективному застосуванні:

Політичні та економічні інтереси держав. Держави часто ставлять свої політичні чи економічні інтереси вище міжнародних зобов'язань щодо прав людини. Це може призводити до того, що навіть у випадках явних порушень прав людини міжнародні органи не можуть ефективно діяти через відсутність підтримки з боку потужних держав.

Недостатня правозастосовна сила міжнародних судів. Багато міжнародних судів, зокрема Європейський суд з прав людини, мають обмежену юрисдикцію та залежні від співпраці держав. Це означає, що навіть якщо суд ухвалює рішення, держава може відмовитися виконати його.

Порушення прав людини в умовах війни та збройних конфліктів. В умовах збройних конфліктів порушення прав людини, зокрема військові злочини, злочини проти людяності та геноцид, стають одними з

найбільших викликів для міжнародного права. Міжнародне гуманітарне право, яке регулює захист цивільних осіб і воєнних полонених, має значний вплив, однак реалізація цих норм часто зустрічається з перепонами через порушення з боку держав чи бойових груп [1, с. 16].

Для покращення ефективності захисту прав людини в міжнародному праві необхідно:

Посилення міжнародної співпраці. Для ефективного захисту прав людини важливо, щоб держави сприяли міжнародним інститутам та виконували свої зобов'язання перед міжнародним співтовариством.

Удосконалення механізмів правозастосування. Це включає розширення юрисдикції міжнародних судів та створення нових інструментів для забезпечення ефективного виконання рішень міжнародних органів.

Забезпечення прав людини в умовах нових викликів. В умовах глобалізації та технологічних змін важливо адаптувати міжнародні механізми до нових реалій, таких як захист прав людини в умовах цифрових технологій, змін клімату та міграції.

Отже, захист прав людини є важливою складовою міжнародного правопорядку. Міжнародне право створює механізми та інструменти, які дозволяють захищати права людини, але для цього необхідна активна співпраця між державами, а також ефективне виконання міжнародних зобов'язань. Незважаючи на численні виклики, процес розвитку та вдосконалення правозахисних механізмів триває, і важливо, щоб міжнародне співтовариство продовжувало робити кроки для забезпечення справедливості та прав людини у всьому світі.

Список використаних джерел:

1. Репецький В. М., Лисик В. М., Мікієвич М. М. та ін. Міжнародне публічне право: підручник / за ред. В. М. Репецького. 2-ге вид., стер. Київ : Знання, 2022. 358 с.
2. Мицик В. В., Буроменський М. В., Буткевич О. В. та ін. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. Т. 1. / за ред. В. В. Мицика. Харків, 2019. 287 с.

*Дибач Анастасія,
студентка I курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гуменюк Тетяна,
професор кафедри права та публічного управління,
доктор історичних наук, професор,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний світ перебуває на етапі масштабної цифрової трансформації, яка охоплює всі сфери суспільного життя, включно з правовою системою. Адже «держава, активна щодо «цифровізації» країни, – це держава, яка починає «цифровізацію з себе» [1]. Цифровізація відкриває нові можливості для підвищення ефективності правозастосування, забезпечення доступності правосуддя та зміцнення суспільної безпеки. Однак поряд із позитивними змінами цифровізація породжує низку викликів і загроз. У зв'язку з цим постає необхідність удосконалення нормативно-правової бази, яка регулює цифрові процеси, а також створення ефективних механізмів запобігання новим загрозам суспільній безпеці.

Цифровізація правової системи передбачає інтеграцію цифрових технологій у всі аспекти правової діяльності, що сприяє підвищенню ефективності, доступності та прозорості правових процесів. Це дозволяє оптимізувати процеси, зменшити бюрократичні перепони та забезпечити більш оперативний доступ громадян до правової допомоги. Наприклад, електронний документообіг спрощує обмін інформацією між учасниками правових відносин, знижує витрати часу та ресурсів на обробку документів. Однак, як було сказано вище, цифровізація ставить перед правовою системою нові виклики, зокрема щодо захисту персональних даних, кібербезпеки та адаптації законодавства до швидкозмінюваних технологічних реалій. Необхідно розробляти та впроваджувати правові механізми, які б забезпечували баланс між інноваціями та захистом прав і свобод громадян. Загалом в Україні вже

багато років проводиться законодавча робота в напрямку запровадження цифровізації правової системи, але найбільше змін відбулось після пандемії COVID-19. 3 березня 2021 року Кабінет Міністрів України затвердив своєю Постановою Національну економічну стратегію на період до 2030 року [2], в якій визначаються орієнтири, принципи та цінності в економічній політиці, і серед них вказується на необхідність подальшого розвитку ефективної цифрової сервісної держави. Того ж дня Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей і затвердив план заходів щодо її реалізації [3]. В документі вказується, що опанувавши цифрові навички, кожен українець зможе отримувати державні послуги онлайн, якісно підвищити рівень життя, впевнено користуватися соціальними мережами та Інтернетом. Сьогодні такі сфери життєдіяльності, як медицина, політичні процеси, безпека, освіта, транспорт, адміністративні послуги та підприємництво, неможливо уявити без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Тому процеси подальшої розробки цифровізації суспільства повинні містити основні інструменти й технології побудови ефективної цифровізації, з урахуванням результатів для українського суспільства й економіки. Дослідження методичних підходів щодо побудови моделей трансформації цифрової економіки та суспільства, вивчення міжнародної правової практики та аналіз сучасного українського законодавства є досить актуальними, оскільки надають можливість запровадити у вітчизняну систему права прогресивні та ефективно відпрацьовані правові приписи та інструменти [4].

На даний момент в Україні існує мобільний застосунок «Дія», який надає громадянам можливість здійснювати низку правових дій безпосередньо зі смартфона. Також у зв'язку із воєнним станом країни та постійною мобілізацією, Міністерством оборони України було розроблено додаток для призовників, військовозобов'язаних та резервістів – «Резерв+». Отож, як цифровізація правової системи впливає на суспільну безпеку? Насамперед вона чудово допомагає в боротьбі із корупцією та шахрайством. Наприклад, електронні реєстри та бази даних забезпечують відкритий доступ до інформації про державні рішення, судові процеси та правові акти (наприклад, «Єдиний державний реєстр судових рішень»); блокчейн-технології у правових процесах забезпечують незмінність юридичних записів та договорів; системи електронного декларування (Національне агентство з питань

запобігання корупції) забезпечують громадський контроль за доходами чиновників.

Хоч і цифровізація правової системи відкриває нові можливості для підвищення ефективності та доступності правосуддя, цей процес супроводжується низкою проблем, які можна розділити на дві основні категорії: технічні та юридичні. До технічних можемо віднести питання кібербезпеки, адже зі збільшенням обсягу цифрових даних зростають загрози кібербезпеці, включаючи атаки на цифрові системи та крадіжки даних. Наприклад, в Україні 19 грудня сталася наймасштабніша кібератака на державні реєстри. Внаслідок атаки тимчасово було призупинено роботу Єдиних та Державних реєстрів, які перебувають у компетенції Міністерства юстиції України [5]. Щодо цього варто зазначити, що 27 березня 2025 р. Верховна Рада ухвалила законопроект, спрямований на посилення захисту держреєстрів. Документ передбачає зміцнення національної системи кіберзахисту, розширює повноваження спеціалізованих структур із залученням фахівців з приватного сектору, а також запроваджує комплексну систему реагування на кібератаки у відповідності до європейських стандартів кібербезпеки [6]. Щодо юридичних аспектів, швидкий розвиток цифрових технологій випереджає темпи оновлення законодавства. Це створює правові прогалини та невизначеності, які можуть бути використані зловмисниками. Необхідно розробляти та впроваджувати нові нормативно-правові акти, що враховують специфіку цифрового середовища.

Щоб зменшити низку небезпек та проблем, пов'язаних із цифровізацією правової системи, необхідно розробляти стратегії для її підтримки в правовій сфері. Створення комплексних стратегій цифровізації є фундаментом для ефективного переходу до цифрових правових процесів. В Україні вже розроблено та схвалено Стратегію здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 р. Цей документ визначає основні напрями та заходи для впровадження цифрових технологій у сфері державних фінансів [7]. Також необхідною умовою для успішної цифровізації є підвищення кваліфікації та цифрової грамотності працівників правової системи. Розробка та впровадження спеціалізованих освітніх програм сприятиме ефективному використанню новітніх інструментів у правозастосовній діяльності. Наприклад, у Європейському Союзі визначено стратегічні

цілі та принципи цифровізації правосуддя, які включають підготовку кадрів та адаптацію освітніх програм до вимог цифрової епохи [8]. Не варто упускати і міжнародне співробітництво у впровадженні новітніх технологій, адже це дозволяє обмінюватися досвідом, впроваджувати передові технології та адаптувати кращі світові практики до національних реалій. Наприклад, Україна та Польща підписали меморандум про співпрацю у сфері цифрових технологій та інновацій, що передбачає спільну роботу над розвитком ІТ-індустрії, електронного урядування та інших напрямів цифровізації [9].

Отже, цифрова інфраструктура стає ключовим чинником у розвитку суспільства та економіки, впливаючи на конкурентоспроможність країни та її здатність забезпечити стійкий економічний та соціальний розвиток. Проте для досягнення успіху в цій галузі необхідно розробляти та впроваджувати ефективні стратегії, що враховують комплексні аспекти цифрової трансформації. Крім того, важливо визначити основні проблеми та виклики, що виникають у процесі розвитку цифрової інфраструктури, і розробити конкретні рекомендації для державних органів та бізнесу щодо їх вирішення. Також важливо підкреслити необхідність постійного аналізу та адаптації стратегій до динамічного характеру технологій та глобальних трендів у цифровому секторі. Лише такий підхід дозволить забезпечити стійкий розвиток та конкурентоспроможність країни в епоху цифровізації [10].

Список використаних джерел:

1. Наджафлі Е. Цифрова держава в контексті правової реформи в Україні: теоретико-правовий аспект. *Право і безпека* : оригін. ст., м. Харків, 19 лют. 2022 р. Харків, 2022. С. 1.
URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.19> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Каб. Міністрів України від 03.03.2021 № №179.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p#Text> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Постанова Каб. Міністрів України від 03.03.2021 № № 167-р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-p#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

4. Хаустова М. Г. Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи. *Право та інновації*. 2022. № 2 (38). С. 7–18.
URL: https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/2cf09751-22a8-4b1e-b4ad-05ac036d49f3/content?utm_source=chatgpt.com
(дата звернення: 26.03.2025)
5. Лаб'як І. Масштабна кібератака на реєстри Мін'юсту: усе про наслідки та винуватців. *TCH*.
URL: <https://tsn.ua/amp/exclusive/masshtabna-kiberataka-na-reyestri-min-yustu-use-pro-naslidki-ta-vinuvatciv-2727621.html> (дата звернення: 27.03.2025).
6. Рада ухвалила законопроект, спрямований на посилення захисту держреєстрів. *Юридична газета online*.
URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/rada-uhvalila-zakonoproekt-spryamovaniy-na-posilennya-zahistu-derzhreestriv.html> (дата звернення: 27.03.2025).
7. Про схвалення стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.11.2021 № N 1467-р : станом на 7 квіт. 2023 р.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr211467>
(дата звернення: 27.03.2025).
8. Єврокомісія визначила стратегічні цілі цифрового розвитку ЄС до 2030 року. *Укрінформ*.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3205020-evrokomisia-viznacila-strategichni-cili-cifrovogo-rozvitku-es-do-2030-roku.html> (дата звернення: 27.03.2025).
9. Україна та Польща підписали меморандум про співпрацю у сфері цифровізації. *Урядовий портал*.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/posyliuiemo-mizhnarodne-partnerstvo-u-sferi-tsyfrovizatsii-ukraina-ta-polshcha-pidpysaly-memorandum> (дата звернення: 27.03.2025).
10. Любченко А. Стратегії держави для сприяння та розвитку цифрової інфраструктури. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування* : Наук. фах. вид. України, м. Сімферополь. Сімферополь, 1918. С. 5.
URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.2/15> (дата звернення: 27.03.2025).

*Дикий Ігор,
студент I курсу магістратури спеціальності
«Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Левкун Тетяна,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат наук з державного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0578-1051>*

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

У сучасних умовах глобальної конкуренції, цифрової трансформації та динамічних змін у світовому технологічному просторі, формування та реалізація ефективної науково-технічної та інноваційної державної політики набуває особливої ваги. Саме ця політика виступає ключовим чинником забезпечення сталого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та інтеграції України до світового науково-технологічного простору.

З огляду на необхідність переходу до економіки знань актуальним є перегляд стратегічних підходів до управління науково-дослідною та інноваційною діяльністю, удосконалення нормативно-правової бази, а також стимулювання співпраці між державою, наукою, бізнесом і освітою. В умовах зовнішніх викликів, зокрема воєнної агресії, посилення ролі науки, техніки та інновацій є важливим елементом національної безпеки, відновлення країни та її подальшого модернізаційного прориву. До того ж дослідження сучасного стану та перспектив розвитку науково-технічної та інноваційної політики є своєчасним і затребуваним як з наукової, так і з практичної точки зору.

Наукова система в її нинішньому вигляді функціонує з початку 1990-х років і зазнала лише незначних змін. Нові виклики, пов'язані з глобалізацією, майбутньою інтеграцією України до ЄС та змінами в ієрархії цілей окремих наукових функцій, викликали необхідність проведення ряду реформ. Цей документ визначає напрямки змін у науковій, науково-технічній та інноваційній політиці до 2030 року. Це не

просто каталог найкращих побажань, оскільки це пов'язано з конкретними змінами в законі – ухваленням нормативно-правового акту про принципи фінансування науки та роботи над удосконаленням законодавства про інноваційну діяльність.

«Науково-технічна діяльність – наукова діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки» [1].

Основними цілями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є:

1. забезпечення наукового обґрунтування визначення стратегічних завдань розвитку економіки та суспільства;
2. досягнення високого рівня розвитку науки і техніки;
3. примноження національного багатства на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
4. створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку шляхом використання сучасних досягнень науки і техніки;
5. зміцнення національної безпеки на основі використання наукових та науково-технічних досягнень;
6. створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
7. забезпечення вільного розвитку наукової та науково-технічної творчості;
8. сприяння розвитку наукової і науково-технічної діяльності у підприємницькому секторі;
9. інтеграція вітчизняного сектору наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок у світовий науковий та Європейський дослідницький простір [1].

Прогресуюча глобалізація та зростання міжнародної конкуренції ставлять перед національною наукою та економікою нові виклики. Вони вимагають, зокрема, розробки таких передумов наукової, науково-технічної та інноваційної політики, які враховуватимуть зміни, що відбуваються у світі. Як наслідок, ефективні дії мають шанси на реалізацію підвищення економічної корисності національної науки, спрямування її на підтримку економічного розвитку країни та підвищення добробуту суспільства.

«Інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на виконання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Інноваційна діяльність, як правило, являє собою цілий комплекс наукових, технологічних, виробничих, організаційних, фінансових і комерційних заходів, сукупність яких призводить до інновацій у вигляді нового або удосконаленого продукту» [2].

На думку В. В. Святогора, «державна інноваційна політика являє собою систему державних заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для ефективного розвитку науково-технічного потенціалу країни як основи її економічного зростання. Головний зміст цієї політики полягає в планомірному регулюванні інноваційної діяльності» [3].

Головним завданням державної інноваційної політики є формування та розвиток ефективної інноваційної системи на загальнодержавному та регіональному рівнях, яка має забезпечувати підтримку інноваційної діяльності, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки та поліпшення якості життя населення. Важливою складовою цього процесу є трансформація економіки від трудомісткої до економіки, що базується на знаннях, а також зміцнення взаємозв'язків між основними компонентами інноваційної екосистеми – науковими установами, освітніми закладами, технологічними структурами, підприємствами, державними та місцевими органами влади, ринковими інститутами та громадськими організаціями. В умовах динамічного посилення глобальної конкуренції змінюється не лише ступінь зацікавленості держави в розвитку інновацій, а й сам підхід до процесів створення, передачі та впровадження нових знань у практичну площину.

Науково-технічна та інноваційна політика держави є ключовим чинником сталого соціально-економічного поступу країни, формування економіки, заснованої на знаннях, та посилення її конкурентоспроможності у світі. В епоху глобалізації та технологічних змін ефективне функціонування інноваційної системи вимагає комплексного стратегічного підходу держави, що передбачає взаємодію науки, освіти, бізнесу та управлінських структур.

Ефективність реалізації науково-технічної політики обумовлена чіткою нормативно-правовою базою, наявністю дієвих механізмів фінансування досліджень та розробок, а також створенням сприятливого інституційного клімату для розвитку підприємництва в сфері високих

технологій. Сприяння передачі технологій, підтримка стартапів, заохочення наукової діяльності та активна участь у міжнародних наукових проєктах є невід’ємними елементами політики, спрямованої на інноваційне перетворення економіки.

Список використаних джерел:

1. Про наукову та науково-технічну діяльність Закон України від 26 лист. 2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Амоша О. І., Антонюк В. П., Землякін А. І. та ін. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення: монографія. НАН України, Інститут економіки промисловості. Донецьк, 2007. 328 с.
3. Святогор В. В. Теоретичні основи державної інноваційної політики і її складників. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. Том 24. Вип. 17. С. 258-271.

*Дідух Карина,
студентка II курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Олександра Пташник,
в. о. завідувача кафедри права та публічного управління,
кандидат соціологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1529-2443>*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Правосуддя в Україні – це ключовий аспект забезпечення правової стабільності та охорони прав громадян. Проте з початком повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 року, Президент України запровадив воєнний стан на території всієї країни відповідним указом №64/2022 «Про введення воєнного стану», який продовжено дотепер. У контексті зазначених обставин особливості судочинства в таких умовах накладають додаткові випробовування, що вимагають адаптації правосуддя до нових реалій. Судова система в Україні стикнулась з численними труднощами, які вплинули на функціональність, ефективність та здатність забезпечити правосуддя.

Введення такого стану в Україні суттєво вплинуло на роботу судової системи, що підтверджується офіційними джерелами. Зокрема, у Верховному Суді акцентують увагу на важливості гарантування громадянам права на справедливий судовий розгляд та обов'язковості дотримання принципу верховенства права, навіть у надзвичайних обставинах воєнного стану. Законодавцем було внесено зміни до Кримінального кодексу України, що передбачають посилення відповідальності за певні злочини, скоєні в умовах воєнного стану, а також введено нові види злочинів, серед яких колабораційна діяльність та допомога державі-агресору [1].

До того ж частина судів України призупинила свою діяльність через інтенсивні бойові дії та перебування під тимчасовою окупацією. Втім, суди, що розташовані на звільнених територіях, поволі відновлюють

свою діяльність. У зв'язку з цим було змінено територіальну підсудність судових справ з метою гарантування безперебійності здійснення правосуддя [1].

Необхідно зазначити, що відповідно до частини першої статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» повноваження судів не можуть бути припиненими [2].

Процесуальні особливості судочинства в Україні під час воєнного стану відрізняються багатоаспектністю, що зумовлено потребою оперативно реагувати на виклики, породжені збройним конфліктом, які визначаються законодавством:

1. Дистанційне судочинство: згідно з частиною сьомою статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом [3].

Це дає нам змогу усвідомити, що задля безпеки учасників процесу та працівників суду, а також для гарантування безперервного здійснення правосуддя, можливе використання засобів відеоконференцзв'язку для проведення судових засідань.

2. Гарантування права на судовий захист: навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на звернення до суду не може бути обмежене [4]. Судові органи продовжують свою роботу з розгляду справ, таким чином забезпечуючи громадянам можливість отримати доступ до правосуддя.

3. Безперервність функціонування правосуддя: згідно з положеннями статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», здійснення правосуддя на територіях, де оголошено такий стан, є компетенцією винятково судових інстанцій, утворених на підставі Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняються [2].

4. Кадрове забезпечення суддів: відповідно до Конституції України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів», правосуддя здійснюють суди, котрим належить обов'язок гарантувати справедливий та відкритий розгляд справ протягом розумного строку [3].

5. Територіальна підсудність: у разі неможливості здійснення правосуддя через бойові дії або окупацію Верховний Суд має повноваження змінювати територіальну підсудність судових справ у таких ситуаціях [3].

Варто зауважити, що виконання судових рішень також зазнало певних змін, основною метою яких є адаптація процедур примусового виконання до надзвичайних обставин та забезпечення стабільної правової системи. Зокрема, 6 травня 2023 року набув чинності Закон України № 3048-ІХ, який вносить зміни до законів «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

Основні положення цього Закону включають:

1. Заміщення приватних виконавців: якщо приватний виконавець припиняє свою діяльність, його може замінити інший приватний виконавець з іншого виконавчого округу, за умови, що офіс останнього не розташований на територіях активних бойових дій або тимчасово окупованих.

2. Спрощення процедур припинення діяльності: приватний виконавець має право припинити свою діяльність, якщо у нього є незавершені виконавчі провадження, за умови, що попередньо вирішено питання про його заміну. Укладення договору про заміну в таких випадках не потребує погодження зі стягувачем.

3. Контроль за відсутністю виконавців: якщо приватний виконавець відсутній понад 10 днів без повідомлення, Рада приватних виконавців України за пропозицією Міністерства юстиції або з власної ініціативи може вжити заходів щодо його заміщення.

4. Фінансові операції боржників: фізичні особи-боржники, на кошти яких накладено арешт, мають право здійснювати видаткові операції з поточних рахунків на суму, що не перевищує двох мінімальних заробітних плат на місяць, а також сплачувати податки та збори, не зважаючи на такий арешт.

5. Обмеження щодо виконавчих написів нотаріусів: на період воєнного стану забороняється відкриття виконавчих проваджень на підставі виконавчих написів нотаріусів, вчинених на кредитних договорах, які не були нотаріально посвідчені [5].

Отже, з моменту введення воєнного стану правозахисники та представники судової системи зіткнулись з необхідністю швидко адаптуватися до змін у законодавстві, які регулюють судовий процес та введення нових механізмів для забезпечення правосуддя в умовах кризи. Найбільше це торкнулось дотримання процесуальних норм, котрі регулюють судові процеси та можуть бути призупинені або змінені з міркувань безпеки та оборони держави.

Список використаних джерел:

1. Чернілевська К. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану 25.05.2022 р. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu?utm_source=chatgpt.com
2. Про правовий режим в умовах воєнного стану: Закон України редакція від 08.02.2025р. Документ 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2015. №28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України редакція від 26.03.2025р. Документ 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2016. №545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
4. Конституція України: станом на 02.04.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану: Закон України редакція від 11.04.2023р. Документ 3048-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2023. №68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3048-20#Text>

*Довжанський Максим,
студент I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Левкун Тетяна,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат наук з державного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0578-1051>*

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

В умовах сучасної трансформації публічного управління та реалізації євроінтеграційного курсу України питання вдосконалення інституційно-правових засад державної служби набуває особливої значущості. Ефективна державна служба є ключовим елементом інституційної спроможності держави, її здатності забезпечувати належне виконання функцій, реалізацію стратегічних реформ та захист публічних інтересів. Саме тому формування професійного, політично неупередженого та підзвітного державного апарату є одним із пріоритетних напрямів державної політики.

На сучасному етапі вітчизняна модель державної служби перебуває у процесі поступової модернізації, що зумовлює необхідність системного аналізу чинного законодавства, інституційних механізмів її реалізації та узгодження з європейськими стандартами. Зокрема, важливо дослідити питання правового статусу державного службовця, принципів публічної служби, організаційної структури, інструментів добору, просування по службі, етики та відповідальності в межах адміністративного права.

«Конституційно-правовими засадами державної служби є законодавство України у сфері державного управління, яке базується на Конституції України та міжнародних правових нормах, ратифікованих в Україні. Законодавче забезпечення управління державною службою реалізується шляхом прийняття в установленому порядку уповноваженими суб'єктами нормативно-правових актів, що регулюють

управління, організацію й функціонування державної служби, є ієрархічною системою, усі елементи якої є взаємопов'язаними та взаємодіючими» [1].

Державна служба в сучасному правовому дискурсі розглядається, з одного боку, як інституційний результат розвитку демократичної державності, а з іншого – як її структурна і функціональна характеристика. Її роль і призначення трансформуються відповідно до того, яку модель державного управління реалізує держава – соціально орієнтовану чи обмежену в своїх функціях. Визначальними факторами, що впливають на ці зміни, є історичні традиції, політична культура, рівень соціально-економічного розвитку, зміст урядових стратегій, а також ідеологічні засади політичних сил, які формують владну вертикаль.

У правовій площині державна служба становить особливу категорію осіб, які здійснюють публічну діяльність на основі норм публічного або приватного права відповідно до законодавчо визначених завдань. Ця діяльність реалізується в межах певної системи цінностей, процедур і правил, основною метою якої є забезпечення належного функціонування державного механізму та обслуговування потреб суспільства.

Смисловим підґрунтям існування (*raison d'être*) інституту державної служби є її місія, що ґрунтується на таких ключових принципах, як: вірність конституційним засадам і дотримання верховенства права, політична нейтральність, об'єктивність і неупередженість, інституційна лояльність, професійна сталість, надійність та компетентність, а також рівність доступу до державної служби й конкурентоорієнтованість процедур добору персоналу. Всі ці чинники забезпечують виконання стратегічної мети державної служби – ефективного служіння громадянам та якісного виконання функцій публічного управління.

Метою Закону України «Про державну службу» стало визначення стратегічних напрямів модернізації державної служби й удосконалення правового регулювання системи державної служби, її елементів відповідно до європейських принципів ефективного врядування [2].

«Суть державної служби полягає у здійсненні подальшого конкретного розподілу влади в державній адміністрації, або принаймні державній адміністрації, між керівництвом і постійною, професійною державною службою, набраною на політичній основі або принаймні політично уповноваженою і, отже, змінною відповідно до правил демократичної гри» [3].

Створення професійної державної служби, незалежної від політичної влади та обраної шляхом демократичних виборів, є правильним за умови, що посадовці також поважають і підтримують принципи демократії. Здійснюючи надані їм повноваження, вони повинні діяти відповідно до політики уряду, якому вони служать, і усвідомлювати, що остаточною влада належить тим, кого обрала громадськість.

Таким чином, інституційно-правові підвалини державної служби в Україні формують комплексну та мінливу систему, що поєднує в собі правові положення, організаційні засади й управлінські інструменти, метою яких є результативна робота публічної адміністрації. У процесі змін державного управління особливого значення набуває забезпечення професійності, політичної неупередженості, чесності та спрямованості на служіння народу як головних принципів публічної служби.

Законодавче врегулювання державної служби має відповідати не тільки національним потребам, а й брати до уваги європейські норми належного врядування, відкритості, підзвітності та дієвості. Створення інституційного підґрунтя державної служби передбачає чітке розмежування функцій політичного керівництва та професійного корпусу державних службовців, що є гарантією стабільності та безперервності управлінських процесів.

Список використаних джерел:

1. Ківалов С. В., Біла-Тіунова Л. Р. Публічна служба в Україні: підручник. Одеса : Фенікс, 2009. 688 с.
2. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>. (дата звернення: 01.04.2025).
3. Izdebski H. Fundamenty współczesnych państw. Warszawa, 2007. 496 s.

Дорошенко Олександра,
*студентка II курсу спеціальності «Соціальне забезпечення»,
ЗВО «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*
Науковий керівник:
Данилевич Наталія,
*доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом,
кандидат технічних наук, доцент,
ЗВО «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2321-0487>

СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Соціальна робота в сільській місцевості має специфічні особливості, що відрізняють її від міського середовища. Географічна ізоляція, обмежений доступ до ресурсів та демографічні особливості створюють унікальні виклики, які потребують спеціалізованих підходів до організації соціальної роботи на селі.

Основна мета соціальної роботи в сільській місцевості – вносити соціальні зміни в життя людини, її сім'ї, життя соціальної спільноти. Всі засоби соціальної роботи на селі мають бути використані задля досягнення благополуччя сільського жителя, розвитку ресурсів для задоволення індивідуальних, групових і суспільних потреб [1].

Сільські території характеризуються рядом соціально-демографічних особливостей, що впливають на організацію та здійснення соціальної роботи:

- Старіння населення: значна частка людей похилого віку, які потребують спеціалізованої підтримки та догляду.
- Міграція молоді до міст: призводить до зменшення трудових ресурсів та зміни вікової структури населення.
- Низька густота населення: ускладнює доступність соціальних послуг для всіх категорій населення.
- Традиційний уклад життя: вимагає врахування місцевих звичаїв, традицій та моделей поведінки при наданні соціальних послуг.

- **Обмежений доступ до інфраструктури:** обмежує можливості для соціальної інтеграції та самореалізації мешканців сіл.

Порівняно з міськими умовами, соціальна робота на селі має ряд специфічних особливостей: багатофункціональність діяльності соціальних працівників – один фахівець часто виконує функції, які в місті розподілені між кількома спеціалістами; обмежена кількість фахівців – дефіцит кваліфікованих спеціалістів з соціальної роботи в сільській місцевості; територіальна розпорошеність клієнтів – соціальний працівник обслуговує клієнтів, які проживають на значній відстані один від одного; обмежений доступ до спеціалізованих послуг – відсутність або недостатність спеціалізованих центрів та установ соціального захисту; тісні соціальні зв'язки – висока соціальна видимість та тісні міжособистісні стосунки між членами громади впливають на конфіденційність та доступність послуг; ресурсні обмеження – нестача матеріально-технічних ресурсів для повноцінної реалізації соціальних програм.

У сільській місцевості виділяють наступні пріоритетні цільові групи для соціальної роботи: люди похилого віку, особливо самотні; сім'ї з дітьми, зокрема багатодітні та неповні; особи з інвалідністю; безробітні; внутрішньо переміщені особи; ветерани та їх сім'ї; сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах; підлітки та молодь групи ризику.

Характеристику факторів, що впливають на активізацію соціальної роботи на селі наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика факторів, що впливають на активізацію соціальної роботи в сільській місцевості

Фактор	Характеристика змісту
Інституційні	<i>Децентралізація та розвиток місцевого самоврядування:</i> • Посилення повноважень територіальних громад; • Можливість створення власних програм соціального захисту.
	<i>Розвиток мережі соціальних служб:</i> • Створення центрів надання соціальних послуг; • Впровадження мобільних соціальних служб.
	<i>Впровадження інноваційних форм роботи:</i> • Інтегровані моделі надання послуг; • Кейс-менеджмент; • Дистанційні форми підтримки.

Економічні	<i>Економічний розвиток сільських територій:</i> • Диверсифікація сільської економіки; • Створення нових робочих місць.
	<i>Бюджетне фінансування та залучення грантових коштів:</i> • Цільове фінансування програм соціального захисту; • Грантові програми для громадських організацій; • Соціальне підприємництво.
Соціально-культурні	<i>Розвиток соціальної згуртованості громади:</i> • Посилення соціального капіталу; • Активізація місцевих ініціатив та волонтерства.
	<i>Подолання соціальної стигматизації:</i> • Інформаційно-просвітницька робота; • Забезпечення інклюзивності в громадському житті.
	<i>Розвиток людського потенціалу громади:</i> • Підвищення освітнього та культурного рівня; • Розширення можливостей для самореалізації молоді.
Технологічні	<i>Цифровізація соціальних послуг:</i> • Електронні сервіси соціального захисту; • Телемедицина та дистанційне консультування.
	<i>Розвиток транспортної інфраструктури та доступ до ІКТ:</i> • Забезпечення доступності соціальних установ; • Покриття сільських територій інтернетом; • Підвищення цифрової грамотності населення.

Соціальна робота в сільській місцевості потребує комплексного підходу з урахуванням інституційних, економічних, соціально-культурних та технологічних факторів. Ключовими напрямками розвитку є формування інтегрованої системи послуг, посилення кадрового потенціалу, залучення ресурсів громади та впровадження інновацій. Успішна активізація соціальної роботи можлива за умови тісної співпраці між органами місцевого самоврядування, соціальними службами, громадськими організаціями, бізнесом та активними членами громади.

Список використаних джерел:

1. Кравченко О. О., Скочко М. О. Особливості соціальної роботи у сільській місцевості. *Вісник Українсько-туркменського культурно-*

освітнього центру: міждисциплінарний науковий збірник. 2018. № 2. Т. 1. С. 104–110.

УДК 351

Дроняк Василь,
*студент I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Лис Андрій,
*старший викладач кафедри права та публічного управління,
кандидат наук з державного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7082-1020>

ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Сучасні реалії, пов'язані з повномасштабною військовою агресією проти України, зумовили суттєве загострення екологічної ситуації та поставили нові виклики перед системою державного управління у сфері охорони довкілля. Воєнні дії спричинили масштабне забруднення природного середовища, руйнування екосистем, об'єктів критичної інфраструктури, а також створили загрозу екологічній безпеці як на національному, так і на транснаціональному рівнях.

Водночас питання формування ефективної державної екологічної політики набуває особливої ваги у процесі планування післявоєнного відновлення. Відновлення країни не може бути здійснене без урахування екологічної складової, інтеграції принципів сталого розвитку та дотримання міжнародних екологічних зобов'язань. У цих умовах надзвичайно важливо забезпечити інституційну спроможність органів державної влади реагувати на екологічні ризики, удосконалити нормативно-правове забезпечення та запровадити ефективні механізми оцінки і моніторингу впливу війни на довкілля.

Європейський Союз відіграє ключову роль у міжнародних екологічних переговорах. Він є учасником багатьох глобальних, регіональних або субрегіональних багатосторонніх екологічних угод з широкого кола тем, таких як збереження природи та біорізноманіття, зміна клімату і транскордонне забруднення повітря або води. ЄС допоміг розробити кілька важливих міжнародних угод, ухвалених на рівні ООН у 2015 році, таких як Порядок денний сталого розвитку до 2030 року (17 глобальних ЦСР і 169 пов'язаних цілей), Паризька кліматична угода та Сендайська рамкова програма для зниження ризику стихійних лих. Він також став учасником Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), підкреслюючи свою відданість біорізноманіттю та припиненню торгівлі дикими видами.

Екологічна політика ЄС базується на чотирьох принципах:

- запобіжний захід: якщо дія чи політика може завдати шкоди навколишньому середовищу чи здоров'ю населення, і немає наукової впевненості щодо її наслідків, дію не слід застосовувати, доки не будуть надані додаткові докази;
- запобігання: має на меті запобігти екологічній шкоді, а не просто реагувати на неї. Це вимагає вжиття превентивних заходів, щоб передбачити та уникнути екологічної шкоди;
- видалення забруднення в джерелі: якщо шкода навколишньому середовищу вже сталася, забруднювач зобов'язаний вжити відповідних заходів для її усунення в місці виникнення;
- «забруднювач платить»: якщо шкода вже сталася, забруднювач зобов'язаний вжити відповідних заходів для її усунення та покриття витрат. Цей принцип реалізовано в Директиві про екологічну відповідальність, метою якої є запобігання або іншим чином відшкодування шкоди навколишньому середовищу, охоронюваним видам і природним середовищам існування, а також шкоди воді та ґрунту [1].

Аналізуючи ці погляди, можна зробити висновок, що екологічна політика – це свідома діяльність держави, метою якої є раціональне формування навколишнього середовища шляхом його відповідного використання та охорони відповідно до відомих природних, економічних і соціальних законів. Процес відокремлення екологічної політики прискорився шляхом її пов'язання з соціальною політикою.

У 1972 році в Стокгольмській декларації Конференції ООН вперше було використано термін «екологічна політика». У ній зазначено, що «місцеві та державні органи влади відповідають за відповідну екологічну політику в межах їх юрисдикції» [2]. В Україні термін «екологічна політика» став досить поширеним, і вже у 1991 р. вживався в державних документах.

«Якщо до повномасштабного вторгнення наслідки такого ставлення до довкіллевих питань видавались для більшості не такими очевидними, то станом на зараз ситуація зовсім інша. Війна, розв'язана РФ на території України, ставить нашу державу перед вибором: або наша воєнна та повоєнна політика якісно змінюється, Україна імплементує європейські стандарти, напрацьовує якісне правове поле, забезпечує інституційну спроможність відповідних органів влади і потенційно стає членом ЄС, має змогу відшкодовувати шкоду, завдану довкіллю в ході війни, у національних і міжнародних судах, або ж ні, а ми продовжуватимемо просуватися вгору до лідерства в корупційних рейтингах, рейтингах проблемності доступу до питної води та смертності через забруднення довкілля» [3].

В умовах збройної агресії проти України формування та реалізація ефективної державної екологічної політики набула надзвичайно важливого значення. Військові дії призвели до безпрецедентних екологічних викликів, що проявляються в забрудненні повітря, ґрунтів та водних ресурсів, руйнуванні природних екосистем і виникненні нових ризиків для здоров'я населення та біорізноманіття. Тому екологічна політика держави має трансформуватися відповідно до нових реалій, поєднуючи завдання екологічної безпеки, сталого розвитку та соціально-економічного відновлення.

Таким чином, нагальною потребою є розробка системного та міждисциплінарного підходу до відбудови екологічної сфери після війни, що передбачає посилення інституційної спроможності держави, узгодження законодавства з вимогами ЄС, активізацію екологічної дипломатії та залучення міжнародної підтримки. Особливої уваги вимагає створення єдиного реєстру екологічних збитків, впровадження прозорих механізмів компенсації шкоди довкіллю та оцінка кумулятивного впливу збройного конфлікту.

У процесі післявоєнного відновлення ключовим завданням є інтеграція екологічних принципів у всі сфери державної політики – від енергетики до інфраструктури. Державна екологічна політика має не лише реагувати на наслідки війни, а й відігравати провідну роль у

побудові нової моделі економічного розвитку, яка базується на засадах екологічної стійкості, «зеленій» трансформації та технологічних інноваціях.

Список використаних джерел:

1. Polityka ochrony środowiska: ogólne zasady i podstawowe ramy. URL: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_2.5.1.pdf (дата звернення: 01.04.2025).
2. Górka K., Poskrobko B., Radecki W. Ochrona środowiska. Problem y społeczne, ekonomiczne i prawne. PWN. Warszawa, 1995. 320 s.
3. Воєнна та повоєнна екологічна політика України: реалії та перспективи. URL: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2023/09/Ukr_EPL_07_Environmental-Policy_Ukraine.pdf (дата звернення: 01.04.2025).

УДК 342.34:316.3(477)

Дутчак Аліна,
*студентка II курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Гуменюк Тетяна Іванівна,
*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Одним із визначальних принципів правової держави є принцип забезпечення державою прав і свобод людини і громадянина. Це обумовлено тим, що однією з цілей існування правової держави є створення реальних умов реалізації прав і свобод людини і громадянина. Теорія правової держави виходить з того, що саме правова держава є механізмом організації державної влади, який забезпечує повне гарантування й усебічний захист прав і свобод особи у суспільстві.

Слід мати на увазі, що нині переважна більшість розвинутих країн визнає права людини загальнолюдською цінністю, що підлягає забезпеченню, охороні та захисту з боку держави. При цьому орієнтовний перелік прав і свобод людини і громадянина, притаманних особі, реалізацію яких покликана забезпечити правова держава, міститься в низці міжнародних актів. Центральне місце з-поміж цих актів посідають: Загальна декларація прав людини, затверджена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародний пакт про цивільні та політичні права, прийнятий на XXI сесії Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966 р. Права і свободи особи виступають критерієм формування меж державного втручання у суспільні й особисті справи, а обов'язки визначають компетенцію та повноваження держави (її органів і посадових осіб) щодо особи, а здебільшого характер і форму впливу держави на неї.

Ще одним принципом правової держави, який розвиває принципи верховенства права та забезпечення державою прав і свобод людини та громадянина, є принцип верховенства закону. Він передбачає, з одного боку, що закон займає вищий шабель у системі законодавства держави, а з другого, що суб'єкти суспільних відносин (в тому числі держава) мають у своїй діяльності насамперед керуватись приписами, що містяться у законі [1, с. 13].

Громадянське суспільство й правова держава тісно пов'язані між собою. Чим розвинутіше громадянське суспільство, тим ефективніший соціальний захист індивіда, тим ширші його можливості для самореалізації в різних сферах життєдіяльності суспільства. А це, в свою чергу, впливає зі ступеня регламентації державою суспільного життя. Характер взаємодії держави і громадянського суспільства визначає не лише правову соціальну захищеність особи, а й рівень розвитку самого громадянського суспільства, його гуманістичну спрямованість і демократизм, що передбачає, відповідно, розвинутість соціальних рухів, територіальних спільнот, культурних національних товариств та ін. [2].

Формування громадянського суспільства і правової держави є одним із засадничих завдань сучасного суспільного життя в Україні. Зміст складних трансформаційних процесів пов'язаний з визначенням правових основ життєдіяльності громадянського суспільства і держави, розвитком громадянської свободи і соціальної активності, утвердженням демократії.

Сильною стороною соціально-правової держави є визнання, дотримання і захист життєво важливих для кожної людини соціальних прав. Проте державу можна назвати соціальною за умови, що розроблено та нормативно закріплено механізми реалізації соціальних прав особи, функціонує розвинене громадянське суспільство, здатне контролювати публічну владу. Початкові кроки в цьому напрямі було здійснено в результаті євроінтеграції України та прагнення до адаптації законодавства ЄС. Але у перспективі важливим засобом становлення та закріплення умов соціально-правової держави може стати прийняття Соціального кодексу, який би містив не декларативні норми, а реальні гарантії високого рівня соціального захисту населення [3, с. 41].

Правову державу не можна побудувати, обмежившись прийняттям законів. Крім демократичного, прогресивного законодавства, необхідно забезпечити систему суворого додержання і виконання законів усіма суб'єктами: державою, державними органами, суспільними організаціями, посадовими особами і громадянами. Це особливо важливо в умовах перехідного періоду, коли нарівні з попередніми формами суспільних відносин розвиваються нові. Поряд з удосконаленням законодавства не менш важливою умовою побудови правової держави є підвищення якості юридичної практики, яка, у свою чергу, залежить від правової, професійної культури тих, хто створює і застосовує законодавство.

Список використаних джерел:

1. Кліменчук О. О. Проблемні аспекти реалізації принципів соціально-правової держави в Україні. 2018. 34 с. URL: <https://pravo.khmnu.edu.ua/wp>
2. Кравчук С. Й. Формування соціально-правової держави в Україні відповідно до європейської правової системи: проблемні аспекти та шляхи їх реалізації. 2021. URL: <https://khmnu.edu.ua>
3. Мельник Г. І. Перспективи становлення України як соціально-правової держави. С. 39-41. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/3947-5/1/%d0%9c%d0%b5%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%93.%d0%86..pdf>

Дячук Василь,
студент II курсу бакалаврату, Юс-23-2,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК УНІКАЛЬНА ПРАВОВА СИСТЕМА

Право Європейського Союзу (ЄС) є унікальною правовою системою, яка поєднує елементи міжнародного та національного права. Воно формується на основі різних джерел, які поділяються на основні, похідні та неписані. Кожен тип джерел має свої особливості та впливає на функціонування правової системи ЄС. У цій тезі розглядаються основні, похідні та неписані джерела права ЄС, а також механізми дії норм права ЄС у національних правових системах держав-членів.

Основні джерела права ЄС включають договори, які є фундаментом правової системи Союзу. До них належать: Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1992), який визначає цілі, принципи та інституційну структуру ЄС; Договір про функціонування Європейського Союзу (Лісабонський договір, 2007), який регулює компетенції ЄС та механізми прийняття рішень; та Хартія фундаментальних прав ЄС (2000), яка закріплює основні права та свободи громадян ЄС. Ці договори мають найвищу юридичну силу в правовій системі ЄС. Вони визначають компетенції інституцій Союзу, права та обов'язки держав-членів, а також принципи взаємодії між ЄС та національними правовими системами [1].

Похідні джерела права ЄС включають правові акти, які приймаються інституціями Союзу на основі договорів. До них належать регламенти,

директиви, рішення, рекомендації та висновки. Регламенти є актами загального застосування, які мають пряму дію у всіх державах-членах, що означає, що вони набувають чинності без необхідності трансформації у національне законодавство. Це робить їх найпотужнішим інструментом гармонізації права в межах ЄС. Директиви, на відміну від регламентів, встановлюють цілі, які повинні бути досягнуті державами-членами, але залишають їм свободу у виборі форм та методів реалізації. Це дозволяє враховувати національні особливості, але водночас вимагає від держав прийняття відповідних законодавчих заходів для їх імплементації. Рішення є обов'язковими для конкретних суб'єктів, яких вони стосуються, і можуть бути спрямовані на держави-члени, юридичні або фізичні особи. Вони мають індивідуальний характер і часто використовуються для вирішення конкретних питань або ситуацій. Рекомендації та висновки не мають обов'язкової сили, але відіграють важливу роль у формуванні політики ЄС, оскільки вказують на бажані напрямки дій або пропонують інтерпретацію існуючих норм. Вони часто слугують основою для подальшого прийняття обов'язкових актів або сприяють узгодженню позицій держав-членів. У сукупності похідні джерела права ЄС забезпечують гнучкість та ефективність правового регулювання, дозволяючи інституціям ЄС оперативно реагувати на нові виклики та потреби інтеграційного процесу [2].

Неписані джерела права ЄС включають загальні принципи права, які визнаються Судом ЄС. До них належать принципи верховенства права, пропорційності, правової впевненості та захисту основних прав. Ці принципи доповнюють договори та похідні джерела, забезпечуючи гнучкість та адаптацію правової системи ЄС до нових викликів. Суд ЄС відіграє ключову роль у визначенні та застосуванні неписаних джерел права, що робить його важливим елементом правової системи Союзу.

Дія норм права ЄС у національних правових системах держав-членів забезпечується через принципи прямої дії та верховенства права ЄС. Пряма дія означає, що норми права ЄС можуть застосовуватися безпосередньо в національних судах. Верховенство права ЄС означає, що у разі конфлікту між національним законодавством та правом ЄС пріоритет мають норми ЄС. Ці принципи забезпечують єдність та ефективність правової системи ЄС, а також захищають права громадян Союзу.

Однією з головних проблем є забезпечення дотримання норм права ЄС у всіх державах-членах. Деякі країни можуть порушувати принципи верховенства права, що призводить до конфліктів із інституціями ЄС. Для вирішення таких проблем ЄС використовує механізми санкцій, включаючи призупинення права голосу в Європейській раді. Крім того, Суд ЄС відіграє важливу роль у забезпеченні дотримання норм права ЄС через розгляд справ, пов'язаних із порушеннями договорів.

Перспективи розвитку права ЄС пов'язані з поглибленням інтеграції у сферах оборони, енергетики та цифрових технологій. Однак для цього необхідно знайти компроміс між інтересами всіх держав-членів, враховуючи їхні різні економічні, політичні та культурні особливості. У контексті цих викликів право ЄС продовжує еволюціонувати, адаптуючись до нових реалій та потреб суспільства. Основні напрями розвитку включають оборонну інтеграцію, де зростаюча загроза зовнішніх викликів змушує ЄС активізувати співпрацю у сфері безпеки та оборони, зокрема через створення спільних оборонних механізмів, таких як Постійна структурована співпраця (PESCO), та розвиток європейської оборонної промисловості. Право ЄС у цій сфері має забезпечити баланс між національним суверенітетом і спільними європейськими інтересами. Енергетична політика також є ключовим пріоритетом, зокрема у контексті енергетичної безпеки та переходу до «зелених» джерел енергії [3].

Право ЄС розвивається у напрямку забезпечення стабільності енергопостачання, зменшення залежності від третіх країн та реалізації «Зеленої угоди» (European Green Deal), що включає прийняття нових регламентів і директив, спрямованих на зменшення викидів парникових газів, розвиток відновлюваної енергетики та забезпечення енергоефективності. Цифрова трансформація є ще одним важливим напрямком, де право ЄС має регулювати такі сфери, як штучний інтелект, кібербезпека, захист даних та цифрові ринки. Це включає прийняття таких актів, як Регламент про штучний інтелект (AI Act) та Директива про кібербезпеку (NIS2), які мають забезпечити безпеку, прозорість та конкурентоспроможність у цифровій економіці. Право ЄС є унікальною правовою системою, яка поєднує елементи міжнародного та національного права. Воно забезпечує єдність та стабільність ЄС, а також захищає права громадян Союзу, сприяючи їхній свободі пересування, економічному розвитку та соціальному захисту. У

майбутньому право ЄС продовжуватиме адаптуватися до нових викликів, зберігаючи свої основні принципи та цінності [4].

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1992). URL: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/slov_04.pdf
2. Договір про функціонування Європейського Союзу (Лісабонський договір, 2007). URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2461-lsabonskiy-dogovr-2007-r.html
3. Хартія фундаментальних прав ЄС (2000). URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2459-hartya-yevropeyskogo-soyuzu-pro-osnovn-prava-2000-r-2.html
4. Craig P., de Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. Oxford University Press. 2020.

УДК 342.922 (477)

Завгородний Артур,
*студент II курсу бакалаврату, Юс-23-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Кузенко Уляна Іванівна,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА САНКЦІЇ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ПІД ЧАС ПОЛОНУ

Починаючи з 2014 року, коли війська Російської Федерації (далі РФ) перетнули кордон України з метою захоплення території, почали виникати проблеми, пов'язані з порушенням прав як цивільного населення, так і військовополонених.

До таких прикладів можна віднести публікацію новинного порталу «Армія Inform», а саме «Троє військових однієї з бригад ЗСУ вийшли з

підвалу будинку з піднятими руками, коли до них майже впритул підібрався ворог. Окупанти поклали їх обличчям на землю, після чого майже відразу розстріляли в спину» [3]. Це тільки один випадок, коли армія РФ порушує Женевські конвенції.

На нашу думку, одна із проблем полягає в тому, що доказування порушення конвенцій можливе за декількох обставин, а саме:

- свідки, які бачили вчинення цих злочинів;
- відеозаписи, зроблені будь-яким шляхом (дрон, смартфон, камера відеоспостереження тощо);
- визнання однієї зі сторін вчиненого злочину;
- медична експертиза.

В інших умовах доказування є практично неможливим через те, що в умовах бойових дій твориться хаос, де знищується все та всі. Як говорить прислів'я з кримінального світу: «Немає свідка – немає проблем», на жаль, цим і користується РФ.

Відповідно до положень Женевської конвенції, військовополонені – «особи, які потрапили в полон до супротивника» [1].

Іншим прикладом очевидного порушення є випадок із Олексієм Анулею, якого разом з іншими 140 побратимами звільнили з полону 31 грудня 2022 року. В інтерв'ю телеканалу «Суспільне» Олексій розповів, що армія РФ порушувала всі норми конвенції, застосовувала фізичну силу, катувала, морила голодом, тримала в неналежних умовах тощо. За словами Олексія, під час допитів, в більшості випадків, звучали весь час однакові питання: яке в нього відношення до війни, кому належить «ДНР», «ЛНР» та Крим РФ, чи був учасником Майдану, чи мав відношення до Правого сектору та Азову? А якщо військовополонені відмовлялися давати відповідь на питання, то їх жорстоко били та цькували [4,5].

Тут виникає перелік порушень, а саме:

- ч. 1 ст. 17 – «Кожний військовополонений під час допиту зобов'язаний повідомити лише своє прізвище, ім'я та військове звання, дату народження та армійський, полковий, особовий чи серійний номер або, якщо цього немає, іншу рівноцінну інформацію. Якщо він свідомо порушує це правило, то цим він може зумовити обмеження переваг, які надаються відповідно до його звання або статусу» [1];
- ч. 3 ст. 17 – «Будь-які фізичні чи моральні тортури та будь-яка інша форма примусу не можуть застосовуватися до військовополонених для одержання від них будь-яких відомостей» [1].

На жаль, притягнення до відповідальності держав, які порушили Женевську конвенцію та інші міжнародні нормативно-правові акти (далі НПА), є довгим та дуже складним процесом, що також становить окрему проблему.

Проблема в цьому випадку полягає в тому, що притягнення до відповідальності країни, яка порушує гуманітарне право, покладається на міжнародні організації, де розгляд справ проводиться досить довго. Як показує практика, санкції, які впроваджують міжнародні суди та інші установи, є не зовсім дієвими, якщо сторона агресії має спільників, які готові допомогти, а трибунал, який чекатиме таких осіб, буде не скоро, адже країна-агресор не видасть осіб, відповідальних за ці злочини. Це означає, що, незалежно від того, чи є санкції, чи їх немає, злочинці будуть йти до кінця, адже коли немає чого втрачати, вони готові на небезпечні речі. Це також чітко показує РФ, яка перебуває під санкціями, і, незважаючи на них, адже і так гірше не буде, все одно порушує міжнародні НПА і все глибше й глибше «тоне в болоті своєї безкарності».

Також ще одна проблема визначається в тому, що організації, такі як Червоний Хрест, один із напрямків якого спрямований на допомогу та захист військовополонених, не завжди спроможні допомогти таким особам. Проблема в тому, що у більшості країн є така організація, зокрема і в РФ, але в цих філіях перебувають саме представники тієї країни, в якій вона знаходиться, тобто працівники РФ, і комунікація відбувається між цими та іноземними представниками.

Про цю проблему також повідомляли різні засоби масової інформації (далі – ЗМІ), такі як Радіо Свобода в темі «Живі скелети», полон і Червоний Хрест: чи відвідує хтось українських полонених». Костянтин Кожекін, який давав інтерв'ю цьому ЗМІ, говорив: «Коли я поставив декілька питань стосовно окулярів, які в мене відібрали, медикаментів, вони сказали, що це все не до них питання, їхня задача – тільки зафіксувати. Потім жодного разу під час перебування в полоні я їх не бачив. Ніхто їх не бачив, їх взагалі не було» [2].

Виходячи зі слів військовополоненого, можна зробити висновок, що ця організація неналежно виконує свої функції. Виникає питання: чи потрібна така організація, яка ніби допомагає, але на ділі в складних ситуаціях, як ця, не є ефективною? На нашу думку, вона потрібна, але за умови великої реформи, яка допоможе їй посадовцям мати достатню кількість повноважень, щоб реально допомогти, а не роздавати папірці і відповідати: «це не до них питання».

Отже, війна в Україні чітко показала ефективність та необхідність тієї чи іншої організації, посадовців, як в міжнародному рівні, так і всередині країни.

Підсумовуючи, можна дійти до наступних етапів вирішення проблем:

- створення спеціального органу, який матиме безперешкодний доступ до військовополонених у будь-якій країні, з великим колом повноважень, зокрема й затриманням. У разі недопуску, обмеження чи нападу на таку організацію – максимально швидке впровадження санкцій проти сторони, яка здійснила таку провокацію, а зняття її можливе тільки після виконання всіх умов через певний період;
- реформа не тільки міжнародних, а й національних установ, які відповідають за захист та забезпечення військовополонених;
- реформування органів міжнародного правопорядку, зменшення бюрократії, впровадження нових механізмів для швидкого притягнення до жорсткої відповідальності країни-агресора та покрокове зняття санкцій лише за умови виконання чітких вимог перед цими ж органами;
- створення органів, які примушуватимуть країну-агресора, що порушує гуманітарне право, до виконання дотримання цього права. Тобто створення силової структури з доступом до місць та інформації щодо утримання військовополонених, а ненадання такого призводитиме до швидких санкцій, які вдарять по критично важливих сферах країни, а обхід або допомога такій країні каратимуться такими ж санкціями.

Список використаних джерел:

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 року: станом на 15.03.2025 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 15.03.2025).
2. «Живі скелети», полон і Червоний Хрест: чи відвідує хтось українських полонених. *Радіо Свобода*.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chy-spravdi-chervonyy-hrest-ne-hodyt-do-ukrainskyh-polonenyh/32980732.html> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Щербіна М. Г. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту. Збірник тез круглого столу, присвяченого 72-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 10 грудня 2020 року). Київ, 2020.

URL:https://ispp.org.ua/wpcontent/uploads/2021/02/krstil_theses_2020_12_10.pdf#page=47 (дата звернення: 15.03.2025).

4. «Розстріляли в спину»: трьох українських військовополонених убили окупанти на Торецькому напрямку. *Армія inform*.

URL: <https://armyinform.com.ua/2024/09/03/rozstrilyaly-v-spynu-troh-ukrayinskyh-vijskovopolonenyh-ubyly-okupanty-na-toreczkomu-napryamku/> (дата звернення: 15.03.2025).

5. Обмін полоненими: 140 українських захисників повертаються додому. *Армія inform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/31/cze-chergovyj-velykyj-obminyakyj-vdalosya-zdijsnyty-140-lyudej-povertayutsya-dodomu/> (дата звернення: 16.03.2025).

УДК 342

Зайченко Софія,

студентка II курсу бакалаврату, КЮс-23-2,

факультет суспільних і прикладних наук,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Луцький Роман Петрович,

доктор юридичних наук, професор,

директор Науково-дослідного інституту

імені Академіка Івана Луцького,

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ ЯК ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Конституційний лад України є основоположним елементом державного устрою, що визначає механізми організації влади, її взаємодію з суспільством, а також гарантії прав і свобод громадян. Його засади закріплені в Конституції України, яка є актом найвищої юридичної сили [1]. Конституційний лад визначає демократичні принципи, на яких будується держава, і забезпечує стабільність політичної системи.

Поняття конституційного ладу охоплює сукупність правових норм, що регулюють державний устрій, основи правового статусу особи, механізми реалізації народовладдя та принципи функціонування державної влади. Конституційний лад є основою демократії, що передбачає визнання і гарантування прав і свобод людини, верховенство права, рівноправність усіх громадян перед законом та незалежність судової влади [3, с. 45].

Основними принципами конституційного ладу України є народовладдя, державний суверенітет, республіканська форма правління, унітарний державний устрій, верховенство права, поділ влади та гарантії місцевого самоврядування. Вся влада в Україні належить народу, який здійснює її безпосередньо та через органи державної влади і місцевого самоврядування. Україна є суверенною та незалежною державою, територія якої є цілісною та недоторканною [1].

Державний суверенітет означає повну незалежність держави у здійсненні своєї внутрішньої та зовнішньої політики. Це передбачає право України самостійно визначати свою політичну, економічну, соціальну та культурну політику, а також встановлювати дипломатичні відносини з іншими державами [4, с. 88].

Верховенство права є одним із ключових принципів конституційного ладу. Це означає, що всі органи державної влади, посадові особи та громадяни діють у межах закону, а Конституція має найвищу юридичну силу [5, с. 72].

Поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки забезпечує ефективний механізм контролю та взаємодії між ними. Парламент (Верховна Рада України) здійснює законодавчу діяльність, уряд забезпечує виконання законів і управління державними справами, а суди контролюють дотримання правопорядку та вирішують правові спори [2].

Місцеве самоврядування є важливим компонентом конституційного ладу, що забезпечує громадянам можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення. Органи місцевого самоврядування здійснюють управління на рівні громад, міст і областей, сприяючи децентралізації та підвищенню ефективності державного управління [4, с. 123].

В умовах децентралізації значна частина повноважень передається місцевим органам влади, що сприяє підвищенню рівня відповідальності та ефективності прийняття рішень. Це дозволяє громадам самостійно

розпоряджатися своїми ресурсами, розвивати інфраструктуру та покращувати рівень життя населення [6, с. 132].

Гарантії конституційного ладу України спрямовані на захист державної цілісності, демократичних цінностей та прав громадян. Одним із ключових механізмів гарантування є діяльність Конституційного Суду України, який перевіряє нормативно-правові акти на відповідність Конституції та ухвалює рішення, що мають обов'язковий характер [2].

Внесення змін до основних розділів Конституції можливе лише за результатами всеукраїнського референдуму, що унеможливорює неконституційні зміни основ державного ладу [1].

Важливим елементом гарантування конституційного ладу є система стримувань і противаг, яка запобігає узурпації влади та забезпечує баланс у державному управлінні. Також велике значення має громадянське суспільство та незалежні засоби масової інформації, що здійснюють громадський контроль за діяльністю державних органів та сприяють забезпеченню прозорості й відкритості влади [6, с. 98].

Попри закріплені в Конституції гарантії, конституційний лад України стикається з низкою викликів. Одним із найсерйозніших є зовнішні загрози, зокрема військова агресія, анексія частини території та порушення суверенітету держави. Також значними проблемами залишаються внутрішня політична нестабільність, корупція та недостатня ефективність державних інституцій [4, с. 145].

Значну роль у зміцненні конституційного ладу відіграють реформи, спрямовані на вдосконалення правової системи, підвищення незалежності судової влади та розвиток місцевого самоврядування. Децентралізація влади, реформування системи правоохоронних органів і впровадження електронного урядування сприяють підвищенню ефективності державного управління та посиленню демократичних процесів [6, с. 176].

Отже, конституційний лад України є основою державності, що визначає принципи організації влади, права та свободи громадян, а також механізми їх захисту. Його стабільність та розвиток вимагають постійної уваги, політичної волі та активної участі всіх суб'єктів суспільних відносин. Лише шляхом дотримання принципів верховенства права, демократії та ефективного державного управління можна забезпечити стабільний розвиток країни та захист конституційного ладу в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Закон України «Про Конституційний Суд України».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
3. Оніщенко Н. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 256 с.
4. Правова система України: проблеми розвитку та реформування / За ред. В. Тація. Харків: Право, 2021. 312 с.
5. Головатий С. Верховенство права як основа конституційного ладу України. Київ: Інститут держави і права, 2022. 224 с.
6. Барабаш Ю. Конституціоналізм в Україні: виклики та перспективи. Львів: Астролябія, 2023. 284 с.

УДК 347.195

Зелінський Орест,
аспірант II року навчання
спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Саветчук Віталій Миколайович,
доцент кафедри права та
публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДІЛУ ЯК ФОРМИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

Сьогодні в умовах нестабільності економічного середовища, пов'язаного здебільшого із повномасштабним вторгненням РФ на територію України, організації корпоративного типу постійно зазнають трансформацій та змін. Звичайно, такі зміни в сучасних умовах є необхідними для утримання конкурентних переваг на ринку, для ефективного розвитку бізнесу та для збільшення доходів власників

корпоративних прав. Тому одним із напрямів таких трансформацій є реорганізація юридичних осіб.

Варто підкреслити, що Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) поняття «реорганізація» не закріплює. У ст. 104 ЦК України йдеться про те, що «юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації». У ст. 109 ЦК України зазначено про виділ як ще одну форму реорганізації юридичної особи [10]. Отож, виходячи із логічного зв'язку, реорганізація юридичних осіб може проходити шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення або ж виділу.

Механізм реорганізації юридичних осіб шляхом поділу на законодавчому рівні має багато суперечностей і прогалин, оскільки правове регулювання стосується здебільшого тільки деяких видів господарських організацій, як-от: акціонерні товариства чи товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Проте правове регулювання інших видів господарських організацій характеризується застарілими юридичними нормами, які потребують удосконалення.

Поділ як форма реорганізації спрямований на подрібнення чи розукрупнення господарських організацій [12, с. 17]. Звичайно, розуміння змісту категорії «поділу» як форми реорганізації юридичної особи трактується на сьогодні в юридичній науці по-різному.

Так, М. Коверзнев та Г. Коверзнева під поділом юридичної особи, яка припинила свою діяльність, розуміють виникнення двох або більше юридичних осіб- правонаступників у межах, визначених їхніми статутними фондами [1, с. 30]. За визначенням В. В. Луця, поділ є формою припинення юридичної особи, при якій її майно, права та обов'язки переходять до двох або більше новостворених юридичних осіб [2, с. 79]. На думку В. С. Щербини, поділ – це «створення на базі одного існуючого суб'єкта господарювання двох чи більше суб'єктів господарювання як суб'єктів права, яким відповідно до розподільчого акту переходять частини майна та відповідні права й обов'язки реорганізованого суб'єкта господарювання» [14, с. 47]. Так, О. С. Яворська визначає поділ як форму реорганізації юридичної особи, при якій її майнові права та обов'язки передаються новоствореним суб'єктам господарювання, тобто правонаступникам, у відповідних частках згідно з розподільчим балансом [3, с. 286]. Варто підкреслити, що Н. В. Щербакова подає наступне визначення поділу: «поділом визнається процес припинення однієї господарської організації – правонаступника із передачею усіх

майнових прав та обов'язків за розподільчим актом (балансом) у відповідних частках до кожної із нових створених господарських організацій – правонаступників (двох чи більше), що утворені внаслідок такого поділу» [11, с. 22].

Поняття «поділу» можна віднайти і в нормах спеціального законодавства, які регулюють правовий статус юридичних осіб – акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю або ж товариств з додатковою відповідальністю тощо. Так, у ч. 1 ст. 51 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» зазначено, що «поділом є припинення товариства з переданням всього його майна, всіх прав та обов'язків двом чи декільком новим товариствам – правонаступникам згідно з розподільним балансом» [8]. Аналогічне визначення подане і у ч. 1 ст. 125 Закону України «Про акціонерні товариства» [6].

Як зазначає М. С. Приходько, шляхом поділу акціонерне товариство (далі – АТ) припиняє свою діяльність як суб'єкт права і передає все своє майно, всі свої права та обов'язки за розподільним актом новоствореним АТ, тобто правонаступникам. Вчений виокремлює наступні ознаки поділу АТ як форми реорганізації: припинення існування реорганізованого АТ як суб'єкта права; присутність елементів і створення, і припинення; утворення двох чи більше самостійних АТ; наявність універсального правонаступництва, тобто це означає, що всі права та обов'язки, все майно АТ автоматично переходить правонаступникам [5, с. 249-250].

Основною метою поділу як форми реорганізації юридичних осіб є оптимізація їхньої діяльності, підвищення ефективності управління та забезпечення правонаступництва активів, зобов'язань і прав. Поділ може здійснюватися для досягнення таких цілей: для формування більш ефективної корпоративної структури відповідно до змін у бізнес-стратегії; проведення приватизації державних підприємств; при зловживанні монопольним становищем на ринку; для створення спеціалізованих структур, які адаптовані до ринкових умов; для зміни в управлінні або розширення діяльності тощо [4, с. 6].

Варто підкреслити, що на сьогодні серед науковців немає єдиної точки зору щодо природи та характеру правонаступництва при реорганізації. Наукові дискусії зводяться до двох підходів: одні дослідники вважають, що поділ передбачає універсальне правонаступництво, а інші твердять на тому, що в цьому процесі відбувається виключно сингулярне

правонаступництво [11, с. 20]. Дискусії тривають і потребують досконалого обґрунтування.

У ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» йдеться про те, що «поділ вважається завершеним з дати державної реєстрації припинення юридичної особи, що припиняється у результаті поділу» [7]. У ч. 4 ст. 115 Закону України «Про акціонерні товариства» зазначено, що «поділ АТ вважається завершеним з дати внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань запису про припинення товариства» [6].

Тому із вищезазначених норм слідує, що процедура поділу є відповідним юридичним фактом, який вважається завершеним із моменту державної реєстрації припинення юридичної особи, що розподіляється.

Юридична особа- правонаступник, створена в результаті поділу, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями реорганізованої юридичної особи, якщо відповідні зобов'язання, згідно з розподільчим балансом, були передані іншому правонаступнику. У разі, коли внаслідок поділу утворюється більше двох правонаступників, вони несуть таку відповідальність солідарно [9, с. 50].

Отже, така форма реорганізації юридичних осіб, як поділ, ще недостатньо вивчена у вітчизняній доктрині права, а це призводить до прогалин у законодавстві та проблем на практиці у зв'язку із цим процесом.

Список використаних джерел:

1. Коверзнев М., Коверзнева Г. Правовий аспект реорганізації юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 29-31.
2. Корпоративне право України: підручник / за заг. ред. В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
3. Корпоративне право: підручник / за заг. ред. С. О. Яворської. Дрогобич: Коло, 2020. 650 с.
4. Кулаков В. Окремі питання проведення реорганізації товариства з обмеженою відповідальністю. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 5–9.
5. Приходько М. С. Щодо удосконалення законодавства з питань поділу та виділу акціонерних товариств. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. С. 248-252.

6. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
8. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
9. Суханов М. Характеристика підстав набуття корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю в порядку правонаступництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 48-54.
10. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
11. Щербакова Н. В. Поділ та виділ як правові форми розукрупнення господарських організацій. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2024. №3 (29). С. 13-27.
12. Щербакова Н. В. Правове забезпечення реорганізації господарських організацій: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04/ ДонНУ ім. Василя Стуса. Вінниця, 2024. 45 с.
13. Щербакова Н. В. Реорганізація: доктрина, законодавство, практика застосування: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 640 с.
14. Щербина В. С. Суб'єкти господарського права: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 264 с.

Зіброцький Ігор,
*студент I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Лис Андрій,
*старший викладач кафедри права та публічного управління,
кандидат наук з державного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7082-1020>

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Сучасні виклики, спричинені збройною агресією проти України, створили безпрецедентні умови функціонування публічної влади, зокрема у сфері забезпечення та реалізації прав і свобод людини. Введення воєнного стану супроводжується об'єктивною необхідністю тимчасового обмеження окремих прав, що, відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів, допускається лише за умов законності, пропорційності та крайньої необхідності. Водночас практика обмеження прав людини в кризових умовах породжує численні виклики для органів публічного управління, пов'язані з гарантуванням верховенства права, дотриманням балансу між безпекою та свободою, а також забезпеченням ефективного контролю над зловживаннями владними повноваженнями.

Проблематика правового режиму воєнного стану й післявоєнного відновлення вимагає глибокого теоретико-правового осмислення меж допустимих обмежень прав людини, механізмів захисту від порушень та адаптації інституцій публічного управління до умов надзвичайних ситуацій. Особливої актуальності ця тема набуває у світлі євроінтеграційного курсу України, що вимагає приведення національної практики у відповідність до норм Європейської конвенції з прав людини та практики Європейського суду з прав людини.

У сучасному світі права людини та громадянина набувають особливого значення, оскільки рівень їх дотримання, захисту та забезпечення є важливим індикатором розвитку демократичної правової держави. Права людини виступають як цінна юридична категорія, що нерозривно пов'язана з прогресивним суспільством, яке характеризується високим рівнем залежності від соціально-економічних, політичних та правових факторів.

Незважаючи на ці умови, права людини залишаються універсальною цінністю, що не втрачає своєї актуальності навіть в умовах війни. З початком збройної агресії Російської Федерації 24 лютого 2022 року Україна зіткнулася з новими викликами, вперше опинившись під воєнним станом. Це призвело до суттєвих змін у механізмі захисту прав людини, внаслідок чого законодавець прийняв ряд нормативних актів, які передбачають тимчасове обмеження прав і основних свобод громадян під час війни.

«Обмеження основних прав і свобод особи являє собою правомірне, цілеспрямоване кількісне та (або) якісне применшення у процесі правореалізації тих можливих моделей поведінки (правомочностей), які складають основне право (свободу) особи, з боку інших осіб. Воно має виключно законний, тимчасовий, цільовий, недискримінаційний, суспільно корисний характер і полягає у звуженні обсягу і змісту фундаментальних потенційних можливостей особи» [1].

Р. І. Благута вважає, «якщо аналізувати правову основу функціонування воєнного стану, як особливого правового стану, в частині обмеження прав і свобод людини і громадянина, то можна виокремити три характерні риси такого режиму: по-перше, обмеження повинні мати тимчасовий характер та бути мінімально необхідними за характером; по-друге, зберігається перелік прав, які не можуть порушуватися в жодному разі; по-третє, остаточне рішення про оголошення воєнного стану ухвалюється вищим представницьким органом – парламентом» [2].

Права та свободи людини в умовах воєнного стану піддаються значним обмеженням через об'єктивні обставини. Головним завданням держави в умовах війни є забезпечення захисту суверенітету, незалежності та територіальної цілісності. Військові потреби та питання безпеки виходять на перший план, що може призвести до обмеження прав і свобод на території, охопленій конфліктом.

Тим не менше, навіть у таких умовах права людини зберігають свою значущість, а їх дотримання є важливим індикатором високого рівня

демократії в державі та показником розвитку суспільства. Це також свідчить про визнання людини як найвищої соціальної цінності та національного пріоритету.

«Під час війни найбільше має виявлятися сприйняття того, що публічний інтерес (наприклад, оборона, національна безпека), в якому акумулюються індивідуальні права і свободи людини. Наприклад, обмеження пересування громадян (комендантська година, блокпости) чи навіть вилучення для потреб оборони майна громадян спрямоване на захист найбільш засадничих прав і свобод людини – права на життя, їх гідності і свободи (наприклад, захист від діяльності диверсійно-підривних груп ворога). Такий підхід підтверджується не тільки теоретично, а й суворими реаліями оборонної війни в Україні» [3].

Таким чином, обмеження прав людини в умовах воєнного стану є вимушеним заходом для гарантування безпеки та обороноздатності країни, але вони повинні бути тимчасовими, чітко окресленими та не підривати основні демократичні засади. Разом з тим, вкрай важливо встановити контроль над такими обмеженнями, щоб уникнути дисбалансу між безпекою та правами людини.

Під час післявоєнної відбудови держави необхідно зосередити особливу увагу на поверненні прав та свобод громадян, передбачивши відповідні механізми компенсації за порушення прав людини, що мали місце під час війни. Відновлення довіри до органів державної влади має стати ключовим пріоритетом на етапі відбудови після завершення воєнних дій.

Закони та нормативно-правові акти, які регламентують обмеження прав людини в умовах воєнного стану, мають базуватися на принципах необхідності, пропорційності та тимчасовості. Вони повинні враховувати зміни в суспільних та правових умовах, щоб забезпечити юридичний захист громадян та запобігти можливості зловживань з боку органів державної влади.

У післявоєнний період важливо посилити роль органів контролю за діяльністю державних службовців, гарантуючи прозорість та підзвітність їхніх дій. Тільки таким чином можна зміцнити верховенство права, відновити довіру громадян до державних інституцій та забезпечити ефективний процес відновлення після конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Лазарев В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. Харків, 2022. С. 71-73.

2. Благута Р. І. Забезпечення в Україні конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану : матеріали наук. семінару, м. Львів, 23 черв. 2022 р. Львів, 2022. С. 3-6.

3. Окрема думка (збіжна) судді Конституційного Суду України Лемака В. В. стосовно Рішення Конституційного Суду України (другий сенат) у справі за конституційною скаргою Поліщука Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (справа про посилений соціальний захист військовослужбовців)

URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_p2_2022_1.pdf (дата звернення: 02.04.2025).

Золотаренко Софія,
студентка II курсу спеціальності «Право»,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Наукова керівниця:
Одовічена Яна,
доцент кафедри приватного права,
кандидат юридичних наук,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна
ORCID: 0000-0002-4529-9734

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ: НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

У сучасному інформаційному суспільстві питання захисту персональних даних набуває особливої актуальності. Цифрова трансформація усіх сфер життя призвела до зростання обсягів персональних даних, що обробляються, зберігаються та передаються через електронні засоби комунікації. У таких умовах необхідність забезпечення належного рівня захисту персональних даних стає одним із пріоритетних завдань правового регулювання держави. Україна, обравши курс на європейську інтеграцію, взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство з правом Європейського Союзу, зокрема у сфері захисту персональних даних. Однак, незважаючи на певний прогрес, українська правова система у цій сфері все ще потребує суттєвого вдосконалення для досягнення відповідності європейським стандартам.

Правова основа захисту персональних даних в Україні складається з кількох рівнів регулювання. Насамперед, право на приватність закріплено на конституційному рівні. Статтею 32 Конституції України визначено, що «ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України» [1]. Ця норма встановлює загальну засаду недоторканності приватного життя, яка включає й захист персональних даних. Базовим спеціальним

законом у сфері захисту персональних даних є Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. [2], який визначає правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробкою даних. Водночас варто зауважити, що, хоч на момент прийняття згаданий закон відповідав основним європейським стандартам захисту персональних даних, втім швидкий розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, всеохопне використання інтернету і цифровізація багатьох сфер суспільного життя зумовили необхідність його суттєвого оновлення, що є актуальним питанням сьогодення [3, с. 141].

Європейська система захисту персональних даних зазнала суттєвих змін після набуття чинності Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних, або GDPR) [4]. Так, GDPR встановлює більш жорсткі вимоги до обробки персональних даних порівняно з попереднім регулюванням та запроваджує низку нових концепцій та інститутів, зокрема:

1. Принцип підзвітності, який вимагає від контролерів даних не лише дотримуватися принципів захисту даних, але й демонструвати відповідність цим принципам.
2. Оцінка впливу на захист даних (DPIA), яка має проводитися перед початком обробки, якщо вона може становити високий ризик для прав та свобод фізичних осіб.
3. Посада офіцера із захисту даних (DPO), обов'язкова для призначення у певних випадках.
4. Право на забуття та право на портативність даних.
5. Повідомлення про порушення безпеки персональних даних.

Особливістю GDPR є його екстериторіальна дія: вимоги Регламенту поширюються на обробку персональних даних суб'єктів, які перебувають на території ЄС, незалежно від місцезнаходження контролера чи процесора даних. Це означає, що українські компанії, які пропонують товари чи послуги суб'єктам у ЄС або відстежують їхню поведінку, мають дотримуватися вимог GDPR, навіть якщо вони не мають представництва в ЄС.

Отже, захист персональних даних у цифровому середовищі є одним із найбільш актуальних викликів для правової системи України в контексті цифрової трансформації та європейської інтеграції. Аналіз сучасного стану правового регулювання захисту персональних даних в Україні виявив суттєвий розрив між українською та європейською системами захисту персональних даних. Для подолання цього розриву необхідна комплексна реформа системи захисту персональних даних, яка б включала прийняття нового законодавства, створення незалежного наглядового органу, посилення відповідальності за порушення, впровадження ризик-орієнтованого підходу, підвищення правової свідомості громадян та бізнесу. Врахування світових та європейських тенденцій у розвитку систем захисту персональних даних дозволить Україні не лише гармонізувати своє законодавство з правом ЄС, але й створити ефективну, сучасну систему захисту персональних даних.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.03.2025).
2. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р. № 2297-VI / Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 30.03.2025).
3. Коваленко Ю. О. Особливості захисту персональних даних у Європейському союзі та їх вплив на процес євроінтеграційної політики України. *Право та державне управління*. 2023. Т. 3. С. 138–144.
URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2023/21.pdf
4. Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних, або GDPR).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 30.03.2025).

Іваночко Святослав,
*аспірант факультету суспільних і прикладних наук,
спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1994-5134>*
Науковий керівник:
Загурський Олександр,
*доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>*

МОДЕЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Контрольні повноваження органів місцевого самоврядування у сфері публічних фінансів є важливим елементом забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами територіальних громад. У Республіці Польща ця система має добре розвинену нормативно-правову базу та ґрунтується на принципах децентралізації, фінансової автономії та відповідальності місцевих органів влади за використання бюджетних коштів.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу правових та організаційних механізмів здійснення фінансового контролю органами місцевого самоврядування в Республіці Польща, їхнього досвіду у впровадженні дієвих інструментів моніторингу, аудиту та оцінки ефективності використання публічних фінансів. Дослідження цього питання дозволить не лише оцінити особливості функціонування польської системи фінансового контролю, а й визначити можливості адаптації її елементів у контексті реформування місцевого самоврядування в Україні.

Значущість цієї теми також обумовлена євроінтеграційними прагненнями України, що передбачає поступове впровадження кращих європейських практик у сфері публічного управління та фінансового контролю. Вивчення досвіду Республіки Польща, яка успішно реформувала систему місцевого самоврядування відповідно до

європейських стандартів, є особливо важливим для вдосконалення фінансового менеджменту на місцевому рівні в Україні.

З 2010 року управління організаціями сектора державних фінансів повинно базуватися на концепції управлінського контролю. Це передбачає визначення конкретних цілей та завдань для внутрішніх структурних підрозділів кожного суб'єкта.

Управлінський контроль, разом із багаторічним фінансовим прогнозуванням і бюджетуванням результативності, становить один з трьох ключових елементів, покликаних оптимізувати використання державних коштів. На жаль, понад семирічний досвід застосування управлінського контролю, включно з органами місцевого самоврядування, виявляє обмежене поширення цієї системи та низьку ефективність її впровадження на практиці.

Правові основи управлінського контролю у сфері державних фінансів у Республіці Польща регулюються Законом про публічні фінанси, який визначає поняття управлінського контролю, уточнюючи його обсяг і цілі. У зв'язку з цим, управлінський контроль складається з усіх заходів, які здійснюються в підрозділі публічних фінансів, спрямованих на досягнення цілей і завдань підрозділу відповідно до законодавства – ефективно, економно та вчасно.

Метою управлінського контролю є забезпечення:

- відповідності діяльності суб'єкта внутрішнім законодавчим положенням і нормативним актам;
- ефективності та результативності поточної та інвестиційної діяльності;
- достовірності бюджету та фінансових звітів;
- захисту муніципальних ресурсів підрозділу;
- поваги та просування принципів етичної поведінки серед працівників;
- ефективності та результативності інформаційного потоку всередині підрозділу та між підрозділом та його середовищем;
- управління операційними, стратегічними та проєктними ризиками [1].

Керівник підрозділу державних фінансів несе відповідальність за здійснення та функціонування управлінського контролю. Закон про публічні фінанси додатково зазначає, що обов'язок кожного керівника підрозділу державних фінансів полягає не в запровадженні «будь-якого» управлінського контролю, а в адекватному, дієвому та результативному.

Вищенаведені законодавчі норми щодо управлінського контролю варто розглядати як доволі загальні, фактично визначаючи контури, в межах яких зобов'язані функціонувати суб'єкти. Законодавець не диктує детальних рішень. Передбачається, що наповнення загальної структури здійснюватиметься інструкціями, виданими Міністром фінансів, та внутрішніми розпорядженнями керівників підрозділів сектору державних фінансів.

«Міністр фінансів уточнив стандарти управлінського контролю для сектору державних фінансів у Комюніке № 232. Що стосується детальних вказівок, Міністр фінансів видав два повідомлення для органів місцевого самоврядування, а саме: Комюніке № 3 щодо детальних вказівок щодо самооцінки управлінського контролю для підрозділів сектору публічних фінансів та Комюніке № 6 щодо детальних вказівок для сектору державних фінансів у сфері планування та управління ризиками» [2-5]. Наслідком особливостей, які вимагаються від управлінського контролю, є його адекватність, ефективність і результативність..

Таким чином, контрольні повноваження органів місцевого самоврядування у сфері публічних фінансів у Республіці Польща є важливим інструментом забезпечення фінансової дисципліни та прозорості бюджетного процесу. Вони спрямовані на ефективне використання коштів місцевих бюджетів та запобігання фінансовим порушенням.

Нормативно-правове регулювання фінансового контролю в Республіці Польща базується на положеннях Конституції, Закону про місцеве самоврядування та Закону про публічні фінанси. Ці акти визначають механізми функціонування контролю, а також відповідальність місцевих органів за фінансові рішення.

Досвід Республіки Польща у сфері контролю публічних фінансів може бути цінним для України в контексті бюджетної децентралізації. Використання польських практик сприятиме підвищенню прозорості фінансового управління, ефективному контролю за витрачанням бюджетних коштів та вдосконаленню механізмів місцевого самоврядування.

Отже, контрольні повноваження органів місцевого самоврядування у сфері публічних фінансів у Республіці Польща забезпечують фінансову стабільність, сприяють ефективному управлінню бюджетами та слугують запорукою сталого розвитку місцевих громад. Подальші

дослідження цієї тематики можуть допомогти удосконалити фінансовий контроль на місцевому рівні в Україні.

Список використаних джерел:

1. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20091571240>. (Дата доступу: 01.04.2025).
2. Komunikat Nr 23 Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2009 r. w sprawie standardów kontroli zarządczej dla sektora finansów publicznych (Dz. Urz. MF Nr 15, poz. 84).
3. Komunikat Nr 3 Ministra Finansów z dnia 16 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych wytycznych w zakresie samooceny kontroli zarządczej dla jednostek sektora finansów publicznych (Dz. Urz. MF Nr 2, poz. 11).
4. Komunikat Nr 6 Ministra Finansów z dnia 6 grudnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wytycznych dla sektora finansów publicznych w zakresie planowania i zarządzania ryzykiem (Dz. Urz. MF z 2012 r. poz. 56).
5. Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1311 ze zm.).

УДК: 340.1

Івасишин Романія,
студентка I курсу спеціальності
«Правоохоронна діяльність»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Книгницький Микола,
викладач кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6206-5219>

РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Правова культура є важливим чинником розвитку суспільства та держави. Вона визначає не лише рівень правової свідомості громадян, а й впливає на ефективність правової системи, якість законодавчого

процесу та стабільність демократичних інститутів. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції правова культура стає основою для побудови правової держави, що ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини та ефективного функціонування правових механізмів.

Правова культура є основою для розвитку правової держави, оскільки визначає рівень правосвідомості громадян, їхнє ставлення до закону та якість функціонування правових інститутів. У суспільстві з високим рівнем правової культури права і свободи людини є вищою цінністю, а правові механізми ефективно гарантують їх реалізацію. Правова культура не лише сприяє підвищенню рівня законності, а й формує довіру до правової системи держави [1, с. 512].

Однією з ключових ознак правової культури є її зв'язок із правовою свідомістю суспільства. Правова свідомість виражається у розумінні та сприйнятті права як фундаментальної цінності, що регулює суспільні відносини. У суспільстві, де правова культура розвинена, люди не лише знають свої права та обов'язки, а й прагнуть їх реалізовувати у правовий спосіб. Це забезпечує стійкість демократичних процесів та розвиток громадянського суспільства, що є основою правової держави [1, с. 513].

Формування правової держави неможливе без високого рівня правової культури громадян. Вона впливає на стабільність правопорядку, рівень правового нігілізму та готовність населення до правової активності. Держава, яка прагне розбудови правових інститутів, повинна створювати умови для розвитку правової культури через систему правової освіти, популяризацію правових знань і формування відповідного соціального середовища [2, с. 328].

Правова культура відіграє важливу роль у процесі демократичних трансформацій, впливаючи на всі аспекти правової системи, розвиток правосвідомості громадян та формування нової моделі державного управління. Її ключова функція полягає у формуванні правових цінностей, що сприяють правовій зрілості особистості, її здатності реалізовувати та захищати свої права, а також у забезпеченні верховенства права. У суспільстві з низьким рівнем правової культури можливе поширення правового нігілізму, корупції та правового свавілля. Досвід країн із розвиненою правовою системою, таких як Німеччина та Швеція, свідчить, що високий рівень правової культури сприяє ефективному функціонуванню демократичних інститутів і забезпечує стабільний розвиток держави. Тому держава повинна активно сприяти

підвищенню правової культури населення, зокрема через впровадження правоосвітніх програм, забезпечення доступу до правосуддя та підвищення рівня правової відповідальності громадян.

Важливим елементом загальної правової культури є професійна правова культура юристів, суддів, адвокатів та інших осіб, які працюють у правозастосовних органах. Від рівня їхніх знань, правосвідомості та професійної етики залежить ефективність правозахисної системи та ступінь довіри суспільства до правосуддя. Професійна правова культура визначає стандарти правового регулювання, що впливає на якість законодавчого процесу та рівень юридичної відповідальності. Належний рівень професійної правової культури дозволяє уникнути свавільного тлумачення законодавства, що сприяє стабільності правової системи [2, с. 329].

Правова культура держави також визначається рівнем її законодавчої та виконавчої влади. Чиновники, що приймають рішення на основі верховенства права, сприяють формуванню довіри до держави та зміцненню демократичних інститутів. Водночас правовий нігілізм посадовців призводить до корупції, правового свавілля та порушення конституційних принципів. Саме тому формування правової культури посадових осіб має бути одним із пріоритетів державної політики [3, с. 401].

Окремої уваги потребує правова культура громадян, оскільки саме вона є базисом для розбудови правової держави. Активна громадянська позиція, повага до правових норм і готовність відстоювати свої права правовими методами є ключовими характеристиками високого рівня правової культури населення. Держава повинна сприяти розвитку правової культури через систему освіти, правове виховання та забезпечення доступу до правосуддя. Важливо, щоб правова освіта не обмежувалася формальним ознайомленням із нормами права, а формувала в громадян почуття відповідальності за дотримання правових принципів у повсякденному житті. Значну роль у цьому відіграє громадянське суспільство, яке через правозахисні організації, незалежні ЗМІ та волонтерські ініціативи сприяє поширенню правової обізнаності та підвищенню рівня правової культури серед населення [3, с. 402].

Отже, правова культура є визначальним чинником у процесі формування правової держави. Вона впливає на ефективність правозастосування, рівень правової свідомості громадян і якість діяльності державних органів. Високий рівень правової культури сприяє

утвердженню демократичних цінностей, дотриманню принципу верховенства права та побудові стабільної правової системи. Без належного рівня правової культури неможливо досягти верховенства права та стабільного розвитку суспільства. Тому її розвиток має бути стратегічним пріоритетом державної політики, реалізованим через систему освіти, правову просвіту та вдосконалення правових інститутів.

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенков С. Л. та ін. Загальна теорія держави і права: підручник / за ред. В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 432 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
3. Цвік М. В., Петришин О. В., Авраменко Л. В. та ін. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Петришина, М. В. Цвіка. Харків: Право, 2019. 528 с.

Ільків Марта,
*студентка IV курсу спеціальності «Медицина»,
ЗВО «Івано-Франківський національний медичний університет»*
Науковий керівник:
Волошинович Володимир,
*доцент кафедри судової медицини, медичного та фармацевтичного
права,
кандидат медичних наук, доцент,
ЗВО «Івано-Франківський національний медичний університет»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1018-0933>*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ Й ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Сфера застосування спеціальних медичних знань у формі судових експертиз у практиці розкриття та розслідування злочинів проти осіб доволі широка. Одним із різновидів зазначених експертиз, результати якої мають важливе, іноді визначальне значення для слідства, є судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження. В Україні з початку повномасштабної війни значно збільшилася потреба у проведенні досліджень речових доказів біологічного походження, що й визначає актуальність цієї теми на сучасному етапі.

Процесуальним законодавством передбачено дослідження речових доказів у кримінальному провадженні у ст. 357 КПК України [3, с. 153]: щодо наявності крові та виділень (слини, поту, сечі, сперми, вагінальних виділень), волосся та ін. Експерт вирішує багато питань, які допомагають слідчому та суду вирішити поставлені перед ними завдання щодо встановлення винності тієї чи іншої особи, або, навпаки, її непричетності до конкретної кримінальної справи та невинуватості.

Мета наукової розвідки – дослідити актуальні питання судово-медичної експертизи щодо виявлення й дослідження речових доказів біологічного походження.

Як показує практика, дослідження таких об'єктів, як кров, волосся, піт, слина, сперма, здебільшого проводяться у відділах судово-медичної

експертизи речових доказів обласних бюро судово-медичної експертизи, оскільки для їх аналізу необхідні спеціальні знання в галузі молекулярної біології, фізіології та генетики людини, біохімічних та біофізичних методів дослідження [2, с. 104]. Значна кількість біологічних об'єктів, а також багато сумнівних питань, які вирішують судово-медичні експерти, вимагають від них поглиблених навичок у володінні сучасними серологічними, імунологічними, цитологічними, генетичними та іншими методами досліджень. Основною метою такого роду експертиз речових доказів є визначення наявності, виду, групи, статі та інших ознак об'єктів біологічного походження із застосуванням відповідних спеціальних знань, що, безсумнівно, допоможе зменшити коло підозрюваних або викрити затриманого злочинця.

Як зазначає А. М. Тимчишин, «дослідження біологічних тканин дозволяють встановити певний вид належності клітин, стать організму, від якого вони відділені, а також можуть свідчити про вроджені аномалії та захворювання. Така інформація може використовуватись для цілеспрямованого пошуку вбивць та полегшити доказування їх вини. Дослідження крові дозволяє встановити або виключити походження від конкретної людини» [4, с. 126]. Перед судово-медичним експертом можуть бути поставлені питання як діагностичного, так і ідентифікаційного характеру, зокрема, чи є кров на представлених об'єктах, чи належить кров людині або тварині, якщо так, то який її тип, резус, група (наприклад, за системою ABO, MNS), чи утворено пляму кров'ю від живої людини чи від трупа; чи є в представленому об'єкті слина, яка її групова і статева належність, чи належить вона конкретній людині; якою саме речовиною утворений конкретний слід, чи не схожий він з такою речовиною біологічного походження; чи однорідні речовини (мікрочастинки) біологічного походження, виявлені на місці подій та знайдені у підозрюваного (на ньому) та ін. Для визначення видової належності білків крові в судово-медичній експертній практиці використовують імунологічні методи, зокрема реакцію преципітації, яка може проводитися в рідкому середовищі. Також використовується спосіб електропреципітації (в реакцію крім об'єкта дослідження вводяться сироватки, що преципітують білок людини або білки різних тварин).

Цитологічні методи вивчення ізолюваних клітин дедалі частіше застосовують при дослідженнях слідів-накладень на різних знаряддях злочину, а також на інших речових доказах, таких як меблі, предмети одягу, піднігтьовий вміст потерпілих і підозрюваних. Ці методи

дозволяють досліджувати як надто малі кількості біологічного матеріалу, так і біологічні сліди, що містять біологічний матеріал від кількох осіб, оскільки дають можливість виділити і вивчити індивідуальні зразки клітинного матеріалу з кожного компонента суміші [1, с. 216].

Високим ступенем індивідуальної специфічності організму є ДНК. Генетика дедалі активніше розкриває тонкі та складні механізми передачі спадкової інформації, розширюючи арсенал криміналістичних методів ототожнення особи. Ефективність дослідження молекули ДНК у криміналістичній ідентифікації зумовлена її унікальністю і стабільністю, генетичною сталістю живого організму і високою чутливістю методів її дослідження. Підвищена стійкість молекули ДНК до впливу навколишнього середовища, індивідуальні відмінності в структурі хромосом, дуальний структурний поліморфізм дозволяють ідентифікувати об'єкт дослідження навіть у тих випадках, коли застосування інших методів неможливе (при ідентифікації обвуглених, муміфікованих або гнильно змінених частин трупів).

В останні роки, поряд з інтенсивним розвитком методів дослідження хромосомної ДНК, активно вдосконалюються методи дослідження поліморфних ділянок мітохондріальної ДНК (мтДНК). Мітохондрії (органели) розташовуються в між'ядерному внутрішньоклітинному просторі (за ядром ДНК) і несуть власну генетичну інформацію, зашифровану в мітохондріальній ДНК. Ця інформація також виявляється досить продуктивною при ідентифікації особистості та встановленні спорідненості, особливо в тих випадках, коли обсяг біологічного матеріалу занадто малий або матеріал зазнав значної деградації.

На відміну від ядерної ДНК, в якій дитина успадковує 23 пари хромосом, мітохондріальна ДНК успадковується тільки по материнській лінії. При цьому і генетична інформація, що міститься в мітохондріальній ДНК, передається тільки по жіночій лінії: від матері до всіх її дітей, від дочок до онуків тощо. Тому мітохондріальна ДНК виступає незамінним об'єктом дослідження при проведенні судово-генетичної експертизи по материнській лінії. Мітохондріальні ДНК суттєво відрізняються в людей, які не мають спільних родичів по материнській лінії.

Цінним є і той факт, що мітохондріальна ДНК присутня у всіх клітинах організму людини, причому навіть у тих, де відсутні ядра. Це важливо в тих випадках, коли для експертного дослідження надають зразки слини, а також при мінімальних об'ємах досліджуваного матеріалу (кров на

одязі, волосся, нігті). Мітохондріальна ДНК має досить високу варіабельність. Це дозволяє використовувати її в генетичній експертизі в тих випадках, коли на дослідження надходить, наприклад, волосся без цибулин, оскільки саме волосся містить занадто малу кількість ядерної ДНК, але є істотним джерелом мітохондріальної ДНК.

Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження є важливим інструментом у розслідуванні злочинів, оскільки дозволяє ідентифікувати особу та встановити обставини події. Використання сучасних серологічних, цитологічних і генетичних методів, зокрема ДНК-аналізу, забезпечує високу точність досліджень. Подальший розвиток цих технологій та підготовка фахівців сприятимуть підвищенню ефективності криміналістичних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бабкіна О. П. Актуальність судово-цитологічних досліджень в розкритті кримінальних злочинів / О. П. Бабкіна, І. В. Холоділова, С. І. Данильченко. *Актуальні проблеми сучасної медицини*. 2024. Т. 24. Вип. 1. С. 215-219. URL: <https://doi.org/10.31718/2077-1096.24.1.215>
2. Дяченко Н. М. Основні етапи розвитку молекулярно-генетичної експертизи в ДНДЕКЦ МВС України. Криміналістика у протидії злочинності: тези доповідей наук.-практ. конф., присвяченій 45-річчю кафедри криміналістики Київського нац. ун-ту внутр. справ (Київ, 16 жов. 2009 р.). Київ: «Хай-Тек Прес», 2009. С. 104–110.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Тимчишин А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. *Правова позиція*. 2021. № 3 (32). С. 125–130. URL: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2021-3.23>

Ковцуняк Лідія,
*студентка I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Мельничук Василь,
*доцент кафедри права та публічного управління,
доктор філософії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0264-8877>

ДЕРЖАВНА ЛІСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Лісова політика є ключовим елементом у забезпеченні сталого розвитку лісових ресурсів, охорони навколишнього середовища та підтримки біорізноманіття, що має безпосередній вплив на стан екосистем, економіку та добробут місцевих громад.

У контексті сучасних викликів, таких як зміни клімату, зниження лісових ресурсів та збільшення попиту на деревину і лісопродукцію, необхідність вдосконалення лісової політики в Україні набуває особливої ваги. Лісова галузь відіграє значну роль у регіональному розвитку, забезпечуючи робочі місця, сприяючи розвитку інфраструктури та формуючи екологічну стабільність на рівні окремих регіонів. Однак існуючі проблеми у веденні лісового господарства, такі як незаконні вирубки, низький рівень відновлення лісів і недостатня увага до екологічної складової політики, зумовлюють необхідність реформування лісової галузі.

Актуальність цієї теми також посилюється в умовах євроінтеграційних процесів, оскільки імплементація європейських стандартів у лісовому господарстві має стати важливим кроком для підвищення ефективності управління лісовими ресурсами та покращення екологічної ситуації в країні. Лісова політика України, орієнтуючись на сталість і раціональне використання лісових ресурсів, повинна враховувати не лише економічні, але й соціальні та екологічні аспекти, що, у свою чергу,

дозволить забезпечити ефективний і збалансований регіональний розвиток на всіх рівнях.

«Лісова політика – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення охорони, відтворення й ефективного, збалансованого використання всіх ресурсів, корисних властивостей та інших цінностей лісів, необхідних цивілізації сьогодні та в майбутньому. Необхідною умовою її успішної реалізації є наявність системи управління лісами та лісовим сектором економіки на міжнародному і національному рівнях» [1].

На думку А. М. Польовського, «лісова політика визначає основні принципи використання лісових ресурсів для потреб суспільства. Національна лісова політика окреслює довгострокові цілі лісового господарства, інструменти, необхідні для їх досягнення, і способи реалізації лісової політики. Мета ефективної лісової політики – встановлення цілей та інструментів досягнення багатоцільового і невиснажливого лісового господарства на засадах сталого розвитку» [2].

У глобальному масштабі та в багатьох країнах лісове господарство на різних рівнях втратило провідні позиції у галузі знань та професіоналізму в соціальному прийомі та інших економічних секторах. Зі зростанням впливу на лісовий сектор вони значною мірою визначають роль лісового господарства у політичному формулюванні. Значною мірою деградація лісів у світі є наслідком політики та програм, що розробляються далеко від місць їхнього застосування.

Метою розроблення Державної стратегії управління лісами до 2035 р. є «забезпечення ефективного управління лісами на основі забезпечення сталого ведення лісового господарства, збереження біорізноманіття в лісах, адаптованого до кліматичних змін лісового господарства, популяризація професії лісівника у суспільстві, забезпечення фінансової стабільності лісової галузі та створення сприятливих умов для активізації розвитку деревообробної та суміжних галузей економіки» [3].

Російська агресія призводить до істотного негативного впливу на українські ліси та виникнення проблем, пов'язаних з війною:

- знищення величезних площ лісів у східній частині України (Донецька, Луганська, Харківська області);
- знищення лісового біорізноманіття внаслідок воєнних дій;
- недоступність значної частини українських лісів для ведення лісового господарства та контролю – окупованих Російською Федерацією територій (Крим, окуповані частини Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської та Харківської областей), лісових угідь,

забруднених мінами та тих, де точаться бої, ліс на прикордонних з Білоруссю ділянках;

- збільшення постачання деревини для оборони країни;
- відмова у доступі до даних Державного земельного кадастру та цифрових лісотаксаційних карт;
- заборона на перевірки Держекоінспекції (воєнний стан) [4].

Нинішня лісова політика охоплює більш численні та складні цілі, ніж в останні роки ХХ століття, включаючи захист біологічного різноманіття та лісів, боротьбу з бідністю, захист місцевих законів суспільств та права корінних жителів, обмеження міграції та багато інших. Формулювання лісової політики та її впровадження в умовах зміни клімату та лісового середовища потребують використання попереднього досвіду та багатьох змін.

Дублювання традиційних рішень та використання нових менеджментів та теоретичних відкриттів у створенні лісової політики слід перевірити, враховуючи можливість адаптації лісів та суспільства до цих змін. Важливою частиною майбутньої лісової політики буде заплутана економічна політика, особливістю якої є тектоніка, а не баланс; крім того, заплутана економічна політика вимагає екологічного стилю мислення.

Таким чином, лісова політика є важливим компонентом стратегічного розвитку України, оскільки лісові ресурси мають прямий вплив на економіку, екологію та соціальну сферу. Вони сприяють формуванню сталого розвитку, збереженню біорізноманіття та забезпеченню енергетичної безпеки країни.

Лісова політика має вагомий вплив на регіональний розвиток, оскільки лісові ресурси є важливим фактором економічної стабільності для багатьох територій. Використання лісових ресурсів, зокрема для виробництва деревини та лісопродукції, створює робочі місця, сприяє розвитку місцевих підприємств і забезпечує доходи для місцевих бюджетів. Однак для забезпечення сталості такого розвитку необхідна ефективна державна регуляція, що враховує екологічні та соціальні потреби кожного регіону.

До того ж, враховуючи значення лісових ресурсів для розвитку окремих регіонів України, державна лісова політика повинна стати основою для досягнення економічної, екологічної та соціальної стійкості на рівні регіонів. Для цього необхідно забезпечити баланс між економічними інтересами, екологічною безпекою та соціальним розвитком, що

дозволить зробити лісову галузь важливим чинником регіонального розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Лісова політика України. Умови реалізації та пріоритети. URL: <https://www.lisportal.org.ua/232/> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Польовський А. М. Еколого-економічні засади удосконалення національної лісової політики: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. Львів, 2008. 20 с.
3. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2021. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
4. Нова політика у сфері сталого розвитку лісового господарства: стан впровадження у 2022-2023 рр.
URL: https://epl.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/UKR_Bryf-po-lisah_04-04-2024.pdf (дата звернення: 01.04.2025).

Кривецький Лука,
*студент I курсу магістратури
спеціальності «Публічне управління та адміністрування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Мельничук Василь,
*доцент кафедри права та публічного управління,
доктор філософії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0264-8877>

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

На сьогоднішній день аграрний сектор України відіграє ключову роль в економіці країни. В умовах воєнного стану, спричиненого збройною агресією, сільське господарство стало одним із найбільш постраждалих секторів, зазнавши значних руйнувань інфраструктури, втрат у виробничих потужностях та трудових ресурсах. Ці труднощі ускладнюють забезпечення продовольчої безпеки та стабільного функціонування аграрної галузі.

Однією з головних завдань державної підтримки в цей період є не лише збереження виробничих потужностей, а й стимулювання відновлення сільськогосподарського виробництва після завершення бойових дій. У зв'язку з цим важливим аспектом є розробка ефективних механізмів державної підтримки для аграріїв, що включає фінансові, організаційні та технічні заходи, які сприятимуть швидкому відновленню аграрної інфраструктури, забезпеченню продовольчої безпеки та стабільності ринку.

Держава повинна забезпечити належні умови для адаптації сільськогосподарських підприємств до нових викликів, зокрема шляхом надання пільгових кредитів, субсидій, компенсацій за знищену або пошкоджену техніку, а також підтримки екологічних ініціатив. Післявоєнне відновлення сільського господарства є важливим етапом не

лише для відновлення економіки, а й для забезпечення соціальної стабільності в сільських громадах, створення нових робочих місць та відновлення інфраструктури.

Національне сільське господарство має багато проблем, які ускладнюють ведення бізнесу. Зростання виробничих витрат, фрагментація ферм та застарілі технології, ймовірно, не сприяють досягненню задовільних результатів прибутковості польських господарств. На сьогоднішній день важливо коригувати виробництво на ринок потреб та вимог.

Конкурентоспроможність сільських районів виникає внаслідок проведення сільськогосподарської діяльності, створення альтернативних можливостей заробітку та розвитку послуг. Це значною мірою залежить від напрямку інструментів політики розвитку сільського розвитку.

Одним із пріоритетів громади розвитку сільської місцевості є вдосконалення організації харчових ланцюгів та сприяння управлінню ризиками в сільському господарстві. Цієї мети можна досягти, серед інших, створюючи групи сільськогосподарських виробників.

Однією зі сфер, які зазнали найбільших втрат, є сфера сільського господарства. Окупація територій, де агропромисловість була однією з провідних галузей, ведення активних бойових дій, логістичні складнощі і високий ступінь невизначеності сприяли не тільки різкому падінню врожаїв, а й значним втратам у виробничих потужностях. Так, за даними Державної служби статистики України, посівна площа озимих культур на зерно та зелений корм під урожай 2024 року склала понад 6,19 млн га. Зазначена площа є на 1,1% меншою від посівної площі під урожай 2023 року (6,26 млн га) і на 31,9% меншою від посівної площі під урожай 2022 року (9,09 млн га) [1].

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, через війну площа земель під посіви 2022 року зменшилася на 3,5 млн га в зоні активних бойових дій. Військова агресія росії унеможливила функціонування морських портів України, через які здійснювалося близько 90% експорту сільськогосподарської продукції. За даними Міністерства, сьогодні залізничним транспортом перевозять до 20 тис. тонн зерна на день, раніше ж через морські порти проходило близько 150 тис. тонн [2].

Створення груп сільськогосподарських виробників базується на основній ідеї спільної дії, що дозволяє вирішити проблеми ринкової

економіки, заснованої на принципі конкуренції. Завдяки належній організації та адаптації виробництва до вимог одержувача щодо якості, кількості та асортименту з одночасним застосуванням принципів захисту навколишнього середовища на всіх етапах виробництва, зберігання та розповсюдження сільськогосподарської продукції, фермери отримують можливість забезпечити більш сильну позицію на ринку, а також більший та стабільніший дохід.

«Ключові напрями в умовах повномасштабної війни мають орієнтуватися на збереження ефективності ланцюга «виробництво – переробка – зберігання – постачання населенню продуктів харчування». Вкрай важливими є нарощування виробництва сільськогосподарської продукції, пошук та створення нових (зокрема тимчасових) об'єктів для зберігання та первинної переробки продукції, залучення всіх можливостей державного та приватного секторів для постачання продуктів харчування в місця їх збуту» [3].

«В умовах повоєнного відновлення варто забезпечити диверсифікацію розвитку аграрного виробництва на основі підвищення капіталізації та інвестиційної привабливості агропідприємств, формування ринкових інститутів, що передбачатиме підвищення ефективності використовуваних у сільському господарстві ресурсів, зміцнення продовольчої безпеки держави, розвиток багатокладності, нарощування експорту товарів з більшою доданою вартістю» [3].

Таким чином, у період воєнного стану та післявоєнного відновлення державна підтримка сільськогосподарських виробників має бути багатогранною та спрямованою на відновлення виробничих потужностей, забезпечення продовольчої безпеки та стабільності ринку. Державні програми повинні включати фінансову допомогу, пільгові кредити, субсидії, а також компенсацію за знищену або пошкоджену техніку.

Після завершення бойових дій важливим завданням є відновлення сільськогосподарської інфраструктури, яка зазнала значних руйнувань. Оновлення технічного оснащення, створення умов для ефективного використання земельних ресурсів і підвищення продуктивності сільськогосподарських підприємств стають пріоритетними завданнями для держави.

Отже, державна підтримка сільськогосподарських виробників в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення є критично важливою для стабілізації аграрної економіки України, забезпечення продовольчої

безпеки та сталого розвитку регіонів. Вона повинна включати комплексний підхід, що охоплює фінансову допомогу, відновлення інфраструктури, екологічну складову та соціальні ініціативи, що сприятимуть відновленню та розвитку аграрного сектору на довгострокову перспективу.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України.

URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2025).

2. Вдовенко Л. О. Інструменти державної фінансової підтримки аграрного сектору в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44.

URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1871/1803> (дата звернення: 01.04.2025).

3. Жуковська Л. Ключові політики та заходи для підтримки аграрного сектору України в умовах воєнного стану. Національний інститут стратегічних досліджень.

URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/klyuchovi-polityky-ta-zakhody-dlya-pidtrymky-ahrarnoho-sektoru-ukrayiny-v> (дата звернення: 01.04.2025).

Куппер Анастасія,
*студентка III курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Басиста Ірина Володимирівна,
*професор кафедри права та публічного управління,
доктор юридичних наук, професор,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9707-7386>**

ЧИ Є МІСЦЕ ЕТИЧНИМ НОРМАМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ?

Протягом багатьох століть право і мораль були тісно пов'язаними між собою через спільну мету – необхідність підтримання порядку в суспільстві через регулювання поведінки як окремих осіб, так і цілих соціальних груп. При цьому можливість застосування в кримінальному процесі правових норм є цілком зрозумілою та доречною, тоді як використання етичних норм є дискусійним, оскільки вони не закріплюються в нормах права та часто суперечать їм. Зважаючи на це, постає питання: чи є місце етичним нормам у кримінальному процесі України?

Окремі аспекти етичних норм та їх місця в кримінальному процесі України у своїх дослідженнях вивчали: Д. Аббасова, А. Голубов, О. Загурський, Л. Нестерчук, Н. Сенченко та деякі інші науковці.

Д. Л. Аббасова констатує, що в сучасній практиці кримінального процесу часто виникають етико-правові питання, вирішення яких викликає дискусії. Зокрема, одним із таких є питання застосування примусу до потерпілого при збиранні доказів у кримінальному провадженні. Єдності щодо цього питання в доктрині кримінального процесу немає. Логічно, що на практиці виникають ризики повторного травмування потерпілого, хоча цілковита відмова від примусу може тягти за собою деструктивні наслідки для кримінального процесу [1, с. 198]. Як підкреслює Т. Фулей, у відповідності до практики ЄСПЛ допускається застосування примусового медичного втручання, проте таке медичне втручання не має порушувати тих гарантій, які надаються

особі у відповідності до статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2, с. 93]. Одночасно з цим, відповідно до правової позиції Верховного Суду, викладеної у постанові від 10 лютого 2022 р. у справі № 163/2245/17 [3], одержання біологічних зразків без згоди особи значно ускладнює процес доказування та може стояти на заваді ефективному досудовому розслідуванню. Зважаючи на це, виникає потреба у встановленні меж застосування примусу при збиранні доказів у кримінальному провадженні стосовно потерпілого [1, с. 198].

Наступною проблемою на межі, як вірно зазначає Ю. Івчук, є відсутність у кримінально-виконавчих установах України укриттів за умов діючого воєнного стану, що несе серйозну загрозу життю та здоров'ю ув'язнених осіб, а також порушує етичний імператив визнання людського життя найвищою цінністю [4, с. 17]. У разі тримання ув'язнених у камерах під час повітряних тривог знецінюється їх право на безпеку, яке є невід'ємною складовою права на життя. Одночасно з цим, звільнення таких осіб з-під варти виключно з причини відсутності укриттів – пряме порушення балансу між необхідністю забезпечення суспільної безпеки та дотримання прав осіб, які утримуються під вартою. Евакуація таких осіб є оптимальним вирішенням цієї проблеми, однак її здійснення має відповідати стандартам гуманного поводження з людьми, встановленими ЄСПЛ. Це свідчить про те, що безпека осіб, які перебувають під вартою в умовах війни, є не тільки правовим, а й моральним обов'язком держави. Однак і тут слід відзначити те, що далеко не всі заклади й установи, де утримуються громадяни України, можна евакуювати, внаслідок чого вони продовжують перебувати на тимчасово окупованих територіях, контрольованих агресором територіях або в безпосередній близькості до лінії фронту [5].

Третьою складовою задекларованої дилеми є підставність та допустимість примусового годування осіб, які утримуються під вартою. Так, Д. Л. Аббасова аргументовано резюмує, що дискусійність питання примусового годування осіб, які перебувають під вартою зводиться до того, як слід трактувати примусове годування таких осіб: як турботу про здоров'я чи як інструмент стримування протестів проти неналежних умов тримання або інших порушень прав людини [1, с. 68]. Також дилема виникає з приводу того, чи порушує примусове годування право людини на приватність, а також чи відповідає стандарту поваги до людської гідності [6]. Продовжуючи дискурс, Д. Л. Аббасова приходить до переконання, що зважаючи на це, вирішення цих дилем стосовно

примусового годування ув'язнених має відбуватись із врахуванням права останніх на самовираження, якщо вони усвідомлюють наслідки своїх дій. Такий підхід є доречним, адже він вказує на те, що: примусове голодування не має впливу на доказування, технологічно процедура годування ув'язнених у примусовому порядку залишається недосконалою та межує з тортурами, а її процесуальний порядок застосування взагалі є сумнівним у контексті додержання права на людську гідність [1, с. 57]. Четвертим дискусійним питанням, яке розглянуте зазначеною авторкою та з формулюванням якого згоджуємося і ми, є дотримання етичної категорії справедливості в результаті застосування до особи запобіжного заходу без подальшого винесення вироку. Як відомо, за усталеним конституційним правилом особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, поки у судовому порядку не буде встановлено протилежне [7]. У ч. 1 ст. 17 КПК України передбачено, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили [8].

Ю. Соломаха небезпідставно стверджує, що на практиці часто виникають випадки, коли особу називають винною у вчиненні кримінального правопорушення задовго до того, як суд прийме рішення про це, що вказує на процесуальну слабкість засади презумпції невинуватості [9, с. 731].

До числа дискусійних етико-правових питань кримінального процесу України Д. Л. Аббасова також аргументовано відносить такі, як: питання пред'явлення особи для впізнання за фотознімками; питання залучення таємних агентів з ціллю одержання показань викривального змісту; питання проведення СРД, які передбачають оголення людини; питання свободи вираження поглядів та поширення інформації стосовно ходу судового розгляду; питання взаємодії учасників кримінального процесу у ході судового засідання; питання застосування інституту відводу як форми процесуального протесту; питання розгляду судом процесуальних документів; питання «дружби» в соцмережах як підстави для відводу учасника кримінального провадження; самовідводу захисника, представника тощо [1, с. 2-8].

Етичним нормам є місце у кримінальному процесі України, де вони набувають різних проявів. Однак наявні дилеми етико-правового

характеру вимагають: (1) більш чіткого нормативного закріплення етичних норм, зокрема й шляхом доповнення чинного КПК України відповідними положеннями, з метою окреслення чітких меж для дотримання етичних стандартів; (2) розробки методичних рекомендацій стосовно врахування етичних норм у діяльності учасників кримінального провадження; (3) створення механізму контролю за дотриманням етичних норм під час кримінального процесу та закріплення законодавчих гарантій дотримання таких норм.

Список використаних джерел:

1. Аббасова Д. Л. Етичні норми у кримінальному процесі України: монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 328 с.

2. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: *Науково-методичний посібник для суддів*. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.

3. Постанова Верховного Суду від 10 лютого 2022 року у справі № 163/2245/17.

URL:https://zakon.cc/court/document/read/103283297_997c479c
(дата звернення: 02.04.2025).

4. Івчук Ю. Ю. Забезпечення правового статусу засуджених до позбавлення волі в установах виконання покарань під час воєнного стану: проблемні аспекти. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*, 2023. №1 (45). С. 11-20.

5. Вдовичен О. Права людини в місцях позбавлення волі під час воєнного стану. *Юридична газета онлайн*, 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/prava-lyudini-v-miscyah-pozbavlennya-voli-pid-chas-voennogo-stanu.html>. (дата звернення: 02.04.2025).

6. Щеннікова Г. Примусове годування засудженого – необхідність чи порушення прав людини? *Юридична газета онлайн*, 2021. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/primusove-goduvannya-zasudzhenogo--neobhidnist-chi-porushennya-prav-lyudini.html>

(дата звернення: 02.04.2025).

7. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.04.2025).

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення: 02.04.2025).

9. Соломаха С. О. Порухення презумпції невинуватості в кримінальному процесі / С. О. Соломаха, Ю. М. Маріна. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.). Дніпро: ДДУВС, 2024. С. 731-732.

УДК 343.13(477)

Кушнір Ірина,

студентка III курсу спеціальності «Право»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Басиста Ірина Володимирівна,

професор кафедри права та публічного управління,

доктор юридичних наук, професор,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9707-7386>

ЗАТРИМАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Затримання особи належить до запобіжних заходів, є єдиним тимчасовим серед них і загалом всі запобіжні заходи належать до заходів забезпечення кримінального провадження. Законодавець у п. 8 ч. 2 ст. 131 КПК України згадує про затримання серед заходів забезпечення кримінального провадження та у ч. 2 ст. 176 КПК відповідно, відносячи затримання особи до тимчасового запобіжного заходу [1]. Згоджуємося із М. М Потоцьким у тому, що кримінальне процесуальне законодавство не містить чітко закріпленого визначення того, що варто вважати затриманням особи. За своєю сутністю затримання можна описати як специфічний примусовий захід, який характеризується невідкладністю. Затримання особи слід розуміти як короткостроковий захід законного примусу, який спрямований на те, щоб забезпечити належну поведінку, який реалізується певними суб'єктами шляхом обмеження права на

свободу лише за наявності підозри щодо скоєння особою кримінального правопорушення [2, с. 67].

І. І. Татарин цілком має рацію в тому, що затримання особи може відбуватися в 2 порядках:

- на підставі ухвали слідчого судді, суду (ст. 188-191 КПК України);
- без ухвали слідчого судді, суду. Затримання особи без такої ухвали може бути законним затриманням (ст. 207 КПК України) та затриманням уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України) [3].

Перелік ситуацій, коли особа може бути затриманою, є значно ширшим. Так, авторами вже зазначалося, що окрім вищевказаних двох порядків, є ще такі у КПК випадки, коли особа може бути затриманою: 1) у зв'язку з її розшуком компетентним органом іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку (абзац 2 ч. 4 ст. 208 КПК України); 2) затриманим без ухвали слідчого судді уповноваженою службовою особою також може бути підозрювана у вчиненні злочину (за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) особа у випадку, якщо цей підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує (ч. 2 ст. 208 КПК України); 3) згідно з положеннями частин 2–3 статті 187 КПК України затримання підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває на свободі може бути реалізоване на підставі ухвали слідчого судді, суду як один із заходів забезпечення прибуття особи для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу; 4) вельми дискусійним є питання «природи супроводження» особи в рамках виконання ухвали слідчого судді, суду про привід для забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого, свідка у певних процесуальних діях (ст. 140–143 КПК) [4, с. 91-92].

Як вірно підкреслює І. І. Татарин, уповноважена службова особа може здійснювати затримання як на підставі ухвали слідчого судді, суду, так і без такої ухвали. Досі існують суперечки стосовно того, кого варто вважати під поняттям «уповноважена службова особа». Можна було б вказати, що оскільки розслідуванням кримінальних правопорушень займаються правоохоронні органи, то, відповідно, службові особи, які є працівниками таких органів, можуть називатися уповноваженими службовими особами. До правоохоронних органів, зокрема, належать

такі, як органи прокуратури, служби безпеки, Національної поліції, охорони державного кордону тощо, і такий висновок згаданий автор формулює на підставі проведеного аналізу Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [3, с. 9].

Фактично в цій позиції проглядається певне «світло», як резюмує А. А. Вознюк, бо, наприклад, поліція справді уповноважена за ч. 1 ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію» затримувати особу відповідно до законодавства [5]. Також існує лист Офісу Генерального прокурора від 17.08.2020, де вказано, що термін уповноваженої службової особи варто вважати родовим поняттям, яке позначає слідчого та інших працівників правоохоронних органів, які мають право на здійснення затримання: патрульна поліція, офіцери поліції, працівники служби безпеки, офіцери Національної гвардії тощо [6, с. 8-9].

Затримання без ухвали слідчого судді може відбуватися безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення. А. Шаркова обґрунтовано звертає нашу увагу на термін «безпосередньо після». З теоретичної точки зору щодо нього не виникає абсолютно ніяких питань, однак на практиці існують непорозуміння стосовно того, що варто вважати затриманням безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення. Дослідники тематики затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, намагалися дати визначення цьому терміну. Вони дійшли до найбільш поширеної думки, що термін «безпосередньо» потрібно вживати у тому значенні, що між моментом вчинення кримінального правопорушення та моментом безпосереднього затримання правопорушника пройшов короткий проміжок часу, якого було надто мало для винного, щоб сховатися і зникнути з поля зору того, хто переслідував винного [7, с. 183].

У протилежних ситуаціях, як підставно зазначає А. М. Орлеан, коли особа правопорушника встановлюється через певний час після вчинення кримінального правопорушення та виникнення необхідності його затримання, правоохоронці повинні спочатку повідомити таку особу про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, а потім уже звертатися до слідчого судді, суду за дозволом на затримання такої особи. На практиці цей процес дещо ускладнений, адже ніколи не можна виключати суб'єктивний фактор кожної особи, яка після отримання повідомлення про підозру може втекти з місця свого зареєстрованого проживання чи місця фактичного проживання, керуючись страхом бути спійманою та притягнутою до кримінальної відповідальності [8]. Саме

тому існує захід процесуального примусу у вигляді приводу, коли при виявленні особи вона примусово затримується та приводиться до суду.

Отже, значення затримання у кримінальному провадженні полягає як у створенні можливості провадження процесуальних дій за участі підозрюваного, так і забезпеченні передумов розгляду провадження у суді за участі обвинуваченого. Хоча чітке визначення цього поняття в законодавстві відсутнє, на практиці затримання є короткостроковою примусовою мірою, яка застосовується до осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення. Є два порядки його здійснення: або на підставі рішення слідчого судді чи суду, або без такого рішення, хоча перелік ситуацій, коли особа може бути затриманою, є значно ширшим. Особливу увагу варто звернути на те, хто вважається уповноваженою особою, а також на значення фрази «безпосередньо після вчинення правопорушення», адже це суттєво впливає на правомірність процесу та дотримання прав особи на свободу та особисту недоторканність.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 №4651-VI. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

2. Потоцький М. М. Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення: дис. на здоб. ступ. д. філ. Кропивницький, 2022.

URL:https://dnuvs.in.ua/wpcontent/uploads/2022/09/dysertacziya_potoczkyj.pdf

3. Татарин І. І. Кейс заняття на тему: «Поняття та порядок затримання осіб за підозрою в учиненні кримінального правопорушення. Складання процесуальних документів. Права затриманої особи. Процесуальні строки затримання». URL: [file:///C:/Users/Us/Downloads/5%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Us/Downloads/5%20(1).pdf)

4. Басиста І. В., Благута Р. І., Комісарчук Ю. А. Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства: навч. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 432 с. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5086/1/basyta-27-12-22maket.pdf>

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top>

6. Вознюк А. А., Дуда А. В., Арешонков В. В. Затримання уповноваженою службовою особою в житлі чи іншому володінні особи: актуальні проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. №4 (121). С. 7-16. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1574551>

7. Шаркова А. Необхідність законодавчого визначення понять «безпосередньо» та «щойно» при вирішенні питання про затримання особи в порядку статті 208 КПК України. *Історико-правовий часопис*. 2015. №1 (15). С. 182-185.

URL: file:///C:/Users/Drits/Downloads/ipch_2015_1_38.pdf

8. Орлеан А. Як вивести із тіні затримання. *Експертний центр з прав людини*. URL: <https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/Discussion-PaperForWeb.pdf>

УДК 340:342.7

Лапцун Вероніка,
студентка II курсу бакалаврату, КЮс-23-2,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА БАЗОВА ДИСЦИПЛІНА ДЛЯ ЮРИСТА

Конституційне право України – це провідна галузь права, що регулює основи державного ладу, права, свободи та обов’язки громадян, організацію і діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.

Насамперед термін «конституційне право» вживається для позначення однієї із галузей в системі національного права, яка і називається «конституційне право» [1, с. 12].

По-друге, цим терміном іменується наука конституційного права, яка вивчає дану галузь права, її норми, конституційно-правові інститути та конституційно-правові відносини, що формуються на основі норм цієї галузі права [1, с. 12].

По-третє, конституційне право – навчальна дисципліна в системі юридичної освіти, яка базується на досягненнях і даних науки і являє собою сукупність знань про дану галузь права і науку [1, с. 12].

У будь-якій державі конституційне право становить основну частину її правової системи. Саме тому вивчення окремих галузей права в Україні, як і в системі юридичної освіти будь-якої держави, розпочинається з опанування конституційного права України, яке є провідною галуззю в системі національного права України [1, с. 12].

Слід зауважити, що в різних країнах ця галузь права може мати різні назви. У більшості країн світу є поширеною назва «конституційне право». Вона вживається переважно в тих країнах, де склалася англосаксонська і романська правові системи, які уособлюють конституційний лад, характерними рисами якого є громадянське суспільство і правова держава. А в країнах, де склалася германська правова система, характерним є вживання назви «державне право» [1, с. 12].

За усталеною традицією конституційне право у вітчизняній та закордонній науковій літературі, підручниках і навчальних посібниках з конституційного права розглядають як галузь національного права поряд із галузями адміністративного, цивільного й кримінального права тощо. Щоправда, галузь конституційного права, на відміну від інших його галузей, часто супроводжують епітетами: «провідна», «ключова», «центральна», «інтегровальна» тощо [2, с. 47].

За тією ж традицією конституційне право зараховують до галузей публічного права, тобто тієї підсистеми права, що регулює відносини, пов'язані зі здійсненням публічної влади — державної влади й місцевого самоврядування [2, с. 47].

Критеріями виокремлення певної сукупності правових норм у галузь конституційного права, як й інших галузей права, також традиційно вважають наявність у цієї сукупності норм спільного предмета регулювання, тобто якісно однорідних відносин, які вони регулюють, та

методу правового регулювання, тобто засобів, способів і прийомів впливу держави на суспільні відносини, що становлять предмет регулювання відповідної галузі [2, с. 47].

Метою конституційного права є визначення правових гарантій допустимості втручання публічної влади у приватне життя особи та відповідної організації публічної влади, заснованої на повазі до прав і свобод людини. Для того, щоб обмежити свавільне втручання публічної влади у життя індивіда, необхідні певні гарантії. Конституція передбачає, що правління спирається на волю народу, який здатен ефективно контролювати діяльність законодавчого органу влади. Доступ до посад у парламенті здійснюється на легітимній основі – за допомогою періодичних виборів. Формою прийняття рішень є принцип мажоритарності, тобто воля більшості. При цьому більшість повинна поважати думку меншості, гарантувати можливість вільно її висловлювати та проводити публічні дебати з приводу непередбачуваних наслідків таких рішень. Важливою складовою конституції є поділ влади.

Будь-яка галузь права має власні джерела. Це у повній мірі стосується і конституційного права також. Необхідно зауважити, що термін «джерело права» у юриспруденції використовується вже давно.

Зазвичай серед джерел права розрізняють такі: за матеріальним змістом, за ідеальним змістом, за юридичним змістом. Тому під джерелами права в юридичному значенні розуміється форма вираження, об'єктивізації державою волі.

Основними видами джерел конституційного права у світі є: нормативно-правові акти, судові прецеденти, правові звичаї, міжнародні і внутрішньодержавні договори.

У свою чергу нормативно-правові акти конституційного права поділяються на: закони, нормативні акти виконавчої влади, нормативні акти органів конституційного контролю, парламентські регламенти, акти місцевого самоврядування.

Особливе місце серед джерел конституційного права України належить Конституції України, в якій закріплюються найбільш принципові правові норми загального характеру. Вони мають установчий характер та вищу юридичну силу, стосуються усіх сфер життя суспільства: політичної, економічної, соціальної, духовної.

Отже, конституційне право України є фундаментальною галуззю національного права, яка визначає основи державного ладу, систему

органів влади, права і свободи людини та громадянина. Воно забезпечує стабільність правопорядку, гарантує дотримання демократичних принципів і верховенства права. Від ефективного функціонування конституційного права залежить розвиток правової держави, захист прав людини та забезпечення суспільної гармонії.

Список використаних джерел:

1. Конституційне право України: Підручник. 11-е видання: (присвячене 30-ій річниці заснування юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет») перероблене та доповнене. Ужгород : РІК-У, 2023. 536 с.
2. Барабаш Ю. Г., Бориславська О. М., Венгер В. М., Козюбра М. І., Мелешевич А. А. Конституційне право: підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. К.: ВАІТЕ, 2021. 528 с.

УДК 343.3

***Легка Вероніка,**
студентка I курсу спеціальності 081 Право,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ходак Світлана,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-4761-4213>*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: ЖЕНЕВСЬКА КОНВЕНЦІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

На жаль, у багатьох збройних конфліктах, зокрема і в Україні, спостерігаються численні випадки порушення норм міжнародного гуманітарного права щодо поводження з військовополоненими.

Існує нагальна потреба в посиленні міжнародно-правових механізмів, які забезпечують ефективний захист військовополонених. Вони повинні включати моніторинг дотримання норм, притягнення до відповідальності за порушення та забезпечення належної репатріації.

Основні міжнародні стандарти, що регулюють захист та дотримання прав військовополонених, включають: Женевські конвенції, Додатковий протокол до Женевських конвенцій, Статут Міжнародного комітету Червоного Хреста, Резолюція ООН щодо захисту прав людини в умовах протидії тероризму [1].

Після Другої світової війни, яка призвела до величезних жертв серед цивільного населення, виникла необхідність в розробці нових міжнародних угод. Тому в 1949 році було прийнято одразу чотири Женевські конвенції про захист жертв війни:

- I Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях;
- II Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі;
- III Женевська конвенція про поводження з військовополоненими;
- IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни [5].

Варто звернути увагу на статті Женевської конвенції, які регулюють порядок поводження з військовополоненими: стаття 4 Військовополонені, стаття 5 Початок та кінець застосування, стаття 13 Гуманне поводження з військовополоненими, стаття 25 Житлові приміщення, стаття 46 Умови переміщення військовополонених, стаття 118 Звільнення та репатріація, стаття 126 Нагляд з боку держав-покровительок і МКЧХ [2].

Ворожі війська Російської Федерації ніколи не дотримувались цих договорів. Багато років до повномасштабного вторгнення і після нього вони продовжують вчиняти злочини проти життя українських військовополонених. «Медійна ініціатива за права людини отримала свідчення 72 визволених українських бранців, яких незаконно утримували в російських місцях несвободи, зокрема СІЗО № 1 у Курську, СІЗО № 2 в Таганрозі й СІЗО № 2 в Новозибкові. Більшість опитаних (80%) заявили, що регулярно зазнавали насильства з боку працівників колоній» [8].

Згідно з Женевською конвенцією, військовополонені мають право на медичну допомогу та незалежні умови утримання, контакт з родичами

через МКЧХ. Для забезпечення цих прав використовуються такі механізми, як Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародний кримінальний суд, Рада Безпеки ООН. Міжнародні організації, такі як Міжнародний комітет Червоного Хреста, відіграють ключову роль у захисті військовополонених. Їхня діяльність з моніторингу, надання гуманітарної допомоги та сприяння обміну полоненими є надзвичайно важливою.

«Росія під час повномасштабної агресії проти України порушила усі можливі норми Женевських конвенцій. Про це в ефірі проєкту Радіо Свобода «Свобода.Ранок» заявив уповноважений Верховної Ради з прав людини Дмитро Лубінець, коментуючи відео страти ймовірного військовополоненого. Український омбудсмен стверджує, що Росія, як сторона збройного конфлікту, не виконує вимоги щодо поводження із військовополоненими. «Ми можемо просто взяти Женевські конвенції, читати кожен норму, а я на прикладах можу показати, що Російська Федерація порушила їх усі. На даний час не існує жодної норми Женевської конвенції, яку б не порушила Російська Федерація. Це і не гідне поводження, це і застосування тортур – як фізичних, так і психологічних, це неналежні умови тримання, це і порушення права на листування, на отримання медичної допомоги. На елементарні речі: як харчі і достатню (кількість) води», – стверджує Лубінець» [9].

«2019 року Росія вийшла з Першого протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, блокуючи роботу Міжнародної гуманітарної комісії зі встановлення фактів своїх злочинів у Сирії та згодом в Україні. Однак частковий вихід Російської Федерації із механізму Женевських конвенцій не означає зняття відповідальності з країни-агресорки за порушення норм міжнародного гуманітарного права та воєнні злочини під час війни в Україні» [7].

Питання поводження з військовополоненими викликає широкий суспільний резонанс, особливо в країнах, які постраждали від збройних конфліктів.

Женевські конвенції та суміжні з ними механізми захисту військовополонених залишаються основою міжнародного гуманітарного права. У російсько-українській війні це особливо актуально через систематичні воєнні злочини держави-агресора. Хоча Росія частково відкликала зобов'язання, вона не звільняється від відповідальності за порушення норм а саме: жорстокого поводження з

військовополоненими, застосування тортур, незаконних утримань та фізичних розправ.

Завдяки роботі Міжнародного комітету Червоного Хреста, Міжнародного кримінального суду, Ради Безпеки ООН та національним правовим інструментам (зокрема, ст. 438 КК України) існує реальна можливість притягувати винних до відповідальності. Успішне функціонування міжнародно-правових механізмів захисту військовополонених потребує послідовної взаємодії держав, міжнародних організацій і судових інституцій. Зміцнення правових інструментів, невідворотність покарання – основні чинники, які здатні зменшити кількість кримінальних правопорушень проти військовополонених і забезпечити, у майбутньому, дотримання міжнародних стандартів.

Також варто розуміти, що існують певні правові невизначеності щодо статусу деяких категорій осіб, які потрапляють у полон під час збройних конфліктів. Необхідне уточнення існуючих норм міжнародного гуманітарного права.

Отже, враховуючи вищенаведені факти, можна з упевненістю стверджувати, що міжнародно-правові механізми захисту військовополонених є вкрай актуальною проблемою, що потребує подальшого вивчення та обговорення.

Список використаних джерел:

1. Кравцова М. О., Дацюк Т. К. Міжнародні стандарти захисту та дотримання прав військовополонених. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. URL: <https://surl.gd/kxuqhy> (дата звернення 15.03.2025).

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення 15.03.2025).

3. Коментар до вибраних статей Женевської конвенції про поводження з військовополоненими. URL: <https://surl.li/vcavzz> (дата звернення 15.03.2025р.).

4. Росія порушила усі норми Женевських конвенцій – омбудсмен про страту. *Радіо свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lubinets-polonenyu-strata-rosiya-viyna/32361853.html> (дата звернення 15.03.2025).

5. Під час кваліфікації дій особи як порушення законів та звичаїв війни важливим є встановлення контекстуального аспекту. Судова влада України.

URL:https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/navch_suddiv_pra-civ_aparativ_2021/1291164 (дата звернення 15.03.2025).

6. Більшість опитаних українських військовополонених і цивільних зазнали насильства в російській неволі – правозахисники. ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/bilshist-opytanyh-ukrayinskyh-vijskovopolonenyh-i-czyvil-nyh-zaznaly-nasyllya-v-rosijskyh-misczyah-nesvobody-pravozahysnyku/> (дата звернення 15.03.2025).

УДК 341.215.2

Марина Мирослав,
*студент II курсу бакалаврату, КЮс-23-2,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС ЗГІДНО ПОЛОЖЕНЬ ПЕРВИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Європейський Союз – це інтеграційне міждержавне об'єднання 28 європейських країн, що поєднує в собі риси міжнародної організації і федеральної держави.

Перший крок у бік створення сучасного Євросоюзу був зроблений в 1951: ФРН, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Італія підписали

договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (European Coal and Steel Community), метою якого стало об'єднання європейських ресурсів з виробництва сталі й вугілля. В дію цей договір вступив з липня 1952 року.

З метою поглиблення економічної інтеграції ті ж шість держав в 1957 заснували Європейське економічне співтовариство (European Economic Community) та Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом, European Atomic Energy Community). Найважливішим і найширшим за сферою компетенції з цих трьох європейських співтовариств було ЄЕС, тому в 1993 році його було офіційно перейменовано в Європейські спільноти (ЄС – European Communities).

Маастрихтська угода, яку було підписано 7 лютого 1992 р., створила нову структуру з трьома «опорами», які мають як політичний, так і економічний характер – Європейський Союз (ЄС). Лісабонський договір, створений з метою покращення функціонування Європейського Союзу в складі 27 країн-членів і зміцнення його ролі і позицій на світовій арені в умовах різких глобальних змін, був остаточно узгоджений на Міжурядовій конференції в Лісабоні 19 жовтня 2007 і набрав чинності 1 грудня 2009 року.

Сучасна правова наука має три основні теорії пояснення правової природи ЄС, за якими Союз – це особливий різновид міжнародної міждержавної організації; специфічне державне утворення, різновид конфедерації або федерації; новий тип політико-правового утворення.

Деякі науковці розглядають ЄС як нову форму наднаціональної політичної організації, що прийшла на зміну міжнародній системі суверенних національних держав. ЄС разом із його державами-членами визначається як «компонентна (багаторівнева) конституційна система», «консоціативна федерація» та ін. Такі міркування ґрунтуються на тому, що легітимність Союзу має два джерела: волю держав-членів і громадян ЄС.

На сьогодні переважає думка, що з погляду міжнародного права ЄС є міжнародною міждержавною організацією, хоча і досить специфічною. Це об'єднання міжнародно-правове, оскільки створене шляхом укладання державами міжнародних договорів, що регулюються міжнародним публічним правом; ці договори становлять основу, на якій ґрунтуються інституційна структура та внутрішнє право Союзу. Його держави-члени залишаються суверенними, незважаючи на передачу

деяких своїх суверенних повноважень, яка здійснена добровільно та без порушення міжнародного права.

Специфіка Союзу як міжнародної організації проявляється в такому: метою діяльності є інтеграція держав-членів; інституційна структура забезпечує представництво не лише держав-членів (через Європейську Раду та Раду Союзу), а й різних суспільних сил та інтересів (через Європейську Комісію – загального інтересу, Європейський Парламент – інтересу громадян, Суд Європейських співтовариств – правових цінностей); наявні розвинуте внутрішнє право, аналогічне за обсягом і системою внутрішньодержавному, верховенство та пряма дія права ЄС у правопорядках держав-членів, передача Союзу компетенції з питань, що традиційно охоплюються суверенними повноваженнями держав.

Отож, на сьогодні Союз є регіональною міжнародною організацією інтеграційного й наднаціонального типу із сильним федеративним потенціалом, членами якої є суверенні держави [9].

Європейський Союз є результатом багаторічного інтеграційного процесу, який розпочався з утворення Європейського співтовариства. Перехід від економічного співробітництва до політичного та правового об'єднання держав є надзвичайно важливим для забезпечення стабільності, миру та економічного розвитку на континенті.

Правовий статус держав-членів визначається як збереження національного суверенітету, так і прийняттям спільних норм і правил ЄС [1].

Перші кроки інтеграції в Європі були зроблені після Другої світової війни, коли було підписано Римські договори, що заснували Європейське економічне співтовариство. Ці документи заклали основу для економічного співробітництва, яке згодом розширилося й охопило політичну та соціальну сфери [1, 2]. Подальша трансформація в Європейський Союз стала можливістю для держав-учасниць поглибити інтеграцію, розширити компетенції наднаціональних інституцій і створити спільний простір для співпраці [3].

З прийняттям Лісабонського договору було чітко визначено межі повноважень:

- Виключна компетенція ЄС: Сюди входять сфери, де ЄС має право самостійно приймати рішення (торгова політика, митний союз, конкуренція) [8].

- Спільна компетенція: У цих сферах як ЄС, так і держави-члени можуть діяти, причому норми ЄС мають пріоритет [5].

- Національна компетенція: Держави зберігають повноваження у питаннях, що не охоплюються договорами про ЄС [4].

Це дозволяє забезпечити баланс між централізованим управлінням на рівні ЄС та автономією кожної держави-члена.

Отже, еволюція Європейського співтовариства в Європейський Союз є прикладом успішної інтеграції держав через гармонізацію правових норм та спільне прийняття рішень. Подвійний правовий статус держав-членів забезпечує можливість поєднувати національні інтереси з європейськими, сприяючи створенню стабільного і конкурентоспроможного простору для співпраці та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Крейг П., Де Бурка Г. Право Європейського Союзу: текст, справи та матеріали. Oxford University Press, 2020.
2. Шютце Р. Право Європейського Союзу. Cambridge University Press, 2021.
3. Барнард К. Суцтественне право ЄС: Чотири свободи. Oxford University Press, 2022.
4. Договір про Європейський Союз (ДЄС), 1992.
5. Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), 2007.
6. Чалмерс Д., Девіс Г., Монті Г. Право Європейського Союзу: Справи та матеріали. Cambridge University Press, 2019.
7. Ленерс К., Ван Ньюфель П. Право Європейського Союзу. Sweet & Maxwell, 2022.
8. Ветеріл С. Право та цінності в Європейському Союзі. Oxford University Press, 2016.
9. Правова природа ЄС. URL: <https://studies.in.ua/pravo-es/2132-pravova-priroda-yevropeyskogo-soyuzu.html>

*Масловський Ілля,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
I курсу спеціальності «Правоохоронна діяльність»,
Хмельницький інститут ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Науковий керівник:
Охман Ольга,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук,
Хмельницький інститут ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9509-5326>*

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКРЕМІ ВИДИ НЕЗАКІНЧЕНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Однією з форм реалізації кримінальної відповідальності є призначення покарання за вчинення особою незакінченого кримінального правопорушення, і саме в цьому контексті залишається чимало спірних питань. Необхідність спеціальних правил для призначення покарання за незакінчені кримінальні правопорушення в кримінальному праві є очевидною. Однак для їх правильного застосування важливо провести ґрунтовне дослідження, щоб запобігти супутнім проблемам, які можуть виникнути в ході судового розгляду.

Більшість науковців, які вивчали питання призначення покарання за готування до кримінального правопорушення та замах на його вчинення, зазначають, що існують три можливі системи відповідальності: призначення покарання в тому ж обсязі, що й за закінчене кримінальне правопорушення; обов'язкове пом'якшення покарання; факультативне пом'якшення покарання. Принцип факультативного пом'якшення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення вважався в науковій літературі найбільш правильним. Його зміст полягає в тому, що суд не зобов'язаний, але може призначити особі покарання за вчинення готування, менше за розміром, ніж у випадку вчинення замаху чи закінченого кримінального правопорушення. Принцип рівного

призначення покарання (тобто на тих же підставах і в тих же межах) за вчинення готування і замаху, як і закінченого кримінального правопорушення, був переважаючим в історії вітчизняного кримінального законодавства [1, с. 141].

Відповідно до ч. 2 ст. 13 КК України незакінченим кримінальним правопорушенням є готування до кримінального правопорушення та замах на кримінальне правопорушення [2]. Тобто незакінченим кримінальним правопорушенням є умисне суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), яке не містить всіх ознак кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею КК України, у зв'язку з тим, що правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежать від волі винної особи.

Згідно з ч. 1 ст. 68 КК України, при призначенні покарання за незакінчене кримінальне правопорушення суд, керуючись положеннями ст. 65–67 КК Кодексу, враховує ступінь тяжкості вчиненого діяння, рівень реалізації кримінально-протиправного наміру та причини, через які правопорушення не було доведено до кінця. Варто погодитися з висновками Т. Равлінко та О. Саско, що положення, сформульовані у ч. 1 ст. 68 КК, виступають додатковими правовими орієнтирами до загальних засад призначення покарання, передбачених ст. 65 КК України. Іншими словами, визначаючи вид і розмір покарання особі, яка вчинила незакінчене кримінальне правопорушення, суд враховує фактичні обставини в межах трьох загальних критеріїв – ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного, обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, і двох додаткових – які визначають ступінь здійснення злочинного наміру та причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця [3, с. 131]. Частини 2 та 3 ст. 68 КК України передбачають особливості покарання за готування до кримінального правопорушення та замах на його вчинення.

М. І. Хавронюк звертає увагу на положення про покарання за готування до кримінального правопорушення, нижня межа якого може дорівнювати верхній або навіть бути меншою за неї. Наприклад, ст. 63 КК України передбачає, що мінімальною межею позбавлення волі (для осіб, які досягли до вчинення кримінального правопорушення вісімнадцятирічного віку) є один рік. Між тим, у санкціях понад тридцяти статей (частин статей) КК України передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років (ст. 118, 123, ч. 1 ст. 133 тощо). Отже, виникають випадки, коли у разі вчинення готування до умисного

кримінального правопорушення суд зобов'язаний призначити засудженому покарання в межах від одного року до одного року [4, с. 108-109]. Схожа проблема виникає і у випадках, коли суд обраховує половину чи дві третини «максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання», яким є не позбавлення волі, а штраф та деякі інші види покарань, коли вони є найбільш суворим видом покарання. На думку М. І. Хавронюка, у всіх таких випадках, коли верхня межа покарання при застосуванні ч. 2 або ч. 3 ст. 68 КК України стає меншою за нижню, суд повинен призначити покарання рівне нижній його межі, встановленій у санкції статті (частини статті). У цьому випадку порушення закону не буде, оскільки покарання обрано без виходу за межі санкції. Якщо ж суд обере менший розмір цього покарання, будуть порушені вимоги п. 1 ч. 1 ст. 65 КК України [1].

А. В. Горностай з цього приводу зазначає, що коли верхня межа покарання при застосуванні ч. 2 або ч. 3 ст. 68 КК України стає меншою за нижню, суд не має права на підставі ч. 3 ст. 68 КК України призначити покарання нижче від найнижчої межі, встановленої для відповідного виду покарання в нормах Загальної частини КК України, бо інше рішення суперечило б як загальним засадам призначення покарання (п. 2. ч. 1 ст. 65 КК України), так і нормам, що встановлюють мінімальні межі видів покарань (ст. 53, 55-63) [5, с. 126].

Варто також зазначити, що в Постанові Пленуму Верховного Суду України № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 року містяться рекомендації щодо вирішення цього питання [6]. Так, у п. 6-1 зазначено, що відповідно до ч. 2 ст. 68 КК України у разі засудження особи за готування до кримінального правопорушення строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією відповідної статті (або її частини) Особливої частини КК України. Водночас, згідно з ч. 3 ст. 68 КК України у разі засудження за замах на кримінальне правопорушення строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку чи розміру такого покарання. Під час призначення покарання відповідно до ч. 2 і ч. 3 ст. 68 КК України суд зобов'язаний обґрунтовувати своє рішення, проте посилення на ст. 69 КК України не є необхідним. Пленум Верховного Суду України зазначає, що положення цих частин не можуть застосовуватися до осіб, які досягли 18-річного віку та вчинили кримінальне правопорушення, за яке

передбачене найсуворіше покарання – довічне позбавлення волі, оскільки для цього виду покарання неможливо визначити його половину або дві третини.

Окрім зазначених, існують й інші проблемні питання, пов'язані з призначенням покарання за незакінчене кримінальне правопорушення, а отже, КК України потребує ґрунтовного аналізу та удосконалення в цій частині з метою його правильного та ефективного застосування [1].

Зважаючи на викладене, загальні принципи призначення покарання в кримінальному законодавстві України можна оцінити позитивно, оскільки для кожного виду кримінального правопорушення передбачено чітко визначений вид покарання. Водночас виникають об'єктивні питання, пов'язані з тим, що норми щодо призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення в КК України є недостатньо деталізованими та продуманими. Як свідчить судова практика, це може негативно впливати на застосування законодавства про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Колесник М. О. Призначення покарання за незакінчений злочин: проблемні питання.

URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6e54c24f-05d5-41ba-9573-626614c928be/content>

2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 26.12.2024 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Равлінко Т., Саско О. Особливості призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення. Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVI Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 16 листопада 2023 р.) / Укладачка: Віра Качур. Київ, 2023. 234 с. С. 130-133.

4. Хавронюк М. І. Покарання за готування до злочину і замах на злочин: парадокси національного кримінального кодексу, особливо у порівнянні з іноземними. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 5. С. 108-113.

5. Горностай А. В. Окремі проблемні питання призначення покарання за замах на кримінальне правопорушення. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*, 2022. №17, С. 125-129.

6. Про практику призначення судами кримінального покарання: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24.10.2003 р. Дата оновлення: 06.11.2009 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text>

УДК 341.95

Микитюк Анастасія,
*студентка II курсу бакалаврату, Юс-23-3,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Кузенко Уляна Іванівна,
*доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СТАТУС БІЖЕНЦЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Проблема правового статусу біженців набуває особливої гостроти у світлі сучасних глобальних криз, викликаних збройними конфліктами, політичними переслідуваннями та економічною нестабільністю. Одним із наймасштабніших викликів для міжнародного співтовариства стало повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року, яке спричинило найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Мільйони українців були змушені залишити свої домівки, шукаючи безпеки в сусідніх країнах та за їхніми межами. Українські біженці стикнулися не лише з викликами адаптації в нових країнах, а й з правовими питаннями, пов'язаними з наданням їм статусу захисту. Тому біженці – це не лише категорія осіб, які потребують захисту, а й важливий елемент глобальних соціально-економічних змін, що вимагає відповідного підходу з боку держав і міжнародних організацій. Кожній людині варто знати що таке «біженець» і розуміти, що кожен з них може опинитися у такому статусі, а тому обізнаність у цій темі є надзвичайно важливою. То що ж таке статус біженця?

Відповідно до ст. 1 Конвенції про статус біженців, біженцем є особа, яка «через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутись до неї внаслідок таких побоювань» [1].

Домінуюче в міжнародному праві визначення поняття «біженець», що містить Конвенція 1951 р., відображає вичерпний перелік критеріїв щодо статусу біженців. Разом з тим, держави з метою допомоги іншим особам, які на їх думку потребують захисту, можуть розширювати зазначене визначення. Варто відзначити, що розширення цього поняття є правом держави, а не обов'язком [4].

Положення щодо статусу біженців також містяться в низці інших міжнародних документів, зокрема, таких як:

- Конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 р.);
- Угода про скасування віз для біженців (1959 р.);
- Конвенція Організації африканської єдності, яка регулює специфічні аспекти проблеми біженців у Африці (1969 р.);
- Конвенція про статус апатридів (1954 р.);
- Декларація ООН про територіальний притулок (1967 р.);
- Додатковий протокол до Женевської конвенції, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (1977 р.);
- Європейська угода про передачу відповідальності за біженців (1980 р.).

Найбільш важливими серед міжнародних документів, які регламентують права біженців, є Женевська Конвенція про статус біженців 1951 р. і Нью-Йоркський протокол 1967 р., що стосується статусу біженців. Вони й на сучасному етапі залишаються основними міжнародними документами, що гарантують правовий захист біженцям [4].

Усі вищевказані поняття не є застарілими чи неактуальними, адже після повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України ці визначення стали одними з найактуальніших питань. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, що

оприлюднені на Порталі оперативних даних, за останні 8 місяців вторгнення російської федерації біженців з України зафіксовано понад 7 млн, зокрема найбільшу кількість зафіксовано у Польщі, Німеччині, Чехії, Іспанії, Великій Британії [3].

Тому члени Європейського Союзу зрозуміли, що це колосальне навантаження і активували особливий статус для громадян України – тимчасовий захист, але слід зазначити, що правовий статус біженця та статус особи, яка користується тимчасовим захистом, є різними правовими поняттями та мають різний порядок надання і породжують відповідні наслідки для особи.

Особи, які потребують тимчасового захисту, – це іноземці та особи без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в певній країні. Підстави для отримання тимчасового захисту мають зовнішній об'єктивний характер: зовнішня військова агресія, іноземна окупація, громадянська війна, зіткнення на етнічній основі, природні чи техногенні катастрофи [4].

Питання надання тимчасового захисту регулюються Директивою ЄС 2001/55/ЄС, яка була активована Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 саме для українців. Українці можуть легально перебувати зі статусом тимчасового захисту в будь-якій країні Євросоюзу. Він надається одразу після перетину кордону ЄС. Після реєстрації у відповідних органах країни українці можуть одразу користуватися правами наданого статусу [2].

Тимчасовий захист вважається найбільш доцільним правовим інструментом, який використовують держави в умовах міжнародного збройного конфлікту, оскільки він забезпечує можливість реалізувати гармонізовані права в межах Союзу та пропонує належний рівень захисту. Тимчасовий захист зменшує потребу негайно звертатися за міжнародним захистом, оскільки гарантує надання дозволу на проживання на територіях безпечних держав, а також пов'язану з ним низку соціальних прав [5].

Таким чином, тимчасовий захист як політико-правовий інструмент надання допомоги є негайним за часом та колективним за характером по відношенню до невизначеного кола осіб, які прибули з України до іноземних держав у зв'язку з відповідними сумними подіями. Це означає також, що евакуйовані українці не мають подавати індивідуальні заяви, щоб отримати притулок [6].

Статус біженця означає гарантоване міжнародними конвенціями право особи на захист у кожному індивідуальному випадку та надається після проходження тривалої адміністративної процедури. Поняття тимчасового захисту не є усталеною категорією міжнародного права, а є винятковим та негайним заходом, своєрідним інструментом, який застосовується при великому напливі людей в умовах міжнародного збройного конфлікту і має на меті швидкий та відносно спрощений механізм колективного захисту осіб та гарантування їм дозволу на проживання та соціальні права [7].

Отже, проблематика правового статусу біженців є однією з найбільш актуальних у сучасному міжнародному праві, особливо в контексті збройних конфліктів та глобальних криз. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України спричинило значний сплеск вимушеної міграції та актуалізувало питання забезпечення правового захисту українських біженців. Аналіз міжнародних правових норм показує, що хоча основним документом у цій сфері залишається Женевська конвенція 1951 року та Нью-Йоркський протокол 1967 року, національні підходи до визначення статусу біженця можуть суттєво відрізнятися. Одним із ефективних механізмів реагування на кризові ситуації стало запровадження Європейським Союзом тимчасового захисту, що дозволяє українцям легально перебувати на території країн-членів та користуватися соціальними гарантіями. Однак такий статус не є тотожним статусу біженця та має свої особливості правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про статус біженців (укр): Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 28.07.1951 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 30.03.2025).
2. Статус біженця та тимчасовий захист: у чому різниця? *Інститут аналітики та адвокації*. URL: <https://iaa.org.ua/articles/status-bizhenczya-ta-tymchasovy-zahyst-u-chomu-riznyczya/> (дата звернення: 30.03.2025).
3. Situation Ukraine Refugee. *Operational Data Portal*. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 31.03.2025).
4. Шухманн В. О. Регулювання статусу біженців у міжнародному праві. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/coe/bitstreams/089ed519-7100-4a3a-b620-baf99eed122d/content> (дата звернення: 31.03.2025).

5. Лозінська С. В. Тимчасовий захист та статус біженця в умовах збройного конфлікту.

URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/pravovi_zasady_organizaciyi_ta_zdiysnennya_publichnoyi_vlady_2022.pdf#page=239 (дата звернення: 01.04.2025).

6. ЄС ухвалив механізм захисту українських біженців. Без подання на притулок.

URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/323889-es-uhvaliv-mehanizm-zahistu-ukrayinskih-bizhentsiv-bez-podannya-na-pritulok>

7. Тимчасовий захист чи статус біженця: в чому принципова різниця? URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/210033_timchasoviy-zakhist-chi-status-bzhentsya-v-chomu-printsipova-rznitsya (дата звернення: 01.04.2025).

УДК 343.3

Міхалечко Юрій,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
студент I курсу спеціальності «Правоохоронна діяльність»,
Хмельницький інститут ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»*

Охман Ольга,

*доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
кандидат юридичних наук,
Хмельницький інститут ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
м. Хмельницький, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9509-5326>*

ВІДМЕЖУВАННЯ ДИВЕРСІЇ ВІД ІНШИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Охорона національної безпеки від будь-яких загроз, особливо суспільно небезпечних, має ключове значення для кожної цивілізованої

держави. Збройна агресія РФ проти України, хоча й є негативним явищем, слугує наочним прикладом такої загрози. У зв'язку з цим пріоритетним завданням є забезпечення захисту всіх сфер національної безпеки. Водночас ефективність його реалізації залежить від низки факторів, серед яких важливу роль відіграє належний кримінально-правовий механізм реагування держави на факти вчинення суспільно небезпечних діянь у цій сфері.

У правовій літературі одним із факторів ускладнення розробки поняття і підходів до кваліфікації диверсії є проблема ототожнення диверсії з суміжними складами кримінальних правопорушень. У сучасних умовах відмежування диверсії від тероризму та ряду інших кримінальних правопорушень має особливе значення.

Під диверсією слід розуміти навмисні підривні дії проти економічних або військових об'єктів для досягнення певних (часто політичних) цілей або з метою ослаблення держави в цілому. Так, відповідно до ст. 113 КК України, «диверсія» – це вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій [1].

Щодо «терористичного акту», ст. 258 КК України визначає його як застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою [1]. Варто також зазначити, що тероризм – це здійснення, підготовка або загроза здійснення вибуху, підпалу або інших дій, які створюють небезпечність для життя або здоров'я людини або загрозу настання тяжких наслідків [2, с. 143].

По-перше, якщо у ст. 113 КК України надається вичерпний перелік злочинних діянь, то в ст. 258 КК України характеризується різноманітними суспільно небезпечними діями.

По-друге, якщо при диверсії дії злочинців спрямовані на заподіяння суттєвої шкоди економічній системі держави, то при тероризмі дії злочинців спрямовані на залякування населення та дестабілізацію обстановки. Головна мета диверсії полягає в послабленні держави, а тероризму – залякуванні населення, примушуванні до прийняття рішень або утриманні від цього прийняття. Саме за ознакою спеціальної мети диверсію можна відмежувати від тероризму [2, с. 147].

На нашу думку, слід відрізнити диверсію від тероризму за суб'єктивною стороною, а саме за спеціальною метою. Варто також погодитися із твердженням Г. В. Зайцева та Н. В. Коломійця, що від розглянутої конкуренції норм слід відрізнити випадки ідеальної сукупності кримінальних дій – коли особа вчинює одним діянням диверсію і терористичний акт [3, с. 574]. У такому разі суб'єкт вчинює певне діяння, яке входить до об'єктивної сторони «диверсії» і «терористичного акту», тобто має мету ослаблення держави та мету, зазначену в ст. 258 КК України, причому остання мета не є проявом першої.

Відмежування диверсії від забруднення або псування земель та екоциду полягає в тому, що забруднення або псування земель може виступати одним із можливих суспільно небезпечних наслідків вчинення диверсії.

Основною ознакою, за якою здійснювався відбір кримінально-правових норм для порівняння, є об'єкт кримінального правопорушення. Основним безпосереднім об'єктом екоциду є суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки людства, складовою частиною яких є право невизначеного кола осіб на сприятливе екологічне середовище [4]. Суспільна небезпека екоциду полягає у підриві самої можливості існування людства, адже це злочинні дії, спрямовані на руйнування навколишнього природного середовища, яке є основою існування людей на певній території.

Об'єктивна сторона злочину забруднення або псування земель полягає у забрудненні або псуванні земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля. Таким чином, підводячи

підсумок з відмежування цих двох складів злочинів, передбачених ст. 113 і ст. 441 КК України, за ознаками об'єктивної сторони слід зазначити, що вони відрізняються за діями.

Суб'єктивна сторона екоциду може виражатися у формі як прямого, так і непрямого умислу. Суб'єктивна сторона забруднення або псування земель характеризується умисною або необережною формою вини. Аналіз суб'єктивної сторони складів злочину, передбачених ст. ст. 113, 239 та 441 КК України, свідчить, що їхні ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів не співпадають. Ці кримінальні правопорушення відрізняються і за суб'єктом. Так, суб'єкт злочину, передбаченого ст. 441 КК, – загальний. Суб'єкт злочину за ст. 113 КК України теж загальний – фізична осудна особа, однак вона несе відповідальність з 14-річного віку. Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 239 КК, є спеціальним. Це – особа, на яку покладено обов'язок виконання спеціальних правил щодо запобігання забрудненню і псуванню земель

З вище наведеного слід дійти висновку, що відмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 113, 239, 441 КК України, мають відмінності за такими ознаками складу кримінального правопорушення: 1) за об'єктом складу кримінального правопорушення; 2) за предметом складу кримінального правопорушення; 3) за деякими ознаками об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення; 4) за місцем вчинення кримінального правопорушення; 5) за суб'єктивною стороною; 5) за суб'єктом кримінального правопорушення [4].

Отже, співвідношення диверсії з іншими кримінальними правопорушеннями слід відрізнити від випадків ідеальної сукупності кримінальних правопорушень, коли вчинене кваліфікується за правилом, передбаченим ч. 2 ст. 33 КК України, незалежно від виду кримінального правопорушення, тобто кожне кримінальне правопорушення підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини КК України. Саме так кваліфікується диверсія у випадках, коли диверсійне діяння поєднується: 1) із вчиненням іншого необережного кримінального правопорушення; 2) із вчиненням іншого умисного кримінального правопорушення за відсутності ознак конкуренції цілого і частини.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Редакція від 26.12.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Злочини проти основ національної безпеки України: кримінально-правова кваліфікація в умовах війни (науково-практичний коментар) / за заг. ред. С. А. Наумюка. Київ: Алерта, 2024. 378 с.
3. Зайцев Г. В., Коломієць Н. В. Диверсія та терористичний акт, проблеми кваліфікації. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С.171-176.
4. Селезень Д. А., Олійник О. С. Відмежування диверсії від забруднення або псування земель та екоциду. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e27d8851-d409-4e07-ae7c-deb1cf4f44d8/content>
5. Кваліфікація кримінальних правопорушень: актуальні проблеми: підручник. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2022. 504 с.

УДК 342.7

Немченко Олександр,
*аспірант II року навчання спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>*

СПОСОБИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АСПЕКТ

Закріплення міжнародно-правових стандартів обмеження прав і свобод на рівні конституцій окремих держав здійснюється по-різному.

Так, досліджуючи цю проблематику, деякі вчені виділяють відповідні моделі конституційно-правової регламентації обмежень [1, с. 145-146]. Оскільки категорія «модель» у літературі визначається як матеріальний або уявлюваний аналог деякого об'єкта (предмета, явища або процесу), який зберігає суттєві риси об'єкта і здатний заміщувати його під час вивчення, дослідження або відтворення. Об'єкт, що моделюється, називається прототипом або оригіналом. Модель явища або процесу відтворює його хід, послідовну зміну стану, етапи розвитку [2, с. 212]. Таким чином, відповідний основний закон тієї чи іншої держави, в частині закріплення інституту обмеження прав і свобод, буде виступати моделлю саме по відношенню до міжнародних стандартів у цій сфері, так як слугує моделлю їх відображення на національному рівні. Тому ми погоджуємось із тими дослідниками, які в контексті порівняння норм національних конституцій між собою, ведуть мову про способи формального визначення або закріплення обмежень прав і свобод. А. Є. Стрекалов з цього приводу зазначає, що в сучасній політико-правовій практиці вживаються три способи конституційного закріплення (формули) обмежень основних прав і свобод: спосіб «генеральної клаузули»; відсильний спосіб (спосіб конкретних застережень); комбінований спосіб, тобто поєднання «генеральної клаузули» і конкретних застережень.

Спосіб «генеральної клаузули» полягає у встановленні загальних, принципових і всеосяжних вимог, якими визначаються мета, підстави, граничні межі та спосіб запровадження обмежень будь-якого з перелічених у конституції прав, а виникнення другого способу закріплення обмежень – способу конкретних застережень, що є протилежним способу «генеральної клаузули», зумовлене диференціацією та конкретизацією різних сфер життєдіяльності суспільства, різних обставин і відмінних за змістом прав. Указаний спосіб нормативного конституційно-правового закріплення прав і свобод людини і громадянина полягає у встановленні можливостей та засобів обмеження щодо кожного з конституційних прав і свобод окремо. Комбінований спосіб, що є способом суміщення «генеральної клаузули» і конкретних застережень, полягає у встановленні конституційних обмежень основних прав і свобод на тлі закріплення загальних принципів таких обмежень [14, с. 7; 15, с. 149].

Серед держав, у конституціях яких міститься лише загальна норма, що визначає загальні умови обмежень, можна назвати Румунію. Так,

відповідно до статті 49 Конституції Румунії [10], здійснення деяких прав або свобод може бути обмежено лише законом і лише якщо це необхідно з метою захисту національної безпеки, правопорядку, громадського здоров'я або моральності, прав і свобод громадян, здійснення кримінального переслідування, запобігання наслідкам стихійного лиха або особливо небезпечної катастрофи. Обмеження повинні бути пропорційними обставинам, які їх викликали, і не можуть посягати на існування прав або свобод. Згідно зі статтею 36 Основного закону Швейцарії [13], обмеження основних прав потребують законної підстави. Значні обмеження повинні бути передбачені самим законом. Винятками є випадки значної, безпосередньої та такої небезпеки, що не може бути іншим чином відвернена. Обмеження основних прав повинні бути обґрунтовані публічним інтересом або захистом основних прав третіх осіб. Обмеження основних прав повинні бути пропорційними. Зміст основних прав є недоторканим.

Розглянемо країни, у конституціях яких поряд зі статтею, що визначає загальні базові умови обмеження, містяться окремі норми, в яких передбачено обмеження відповідних прав і свобод. Так, у Конституції Туреччини [11] загальні правила визначаються статтею 13: «основні права і свободи можуть бути обмежені законом, у відповідності з буквою і духом Конституції, з метою захисту неподільної територіальної і національної цілісності держави, національного суверенітету республіки, національної безпеки, громадського порядку, загального миру, громадського інтересу, суспільної моралі і охорони здоров'я, а також з відповідних підстав, які вказані у статтях Конституції. Загальні і спеціальні підстави для обмеження основних прав і свобод не повинні суперечити вимогам демократичного устрою суспільства і не повинні бути насаджені для будь-якої іншої мети, крім тих, для яких вони встановлені. Загальні підстави для обмежень, які вказані у цій статті, поширюються на усі основні права і свободи». Разом з тим, Конституцією передбачені статті, в яких допускаються обмеження окремих прав і свобод (статті 16, 19, 23, 26, 28, 33 та інші).

Доволі цікавою є нормативно-правова конструкція обмеження прав і свобод у Конституції Латвії [8]. Статтею 116 передбачено, що права особи, встановлені статтями 96, 97, 98, 100, 102, 103, 106, 108 Конституції, можуть бути обмежені у передбачених законом випадках з метою захисту прав інших людей, демократичного устрою держави, громадської безпеки, благополуччя та моральності. На підставі згаданих у цій статті

умов може бути обмежено також вираження релігійних переконань. Поряд із цим, статтями 94, 105 допускається можливість легального обмеження окремих прав на підставі закону.

У Конституції Фінляндії [12] загальні правила стосовно обмежень конституційних прав і свобод передбачені у статті 23, яка встановлює їх у екстраординарних обставинах. Разом з тим, статтями 9, 10, 12 передбачена можливість обмеження окремих прав і свобод на підставі закону з тією відмінністю, що ці статті також передбачають окремо визначену мету.

Конституцією Португалії [9] встановлено, що закон може обмежувати права і свободи та їх гарантії лише у випадках, спеціально передбачених Конституцією, причому обмеження повинні бути зведені до необхідності захисту інших прав або інтересів, які охороняються Конституцією (ч. 2 ст. 18). Поряд із цим, частиною третьою цієї статті закріплені вимоги до власне закону, яким можуть встановлюватися обмеження: «Закони, які обмежують права і свободи та їх гарантії, повинні набувати загального і абстрактного характеру і не можуть мати зворотної сили при збереженні об'єму та сутності конституційних положень».

До іншої групи країн відносяться ті, у конституціях яких не міститься загальної норми, яка б визначала базові принципи обмеження прав і свобод. Натомість основні закони цих держав передбачають можливості обмеження окремих прав та свобод. Подібний спосіб викладу знаходимо у конституціях Італії [6] (статті 13, 15, 16), Данії [4] (статті 44, 71, 74, 85), Греції [3] (статті 12, 23, 24, 28 та інші), Кіпру [7] (статті 11, 13, 18, 19, 20, 21). А от у Конституції Естонії [5], поряд із закріпленою можливістю обмеження на підставі закону відповідних прав і свобод (статті 21, 30, 32, 34 та інші), у статті 11 містяться деякі загальні положення: «Права і свободи можуть бути обмежені лише у відповідності з Конституцією. Ці обмеження повинні бути необхідні у демократичному суспільстві і не повинні викривляти сутність прав та свобод, які обмежуються».

Як міжнародно-правовий стандарт також виступає необхідність закріплення на рівні національних конституцій прав та свобод, які не підлягають будь-яким обмеженням.

Унормування інституту обмеження прав та свобод у конституціях зарубіжних країн відбувається різними способами, проте аналіз показав, що вони в цілому відповідають міжнародно-правовим вимогам: мають встановлюватися виключно законом, мати визначену мету та бути пропорційними їй. За способами закріплення обмежень прав і свобод

зарубіжні країни умовно можна поділити на три групи: 1) в конституціях котрих міститься лише загальна норма, що визначає загальні базові вимоги до інституту обмежень; 2) в конституціях яких поряд з загальною нормою передбачаються також можливості обмеження окремих прав і свобод; 3) в конституціях яких відсутня стаття, яка б визначала загальні вимоги, натомість передбачено лише можливості обмеження окремих прав і свобод.

Список використаних джерел:

1. Андрієвська О. В. Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. К., 2018. 251 с.
2. Кметик-Подубінська Х. Правове моделювання як метод сучасних конституційно-правових досліджень. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №7. С. 211-215.
3. Конституція Греції. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/greece.pdf>
4. Конституція Данії. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/denmark.pdf>
5. Конституція Естонії. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/estonia.pdf>
6. Конституція Італії. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/italy.pdf>
7. Конституція Кіпру. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/cyprus.pdf>
8. Конституція Латвії. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/latvia.pdf>
9. Конституція Португалії. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/portugal.pdf>
10. Конституція Румунії. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/romania.pdf>
11. Конституція Туреччини. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/turkey.pdf>
12. Конституція Фінляндії. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/finland.pdf>
13. Конституція Швейцарії. URL:
<https://legalns.com/download/books/cons/switzerland.pdf>

14. Стрекалов А. Є. Обмеження основних прав та свобод людини і громадянина як інститут конституційного права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2010. 20 с.
15. Стрекалов А. Є. Способи конституційного закріплення (формули) обмежень основних прав та свобод людини і громадянина. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2009. Вип. 2. С. 144-152.

УДК 343.985

Онисим'юк Олександра,
*студентка III курсу, групи Юс-22-1,
спеціальності «Право»*

*ЗВО Університет Короля Данила
місто Івано-Франківськ*

Науковий керівник:

Басиста Ірина Володимирівна,
*докторка юридичних наук, професорка
професорка кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
місто Івано-Франківськ*

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ОРД: ЧИ Є ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ПЕРЕБІГУ ДОКАЗУВАННЯ

Як зазначив Роман Шай з прийняттям нового КПК у 2012 році, у правовій площині з'явився новий інститут – негласні слідчі (розшукові) дії. Раніше така діяльність втілювалася в рамках проведення оперативно-розшукової діяльності на підставі однойменного закону. Із квітня 2012 року учасники кримінального провадження стикаються із серйозною проблемою, а саме: негласні слідчі (розшукові) дії перейняли деякі риси і завдання оперативно-розшукової діяльності, при цьому, є унормованими у чинному КПК. Тому маємо низку проблемних аспектів [1].

Поняття негласні слідчі (розшукові) дії (далі НС(Р)Д) передбачене у КПК України в частині першій статті 246 КПК України. Отож негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості

про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, які передбачені КПК України [2].

Негласні слідчі (розшукові) дії реалізуються лише щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Рішення про проведення НС(Р)Д приймає слідчий, прокурор, а у випадках передбачених КПК України – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотання слідчого, за погодженням із прокурором. У рішенні про проведення НС(Р)Д зазначається строк, протягом якого вчиняються такі дії [2].

До негласних слідчих (розшукових) дій КПК України відносить: 1) втручання у приватне спілкування (аудіо- або(та) відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з електронних комунікаційних та інформаційних мереж); 2) інші види НС(Р)Д (обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіообладнання; спостереження за особою, річчю або місцем та інші, які передбачені КПК).

С. С. Кудінов, Р. М. Шехавцов, О. М. Дроздов, С. О. Гриненко вже зазначали, що підставами для проведення конкретної НС(Р)Д є наявність відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, які потребують перевірки для їх підтвердження або спростування за умови, що в інший спосіб, ніж шляхом проведення цієї НС(Р)Д, це зробити неможливо. Ухвалення процесуальних рішень про проведення НС(Р)Д є результатом оцінки слідчим, прокурором, слідчим суддею ситуації, що склалася на певний момент розслідування. Такі ситуації характеризуються наявністю відомостей про злочин і особу, що його вчинила, які вимагають перевірки, для їх підтвердження або спростування [3, с. 13].

Відповідно до ч. 1 ст. 252 КПК результати, які отримані під час проведення НС(Р)Д фіксують у протоколі. У протоколі також фіксуються підстави проведення НС(Р)Д та спосіб їх виконання, також до протоколу додають додаткові матеріали (аудіо-, відеозаписи, фотознімки тощо) [2].

Особи, конституційні права яких тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрювані у вчиненні кримінального правопорушення та їх захисники повинні бути письмово повідомленні про це обмеження прокурором або слідчим за його дорученням.

При визначенні конкретного строку повідомлення слід враховувати наявність загрози досягненню цілей досудового розслідування, громадській безпеці, життю чи здоров'ю осіб, які беруть участь у НС(Р)Д.

Відповідне повідомлення про факти та результати проведення НС(Р)Д повинно бути надане протягом 20 місяців з дня її закінчення, але не пізніше направлення обвинувального акта до суду [2].

Поряд із вже описаною процесуальною діяльністю у рамках НС(Р)Д, є і оперативно-розшукова діяльність. Оперативно-розшукова діяльність це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [4]. Суб'єктами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність є оперативні підрозділи уповноважених органів, посадові особи зазначених підрозділів, а також начальники органів. Ці підрозділи передбачені в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». До засобів ОРД відносять: оперативні та інші обліки; оперативну техніку; спеціально навчені тварини; розвідувальні комп'ютерні програми; житлові, службові та інші приміщення; засоби маскування та імітації; об'єкти, які виконують функцію предмета злочину. Підстави для проведення ОРД передбачені в статті 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4].

Отже, НС(Р)Д та ОРД це не одне і те ж саме, але обидві ці діяльності об'єднуються деякими проблемами. Наприклад, порушення процесуальних норм, якщо НС(Р)Д була проведена без дозволу слідчого судді, то отримані докази можуть бути визнані недопустимими. Матеріали ОРД не є доказами, а лише підставою для початку кримінального провадження, тому їх неправильне використання може викликати сумніви в їхній законності. Також може бути недопустимість доказів через порушення прав людини, це пов'язано із незаконним втручанням у приватне життя [2].

Виходячи з аналізу норм законодавства, Шай Роман зазначив, що оперативно-розшукові заходи в більшій мірі є засобом попередження злочинів, а негласні слідчі (розшукові) дії – реалізуються для їх розкриття, хоча таке розмежування є доволі умовним [1].

Отже, виходячи із думки Шай Романа, С. С. Кудінова, С. О. Гриненка та інших, згаданих вище дослідників, можна зробити висновок, що використання матеріалів НС(Р)Д та ОРД у кримінальному провадженні є важливим, але водночас і створює проблеми із доказовою базою. Основні труднощі пов'язані з ризиком порушення прав людини, процесуальними помилками, питаннями автентичності та можливою маніпуляцією доказами. Щоб забезпечити їх прийнятність, необхідно дотримуватися

чітких процесуальних норм, які покликані убезпечити від ймовірних зловживань.

Список використаних джерел::

1. Шай Роман Кримінальне право, Кримінальний процес та криміналістика.

URL:https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/114-_SHaj.pdf

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Документ 4651-VI, редакція від 26.12.2024, підстава – 4111-IX.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

3. Кудінов С. С., Шехавцов Р. М., Дроздов О. М., Гринченко С. О. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: навчально-практичний посібник, 3-є видання, розширене та доповнене. Харків: Право, 2013. 536 с.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992. Документ 2135-XII, редакція від 09.08.2024, підстава – 3887-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

Пташник Софія,
*студентка II курсу спеціальності «Педіатрія»,
Івано-Франківський національний медичний університет*
Науковий керівник:
Сливка Любов,
*доцент кафедри українознавства і філософії,
кандидат історичних наук, доцент,
Івано-Франківський національний медичний університет,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1301-5887>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ВІД ЛІКАРСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО ЗАХИСТУ ПРАВ

Правові засади діяльності медичних працівників в Україні є одним із ключових аспектів правової системи, що регулює сферу охорони здоров'я. Система охорони здоров'я в Україні постійно розвивається, що супроводжується появою нових викликів у правовому регулюванні діяльності медичних працівників. В умовах реформування медичної сфери, цифровізації, пандемічних загроз та євроінтеграції виникає потреба у вдосконаленні законодавчих механізмів, які забезпечуватимуть ефективне функціонування медичних закладів і захист прав як лікарів, так і пацієнтів.

Конституція України (ст. 49) [3] гарантує кожному громадянину право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Однак реалізація цього права напряду залежить від ефективності нормативного регулювання діяльності медичних працівників, чіткої регламентації їхніх прав, обов'язків і відповідальності.

Правові засади діяльності медичних працівників та трудових відносин медичного персоналу в Україні регулюються Кодексом законів про працю України, Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Законом України «Про екстрену медичну допомогу», Законом України «Про психіатричну допомогу», Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», іншими законодавчими і підзаконними нормативно-правовими актами

[2]. Поняття і сутність діяльності медичних працівників, її правових засад також розкрито в наукових дослідженнях таких науковців, як: О. В. Артеменко, М. В. Кокошко, Н. А. Литвин, Н. А. Лугіна, В. І. Льопко, І. А. Мацелюх, К. С. Наumenко, В. С. Онофрей, Л. М. Руснак, В. І. Теремецький, І. В. Чеховська та інші.

На основі аналізу нормативно-правових актів та наукових досліджень, які стосуються правових засад медичної діяльності, можна виокремити права й обов'язки медичних працівників, а також види юридичної відповідальності за їх невиконання. Серед прав медичних працівників виділяємо: надання кваліфікованої медичної допомоги згідно з професійними стандартами, право на професійний захист та належні умови праці, захист від необґрунтованих звинувачень. Тоді як основні обов'язки полягають у: дотриманні принципів медичної етики та деонтології, збереженні лікарської таємниці, наданні екстреної допомоги незалежно від обставин.

Особливості правового статусу та специфіка умов праці медиків закріплені у відповідних актах законодавства України. На думку О. С. Щукіна [5, с. 201], регулювання правового становища осіб, які здійснюють медичну діяльність, здійснюється нормами кількох галузей права – зокрема, трудового, адміністративного й кримінального. Так, положення трудового законодавства визначають тривалість робочого часу, періоди відпочинку, а також порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності. Норми адміністративного права регламентують професійні обов'язки та права медичних працівників, а також встановлюють відповідні обмеження в межах їхньої діяльності. Кримінально-правові норми, у свою чергу, передбачають підстави та умови відповідальності за злочини, що можуть бути скоєні в процесі виконання професійних обов'язків. Відповідно, у випадку невиконання професійних обов'язків медичними працівниками настає юридична відповідальність, а саме:

1. Цивільно-правова, що полягає у відшкодуванні шкоди пацієнту у випадку лікарської помилки.
2. Адміністративна, що настає в результаті порушення санітарних норм, неналежного виконання посадових обов'язків
3. Кримінальна – через неналежне виконання професійних обов'язків, незаконне розголошення лікарської таємниці, ненадання допомоги хворому.

4. Дисциплінарна – через порушення внутрішніх правил медичних установ.

В Україні зростає кількість судових справ, пов'язаних із лікарськими помилками та неналежним наданням медичних послуг. Це вказує на потребу чіткого визначення меж правової відповідальності медичних працівників, механізмів захисту їхніх прав, а також удосконалення системи страхування професійної відповідальності.

Окрім того, останніми роками система охорони здоров'я зазнала значних змін у межах медичної реформи, яка передбачає запровадження нових механізмів фінансування медичних послуг, розвиток сімейної медицини, електронного документообігу (eHealth), зміни у відносинах між лікарем і пацієнтом. Це вимагає удосконалення правового регулювання професійної діяльності медичних працівників, адаптації законодавства до нових реалій. Зокрема, пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення росії загострили певні юридичні питання, пов'язані із правами та обов'язками медичних працівників. Зокрема, виникла необхідність у регулюванні таких аспектів, як: обов'язок лікарів працювати в умовах надзвичайного стану, правова відповідальність за відмову від надання допомоги інфікованим пацієнтам, соціальні гарантії та страхування медичних працівників у випадку зараження на роботі, питання щодо захисту персональних даних пацієнтів, юридичної сили електронних документів, відповідальності лікарів за консультації онлайн.

Таким чином, інновації в галузі медицини та суспільні реалії вимагають удосконалення законодавства в галузі медицини та посилення захисту прав медичних працівників. Насамперед, це прийняття єдиного законодавчого акту, який комплексно регулюватиме діяльність медичних працівників, їхні права, обов'язки та відповідальність; гармонізація українського законодавства з міжнародними та європейськими нормами і стандартами у сфері охорони здоров'я; удосконалення правового регулювання лікарських помилок, запровадження механізму незалежної медичної експертизи, професійного страхування відповідальності лікарів; впровадження законодавчих норм, які забезпечать захист медичних працівників від агресії з боку пацієнтів; покращення механізмів правового захисту медичних працівників у разі конфліктних ситуацій або судових розглядів.

Отже, правове регулювання професійної діяльності медичних працівників в Україні є важливою складовою функціонування системи охорони здоров'я, що потребує постійного вдосконалення в умовах динамічних соціальних змін, медичної реформи, цифровізації та зовнішніх викликів, таких як пандемія та воєнні дії. Аналіз нормативно-правових актів та наукових джерел свідчить про фрагментарність правового регулювання, необхідність кодифікації норм, що стосуються правового статусу медиків, їхніх прав, обов'язків і відповідальності. Удосконалення системи має включати прийняття єдиного комплексного законодавчого акта, гармонізацію з міжнародними стандартами, чітке регулювання відповідальності за лікарські помилки, впровадження механізмів незалежної експертизи та професійного страхування. Окрім цього, актуальним залишається створення ефективних правових механізмів захисту медичних працівників як у межах трудових відносин, так і в ситуаціях професійних конфліктів. Такий підхід забезпечить баланс між інтересами медичних працівників і пацієнтів, сприятиме підвищенню довіри до медичної системи загалом.

Список використаних джерел:

1. Андропова В. А. Дисциплінарна відповідальність медичних працівників. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 64–67.
2. Законодавство у сфері охорони здоров'я. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/zakonodavstvo-u-sferi-ohoroni-zdorovya> (дата звернення: 31.03.2025).
3. Конституція України: станом на 02.04.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.03.2025).
4. Руснак Л. М., Теремецький В. І. Правова природа та особливості надання медичних послуг медичними працівниками: вектор української доктрини. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка*. 2024. Вип. 1 (105). URL: https://repository.ndippp.gov.ua/bitstream/handle/765432198/873/Rusnak%20L.%2c%20Teremetskyi%20V._article.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 31.03.2025).
5. Щукін О. С. Проблеми визначення змісту права на якісну медичну допомогу за законодавством України. *Актуальні проблеми політики*. Збірник наукових праць. 2003. Вип. 17. С. 197–205.

Савін Руслана,
*студентка II курсу бакалаврату, КЮс-23-2,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>*

РОЗПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ НА ТРИ ГІЛКИ В НАШІЙ ДЕРЖАВІ

Конституційна система органів державної влади України є основою правової організації держави, спрямованою на забезпечення стабільності, верховенства права та демократичного розвитку. Вона формується відповідно до основних принципів конституційного ладу, а також визначає структуру та функціонування органів державної влади, що гарантують здійснення владних повноважень у різних сферах державного управління.

Згідно з Конституцією України, Верховна Рада є єдиним органом законодавчої влади. Вона складається з 450 народних депутатів, що обираються на підставі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Її основним завданням є прийняття законів, контроль за діяльністю виконавчої влади, ухвалення державного бюджету, визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики, а також вирішення інших питань, що впливають на функціонування держави.

Згідно з Конституцією України, Верховна Рада має низку повноважень, таких як прийняття та зміна Конституції, затвердження міжнародних угод, визначення принципів економічної політики, надання амністії та інших актів помилування. Крім того, Верховна Рада має право обирати Президента України у разі його дострокового припинення повноважень або в разі тимчасової відсутності [1].

Законодавча влада виконує важливу роль у забезпеченні прав і свобод громадян, тому її діяльність є підданою демократичному контролю з

боку громадськості та інших органів влади. Спеціальні комітети Верховної Ради займаються питаннями економіки, соціального захисту, прав людини, безпеки та іншими важливими аспектами державного життя [2, с. 53].

Кабінет Міністрів України є вищим органом виконавчої влади, що здійснює управління країною відповідно до законів та рішень Верховної Ради. Кабінет Міністрів складається з Прем'єр-міністра, віце-прем'єрів, міністрів та інших посадових осіб, відповідальних за різні сфери державного управління, такі як економіка, освіта, охорона здоров'я, правоохоронні органи, енергетика тощо.

Основні функції виконавчої влади включають розробку та виконання державного бюджету, організацію діяльності органів влади на місцях, управління державними фінансами, організацію оборони та безпеки держави, забезпечення прав і свобод громадян. Кабінет Міністрів виконує також інші важливі функції, зокрема сприяє розвитку національної економіки, соціальної сфери, а також створює умови для інтеграції України в міжнародні організації [5, с. 112].

Згідно з Конституцією, Кабінет Міністрів підзвітний Верховній Раді, і саме Верховна Рада має право висловити недовіру уряду, що призводить до його відставки. Прем'єр-міністр має великий вплив на формування уряду та забезпечення його діяльності.

Судова влада в Україні є незалежною та здійснюється судами загальної юрисдикції та Конституційним Судом. Основною метою судової влади є захист прав і свобод громадян, вирішення юридичних суперечок, а також контроль за дотриманням законності та Конституції. Конституційний Суд України є органом, що здійснює контроль за відповідністю законів та інших правових актів Конституції України, а також розглядає справи щодо конституційності нормативно-правових актів [1].

Конституційний Суд може визначати, чи відповідають закони та інші нормативно-правові акти Конституції, і, у разі необхідності, скасовувати їх. Це дозволяє забезпечити верховенство Конституції в правовій системі та стабільність правового порядку в Україні.

Суди загальної юрисдикції включають місцеві, апеляційні та вищі суди, які мають різні рівні повноважень залежно від конкретних видів справ. Суди розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні та інші правові питання. Важливим є те, що суди повинні діяти на основі прав і свобод громадян, встановлених Конституцією та міжнародними договорами.

Важливою частиною конституційної системи органів влади України є принципи, що забезпечують її ефективне функціонування. Зокрема, до них належать:

- Принцип поділу влади: це основний принцип демократичної держави, який гарантує, що законодавча, виконавча та судова гілки влади діють незалежно одна від одної, що запобігає концентрації влади в одних руках і зловживанню нею [4, с. 264].
- Принцип верховенства права: всі органи державної влади повинні діяти на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [2, с. 98].
- Принцип законності: всі органи влади зобов'язані дотримуватися Конституції та законів України, виконувати рішення судів та міжнародних органів.
- Принцип контролю та балансів: оскільки кожна гілка влади має певні повноваження та обов'язки, органи державної влади взаємно контролюють і коригують діяльність один одного, що є важливим для забезпечення стабільності правової системи.

Окрім основних органів державної влади, важливим елементом є органи місцевого самоврядування, які здійснюють управління на місцях та виконують функції, що стосуються безпосередньо громадян. В Україні місцеве самоврядування є незалежним, але взаємодіє з державними органами.

Органи місцевого самоврядування, такі як місцеві ради та їх виконавчі комітети, мають власні повноваження, які визначаються Конституцією та законами України. Вони мають право ухвалювати рішення щодо місцевого бюджету, соціальних питань, будівництва, розвитку інфраструктури та інших аспектів життя громади.

Місцеве самоврядування є важливим інструментом для забезпечення демократичних процесів, розвитку регіонів і збільшення участі громадян у державному управлінні [3, с. 107].

Конституційна система органів державної влади України є складною і багатогранною, забезпечуючи розподіл повноважень між гілками влади та підзвітність органів влади громадянам. Принципи поділу влади, законності, верховенства права та контроль за діяльністю органів влади забезпечують демократичний характер управління країною. Важливою складовою цієї системи є місцеве самоврядування, яке сприяє розвитку регіонів та забезпечує громадську участь в управлінні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Козюбра М. І. Конституційне право України. Київ: Юридична думка, 2011. 115 с.
3. Лісовий В. І. Теорія держави і права. Київ: Видавничий дім «Ін-Юре», 2022. 290с.
4. Тодика Ю. О. Право України. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 145с.
5. Чепуренко М. Л. Органи державної влади України: структура та функції. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 175с.

УДК 342.9

Савчук Михайло,
*студент I курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Загурський Олександр,*
*доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>*

ПРОБЛЕМАТИКА ПРИТЯГНЕННЯ ОСОБИ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ

Правовий режим воєнного стану вносить багато коректив у функціонування держави. Одним з яких є комендантська година, яка обмежує можливість пересування громадян у певний час доби. Однак правотворчість держави має певні прогалини, які необхідно врегулювати. Враховуючи ситуацію, що склалася, а саме обмежувальну правову норму, за яку не передбачено чітко визначеної відповідальності в чинних нормативно-правових актах, ціллю яких є перевиховання громадянина, який вийшов за рамки цієї норми.

Законодавче регулювання правового статусу воєнного стану базується на Конституції України (далі КУ) [1] та Законі України «Про правовий режим воєнного стану», а саме, відповідно до пункту 20 частини першої

статті 106 КУ [2] та Закону України «Про правовий статус воєнного стану» Президент України уповноважується на введення цього правового режиму [3]. Комендантська година встановлюється у відповідності до статті 8 частини першої пункту 5 Закону України «Про правовий статус воєнного стану», посилаючись на постанову Кабінету Міністрів України № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» (далі постанова № 573) [4].

Саме в останньому згаданому нормативно-правовому акті визначається чіткий механізм здійснення заходів щодо встановлення комендантської години, підстави, на яких може прийматися відповідне рішення, здійснюється роз'яснення ключових термінів, встановлюється перелік осіб, які здійснюють діяльність, спрямовану на дотримання цієї норми, категорії громадян, які мають право на пересування у час встановлення комендантської години, тощо. У п. 16 зазначені повноваження патрулів під час комендантської години, серед яких:

1. затримувати і доставляти в органи або підрозділи Національної поліції осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення;

2. перевіряти в осіб посвідчення, документи, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, або паспортні документи іноземця, особи без громадянства, документи, що підтверджують законність перебування на території України, перепустки або свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю або посвідчення адвоката України та скановану копію доручення регіонального/міжрегіонального центру з надання безоплатної правничої допомоги для надання безоплатної вторинної правничої допомоги, а в разі їх відсутності – затримувати відповідних осіб та доставляти в органи або підрозділи Національної поліції для встановлення особи; за потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, які ними перевозяться;

3. вилучати в осіб предмети, які є знаряддям, засобом або предметом правопорушення, і передавати їх органам або підрозділам Національної поліції;

4. тимчасово обмежувати або забороняти на вулицях та дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських місцях перебування або пересування осіб, рух транспортних засобів, зокрема транспортних засобів іноземних, консульських установ чи представництв міжнародних організацій; виводити осіб з окремих ділянок місцевості та об'єктів, евакуйовувати транспортні засоби [4].

Розібравшись у суті поняття комендантської години, пропоную розглянути спроби притягнення до відповідальності за її порушення. Розглянемо постанову Радомишльського районного суду Житомирської області від 30 березня 2022 року у справі №289/518/22. У тексті вироку йдеться, що особа о 20:30, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, знаходилась по вул. м. Житомирська в м. Радомишль під час комендантської години в умовах військового стану та не виконала законну вимогу працівника поліції пред'явити документи. Ознайомившись з матеріалами справи, суд визнав винним у порушенні 185 статті КУпАП і призначив адміністративне стягнення на суму 136 гривень [5].

Перейдемо до постанови у справі №752/5504/22 Голосіївського районного суду м. Києва від 27 червня 2022 року. У складеному протоколі працівників поліції вказано, що особа знаходилася на вулицях Києва о 23:30, здійснила злісну непокору законному розпорядженню поліцейського, а саме порушивши комендантську годину, чим і порушила ст. 185 КУпАП. Особа пояснила свої дії тим, що затрималася в гостях і поверталася додому під час дії комендантської години, затверджуючи, що не вчиняла жодних правопорушень, поліцейські не висували будь-яких вимог чи розпоряджень, а також мала при собі документи, що посвідчують особу. Суд постановив закрити справу через відсутність диспозиції цієї статті [6].

Також зазначаються інші спроби притягнення до відповідальності за це правопорушення за різними статтями КУпАП, рідше – ККУ [7].

27 травня 2023 року було зареєстровано Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення вимог або невиконання деяких заходів правового режиму воєнного стану. Головною метою було закриття прогалини стосовно притягнення до відповідальності за порушення комендантської години, а також світломаскування. У тексті законопроекту йшлося про зміни до чинного КУпАП, головним чином на внесення статті 210-2, а також певні зміни до статей 221, 255, 262 цього ж Кодексу для наділення повноваженнями щодо застосування цієї норми відповідні органи правопорядку та суду. Також були запропоновані зміни до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», однак підпункт 3-1 статті 8 суперечив тексту закону, посилаючись на норму, яка не має відношення до тексту жодного з інших пунктів цієї ж статті. Проект закону не було

прийнято після другого повторного читання 22 травня 2024 року і жодного подібного проекту нормативно-правового акта немає у порядку денному на розгляді [8].

Отже, ситуація з відповідальністю за порушення комендантської години є невизначеною. Органи законодавчої влади наразі не змогли розробити та прийняти відповідний закон, який вносить ясність у це питання та/або не суперечить чинному законодавству. Виходячи з практики, приходимо до висновку, що уповноважені органи на свій розсуд шукають норми, які можна застосовувати щодо порушників, проте не завжди є ознаки правопорушення, які вказуються, і відповідно особа уникає відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 8 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022: станом на 6 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 01.04.2025).
4. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573 : станом на 14 лист. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-п#Text> (дата звернення: 01.04.2025).
5. Постанова Радомишльського районного суду Житомирської області від 30 берез. 2022 р. у справі № 289/518/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103795269> (дата звернення: 01.04.2025).
6. Постанова Голосіївського районного суду м. Києва від 27 черв. 2022 р. у справі № 752/5504/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104963093> (дата звернення: 01.04.2025).

7. Хрипун В. Що буде, якщо порушити комендантську годину: судова практика столичних судів. *Судово-юридична газета*. 2023.

URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/244318-что-budet-esli-narushit-komendantskiy-chas-sudebnaya-praktika-stolichnih-sudov-09265b> (дата звернення: 01.04.2025).

8. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів щодо встановлення адміністративної відповідальності за порушення вимог або невиконання деяких заходів правового режиму воєнного стану (реєстр. № 10195). *Верховна Рада України*. 2023.

URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43069> (дата звернення: 02.04.2025).

УДК 343.9

Синчуковська Аліна,

студентка III курсу спеціальності «Право»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Басиста Ірина Володимирівна,

доктор юридичних наук, професор,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9707-7386>

ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

Отримання зразків для експертизи є важливою процесуальною дією, яка спрямована на забезпечення достовірності доказової бази у кримінальному провадженні. Відповідно до ст. 245 Кримінального процесуального кодексу України (далі по тексту – КПК), ця процесуальна дія проводиться з метою отримання порівняльних матеріалів для проведення експертизи. Також у ст. 274 КПК йдеться про негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження [1]. Однак на практиці виникає низка проблем, пов'язаних із процедурою відібрання зразків, дотриманням прав та обов'язків осіб, у яких вони

відбираються, а також допустимістю отриманих матеріалів у суді. Отож, нами зроблено спробу проаналізувати сучасний стан справ у цій царині, опираючись на наявний науковий приріст. Так, ще у 2012 році основні практичні проблеми «одержання зразків для експертного дослідження» висвітлювали у власній монографії В. І. Гагалан та О. В. Козак [2], але їхня наукова розвідка була реалізована за чинності КПК 1960 року. За сучасних умов І. В. Гловюк [3, с. 35-38] та В. С. Могила [4, с. 290-293] присвятили свої праці окремим практичним та теоретичним проблемам отримання зразків для експертизи.

Нормативна регламентація передбачена статтею 245 КПК України. Зокрема, вона визначає, що «у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом» [1].

Науковці виділяють наступні практичні проблеми цієї діяльності. Як зазначають В. І. Гагалан та О. В. Козак, «ефективне одержання зразків можливе лише за умови чіткої регламентації дій слідчих та наявності достатніх процесуальних гарантій» [2, с. 20]. Також згадані автори у своїй праці «Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження в кримінальному судочинстві України» звертають увагу на те, що процедура відібрання зразків має відповідати принципам законності, обґрунтованості та недопустимості завдання шкоди життю чи здоров'ю особи. Проте на практиці часто виникають проблеми, пов'язані з відмовою особи надавати зразки, що вимагає отримання відповідного судового дозволу та додаткових процесуальних дій [2, с. 24-28]. Відповідно до ч. 3 ст. 245 КПК України, якщо особа відмовляється надати біологічні зразки, їх відібрання може здійснюватися примусово на підставі ухвали слідчого судді [1]. Однак у практиці трапляються випадки, коли особи відмовляються від надання голосових або почеркознавчих зразків, що ускладнює подальше розслідування, але як доречно зазначають В. І. Гагалан та О. В. Козак, відібрання зразків повинно здійснюватися з дотриманням конституційних прав і свобод людини. Проте в деяких випадках слідчі органи допускають порушення, зокрема: ненадання особі інформації про підстави і мету відбору зразків; застосування примусових методів без

належного судового дозволу; відсутність спеціаліста або експерта під час відбору зразків, що ставить під сумнів достовірність отриманих матеріалів. Такі порушення можуть стати підставою для визнання результатів експертизи недопустимими доказами. Ще однією важливою проблемою є збереження та транспортування відібраних зразків [2, с. 28-34]. Відповідно до ст. 104 КПК України, хід і результати слідчих (розшукових) дій повинні бути належним чином зафіксовані у протоколі. Однак у практиці зустрічаються випадки, коли: зразки неналежно маркуються, що може спричинити їх змішування; порушуються правила транспортування, що може вплинути на їхній стан; не забезпечується безперервний ланцюг зберігання, що ставить під сумнів автентичність доказів [2, с. 38-44].

І. В. Гловюк звертає увагу на те, що ще більшу кількість проблем маємо із вилученням у неповнолітнього біологічних зразків. Бо йдеться про такі складові, як: процедура, яка не завдасть шкоди здоров'ю неповнолітнього; реалізація тільки медичним працівником у місцях, що призначені для медичного огляду (як-от заклад охорони здоров'я, пристосований для проведення медичних процедур та маніпуляцій). Також згадана авторка звертає увагу, що слід враховувати положення практики ЄСПЛ, викладені, зокрема, у рішенні «Salikhov v. Russia» (де йшлося про забір нігтів та спробу забору крові), а саме: ступінь примусового медичного втручання, необхідного для отримання доказів, ризику для здоров'я підозрюваного, спосіб проведення процедури та фізичний біль і психічні страждання, викликані проведенням процедури, ступінь медичного контролю та вплив на здоров'я підозрюваного (п. 75) [3, с. 37].

Як бачимо у підсумку, існує проблема із вживанням термінології як законодавцем, так і науковцями, і очевидно, що слід підтримати пропозиції І. В. Гловюк [3, с. 38] та В. С. Могили [4, с. 292-293] про її уніфікацію.

Отже, науковці та практики пропонують кілька шляхів удосконалення процедури одержання зразків: чітке нормативне врегулювання питання примусового відібрання зразків, що передбачає обов'язкову присутність експерта та захисника під час цієї процедури; розширення можливостей для застосування негласних методів одержання зразків (ст. 274 КПК України), що дозволило б уникати конфліктних ситуацій; впровадження спеціальних протоколів збереження зразків, які містили б детальний опис умов зберігання, транспортування та передачі експертам;

обов'язкове проведення фото- та відеофіксації процесу одержання зразків, що мінімізувало б ризики маніпуляцій із доказами та порушень прав учасників процесу [2; 3, с. 35-38; 4, с. 290-293].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Документ 4651-VI, редакція від 26.12.2024, підстава - 4111-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1>.
2. Гагалан В. І., Козак О. В. Процесуальний порядок і тактика одержання зразків для експертного дослідження в кримінальному судочинстві України. Донецьк: ТОВ "ВПП "ПРОМІНЬ", 2012. 240 с.
3. Гловюк І. В. Освідування неповнолітнього та отримання зразків для експертизи (за проектом закону №5618). Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (26 листопада 2021 року) / упор. А. Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2021. С. 35–38.
4. Могила В. С. Питання реалізації повноважень слідчого та слідчого судді щодо отримання зразків для експертизи. Правове життя сучасної України: у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 3. С. 290-293.

Соловей Ірина,
*студентка I курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Морушко Ольга,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1430-1105>*

ЯДЕРНЕ ПРАВО: ПЕРЕДУМОВИ, ПОТРЕБА, ФІЗИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГІЇ

Атомне (ядерне) право – це система правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері застосування ядерної енергії та джерел йонізуючого випромінювання, як природних, так і штучних. Формування національного та міжнародного атомного законодавства стало необхідним у зв'язку з потребою врегулювання діяльності, пов'язаної з використанням ядерних технологій та радіаційних джерел. Основною метою атомного права є сприяння розвитку економіки й технічного прогресу, водночас забезпечуючи контроль за потенційними ядерними загрозами. Це необхідно для охорони здоров'я та життя людей, захисту їхньої власності та збереження довкілля.

Атомне право охоплює правове регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі розміщення, проектування, будівництва, введення в дію, експлуатації та виведення з експлуатації ядерних установок і джерел йонізуючого випромінювання. Воно також стосується виконання робіт і надання послуг, що впливають на безпеку використання ядерної енергії, а також регулювання поводження з ядерними матеріалами та радіаційними джерелами, включно з процесами розвідки та видобутку корисних копалин, які містять радіоактивні речовини. Крім того, атомне право регулює проведення наукових досліджень із застосуванням ядерних установок, матеріалів і джерел випромінювання, управління ядерною сферою, а також державний нагляд за безпекою в цій галузі. Важливими аспектами є забезпечення фізичного захисту ядерних об'єктів, матеріалів, сховищ радіоактивних відходів та інших джерел

випромінювання, контроль за радіаційною ситуацією на території України, міжнародне співробітництво та виконання міжнародних зобов'язань України у сфері ядерної безпеки [1].

Атомна енергія уже в недалекому майбутньому займе одне з провідних місць серед інших енергетичних джерел. Україна після проголошення незалежності в 1991 році стала володаркою могутнього арсеналу ядерної зброї і п'яти атомних електростанцій, на яких експлуатувалось 14 ядерних установок (зараз в Україні експлуатується три атомні електричні станції: Рівненська АЕС: 4 енергоблоки, Хмельницька АЕС: 2 енергоблоки, Південноукраїнська АЕС: 3 енергоблоки. Загалом це становить 9 діючих енергоблоків. Запорізька АЕС, яка має 6 енергоблоків, з 2022 року перебуває під російською окупацією. Чорнобильська АЕС припинила роботу після аварії 1986 року, останній енергоблок зупинили у 2000 році).

Але в державі фактично було відсутнє ядерне законодавство. В період становлення України як держави стало очевидним, що єдиною умовою соціальної прийнятності використання ядерної енергії після Чорнобильської катастрофи повинно стати забезпечення її гарантованої безпеки. Наявне законодавство не відповідало тим вимогам, які поставали у зв'язку з використанням ядерної енергії, забезпеченням ядерної та радіаційної безпеки і складними проблемами після Чорнобильської катастрофи. Тому постала необхідність створення і розробки відповідної нормативної бази, яка б забезпечувала правове регулювання ядерних відносин.

Основою для формування законодавства в галузі використання ядерної енергії та радіаційного захисту України є Концепція державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю в Україні, яка була затверджена постановою Верховної Ради України від 25 січня 1994 року. У ній визначалися основи державного регулювання безпеки використання ядерної енергії і принципи, на яких повинно базуватись ядерне законодавство, а саме: пріоритет захисту людини від впливу радіації; заборона виконувати певні види діяльності у сфері використання ядерної енергії без ліцензії; здійснення державного нагляду у сфері використання ядерної енергетики [2, с. 8].

Наступний міжнародний акт – це договір про нерозповсюдження ядерної зброї, до якого Україна приєдналася в грудні 1994 року як неядерна держава. Згідно зі статтею з цього договору, кожна із країн-учасниць, яка не володіє ядерною зброєю, зобов'язана укласти угоду з

Міжнародним агентством з ядерної енергії (МАГАТЕ) про застосування гарантій про нерозповсюдження ядерних матеріалів. 21 вересня 1995 року Україна підписала таку угоду, а 17 грудня 1997 року Верховна Рада України її ратифікувала. Це і Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду 1963 року, яка встановлює абсолютну відповідальність оператора за ядерну шкоду. Вказана Конвенція вступила в силу для України 12 липня 1996 року. Ця Конвенція встановлює надзвичайно важливий правовий інститут. Україна також керується нормами Конвенції про допомогу у випадку ядерної аварії або радіаційної аварійної ситуації (26 вересня 1986) [3].

Якщо говорити про наукову основу, то атомні ядра складаються з двох типів нуклонів – протонів і нейтронів. Їх утримує разом так звана сильна взаємодія. При цьому енергія зв'язку кожного нуклона з іншими залежить від загальної кількості нуклонів у ядрі. У легких ядер зі збільшенням кількості нуклонів енергія зв'язку зростає, а у важких – спадає. Якщо додавати нуклони у легкі ядра або видаляти їх з важких атомів, то ця різниця в енергії зв'язку буде виділятися у вигляді кінетичної енергії частинок, що вивільняються в результаті цих дій. Кінетична енергія (енергія руху) частинок переходить у тепловий рух атомів після співудару частинок з атомами. Отже, ядерна енергія проявляється у виді нагрівання.

Зміна складу ядра називається ядерним перетворенням або ядерною реакцією. Ядерна реакція зі збільшенням кількості нуклонів у ядрі називається термоядерною реакцією або ядерним синтезом. Ядерна реакція зі зменшенням кількості нуклонів у ядрі називається ядерним розпадом або поділом ядра. Поділ ядра може бути самовільним (спонтанним) і викликаним зовнішнім впливом (індукованим).

Сучасна наука вважає, що всі хімічні елементи, які важчі від водню, були синтезовані в результаті термоядерних реакцій всередині зірок. Залежно від кількості протонів і нейтронів ядро може бути стабільним або проявляти схильність до самовільного поділу на декілька частин. Після закінчення життя зірок стабільні атоми утворили відомий нам світ, а нестабільні поступово розпадалися до утворення стабільних. На Землі до наших днів у промислових кількостях збереглося тільки два таких нестабільних (радіоактивних) хімічних елементи – уран і торій. Інші нестабільні елементи отримують штучно в прискорювачах або реакторах. Спонтанний поділ часто використовується для отримання

йонізуючих випромінювань або як джерело тепла, наприклад в радіоізотопних генераторах [4].

Ядерне право є надзвичайно важливою частиною сучасної правової системи, оскільки воно регулює безпечне та ефективне використання ядерної енергії, що має значний вплив на розвиток енергетики та технологій. Враховуючи складність фізичних процесів, що супроводжують використання ядерної енергії, важливо забезпечити належний контроль за поводженням з ядерними матеріалами та джерелами йонізуючого випромінювання.

На законодавчому рівні необхідно враховувати особливості ядерних реакцій, процесів поділу та синтезу атомних ядер, а також характеристики радіоактивного розпаду. Оскільки використання ядерної енергії пов'язане з високими рівнями йонізуючого випромінювання, правове регулювання має включати суворі вимоги до радіаційного контролю.

Сучасна правова база повинна охоплювати не лише питання безпечної експлуатації ядерних установок, а й розробку нових фізичних методів для підвищення ефективності ядерного палива, зменшення кількості радіоактивних відходів та розвитку перспективних технологій, зокрема термоядерного синтезу.

Таким чином, поєднання фізичних та правових аспектів у регулюванні ядерної енергетики є ключовим для її безпечного розвитку, запобігання ризикам та забезпечення стабільного постачання енергії у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Кишко-Єрлі О. Б. Атомне право. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Атомнеправо> (дата звернення: 17.03.2025).

2. Концепція державного регулювання безпеки і управління ядерною галуззю в Україні: Постанова Верховної Ради України від 25 січня 1994 року. Ядерне законодавство. Збірник нормативно-правових актів (станом на 10 червня 1999 р.): У 2 т. / Укл. Г. І. Балюк, В. Д. Лісовий, С. Г. Плачкова, Т. О. Бурячок / За заг. ред. Ю. С. Шемчушенка. 2-ге вид., перероб. та доп. К.: Видавничий дім «Ін Юре». 1999. Т. 1. С. 8.

3. Національна енергетична стратегія на період до 2030 року. Розпорядження Уряду від 15 березня 2006 року № 145-р. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 17.03.2025).

4. Ядерні технології. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ядерні_технології (дата звернення: 17.03.2025).

УДК 343.131

Вікторія Стецук,
*студентка III курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Ірина Басиста,*
*професорка кафедри права і публічного управління,
докторка юридичних наук, професорка,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9707-7386>*

НЕДОТОРКАНИСТЬ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що права власності є фундаментальними в сучасному суспільстві, оскільки втілюють економічну та соціальну незалежність особи. Тому важливою є засада надійного захисту державою цього права. Варто зазначити, що ця ідея відігравала та досі відіграє важливу роль у правових системах світу.

У своїй роботі Є. О. Кураєва зазначає таке: «Системне вивчення розуміння сутності права власності потребує з'ясування його виникнення як правової конструкції. Беззаперечно, початок інституту власності слід пов'язувати з періодом класичного римського права. У найдавнішому римському праві тривалий час не існувало окремого терміну для позначення власності. Досить старий термін «dominium» вказував на «володіння» та використовувався для всіх ситуацій перебування будь-якої речі під чієюсь владою» [1, с. 32]. Логічно, що і кримінальне процесуальне законодавство перейняло окремі риси означеного інституту. Зокрема, недоторканність права власності може бути обмежена (але не порушена) на підставі положень КПК у рамках триваючого кримінального провадження. Але така процесуальна діяльність у жодному випадку не може виходити за межі вимог КПК. Слід також підкреслити, що зміст і форма кримінального

процесу мають бути спрямовані на захист людини від незаконного втручання в її право вільно, на свій розсуд, володіти, користуватися та розпоряджатися власним майном відповідно до законодавства.

З огляду на це, В. І. Галаган та Н. С. Моргун зазначають, що «коріння недоторканності власності органічно переплітається з винятковим характером права власності. Виключно власникові надається привілей вчиняти будь-які дії щодо речі, диктувати її юридичне та фактичне існування. У колі соціуму кожен його представник так чи інакше наділений правом власності на певні матеріальні блага. Їхня вартість та кількість можуть значно відрізнятися, однак кожен власник прагне, щоб його право володіння на те, чим він розпоряджається, залишалось непорушним» [2, с. 34].

Це право закріплене у статті 41 Конституції України, що гарантує непорушність права приватної власності, унеможливлюючи протиправне позбавлення цього права будь-кого [3]. Вказана стаття також встановлює, що примусове відчуження об'єктів, які є приватною власністю особи, допускається лише як виключення, керуючись потребами суспільства, на підставі, у порядку та з дотриманням вимоги попереднього та повного відшкодування їхньої вартості, як того вимагає законодавство. Примусове відчуження таких об'єктів, із подальшим повним відшкодуванням їхньої ціни, можливе виключно під час дії воєнного чи надзвичайного стану. Безоплатне вилучення майна допускається тільки за рішенням судового органу з урахуванням випадків, обсягів та порядку, що визначені законом [3].

Значущість недоторканності права власності як фундаментального принципу кримінального процесу полягає в її ролі у формуванні суті, процесуальної форми дій осіб, залучених до кримінального провадження, і спрямованості цих дій на забезпечення захисту від невинуватеного та протиправного обмеження права власності. Стаття 16 КПК визначає сутність цього принципу: відчуження чи обмеження права власності в ході кримінального провадження допускається тільки на основі вмотивованого судового рішення, ухваленого згідно з порядком, визначеним КПК [4].

В. М. Маркелова відзначає, що дія принципу непорушності права власності тісно переплетена з реалізацією таких засад кримінального процесу, як гарантування права на свободу та особисту недоторканність; захист житла чи іншого володіння особи; невтручання у приватне життя [5, с. 179]. Ці принципи об'єднує потенційна загроза порушення конституційних прав громадян, через що у більшості випадків передбачено

судовий контроль на стадії досудового розслідування. Попри таку регламентацію цієї засади, вона є досить складною для застосування в сучасних умовах.

На наше переконання, порушення цього права може відбуватися через політичну нестабільність в Україні та неідеальне функціонування судової системи. Також у цьому контексті зазначимо, що незважаючи на те, що обмеження у праві власності є прерогативою суду, все ж не завжди це супроводжується належною аргументацією. На сучасному етапі також дискутують про право власності на дані, які створено на цифрових носіях. Все це вказує на те, що недоторканість права власності не є абсолютним правом.

В. М. Маркелова зазначає: «Наразі надзвичайно важливим є визначення кола суб'єктів, які, згідно з законодавством, мають не лише забезпечувати реалізацію цього права, а й можуть його обмежувати. Крім того, важливо встановити, чиє право власності може бути обмежене під час застосування або проведення процесуальних заходів» [5, с. 181]. У цьому контексті слід зазначити, що успішні механізми права власності мають поєднувати надійний захист та пристосування до нових реалій та потреб суспільства. Тобто обмеження цього права мають бути співмірними, оскільки якщо це буде неконтрольовано, тоді і довіри у суспільства до державних інституцій не буде. Тому в цьому головне віднайти баланс між суспільними інтересами та захистом прав особи [5, с. 180].

На наше переконання, ключовою запорукою захисту принципу непорушності права власності в кримінальному процесі є механізм компенсації матеріальної шкоди та поновлення майнових прав громадян. Незважаючи на законодавчо встановлений перелік обставин та процедуру відшкодування матеріальних збитків, спричинених неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, практика їх застосування потребує вдосконалення, зокрема в частині розширення переліку таких підстав, а також забезпечення інформування людини щодо такого права та механізмів його реалізації через звернення до відповідного органу. У цьому контексті В. І. Галаган та Н. С. Моргун зазначають: «Таким чином, владним структурам, котрі ведуть кримінальні справи, належить забезпечити дієві способи захисту прав учасників судового процесу, зокрема, від можливих посягань на їхню власність» [2, с. 51].

Отже, еволюція права власності є наявною. При цьому навіть у кримінальному провадженні при оцінці доказів повинно вирішуватися питання про підставність його обмеження. Важливо зберігати принципову

позицію щодо недоторканності права власності та водночас доповнювати законодавство нюансами, які регулюватимуть законне обмеження цього права.

Список використаних джерел:

1. Кураєва Є. О. Поняття права власності за римським правом. Актуальні проблеми захисту права власності : матер. кругл. столу (м. Одеса, 17 червня 2016 р.). Одеса : Фенікс, 2016. С. 32-34.
2. Галаган В. І., Моргун Н. С. Недоторканність права власності як засада кримінального провадження на досудовому розслідуванні: монографія. Київ, 2017. 185 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996, №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012, №4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Маркелова В. М. Недоторканість права власності як концептуальна ідея кримінального провадження. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 176-183.

*Тулис Ірина,
студентка II курсу бакалаврату, Юс-23-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>*

МЕХАНІЗМИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У ЄС ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУЧАСНЕ ІНСТИТУЦІЙНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Європейський Союз (ЄС) є складною політико-економічною системою, що поєднує суверенні держави в єдину наднаціональну структуру. Його механізм ухвалення рішень включає декілька рівнів, у яких беруть участь ключові інституції: Європейська комісія, Європейський парламент та Рада ЄС. Ці органи взаємодіють у процесі розробки та впровадження політики, що має прямий вплив на всі держави-члени та громадян Союзу.

1. Роль Європейської комісії

Європейська комісія виконує функцію ініціативного, виконавчого та контролюючого органу. Вона відповідає за розробку законодавчих ініціатив та здійснення політик, спрямованих на реалізацію стратегічних цілей ЄС.

Структура та склад Комісії

Європейська комісія складається з 27 комісарів, які представляють кожену державу-члена ЄС. Кожен комісар відповідає за певний напрямок діяльності (наприклад, торгівля, міграція, цифрова економіка тощо). Очолює Комісію Президент, якого висуває Європейська Рада та затверджує Європейський парламент [1, с.75].

Основні функції Європейської комісії

1. Розробка законодавчих ініціатив – Комісія єдина має право пропонувати нові закони та регламенти, які потім розглядаються Європейським парламентом і Радою ЄС.

2. Контроль за виконанням законодавства – Вона стежить за дотриманням ухвалених норм державами-членами та може ініціювати судові справи в Суді ЄС.

3. Формування бюджету та управління програмами ЄС – Комісія займається розподілом коштів у межах бюджету ЄС.

4. Врегулювання питань конкуренції – Вона здійснює контроль за дотриманням антимонопольного законодавства в межах внутрішнього ринку ЄС.

5. Ведення міжнародних переговорів – Комісія представляє ЄС у зовнішніх відносинах та веде перемовини з третіми країнами щодо торговельних і дипломатичних угод.

2. Роль Європейського парламенту

Європейський парламент є представницьким органом громадян ЄС та виконує законодавчі, бюджетні та контрольні функції [5, с.98].

Склад та організація Парламенту

Парламент складається з 705 депутатів, яких обирають громадяни ЄС кожні 5 років. Він працює у форматі пленарних засідань, а також у комітетах, які займаються специфічними питаннями (економічна політика, охорона навколишнього середовища, енергетика тощо) [1, с. 82].

Функції Європейського парламенту

1. Законотворення – Парламент разом із Радою ЄС ухвалює законодавчі акти, внесені Європейською комісією.

2. Затвердження бюджету ЄС – Він має право вносити зміни до проєкту бюджету, запропонованого Комісією, та контролювати його використання.

3. Призначення посадовців – Парламент затверджує кандидатуру президента Європейської комісії та бере участь у формуванні комісарського складу.

4. Контроль за діяльністю ЄС – Депутати можуть ініціювати розслідування, висловлювати вотум недовіри Комісії, проводити слухання щодо діяльності інших інституцій.

3. Роль Ради ЄС

Рада ЄС є органом, що представляє інтереси урядів держав-членів і здійснює функції законодавчого та координаційного характеру.

Склад та структура Ради ЄС

Рада складається з міністрів урядів країн ЄС, які зустрічаються в різних конфігураціях залежно від тематики (наприклад, економічні питання, сільське господарство, юстиція тощо). Головування в Раді змінюється кожні шість місяців між державами-членами [2, с. 45].

Основні функції Ради ЄС

1. Законодавча діяльність – Разом із Європейським парламентом ухвалює нормативно-правові акти.

2. Координація політики держав-членів – Визначає спільні стратегічні напрямки розвитку ЄС.

3. Зовнішня політика та безпека – Вирішує питання оборонної та безпекової політики ЄС.

4. Розподіл бюджету – Бере участь у бюджетному процесі та визначає фінансові пріоритети.

4. Процес ухвалення рішень у ЄС

Основним механізмом законодавчої діяльності ЄС є звичайна законодавча процедура (співвирішування), яка включає наступні етапи:

1. Європейська комісія подає законодавчу пропозицію.

2. Перше читання в Європейському парламенті – Депутати ухвалюють або змінюють проєкт.

3. Перше читання в Раді ЄС – Міністри країн-членів розглядають текст і пропонують правки.

4. Друге читання в Парламенті – У разі розбіжностей Парламент ухвалює зміни.

5. Друге читання в Раді ЄС – Якщо є невирішені питання, вони узгоджуються на рівні Ради.

6. Комітет примирення (за потреби) – Якщо позиції Парламенту та Ради розходяться, формується спеціальний комітет для узгодження тексту.

7. Остаточне ухвалення – Закон набуває чинності після затвердження обома органами. Окрім звичайної законодавчої процедури, існують спеціальні процедури, наприклад, у питаннях бюджету, спільної зовнішньої політики чи оборони.

8. Вплив ухвалених рішень на держави-члени та громадян [3, с. 12].

Процес ухвалення рішень у ЄС має значний вплив на держави-члени та громадян:

- Економічна політика – ЄС регулює торгівлю, конкуренцію, податкову політику.
- Соціальна сфера – Директиви та регламенти ЄС впливають на трудове право, соціальний захист, освіту.
- Охорона навколишнього середовища – Європейське законодавство зобов'язує країни-члени впроваджувати заходи зменшення викидів СО.
- Безпека та правопорядок – ЄС координує боротьбу з тероризмом, кіберзлочинністю та незаконною міграцією.

Таким чином, процес ухвалення рішень у ЄС є складним, багаторівневим і спрямованим на досягнення збалансованих рішень, що враховують інтереси всіх сторін [4, с. 34].

Список використаних джерел:

1. Коваленко І. М. Європейська комісія як головний виконавчий орган ЄС. *Право та європейська інтеграція*. 2020. №5. С. 75-82.
2. Шевчук С. В. Інституційна система Європейського Союзу: механізми ухвалення рішень. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. №2. С. 45-52.
3. Мартинюк О. П. Роль Європейського парламенту у законодавчому процесі ЄС. *Журнал європейських студій*. 2018. №3. С. 12-18.
4. Довгань Г. В. Процедури прийняття рішень в ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2013. С. 30-34.
5. Бойко А. Ю. Взаємодія Ради ЄС та Європейської комісії у процесі ухвалення рішень. *Актуальні проблеми міжнародного права*. 2019. №4. С. 98- 105.

Філяк Вікторія,
*студентка IV курсу спеціальності «Медицина»,
ЗВО «Івано-Франківський національний медичний університет»*
Науковий керівник:
Волошинович Володимир,
*доцент кафедри судової медицини,
медичного та фармацевтичного права,
кандидат медичних наук, доцент,
ЗВО «Івано-Франківський національний медичний університет»
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1018-0933>*

ДІАГНОСТИЧНІ КРИТЕРІЇ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СМЕРТІ МОЗКУ. ПОНЯТТЯ ЕВТАНАЗІЇ ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Мозок – це центральний орган нервової системи, який забезпечує регуляцію всіх життєво важливих функцій організму. У контексті судової медицини мозок розглядається як ключовий об'єкт дослідження при встановленні причини смерті, визначенні травматичних ушкоджень, при діагностиці смерті мозку, а також є важливим критерієм біологічної смерті людини. Смерть головного мозку – повна і незворотна втрата всіх функцій головного мозку, що реєструється при працюючому серці та штучній вентиляції легень.

Метою роботи є дослідження діагностичних критеріїв смерті мозку, а також аналіз поняття евтаназії та кримінальної відповідальності за її застосування в контексті судово-медичної практики.

На сьогодні визначення смерті мозку базується на комплексному підході, який включає клінічні та інструментальні методи дослідження.

До основних клінічних показників смерті мозку належать:

1. Кома. Це патологічний стан, який характеризується порушенням свідомості, коли людина не виявляє реакції на зовнішні стимули (*світло, звук, біль, дотик, запахи*), відсутні свідомі рухи, відзначається порушення основних життєвих функцій (*дихання, серцебиття, артеріальний тиск*). Для оцінки глибини коми найкращою є шкала Глазго, яка оцінює *здатність розплющування очей, мовну та рухову реакцію*; вимірюється від

3 до 15 балів, де 15 балів – це ясна свідомість, а 3-4 бали – кома 3 ступеня. Для смерті мозку за шкалою ком Глазго характерно 3 бали.

2. Відсутність реакції на больові подразники. Перевіряють натиском на точки виходу гілок трійчастого нерва (*n. ophthalmicus*, *n. maxillaris*, *n. mandibularis*) і стежать за будь-якими реакціями мимічних м'язів при стимуляції цих точок.

3. Відсутність зіничного рефлексу на світловий стимул. Лікар направляє джерело світла (*ліхтарик*) на око пацієнта та спостерігає за реакцією зіниці. Якщо після трьох спроб реакція на світло відсутня – це вказує на відсутність функції стовбура мозку та є одним із критеріїв смерті мозку.

4. Відсутність рогівкових рефлексів. Лікар тричі подразнює рогівку очей стерильною марлевою серветкою і спостерігає за руховою активністю повік.

5. Відсутність реакції на фарингеальний (блювотний) рефлекс, що визначається як реакція на осьові рухи зонда, введеного у верхню третину стравоходу.

6. Відсутність ларингеального (кашльового) рефлексу. Встановлюється при просуванні лікарем катетера для санації трахеї чи бронхів з метою аспірації [3, с. 3].

Основні інструментальні методи визначення смерті мозку:

Тест апное. Мета тесту – перевірити, чи здатний пацієнт самотійно дихати без підтримки апарату ШВЛ (*штучної вентиляції легень*). Тест проводять протягом 8-10 хвилин. При цьому рівень CO_2 в крові повинен підвищитись до 60 мм рт. ст., що є стимулом для дихання. Якщо пацієнт не починає дихати самотійно – це вказує на відсутність функції дихального центру і є підтвердженням смерті мозку.

Електроенцефалографія (ЕЕГ), церебральна ангіографія, транскраніальна доплеросонографія (ТКДС), комп'ютерно-томографічна ангіографія, магнітно-резонансна ангіографія, інфрачервона церебральна оксиметрія, позитронно-емісійна томографія (ПЕТ).

Отже, визначення смерті мозку є важливим елементом судово-медичної практики, оскільки воно допомагає об'єктивно і точно встановити діагноз, має юридичне значення для прийняття рішень щодо припинення підтримки життязабезпечення, а також впливає на етичні аспекти, зокрема в контексті *евтаназії*.

Евтаназія – це навмисне втручання, що спричиняє смерть пацієнта з метою зменшення його страждань при важких і невиліковних хворобах, травмах або в критичних станах. Розрізняють 4 основні типи евтаназії:

- активна евтаназія – застосування конкретної дії для припинення життя людини (введення смертельної дози ліків);
- пасивна евтаназія – припинення лікування або підтримки життєдіяльності, що призводить до природного припинення життя (вимкнення апаратів, що підтримують функції організму);
- добровільна евтаназія – коли людина сама дає дозвіл на припинення життя через тяжку хворобу;
- недобровільна евтаназія – коли пацієнт не в змозі дати згоду (пацієнт знаходиться без свідомості і тоді рішення приймають родичі).

Кримінальна відповідальність за евтаназію значною мірою залежить від законодавства певної країни, однак у більшості випадків вона є незаконною, особливо якщо це стосується активної евтаназії або коли пацієнт не дав чіткої згоди. Водночас у деяких країнах, де евтаназія дозволена, існують дуже чіткі правила, що визначають її умови та обмеження.

Правові наслідки для осіб, які займаються евтаназією:

- якщо евтаназія проводиться без згоди пацієнта або без дотримання вимог закону, це може бути кваліфіковано як *умисне вбивство* (ст. 115 Кримінального кодексу України), що є серйозним кримінальним злочином [2, с. 45];
- якщо евтаназія відбувається через бажання припинити сильні страждання пацієнта, це може бути класифіковано як *вбивство, але за більш м'якими обставинами* (ст. 116 Кримінального кодексу України), залежно від конкретних умов;
- винні дії медичних працівників у випадку вчинення пасивної та соціальної евтаназії кваліфікують за ч. 2 ст. 137, ч. 2 ст. 139, ч. 2 ст. 140 КК України, при цьому настання смерті буде кваліфікуючою ознакою [1, с. 50-51].

Судово-медичні експерти відіграють важливу роль у розслідуванні випадків евтаназії, оскільки їх завданням є визначення точних причин смерті та встановлення, чи було порушено закон. Під час проведення судово-медичних експертиз враховуються такі аспекти:

- медична документація: наявність підтвердженого діагнозу невилікового або термінального захворювання, що могло б обґрунтувати необхідність евтаназії;

- згода пацієнта: визначається, чи була надана письмова або усна згода пацієнта на проведення евтаназії. Крім того, перевіряється, чи не було здійснено тиску з боку родичів чи медичного персоналу та чи усвідомлював пацієнт свої дії;

- засоби, якими була проведена евтаназія: які медикаментозні засоби чи методи були застосовані; виявлення у крові, сечі та тканинах смертельних концентрацій препаратів: морфіну, барбітуратів, міорелаксантів, калію хлориду;

- участь медичних працівників: хто проводив процедуру евтаназії; чи була вона проведена згідно з встановленими законами і нормами медичної етики; чи лікар діяв відповідно до протоколів і стандартів проведення евтаназії; у разі так званого «самогубства, що асистується медичним працівником», коли ця особа надає хворому необхідні для цього засоби, підстав для кримінальної відповідальності медичного працівника іншого суб'єкта немає [4, с. 11];

- юридичний аспект: чи дозволена евтаназія в країні, де вона була здійснена; чи дотримані всі необхідні юридичні процедури.

Отже, діагностика смерті мозку є важливим етапом судово-медичної практики, що включає клінічні та інструментальні методи. Основними критеріями є глибока кома, відсутність рефлексів і негативний тест апное. Евтаназія, як навмисне припинення життя для зменшення страждань, є незаконною в більшості країн, включаючи Україну, і може кваліфікуватися як умисне вбивство чи вбивство за обставинами. Судово-медичні експерти проводять розслідування таких випадків, оцінюючи медичну документацію, згоди пацієнта та застосовані методи.

Список використаних джерел:

1. Іщенко О. М., Мазяр А. К. Евтаназія за кримінальним законодавством України. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1 (45.1). С. 40.

2. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Порядок констатації та діагностичні критерії смерті мозку людини (Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 9 листопада 2020 року № 2559.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1260-20>

4. Цимбалюк В. І. Проблеми встановлення кримінальної відповідальності за евтаназію. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 28. С. 11.

Флісак Софія,
*студентка I курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Загурський Олександр,
доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУДОВОГО ПРЕЦЕДЕНТУ ЯК ДЖЕРЕЛА ПРАВА В УКРАЇНІ

Судовий прецедент є одним з основних джерел права в англосаксонській правовій системі, але його роль у романо-германській – залишається дискусійною. В Україні питання щодо можливості запровадження судового прецеденту як джерела права є досить актуальним, оскільки існує необхідність забезпечити єдність судової практики та правової визначеності.

Незважаючи на формальну відсутність судового прецеденту як джерела права, рішення Конституційного Суду України та Верховного Суду відіграють велику роль у правозастосуванні. Це пояснює потребу у глибокому аналізі можливих перспектив та обмежень його інституалізації в національній правовій системі.

Важливо визначити, що ж таке судовий прецедент. Отже, «судовий прецедент (*stare decisis*) – це сформульований під час розгляду конкретної справи у рішеннях судів вищої інстанції правовий висновок стосовно способу застосування норми матеріального або процесуального права» [1]. Іншими словами, це судові рішення, що є зразком для вирішення схожих справ.

Судовий прецедент вже має місце в різних правових системах, зокрема в англосаксонській та змішаній. Хоча в романо-германській системі він не закріплений на державному рівні, його все ж можуть використовувати як аргумент при вирішенні справ, у тому числі, коли законодавство має прогалини. До прикладу досвід Німеччини та Франції показує, що судові

вироки можуть мати вплив на тлумачення норм права, незважаючи на те, що вони не є джерелом права.

Щодо англосаксонської системи права (Велика Британія, США, Канада), то в цих країнах судовий прецедент є основним джерелом права. А принцип «стояти на вирішеному» зобов'язує суди дотримуватись рішень вищих судових інстанцій при розгляді схожих справ [2]. У змішаній системі (Ізраїль, ПАР) можна відслідкувати елементи обох правових сімей, у їхньому законодавстві прецедент хоч і відіграє важливу роль, проте нормативно-правові акти залишаються основним джерелом права [3].

Що стосується України, то судовий прецедент офіційно не є джерелом права. Але на практиці можна помітити, що рішення вищих інстанцій (у тому числі Верховного Суду та Конституційного Суду) відіграють значну роль в уніфікації та формуванні судової практики.

Згідно з ч. 6 ст. 13 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів», «висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права» [4]. Це вказує на те, що рішення Верховного Суду не є обов'язковими, але суди нижчих інстанцій зобов'язані їх враховувати, зокрема у випадку відступу від такого рішення суддя повинен надати відповідне обґрунтування своїх дій. А це свідчить про фактичне використання судових рішень як зразка для інших судів, що є ознакою прецедентної практики.

Конституційний Суд України здійснює офіційне тлумачення Конституції та інших законів України, а також вирішує питання конституційності інших нормативно-правових актів, а його рішення не підлягають оскарженню та є обов'язковими й остаточними [5]. Відповідно, правові позиції, висловлені Конституційним Судом України, мають прецедентний характер і є обов'язковими для всіх суб'єктів правовідносин. Це підтверджує, що в Україні вже існують елементи прецедентного права, попри те, що воно не закріплене офіційно.

Зважаючи на викладене вище, можна розглядати варіант імплементації судового прецеденту, а отже, важливо зазначити можливі зміни в законодавстві. Насамперед це внесення змін до чинного законодавства, які закріпили б судовий прецедент як джерело права. Також удосконалення процесуального законодавства шляхом впровадження додаткових норм, які зобов'язуватимуть суди враховувати постанови вищих інстанцій та обґрунтовувати відступи від них.

І не менш важливим є покращення функціонування ЄДРСР, оскільки не всі рішення оперативно вносяться до нього, а також часто важко знайти релевантне рішення через відсутність якісних алгоритмів пошуку, що може ускладнити використання судових прецедентів у майбутньому.

Запровадження судового прецеденту як джерела права безумовно вплине на судову систему та правозастосування. Його визнання сприятиме усуненню різноманітних суперечностей у судових вироках та забезпечить передбачуваність правозастосування. Зокрема, орієнтація на вже усталені правові позиції гарантуватиме більш обґрунтовані та справедливі рішення.

Проте важливо врахувати ризики, які може викликати така зміна законодавства. Основним можна виділити можливий дисбаланс гілок влади, оскільки судді зможуть фактично створювати нові правові норми, що може негативно вплинути на баланс законодавчої та виконавчої віток. Крім того, існує ризик корупційних зловживань, оскільки відсутність чітких критеріїв щодо формування прецедентної практики може призвести до вибіркового застосування рішень.

А також необхідно врахувати людський фактор, адже судді можуть ухвалити рішення спираючись на власні переконання, що також може викликати суперечності між вироками різних інстанцій, а це, в свою чергу, призведе до нестабільності правозастосування та зниження рівня правової визначеності [6]. Втім, враховуючи, що українська система побудована на нормативних актах, важливо зазначити, що запровадження судового прецеденту викличе дискусії та суперечки серед правників.

Отже, запровадження судового прецеденту як джерела права в Україні є актуальним питанням, що потребує комплексного підходу. Незважаючи на те, що він формально не закріплений у правовій системі України, рішення Верховного Суду та Конституційного Суду України фактично відіграють важливу роль у формуванні судової практики.

Також аналіз міжнародного досвіду показує, що судовий прецедент є основним джерелом права в англосаксонській системі, у той час як у змішаних правових системах він співіснує з нормативно-правовими актами. В Україні ж практика застосування судових рішень як основи для правозастосування вже існує, що підтверджується положеннями Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який зобов'язує суди враховувати висновки Верховного Суду.

Імплементація судового прецеденту вимагає внесення відповідних змін до законодавства, зокрема офіційного визнання прецедентного права як джерела права, удосконалення процесуальних норм щодо обов'язковості врахування судових рішень вищих інстанцій та забезпечення системного підходу до їхнього опублікування та аналізу.

Також запровадження прецедентного права може позитивно вплинути на українську судову систему, сприяючи єдності судової практики, передбачуваності правозастосування та підвищенню обґрунтованості судових рішень. Однак цей процес має бути поступовим, із врахуванням національних правових традицій нашої держави та потенційних викликів, які можуть виникнути у зв'язку зі зміною підходів до тлумачення та застосування права.

Список використаних джерел:

1. Берназюк О. О. Судовий прецедент у правовій системі України: сучасні підходи до визначення поняття. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2023. Вип. 80. Ч. 1. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/62.pdf> (дата звернення: 28.03.2025).
2. Шафарчук В. Судовий прецедент в Україні. Юридична газета – онлайн версія. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudoviy-precedent-v-ukrayini.html> (дата звернення: 31.03.2025).
3. Правова система. Основні правові системи сучасності. *НАВС*. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/tdp-new/info/lection/lec13/tema13_7.html (дата звернення: 28.03.2025).
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII: станом на 26 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 30.03.2025).
5. Виконання рішень та висновків Конституційного Суду України. Конституційний Суд України : вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/566-vykonannya-rishen-ta-vysnovkiv-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny> (дата звернення: 30.03.2025).
6. Ratio Decidendi або актуальність запровадження судового прецеденту. *Голос України – газета Верховної Ради України*. URL: <https://www.golos.com.ua/article/323313> (дата звернення: 31.03.2025).

Хімей Степан,
студент II курсу бакалаврату, КПДс-23-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ ЄВРОПАРЛАМЕНТОМ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЮ РАДОЮ ЯК ДУАЛЬНА ФОРМА ВЗАЄМОДОПОВНЕННЯ ТА КОНТРОЛЮ

Україна прагне швидше стати членом ЄС з огляду на те, що добре виконує висунуті до неї умови.

«Ми демонструємо гарний прогрес по семи політичним рекомендаціям. Це відзначив чеський прем'єр, який був тут. Так само я спілкувалася зі шведською міністеркою, яка буде головувати в ЄС наступні пів року. Всі відзначають високий прогрес по політичних реформах», – сказала віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина [4].

За її словами, Україна вже ухвалила низку законодавства і завершить законодавчий процес до кінця року. Відбір до судових та антикорупційних органів триває з достатньо високою динамікою.

«Тому ми закликаємо Європейський Союз не чекати кінця 2023 р. Оцінюйте політичні критерії вже на початку року з тим, щоб ми могли почати переговорний процес. Це перемовини непрості, але я бачу тут гарну перспективу, і також з нетерпінням очікую кінця року, коли ми робитимемо кроки по інтеграції в єдиний економічний ринок ЄС», – зазначила О. Стефанішина [4].

За словами віцепрем'єрки, початок переговорів є вкрай важливим для морального духу українців, адже ми роками боролися за те, щоб належати до Європи, а зараз ми ризикуємо своїм життям заради цього.

Що ж до законодавчого процесу в Європейському Союзі, то він відрізняється значною складністю процедур та особливостей. Зокрема, для кожної категорії нормативних актів передбачено свій порядок прийняття рішень і відповідно різні процедури взаємодії між головними органами Європейського Союзу (інститутами, інституціями) – Комісією, Радою та Парламентом. З набуттям чинності Лісабонського договору 1 грудня 2009 року була суттєво змінена інституційна система Європейського Союзу, перебудована система розподілу повноважень між органами і державами членами ЄС.

Нововведення, спрямовані в першу чергу на подолання дефіциту демократії та забезпечення ефективності й прозорості функціонування інтеграційного об'єднання, одночасно торкнулися майже усіх аспектів процесу прийняття рішень в Європейському Союзі. А саме на зміну чотирьом процедурам прийняття рішень (консультативна процедура, процедура співробітництва, процедура спільного прийняття рішень та процедура санкціонування), які раніше існували в ЄС, було запроваджено законодавчу процедуру ухвалення нормативно-правових актів, яка наразі діє у двох різновидах: загальна законодавча процедура та спеціальна законодавча процедура. Вважаємо за доцільне зазначити, що «під законодавчим процесом у Європейському Союзі розуміють визначені в установчих договорах процедури прийняття інститутами та органами Європейського Союзу нормативних правових та інших актів вторинного права». Відразу відмітимо, що сам термін «законодавчий процес» стосовно Європейського Союзу використовується науковцями дещо умовно [2, с. 29].

На думку Довгань Г. В., євроінтеграція є головним та незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, що закріплений у Законі України «Про основи національної безпеки України», Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України», Посланні Президента України до Верховної Ради України. 30 березня 2012 р. глави переговорних делегацій України та Європейського Союзу парафували текст Угоди про асоціацію України з ЄС. Право Європейського Союзу та його інституційна система зазнали серйозного реформування у зв'язку із прийняттям Лісабонського договору 2007 р. Нововведення було запроваджено і до механізму правотворчості в межах

ЄС. З огляду на стабільний розвиток тісної співпраці нашої держави із ЄС, дослідження правотворчого процесу в ЄС становить актуальну проблему сучасної правової науки в Україні [1, с. 31].

Згідно із Лісабонським договором, запроваджуються дві процедури прийняття рішень: звичайна законодавча процедура та спеціальна законодавча процедура. Основним різновидом останньої є процедура консультацій, при використанні якої можливі два варіанти процедури санкціонування: 1) Європейський Парламент після схвалення Ради Європейського Союзу (далі – Рада ЄС) приймає рішення або 2) Рада ЄС після схвалення Європейським Парламентом приймає рішення. Вибір різних видів законодавчих процедур залежить від конкретного питання, точніше від виду компетенції, до якої він відноситься. Звертає увагу той факт, що хоча термін «європейський закон» у Лісабонському договорі не використовується, тим не менш містяться поняття «законодавча процедура» та «законодавчі акти». Згідно із ст. 289 Договору про функціонування ЄС (далі – ДФЄС), звичайна законодавча процедура полягає у прийнятті регламенту, директиви, рішення спільно Європейським Парламентом та Радою ЄС за пропозицією Комісії [1, с. 33].

На думку Небеської М. С., інститутом, який здійснює право законодавчої ініціативи в ЄС, як правило, є Комісія: «Рада та, меншою мірою, Європарламент – обидві законодавчі сили – не можуть діяти з власної ініціативи чи на вимогу однієї держави-члена, вони можуть діяти лише за умови пропозиції з боку Комісії». І хоча сьогодні в законотворчому процесі Комісії належить далеко не головна роль, проте саме вона дає поштовх процесу розроблення тієї чи іншої норми права, ініціює законотворчість в Євросоюзі. Окрім Комісії, відповідно до Лісабонських реформ, правом ініціативи безпосередньо були наділені також інші суб'єкти. Відповідно до п. 4 ст. 289 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС), в окремих випадках, передбачених договорами, законодавчі акти можуть ухвалюватися за ініціативою групи держав-членів або Європейського Парламенту, за рекомендацією Європейського центрального банку або на запит Суду Європейських Співтовариств чи Європейського інвестиційного банку [2, с. 28].

З прийняттям Лісабонського договору звичайна законодавча процедура стала основною серед усіх інших процедур прийняття рішень у ЄС. Ця процедура надає рівні правотворчі можливості Європейському

Парламенту та Раді ЄС щодо широкого кола питань, зокрема це сфера економіки, імміграції, транспорту, енергетики, охорона природного навколишнього середовища, охорона прав споживачів. Більшість європейських правових актів тепер приймається спільно Європейським Парламентом та Радою ЄС, тим самим посилюється роль Європарламенту. Це свідчить про чергове зміцнення ролі Європарламенту у механізмі управління ЄС. Особливості цієї процедури полягають у наступному: 1) Комісія надсилає свій проєкт Парламенту та Раді ЄС; 2) обидва інститути по черзі два рази аналізують проєкт та обговорюють його; 3) якщо після двох читань не досягнуто порозуміння, проєкт передається до погоджувального комітету, який складається з рівної кількості представників Парламенту та Ради ЄС; 4) представники Комісії також приймають участь у засіданнях комітету та приймають участь у дискусії; 5) коли комітету вдається знайти консенсус, погоджений текст надсилається до Парламенту та Ради ЄС для третього читання, щоби можна було остаточно прийняти його як правовий акт; 6) остаточне порозуміння між двома інститутами свідчить про безсумнівне прийняття акту; 7) навіть якщо погоджувальний комітет спільно узгодить текст, Парламент може відхилити запропонований правовий акт більшістю голосів [1, с. 32].

Право законодавчої ініціативи є одним з найбільш важливих повноважень Єврокомісії у сфері нормотворчості. Пріоритетність і значущість цього права особливо підкреслюється установчими договорами у старій редакції та повністю підтверджується Лісабонським договором. Не вдаючись до деталей існуючих у Союзі законодавчих процедур, можна констатувати, що Комісія є ініціатором початку та активним учасником здійснення цих процедур. Іншими словами, законодавчий акт Союзу може бути ухвалений лише за пропозицією Комісії, окрім випадків, спеціально передбачених установчими актами. Фактично руки в Європарламенту та Ради залишаються зв'язаними, допоки вони не отримали певної пропозиції Комісії. І навіть якщо вони звернуться до Комісії із запитом розробити той чи інший законопроект, то зміст його буде визначатися саме Комісією. Звісно, її ініціативи можуть бути відхилені, проте можливості висунути альтернативний проєкт немає. А це означає, що розробка політичного курсу об'єднання сконцентрована здебільшого в руках Єврокомісії. Крім того, з постійним розширенням сфер відання ЄС спостерігається й все більш широке використання Комісією права законодавчої ініціативи [3, с. 106-107].

Отже, у процесі законодавчої процедури ЄС широко застосовується звичайна законодавча процедура поряд зі спеціальною, що надає рівні можливості щодо регулювання широкого кола питань Європейським Парламентом та Радою ЄС. Відповідно, це може свідчити про те, що роль Європарламенту у механізмі управління ЄС зміцнюється. Цей аспект має суттєве значення для громадян ЄС, оскільки їх представники – депутати Європейського Парламенту, яких вони обирають безпосередньо, матимуть більше можливостей відстояти позицію населення своїх держав у правотворчому процесі ЄС.

Список використаних джерел:

1. Довгань Г. В. Процедури прийняття рішень в ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. С. 30-34.
2. Небеська М. С. Особливості законодавчого процесу ЄС. *Механізм прийняття рішень в ЄС*. 2016. С. 28-32.
3. Станкевич О. І. Право законодавчої ініціативи в Європейському Союзі. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2021 р. Харків, 2021. С. 106- 110.
4. Україна закликає ЄС не чекати кінця 2023 року для оцінки політичних критеріїв. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3607985-ukraina-zaklikae-es-ne-cekati-kinca-2023-roku-dla-ocinki-politichnih-kriteriiv.html>

Цибульська Софія,
*студентка II курсу спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Загурський Олександр,
*доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>

ДОВІРА ДО ПРОКУРАТУРИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Однією з основних проблем залишається рівень суспільної довіри до прокуратури, який значною мірою залежить від її відкритості, незалежності та здатності забезпечувати неупереджене правосуддя. Корупційні ризики, політичний тиск, недостатня комунікація з громадськістю та випадки зловживання повноваженнями є факторами, що негативно впливають на сприйняття прокуратури в суспільстві.

Органи прокуратури України є важливим елементом системи правосуддя, забезпечуючи нагляд за дотриманням законності та захист прав громадян. Проте низький рівень довіри до цієї інституції залишається однією з ключових проблем, що впливають на її ефективність. Згідно з дослідженнями, проведеними Центром Разумкова у 2023 році, лише 18% українців довіряють прокуратурі, що свідчить про необхідність системних змін.

Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів (далі – Кодекс) і діяльність Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (далі – КДКП) є основними інструментами для підвищення авторитету прокуратури. У цій тезі аналізуються етичні засади, дисциплінарна практика та шляхи вдосконалення роботи прокуратури для формування довіри суспільства.

Етичні засади як основа довіри: Кодекс встановлює базові принципи діяльності прокурорів: верховенство права, законність, справедливість, неупередженість і доброчесність (ст. 5). Ці принципи покликані забезпечити, щоб кожен прокурор був прикладом етичної поведінки як

на службі, так і поза нею. Стаття 11 Кодексу прямо зазначає, що прокурор має сприяти зміцненню довіри до прокуратури через свою компетентність і сумлінність.

Дослідження Transparency International Ukraine підкреслюють, що етична поведінка державних службовців є одним із головних факторів, які впливають на суспільну довіру до інституцій. Таким чином, дотримання етичних стандартів є не лише професійним обов'язком, але й стратегічним завданням для прокуратури [1-2; 4].

Порушення етичних норм, як зазначено у статті 33 Кодексу, може призвести до дисциплінарної відповідальності, якщо проступок є систематичним або грубим. Наприклад, стаття 16 Кодексу забороняє поведінку, що дискредитує прокурора як представника влади. Практика КДКП показує, що такі дії, як порушення правил дорожнього руху у стані сп'яніння чи конфлікти інтересів, розглядаються як серйозні проступки, що підривають авторитет прокуратури. У науковій літературі зазначається, що суспільство сприймає такі інциденти як свідчення системних проблем, що ускладнює формування позитивного іміджу [3; 5].

КДКП відіграє ключову роль у підтримці етичних стандартів, застосовуючи дисциплінарні заходи до прокурорів, які порушують Кодекс або Закон України «Про прокуратуру» (ст. 43). Аналіз рішень КДКП № 195дп-23 від 26 вересня 2023 року показує, що навіть за відсутності достатніх доказів проступку сам факт розгляду справи є сигналом про серйозність підходу до етичних порушень. У рішенні № 98дп-23 від 2 травня 2023 року КДКП підкреслила, що дії, які суперечать статті 21 Кодексу (заборона шкоди репутації), мають негативний суспільний резонанс. Це підтверджує, що дисциплінарна відповідальність є не лише каральним, але й превентивним інструментом [6].

Дослідження Європейської комісії за демократію через право (Венеційська комісія) зазначають, що ефективна дисциплінарна система підвищує довіру до судових і правоохоронних органів, якщо вона є прозорою та справедливою. У контексті України КДКП демонструє прагнення до неупередженості, однак її рішення іноді критикуються за недостатню аргументацію. У рішенні № 83дк-24 від 8 липня 2024 року комісія визнала поведінку прокурора такою, що порочить звання, але не надала чітких критеріїв оцінки. Це вказує на потребу вдосконалення дисциплінарної практики для зміцнення довіри [7].

Низька довіра до прокуратури частково пояснюється суспільним сприйняттям через призму резонансних скандалів, таких як корупційні звинувачення чи зловживання владою. Дослідження Центру Разумкова показують, що 62 % громадян асоціюють прокуратуру з корупцією, що створює бар'єр для позитивного іміджу. Стаття 7 Кодексу декларує принцип прозорості, але недостатнє інформування громадськості про діяльність КДКП посилює враження безкарності. Науковці зазначають, що без відкритості навіть ефективна робота залишається непомітною для суспільства [8].

Ще однією проблемою є суб'єктивність у визначенні «поведінки, що порочить звання прокурора». Хоча КДКП у своїх рішеннях (№ 83дк-24) враховує суспільну думку, відсутність чітких стандартів може призводити до суперечливих висновків. Іванов С. В. вважає, що «невизначеність критеріїв знижує довіру до дисциплінарних органів, оскільки громадяни не бачать послідовності у їхніх діях. Це підкреслює необхідність розробки деталізованих рекомендацій до Кодексу» [9].

Для зміцнення довіри до прокуратури необхідно вдосконалювати як етичні, так і практичні аспекти її роботи. Стаття 15 Кодексу передбачає обов'язок прокурорів діяти компетентно, що може бути реалізовано через регулярні тренінги з етики та антикорупційної поведінки. Досвід Ради Європи показує, що навчання підвищує професійний рівень і суспільне сприйняття правоохоронців. Крім того, КДКП могла б публікувати анонімізовані звіти про свою діяльність, що відповідало б принципу відкритості [10].

Залучення громадськості до моніторингу роботи прокуратури також є перспективним напрямом. Наприклад, створення громадських рад при прокуратурах, як це рекомендовано у звіті GRECO (Група держав проти корупції), могло б підвищити прозорість і довіру. Нарешті, активна комунікаційна стратегія, включаючи висвітлення позитивних прикладів роботи прокурорів у ЗМІ, допомогла б змінити суспільне сприйняття. Такі заходи вже показали ефективність у країнах ЄС, де довіра до правоохоронних органів зросла на 15 % за п'ять років [11].

Таким чином, формування довіри до прокуратури є комплексним завданням, яке залежить від дотримання етичних норм, ефективності дисциплінарної системи та відкритості перед суспільством. Кодекс і КДКП створюють основу для забезпечення доброчесності прокурорів, але їхня робота потребує вдосконалення через підвищення прозорості та чіткості критеріїв. Досвід міжнародних організацій і наукові

дослідження підтверджують, що лише поєднання внутрішніх реформ із зовнішньою комунікацією може змінити сприйняття прокуратури. У перспективі це дозволить їй стати інституцією, що асоціюється з справедливістю та верховенством права.

Список використаних джерел:

1. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text> (дата звернення: 31.03.2025).
2. Закон України "Про прокуратуру" від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 31.03.2025).
3. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів. URL: <https://www.google.com/search?client=firefox-b-e&q=%D0%9A%D0%94%D0%9A%D0%9F> (дата звернення: 31.03.2025).
4. Довіра до державних інституцій в Україні: аналітичний звіт. *Центр Разумкова*. 2023. URL: <https://razumkov.org.ua> (дата звернення: 31.03.2025).
5. Transparency International Ukraine. Corruption Perceptions Index 2022: Ukraine Overview, 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/en>. (дата звернення: 31.03.2025).
6. Звіт про роль прокуратури у демократичному суспільстві, CDL-AD(2020)012. *Венеційська комісія*. 2020. URL: [https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx%3Fpdffile%3DCDL-AD\(2009\)048-ukr&ved=2ahUKEwiLhd27tLuMAxXC_rsIHch5G](https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx%3Fpdffile%3DCDL-AD(2009)048-ukr&ved=2ahUKEwiLhd27tLuMAxXC_rsIHch5G) (дата звернення: 31.03.2025).
7. Рекомендації щодо підвищення етичних стандартів у правоохоронних органах. *Рада Європи*. 2021. 200 с.
8. Четвертий раунд оцінки: запобігання корупції в Україні. *GRECO*. 2022. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/zvit-greco-vidznacheno-progres-ukrainy-u-vykonanni-antykorupsiynyh-rekomendatsiy-dlya-suddiv-prokuroriv-i-parlamentariv-zvit-ukrainskoju> (дата звернення: 31.03.2025).
9. Іванов С. В. Етичні стандарти прокурорської діяльності: проблеми реалізації в Україні. *Юридичний вісник України*. 2023. № 3. С. 45-52.
10. Звіт про стан верховенства права в країнах Східного партнерства. *Європейська комісія*. 2023. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/zvit-greco->

vidznacheno-progres-ukrainy-u-vykonanni-antykoruptsiynyh-rekomendatsiy-dlya-suddiv-prokuroriv-i-parlamentariv-zvit-ukrainskoyu (дата звернення: 31.03.2025).

11. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Trust in Government: Evidence and Policy Implications. 2022. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://read.oecd.org/10.1787/035213d9uk%3Fformat%3Dpdf&ved=2ahUKEwi b3dyFtruMAxVSgf0HHacVDdcQFnoECBQQAQ&usg=AOvVaw15Z4bxXBHSA Vs2IFpPmotN> (дата звернення: 31.03.2025).

УДК 340.5

Чекіс Роман,
*аспірант факультету суспільних і прикладних наук,
спеціальності «Право»,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1994-5134>
Науковий керівник:
Загурський Олександр,
*доцент кафедри права та публічного управління,
кандидат юридичних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0797-8864>**

ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Ефективне функціонування системи місцевого оподаткування є важливим чинником фінансової незалежності територіальних громад та сталого розвитку регіонів. У Республіці Польща система місцевих податків і зборів ґрунтується на чітко визначених правових засадах, що забезпечують належне фінансування органів місцевого самоврядування та сприяють їх економічній самодостатності.

Правове регулювання місцевого оподаткування в Республіці Польща базується на Конституції, Законах про місцеве самоврядування, публічні фінанси та податкову політику, що формують комплексну нормативну основу для встановлення та адміністрування податків. Водночас постійні

соціально-економічні виклики та процеси децентралізації потребують удосконалення механізмів оподаткування на місцевому рівні.

Актуальність цієї теми обумовлена необхідністю пошуку оптимальних шляхів удосконалення місцевої податкової системи, що сприятиме фінансовій спроможності територіальних громад, підвищенню рівня їх економічного розвитку та забезпеченню ефективного управління публічними фінансами.

«Податки – як основна і одна з найдавніших економічних, фінансових, правових, політичних і соціальних категорій – виконують надзвичайно важливі функції як для економіки, так і для суспільства. Вони є зручним інструментом, який дозволяє органам державної влади досягати різноманітних цілей, а їх основною функцією є фінансова функція (казначейство, дохід)» [1].

«У Польщі стягуються чотири місцеві податки: податок на майно, сільськогосподарський податок, лісовий податок і податок на транспортні засоби. Вони класифікуються як податки на майно, які зараз – не лише в Польщі, а й загалом у світі – не мають вирішального значення в податкових системах [2].

Нормативно-правові акти місцевого рівня є джерелами права, обов'язковими для виконання в межах юрисдикції органів, які їх ухвалили (ст. 87, п. 2 Конституції Республіки Польща). Їхнє прийняття здійснюється органами місцевого самоврядування відповідно до наданих законодавчих повноважень та в межах, визначених нормативно-правовими актами (ст. 94 Конституції).

Акт місцевого законодавства, що має загальнообов'язковий характер, повинен відповідати критеріям об'єктивності, незалежності від суб'єктивної волі органу, який його застосовує, та базуватися на положеннях закону або виконавчого акту, ухваленого відповідно до законодавчих норм. Його прийняття здійснюється виключно уповноваженим органом у встановлених межах компетенції, а чинність набирає після офіційного оприлюднення у визначеному порядку.

«Теоретично податки на майно мають значний фінансовий потенціал. Однак для того, щоб ця особливість виявилася на практиці, ці податки мають ґрунтуватися на вартості нерухомості, яка підлягає оподаткуванню, оціненій у реєстрі під назвою кадастр, а не на її розмірі – як у Польщі» [3].

Незважаючи на те, що місцеве самоврядування вже понад два десятиліття діє в нашій країні за трирівневою структурою, лише

муніципалітети мають привілей збирати місцеві податки. Передаючи їм ці джерела доходів, законодавець виконав постулати Європейської хартії місцевого самоврядування, згідно з якими принаймні частина фінансових ресурсів територіальних громад має надходити від місцевих зборів і податків, розміри яких ці громади можуть встановлювати самі в межах закону.

У цьому контексті акти місцевого податкового регулювання являють собою місцеве податкове законодавство у вузькому значенні, що відповідає двом визначальним факторам: його розробляють місцеві органи влади, і воно стосується місцевих податків. Відтак буде коректно прирівнювати місцеве податкове законодавство, яке згадується в літературі, до місцевого податкового законодавства у вузькому розумінні.

У ширшому сенсі фіскальну ефективність розглядають у контексті основної ролі податків: наповнення державної скарбниці для фінансування публічних витрат. З огляду на це, фіскально ефективний податок повинен не тільки приносити значний обсяг коштів державі, а й бути стійким (надійним для бюджету), адаптивним та економічним в управлінні. Відтак від нього очікують відповідності наступним принципам оподаткування.

Адаптивність податку свідчить про його здатність автоматично реагувати на економічні коливання та тенденції, зокрема забезпечувати збільшення надходжень у періоди економічного зростання. Податки, що вирізняються гнучкістю та стабільністю, дають змогу прогнозувати зміни в доходах.

Таким чином, дослідження правових засад місцевого оподаткування в Республіці Польща свідчить про важливу роль місцевих податків у формуванні фінансової автономії територіальних громад. Правове регулювання цього процесу базується на принципах децентралізації, що надає органам місцевого самоврядування значні повноваження щодо встановлення ставок і механізмів адміністрування окремих податків у межах законодавчо визначених норм.

Законодавча система Польщі забезпечує баланс між самостійністю органів місцевого самоврядування у сфері оподаткування та державним контролем за дотриманням податкової політики. Це сприяє ефективному використанню податкових надходжень для фінансування місцевих потреб, таких як розвиток інфраструктури, соціальні програми та забезпечення належного рівня публічних послуг.

Однак, незважаючи на високий рівень правового регулювання, практика місцевого оподаткування в Республіці Польща стикається з певними викликами, зокрема необхідністю забезпечення рівномірного податкового навантаження та уникнення надмірної фінансової залежності муніципалітетів від державних трансфертів. Тому подальші дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення механізмів податкової політики, що дозволить оптимізувати систему місцевого оподаткування та підвищити її ефективність у контексті європейських стандартів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Sosnowski M. Sprawność fiskalna podatków dochodowych. «Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia». 2016. № 5 (83). Cz. 1. S. 37-43. URL: <https://doi.org/10.18276/frfu.2016.5.83/1-04>
2. Majchrzycka-Guzowska A. Finanse i prawo finansowe. LexisNexis. Warszawa, 2011. 616 s.
3. Mazurek-Chwiejczak M., Wydajny fiskalnie system podatkowy – w poszukiwaniu modelowych rozwiązań. «Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu». 2016. № 451. S. 51-69. URL: <https://doi.org/10.15611/pn.2016.451.22>.

Чекіс Кіра,

*студентка III курсу бакалаврату, КЮс-22-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

Луцький Роман Петрович,

*доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Право Європейського Союзу – система договорів та нормативно-правових актів, таких як регламенти, директиви, рішення, думки, що мають пряме або непряме застосування в державах-членах Європейського Союзу [1].

Право ЄС виникло на основі міжнародних договорів, зокрема Римського договору (1957) та Маастрихтського договору (1992). Водночас воно розвинулося в самостійну правову систему, яка має примат (верховенство) над національним правом держав-членів та пряму дію (можливість безпосереднього застосування в національних судах). Проте право ЄС не є класичним міжнародним правом, оскільки воно обов'язкове для всіх держав-членів, навіть без їхньої окремої згоди на кожен правовий акт. Має власну систему інститутів (Європейський суд справедливості, Європейська комісія тощо). Передбачає юридичну відповідальність держав-членів за недотримання норм ЄС [5].

ЄС активно співпрацює з міжнародними організаціями (ООН, СОТ, Рада Європи) та укладає міжнародні договори. Деякі його норми інтегрують

положення міжнародного права (наприклад, права людини відповідно до Європейської конвенції з прав людини). При цьому Європейський суд справедливості не завжди визнає пріоритет міжнародного права над

правом ЄС. У ряді рішень суд наголосив, що міжнародні договори не можуть суперечити основоположним принципам ЄС [6, 7].

Європейський Союз є прикладом регіональної інтеграції, яка вплинула на розвиток міжнародного права. Його досвід використовують інші інтеграційні об'єднання (наприклад, МЕРКОСУР, АСЕАН). Також ЄС встановлює високі юридичні стандарти, яких повинні дотримуватися треті країни для співпраці з Союзом (наприклад, у сфері екології, торгівлі, захисту прав людини).

Право Європейського Союзу складається з двох основних частин:

1. Первинне законодавство – це головні договори, на яких заснований ЄС. Вони є фундаментом, на якому будується вся правова система Союзу.

2. Вторинне законодавство – це різні правила та закони, які створюють органи ЄС на основі цих договорів.

У більш широкому сенсі до права ЄС також належать:

1. Загальні правові принципи – основні ідеї, які допомагають правильно тлумачити закони.

2. Рішення Суду ЄС – вони створюють зразки для вирішення подібних справ у майбутньому.

3. Міжнародні угоди ЄС – правила, що виникають через співпрацю ЄС з іншими країнами.

4. Додаткові договори між країнами ЄС – домовленості між державами-членами, які допомагають краще виконувати основні договори [1].

Простіше кажучи, право ЄС – це набір правил, що визначають, як працює Союз, які обов'язки мають його країни-учасниці та як вирішуються спірні питання.

До найважливіших рис права ЄС належать культуралізм, плюралізм, раціоналізм, динамізм, інтегралізм, професіоналізм, інструменталізм, легалізм, європеїзм. Унікальна за природою організація Європейського Союзу поєднує риси як типової міжнародної організації, так і федерації.

Право ЄС також є поєднанням рис національних правових систем держав-учасниць з рисами міжнародного права. Найбільший вплив на формування права ЄС, з-поміж національних систем, мають риси французького (насамперед адміністративного, значною мірою також судового права) і німецького права (цивільного, господарського та торгового) [2].

З перебігом часу система права ЄС набуває все більше специфічних, унікальних рис, що не притаманні міжнародному або національному праву. Отже, право ЄС являє собою автономну систему права, але при цьому в складній структурі правових норм ЄС діють норми міжнародного права. Наприклад, норми установчих договорів ЄС про приєднання інших країн до ЄС, договори, що укладаються ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права. Також у правовій системі ЄС існують норми, що закріплюються в нормативно-правових актах Євросоюзу та за своєю природою відрізняються від актів міжнародних організацій. Таким чином, природний зв'язок права ЄС та міжнародного права становлять базу правової системи Європейського Союзу, але при їх взаємодії можуть виникати певні конфлікти, колізії [3].

Місце права ЄС у системі міжнародного права: автономність права ЄС

Право ЄС не є повністю залежним від міжнародного права. Воно має власну структуру, інституції та принципи. Рішення Суду ЄС мають обов'язкову силу для країн-членів, що відрізняє його від класичного міжнародного права, де держави зазвичай зберігають більше незалежності.

Взаємодія з міжнародним правом

ЄС визнає норми міжнародного права та укладає міжнародні договори, які стають частиною його правової системи. Суд ЄС враховує міжнародне право при винесенні рішень, але має право інтерпретувати його відповідно до принципів ЄС.

Отже, ЄС укладає угоди з третіми країнами та міжнародними організаціями, які стають частиною його правового порядку. Якщо міжнародна угода суперечить праву ЄС, Суд ЄС може визнати її несумісною з правом Союзу. Закони ЄС мають вищу юридичну силу порівняно з національними законами країн-членів, навіть якщо ці закони ґрунтуються на міжнародних договорах. Це означає, що в разі конфлікту між національним законодавством і правом ЄС останнє має перевагу.

Список використаних джерел:

1. Право Європейського Союзу. *Вільна енциклопедія*.

URL: <https://cutt.ly/qryMicwY>

2. Поняття та сутність права Європейського Союзу. Право Європейського Союзу: Загальнотеоретичні аспекти: посібник. *Національна Академія Внутрішніх Справ*. Кафедра Конституційного права та прав людини. URL: <https://arm.navs.edu.ua/books/eulaw/info/lec1.html>

3. Галушка І. С. Співвідношення права Європейського Союзу з Міжнародним правом. С. 105-109. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15141/1/Galushka.pdf>

4. Маастрихтський договір. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. 14 березня 2025р. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Маастрихтський_договір

5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Європейська конвенція з прав людини. Законодавство України. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

УДК 342.951

Ширган Вадим,
аспірант, спеціальність «Право»,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0704-8284>

Науковий керівник:
Воронятніков Олександр,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3761-698X>

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЕКСТРЕНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Нині Система 112 в Україні регулюється рядом нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112» [1], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку функціонування системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112» [2], наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження

Положення про інформаційно-комунікаційну систему 112» [3] та інші. Проте існують розбіжності між окремими законодавчими нормами, що стосуються організації роботи екстрених служб. Часто нормативні документи не враховують сучасних викликів і технологічних можливостей, що обмежує оперативність реагування.

Попри створення координаційних центрів, між окремими службами (поліція, швидка допомога, пожежна служба) іноді відсутня достатня інтеграція інформаційних систем, що негативно впливає на якість обміну інформацією та оперативність реагування.

На сьогодні рівень цифровізації в Системі 112 поступово зростає, однак застосування сучасних технологій, таких як штучний інтелект для аналізу викликів чи мобільні додатки для повідомлення про надзвичайні ситуації, ще не повністю інтегровано у правову систему.

На нашу думку, необхідно регулярно проводити комплексну ревізію законодавства, що регулює Систему 112, з метою уніфікації правил та процедур. Варто актуалізувати чинні нормативні документи, враховуючи міжнародний досвід та сучасні технологічні можливості. Законодавство повинно чітко визначати роль кожного суб'єкта у Системі 112, включаючи координаційні центри, операторів та представників всіх екстрених служб.

Крім того, доцільним є створення Єдиної цифрової платформи – розробка інтегрованої платформи для обміну даними між всіма службами екстреного реагування дозволить забезпечити оперативну взаємодію. Це має включати спільну базу даних, яка оновлюється в режимі реального часу. Також доречним є використання сучасних ІТ-рішень: технологій штучного інтелекту, аналізу великих даних (Big Data) та геоінформаційних систем, що дозволять оперативно аналізувати ситуацію та прогнозувати загрози. Розробка мобільних додатків для громадян також сприятиме покращенню комунікації між населенням та службами.

Не менш важливим є регулярне навчання та удосконалення знань, умінь та навичок персоналу, який працює в контактних центрах Системи 112. Оператори кол-центрів, службовці диспетчерських центрів та співробітники екстрених служб повинні проходити регулярні тренінги з використання сучасних технологій, методів аналізу інформації та кризового управління. Враховуючи, що Система 112 функціонує на високому рівні в країнах Європейського Союзу вже майже 25 років, необхідно забезпечити на регулярній основі обмін досвідом з

міжнародними експертами, що дозволить підвищити професійний рівень кадрів та адаптувати кращі практики до умов України.

Одним із напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання системи екстреної допомоги населенню, на нашу думку, є запровадження незалежних механізмів моніторингу та аудиту роботи Системи 112, що дозволить виявляти недоліки та запобігати зловживанням службовим становищем. У свою чергу, це сприятиме підвищенню довіри громадськості. Також необхідно створити можливості для зворотного зв'язку з населенням (наприклад, через онлайн-платформи або мобільні додатки), що допоможе оперативно реагувати на проблеми та вдосконалювати систему з урахуванням реальних потреб громадян.

Удосконалення адміністративно-правового регулювання Системи 112 в Україні вимагає комплексного підходу, який включає модернізацію законодавчої бази, інтеграцію сучасних технологій, підвищення кваліфікації персоналу та забезпечення прозорості діяльності. Впровадження запропонованих заходів сприятиме ефективнішій роботі екстрених служб, оперативнішому реагуванню на надзвичайні ситуації та підвищенню довіри громадян до державних інституцій. Такий підхід дозволить адаптувати систему до сучасних викликів, забезпечити високу якість надання допомоги та інтегрувати досвід міжнародних практик у діяльність силових структур України.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 13.03.2012 № 4499-VI «Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4499-17#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1031 «Про затвердження Порядку функціонування системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1031-2012-%D0%BF#Text>
3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.06.2023 № 473 «Про затвердження Положення про інформаційно-комунікаційну систему 112». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0988-23#Text>

Шкритюк Діана,
студентка II курсу бакалаврату, Юс-2023-3,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

ЗАКОНОДАВЧІ ОРГАНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський Союз включає в себе два ключові законодавчі органи – Європейський Парламент та Раду Європейського Союзу. Європейський Парламент – одна з основних інституцій Європейського Союзу та є наднаціональним органом, який представляє інтереси близько 500 мільйонів громадян держав-учасниць ЄС.

Попередником теперішнього Європейського Парламенту була Загальна Асамблея Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС). Повноваження Асамблеї, однак, були досить обмежені – вона здійснювала незначний контроль за діяльністю Верховного органу і загальне спостереження за деякими іншими сферами діяльності ЄОВС. Представники Асамблеї не обирались населенням, а призначались від держав-учасниць.

Заснована в 1952 році як Загальна Асамблея Європейського об'єднання вугілля і сталі, вона була перейменована в Європейську Парламентську Асамблею в 1958 році, а у 1962 році стала Європейським Парламентом [1].

До складу Європейського Парламенту входять представники громадян Союзу. Їх кількість не може перевищувати 750 + Голова. Максимальний поріг представництва держави-члена не має бути більшим, ніж 96, а мінімальний – не меншим, ніж 6 депутатів (кількість представників залежить від кількості осіб, що проживають на відповідній території держави-члена). Тип виборчої системи визначається національним законодавством.

Партійно-пропорційна система голосування. Європейська Рада одностайно ухвалює рішення про склад Європейського Парламенту за ініціативою Європейського Парламенту і за його згодою.

Членів Європейського Парламенту обирають строком на п'ять років на засадах прямого загального виборчого права шляхом вільного таємного голосування.

Депутати Європарламенту можуть бути одночасно членами національних органів законодавчої, але не виконавчої влади. Водночас вони не повинні входити до складу Комісії або Ради.

Структура Парламенту:

- *Голова* (обирається Парламентом на 2,5 роки з правом переобрання) головує на пленарних засіданнях, засіданнях президії та конференції голів, представляє Парламент у його відносинах з іншими інститутами ЄС та третіми країнами, підписує бюджет ЄС.

- *Заступники Голови* (14 осіб) головують на пленарних засіданнях за відсутності Голови і представляють Парламент в узгоджувальному комітеті під час законодавчої процедури спільного прийняття рішень.

- *Конференція Голів* (складається з Голови Парламенту та лідерів політичних груп) займається організацією практичних аспектів роботи Парламенту та вирішує всі питання планування законодавчого процесу, зокрема:

- визначає порядок денний пленарних засідань;
- визначає структуру комітетів і делегацій та їх функції;
- обговорює річну законодавчу програму.

- *Бюро* (складається з Голови Парламенту, 14 заступників Голови та 6 квесторів, які мають статус спостерігачів) обирається Парламентом на 2,5 роки з правом переобрання. Бюро керує внутрішнім функціонуванням Парламенту, ухвалює головні бюджетні та кадрові рішення.

- *Квестори* (6 пересічних депутатів), які, відповідно до вказівок Бюро, відповідають за адміністративні та фінансові питання, пов'язані з діяльністю депутатів, виконання ними своїх обов'язків [2].

Європарламент бере участь у законотворчому процесі в ЄС, але не має законодавчої ініціативи. Він спільно з Радою ЄС регулює затвердження офіційних рішень на основі пропозицій від Єврокомісії, а також вирішує питання щодо розширення ЄС та опікується міжнародними договорами.

Європарламент також може ухвалювати резолюції із закликами до інших органів ЄС, але вони носять суто рекомендаційний характер та не є обов'язкові до виконання. Наприклад, нещодавно Європарламент

схвалив резолюцію із закликом до Єврокомісії не починати переговори про вступ Грузії в ЄС через ухвалення скандального закону про іноагентів.

Європарламент через демократичну процедуру забезпечує контроль над всіма інституціями Євросоюзу, а також обирає президента Єврокомісії та затверджує членів Єврокомісії (ЕК – це своєрідний аналог уряду в ЄС, який розробляє рішення і виносить їх на схвалення лідерів ЄС). Крім того, Європарламент може своїм голосуванням відправити Єврокомісію у відставку.

Крім того, на Європарламент покладені повноваження створювати тимчасові Комітети для розслідування випадків порушення законодавства ЄС, а також призначати Європейського омбудсмена для контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян в діяльності органів виконавчої влади і чиновників ЄС [3].

Рада Європейського Союзу – орган ЄС, де збираються усі галузеві міністри країн-членів ЄС. Недарма її часто називають «Радою міністрів ЄС». Разом з Європейським Парламентом Рада є законодавчим органом ЄС. Залежно від галузі міністерств існує Рада міністрів закордонних справ, Рада міністрів фінансів, Рада міністрів сільського господарства, Рада міністрів транспорту і т.д. Галузеві міністри приймають рішення, що стосуються майбутнього багатьох європейських країн. Скажімо, це можуть бути рішення щодо побудови нової залізниці через Європу або введення нових водійських прав на всій території ЄС, або щодо розміру фінансової допомоги для сільського господарства країн-членів ЄС.

Рада міністрів ЄС приймає закони, постанови та так звані директиви. При цьому Рада повинна враховувати рішення та рекомендації найвищої інституції (найвищого органу) ЄС – Європейської Ради (тобто ради очільників держав і голів урядів усіх країн-членів ЄС). Також Рада міністрів ЄС реалізує пропозиції (законопроекти) Європейської Комісії [4].

Європейська Рада надає Союзові необхідні для його розвитку імпульси і визначає його загальні політичні орієнтири та пріоритети. Вона не виконує законодавчих функцій.

До складу входять (30 осіб):

- представники держав-членів на найвищому рівні (голова держави або прем'єр-міністр);
- голова Європейської Ради – без права голосу;
- голова Європейської Комісії – також без права голосу.

Європейська Рада обирає свого Голову кваліфікованою більшістю строком на два з половиною роки з правом переобрання на один строк. У разі виникнення перешкод або вчинення серйозного проступку Європейська Рада може припинити повноваження Голови згідно з тією самою процедурою.

Голова Європейської Ради:

- очолює Раду та керує її роботою;
- забезпечує підготовку й послідовність роботи Європейської Ради.

Європейська Рада збирається двічі кожні шість місяців; її скликає Голова. Якщо того вимагає порядок денний, члени Європейської Ради можуть вирішити, що кожному з них мають допомагати в роботі міністри, а Голові Європейської Комісії – член Комісії. У разі потреби Голова скликає спеціальне засідання Європейської Ради.

Свої рішення Європейська Рада приймає консенсусом. Установчі договори також передбачають ухвалення постанов Європейською Радою одноголосно, кваліфікованою більшістю, простою більшістю.

На кожному засіданні Європейської Ради виступає голова Європарламенту. У свою чергу, Європейська Рада надає Європарламенту доповідь про хід кожного засідання і щорічний письмовий звіт про результати своєї діяльності. Голова Європарламенту може бути запрошений Європейською Радою для заслуховування звіту.

Основні напрями діяльності Європейської Ради стосуються стратегічного планування розвитку Союзу, зовнішньополітичної сфери, ухвалення постанов, а також урегулювання суперечок між державами-членами ЄС.

Для здійснення своїх функцій Європейська Рада наділена широкими повноваженнями з ухвалення постанов. Більшість її постанов ухвалюється у формі рішень. Вони мають обов'язковий характер, проте не можуть бути законодавчими актами, ухвалюватись з метою уніфікації чи гармонізації внутрішнього законодавства держав-членів.

Європейська Рада може виробляти загальні політичні пріоритети та орієнтири розвитку Союзу. Вони містяться у висновках, що не мають обов'язкової сили. Їхній пріоритет обумовлений тим, що вони ухвалюються вищими посадовими особами держав-членів і тому мають бути імплементовані іншими інститутами ЄС.

Більшість повноважень Європейської Ради зосереджена у зовнішньополітичній сфері. Своїми рішеннями вона встановлює стратегічні інтереси, фіксує цілі і визначає загальні орієнтири Союзу у

сфері СЗППБ та інших сферах, які належать до зовнішньополітичної діяльності.

Європейська Рада вирішує організаційні питання. Вона встановлює квоти держав-членів при виборах до Європарламенту, визначає порядок ротації держав-членів при призначенні членів Комісії, висуває кандидатуру на посаду голови Комісії, призначає Високого представника Союзу із зовнішніх справ і політики безпеки, поширює повноваження Європейської прокуратури на тяжкі злочини транскордонного характеру.

Європейська Рада визначає критерії вступу до Союзу, а також орієнтири для переговорів про вихід з ЄС [5].

Список використаних джерел:

1. Статус Європейського Парламенту: навчальні матеріали. *ARM Науково-педагогічної бібліотеки НАВС*. URL: <https://arm.navs.edu.ua/books/eulaw/info/lec3.html> (дата звернення: 04.04.2025).
2. Склад та структура Європейського парламенту. *Studies.in.ua: вебсайт*. URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2470-sklad-ta-struktura-yevropeyskogo-parlamentu.html (дата звернення: 04.04.2025).
3. Що таке Європейський Парламент та його повноваження. *РБК-Україна: вебсайт*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ediniy-predstavnik-vsogo-es-shcho-take-evropeyskiy-1715939529.html> (дата звернення: 04.04.2025).
4. Рада Європейського Союзу/Рада Міністрів. *Goethe-Institut Ukraine: вебсайт*. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/prj/eur/nst/uni/ukindex.htm> (дата звернення: 04.04.2025).

Щербій Юлія,
студентка II курсу бакалаврату, КПДс-23-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ ЯК ПРЕДМЕТ ВИВЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Конституційне право є базовою галуззю національного права, що визначає засади державного ладу, регулює систему органів державної влади та гарантує реалізацію прав і свобод громадян. Воно слугує орієнтиром для всієї правової системи, адже саме Конституція встановлює фундаментальні принципи державності та правового порядку. У сучасних умовах закріплення конституційних норм набуває особливої актуальності для забезпечення демократичних перетворень та стабільності суспільства [1, с. 18].

Конституційне право охоплює норми, які регулюють основні інституційні засади державного устрою, визначають систему органів влади та встановлюють гарантії реалізації прав людини і громадянина. Це право має імперативний характер, що забезпечує його вищість над іншими галузями права, сприяючи законності діяльності державних органів [2, с. 27].

Система конституційного права поділяється на загальну та особливу частини. До загальної частини входять положення про державний устрій, основні принципи функціонування органів влади, а також гарантії прав і свобод громадян. Особлива частина стосується конкретних аспектів: конституційно-правового статусу суб'єктів державного управління, виборчої системи, організації місцевого самоврядування та механізмів

захисту конституційного ладу. Така ієрархічна структура забезпечує системність правового регулювання та стабільність суспільного устрою.

Основним джерелом конституційного права є Конституція України, що містить основні засади державного устрою і гарантії прав громадян. До інших джерел відносяться: 1) міжнародні договори, які ратифіковані Україною; 2) закони, що розробляються відповідно до конституційних норм; 3) підзаконні акти, що деталізують положення Конституції; 4) рішення Конституційного Суду, які тлумачать конституційні норми. Система джерел гарантує єдність і стабільність правового регулювання [4, с. 37].

Конституційно-правові відносини – це суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації норм конституційного права. Вони характеризуються публічно-правовим характером і регулюють взаємодію між державними органами, а також між державою і громадянами. Ці відносини базуються на принципах верховенства права, демократії та гарантій основних свобод [2, с. 21-26].

Основними суб'єктами конституційно-правових відносин є:

Держава – в особі її основних органів (Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Конституційний Суд);

Органи місцевого самоврядування – суб'єкти, що здійснюють управління на місцевому рівні згідно із законодавством;

Громадяни України – носії прав і свобод, гарантованих Конституцією;

Іноземці та особи без громадянства – які, перебуваючи на території України, користуються певними правами [3, с. 45].

Сучасний розвиток конституційного права характеризується зростанням ролі цифрових технологій та інтеграцією національного законодавства із міжнародними стандартами. Цей процес пов'язаний із впровадженням електронного врядування, що сприяє підвищенню прозорості та ефективності діяльності державних органів. Нові технології дозволяють створити електронні сервіси для громадян, що оптимізують взаємодію між державою та суспільством та сприяють зниженню рівня корупції [4, с. 48].

Реформування конституційного права в Україні супроводжується активною участю різних суб'єктів – як державних органів, так і експертного співтовариства та громадськості. Сучасні виклики вимагають постійного аналізу конституційних норм, їх адаптації до глобальних тенденцій та вдосконалення механізмів контролю за їх дотриманням. Серед ключових напрямків реформування можна

виділити впровадження електронного врядування, що забезпечує прозорість управлінських процесів, а також інтеграцію із європейськими правовими стандартами, що відкриває нові перспективи для розвитку правової державності.

Особливу увагу приділяють модернізації судової системи та розробці нових механізмів захисту конституційних прав. Ці заходи спрямовані на зміцнення демократичних процесів та підвищення ефективності правового регулювання. Впровадження сучасних технологій у систему правосуддя дозволяє не лише скоротити час розгляду справ, але й забезпечити більш прозорий та доступний механізм захисту прав громадян. Таким чином, сучасні тенденції розвитку конституційного права свідчать про необхідність постійного вдосконалення правової бази та активного залучення усіх зацікавлених сторін до процесу реформування.

Аналіз системи конституційного права свідчить про її фундаментальне значення для забезпечення правопорядку та стабільності в державі. Конституційно-правові відносини, засновані на конституційних нормах, створюють основу для ефективного функціонування державних інституцій і гарантують захист основних прав громадян. Подальше вдосконалення правового регулювання у цій сфері потребує модернізації законодавчої бази, розширення механізмів контролю та підвищення правової свідомості населення.

Список використаних джерел:

1. Волченко А. Конституції України. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 354 с.
2. Підручник з конституційного права. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 235 с.
3. Коментар до Конституції України. Харків: Право, 2020. 548 с.
4. Наукові праці з конституційного права. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 454 с.

Юрович Марта,
студентка II курсу бакалаврату, Юс-23-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Луцький Роман Петрович,
доктор юридичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9558-3699>

РОЛЬ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ ЄС

Європейський парламент (ЄП) є однією з найважливіших інституцій Європейського Союзу (ЄС) і відіграє ключову роль у його правовій системі. Він є безпосередньо обраним представницьким органом, що забезпечує демократичний контроль над діяльністю ЄС та ухвалення законодавчих актів. Його функції та повноваження розширювалися протягом десятиліть, що зробило його рівноправним учасником процесу прийняття рішень разом із Радою ЄС та Європейською комісією [1, с. 45].

Європейський парламент складається з 705 депутатів, які обираються громадянами держав-членів ЄС кожні п'ять років на основі принципу пропорційного представництва. Кожна країна має певну кількість місць залежно від чисельності населення, хоча жодна країна не може мати менше шести або більше 96 депутатів. Ця система гарантує баланс між великими та малими країнами, забезпечуючи представництво інтересів усіх громадян ЄС.

Головним завданням Європейського парламенту є участь у законодавчому процесі ЄС. Основним механізмом ухвалення рішень є звичайна законодавча процедура, або процедура співвирішування, за якою законопроекти ухвалюються спільно Парламентом та Радою ЄС. Ця процедура складається з кількох етапів: подання законодавчої ініціативи Європейською комісією, обговорення та голосування у Парламенті, розгляд та внесення правок у Раді ЄС, можливі повторні читання в обох інституціях та остаточне затвердження. Співвирішування охоплює широкий спектр сфер, включаючи економічну політику, ринок праці,

навколишнє середовище, транспорт, енергетику, права споживачів та багато інших аспектів політики ЄС.

Окрім звичайної законодавчої процедури, у деяких сферах застосовуються спеціальні законодавчі процедури. Наприклад, у питаннях оподаткування, спільної зовнішньої політики або прийняття нових членів ЄС Парламент може лише давати рекомендації або висловлювати згоду, тоді як головне рішення ухвалює Рада ЄС. Це свідчить про обмежену, хоча й важливу, роль Парламенту в окремих галузях європейської політики [2, с. 88].

Окрім законодавчої діяльності, Парламент відіграє ключову роль у формуванні та затвердженні бюджету ЄС. Щороку він разом із Радою ЄС ухвалює річний бюджет ЄС, а також бере участь у прийнятті багаторічної фінансової перспективи, що визначає довгострокові фінансові пріоритети Союзу. Цей процес дозволяє Парламенту контролювати розподіл коштів на різні програми, зокрема у сфері науки, освіти, екології, інфраструктури, регіонального розвитку та соціальної політики. Контроль за бюджетом також включає аудит витрат та аналіз ефективності використання фінансів. Парламент має право відмовити у затвердженні бюджету, що може мати серйозні наслідки для Європейської комісії та інших інституцій.

Контрольні повноваження Європейського парламенту охоплюють усі основні інституції ЄС. Одним із ключових інструментів нагляду є вотум недовіри Європейській комісії. Якщо Парламент ухвалює резолюцію про недовіру, Комісія повинна подати у відставку. Це дає депутатам вагомий механізм впливу на виконавчий орган ЄС. Парламент також має право створювати тимчасові слідчі комітети для розслідування можливих порушень законодавства або неефективності в роботі органів ЄС. Депутати можуть ставити офіційні запитання Комісії та Раді ЄС, що забезпечує прозорість і підзвітність їхньої діяльності [3, с. 328].

Важливим напрямком діяльності Європейського парламенту є затвердження та контроль міжнародних угод, укладених ЄС. Наприклад, торговельні угоди між ЄС і третіми країнами, угоди про партнерство, співробітництво або вступ нових країн до ЄС підлягають затвердженню Парламенту. Якщо Парламент відхиляє угоду, вона не може бути укладена. Цей механізм забезпечує участь депутатів у формуванні зовнішньополітичної стратегії ЄС та захисті інтересів громадян Союзу на міжнародному рівні.

Європейський парламент також відіграє важливу роль у формуванні політичного керівництва ЄС. Він затверджує президента Європейської комісії, який висувається Європейською радою, а також усіх інших членів Комісії. Кандидати на посади комісарів проходять слухання в профільних комітетах Парламенту, що дозволяє оцінити їхню компетентність і відповідність посаді. Якщо Парламент не схвалює склад Комісії, Європейська рада повинна запропонувати інший варіант. Таким чином, Парламент відіграє центральну роль у формуванні керівництва ЄС та визначенні політичних пріоритетів на рівні Союзу.

Європейський парламент має історію поступового розширення своїх повноважень. У 1957 році, відповідно до Римського договору, він мав лише консультативну роль. Проте з ухваленням наступних договорів – Єдиного європейського акту (1986), Маастрихтського договору (1992), Амстердамського договору (1997) та Лісабонського договору (2009) – його компетенції значно розширилися. Лісабонський договір остаточно закріпив звичайну законодавчу процедуру як основний механізм ухвалення законів, надавши Парламенту рівні повноваження з Радою ЄС [4, с. 64].

Вплив Європейського парламенту на правову систему ЄС проявляється через створення та вдосконалення європейських законів, захист демократичних принципів, забезпечення дотримання прав людини та контроль за діяльністю виконавчих органів ЄС. Він сприяє гармонізації національних законодавств країн-членів, що дозволяє створювати єдині стандарти у сферах економіки, екології, соціальної політики, правосуддя та безпеки.

Таким чином, Європейський парламент є центральним інститутом у правовій системі ЄС. Він не лише бере участь у прийнятті законів, а й здійснює демократичний контроль над виконавчими органами Союзу, впливає на бюджетну політику, затверджує міжнародні угоди та формує політичне керівництво ЄС. Завдяки своїм розширеним повноваженням Європейський парламент відіграє важливу роль у забезпеченні демократичного характеру ухвалення рішень у Європейському Союзі та у формуванні загальноєвропейського законодавчого простору [5, с. 240].

Список використаних джерел:

1. Мартинюк О. В. Європейський парламент: структура, повноваження та механізм функціонування. *Юридична наука і практика*. Київ, 2017. С. 45-52.

2. Петренко І. М. Законодавча діяльність Європейського парламенту у процесі європейської інтеграції. *Вісник міжнародного права та європейських студій*. Львів, 2019. С. 88-94.
3. Smith J. & Johnson L. The Role of the European Parliament in EU Decision Making Processes. *European Law Journal*. Oxford University Press. Vol. 25. Issue 3. 2020. Pp. 312-328.
4. Ковальчук Н. Г. Взаємодія Європейського парламенту та інших інституцій ЄС у правотворчому процесі. *Правові аспекти європейської інтеграції*. Харків, 2021. С. 56-64.
5. Craig P. & De Búrca G. EU Law: Text, Cases, and Materials. 7th ed., Oxford University Press. 2021. Pp. 240-275.

УДК 341.3(075.8)

Lazarenko Volodymyr,
3rd year student
Department of Law,
King Danylo University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine,
2nd year student
Birmingham Law School
University of Birmingham,
Birmingham, UK
Supervisor:
Pryp Khan Iryna,
Professor of Department of Law and Public Administration,
King Danylo University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

THE FOUNDATIONS OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

The roots of International Humanitarian Law lie in mid-nineteenth century humanitarian efforts, particularly those of Henry Dunant, who witnessed the aftermath of the Battle of Solferino in 1859 [17]. His advocacy led to the creation of the International Committee of the Red Cross and the first Geneva Convention in 1864 [17]. This treaty introduced protections for the wounded

and medical personnel, established the principle of neutrality, and laid the foundation for modern IHL. The Hague Conventions of 1899 and 1907 elaborated on these principles, regulating the means and methods of warfare [21]. After the devastation of World War II, the Geneva Conventions were revised in 1949 into four treaties, each focusing on different aspects of protection: civilians, prisoners of war, and the wounded. These treaties emphasized safeguarding individuals no longer participating in hostilities, known as “persons hors de combat” [21]. The Additional Protocols of 1977 extended these protections to both international and non-international armed conflicts [3, p. 17]. This evolution reflected the changing nature of warfare and the international communities’ commitment to adapting IHL. The core objective of IHL is to reduce human suffering during armed conflict by protecting non-combatants, including civilians, medical personnel, humanitarian workers, and those no longer involved in hostilities, such as the wounded and prisoners of war [18]. IHL also regulates warfare by limiting the means and methods used, aiming to humanise conflict without compromising military effectiveness [3, p. 223]. It prohibits weapons and tactics that cause excessive suffering. Article 35 of Additional Protocol I forbids methods of warfare expected to cause long-term, widespread, and severe environmental damage. Disarmament treaties like the 1997 Anti-Personnel Landmine Convention and the 1975 Chemical Weapons Convention further reinforce these prohibitions. A key function of IHL is ensuring the implementation and enforcement of its norms. Unlike national legal systems, international law lacks a centralised enforcement mechanism [3, p. 223]. Nonetheless, states are bound by Common Article 1 of the Geneva Conventions to “respect and ensure respect” for the treaties. The Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts governs that states make reparations when their organs or agents violate IHL, through restitution, compensation, or satisfaction [14]. In the *Nicaragua* case, the International Court of Justice found the United States responsible for indirectly supporting armed groups that committed IHL violations, reinforcing state accountability even in indirect involvement [9]. The establishment of international tribunals, such as those for the former Yugoslavia and Rwanda, and the International Criminal Court, has significantly advanced the enforcement of IHL [3, p. 287]. These bodies clarified legal principles, especially regarding non-international armed conflicts. Before the *Tadić* case, violations in such conflicts weren’t recognised as war crimes [3, p. 287]. However, the ICC Statute now classifies serious breaches of Common Article 3 and Additional Protocol II as war crimes. ICTR

jurisprudence further expanded IHL application. The *Akayesu* case set a precedent for prosecuting rape as an act of genocide [10]. In the *Nahimana* case, media executives were convicted for inciting genocide through broadcasts, demonstrating that IHL also applies to indirect forms of participation in conflict [12]. IHL is underpinned by several fundamental principles. The principle of distinction obligates parties to differentiate between combatants and civilians and between military and civilian objects forbidding attacks on non-combatants [1, Art. 48]. It prohibits attacks on civilians and non-military targets and is considered one of the "cardinal principles" in this respect [8]. The principle of military necessity obliges rival forces to undertake only actions necessary to reduce their opponent's capacity to fight and achieve the enemy's capitulation [3, p. 46]. Interestingly, 'military necessity' is not defined in international treaties [7]. The Nuremberg Tribunal held that military necessity does not excuse violations of IHL, particularly when destruction is not justified by military advantage [20]. The principle of proportionality prohibits attacks where civilian harm would be excessive relative to anticipated military advantage [1, Art. 51(5) (b)]. This principle complements distinction and necessity by minimising civilian damage. In the *Kupreškić* case, the ICTY ruled that disproportionate attacks on civilian property constituted serious IHL violations [11]. Proportionality is connected to the rules of distinction and necessity, in that it aims to reduce, to the extent possible, damage, injury and death to civilians and civilian objects, without hampering military necessity [3, p. 47].

Ultimately, International Humanitarian Law has evolved from the first humanitarian efforts into a solid legal framework that balances military necessity with humanitarian protection. Its core principles of distinction, necessity and proportionality not only govern the conduct of war but also reflect a broader commitment to limiting human suffering. While enforcement remains a challenge due to the lack of central authority, international courts and state accountability mechanisms have gradually increased accountability. This evolution demonstrates the adaptability of IHL to modern conflicts and its crucial role in upholding minimum standards of humanity in time of war.

References:

1. Additional Protocol I 1977.
2. Additional Protocol II 1977.
3. Crawford E and Pert A, *International Humanitarian Law* (2nd edn, Cambridge: Cambridge University Press 2020).

4. First Geneva Convention 1864.
5. Hague Convention 1899.
6. Hague Convention 1907.
7. Johansen SR, *The Military Commander's Necessity: The Law of Armed Conflict and its Limits* (Cambridge University Press 2019).
8. *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (Advisory Opinion), [1996] ICJ 3.
9. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, ICJ, 1986.
10. *Prosecutor v. Akayesu*, ICTR-96-4-T.
11. *Prosecutor v. Kupreškić et al.* (Trial Judgement), IT-95-16-T.
12. *Prosecutor v. Nahimana*, ICTR-99-52-T.
13. *Prosecutor v. Tadić* (Jurisdiction Appeal) IT-94-1-AR72.
14. *Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* 2001.
15. *The Anti-Personnel Landmine Convention* 1997.
16. *The Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction* 1975.
17. The ICRC, 'What are the origins of International Humanitarian Law?' (ICRCBlog, 8 august 2017) <<https://blogs.icrc.org/ilot/2017/08/07/origins-international-humanitarian-law/>>.
18. The ICRC, 'What is International Humanitarian Law?' (ADVISORY SERVICE ON INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW, 07 2003) https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/what_is_ihl.pdf
19. Third Geneva Convention 1949.
20. *United States v. Wilhelm List et al.*, US Military Tribunal Nuremberg, IX TWC 757.
21. Zammit Borda A, 'Introduction to International Humanitarian Law' [2008] 34(4) Commonwealth Law Bulletin 739-748.

УДК 155.944:159.922.7:316.485

Артемова Ангеліна,
*студентка II курсу спеціальності «Психологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Халік Олена,
*в.о. завідувачки кафедри психології
та суспільствознавчих дисциплін
ім. академіка УАН о. Івана Луцького,
кандидат психологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0460-6072>

РЕСУРСИ СТРЕСОПОДОЛАННЯ ЮНАЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ BASIC PH

Війна є одним із найбільш впливових стресових чинників для людини. Перебування в умовах війни є серйозним випробуванням, особливо для особистостей, які знаходяться на етапі дорослішання. Тривалий вплив такого стресора може призводити до негативних змін у їх психоемоційному стані.

Особливий вплив війна має на юнацтво, адже саме ця вікова категорія перебуває на стадії активного розвитку та готується до викликів дорослого життя. Через війну юнацтво опинилося в ситуації постійної невизначеності, за умов відсутності такого необхідного базового почуття безпеки.

Ф. Лозель тлумачить резильєнтність як здатність людини або соціальної системи вибудовувати нормальне, повноцінне життя в складних умовах [1]. В Україні дослідженням резильєнтності у воєнному фокусі займаються В. Федорчук, Л. Комарніцька, Н. Сторожук, О. Іванова та інші [2; 3].

У контексті цієї проблеми важливим є дослідження ізраїльського психолога-травмотерапевта Мулі Лахада. Ще в 1983 році М. Лахад і Абрахам прийшли до висновку, що існують різні стилі та механізми

подолання, які використовують люди під час стресу. Саме вони допомагають легше пристосуватись до середовища в стані невизначеності та сприяють саморегуляції особистості [7]. В результаті Мулі Лахад та його колеги вирізнили наступні домінуючі ресурсні канали:

1. Ресурсний канал «**Cognition, thought – розум, думки, стратегії планування**». Люди з домінуванням цього типу надають перевагу когнітивно-поведінковому способу подолання. Для них важливі збір інформації для розв'язання проблем, самонавігація, внутрішній діалог, а також створення списків діяльностей.

2. Ресурсний канал «**Affect – вираження емоцій та почуттів**». Люди з домінуванням цього типу характеризуються емоційним або «афективним» способом подолання стресу, який включає здатність до ідентифікації, розуміння власних емоційних станів, їх вираження у різній формі – через малювання, танець, записування, читання чи письмо тощо.

3. Ресурсний канал «**Socialization – соціальні зв'язки, соціальна підтримка, соціальна приналежність, спілкування**». Особистості цього типу використовують соціальні стратегії подолання, знаходячи підтримку через участь у групі, виконанні групових завдань, прийнятті певної соціальної ролі або долучення до організації.

4. Ресурсний канал «**Imagination – уява, мрії, спогади, творчість**». Особистості з домінуванням цього типу використовують уяву для пом'якшення жорсткої реальності, занурюючись у мрії, приємні думки чи відволікаючись за допомогою візуалізації. Також вони можуть шукати альтернативні рішення проблеми, виходячи за межі простого переосмислення фактів.

5. Ресурсний канал «**Belief & values – віра, переконання, цінності, філософія життя**». Особистості цього типу спираються на переконання та цінності. Це можуть бути не лише релігійні вірування, а й особисті переконання, прагнення до самореалізації та самовираження.

6. Ресурсний канал «**Physical – фізична активність, тілесні ресурси**». Представники цього типу долають стрес через фізичну та рухову активність. Вони реагують переважно тілесними способами, використовуючи техніки розслаблення, зниження чутливості до стресових факторів, заняття спортом або інші динамічні дії [7].

На сьогодні модель Мулі Лахада активно використовується у психологічному консультуванні, кризовій інтервенції, терапії

травматичного досвіду, а також у дослідженнях резильєнтності та адаптаційних механізмів особистості. Наприклад, ця модель застосовується у роботі з людьми, які пережили війну, стихійні лиха чи інші критичні події. Серед сучасних дослідників, які працюють з цією моделлю, можна відзначити роботи Р. Микитенко, О. Грищенко, П. Золоторьова, О. Косолапова, Ю. Гончар, С. Солодчук, Е. Ханіної та інші [3; 4; 6].

Таким чином, модель подолання стресу Мулі Лахада залишається актуальною в сучасній психології та має широкий спектр застосувань – від терапії травматичного досвіду до розвитку резильєнтності у повсякденному житті. Дослідження в цій сфері продовжують розширювати розуміння адаптаційних стратегій та їхньої ефективності у різних контекстах.

Нами було проведено пілотажне дослідження ресурсів стресоподолання з використанням методики Basic РН М. Лахада. У ньому взяли участь студенти- психологи УКД та ПНУ, а також учні 10 класу Католицького ліцею м. Івано-Франківськ, загальна кількість учасників – 26 осіб.

У результаті було виявлено, що більшість студентів використовують наступні стратегії подолання стресу: «Socialization – соціальні зв'язки, соціальна підтримка, соціальна приналежність, спілкування», «Cognition – розум, думки, стратегії планування», «Physical – фізична активність, тілесні ресурси». Таким чином, студенти найчастіше в якості ресурсу обирають соціальні зв'язки, що передбачають спілкування з сім'єю, друзями, фахівцями тощо, пошук підтримки (92%). Наступним за поширеністю є когнітивний чинник (76%). Студенти з домінуванням цього каналу в ситуаціях стресу намагаються зібрати інформацію, оцінити ситуацію, проаналізувати проблеми та раціонально їх вирішувати, в тому числі і прогнозуючи результати. Третім за поширеністю є канал фізичної активності (69%), який реалізується через фізичні вправи, прогулянки, заняття різними видами спорту.

Серед старшокласників домінують частково схожі канали стресоподолання: «Socialization – соціальні зв'язки, соціальна підтримка, соціальна приналежність, спілкування», «Cognition – розум, думки, стратегії планування», а також «Imagination – уява, мрії, спогади, творчість». Таким чином, 76% десятикласників спираються на соціальний ресурс через отримання підтримки від близьких людей або фахівців. Також у 76% досліджуваних школярів домінує когнітивний

канал, вони збирають та аналізують інформацію щодо проблеми, шукають раціональні шляхи для її вирішення.

Наступним за поширеністю каналом є уява (69%), тому старшокласники активно долучаються до різних творчих активностей, використовують почуття гумору, мріють.

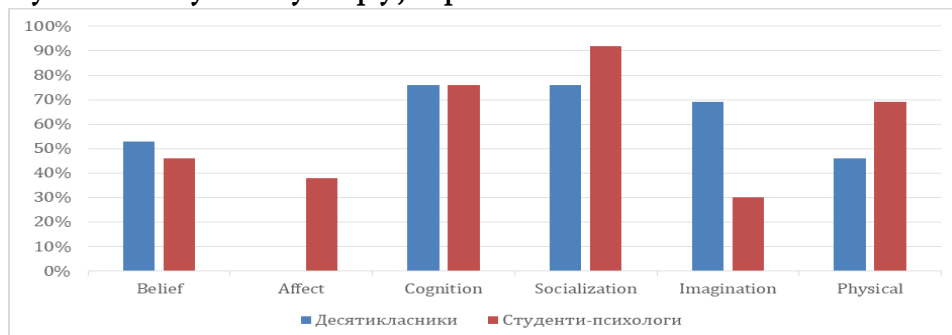

Рис. 1. Порівняння ресурсних каналів стресоподолання у студентів-психологів та старшокласників

Таким чином, сучасні старшокласники та студенти надають перевагу соціальним ресурсам стресоподолання, а також для них невід'ємною частиною є раціональний підхід до ситуації та знаходження логічного вирішення проблеми.

Цікаво, що студенти-психологи часто використовують тілесні практики, застосовуючи свої знання з психології. У відповідь на питання про зниження тривоги вони рекомендують техніки глибокого дихання, прогресивне м'язове розслаблення або йогу.

Натомість школярі частіше використовують уяву, занурюючись у фантазії та альтернативні сценарії розвитку подій. Наприклад, на питання про подолання труднощів вони відповідали, що уявляють позитивний результат ситуації, вигадують альтернативні шляхи виходу, що дозволяє їм зменшити стрес.

Отже, вивчення ресурсів стресоподолання юнацтва в умовах війни є необхідною умовою для полегшення адаптації сучасної молоді до умов воєнного стану. Зважаючи на високий рівень психологічного навантаження, спричиненого військовими діями, важливим аспектом підтримки юнацтва є проведення психоедукаційних заходів, спрямованих на формування навичок стресостійкості, емоційної регуляції та визначення унікального стилю подолання труднощів. Залучення цієї вікової категорії до програм психологічного просвітництва сприяє підвищенню їхньої обізнаності щодо механізмів подолання стресу, розвитку внутрішніх ресурсів та формуванню ефективних стратегій самодопомоги.

Список використаних джерел:

1. Дмитришин С. Резильєнтність особистості: сутність феномену та методи розвитку. *Вісник Львівського університету*. Серія: Психологічні науки. 2024. Випуск 20. С. 67-74. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/20_2024/12.pdf
2. Іванова О. В. Особливості дослідження резильєнтності особистості в юнацькому віці в умовах війни. *Професійна підготовка психологів в Україні : стратегічні завдання* : матеріали всеукраїнського круглого столу 23 квітня 2024 року: зб. матеріалів / за ред. В.Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. С. 55-57. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740900/1/2024_04_23_NAPS_Tes_new.pdf#page=56
3. Микитенко Р., Грищенко О., Золоторьов П., Косолапов О., Гончар Ю. Застосування моделі Basic Ph в програмі психоневрологічної реабілітації учасників бойових дій на Сході України. *Молодий вчений*. 2020. № 6 (82). С. 44-47. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-9>
4. Солодчук С. Є. Модель Basic PH у підтримці резильєнтності. *Життєві виклики сучасного суспільства в умовах воєнного часу*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 05-06 листопада 2024 року) / за ред. С. Д. Максименка, В. В. Турбан. Київ, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. С.67-72. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743609/1/0506.11.2024%20Життєві%20виклики%20сучасного%20суспільства%20в%20умовах%20воєнного%20часу.%20Всеукраїнська%20науковопрактична%20Конференція%20з%20міжнародною%20участю.pdf#page=67>
5. Федорчук В. М., Комарніцька Л. М., Сторожук Н. Р. Резильєнтність особистості в умовах військового стану. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/351/9636/20073-1?inline=1>
6. Ханіна Е. Ю. Результативність психоедукаційного тренінгу базованого на моделі Basic Ph щодо стійкості до повсякденного дистресу дорослих у часі воєнного стану. Магістерська робота за спеціальністю 053 «Психологія»/ Український католицький університет. Кафедра клінічної психології; Наук. керівник: канд. психол. наук Ніздрань-Федорович О.А. Львів: УКУ, 2024. 57 с.

URL: <https://er.ucu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4ea31a18-854d-4aa5-9427-48d73063d77f/content>

7. Lahad M., Shacham M., Ayalon O. The “BASIC Ph” model of coping and resiliency: *Theory, research and cross-cultural application*. London, England : Jessica Kingsley, 2013. 288 p.

URL:https://www.google.com.ua/books/edition/The_BASIC_Ph_Model_of_Coping_and_Resilie/TW_7bzdC3oC?hl=uk&gbpv=1&dq=lahad+basic+ph+model&printsec=frontcover

УДК 343.3

Кінах Христина,
студентка I курсу спеціальності «Психологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гуменюк Ольга,
викладач кафедри іноземної філології
та бізнес-комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна

ЯК ЕФЕКТ БІЛІНГВІЗМУ ВПЛИВАЄ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ

Що таке дитячий білінгвізм (двомовність)? Це явище, при якому дитина володіє двома мовами й поперемінно їх використовує залежно від умов мовного спілкування.

За даними статистики, сьогодні майже 50% дітей з усього світу володіють двома або більше мовами, і ця тенденція продовжує зростати [1].

Розрізняють природний, штучний та стихійний білінгвізм. Якщо батько й мати є носіями різних мов, то дитина потрапляє в ситуацію природного білінгвізму. Коли ж батьки – носії однієї мови, але навчання дитини в дошкільному закладі чи школі здійснюється іншою мовою, йдеться про штучний білінгвізм. У випадку, коли батьки спілкуються однією мовою, а на ігровому майданчику дитина опиняється в іншому мовленнєвому середовищі, маємо справу зі стихійним білінгвізмом [1].

Під час вивчення другої рідної мови – української або англійської – слід спершу акцентувати увагу на сприйнятті, розумінні, а вже потім – на говорінні. Для того, щоб не відбулося засмічення мовлення дитини, необхідний постійний контроль дорослих під час двомовного спілкування. Крім того, сім'ям, в яких виховується дитина-білінгв, бажано періодично отримувати консультацію логопеда для того, щоб запобігти виникненню мовленнєвих порушень. Дуже важливо з дитинства виховувати в дітях інтернаціональні почуття, повагу до інших мов і народів. Слід пояснити дитині, що вивчення мови іншого народу – це повага до його культури, побуту, традицій [2].

Тож як білінгвізм впливає на розвиток дитини? Діти, які володіють двома мовами, демонструють кращу когнітивну гнучкість, що дає змогу ефективніше перемикатися між завданнями різного типу та пристосуватись до нових обставин. Також двомовність сприяє розвитку виконавчих функцій, таких як оперативна пам'ять і самоконтроль.

Білінгвізм допомагає розвитку емпатії. Діти-білінгви мають можливість краще розуміти різні культурні перспективи, що допомагає їм краще комунікувати з людьми інших національностей та сприяє соціальній адаптації.

Отже, можна зробити висновок, що двомовність має значний позитивний вплив на розвиток дитини, сприяючи покращенню когнітивних функцій та соціально-емоційних навичок. Якщо надавати підтримку та заохочення до вивчення, зокрема англійської мови у дошкільному та молодшому шкільному віці, це може дати суттєві переваги для особистісного та інтелектуального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Проніна С. А. Консультація для батьків «Вплив дитячого білінгвізму на розвиток мовлення». *Комунальна установа «Одеський інклюзивно - ресурсний центр № 7»*. URL: <https://odesa7.irc.org.ua/news/13-49-11-19-02-2021/> (дата звернення 03.04.2025).
2. Кононець Л. Л. Розвиток мовлення. Білінгвізм або двомовність у дітей : презентація URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-rozvitok-movlennya-bilingvizm-abo-dvomovnist-u-ditey-187112.html> (дата звернення 03.04.2025).

Ковальчук Елеонора,
*студентка II курсу спеціальності «Психологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

Питлюк-Смеречинська Олександра,
*доцент кафедри ПС, СД ім. О. Луцького,
кандидат психологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0008-7140-7920&justRegistered=true>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗАСОБАМИ АРТТЕРАПІЇ

Відомим є той факт, що будь-яка травматична подія залишає відбиток на психоемоційному стані особистості. Для учасників бойових дій подібних ситуацій дуже багато. Переживання цих подій позначається на психіці військовослужбовців у вигляді психоемоційних розладів, підвищеної тривожності, депресії, ПТСР. З метою запобігання подібних негативних соматичних розладів доцільним є використання спеціальних інструментів психологічної реабілітації, які здатні не тільки зменшити рівень стресу, але й відновити емоційну стабільність та ресурсність військовослужбовців.

Нами здійснено дослідження ефективності використання в процесі психологічної реабілітації одного з інструментів арттерапії, зокрема психодрами. Цей метод дозволяє забезпечити глибоке проникнення в емоційний стан особистості через мистецькі засоби. Психодрама, як форма терапії, в своїй основі забезпечує можливість глибинного переживання почуттів та емоцій, пропрацювання внутрішніх конфліктів у контексті групової роботи, що, в свою чергу, стимулює процеси самоусвідомлення, самовизначення та емоційного відновлення. Враховуючи важливість збереження психічного здоров'я військових та забезпечення ефективної адаптації до післявоєнного життя, дослідження та впровадження таких інструментів є надзвичайно актуальним.

Вплив арттерапії, зокрема психодрами, на відновлення емоційного ресурсу, а також її ефективність при лікуванні важких психічних розладів, таких як депресія, ПТСР та реінтеграція, активно досліджували такі науковці, як Маргарет Наумбург, Шон Макніфф, Кеті Малчіоді, Адам Блацкі, Хелен Ландау, Бессел ван дер Колк та інші.

Вперше термін «арттерапія» було введено в науковий обіг Андріаном Хілом у 1938 році для опису його роботи з хворими на туберкульоз. А незабаром він набув широкої популярності серед психотерапевтів всього світу [1]. У більш вузькому розумінні арттерапія зазвичай означає терапевтичний вплив через образотворче мистецтво, спрямований на корекцію психоемоційного стану особистості. Протягом ХХ століття арттерапія стала важливим елементом соціальних ініціатив профілактичного та реабілітаційного спрямування, а також знайшла своє місце в медичній, психотерапевтичній та педагогічній практиці.

Психодрама, в свою чергу, є підвидом арттерапії, що використовує драматичну імпровізацію для дослідження внутрішнього світу людини. Вперше цей інструмент був використаний австрійсько-американським психологом і психіатром Якобом Леві Морено [2]. А з середини 90-х років психодрама активно використовується в психотерапевтичній практиці в Україні. Вона спрямована на розвиток творчого потенціалу особистості, покращення її здатності до адекватної поведінки та ефективної взаємодії з іншими людьми. Це своєрідний спонтанний театр, що дозволяє учасникам розігравати різноманітні сцени з особистого життя, відтворюючи конфліктні ситуації і змінюючи форми реагування на них.

Психодрама поєднує елементи рольової гри та театральної імпровізації, де учасники можуть виконувати різноманітні ролі – людей, тварин, предметів, явищ природи, абстрактних понять і емоцій, що мають важливе значення в їхньому реальному житті. Цей метод є важливим інструментом психотерапії, оскільки дає змогу через відтворення сценічних епізодів з минулого, теперішнього чи майбутнього осмислити особистості переживання, використовуючи спонтанність і креативність. Таким чином, психодрама допомагає відновити емоційний ресурс, віднайти нові способи взаємодії з оточуючим світом та створити нові моделі поведінки в реальних життєвих ситуаціях.

Ресурсність арттерапії полягає в активізації потенціалу правої півкулі мозку. Арттерапія звертається до глибинних пластів несвідомого, задіює процеси пошуку шляхів для подолання внутрішніх конфліктів

особистості. Більшість наших респондентів після застосування арттерапії відмічали, що вона дає потужний позитивний заряд, допомагає у формуванні міцної життєвої позиції та віри у свої сили, розвиває автономність, що є дуже важливим при подоланні психічних травм, допомагає поглянути на ситуацію значно ширше, побачити різні варіанти виходу з конфлікту.

У роботі з реабілітації військовослужбовців нами використовувався прийом психодрами – зміна ролей. Представлення конфліктної або травмуючої ситуації розігрувалося для респондента за допомогою інших учасників групи. На уявну сцену виносилися пережиті в минулому емоції і думки, їх трансформація в майбутньому. Спостерігач мав змогу побачити інші варіанти переживання події, зробити висновки та розширити межі нових форм особистого реагування на життєві обставини. Учасники, які розігравали для респондента життєву ситуацію, також мали змогу виробити новий досвід переживання травмуючих подій, розвивати креативність, спонтанність, гнучкість та навчалися новим формам взаємодії. Цей досвід у подальшому учасники групи матимуть змогу перенести в реальне життя, проте амплітуда емоційної напруги вже буде нижчою. На думку психолога Адама Блатнера, психодрама дозволяє більш детально розкрити для учасників аспекти несвідомого в поведінці, віддзеркалити способи використання захисних механізмів для розрядки внутрішніх імпульсів під час символічної або реальної дії [3]. Спонтанне переживання травмуючих обставин через відображення у психодраматичній грі учасників групи дозволяє спостерігачу викликати катарсичні емоції не лише через сум і страх, а й через гумор, сміх. Це стан, який дозволяє відсторонитися від власних переживань, що супроводжували реальну подію, й отримати можливість поглянути на неї очима та думками інших людей. Як наслідок відбувається перенавчання новим емоційним реакціям і поведінці.

Метод психодрами «Зміна ролей» нами використовувався на базі реабілітаційного відділення КНП «Лисецька лікарня», де вибірку склали 6 пацієнтів-військовослужбовців, які перебували на лікуванні у цьому відділенні. Попередньо було проведено первинну діагностику психоемоційного стану за допомогою щотижневої форми моніторингу стану пацієнта в рамках психотерапевтичного підходу СЕТА. У результаті виявлено в респондентів труднощі у релаксації та відновленні активності, наявність застрягання тривожних думок, підвищений рівень агресії, труднощі в адаптації до життя у місцевих громадах, взаємодії з

оточуючими. Наступним етапом було проведення трьох занять із використанням арттерапевтичної техніки психодрами «Зміна ролей», де кожен з учасників запропонував для програвання іншими учасниками групи свою ситуацію, спостерігав за розгортанням подій на сцені за допомогою дублерів-протагоністів, які відображали його внутрішній голос, самооцінку, страхи, думки, емоції. Намагаючись відобразити приховані думки, дублери могли бути нейтральними, іронічними, пристрасними, заперечуючими. Під час гри вони сприймали дію одночасно зі сторони і зсередини, що дозволяло ще більшою мірою висвітлити різноманітні погляди на ситуацію. Автору ситуації дозволялося висловлювати свою згоду або незгоду з дублерами, уточнювати дедалі. Після програвання сцени проводилось обговорення за супроводу ведучого психолога, що сприяло максимальному саморозкриттю учасників групи. Після проведення групової роботи з використанням психодрами здійснювалася повторна діагностика психоемоційного стану респондентів. У таблиці 1 наводимо порівняльний кількісний аналіз показників до та після проведення психодрами.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика показників психоемоційного стану респондентів у процесі використання методу психодрами

Порядковий номер учасника групи	Релаксація (макс. 9 балів)	Загальна депресія, смуток (макс. 6 балів)	Відновлення активності (макс. 12 балів)	Обговорення важких спогадів (макс. 12 балів)	Розв'язання проблем (макс. 6 балів)	Загальний бал функціонування (макс. 40 балів)
1	7/4	4/4	9/7	12/11	4/2	32/21
2	8/6	2/1	5/4	9/7	6/5	35/30
3	6/5	3/3	5/4	7/4	4/3	28/22
4	9/7	5/4	10/8	10/9	5/4	38/35
5	6/4	2/2	6/4	9/6	4/2	27/20
6	7/5	3/3	6/4	9/7	4/3	31/28

Примітки: в таблиці подано діагностичні бали, отримані до та після проведення методу психодрами.

Зазначимо, що в процесі усної бесіди за результатами участі в груповій роботі з використанням психодрами всі учасники зазначали покращення настрою, підвищення рівня впевненості у своїх силах, зменшення рівня тривоги під час спілкування та взаємодії.

Аналіз результатів діагностики до та після проведення психодрами показав статистично значуще покращення в таких показниках, як релаксація, активність, обговорення важких спогадів і розв'язання проблем. Результати вказують на важливість впровадження психодрами та інших арттерапевтичних методів в реабілітаційні програми для військовослужбовців, оскільки вони сприяють відновленню психоемоційного стану та забезпечують стійкість до стресових факторів.

Список використаних джерел:

1. Кокун О. М., Мороз В. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Психологічна профілактика психотравматизації військовослужбовців Збройних Сил України: метод. посіб. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2021. 301 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723954/>
2. Лаврентьева-Ірха Ю. О. Особливості використання технік психодрами в корекційній роботі психолога : кваліфікаційна робота / науковий керівник д-р психол. наук, проф. Зоя Михайлівна Мірошник. Кривий Ріг, 2023. 50 с.
URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/8371>
3. Маннапова К. Р. Особливості методу психодрами в груповій роботі з сором'язливими дітьми. *Габітус*. 2020. Вип. 13, т. 2. С. 97-103. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/2aaabbd2-c318-479e-82a3-224e4b33fa52>

Марунчак Надія,
*студентка I курсу спеціальності 053 Психологія,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Пальчак Ірина,
*практичний психолог,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: [https:// https://orcid.org/0009-0000-2986-8370](https://orcid.org/0009-0000-2986-8370)

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ФОРМУВАННІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКІВ

У сучасних умовах стрімких соціальних змін, цифровізації освіти та постійних викликів, пов'язаних із психологічним здоров'ям, надзвичайної ваги набуває розвиток емоційного інтелекту як складової гармонійної особистості. Питання емоційного розвитку активно досліджуються як в українській, так і в зарубіжній науці. Серед українських учених варто відзначити наукові доробки Е. Носенко, Ю. Савченко, З. Петренюк, О. Подейко, О. Ковтунець, І. Войтко, П. Саловей, Д. Гоулмена [1, с. 27]. Незважаючи на те, що проблема розвитку емоційного інтелекту особистості займає в психологічних дослідженнях важливе місце, однак залишаються недостатньо вивченими питання, що стосуються ролі освітнього середовища у формуванні емоційного інтелекту дошкільників.

У сучасному світі зростає розуміння того, що емоційний інтелект є не менш важливим, ніж академічні знання та когнітивні навички. Особливо актуальним це питання стає в дошкільному віці, оскільки саме в цей період активно формується емоційна сфера дитини, її здатність розуміти власні емоції, керувати ними та взаємодіяти з оточуючими.

Емоційний інтелект у дошкільників – це здатність називати свої емоції, розуміти почуття інших, правильно реагувати в конфліктних ситуаціях, співпереживати, дотримуватися правил взаємодії [3, с. 35].

Вагому роль у цьому процесі відіграє освітнє середовище – система умов, що створюється в закладі дошкільної освіти з метою цілісного розвитку дитини.

Освітнє середовище дошкільного закладу є провідним чинником соціалізації дитини, в якому формуються базові навички емоційної компетентності: усвідомлення власних емоцій, розуміння емоцій інших, розвиток емпатії, навички емоційної регуляції. Освітнє середовище включає в собі: фізичний простір, психоемоційний клімат, соціальні взаємини, педагогічні підходи [4, с. 127-128].

Освітнє середовище, зорієнтоване на розвиток емоційного інтелекту, має відповідати таким критеріям: забезпечення емоційної безпеки дитини; можливість вільного емоційного самовираження; підтримка індивідуальності; педагогічна емпатія та діалогічність у спілкуванні [5, с. 45-46].

Важливу роль відіграють педагогічні умови, що сприяють формуванню емоційного інтелекту в дошкільників, а саме: позитивна емоційна атмосфера, емоційне моделювання дорослими, навчання емоційної грамотності, інтеграція емоційного інтелекту в щоденну діяльність, спільність діяльності [5, с. 47-48]. Надзвичайно важливу роль відіграє формат, в якому навчається дитина. Дошкільник розвивається через активну взаємодію з дорослим, тому емоційна культура вихователя, його вміння моделювати емоційні стани, відкрито проявляти доброзичливість, створювати атмосферу довіри та психологічного комфорту є визначальними.

Низка досліджень показують, що позитивне емоційне середовище, побудоване на засадах поваги, підтримки, емпатії та безпеки, сприяє розвитку емоційного інтелекту. Натомість авторитарна або байдужа модель взаємодії, надмірне навантаження чи відсутність емоційної підтримки гальмують розвиток емоційного інтелекту.

Таким чином, освітнє середовище відіграє ключову роль у формуванні емоційного інтелекту дошкільників. Його якість залежить від цілісного підходу до організації освітнього процесу, кваліфікації вихователя, доброзичливої атмосфери, створення можливостей для емоційного самовираження. Цілеспрямована робота в цьому напрямі формує в дітей здатність розуміти емоції, регулювати їх і будувати гармонійні взаємини.

Ефективне формування емоційного інтелекту в дошкільників можливе за умови реалізації спеціально розроблених програм, які включають елементи емоційної освіти, ігрові тренінги, сюжетно-рольові ігри, арттерапевтичні методи [2, с. 124].

Педагогічна взаємодія, побудована на засадах емоційної підтримки, визнання індивідуальності дитини та ненасильницького спілкування, формує основу для внутрішньої мотивації до емоційного пізнання та розвитку. Саме освітнє середовище, орієнтоване на особистісно зорієнтовану взаємодію, сприяє формуванню емоційного інтелекту як системної якості особистості дошкільника.

Аналізуючи вище зазначене, робимо висновок, що цілеспрямований розвиток емоційного інтелекту з раннього віку позитивно впливає на рівень адаптації, соціалізованість, навчальну мотивацію та загальний психоемоційний комфорт дитини.

Отже, освітнє середовище має першорядне значення у становленні емоційного інтелекту дошкільника. Від атмосфери, в якій зростає дитина, від взаємодії з вихователями, однолітками та батьками значною мірою залежить її здатність розпізнавати й регулювати власні емоції, будувати позитивні стосунки та бути психологічно стійкою.

Цілеспрямоване створення такого середовища має стати пріоритетом у роботі закладів дошкільної освіти, адже саме емоційний інтелект є основою успішної, щасливої та соціально адаптованої особистості в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Бар-Он Р. Емоційний інтелект: модель, оцінювання та застосування в навчанні. *Emotional Intelligence: Theory and Practice*. L.: Academic Press, 2000. С. 27.
2. Гоулмен Д. Емоційний інтелект. Чому він може мати більше значення, ніж IQ; пер. з англ. І. Андрущенко. Київ: Вид. група КМ-БУКС, 2020. 512 с.
3. Ковтунець О. Емоційний інтелект як чинник соціалізації дитини дошкільного віку. *Психологія і суспільство*. 2019. № 3. С. 36-37.
4. Подейко О. Психолого-педагогічні умови формування емоційної сфери дошкільників. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету. Серія: Психологічні науки*. 2021. Вип. 38. С. 127–128.
5. Яковлева О. Формування емоційної культури у дітей дошкільного віку. *Психологія і педагогіка: збірник наукових праць*. 2017. № 3 (36). С. 45–51.

*Романенко Мирослава,
студентка III курсу спеціальності «Комп'ютерна інженерія»,
ЗВО «Чернігівська політехніка»
Науковий керівник:
Пікун Леся,
викладач кафедри іноземної філології,
кандидат філологічних наук, доцент,
ЗВО «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна*

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЯК СПОСІБ ПОБОРОТИ ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

На превеликий жаль, наше сучасне життя сповнене стресом, проблемами у навчанні чи роботі або в особистому житті, і більшість часу ми перебуваємо у стані невизначеності, у стані, що тільки посилює вищевказані недоліки. У часи невизначеності важливо вміти адаптуватися та переборювати свої страхи, свої погані сторони, а зробити це дуже допомагає соціальна підтримка.

Для початку необхідно розібратися, що саме таке невизначеність. А невизначеність – це стан, в якому людина не може передбачити, що буде в майбутньому, або контролювати обставини. Такий стан викликають багато причин, наприклад, найпоширеніша зараз – це війна, що привнесла в життя людей страх, тривогу, відчуття безпорадності та марності, а також особисті втрати. Іншими важливими причинами виступають проблеми зі здоров'ям, проблеми у сім'ї, у стосунках, якісь глобальні зміни у світі.

Однак, незважаючи на те, що невизначеність зазвичай береться до уваги лише як загроза, вона здебільшого виступає простором для свободи, особистого розвитку, переосмислення свого внутрішнього світу, тобто несе в собі позитивні риси. Щоб пережити кризу, люди використовують свої психологічні ресурси та різні методики. В основу психологічних ресурсів входять: оптимізм – позитивне ставлення до всього, навіть невизначеності в майбутньому; емоційна стійкість – властивість до самовідновлення після труднощів; сенс життя – важливий аспект життєвих цінностей людини, розуміння власних цілей; гнучкість мислення – адаптація своїх думок та поглядів у нових умовах;

самоефективність – віра у власні сили; проте одним з найефективніших для більшості людей є соціальна підтримка – відчуття зв'язку з іншими людьми [1, 2].

Одним із методів, які людина використовує для боротьби зі стресом, труднощами та невизначеністю, є копінг – свідомі чи несвідомі дії, які спрямовані на зменшення емоційного дискомфорту, вирішення або ж адаптація, якщо зміни неможливі. У ситуаціях невизначеності копінг набуває особливого значення, бо причину стресу не завжди можна усунути, а тому поєднуються обидва види копіngu: активний – спроби знайти контроль на ситуацією; і пасивний – змиритися із невідворотністю ситуації та пошук емоційної підтримки. Якщо розглядати приклади копіngu, то бувають як негативні (уникання проблем, їх заперечення, вживання алкоголю та наркотиків, куріння), так і позитивні (виконання фізичних вправ, ведення особистого щоденника, розмова з другом). Копінг тісно пов'язаний із психологічними ресурсами, адже як казали Лазарус та Фолкман у своїх працях: «копінг є механізмом мобілізації психологічних ресурсів, що дозволяє особистості адаптуватися до невизначеності через активні чи емоційні стратегії». Людина з високою самоефективністю частіше обирає проблемно-орієнтований підхід, а соціальна підтримка підсилює емоційний копінг, тому роль інших у нашому житті є неоцінимою [3].

Людина є соціальною істотою, адже і в минулі часи люди трималися групами, племенами, а тому і сьогодні соціальна підтримка залишається одним із найпотужніших психологічних ресурсів. Спільність є ключем до виживання: як матеріально, так і духовно. В умовах невизначеності для деяких людей соціальна підтримка є настільки важливою, що від цього залежить їх самопочуття, їх подальший настрій та можливість виконання банальних щоденних задач. Тими, хто буде підтримувати людей, є близькі люди: сім'я, друзі, знайомі. Є багато випадків, в яких різні люди підтримують, тобто або сім'я, або друзі чи знайомі, або ж одразу всі, тобто одна група може посилювати стрес людини, а інша – заспокоювати та давати позитивні емоції. Тому люди ретельно вибирають тих, кого допускають до свого особистого життя, секретів та тих, які покращують їх життєвий стан, відкривають можливості і виражають до них щирі почуття.

Соціальна підтримка включає в себе такі складові: емоційну – це співчуття, розуміння людини; інформаційну – дає поради, ділиться знаннями; практичну – допомога в діях. Про соціальну підтримку та

зв'язки, стрес писали дослідження багато авторів, досліджуючи різні аспекти життя людей, в тому числі і невизначеності. Однією з відомих є робота Шелдона Коена – «Стрес, соціальна підтримка та буферна гіпотеза» (Психологічний вісник). Основною ідеєю цього дослідження є теорія «буферизації», згідно якої соціальна підтримка зменшує негативний вплив стресу на здоров'я та психологічний стан. Знаходячись у стані невизначеності, люди із сильною соціальною мережею відчують менше тривоги та швидше адаптуються, а тому на них сильно впливає родина чи друзі [4]. Ще одним автором є Джуліанн Холт-Лунстад зі своєю працею «Соціальні відносини та ризик смертності: метааналітичний огляд» (PLOS Medicine). Її метааналіз показав, що саме сильні соціальні зв'язки знижують рівень смертності краще, аніж фізична активність чи відмова від куріння. Криза посилює страх завдяки соціальній ізоляції, а підтримка рятує від неї. Саме у контексті невизначеності підкреслюється значення ролі спільнот і групової солідарності [5].

Є також автори, що писали на пов'язані з соціальними зв'язками теми. До прикладу можна навести роботу «Безпечна гавань: погляд теорії прихильності щодо пошуку підтримки та догляду в інтимних стосунках» (Журнал особистості та соціальної психології) авторки Ненсі Коллінз. Її ідея пов'язує соціальну підтримку з теорією прив'язаності Боулбі, в результаті чого утворюється «безпечна гавань», що і допомагає справлятися з невизначеністю та страхом. Частіше за все ця зона утворюється завдяки інтимним зв'язкам, а саме з партнером, родиною чи близькими друзями, тобто людьми з високим рівнем довіри до них [6]. Із цієї праці згадується ще одна: праця «Соціальна підтримка: інтерактивний погляд» Барбари Сарасон. Суть ідеї цієї праці є в якості соціальної підтримки, тобто чим ефективнішою вона буде, чим більше людина буде зрозуміла, чим більше її будуть цінувати та піклуватися про неї, тим краще вона почуватиметься та справлятиметься зі стресом, а в невизначені часи ефективність може бути вирішальною для збереження психологічної стійкості. Тому можна зробити висновок: менша кількість людей, але з більш глибокими зв'язками, а не поверхневими, є більш корисною, аніж більша кількість людей, проте з меншою підтримкою [7].

Якщо наводити приклади з реального життя, то можна згадати будь-яку ситуацію, в якій вас охоплював страх, особливо через невизначеність, наприклад, складання іспиту, адже кожен його складав у своєму житті. Під час усього процесу складання іспиту нас

підтримували або наші друзі, які також нервували щодо нього, або ж члени сім'ї, що підбадьорювали, або ж знайомі, як, наприклад, той самий вчитель чи репетитор, до якого ходив. Коли знаєш, що ти не один, коли у тебе є соціальна підтримка, потроху зменшуються всі страхи і зростає впевненість у собі.

Отже, тема використання своїх психологічних ресурсів у часи невизначеності є надзвичайно актуальною і багатогранною, зважаючи на те, в якому непостійному світі ми живемо. Внутрішні ресурси є різними, зачіпають різні сторони особистості, які у всіх людей відрізняються, проте виокремлюються ті, що несуть найбільшу ефективність. Соціальна підтримка є тим самим психологічним ресурсом особистості, що дозволяє зберігати психологічне благополуччя і адаптуватися до змін. А зважаючи на той факт, що соціум є вагомою частиною життя людини, то соціальні зв'язки та підтримка є вирішальними у забезпеченні моральної стійкості людини.

Список використаних джерел:

1. Cohen S. Stress, social support, and the buffering hypothesis / S. Cohen, T. A. Wills. *Psychological Bulletin*. 1985. URL: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.98.2.310>
2. Collins N. L. A safe haven: An attachment theory perspective on support seeking and caregiving in intimate relationships / N. L. Collins, B. C. Feeney. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2000. URL: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.6.1053>
3. Frankl V. E. Man's search for meaning / V. E. Frankl. Boston: Beacon Press, 2006. URL: https://archive.org/details/manssearchformea00fran_0
4. Holt-Lunstad J. Social relationships and mortality risk: A meta-analytic review / J. Holt-Lunstad, T. B. Smith, J. B. Layton. *PLoS Medicine*. 2010. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000316>
5. Lazarus R. S. Stress, appraisal, and coping / R. S. Lazarus, S. Folkman. New York: Springer Publishing Company, 1984. URL: <https://archive.org/details/stressappraisalc0000laza>
6. Sarason I. G. Social support: An interactional view / I. G. Sarason, B. R. Sarason, G. R. Pierce. New York: Wiley, 1990. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9780470713334>
7. Scheier M. F. Optimism, coping, and health: Assessment and implications of generalized outcome expectancies / M. F. Scheier, C. S. Carver. *Health Psychology*. 1985. URL: <https://doi.org/10.1037/0278-6133.4.3.219>

Сакаль Влада,
*студентка III курсу першого бакалаврського рівня
вищої освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв,
спеціальності «Спеціальна освіта»
(Олігофренопедагогіка та логопедія),
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка*
Науковий керівник:
Завітренко Долорес Жораївна,
*доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент.
Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2005-4810>*

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ІЗ ЗПР

Стаття присвячена проблемам педагогічної роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку, які становлять найчисленніший контингент з-поміж тих, хто потребує спеціальної допомоги у процесі навчання та соціально-трудової адаптації. Зроблено огляд складових цієї роботи, акцентується на налагодженні системи допомоги дітям із затримкою психічного розвитку.

Реалії життя вітчизняного суспільства вимагають від системи освіти готовності адекватно відповідати на виклики сучасності. Йдеться про фактично перманентні випробування суспільства на міцність, витривалість загалом і винахідливість окремих членів спільноти (профільних фахівців) зокрема. Нині помітно зростає кількість дітей із затримкою психічного розвитку, а це значить, що ми маємо не лише ставитися до них із розумінням, а й намагатися їм усіляко допомогти. Найгірше, що діти із зазначеним діагнозом становлять найчисленнішу групу серед тих, хто потребує спеціальної допомоги при навчанні та соціально-трудової адаптації. Саме вони складають значну частину контингенту учнів (більшою мірою це стосується початкової школи), які постійно не встигають, а значить, проблема побудови освітньої системи допомоги дітям із затримкою психічного розвитку набуває важливого суспільного значення.

Мета дослідження – розглянути чинну програму корекційно-розвивальної роботи дітей із затримкою психічного розвитку.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – це психолого-педагогічне визначення одного з найпоширеніших відхилень, які трапляються у сучасних дітей. Затримка психічного розвитку передусім належить до «межевої» форми дизонтогенезу (порушення індивідуального розвитку особистості) й виявляється в уповільненому темпі дозрівання різних психічних функцій. Ці особливості можуть бути спричинені як біологічними, так і соціальними чинниками, а також різними їх комбінаціями [3]. Відповідно, психологи та педагоги обґрунтовано розглядають проблему ЗПР дитини як одну з актуальних психолого-педагогічних проблем. Щоправда, спроби її систематичного розв’язання почалися порівняно недавно, тому вона досі фактично залишається малорозробленою (пор. ще матеріал в: [1]). Як засвідчує аналіз джерел, лише окремі студії присвячені етіології ЗПР, пошуку засобів корекції (Л. С. Вавіна, Т. П. Вісковатова, Т. О. Власова, Т. В. Єгорова, Т. Д. Ілляшенко, К. С. Лебединська, В. І. Лубовський, М. В. Марковська, Т. І. Мокряк, М. С. Певзнер, М. В. Рождественська, Т. В. Сак та ін.) [2]. На проблемі вивчення пізнавальної діяльності дітей зосередили свою увагу Т. В. Єгорова, Г. І. Жаренкова, В. П. Кудрявцева, Н. О. Менчинська, В. І. Лубовський, В. І. Насонова, В. М. Синьов, Н. М. Стадненко, У. В. Ульяновська, В. В. Тарасун, С. О. Тарасюк, М. К. Шеремет, О. М. Цимбалюк.

Сучасний рівень розвитку гігієнічної науки засвідчує, що раніше здійснений Л. С. Виготським аналіз процесу корекції та розвитку дітей із інтелектуальною недостатністю є однією з основних складових ефективного розвитку життєво необхідних їм навичок та умінь. Це першооснова формування необхідного високого рівня соціальної та професійної дієздатності, а також збереження здоров’я молоді. У процесі багаторічної роботи вчений сформулював ідеї, положення й категорії, які вже 60 років тому були визнані базовими для загальної, вікової, педагогічної психології та гігієни, психології мистецтва, психології та її методології. І такими вони залишаються до сьогодні. Він є засновником вітчизняної дефектології, зокрема автором *концепції розвитку розумово відсталого дитини*, яка широко використовується нині [1].

Корекційно-розвивальні заняття з дітьми із ЗПР мають дві форми: у парі та в групі. Під час психокорекційних занять важливо враховувати індивідуально-типологічні особливості кожної дитини, а сам процес

корекції має протікати в межах діяльності, доступної для дитини (ігрова, навчальна тощо). Педагог складає схему заняття на основі календарно-тематичного планування. Дитина з дефектологом може досягти того самого результату, що й нормальна самотужки, але іншими засобами. А педагогу важливо знати специфіку шляху, яким він має повести дитину. Індивідуальні заняття проводяться з дітьми, які потребують виконання більшої кількості вправ.

Індивідуальна корекційно-розвивальна програма була розроблена для занять із дітьми із затримкою психічного розвитку другого року навчання в інклюзивному класі загальноосвітнього закладу [3]. Програма реалізується в три етапи:

- 1) діагностичний етап;
- 2) корекційно-розвивальний етап;
- 3) етап оцінки ефективності корекційного впливу.

Кожен з етапів передбачає певний змістовий модуль. Разом програма складається з 35 занять.

Корекційно-розвивальна програма містить:

- пояснювальну записку;
- тематичний план;
- конспекти занять;
- опис методики психодіагностики для попереднього та підсумкового обстеження молодших школярів.

Мета та завдання заняття можуть охоплювати кілька напрямків:

- розвиток пізнавальних процесів;
- формування комунікативних навичок і вмінь;
- виховання моральних якостей;
- формування знань про властивості предметів та їхнє розташування у просторі (формування знань про колір);
- розвиток логічного мислення (вміння знаходити однакові ознаки предметів);
- розвиток довільної уваги.

Завдання програми полягає в:

- 1) розвитку логічного мислення;
- 2) формуванні уявлення («що можна зробити», «як зробити», «як використати», спостереження за змінами в конструкції тощо).

Корекційно-розвивальна програма уможливорює досягнення помітних позитивних результатів розвитку пізнавальних процесів дитини. Крім того, вона: а) допоможе підвищити рівень практичних умінь аналізувати

та сприймати предмети; б) розвине увагу, зорову та слухову пам'ять; в) розширить індивідуальний вокабулярій та сформує моральні якості дитини.

Завдання педагога на кожному занятті – намагатися якомога краще вплинути на дитину, надати допомогу для повноцінного психічного та особистісного розвитку.

Суспільство дедалі краще розуміє та приймає дітей із ЗПР. Про це свідчить зростання популярності спеціальності «дефектолог». У роботі з дітьми, які мають ЗПР, важливо забезпечити їхню готовність до навчання у школі: розвинути їхню дрібну моторику, фонематичний слух, сформувати правильну артикуляцію, уточнити математичні поняття, сформувати соціально прийнятну поведінку. Запорукою цього є належна професійна підготовка педагогів, які мають опанувати спеціальну педагогічну техніку, особливі прийоми та методи. Важливим чинником є сума моральних якостей педагога, який має залишатися гуманним, добрим, відповідальним у своїй справі з дітьми.

Список використаних джерел:

1. Бондар В. І. Історія олігофренопедагогіки: підручник. К. : Знання, 2007. 375 с.
2. Гриценюк Л. І. Психологічна служба та психолого-медико-педагогічні консультації системи освіти України. К.: «Ніка-Центр», 2005. 30 с.
3. Засенко В. В. Рівний доступ до якісної освіти дітей з особливими потребами. *Кроки до демократичної освіти*. 2002. №1. С. 34.
4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посіб. Харків: Ранок, 2019. 304 с.

Скуматчук Анна,
*студентка I курсу спеціальності «Психологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Гуменюк Наталія,
*доцент кафедри психології та суспільствознавчих дисциплін
ім. акад. УАН о. Івана Луцького,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ В ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Сучасне суспільство перебуває у стані постійних трансформацій, обумовлених глобальними змінами, які генерують відчуття нестабільності та невизначеності. Відповідно, такі умови дестабілізують традиційні моральні стереотипи, спонукаючи людину до пошуку нових стратегій адаптації та самореалізації.

У таких обставинах особливого значення набувають психологічні ресурси особистості, які стають головними інструментами для забезпечення продуктивного життя, вирішення складних завдань та підтримки психологічного благополуччя. Психологічні ресурси дозволяють людині не лише справлятися з поточними викликами, а й формувати стратегії для подолання важливих життєвих питань, у зв'язку з чим аналіз сутності психологічних ресурсів, їхньої структури, функцій та ролі в умовах невизначеності, а також оцінка їхнього впливу на адаптацію та саморозвиток особистості є дуже актуальним та необхідним завданням.

Психологічні ресурси є багатогранним феноменом, що інтегрується у фундаментальні основи особистісного розвитку. У широкому сенсі ресурси (від фр. *ressource* – допоміжний засіб) визначаються як сукупність засобів, які людина може залучити для забезпечення ефективного існування та підтримки якості життя. Вони поділяються на внутрішні (психологічні, особистісні) та зовнішні (соціальні, матеріальні). Внутрішні психологічні ресурси являють собою запас можливостей, що відображають цілісну організацію людини як суб'єкта

саморозвитку і включають індивідуальні властивості, здібності, цінності та досвід, які дозволяють справлятися з труднощами, досягати цілей і зберігати внутрішню гармонію [1, с. 182].

Варто зазначити, що семантична близькість понять «психологічний ресурс», «особистісний потенціал», «життєвий досвід» і «копінг» ускладнює їх чітке визначення. В свою чергу, ключова ідея полягає в тому, що психологічні ресурси є інтегративним механізмом, який забезпечує адаптацію, саморегуляцію та когнітивну структурування життєвих ситуацій. Наприклад, Л. В. Куліков зазначає, що ресурси виконують функції контролю, адаптації, інструменталізації поведінки та осмислення реальності. Водночас С. Хобфолл у своїй теорії збереження ресурсів підкреслює, що їх втрата є первинним джерелом стресу, а відновлення або мобілізація нових ресурсів – ключем до його подолання.

На сучасному етапі розвитку психології спостерігається зростання інтересу до вивчення психологічних ресурсів у контексті невизначеності, спричиненої глобальними кризами, такими як економічна нестабільність, кліматичні зміни та технологічні трансформації. Дослідження показують, що люди з розвиненими психологічними ресурсами демонструють вищу стійкість до стресу та здатність до самореалізації навіть у складних умовах.

Так, психологічні ресурси є системним явищем, яке включає як елементарні психічні процеси (сприйняття, увага), так і стійкі особистісні характеристики (цінності, самоефективність, життєстійкість). Вони виконують низку функцій:

- контроль і самоконтроль – дозволяють людині регулювати власні емоції та поведінку;
- адаптація – сприяє пристосуванню до змінного середовища;
- інструменталізація діяльності – забезпечує ефективність дій у досягненні цілей;
- когнітивна структурування – допомагає осмислювати складні ситуації та знаходити рішення [3, с. 28].

Умови невизначеності, такі як війна, пандемія або геополітичні конфлікти, актуалізують потребу в мобілізації цих ресурсів. Наприклад, дослідження 2024 року, проведене Американською психологічною асоціацією, показало, що люди з високим рівнем толерантності до невизначеності та оптимізму краще справляються з тривожністю в умовах економічної кризи. Отже, дані підтверджують важливість психологічних ресурсів як буфера проти стресу.

Для ілюстрації ролі психологічних ресурсів у часи невизначеності у табл. 1-2 наведені результати опитування 50 осіб віком від 25 до 45 років, які зіткнулися з нестабільністю через глобальні зміни (втрата роботи, переїзд, соціальна ізоляція). Респондентам пропонувалося оцінити, які ресурси вони вважають найбільш важливими для подолання труднощів.

Таблиця 1

Найбільш значущі психологічні ресурси в умовах невизначеності

Ресурс	Відсоток респондентів (%)	Приклади використання
Життестійкість	78	Збереження мотивації після невдач
Самоефективність	65	Впевненість у вирішенні проблем
Оптимізм	52	Позитивне бачення майбутнього
Толерантність до невизначеності	47	Спокійне сприйняття непередбачуваності
Емоційна стабільність	39	Контроль тривоги та стресу

Джерело: сформовано автором на основі [1-3]

Відповідно, результати свідчать, що життестійкість є найбільш затребуваним ресурсом, що також узгоджується з теорією С. Мадді, яка підкреслює її роль у подоланні кризових ситуацій.

Таблиця 2

Вплив рівня психологічних ресурсів на адаптацію

Рівень ресурсів	Кількість осіб	Рівень адаптації (середній бал, 1-10)	Рівень стресу (середній бал, 1-10)
Високий	28	8.5	3.2
Середній	14	6.7	5.8
Низький	8	4.3	7.9

Джерело: сформовано автором на основі [1-3]

Отже, дані демонструють, що особи з високим рівнем психологічних ресурсів мають кращу адаптацію та нижчий рівень стресу, що підтверджує їхню захисну функцію в умовах невизначеності.

Невизначеність, незважаючи на наявні проблеми, може слугувати стимулом для особистісного зростання. Психологічні ресурси, як, наприклад, досвід, саморегуляція та мотивація, дозволяють трансформувати кризові ситуації у можливості для розвитку. Наприклад, Е. Фромм виділяє надію, раціональну віру та душевну силу як ресурси, що сприяють подоланню труднощів і формуванню зрілої особистості. Крім того, у 2025 році, коли суспільство зіткнулося з необхідністю масового

переходу на віддалену роботу через технологічні інновації та геополітичну обстановку в Україні, ці ресурси стають особливо актуальними [2, с. 19].

Крім того, концепція Д. О. Леонтьєва про особистісний потенціал підкреслює, що ресурси є основою самодетермінації – здатності людини самостійно визначати свій шлях незалежно від зовнішніх обставин, тож уміння актуалізувати ресурси в умовах невизначеності сприяє не лише виживанню, а й творчій самореалізації [2, с. 19].

Таким чином, психологічні ресурси особистості є складною системою, що забезпечує адаптацію, саморегуляцію та розвиток, особливо у часи невизначеності. Вони включають як внутрішні резерви (життестійкість, оптимізм, самоефективність), так і механізми взаємодії із зовнішнім світом (соціальні зв'язки, досвід). Аналіз показує, що в умовах глобальних змін у 2025 році люди з розвиненими ресурсами явно демонструють вищу стійкість і здатність до саморозвитку. Отже, перспективним напрямком подальших досліджень є створення врегульованої та комплексної моделі психологічних ресурсів та розробка практичних методик для їхнього розвитку, що стане важливим внеском у психологію XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Нагоскі Е., Нагоскі А. Вигоряння. Стратегія боротьби з виснаженням удома та на роботі, 2021. 289 с.
2. Психологічні ресурси особистості: соціально-психологічний зміст. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл: *PBB ІДГУ*. 2019. 87 с.
3. Соціально-психологічні ресурси особистості в екстремальних умовах : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції), м. Київ, 19 квітня 2024 р. Львів – Торунь : *Liha-Pres*, 2024. 192 с.

Цебер Ярина,
*студентка I курсу спеціальності 053 Психологія,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Пальчак Ірина,
*практичний психолог,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: [https:// https://orcid.org/0009-0000-2986-8370](https://orcid.org/0009-0000-2986-8370)

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІДЛІТКІВ

Емоційний інтелект є важливою складовою особистісного розвитку, яка визначає здатність людини розпізнавати, розуміти, регулювати власні емоції та будувати ефективну комунікацію з іншими.

Аналіз наукових джерел з проблематики емоційного інтелекту підлітків засвідчує наявність активного наукового інтересу з боку українських учених (З. Петренюк, О. Ковтунець, І. Шевченко, І. Войтко, Т. Євтушенко та ін.), які досліджують психологічні умови становлення емоційного інтелекту в підлітковому віці, його зв'язок з особистісним розвитком, адаптацією до соціального середовища, рівнем конфліктності та саморегуляції. Незважаючи на те, що проблема розвитку емоційного інтелекту особистості підлітка займає важливе місце в психологічних дослідженнях, залишаються недостатньо вивченими питання чинників розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці.

Підлітковий період ознаменовуємо як період завершення дитинства, який супроводжується переходом до дорослості. Цей період характеризується інтенсивним статевим дозріванням. Найзначніші зміни відбуваються в центральній нервовій та ендокринній системах і супроводжуються викидом гормонів і появою явних ознак дорослішання. Психологічні особливості, які притаманні дітям у підлітковому віці можна охарактеризувати як дисбаланс між двома протиріччями: бажанням бути самостійними від дорослих та потребою в підтримці з їх боку [2].

Емоційний інтелект є ключовим фактором особистісного та соціального розвитку у підлітковому віці.

Емоційний інтелект підлітків – це здатність до усвідомлення, прийняття й регуляції емоційних станів і почуттів інших людей та самого себе [1, с. 56]. Процес розвитку емоційного інтелекту у підлітків зводиться до формування здатності усвідомити й ідентифікувати свою емоцію; здатності вибрати стратегію поведінки під впливом емоцій; здатності розуміти емоції інших та уміння правильно використовувати інформацію про емоційний стан інших людей [5, с. 260].

Здійснивши аналіз психологічної літератури, ми дійшли висновку, що розвиток емоційного інтелекту підлітків слід розглядати в контексті чинників, а саме – біологічних, психологічних, сімейних, педагогічних та соціокультурних.

До біологічних чинників розвитку емоційного інтелекту підлітків ми відносимо спадкові задатки, що стосуються емоційної сприйнятливості, правопівкульне мислення, риси темпераменту та ін.

Емоційний інтелект значною мірою залежить від внутрішніх особливостей особистості підлітка. До ключових психологічних чинників, які впливають на розвиток емоційного інтелекту підлітків ми віднесли: рівень саморефлексії, мотиваційні установки, емоційні властивості, ціннісне ставлення до життя, позитивне мислення, комунікативний та когнітивний потенціали, саморегуляцію, самооцінку, особливості самосвідомості. Темперамент і тип нервової системи детермінує схильність до емоційної стійкості або лабільності, рівень тривожності. Рівень саморефлексії впливає на здатність аналізувати власні емоції та поведінкові реакції. Мотиваційні установки визначають прагнення до саморозвитку, соціального визнання та міжособистісної гармонії. Орієнтація на саморозвиток, потреба у схваленні та соціальному прийнятті сприяють свідомому розвитку емоційних навичок у підлітків. Когнітивний аспект пов'язаний зі здатністю до аналізу ситуацій, абстрактного мислення та емпатії. Високий рівень мисленнєвих процесів у підлітків дозволяє ефективно аналізувати свої емоції, прогнозувати їх наслідки та ефективно будувати соціальну взаємодію.

Не менш важливою є роль сім'ї у формуванні емоційного інтелекту підлітка. До основних аспектів сімейного впливу належать сімейні чинники, а саме: емоційний клімат сім'ї, комунікативні навички та особистісний приклад батьків, норми сім'ї. Емоційний клімат у сім'ї вміщує в собі стилі виховання, рівень емоційної підтримки, сприйняття дитини батьками. Комунікативні особливості батьків вміщують у собі

відкритість щодо обговорення емоцій, рівень емоційної грамотності в родині. У контексті нашого теоретичного дослідження особистісний приклад батьків розглядаємо як моделювання емоційної поведінки дорослих у стресових ситуаціях. Вищезазначені аспекти можна поділити на конструктивні та деструктивні. Конструктивні створюють сприятливі умови для розвитку емоційного інтелекту підлітка. Натомість деструктивні заважають і провокують неадаптивну поведінку у підлітків [6, с. 6-8].

У підлітковому віці школа є одним із головних агентів соціалізації. Важливими чинниками розвитку емоційного інтелекту в означеній категорії є: взаємини з однолітками, стиль педагогічної взаємодії, наявність кваліфікованої психологічної підтримки та психологічної безпеки [4, с. 364-365]. Взаємини з однолітками дають змогу підлітку засвоїти досвід соціальних контактів, отримати певний рівень підтримки та прийняття у групі. Такі явища, як конфлікти, дружба, підтримка, впливають на розвиток емоційного інтелекту підлітків. Спілкування з рівними за віком, але різними за особистісними якостями людьми, сприяє розвитку самосвідомості підлітка [3, с. 348-349]. Стиль педагогічної взаємодії, а саме: емоційна компетентність учителів та їхня здатність формувати сприятливий мікроклімат у класі впливає на розвиток емоційного інтелекту підлітків. Окрім того, на розвиток емоційного інтелекту підлітків впливає наявність доступу до психолога, проведення тренінгів з емоційної грамотності.

На розвиток емоційного інтелекту підлітків не може не впливати соціокультурна сфера. До основних соціокультурних чинників, що впливають на цей процес, ми відносимо: вплив медіасередовища, а також суспільні норми та традиції. Вплив медіасередовища здійснюється в інформаційному просторі завдяки популяризації моделей емоційної виразності або агресії. Медіасередовище може як сприяти розвитку емпатії, так і формувати агресивні або пасивні реакції на емоційні стимули у підлітків.

Ураховуючи вищезазначене, зауважимо, що для розвитку емоційного інтелекту підлітків необхідне застосування системної й цілеспрямованої роботи, яка б була спрямована на розвиток умінь розпізнавати емоції, а також розширення і збагачення репертуару форм вияву власних емоцій і почуттів, аналіз чинників, що їх викликали.

Як бачимо, емоційний інтелект підлітків розвивається під впливом сукупності психологічних, сімейних, педагогічних і соціокультурних

чинників. Усвідомлення цих чинників дає змогу розробляти ефективні стратегії для розвитку емоційного інтелекту, що сприятиме особистісному зростанню та соціальній адаптації підлітків.

Список використаних джерел:

1. Кобринчук З. Розвиток емоційного інтелекту підлітків. *Психологічні науки "Young Scientist"*. 2018. Вип. № 4. С. 56.
2. Лящ О. Детермінанти та можливості формування емоційного інтелекту особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*.
URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13269>
3. Максьом К. Емоційний інтелект: основні концептуальні підходи та структурна модель соціально-психологічного феномену. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 348–349.
4. Могиляста С. Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 364-365.
5. Подофей С. Емоційний інтелект особистості й особливості його становлення. *Науковий вісник ХДУ. Серія Психологічні науки*. 2019. № 1. С. 260.
6. Подейко О. Життя під час війни та війна під час життя : як функціонує психіка і чим відрізняється емоційний стан людей залежно від їхнього місцеперебування. *Безпека життєдіяльності*. 2022. № 9/10. С. 6–8.

Секція «Роль крафтового бізнесу в розвитку туризму та збереженні унікальних локальних кухонь: теоретичні та практичні аспекти»

УДК: 665.3

Влашин Вероніка,
студентка II курсу спеціальності
«Готельно-ресторанна справа»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Мальована Оксана,
старший викладач кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1635-3989>

**КРАФТЯРІ УНІКАЛЬНИХ РОСЛИННИХ ОЛІЙ ЯК ЧАСТИНА
КРАФТОВОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ**

Здавна в Україні вичавлення олії було гарною традицією, яка супроводжувала багато свят, створюючи особливу атмосферу. Наприклад, усім нам відома традиція на Святвечір готувати дванадцять пісних страв, серед яких чільне місце займають вареники. Политі різноманітними оліями, вони набувають зовсім іншого смаку, який неможливо сплутати чи забути. Цей простий, але вишуканий різдвяний звичай є також символом світла і чистоти. Саме він надає стравам особливого смаку та аромату, що залишаються в пам'яті на довгі роки.

Все більше людей звертають увагу на натуральні та екологічно чисті продукти, обираючи здоровий спосіб харчування. Така тенденція зумовлена бажанням споживати продукти без шкідливих добавок та штучних компонентів. Саме це є запорукою здоров'я і водночас стимулом для розвитку крафтового виробництва.

Останнім часом рослинні олії холодного віджиму набувають дедалі більшої популярності, адже їхній склад багатий на корисні речовини. Вони містять незамінні жирні кислоти, вітаміни та антиоксиданти, що

сприяють покращенню здоров'я та відновленню вітальних властивостей організму.

Також варто зазначити, що лляна, гарбузова, конопляна та інші олії знаходять застосування не тільки в кулінарії, але й у косметології та медицині. Крафтове виробництво дозволяє зберегти природну цінність олій і тим самим дарувати здоров'я людям.

Олії холодного пресування у своєму складі зберігають усі корисні для людини речовини, адже тільки цей процес залишає всі характеристики олій в первісному вигляді, оскільки температура під час пресування не перевищує 50°C.

При високих температурах пресування, які застосовують у традиційних технологіях, олія піддається не лише ризику окиснення киснем повітря, але й зміні нативного стану [1].

Справжній холодний віджим – це коли олія виробляється лише під дією тиску. Саме за такою технологією робили олію в старовину в дерев'яних пресах – без жодної обробки та нагрівання. Та магазинам такий спосіб не підходить, адже вихід олії при його використанні – невеликий, а отже, це нерентабельно для великих обсягів [2].

Також на сьогодні існує ще один спосіб вичавлювання олії – це шнековий спосіб. Він має перевагу над гідравлічним у тому, що переробка сировини відбувається значно швидше. Крім того, такий прес можна якісніше очистити від залишків вичавленої олії, ніж дубову діжку.

Сьогодні попит на рослинні олії зростає, оскільки люди дедалі більше прагнуть дбати не про кількість, а про якість. Попит створює пропозицію, і саме тому в наш час з'являється все більше виробників крафтових олій. У своїй роботі не буду звертати уваги на мегавеликих виробників, адже через великі обсяги виробництва вони відходять від крафтових стандартів.

Середній та малий бізнес стає важливою частиною олійного виробництва, оскільки має можливість пропонувати споживачам натуральні, нерафіновані олії, що зберігають усі корисні властивості.

Зараз в Україні з'являється багато унікальних крафтових виробників олій, які змінюють уявлення про цю культуру. Вони відроджують традиційні методи, зберігаючи корисні властивості продукту та пропонуючи якісну альтернативу промисловій олії.

Одним із таких виробників є «Кухар'є» – український виробник крафтових олій. Підприємці використовують гідравлічний прес з

віджимом у дубових діжках, що за всіма параметрами та стандартами робить олію сиродавленою [3].

«Диво Олії» – це відоме крафтове виробництво, яке зародилося в Запоріжжі, але через війну переїхало до Львова. Родинна справа не лише вистояла у складні часи, а й змогла розвинутися, популяризуючи справжній холодний віджим. Олію тут виготовляють шляхом механічного пресування, без нагрівання чи хімічної обробки, що дозволяє зберегти максимум корисних речовин та природний смак.

Також компанія «Ахімса» – це українська компанія, яка займається виробництвом рослинних олій холодного віджиму. Вони пропонують різні види олій, включаючи лляну, гарбузову, соняшникову та інші. Продукція «Ахімса» відома своєю натуральністю та високою якістю, оскільки виготовляється без використання хімічних добавок та консервантів. Це дозволяє зберегти всі корисні властивості олій та їхній природний смак. Компанія прагне підтримувати традиції крафтового виробництва, забезпечуючи споживачів здоровими та смачними продуктами.

Ще одним прикладом є компанія «Craftoil» з Харкова, яка виробляє корисні рослинні олії холодного віджиму. Вони використовують дубові преси для віджиму олій, що дозволяє уникнути контакту з металом та нагрівання сировини, зберігаючи всі корисні властивості продукту [4].

Також одним з місцевих виробників, який заслуговує на окрему увагу, є «Mirabell.if». Вони виготовляють олію холодного тиснення шляхом шнекового пресування виключно під замовлення. Час виготовлення продукту не перевищує двох-трьох днів. Саме це дозволяє споживачеві отримати свіжовичавлену олію і вживати її у щоденному раціоні харчування. Їхній продукт не містить жодних добавок, олія зазнає виключно механічного очищення через дрібне сито. Вони виготовляють олії із льону, гарбуза, кунжуту, розторопші, конопель, рижію, чорного кмину, горіха, арахісу, маку, гірчиці.

Культура харчування в Україні відзначається різноманітністю та увагою до якості продуктів. З часом люди стали більше уваги приділяти своєму здоров'ю, обираючи натуральні, екологічно чисті продукти, звертаючись до здорового способу життя. Важливим аспектом є те, що споживання їжі в Україні завжди було не тільки фізичною потребою, а й нагодою переживати різноманітні події життя за столом, де їжа виступала як засіб соціалізації та підтримки родинних зв'язків. Останнім часом все більше людей обирають продукти, які не лише смачні, а й

корисні для організму, що веде до зростання попиту на крафтові продукти, зокрема олії. В Україні розвивається культура осмисленого споживання, де важливе значення має якість, а не кількість.

В умовах сучасних реалій, коли здоров'я набуває особливого значення для багатьох людей, виробництво крафтових олій в Україні активно розвивається. Незважаючи на складні обставини, українські підприємці продовжують підтримувати високі стандарти якості, застосовуючи традиційні методи виробництва, що дозволяє зберігати всі корисні властивості олій.

Список використаних джерел:

1. Шульга Є. М., Шеманська Є. І., Демидова А. О. Дослідження характеристик та окиснювальної стабільності рижієвої олії з наступним купажуванням. С.2.

2. Як сім'я із Запоріжжя виготовляє у Львові корисні олії за технологією предків. «Zaxid.Net» : вебсайт. URL: https://zaxid.net/u_magazini_takogo_ne_bulo_tomu_zrobili_sami_n1564670

3. Крафтове виробництво сиродавлених олій. «AgroPortalt» : вебсайт. URL: <https://agroportal.ua/agrocheck/made-in-ukraine/made-in-ukraine-kraftovoe-proizvodstvo-sirodavlenikh-masel>

4. Craftoil виробник корисних рослинних олій. Виробник маслопресу холодного віджиму олій. «Craftoil » : вебсайт. URL: https://craftoil.net.ua/ua/about_us

Гаркавий Іван,
студент IV курсу спеціальності
«Готельно-ресторанна справа»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Подольнян Михайло,
асистент кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0654-9382>

РОЗВИТОК БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ

Проблематика розвитку бізнесу через безбар'єрність та інновації охоплює кілька важливих аспектів, які потребують детального аналізу та обговорення. По-перше, існує нагальна необхідність створення безбар'єрного середовища, яке забезпечує рівний доступ до продуктів і послуг для всіх, включаючи осіб з обмеженими можливостями. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), близько 15% населення світу, тобто понад мільярд людей, мають якусь форму інвалідності. Тобто бізнес, який ігнорує безбар'єрність, втрачає потенційний ринок. Забезпечення фізичної доступності приміщень, таких як офіси, магазини та громадські місця, а також врахування потреб людей з різними формами інвалідності в дизайні продуктів і послуг стає критично важливим.

По-друге, важливо визначити, як новітні технології можуть бути використані для покращення доступності. Інновації, такі як штучний інтелект, адаптивні технології та програмне забезпечення, можуть значно підвищити інклюзивність бізнес-процесів. Наприклад, використання штучного інтелекту для створення персоналізованих рекомендацій або адаптації інтерфейсів до індивідуальних потреб користувачів може зробити продукти більш доступними для широкої аудиторії. Згідно з даними Deloitte, компанії, які інвестують в інклюзивність та різноманітність, мають на 1,7 рази вищу ймовірність бути інноваційними і мати високі фінансові показники.

Крім того, важливо розглянути економічні бар'єри, які можуть стримувати бізнес від впровадження інноваційних і доступних рішень. Підприємства часто стикаються з фінансовими труднощами, які ускладнюють реалізацію безбар'єрних ініціатив. Наприклад, у дослідженні McKinsey вказується, що 70% керівників компаній зазначають брак фінансових ресурсів як основну перешкоду на шляху впровадження інновацій. Тому важливо оцінити, як інвестиції в безбар'єрність можуть позитивно вплинути на загальний розвиток компанії, адже забезпечення доступності може призвести до розширення ринку і збільшення клієнтської бази [2,3].

Соціальна відповідальність бізнесу також є важливим елементом розвитку. Сучасні споживачі все більше звертають увагу на етичність компаній, і інтеграція принципів безбар'єрності та інновацій у корпоративну стратегію може підвищити імідж підприємства. Згідно з дослідженням Nielsen, 66% споживачів готові платити більше за продукцію від компаній, які беруть на себе соціальну відповідальність. Бренди, які активно підтримують інклюзивність, здатні залучити більше лояльних клієнтів і створити позитивний вплив на суспільство.

Необхідно також провести аналіз існуючих законодавчих та регуляторних перешкод, які можуть заважати бізнесам впроваджувати безбар'єрні інновації. Наприклад, у багатьох країнах відсутні чіткі законодавчі норми щодо доступності продуктів і послуг для людей з інвалідністю. Це передбачає перегляд законодавчих ініціатив, спрямованих на підтримку розвитку інклюзивного середовища, а також усунення бюрократичних перешкод, що заважають реалізації нових ідей.

Культурні стереотипи та упередження також можуть суттєво впливати на сприйняття безбар'єрності в бізнесі. Відповідно, важливо розробляти програми навчання та підвищення обізнаності для співробітників і керівників, які допоможуть змінити ставлення до інклюзії та заохотити більш відкритий підхід до впровадження інновацій. Дослідження показують, що компанії, які активно займаються питаннями різноманітності та інклюзії, мають на 19% вищі доходи, ніж ті, що цього не роблять.

Впровадження безбар'єрних рішень вимагає від підприємств готовності інвестувати в нові технології, змінювати організаційні процеси та долати економічні, регуляторні та культурні бар'єри. Однак, результати таких зусиль можуть бути надзвичайно вигідними: зростання лояльності споживачів, покращення корпоративного іміджу та

підвищення інноваційності. Дослідження свідчать про те, що компанії, які активно підтримують принципи різноманітності та інклюзії, демонструють вищі фінансові результати та стійкість на ринку [1].

Отже, розвиток бізнесу через безбар'єрність та інновації є не лише етично обґрунтованим вибором, але й стратегічно вигідним підходом, який сприяє створенню більш інклюзивного суспільства. У сучасному світі, де конкуренція постійно зростає, інтеграція безбар'єрних практик та інновацій стає критично важливою для забезпечення сталого розвитку та успіху бізнесу в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Демедюк К. В., Гордейчук С. С., Попадинець І. Р. Інклюзивні бренди: кращі практики в Україні. Співдружність наук: архітектура, економіка, право, інформаційні технології : матеріали XII Всеукраїнського студентського наукового симпозиуму (м. Івано-Франківськ, 15 листопада 2024 року). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2024. 848 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1i3yij8-nlT7b7GStdwf4kDhgaMU-dqWeg/view?usp=sharing>

2. Попадинець І. Р., Подолян М. І. Доступність як конкурентна перевага: чому інклюзія стає важливою для бізнесу. Формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємницьких структур в Україні : Мат. X Всеукраїн. наук.-практ. конф. (29 листоп. 2024 р., м. Львів) / упоряд. А. М. Штангрет. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2024. 206 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1H0m_GvPnHfllg4FTUIXOaAwfNWtZXI52/view?usp=sharing

3. Попалинець І. Р., Подолян М. І. Невидима інклюзія: нові тренди у споживанні. Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín “Věda a perspektivy” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. 2024. № 11 (42). 484 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1WlRgEhPzg7PXiVFeeG6bOm0d4rpHdzZ2/view?usp=sharing>

*Гуцалюк Діана,
студентка II курсу, Тс-23-1,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Жирак Людмила,
старша викладачка кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

КРАФТОВА ПРОДУКЦІЯ ФРАНКІВСЬКОГО ОПІЛЛЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Опілля – це етнографічний регіон, який простягається на три західні області, зокрема Львівську, Тернопільську та Івано-Франківську. Північна частина Івано-Франківщини належить до унікального і самобутнього етногеографічного регіону, який умовно називають «Франківське Опілля». Цей край має мальовничу природу, родючі ґрунти, самобутню культуру, яка відображає зв'язок людини із землею та особливі локальні традиції. Жителі Опілля завжди були майстрами в сільському господарстві. Їхній побут наповнений знаряддями праці, що демонструють вміння раціонально використовувати природні ресурси. У музеї народної архітектури та побуту Прикарпаття представлені старовинні плуги, серпи, жорна та інші предмети, які допомагали опільчанам вирощувати врожаї [2].

Одним із важливих чинників розвитку туризму на Опіллі є розвиток крафтового бізнесу, який не лише сприяє економічному зростанню регіону, а й формує його унікальний туристичний образ. На території «Франківського Опілля», зокрема в його серці – м. Бурштин, розроблено проєкт сталого зеленого туризму «Легенди Опілля», який сприяє популяризації цього етнорегіону [1].

На лівому скелястому березі р. Дністер засноване в давні часи село Новий Мартинів, де є унікальна кузня та майстерня художнього розпису. Ковальство – це одне з найдавніших ремесел в Україні, а вироби з металу відрізняються міцністю, практичністю, створюють неповторний стиль і

красу. Відвідувачам пропонують майстер-класи з виготовлення виробів власними руками, які залишаються на теплу згадку про опільський край [6].

Живопис на склі в Галичі поширився в ХІХ ст., особливість якого вражає яскравим колоритом, багатою декоративністю, площинністю зображення.

Дивовижний талант майстрині з народу на повну силу виявляється у відчутті кольорів та вмінні скупю палітрою надати образів мажорного звучання.

Майстер-клас з розпису писанки та вишивки бісером – справжнє занурення в народне мистецтво. Опільська писанка з Івано-Франківщини вирізняється серед інших тим, що не має традиційного поділу на окремі частини. Її візерунки, виконані в жовтогарячих, червоних, зелених та синіх відтінках, плавно переплітаються по всій поверхні яйця. Ще однією особливістю є темний фон, який надає їй унікального вигляду [3].

Територія Івано-Франківського Опілля також славиться та смакує крафтовими гастрономічними виробами, зокрема свіжою рибкою, спійманою у ставках бурштинського моря (урочище «Куприці»).

Крафтова м'ясна майстерня «Опільські легуміни» спеціалізується на виготовленні м'ясної продукції (сиров'ялені вироби, копченості, страви, запечені в печі на дровах). Власник майстерні, корінний мешканець м. Бурштин, зберігає та розвиває родинні традиції приготування натуральних страв, які сягають корінням у ХVІІ ст. Також у майстерні випікають крафтовий домашній хліб, подають автентичні опільські страви (мацик, сиров'ялена гусяча грудка в духмяних травах, сиров'ялений балик, ковбаси «Дрогобицька», «Опільська», «Мацикова», «Негрони», паштет з печінки кролика, гусячої печінки та м'яса індокачки, духмяна буженина, запашне копчене сало та підчеревина, мисливські ковбаски, печеня зі свинини у скляній банці, фірмовий бограч тощо) [1].

Фермерське господарство «Козина лісова ферма» знаходиться в лісі с. Тенетники. Тут можна не тільки пройтися Опільськими стежками, але й ближче познайомитися з такими породами кіз: зааненська, англонубійська, ламанчта, а також з вівцями породи німецький меринос і романівська. Пропонується не тільки продегустувати молочні продукти, але й придбати додому козині сири: рикота, качотта, бельпер кнолле, шевр, булети, крем-маса, кульки в олії. Для відвідувачів також є майстер-класи з виготовлення сирів, збирання диких трав для чаїв та обідів,

приготування їжі на вогнищі, доїння кіз та майстер-клас прядіння з вовни – «клубочка щастя».

«Опільські олії» – власне виробництво олій холодного тиснення. Роксолана Росоловська разом із батьками переїхала з Києва у село Чесники, де створила сімейне виробництво олій холодного тиснення. Власники відновили стару хату і відкрили мінібізнес крафтової олії. Ляна, гірчична, рижієва, кунжутна, гарбузова, конопляна, з розторопші, з волоського горіха – всі олії є 100% натуральними та допомагають підняти імунітет. Також тут можна скуштувати крафтовий домашній хліб, пампухи та опільське морозиво. А з напоїв – локальний джин, ром та віскі [5].

Чесниківська сироварня пропонує сир, виготовлений з коров'ячого молока від корів, які випасаються на мальовничих прикарпатських пасовищах [7].

Крафтову опільську продукцію популяризують як місцеві заклади харчування, так і зростає зацікавлення з боку рестораторів з інших міст. Так, зокрема, антикварня «Шпіндель» ввела опільські страви у своє меню. Туристичні компанії «Надія», «Кей» організовують екскурсійні тури на Опілля, зокрема з відвідуванням локацій крафтової продукції. Це вкрай важливо для популяризації туристичної привабливості регіону.

Розвиток крафтового бізнесу на Опіллі має значний вплив на туристичну сферу. Він сприяє збереженню культурних традицій, створенню нових можливостей для місцевих підприємців та формуванню позитивного іміджу регіону. Завдяки поєднанню автентичності, якості та унікальності крафтові підприємства стають важливими елементами туристичної привабливості Опілля.

Список використаних джерел:

1. Легенди Опілля. Зелений маршрут.
URL: <https://opilegends.burshtyn-rada.gov.ua/> (дата звернення: 02.04.2025).

2. Музей народної архітектури і побуту. URL: <https://krylos.com.ua/muzej-narodnoyi-arhitektury-ta-pobutu-prykarpattya/> (дата звернення: 03.04.2025).

3. Нам є чим пишатися, нам є що любити. Як на Івано-Франківщині відновлюють традиції опільського писанкарства. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/725552-nam-e-cim-pisatisa-nam-e->

so-lubiti-ak-na-ivano-frankivsini-vidnovluut-tradicii-opilskogo-pisankarstva/ (дата звернення: 03.04.2025).

4. На Івано-Франківщині розпочинається проєкт «Опілля: скарби нації». URL: <https://iftourism.com/news/article/rozpochinayemo-proyekt-opillya-skarbi-naciji> (дата звернення: 03.04.2025).

5. «Опільські олії»: історія сімейного бізнесу та успіху. URL: <https://veteranfund.com.ua/2023/09/19/opilski-oliji/> (дата звернення: 02.04.2025).

6. Опілля – скарби нації. Сторінка фейсбук. URL: <https://www.facebook.com/frankiskeopillia/> (дата звернення: 03.04.2025).

7. Чесниківський сир. URL: <https://chesnykivskyysyr.com.ua/> (дата звернення: 02.04.2025).

УДК: 332.1:338.48

Крис Христина-Василина,

*студентка III курсу спеціальності «Туризм і рекреація»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,*

Науковий керівник:

Жупник Василь Васильович.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри туризму і готельно-ресторанної справи,*

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1417-3394>

КРАФТОВИЙ БІЗНЕС, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ВОРОХТЯНСЬКОЇ ГРОМАДИ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ТУРИСТІВ

Крафтовий бізнес, що базується на виробництві унікальних, високоякісних продуктів та виробів ручної роботи, є потужним інструментом для економічного та культурного розвитку Ворохтянської громади. Використовуючи багаті традиції та природні ресурси Карпатського регіону, місцеві підприємці можуть створювати продукцію, яка відображає автентичність та самобутність краю. Розвиток крафтового бізнесу сприяє створенню нових робочих місць, підтримці місцевих виробників та зростанню доходів громади. Виробництво крафтових продуктів, таких як сири, м'ясні делікатеси, мед, трав'яні чаї,

а також ремісничі вироби, стимулює розвиток малого та середнього підприємництва, що є основою місцевої економіки. Згідно з інформацією, крафтовий бізнес в Україні має значний потенціал для підприємців, оскільки споживачі все більше цінують унікальність та якість ручної роботи.

Крафтове виробництво сприяє відродженню та збереженню традиційних ремесел та технологій, які передаються з покоління в покоління. Це не лише зберігає культурну ідентичність Ворохтянщини, але й підвищує цінність місцевих продуктів на ринку, оскільки споживачі все більше цінують автентичність та якість. Крафтовий бізнес може стати важливим елементом туристичної привабливості регіону. Організація гастрономічних турів, майстер-класів з виготовлення традиційних виробів, відвідування крафтових виробництв дозволяє туристам глибше зануритися в культуру та традиції Ворохтянщини. Такий досвід сприяє розвитку гастрономічного та культурного туризму, що, в свою чергу, збільшує туристичний потік та доходи громади. Варто зазначити, що Ворохтянська громада активно працює над розвитком туристичної інфраструктури та залученням відвідувачів, що створює сприятливі умови для розвитку крафтового бізнесу.

У Ворохті та прилеглих регіонах Карпат розвивається крафтовий бізнес, що пропонує унікальні продукти та послуги для місцевих жителів і туристів, зокрема:

- крафтове пивоваріння – в регіоні зростає інтерес до місцевих сортів пива, створених за авторськими рецептами. Місцеві пивовари експериментують з гуцульськими травами, хмелем і навіть медом;
- м'ясні делікатеси – у Карпатах особливо популярні в'ялене м'ясо, джерки, ковбаси з натуральними спеціями, приготовані за традиційними рецептами без хімії та консервантів;
- сироваріння – крафтові сироварні виготовляють десятки видів сирів: від класичних сулугуні й бринзи до авторських варіацій качотти, манчего чи навіть пліснявих сирів;
- хендмейд вироби та косметика – натуральне мило, бальзами, креми на основі карпатських трав і воску. Часто це сімейний бізнес, що поєднує традиції та екологічний підхід;
- кав'ярні та арт-простори – місця, де можна скуштувати локальну каву, придбати книжки, вироби ручної роботи та посидіти з друзями в атмосфері творчості та затишку;

- ресторани з авторською кухнею – місцева гастрономія поєднує гуцульські традиції та сучасні кулінарні тренди. В меню часто є локальні страви в сучасній подачі: банош з грибним соусом, форель у медово-горіховій глазурі, вареники з незвичними начинками;

- крафтове морозиво та десерти – виробляються невеликими партіями з натуральних інгредієнтів, з додаванням ягід, трав, фермерського молока.

Ці крафтові ініціативи не лише підтримують локальну економіку, а й створюють унікальну культурну атмосферу Карпат.

Отже, крафтовий бізнес має потенціал стати ключовим чинником сталого розвитку Ворохтянської громади, сприяючи економічному зростанню, збереженню культурної спадщини та залученню туристів.

Список використаних джерел:

1. Калініченко Л. Л. Крафтова діяльність в Україні: економічні особливості та перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 112–116.

2. Колодяжна В. О. Теоретико-методичні основи крафтового виробництва аграрної продукції. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2022. С. 162–166.

3. Феєр А. Є. Особливості розвитку крафтового виробництва у гірських регіонах України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. С. 102–108.

*Луцик Ірина,
студентка IV курсу спеціальності
«Туризм і рекреація»,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Терлецька Христина,
в. о. завідувач кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ТРАДИЦІЙНІ СТРАВИ ОПІЛЛЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ

Опілля – це не лише мальовничі краєвиди та багата історія, але й унікальна гастрономічна спадщина. Традиційні страви цього регіону є невід'ємною частиною його культурної ідентичності та мають значний потенціал для розвитку гастрономічного туризму. Автентичні рецепти, що передаються з покоління в покоління, та використання локальних продуктів роблять опільську кухню особливо привабливою для туристів, які прагнуть познайомитися з місцевими традиціями [1, с. 210].

Опільська кухня – це унікальне поєднання простих сільських рецептів та вишуканих страв, що походять з аристократичних маєтків. Вона відображає гастрономічну спадщину регіону, де селянська простота гармонійно переплітається з кулінарними традиціями шляхти.

У традиційній опільській кухні харчування селян базувалося на простих, але поживних стравах, приготованих із доступних сезонних інгредієнтів. Основу раціону складали різноманітні каші (гречана, пшенична, ячна), які варили на воді або молоці та доповнювали овочами чи грибами, а також бобові страви, вареники з різними начинками, деруни та млинці. Важливе місце займали киселі, компоти з ягід і фруктів у теплу пору року та узвари із сухофруктів узимку. У щоденному раціоні також були молочні продукти, а з напоїв вживали пиво, квас і морс.

Кулінарні традиції шляхти Опілля вирізнялися вишуканістю та багатством смаків, що було зумовлено доступом до якісних продуктів, складних технологій приготування та впливом європейської кухні. Їхні

страви включали запіканки, рулети, паштети, різноманітні соуси, які створювалися за допомогою маринування, тушкування та фарширування. Шляхта мала можливість використовувати різні види м'яса, рибу, екзотичні спеції та вишукані вина. На їхньому столі були рибні та м'ясні юшки, запечені м'ясні страви, вареники з різноманітними начинками, горіхові торти, а також фруктові наливки та алкогольні напої, зокрема вина й лікери.

Одним із відомих шляхетних родів Опілля була сім'я гетьмана Івана Виговського, яка володіла селом Руда на Жидачівщині. Виговський, пов'язаний із козацькою традицією, не відмовлявся від народної кухні, однак завдяки дипломатичним зв'язкам був знайомий і з європейськими кулінарними вподобаннями. У XVII столітті на території Опілля активно розвивалася торгівля спеціями та приправами, які купці привозили з Франції та Балкан. Зокрема, у цей період в Україну було завезено чорнослив, який згодом почали додавати до м'ясних та овочевих страв.

Особливою стравою того часу був борщ, що суттєво відрізнявся від сучасного варіанта. Він складався з буряка, капусти, моркви та цибулі, без картоплі та помідорів, які ще не були поширені в Європі. Для надання кислинки борщ закислювали буряковим квасом, вишнями, кислими яблуками, порічками, журавлиною, молочною сироваткою, щавлем, кропивою, смородиновим листям або калиною. Окремою технологією було використання яблучного оцту, що надавав страві яскравого кольору.

До складу гетьманського борщу входив бульйон із домашньої чи дикої птиці, копчених реберець або грибний відвар. Обов'язковими інгредієнтами були капуста, квасоля, морква, а також буряк, який частково варили, а частково тушкували з додаванням яблучного оцту. Додатково використовували квашений буряк і буряковий квас, а для густоти – засмажку з цибулі та ячмінного борошна. Приправами слугували сіль, фенхель, чебрець, кріп, петрушка та інші трави. Особливо цінувався борщ, у який замість копченого м'яса додавали чорнослив, що надавав страві унікального аромату та солодкуватого післясмаку [3].

Опільська кухня є невід'ємною частиною культурної спадщини регіону та має значний гастрономічний потенціал у розвитку туризму. Однією з найвідоміших страв є засипана капуста, яка увійшла до нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Борщ, що вирізняється особливою насиченістю смаку, часто готується з додаванням квасу, що надає йому характерної кислинки.

Серед традиційних борошняних виробів популярністю користуються вареники, які готують із різними начинками, зокрема з сиром, картоплею, капустою та фруктами. Галушки, що можуть мати різну форму, подають із різноманітними соусами. Важливе місце в регіональному харчуванні займають деруни, кулеша та рибні страви.

М'ясні страви в Опіллі представлені печенею, ковбасами, рулькою та іншими різновидами м'ясних виробів. Гриби, які є традиційним елементом місцевої кухні, готують у різних варіаціях – їх смажать, варять, тушкують і додають до багатьох страв.

Кондитерська традиція регіону також надзвичайно розвинена: серед найпоширеніших виробів можна виділити пампушки, пляцки та колачі. Важливою особливістю є способи приготування страв – традиційно їжу готували в печах, на відкритому вогні або в керамічних горщиках, що надавало їй особливого смаку та аромату.

Опільська кухня завдяки своїй автентичності та розмаїттю є важливим елементом нематеріальної культурної спадщини та може слугувати ефективним інструментом популяризації регіону серед туристів.

Список використаних джерел:

1. Глушко М. С. Українська народна кулінарія: історико-етнографічне дослідження. Київ: Арттек, 2005. 398 с.
2. Традиційна кухня Опілля: збірник рецептів / упоряд. О. П. Ковальчук. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. 120 с.
3. Кухня давнього Опілля: засипана капуста і борщ Івана Виговського URL:
https://zaxid.net/kuhnya_opillya_traditsiyni_produkty_ta_stravi_galitskogo_regiону_n16
4. Гастрономічна спадщина Опілля. URL : <https://stryi-tur.info/archives/22581>

*Михайлевич Ірина,
студентка I курсу спеціальності «Туризм»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Депутат Микола,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0598-6698>*

РОЛЬ ГАСТРОНОМІЧНИХ ФЕСТИВАЛІВ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КРАФТОВОГО БІЗНЕСУ

Туристичну галузь закономірно вважають однією з найбільш швидкозростаючих галузей світової економіки XXI ст. В останні п'ять років туризм зростає швидше, ніж світова торгівля в цілому. Для багатьох країн індустрія туризму є найважливішою статтею доходу і, як наслідок, одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки. Сучасний розвиток світового туристичного ринку і його глобалізація свідчать про те, що туризм є невід'ємним атрибутом життя будь-якого цивілізованого суспільства. Нині одним із видів туризму, що розвивається найбільш динамічно, можна назвати гастрономічний туризм [1].

Під час подорожей туристи не лише відвідують різні підприємства, але й відомі кафе, бари та ресторани з метою вивчення гастрономічних традицій нового місця [2]. Події або фестивальні тури, в свою чергу, спрямовані на участь у конкретних заходах, пов'язаних з приготуванням або споживанням їжі, зокрема гастрономічними фестивалями, де учасники мають можливість ознайомитися з характеристиками місцевої кухні шляхом її вивчення та спроб. Згідно з останніми дослідженнями, туристичні потоки інтенсивно зростають у тих регіонах, де на основі самобутніх традицій формуються такі спеціалізовані туристичні продукти, як фестивалі та народні свята. Саме гастрономічні фестивалі й свята можуть стати чинником підтримки інтересу до гастрономічного туризму, а також додатковим напрямом бізнесу для домашніх господарств, невеликих виробників продуктів харчування, закладів ресторанного господарства. Це, у свою чергу, сприятиме розвитку національної економіки.

Національна кухня є одним із важливих факторів залучення іноземних туристів до країни. Це пояснюється тим, що саме в кулінарному мистецтві зберігаються національні особливості та традиції народу, які завжди викликають інтерес у гостей з інших країн [3]. Гастрономічні фестивалі стали важливим елементом туристичної індустрії та ефективним інструментом для розвитку крафтового бізнесу. Вони не лише залучають відвідувачів і популяризують місцеві продукти, а й допомагають малим виробникам знаходити нових клієнтів і партнерів. Сьогодні крафтовий бізнес набуває особливої цінності, адже люди все більше цінують натуральність, унікальність і автентичність продукції. Однією з головних переваг гастрономічних фестивалів є можливість для малих виробників представити свою продукцію великій аудиторії. Такі заходи дають можливість відвідувачам дегустувати крафтові вироби, спілкуватися безпосередньо з виробниками та дізнаватися більше про процес створення продукції. Крім того, фестивалі часто стають платформою для презентації новинок. Наприклад, малі крафтові пивоварні, сироварні або кондитерські можуть використати фестиваль для тестування нових смаків і отримання зворотного зв'язку від потенційних покупців.

Гастрономічні фестивалі часто орієнтовані на популяризацію локальних продуктів і традиційних рецептів. Це особливо важливо для збереження культурної спадщини регіонів.

Україна здатна запропонувати конкурентоспроможні гастрономічні тури, що включатимуть у себе як знайомство з традиційними стравами, так і напоями [1]. В Україні, наприклад, існують фестивалі сиру та вина, медові ярмарки та інші подібні заходи, що сприяють збереженню й розвитку національної гастрономічної культури.

Розвиток крафтового бізнесу позитивно позначається на економіці місцевих громад. Зокрема, він сприяє:

- Збільшенню потоку туристів, що веде до зростання доходів не тільки для самих виробників, а й для інших підприємств (готелів, ресторанів, транспортних компаній).
- Збереженню культурної спадщини.
- Формуванню регіонального бренду; крафтовий бізнес допомагає формувати асоціації для інших регіонів.
- Створенню нових робочих місць, адже для обслуговування туристів та підтримки виробництва потрібні додаткові працівники.

- Підтримці місцевих фермерів і постачальників, оскільки багато крафтових виробників використовують локальні інгредієнти для створення своєї продукції.

Отже, гастрономічні фестивалі є не лише святом смаку, а й потужним інструментом підтримки малого бізнесу, розвитку регіонів і популяризації крафтової продукції.

Список використаних джерел:

1. Корнілова Н. В., Корнілова В. В. Гастрономічні фестивалі в Україні як фактор розвитку гастрономічного туризму. *Агросвіт*. 2018. № 20. С. 21-26.
2. Воробець В. М. Сучасний стан і перспективи розвитку гастрономічного туризму в Україні. Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2024.
3. Громова А., Дулька О. Значення гастротуризму як складової HoReCa у післявоєнному відновленні України. *Development Service Industry Management*. 2024. № 4. С. 66–70.

УДК: 338.486

Портечин Богдан,
студент II курсу спеціальності
«Готельно-ресторанна справа»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Подолян Михайло,
асистент кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0654-9382>

ЕКОІННОВАЦІЇ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Готельно-ресторанний бізнес є однією з ключових галузей сфери послуг, яка активно розвивається та забезпечує значний внесок у світову економіку. Водночас ця індустрія має значний вплив на навколишнє

середовище через високий рівень споживання природних ресурсів, утворення відходів та викидів шкідливих речовин. Сучасні глобальні екологічні виклики, такі як зміна клімату, забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів та зростання рівня відходів, вимагають від підприємств готельно-ресторанного бізнесу запровадження новітніх рішень, спрямованих на зменшення негативного впливу їхньої діяльності. У цьому контексті екоінновації відіграють ключову роль у формуванні стійких моделей розвитку, забезпеченні ефективного використання ресурсів та підвищенні конкурентоспроможності підприємств.

Однак, попри очевидні переваги екоінновацій, їх широке впровадження у сфері готельно-ресторанного бізнесу стикається з низкою проблем. По-перше, високі витрати на реалізацію екологічних технологій стають серйозним бар'єром для малого та середнього бізнесу, оскільки потребують значних фінансових інвестицій. По-друге, низька обізнаність підприємців та споживачів про переваги екоінновацій обмежує їх поширення та впровадження на практиці. Багато власників готелів та ресторанів не усвідомлюють економічних вигод від сталого розвитку, таких як зниження витрат на електроенергію, воду та утилізацію відходів. По-третє, відсутність ефективного державного стимулювання у вигляді податкових пільг, грантових програм або субсидій уповільнює процес екологізації галузі. У багатьох країнах, зокрема в Україні, ще недостатньо розвинена нормативно-правова база, що регулює запровадження екоінновацій у сфері гостинності. Також важливим фактором є психологічний опір традиційним бізнес-моделям, адже не всі компанії готові змінювати свої процеси, адаптувати нові технології або переглядати постачальницькі ланцюги на користь більш екологічних варіантів [1].

Окремою проблемою залишається питання утилізації відходів і раціонального використання ресурсів. Готельно-ресторанний бізнес є одним із найбільших виробників харчових відходів, одноразового пластикового посуду та пакувальних матеріалів. Низький рівень переробки та утилізації цих відходів посилює екологічні загрози, зокрема забруднення водних ресурсів і земельних ділянок. Згідно з даними, готелі щорічно виробляють близько 289 700 тонн відходів, з яких 79 000 тонн становлять харчові відходи. Крім того, середній готельний номер споживає від 60 000 до 120 000 літрів води на рік, що підкреслює значне використання природних ресурсів.

Впровадження екоінновацій у готельно-ресторанному бізнесі є необхідним кроком для зменшення негативного впливу на довкілля та підвищення ефективності підприємств. Готелі та ресторани споживають значні обсяги енергії, води та природних ресурсів, що призводить до підвищення викидів CO₂, утворення відходів і негативного впливу на екосистеми. Сучасні екологічні виклики, такі як зміна клімату, виснаження ресурсів та забруднення навколишнього середовища, потребують радикальних змін у веденні бізнесу, і саме екоінновації дозволяють досягти сталого розвитку, оптимізувати витрати та покращити конкурентоспроможність закладів.

Одним із ключових напрямів екоінновацій є енергоефективність, що передбачає впровадження відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі, вітрові генератори або геотермальні системи. Це допомагає скоротити витрати на електроенергію та зменшити викиди парникових газів. Наприклад, дослідження показують, що використання LED-освітлення може знизити споживання електроенергії на 80%, а системи рекуперації тепла дозволяють повторно використовувати тепло, що виділяється холодильним обладнанням або кондиціонерами.

Другий важливий аспект – оптимізація водокористування. Готелі та ресторани використовують великі обсяги води для приготування їжі, прибирання, обслуговування гостей і технічних потреб. Встановлення систем збору та очищення дощової води, використання економічних зливних бачків та сенсорних кранів дозволяє скоротити споживання води на 30-50%. Наприклад, у Європі багато готелів впровадили системи повторного використання води в пральнях, що суттєво зменшує її витрати.

Окремим викликом для галузі є проблема харчових відходів. За даними ООН, близько третини всієї виробленої їжі у світі викидається, і значна частина цих відходів припадає на ресторани та готелі. Для вирішення цієї проблеми підприємства впроваджують стратегії мінімізації відходів, зокрема використання технологій прогнозування попиту, співпрацю з благодійними організаціями для передачі їжі та встановлення систем компостування. Наприклад, деякі готелі запровадили цифрові рішення, що аналізують залишки їжі та допомагають кухарям скоригувати меню, зменшуючи перевиробництво.

Ще одним важливим напрямом є екологічне пакування. Відмова від одноразового пластику, використання біорозкладних упаковок та багаторазового посуду значно зменшує екологічне навантаження. Деякі

готелі та ресторани вже переходять на посуд із кукурудзяного крохмалю, бамбука або переробленого паперу, а також запроваджують систему депозитного повернення упаковки для напоїв.

Крім того, значну увагу приділяють екоорієнтованому дизайну приміщень. Будівництво готелів за стандартами «зеленого будівництва» (LEED, BREEAM) дозволяє скоротити споживання ресурсів, покращити якість повітря та зменшити викиди вуглецю. Використання натуральних матеріалів у меблях і декорі, впровадження зелених стін і дахів не лише покращує естетику закладу, а й сприяє екологічній стійкості.

Екоінновації мають не лише екологічні, а й економічні переваги. Скорочення витрат на енергію, воду та утилізацію відходів дозволяє підприємствам зменшити операційні витрати. Наприклад, дослідження показують, що готелі, які інвестують в енергоефективність, можуть заощаджувати до 20% витрат на комунальні послуги. Крім того, відповідність екологічним стандартам допомагає отримати податкові пільги, гранти та доступ до «зелених» інвестицій.

Важливим фактором є підвищення лояльності клієнтів. За даними Booking.com (2023), понад 80% мандрівників віддають перевагу екологічно відповідальним готелям. Бренди, що активно комунікують про свої екологічні ініціативи, формують позитивний імідж і залучають нових гостей. Наприклад, мережа готелів Marriott активно впроваджує екологічні програми, що включають скорочення використання пластику та покращення енергоефективності, що допомагає їм зміцнити позиції на ринку.

Таким чином, впровадження екоінновацій у готельно-ресторанному бізнесі є важливим кроком до сталого розвитку. Раціональне використання ресурсів, зменшення харчових відходів, застосування відновлюваних джерел енергії та екологічне пакування сприяють не лише захисту довкілля, а й підвищенню ефективності бізнесу. Ті підприємства, які першими адаптують екоінноваційні стратегії, отримують значну конкурентну перевагу, зможуть зменшити витрати та залучити екосвідомих споживачів, забезпечуючи довгострокову стабільність та прибутковість.

Отже, розробка ефективних стратегій сталого розвитку, адаптація міжнародного досвіду, державне стимулювання екологічно чистих технологій, підвищення екологічної свідомості підприємців та споживачів допоможуть зменшити екологічне навантаження галузі, що не лише сприятиме збереженню природних ресурсів, а й дозволить

підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність на ринку, залучити нових клієнтів та забезпечити довгострокову економічну ефективність.

Список використаних джерел:

1. Каролоп О., Загнибіда Р., Верес К., Лояк Л. Сталий розвиток у готельно-ресторанному та туристичному бізнесі: стратегічні підходи до зменшення екологічного сліду. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2025. № 1 (15). С. 92-97. URL: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(15\).2025.15](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(15).2025.15)

УДК 334.724:338.483

Семчук Марія,
студентка III курсу спеціальності 242 Туризм та рекреація,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Світлана Гавдей,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
доктор філософії,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0002-5639-5625

КРАФТОВИЙ БІЗНЕС ЯК РУШІЙНА СИЛА ЛОКАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ

Крафтовий бізнес є важливим елементом сучасної економіки, зокрема в контексті розвитку локальних територій та збереження культурної спадщини. Малий бізнес у сфері крафтового виробництва сприяє формуванню унікальних продуктів і послуг, які стають візитівками цілих регіонів. Туристи дедалі частіше шукають автентичні враження, що підвищує значення крафтової продукції у сфері туризму [3].

Крафтові продукти (гастрономічні вироби, ремісничі товари, локальні напої) є важливою складовою ідентичності регіону. Вони сприяють

збереженню традиційного виробництва, розвитку малих підприємств та формуванню конкурентоспроможного ринку [2].

Крім того, згаданий бізнес відіграє ключову роль у соціально-економічному розвитку Західного регіону, оскільки забезпечує створення робочих місць: крафтові підприємства залучають до роботи місцевих мешканців, що сприяє зменшенню рівня безробіття та збереженню місцевих традицій.

Мета дослідження – визначити роль крафтового бізнесу у соціально-економічному розвитку регіонів та його значення для підвищення туристичної привабливості; дослідити основні принципи функціонування крафтового бізнесу; проаналізувати його вплив на економічний розвиток місцевих громад; оцінити перспективи розвитку крафтового бізнесу у сфері туризму.

Крафтовий бізнес – це діяльність, що базується на виробництві унікальних продуктів, виготовлених вручну або з використанням традиційних технологій. Це, передусім, підтримка малого бізнесу (розвиток малих підприємств сприяє економічній стабільності та підвищує добробут населення); розвиток локальних брендів (успішні крафтові підприємства підвищують впізнаваність регіонів, що позитивно впливає на їх інвестиційну привабливість); збереження культурної спадщини (багато крафтових підприємств використовують традиційні рецепти, методи виробництва та місцеву сировину, що допомагає популяризувати історичні цінності). Крім того, крафтовий бізнес зміцнює соціальну взаємодію в громадах, адже місцеві виробники часто співпрацюють між собою, створюючи спільні проекти [1].

Крафтове виробництво західного регіону тісно пов'язане з туристичною сферою. Туристи все частіше відвідують Західний регіон, щоб скуштувати локальні продукти, ознайомитися з традиційними ремеслами та долучитися до автентичних майстер-класів.

Основні напрями розвитку крафтового туризму:

- гастрономічний туризм – дегустаційні тури на виноробнях, сироварнях, пивоварнях та кондитерських мануфактурах;
- ремісничий туризм – майстер-класи з виготовлення кераміки, текстилю, виробів з дерева;
- екологічний туризм – фермерські господарства, які пропонують туристам досвід збору врожаю та ознайомлення з традиційними аграрними технологіями.

Успішні ідеї розвитку крафтового бізнесу в туристичній сфері можна знайти як в Україні, так і за кордоном. Наприклад, у Львові активно розвиваються локальні кав'ярні, шоколадні майстерні та приватні пивоварні, які стали відомими туристичними локаціями. Незважаючи на численні переваги, крафтовий бізнес стикається з певними викликами:

1) фінансування – малі виробники часто мають обмежені можливості для залучення інвестицій;

2) маркетинг та конкуренція – популяризація крафтового бренду потребує ефективних рекламних стратегій;

3) логістика та збут – для багатьох крафтових підприємств проблемою є пошук стабільних каналів збуту продукції.

Перспективи розвитку крафтового бізнесу залежать від рівня державної підтримки та активності підприємців. Важливими кроками є:

- створення спеціальних програм фінансування;
- підтримка туристичних маршрутів, пов'язаних із крафтовими підприємствами;
- розвиток онлайн-торгівлі та експортного потенціалу.

Крафтовий бізнес є потужним інструментом локального розвитку та підвищення туристичної привабливості регіонів. Він сприяє економічному зростанню, створенню робочих місць та популяризації культурної спадщини.

Для подальшого розвитку крафтового бізнесу необхідно:

- 1) стимулювати його інтеграцію в туристичну сферу;
- 2) підтримувати локальні бренди на державному рівні;
- 3) сприяти інноваціям та цифровізації малого бізнесу.

Таким чином, крафтовий бізнес не лише збагачує локальну економіку, а й створює нові можливості для туристичної сфери, що робить його важливим чинником. У ході дослідження було виявлено, що крафтові продукти Західного регіону мають значний потенціал для розвитку туризму та готельно-ресторанного бізнесу. Кожна область володіє потужним потенціалом, що створює передумови для інтеграції крафтового продукту в туристичний та готельно-ресторанний бізнес і може стати потужним інструментом для зростання туристичної привабливості і конкурентоспроможності регіону, забезпечуючи унікальний досвід для туристів та сприяючи збереженню і популяризації місцевих культурних традицій. Для цього необхідна підтримка крафтового виробництва з боку держави, тісна співпраця з представниками туристичного та готельно-ресторанного бізнесу,

активний маркетинг та логістика крафтової продукції в контексті туризму та закладів HORECA, зміна свідомості та розуміння важливості крафтової продукції на ринку як чинника сталого розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Головка О., Чорній М. Аналіз сутності сучасного крафтового виробництва Закарпаття. Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності: зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (6 жовтня 2022 р., м. Львів). Львів: ЛДУФК імені Івана Боберського, 2022. С. 9–14.
2. Гурова Д. Д., Зайцева В. М., Яценко Д. Я. Крафтовий пивний туризм. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія: Географічні науки*. 2018. № 9. С. 227–232.
3. Жирак Л. М., Мальована О. Г. Крафтові продукти Карпатського регіону та їхній вплив на розвиток туризму та готельно-ресторанного бізнесу. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 79. С. 253–258. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2024/79_2024/45.pdf (дата звернення: 05.04.2025).

УДК 338.48:641.5(100)

Сумарук Марія,
студентка II курсу спеціальності
«Готельно-ресторанна справа»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник
Куцик Лілія Василівна,
старший викладач циклової комісії
з готельно-ресторанної справи та туризму,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЛОКАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД У ТУРИЗМІ

Сучасне суспільство дедалі більше усвідомлює важливість використання локальних продуктів у повсякденному житті. Вони стали одним із ключових елементів сучасного способу життя, впливаючи на екологію, економіку та культурну ідентичність регіонів. Відмова від

масових імпортованих товарів, вибір місцевих сезонних продуктів та підтримка регіональних виробників стали частиною щоденної рутини багатьох людей по всьому світу.

Сучасний споживач усе більше звертає увагу на походження продуктів, віддаючи перевагу тим, що мають мінімальну обробку, не містять штучних добавок і вироблені з урахуванням екологічних стандартів. Такий підхід не лише сприяє добробуту людини, а й формує нові напрями у сфері туризму.

Відвідування регіонів із багатими гастрономічними традиціями та унікальними місцевими продуктами стало справжнім відкриттям для мандрівників. Кулінарні тури, майстер-класи з приготування традиційних страв, екскурсії на фермерські господарства, а також візити на місцеві ринки – усе це активно розвивається в рамках туризму, орієнтованого на автентичний досвід і сталий розвиток. Попит на локальні продукти стимулює розвиток інфраструктури: відкриваються екоготелі, ресторани з регіональною кухнею та проводяться спеціалізовані гастрономічні тури. Це відкриває нові можливості для місцевих виробників і сприяє зміцненню економіки регіонів. Такий підхід допомагає не лише зберегти культурну спадщину, а й мінімізувати негативний вплив на довкілля.

Популярність гастрономічного туризму виникає через те, що туристи активно шукають маршрути, де можна скуштувати автентичні місцеві страви. Наприклад, у Тоскані чи Провансі великим попитом користуються фермерські тури та дегустації регіональних делікатесів.

Організуються подорожі, що акцентують увагу на сезонних продуктах та ремісничому виробництві. У різних країнах проходять фестивалі, присвячені локальній гастрономії, як-от «Смак Карпат» чи «Дні сиру в Альпах».

Туристи обирають готелі, які підтримують місцеве виробництво, закупаючи продукти у фермерів і пропонуючи гостям справжній смак регіону. Наприклад, у Швейцарії екоготелі часто використовують виключно локальні інгредієнти.

Вибір місцевих продуктів стимулює розвиток сільських господарств, зберігає традиції та забезпечує сталість розвитку. У Франції чи Іспанії локальна кулінарія є важливою частиною туризму й економіки.

Переваги локальних продуктів для туристів:

1. Покращення добробуту. Свіжі, натуральні продукти сприяють гарному самопочуттю під час подорожей. Туристи більше довіряють їжі,

яка приготована з місцевих інгредієнтів, особливо в гастрономічно відомих регіонах.

2. Культурне збагачення. Страви з локальних продуктів – це частина національної ідентичності. Скуштувати борщ на українському хуторі або сир прямо на альпійській фермі – це не просто їжа, це досвід.

3. Екологічна відповідальність. Використання локальних продуктів зменшує логістичний слід і підтримує екологічні ініціативи. Туристи, які обирають такі продукти, сприяють збереженню природи.

Використання локальних продуктів як глобальний тренд має величезний вплив на розвиток туризму. Це не лише підвищує якість відпочинку, але й стимулює сталий розвиток, підтримує місцеві громади та зберігає культурну спадщину. Все більше туристів обирають шлях відповідального споживання, відкриваючи нові горизонти через смак і традиції регіонів.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк Н. І. Гастрономічний туризм як складова сталого розвитку регіонів. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 176 с.

2. Коваленко Л. В. Локальні продукти в системі туристичної привабливості територій. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм*. 2021. № 4(2). С. 95–103.

3. Hall C. M., & Gössling S. Food Tourism and Regional Development: Networks, Products and Trajectories. London: Routledge, 2016. 302 p.

Форкуца Богдан,
студент IV курсу спеціальності
241 Готельно-ресторанна справа,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Горішевський Павло,
старший викладач кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1344-8686>

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Важливість інноваційних підходів у сталому розвитку готельно-ресторанних послуг важко переоцінити, оскільки вони дозволяють компаніям не тільки виживати у висококонкурентному середовищі, але й сприяти соціальній відповідальності та збереженню навколишнього середовища. Сьогоднішній споживач вимагає більшого, ніж просто високоякісного сервісу, і цінує, коли компанії демонструють зобов'язання щодо сталого розвитку, екологічної відповідальності та позитивного соціального впливу, що створює потребу в інноваційних підходах, які можуть забезпечити баланс між задоволенням потреб споживачів, досягненням фінансових цілей та зменшенням впливу на довкілля [1, с. 5].

Для закладів готельно-ресторанного господарства Карпатського регіону України недостатні темпи впровадження інновацій можуть мати досить негативні наслідки як для поточного розвитку підприємств, так і для їх конкурентоспроможності в майбутньому. Оскільки системне впровадження інновацій з максимальним урахуванням змін потреб споживачів є ключовим фактором для забезпечення успіху на ринку послуг та стабільного розвитку бізнесу, наведемо основні практичні рекомендації щодо запровадження основних інноваційних технологій у готельно-ресторанному бізнесі в Карпатському регіоні України:

1. Цифровізація бізнес-процесів.
2. Впровадження штучного інтелекту та аналітики.
3. Інновації у сфері сталого розвитку.
4. Віртуальна та доповнена реальність [2, с. 4].

Також доцільно впроваджувати в закладах готельно-ресторанного господарства, зокрема у готельних ресторанах, інновації, які вже успішно застосовуються за кордоном.

Наприклад, у готелі Fauchon l'Hotel, який знаходиться у Парижі, гості самостійно пропонують кухарям меню та визначають розмір своїх порцій. З точки зору керівництва готелю та ресторану, це забезпечує кращі стратегії ціноутворення, збільшення середнього чека гостей у ресторанах [4]. Подібний досвід було впроваджено у львівській ресторації «Дуже висока кухня» у 2018 році, але у зв'язку із суттєвим зниженням попиту, 23 лютого 2025 року цей заклад було закрито.

Для сучасних туристів важливим є новий кулінарний досвід: автентичність страв і продуктів та відчуття причетності виходять на перший план у пріоритетах мандрівників. Бажання відчувати смак страви через крафтові продукти та історію, а не просто споживати її, означає, що експериментальна їжа сьогодні еволюціонувала по-новому. Готелі мають пропонувати широкий вибір закладів харчування та їх різноманітність, щоб задовольнити різні смаки клієнтів і, якщо все зробити правильно, можуть стати тим гастрономічним місцем, де ресторан є серцем досвіду, а не просто продовженням готелю. Одним із лідерів у світі, який може слугувати взірцем для інших, є готель Grand Resort Bad Ragaz у Швейцарії, який має у своєму складі сім ресторанів, три бари, бістро, кафе та навіть азійські страви «на виніс». Ресторани цього готелю відзначені зірками Мішлен, що зробило його справжньою меккою для подорожуючих гурманів. Новим трендом у світі є експериментальний дизайн, а також можливість для гостей провести трапезу в мультисенсорному середовищі, яке стимулює всі органи чуття, а не лише смакові рецептори (наприклад, ресторани «Sublimotion» в готелі Hard Rock Hotel на Ібіці або «Ультрафіолет» Поля Пайре в китайському Шанхаї) [6].

Для ресторанів у готелях Карпатського регіону України доцільно почати надавати особливі враження від локальної кухні в меншому форматі. Наприклад, пропозиція тематичних поп-апів або дегустацій у «чотири руки», коли запрошений «зірковий» шеф-кухар готує разом із шеф-кухарем та кухарями готельного ресторану. Інновацією може стати

організація так званих «кухонних вечірок», під час яких гості залучені до приготування страв на кухні або ж мають виділену зону для приготування їжі спільно із шеф-кухарями. Доповнити цей процес можуть спеціалізовані кулінарні курси з приготування традиційних страв для регіону з обов'язковим використанням локальних крафтових продуктів. Ключовим елементом є надання унікального досвіду, наприклад, як приготувати власними руками традиційні закарпатські страви: бограч, банош, боб левеш, рокот крумплі або ж навчитися випікати традиційний для регіону хліб та інші вироби з борошна під керівництвом професійних кухарів. Важливим у цьому процесі є використання крафтових продуктів від місцевих виробників, які можна придбати в готельному магазині, щоб повторити цей кулінарний досвід вдома для своїх гостей. Також хорошою інновацією може стати меню з локальних страв для дітей. Найпростіше це реалізувати, надаючи можливість замовити для дитини половину порції традиційної крафтової страви за ціною, що становить 50% від вартості повноцінної порції. Батьки прагнуть, щоб їхні діти їли здорову їжу з високоякісних продуктів, тому такі рішення будуть користуватися попитом.

Також важливим є впровадження крафтових напоїв. Часи простої винної карти, яка складалася з вин усіх відомих виробників та популярних міжнародних брендів пива і міцного алкоголю, поступово проходять. У готельних барах та ресторанах повинні бути готовими обслуговувати клієнтів з мінливими смаками. Наприклад, спеціальне пивне меню з крафтовим пивом від 10-12 найкращих виробників регіону, вина специфічних вінтажів із терруарів з історією, колекції міцних настоянок та свіжі локальні соки – це те, чому надаватимуть перевагу клієнти в найближчі 5-10 років. Міксологія відома вже достатньо давно, але пропозиція безалкогольних коктейлів, а особливо для дітей, і поєднань безалкогольних напоїв з їжею стає більш важливою через здоровіший спосіб життя, якого дотримуються покоління Z і міленіали. Інновації у безалкогольних коктейлях повинні виходити за рамки традиційних рецептів, включати унікальні інгредієнти, техніки та стилі подачі і викладатися гостям на майстер-класах з міксології. Сучасні бари повинні виділятися, пропонуючи унікальні напої у поєднанні з особливою, інстаграмною атмосферою, щоб створити унікальний досвід для своїх клієнтів. Наприклад, дизайнерські бари Ashley Sutton, які відомі в Азії своєю здатністю переносити гостей у

захоплюючи світи, пропонуючи не просто місце для споживання напоїв, а досвід, який стимулює відчуття та викликає зацікавленість процесом.

Список використаних джерел:

1. Світлинець О., Горішевський П., Халілова-Чуваєва Ю. Інноваційні стратегії в управлінні готельно-ресторанними послугами: від зелених ініціатив до соціальної відповідальності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-153>
2. Березівська О., Горішевський П., Богайчук В. Сучасні тренди та інновації у застосуванні цифрових технологій у готельно-ресторанному бізнесі. *Економіка та суспільство*. 2024. №70. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-180>
3. Бондарчук К. П., Кифяк О. В., Горішевський П. А. Аналіз взаємодії маркетингу й обслуговування клієнтів у готельно-ресторанному бізнесі України. *Академічні візії*. 2024. № 30. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1018>
4. Fauchon L'Hotel The First Fauchon L'Hotel Has Arrived In Paris (дата звернення: 02.04.2025).
5. Ресторани та бари курорту Рагаз. URL: <https://www.resortragaz.ch/en/restaurants-and-bars> (дата звернення 03.04.2025).
6. Ресторан Sublimotion. URL: <https://www.sublimotionibiza.com/> (дата звернення 03.04.2025).

**Секція «Сучасний бізнес: нові підходи до управління, обліку,
фінансів та маркетингу»**

УДК: 658.15:004.42:339.9

Андрусик Богдан,
*аспірант другого року навчання
спеціальності «Економіка»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Попадинець Ірина Романівна,
*кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна**

**ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВА
СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ**

Інклюзивний розвиток людського капіталу є важливим чинником сталого економічного зростання, оскільки забезпечує рівний доступ до освіти, охорони здоров'я та економічних можливостей для всіх соціальних груп. Людський капітал, що включає знання, навички, здоров'я та соціальну мобільність, відіграє ключову роль у підвищенні продуктивності праці, зменшенні рівня бідності та формуванні конкурентоспроможної економіки.

Інклюзивний розвиток передбачає усунення бар'єрів, які обмежують можливості окремих груп населення, зокрема жінок, людей з інвалідністю, малозабезпечених верств і мешканців сільських регіонів. Основними складовими такого розвитку є рівний доступ до якісної освіти, можливість отримання сучасних професійних навичок, забезпечення гідних умов праці та ефективна система соціального захисту. Важливу роль відіграє також охорона здоров'я, адже здорове населення має вищу продуктивність і довшу тривалість активного економічного життя.

Інвестиції в людський капітал сприяють не лише економічному зростанню, а й зниженню рівня соціальної нерівності. Держави, які впроваджують політику інклюзивного розвитку, демонструють стійке економічне зростання. Прикладом є скандинавські країни, де поєднання

якісної освіти, інноваційної економіки та соціального захисту дозволило досягти високого рівня добробуту населення. Південна Корея та Сінгапур також демонструють успіхи, активно розвиваючи освітню систему та впроваджуючи сучасні технології у виробництво.

Загалом, вищий рівень інклюзивного зростання спостерігається в економічно розвинених країнах. Наприклад, Люксембург, Ісландія та Норвегія є одними з країн з найвищим рейтингом за загальним індексом інклюзивного зростання, що свідчить про позитивний вплив інклюзивних практик на економічне процвітання. Водночас в Україні збільшення рівня інвестицій з 14,2% ВВП до 21,2% може забезпечити додаткові 1,4% зростання на рік у 2024–2027 роках. Інвестиції в освіту та науку відіграють важливу роль у покращенні якості людського капіталу, що сприятиме прискоренню економічного розвитку [1].

Згідно з Індексом людського капіталу, у 2018 році Україна посіла 50-те місце серед 157 країн, що відображає її потенціал у сфері розвитку людського капіталу. Однак для покращення цього показника необхідні подальші інвестиції в освіту, охорону здоров'я та соціальні програми. Таким чином, інклюзивний розвиток людського капіталу є не лише соціальною необхідністю, а й економічним імперативом, що забезпечує стаке економічне зростання, підвищення добробуту населення та загальну конкурентоспроможність країни.

Однак існують виклики, які ускладнюють реалізацію інклюзивного розвитку. Серед них – нерівність у доступі до освітніх і медичних послуг, технологічні зміни, що витісняють низькокваліфікованих працівників, демографічні проблеми та нерівномірний економічний розвиток регіонів. Для подолання цих викликів необхідна комплексна політика, що включає реформування системи освіти, розвиток програм перепідготовки кадрів, впровадження інклюзивних бізнес-моделей і посилення соціального захисту [2].

В Україні, у контексті євроінтеграції та глобальних економічних змін, особливо актуальним є розвиток людського капіталу з акцентом на інклюзивність, що сприятиме підвищенню рівня зайнятості, розвитку малого і середнього бізнесу та формуванню інноваційної економіки. Отже, інклюзивний розвиток людського капіталу є не лише важливим фактором сталого економічного зростання, а й основою для соціальної стабільності та конкурентоспроможності країни в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Benner C. and Pastor M. Inclusive Economies Indicators Full Report Rockefellerfoundation.

URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/report/inclusive-economies-indicators-executivesummary/>

2. Ясінська Т. В. Розвиток людського капіталу як основа соціально-економічного відновлення України. Освітня аналітика України. 2022. Вип. 2 (18). С. 88-98. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/06/7_Yasinska.pdf

УДК 336.5

Бендус Аліна,

студентка I курсу бакалаврату, Мнс-2024,

факультет суспільних і прикладних наук,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Розумович Наталія,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління та адміністрування,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ІНВЕСТУВАННЯ

Під час війни фінансові ринки стають непередбачуваними, але водночас з'являються нові інвестиційні можливості. Це дослідження має на меті визначити перспективні сектори для інвестування в умовах воєнного конфлікту. Дослідження базується на аналізі економічних досліджень та аналітичних даних, що розглядають історичні та сучасні тенденції інвестування під час конфліктів.

Інвестування – це процес вкладення грошей або інших ресурсів з метою отримання прибутку або досягнення інших корисних ефектів у майбутньому. Це важливий інструмент для економічного розвитку, як на рівні окремих осіб, так і на рівні держави.

Основні характеристики інвестування наведені у табл.1.

Таблиця 1

Основні характеристики інвестування

№з/п	Ознака	Характеристика
1	2	3
1	Цілеспрямованість	інвестування завжди має певну мету, будь то отримання прибутку, збереження капіталу, соціальний вплив або інші цілі
2	Ризик	інвестиції завжди пов'язані з ризиком втрати вкладених коштів. Ступінь ризику залежить від типу інвестицій та ринкових умов
3	Часовий горизонт	інвестиції, як правило, розраховані на певний період часу, протягом якого очікується отримання прибутку або досягнення інших цілей
4	Дохідність	інвестиції мають потенціал приносити дохід у вигляді відсотків, дивідендів, приросту капіталу або інших форм
5	Ліквідність	здатність інвестицій бути швидко перетвореними в готівку без значних втрат вартості
6	Різноманітність	існує безліч різних видів інвестицій, включаючи акції, облігації, нерухомість, товари, криптовалюти та інші

Як і будь-яка економічна діяльність, інвестування має свої переваги та недоліки, які відображені у табл.2.

Таблиця 2

Переваги	Недоліки
Збільшення капіталу	Ризик втрати капіталу
Захист від інфляції	Нестабільність
Створення пасивного доходу	Необхідність знань та досвіду
Досягнення фінансових цілей	Витрати
Диверсифікація ризиків	Неліквідність

Попри досить велику кількість об'єктивно несприятливих факторів, інвестиції в Україні під час війни роблять як люди з надвисокими статками, так і ті, хто оперує відносно невеликими сумами. Такий інтерес пояснюється головними перевагами самого інвестування як явища [1]:

- можливістю вберегти гроші від інфляції – зберігання заощаджень у готівці, особливо в гривні, призводить до поступового зниження купівельної здатності, і фінансово грамотні люди це розуміють;

- великим вибором інструментів – різноманіття можливостей для інвестування дозволяє обрати допустимий рівень ризику, дохідність, а також почати практично з будь-якої суми;

- зниженням інвестиційних ризиків завдяки диверсифікації інвестування в незалежні один від одного інструменти з різним рівнем дохідності дозволяє збалансувати портфель.

При інвестування варто врахувати всі можливі ризики:

- по-перше, в умовах війни досить важко спрогнозувати куди вигідно інвестувати гроші та як будуть змінюватись ціни на будь-які активи;

- по-друге, зараз надвисокі ризики закриття бізнесу та вірогідність зниження вартості акцій вітчизняних компаній;

- по-третє, якщо мова йде про нерухомість або інші фізичні активи, – зберігається постійний ризик пошкодження або знищення майна.

Перше, що слід враховувати у процесі інвестування – це збереження капіталу. Інвестиції мають бути спрямовані на активи, які можуть зберегти цінність або навіть давати дохід у період нестабільності. Разом із збереженням капіталу важливо враховувати можливість отримання прибутку.

Ще одним аспектом є диверсифікація портфеля. Різноманітність інвестицій може допомогти знизити ризики за умов нестабільності ринку. Розміщення капіталу в різних активах, таких як нерухомість, цінні папери, дорогоцінні метали та криптовалюта, дозволяє стійкіше реагувати на зміни в економіці та політиці.

Також важливо враховувати особливості інвестування, зокрема можливі обмеження на рух капіталу, зміни у податковому законодавстві та регулювання фінансових операцій. Ці фактори можуть суттєво впливати на ефективність інвестицій та потребують додаткової уваги при виборі стратегії.

Зрештою, важливо враховувати свої особисті цілі та рівень комфорту з ризиком. Кожен інвестор має свої унікальні обставини та цілі, тому, вибираючи куди інвестувати під час війни, слід враховувати конкретні потреби та життєву ситуацію [2].

Отже, інвестування – це важливий інструмент для досягнення фінансової стабільності та незалежності. Однак перед тим, як розпочати інвестування, необхідно ретельно зважити всі переваги та недоліки, а також оцінити свої фінансові можливості та ризики.

Список використаних джерел:

1. Цимбалюк І. Куди інвестувати та вкладати гроші під час війни в Україні. URL: <https://rates.fm/ua-uk/invest/kudi-investuvati-ta-vkladati-groshi-pid-chas-vijni-v-ukrayini/>
2. Нечипоренко М. Куди інвестувати під час війни українцям? <https://tradersunion.com/ua/interesting-articles/kudi-vklasti-groshi-pid-vidsotky/du-ring-the-war/>

УДК 331.5

Величко Христина,
*студентка I курсу спеціальності «Менеджмент»,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Розумович Наталія Федорівна,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління та адміністрування,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ІГРОВА ІНДУСТРІЯ УКРАЇНИ: ВНЕСОК У ВВП ТА СТВОРЕННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ

Відеоігри є важливою складовою креативної економіки України, яка базується на інноваціях, творчості та технологіях. Вони поєднують мистецтво, програмування, дизайн і маркетинг, формуючи значний сегмент цифрової економіки. За останнє десятиліття українська ігрова індустрія значно зросла, як за рівнем якості продукції, так і за впливом на економіку.

Світовий ринок відеоігор продовжує швидко зростати, і Україна посідає на ньому значуще місце. Вітчизняні розробники створюють ігри, які здобувають міжнародне визнання, що сприяє не лише популяризації українських продуктів за кордоном, а й збільшенню експорту ІТ-послуг. У сучасних умовах цифровізації відеоігри стали не просто розвагою, а вагомим складовою економіки, яка створює робочі місця та приносить валютні надходження.

Аналіз впливу індустрії відеоігор на економічний розвиток України, її внеску у ВВП та перспектив зростання в умовах глобальної цифровізації.

Ігрова індустрія України має значний потенціал для розвитку економіки країни, зокрема у плані збільшення ВВП та створення нових робочих місць. Внесок ігрової індустрії у ВВП вагомий, адже вона демонструє стабільне зростання, залучаючи інвестиції та збільшуючи обсяги виробництва. Розробка та видання відеоігор, створення ігрового контенту та надання послуг у цій сфері сприяють збільшенню ВВП. Слід відмітити експортний потенціал, так як українські ігри та ігрові продукти мають попит на міжнародному ринку, що забезпечує приплив валюти в країну. Розробка ігор на замовлення для іноземних компаній також приносить значний дохід. Розвиток ігрової індустрії стимулює зростання суміжних галузей, таких як ІТ, дизайн, анімація, звукозапис та маркетинг, що також позитивно впливає на ВВП [2].

Створення робочих місць проявляється у затребуваності висококваліфікованих кадрів, таких як програмісти, дизайнери, художники, сценаристи, тестувальники та менеджери проєктів. Це створює нові робочі місця для молодих та талановитих людей, сприяючи розвитку людського капіталу. Ігрова індустрія надає можливості для фрілансу та аутсорсингу, що дозволяє працювати віддалено та залучати фахівців з різних регіонів України. Це сприяє створенню робочих місць у невеликих містах та селищах, де традиційно менше можливостей для працевлаштування.

Розвиток ігрової індустрії сприяє появі та розвитку стартапів, які створюють нові робочі місця та стимулюють інновації. Інвестиції в стартапи та підтримка молодих підприємців є важливим фактором для розвитку ігрової індустрії [3].

Українські ігрові студії відомі своїми успішними проєктами, які здобули популярність у всьому світі. В Україні діє понад 200 компаній, що займаються розробкою відеоігор. Українські компанії, такі як GSC Game World, 4A Games, Frogwares та Ubisoft Kyiv, розробляють ігри, що мають світову популярність [1].

Індустрія відеоігор сприяє експорту цифрових послуг та залученню іноземних інвестицій. У 2023 році експорт українських ІТ-послуг, значну частину яких складають відеоігри, перевищив \$7 млрд. Інвестиції у відеоігри мають мультиплікативний ефект – кожна вкладена гривня може приносити економіці 1,9–2,2 грн. [1].

Українські компанії активно співпрацюють із міжнародними видавцями, такими як Epic Games, Electronic Arts та Sony.

Україна має великий потенціал для розвитку ігрової індустрії завдяки талановитим кадрам, конкурентоспроможним цінам та вигідному географічному розташуванню.

Особливо зараз, під час війни, ІТ-сектор, зокрема розробка ігор, є важливою складовою економіки України. Багато ІТ-спеціалістів продовжують працювати, сплачуючи податки в бюджет України.

Україна вже має міцні позиції у сфері відеоігор та в цілому креативної економіки, і з правильними стратегіями вона може стати одним із ключових європейських центрів геймдеву, але для стійкого розвитку важливо продовжувати активну підтримку секторів креативної економіки та інтегрувати їх у глобальну економіку. Для подальшого розвитку необхідно підтримувати та розвивати цифрову інфраструктуру, заохочувати інвестиції в креативні індустрії, стимулювати співпрацю між бізнесом, державою та освітніми закладами для підготовки кваліфікованих кадрів.

Отже, індустрія відеоігор є важливим елементом креативної економіки України. Вона не лише сприяє цифровій трансформації країни, а й забезпечує значний внесок у ВВП. Вітчизняні розробники успішно конкурують на міжнародному ринку, створюючи якісні ігрові проекти. Подальший розвиток цієї галузі потребує державної підтримки, інвестицій у технологічну інфраструктуру та вдосконалення освітніх програм для підготовки нових фахівців.

Список використаних джерел:

1. Креативні індустрії: вплив на розвиток економіки України. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/04/KSE-Trade-Kreativni-industriyi-Zvit.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 25.03.2025).
2. Вплив ігрової індустрії на економіку, соціальну сферу та культуру. URL: <https://glavnoe.in.ua/news/vplyv-ihrovoyi-industriyi-na-ekonomiku-soczial-nu-sferu-ta-kulturu> (дата звернення: 28.03.2025).
3. Креативна економіка: нова економічна епоха XXI ст. URL: https://creativeconomy.center/wpcontent/uploads/2021/12/2_5332503104040474153.pdf (дата звернення: 28.03.2025).

Грицяк Іван,
*аспірант спеціальності «Економіка»,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Воробець Тарас Іванович,
доцент кафедри управління та адміністрування,
кандидат економічних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СУЧАСНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

У сучасних умовах цифровізації економіки, глобалізації ринку праці та зростаючої конкуренції ефективна система управління персоналом стає одним із ключових чинників сталого розвитку суб'єкта господарювання. Зміни у структурі зайнятості, поява нових форматів організації праці (дистанційна, гібридна, гіг-модель), зростання значення цифрових компетенцій та автоматизація бізнес-процесів зумовлюють необхідність трансформації класичних HR-моделей в адаптивні, динамічні та технологічно орієнтовані системи.

Особливої актуальності ця проблематика набуває для України, де підприємства змушені працювати в умовах воєнного стану, нестабільності, кадрового дефіциту та активної міграції кваліфікованих працівників. Пошук гнучких підходів до формування кадрового потенціалу, стимулювання мотивації, підвищення продуктивності та утримання ключових спеціалістів є критичним для забезпечення життєздатності та конкурентоспроможності бізнесу.

Впровадження сучасних систем управління персоналом, інтегрованих у цифрове середовище (HRM-платформи, ERP-системи, застосування штучного інтелекту для рекрутингу, аналітики та управління талантами), відкриває нові можливості для ефективного використання людського капіталу. Цифрові інструменти дозволяють оперативно адаптувати стратегії управління до змін зовнішнього середовища, автоматизувати рутинні процеси, посилити прозорість, гнучкість та зворотний зв'язок у системі HR (таблиця 1).

Системи управління персоналом з можливістю інтеграції їх в CRM

Назва	Опис	Функціонал	Недоліки
SAP SuccessFactors	хмарна hrm-система світового рівня з можливістю інтеграції з sap crm та egr. покриває всі hr-процеси: рекрутинг, адаптацію, навчання, оцінювання.	автоматизація hr-процесів, підвищення прозорості крі, централізоване управління талантами	висока вартість впровадження та обслуговування; складність налаштування для малого бізнесу
Zoho People	гнучка hrm-система з повною інтеграцією в екосистему zoho crm. підтримує рекрутинг, управління часом, облік відпусток, оцінювання персоналу.	спрощення адміністрування hr, централізоване зберігання даних, інтеграція з crm для підвищення якості клієнтського сервісу	обмежений функціонал у базових тарифах; інтерфейс потребує адаптації для великих компаній
BambooHR	hrm-рішення для малого та середнього бізнесу. забезпечує управління персоналом, аналітику, онбординг, оцінювання ефективності.	оптимізація процесів найму, спрощення адаптації нових співробітників, автоматизація звітності	відсутність повноцінного модуля для навчання; обмежені можливості crm-інтеграції
Workday HCM	потужна хмарна hr-платформа, яка охоплює весь життєвий цикл працівника. високий рівень аналітики, інтеграція з salesforce crm.	аналітика продуктивності, прогнозування потреб у персоналі, зниження плинності кадрів	дуже висока вартість ліцензії; складна імплементація та потреба в навчанні користувачів
Gusto	система для управління персоналом,	розрахунок зарплат, податкова звітність, керування	обмежена доступність для компаній поза

	зарплатами та бенефітами, що інтегрується з CRM через API. Орієнтована на малий бізнес.	відпустками, онбординг нових працівників.	США; орієнтована переважно на англomовне середовище.

Джерело: складено автором на основі економічної літератури [2, с. 30; 3, с. 350]

Умови воєнного стану в Україні суттєво трансформували ринок праці та ускладнили функціонування систем управління персоналом, особливо в секторі малого та середнього бізнесу. В умовах невизначеності, обмежених ресурсів та високих соціально-економічних ризиків підприємства зіткнулися з низкою критичних проблем:

– **висока плинність кадрів та мобільність населення.** Внаслідок міграції, мобілізації, евакуації або вимушеної релокації працівників, підприємства втратили значну частину кваліфікованого персоналу. Особливо це стосується виробничих і технічних спеціалістів. Системи управління персоналом не встигають адаптуватися до швидких змін у кадровому складі, що посилює нестабільність [1, с. 151];

– **структурна нерівність персоналу.** На багатьох підприємствах спостерігається дисбаланс у складі працівників: зростає частка недосвідчених молодих людей (здебільшого студентів), жінок, які поєднують роботу з доглядом за дітьми, та людей передпенсійного або пенсійного віку. Це ускладнює побудову ефективних команд і потребує гнучкого підходу до навчання, мотивації та організації праці;

– **обмежені можливості для професійного розвитку.** Воєнні дії звузили простір для інвестування у навчання та підвищення кваліфікації. У багатьох випадках відсутні внутрішні ресурси або технічні можливості для реалізації програм розвитку персоналу, що призводить до зниження загального кадрового потенціалу;

– **високе психологічне навантаження та вигорання.** Працівники перебувають у стані постійного стресу через воєнну ситуацію, невизначеність і зростаюче навантаження. Це впливає на продуктивність, командну взаємодію та загальну мотивацію.

Дослідження сучасних систем управління персоналом, з урахуванням цифрових трансформацій та специфіки функціонування українських підприємств, є вкрай важливим для формування науково обґрунтованих рішень у сфері кадрового менеджменту. Сучасні цифрові системи управління персоналом (HRM-системи) відіграють ключову роль у подоланні кризових викликів, з якими стикаються українські

підприємства в умовах воєнного стану. Їх гнучкість, модульність та оперативність дозволяють адаптуватися до швидко змінюваного середовища та підтримувати сталість кадрових процесів навіть за нестабільних обставин.

По-перше, автоматизація процесів рекрутингу та онбордингу дозволяє швидко залучати працівників, навіть за відсутності фізичного контакту. Це особливо важливо в умовах високої плинності кадрів.

По-друге, підтримка різних форматів роботи (дистанційна, гібридна, погодинна) дозволяє ефективно інтегрувати працівників із різними потребами та обмеженнями. Цифрові HRM-системи легко налаштовуються під часткову зайнятість, проєктне управління, що підвищує інклюзивність ринку праці.

По-третє, оперативна аналітика персоналу допомагає менеджменту приймати обґрунтовані рішення: від розподілу навантаження до формування команд. Системи дають змогу відстежувати емоційний стан працівників, виявляти ознаки вигорання та швидко реагувати на зміни в ефективності.

Слід відзначити, що інтеграція з CRM- та ERP-системами забезпечує цілісне управління бізнесом – від кадрів до клієнтів, сприяючи стабільності та адаптивності підприємства. Таким чином, сучасні цифрові HRM-системи стають не просто інструментами обліку, а стратегічними платформами, які забезпечують кадрову стійкість, зменшують ризики та підтримують розвиток бізнесу навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел:

1. Дворник І, Дворник О., Гарафонова О. Сучасна стратегія управління персоналом підприємства в умовах воєнного стану. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. №2. С. 144–152.
2. Козак К. Б., Корсікова Н. М., Петренко Ю. О. Управління мотивацією персоналу в умовах постпандемії та воєнного стану. *Економіка харчової промисловості*. 2022. № 4. С. 26–34.
3. Шубалий О. М., Рудь Н. Т., Гордійчук А. І., Шубала І. В., Дзямулич М. І., Потьомкіна О. В., Середа О. В. *Управління персоналом* : підручник / за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.

*Анна Гладенька,
студентка I курсу спеціальності «Підприємництво та торгівля»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Тарас Івашків,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри управління
та адміністрування,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВЛАСНОЇ ПОЗИЦІЇ ФІРМИ НА РИНКУ

Як відомо, в умовах жорсткої конкуренції життєво важливо усвідомлювати, яке місце на ринку займає власна фірма і її прямі конкуренти. В умовах монополії на ринку оцінка власних позицій теж не є менш важливою, адже можна опинитися в ситуації, коли Х-неефективність позбавить монопольних переваг, дозволивши вирватися конкурентам вперед та витіснити нас з ринку. Це і стало підґрунтям для вибору теми дослідження.

Висока конкурентоспроможність є основою для успішного бізнесу, а її оцінка – початком оцінення власної позиції.

Висока конкурентоздатність підприємства обумовлюється наявністю наступних трьох ознак:

1. споживачі задоволені й готові купити повторно фірмову продукцію;
2. суспільство, акціонери, партнери не висловлюють претензій щодо діяльності підприємства;
3. працівники залучені до управління компанією задоволені умовами праці, а сторонні вважають за честь трудитися в цій компанії [1].

Вихідною точкою оцінки власної позиції на ринку є аналіз конкурентів, їхніх слабких і сильних сторін. Це дозволить побачити власні прогріхи, допоможе розробити власну ефективну маркетингову стратегію, яка буде задовольняти очікування цільової аудиторії та виділятися серед прямих конкурентів.

Аналіз конкурентів дозволяє визначити нові можливості для зростання та інновацій. Крім того, можна виявити нереалізований потенціал ринку, тобто потреби потенційних клієнтів, які ще не задоволені або не вдоволено належним чином. Ці прогалини можна використовувати для розробки нових продуктів або послуг, а також для розширення географічної присутності компанії [2].

Якщо фірма задовольняє такі вимоги, тоді вона може протистояти факторам макросередовища. Проте необхідно також протистояти викликам внутрішнього середовища: наявність обігових коштів, залучення кваліфікованих працівників, якість сировини та надійність постачальників, а найголовніше конкурентоспроможність власної продукції. Тому, найголовнішим і першочерговим є оцінка конкурентоспроможності власного товару як зі сторони продавця, так і з боку покупця.

Оцінка конкурентоспроможності власної позиції потребує ще визначення ступеня задоволеності покупців головного сегменту та перспектив завоювання нових ніш або розширення наявних. Тому аналіз маркетингових стратегій у сфері збуту, реклами та PR займає вагоме місце у розумінні власного становища.

Отже, оцінка конкурентоспроможності власної позиції фірми на ринку є складним і багаторівневим явищем, яке потребує багаторівневого й глибокого аналізу. Велика кількість наукових підходів і методів визначення конкурентоспроможності фірми на ринку, дозволяють виявити власні сильні та слабкі сторони та розробити чітку стратегію розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Шипуліна В. О., Майборода В. Є. Оцінка конкурентних позицій підприємства на ринку.

URL:https://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_4_2/pdf/099-102.pdf

2. Як виконати конкурентний аналіз – класичні та сучасні методики

URL:<https://topdigital.com.ua/blog/%D1%8F%D0%BA-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7-%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81/>

Гунчак Володимир,

аспірант другого року навчання спеціальності «Економіка»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1518-1214>

Науковий керівник:

Попадинець Ірина Романівна,

кандидат економічних наук, доцент,

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Якість життя населення є одним із ключових показників соціально-економічного розвитку країни. Вона визначає рівень добробуту громадян, ступінь їхньої соціальної захищеності, доступ до життєво важливих ресурсів і послуг, таких як освіта, медицина, житло та робочі місця.

У сучасних умовах глобалізації та економічної нестабільності якість життя населення зазнає суттєвих викликів. Зростаюча інфляція, нерівномірний розподіл доходів, безробіття, економічні кризи та інші макроекономічні фактори впливають на рівень життя громадян. Особливо актуальним є питання якості життя у країнах, що розвиваються, де економічні проблеми можуть значно знижувати соціальні стандарти.

Водночас існує проблема розбіжностей у підходах до оцінки якості життя, оскільки вона включає як матеріальні аспекти (дохід, рівень зайнятості, умови праці), так і нематеріальні (екологія, соціальна справедливість, особисте благополуччя), що ускладнює розробку ефективних економічних стратегій та механізмів управління, спрямованих на покращення добробуту населення.

Сучасна ситуація у світі та в окремих країнах демонструє значні розбіжності в рівні життя населення. Основні економічні фактори, що впливають на якість життя, включають економічну нестабільність (глобальні кризи, пандемія COVID-19, військові конфлікти, що спричинили зниження рівня доходів та добробуту багатьох країн), зростання інфляції (яке призводить до зниження купівельної

спроможності населення та зростання цін на базові продукти та послуги), нерівномірний розподіл доходів (що спричиняє загострення соціальної нерівності), безробіття та нестабільність ринку праці (викликані автоматизацією виробництва та економічними кризами, що призводять до скорочення робочих місць), а також державну політику (податкове навантаження, соціальні виплати, підтримку малого та середнього бізнесу, що впливає на економічний добробут громадян) [1].

Згідно з результатами дослідження «Барометр якості життя» 2024 року, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією, спостерігається зниження задоволеності життям серед українців. Лише 27% бізнес-аудиторії оцінюють свій досвід життя в Україні позитивно, тоді як 37% мають негативний досвід. Серед широкої аудиторії лише 14% респондентів задоволені загальним досвідом життя, а 48% висловлюють незадоволення.

Рівень доходів також викликає занепокоєння. Лише 47% бізнес-аудиторії вважають свій дохід достатнім для якісного життя, що є зниженням порівняно з 53% у 2023 році. Кількість опитаних, які вважають рівень доходу недостатнім, зросла з 38% у 2023 році до 49% у 2024 році. При цьому 80% бізнес-аудиторії заробляють понад 30 000 грн на місяць.

Задоволеність рівнем безпеки в Україні значно знизилася. У 2024 році лише 4% респондентів задоволені рівнем безпеки, тоді як 79% оцінюють ситуацію як незадовільну. Для порівняння, у 2023 році таких було 16% та 53% відповідно.

Оцінка правового поля, яка включає рівень демократичних свобод та адміністративних послуг, також погіршилася. Кількість незадоволених зросла з 25% у 2023 році до 61% у 2024 році, тоді як кількість задоволених знизилася з 33% до 15%.

Екологічна ситуація залишається проблемною. Лише 10% бізнес-аудиторії задоволені станом довкілля, тоді як 66% висловлюють незадоволення, що є зростанням порівняно з 53% у 2023 році.

Психологічна напруга є ще одним важливим аспектом якості життя. За даними дослідження «Індекс здоров'я 2024», 59,5% українців вказали на психологічну напругу як на найбільшу шкоду для свого здоров'я, тоді як у 2017 році цей показник становив лише 8,9%. Майже кожен другий дорослий українець відчував прояви проблем із психічним здоров'ям, особливо у прифронтових областях [2].

Для підвищення рівня життя населення необхідно реалізовувати комплексні економічні реформи, зокрема забезпечення економічного зростання (підтримка підприємництва, залучення інвестицій, розвиток інновацій), регулювання інфляції (ефективна монетарна політика, контроль за цінами на соціально значущі товари), підвищення рівня доходів (збільшення мінімальної зарплати, покращення умов праці, розвиток соціальних програм), а також модернізацію соціальної інфраструктури (інвестування в медицину, освіту, транспорт та житловий сектор).

Аналіз економічних аспектів якості життя показує, що її рівень залежить від багатьох факторів, включаючи макроекономічні показники, державну політику та глобальні виклики. В умовах сучасної нестабільності країнам необхідно впроваджувати ефективні економічні стратегії, спрямовані на підвищення добробуту населення, зменшення соціальної нерівності та забезпечення сталого розвитку.

Отже, для забезпечення сталого розвитку та покращення якості життя населення важливо здійснювати інтегрований підхід, який враховуватиме як економічні, так і соціальні, екологічні та психологічні фактори, що дозволить створити умови для гідного життя громадян і зменшити соціальну нерівність.

Список використаних джерел:

1. Якість життя населення України та перші наслідки війни : монографія / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С. та ін. Київ, 2023. 191 с.
2. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2021 році : статистичний збірник. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/03/zb_snsz_21.pdf

*Демедюк Кароліна, Гордейчук Світлана,
студентки II курсу спеціальності «Менеджмент»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Попадинець Ірина,
завідувач кафедри управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0456-827X>*

УПРАВЛІННЯ ІНКЛЮЗИВНИМИ КОМАНДАМИ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ЛІДЕРСТВА ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У сучасному світі, що постійно змінюється, організації стикаються з численними викликами, пов'язаними з глобалізацією, технологічними змінами та соціальними трансформаціями. Одним із ключових факторів успіху в умовах сучасної конкурентної боротьби є інклюзивність, яка стає критично важливою в управлінні командами. Різноманітність у думках, досвіді та поглядах може значно підвищити інноваційність, продуктивність та задоволеність працівників. Дослідження McKinsey (2020) показують, що компанії з високим рівнем різноманітності в керівництві мають на 25% вищу ймовірність перевищення фінансових показників своїх конкурентів. Проте багато організацій все ще намагаються знайти ефективні методи управління такими командами, що створює низку проблем, які потребують розв'язання [2].

По-перше, недостатня інтеграція інклюзивних практик є однією з основних проблем, з якими стикаються організації. Багато компаній не мають чітко визначених стратегій або політик для впровадження інклюзивних практик, що призводить до нерівного доступу до можливостей для всіх співробітників. Згідно з дослідженням Deloitte (2017), 39% працівників вважають, що їхні організації не дотримуються інклюзивних практик, що може призводити до високого рівня плинності кадрів та втрати талановитих працівників. Це може проявлятися в недосконалих процесах рекрутування, відбору, розвитку кар'єри та

оцінювання продуктивності. В результаті організація втрачає потенціал для зростання та розвитку.

По-друге, традиційні підходи до лідерства не завжди відповідають потребам інклюзивних команд. Багато лідерів не мають достатнього досвіду в управлінні різноманітними командами і не здатні адаптувати свій стиль управління до вимог різноманітних груп. Згідно з опитуванням, проведеним Harvard Business Review (2019), 68% лідерів вважають, що вони не мають достатньої підготовки для управління інклюзивними командами. Відсутність адаптивності може призвести до конфліктів, незадоволення працівників і, врешті-решт, до зниження продуктивності команди. Сучасні лідери повинні бути готові до співпраці, активного слухання, прояву емпатії та розвитку довіри, щоб забезпечити ефективну роботу інклюзивних команд.

Третім викликом є проблеми, пов'язані зі стереотипами та упередженнями. У багатьох організаціях існують глибоко вкорінені стереотипи, які можуть суттєво заважати формуванню довірливих відносин у командах. Дослідження, проведене компанією Pew Research Center (2020), показало, що 60% працівників вважають, що стереотипи впливають на їхню роботу та кар'єрний розвиток. Негативні упередження можуть призводити до конфліктів, зниження морального духу та мотивації співробітників. Організації повинні впроваджувати програми навчання та розвитку, спрямовані на підвищення обізнаності працівників щодо проблем різноманітності та інклюзії, а також на формування культури відкритості та прийняття [1].

Нарешті, визначення та вимірювання успіху інклюзії залишаються складними завданнями для багатьох організацій. Згідно з дослідженням Gartner (2021), лише 30% компаній мають чіткі метрики для оцінки успіху своїх інклюзивних ініціатив. Відсутність чітких критеріїв для оцінки ефективності інклюзивних практик може призвести до нерозуміння того, що працює, а що потребує вдосконалення. Організації повинні розробити та впровадити системи моніторингу та оцінки, що дозволяють аналізувати вплив інклюзивних ініціатив на продуктивність, задоволеність працівників та загальну ефективність.

Таким чином, управління інклюзивними командами вимагає нових підходів до лідерства та організаційної культури, які б враховували специфіку різноманітних груп. Необхідно розробити ефективні стратегії, які б сприяли створенню сприятливого середовища для співпраці та інновацій, а також визначити критерії для оцінки успіху інклюзії в

організації. Лідери мають бути готові до змін і прагнути створити культуру, в якій кожен працівник відчуває свою цінність та можливість реалізувати свій потенціал. Дослідження, проведене Forbes (2022), підтверджує, що інклюзивні організації мають на 2,3 рази вищу ймовірність досягнення фінансового успіху порівняно з тими, що не мають таких практик, що підкреслює важливість впровадження інклюзивності на всіх рівнях управління.

Список використаних джерел:

1. Sachs I. Inclusive Development Strategy in an Era of Globalization. *Policy Integration Department, World Commission on the Social Dimension of Globalization Working Paper*. Geneva: International Labour Office. 2004. №. 35.

URL:<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.464.6665&rep=rep1-&type=pdf> (дата звернення: 03.04.2025).

2. Манцуров І. Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 71–87.

Ільченко Наталія,
*студентка IV курсу спеціальності «Менеджмент»,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*
Науковий керівник:
Гриліцька Анжела,
*доцентка кафедри менеджменту та державної служби,
кандидатка економічних наук, доцентка,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6793-2142>

СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КОМПАНІЇ У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасному глобалізованому світі компанії стикаються з необхідністю розширення своєї діяльності на міжнародні ринки, що відкриває нові можливості для зростання та розвитку. Однак цей процес супроводжується низкою викликів, пов'язаних з економічними, політичними, культурними та соціальними факторами. Розуміння стратегій міжнародного розвитку бізнесу є ключовим для досягнення успіху в глобальному середовищі [1].

Однією з основних стратегій міжнародного розвитку є транснаціоналізація бізнесу, яка передбачає розширення діяльності компанії за межі національних кордонів. Транснаціональні корпорації (ТНК) мають можливість використовувати переваги глобальної співпраці, покращувати операційну ефективність, оптимізувати ланцюги постачання та розширювати клієнтську базу [2]. Транснаціональні компанії використовують різні моделі входу на міжнародний ринок, зокрема:

- Експортну стратегію, яка передбачає продаж товарів або послуг на іноземних ринках без значних змін у їх характеристиках. Це найменш ризикований варіант, але він може бути обмежений митними бар'єрами та конкурентними умовами.
- Ліцензування та франчайзинг, що дозволяє компаніям розширювати свою присутність без значних капіталовкладень. При цьому компанія передає право на виробництво та продаж своєї продукції іноземним партнерам.

- Спільні підприємства (Joint Ventures) – співпраця з місцевими компаніями для об'єднання ресурсів та знань про ринок. Ця стратегія дозволяє зменшити ризики та швидше адаптуватися до умов країни.

- Прямі іноземні інвестиції (ПІІ), які передбачають створення власних виробничих або торговельних потужностей за кордоном. Це найбільш капіталомістка стратегія, але вона дозволяє отримати максимальний контроль над діяльністю на міжнародних ринках [3].

Ще однією важливою стратегією є адаптація бізнес-моделей до специфіки локальних ринків. Це включає врахування культурних особливостей, споживчих вподобань та місцевих регуляторних вимог. Адаптаційні підходи включають:

- Модифікацію продуктів та послуг для задоволення потреб місцевих споживачів. Наприклад, McDonald's змінює своє меню відповідно до культурних та релігійних уподобань різних країн.

- Локалізацію маркетингових стратегій, що передбачає використання реклами, орієнтованої на конкретну аудиторію. Наприклад, реклама може відображати місцеві традиції та звички.

- Адаптацію цінової політики, оскільки рівень доходів та споживчі очікування можуть значно відрізнятися залежно від країни [4].

Окрім економічних аспектів, важливу роль у міжнародному розвитку компаній відіграє соціальна відповідальність бізнесу (СВБ). Компанії, які активно впроваджують принципи СВБ, отримують конкурентні переваги та підвищують свою привабливість для інвесторів. Основні напрями СВБ у міжнародному бізнесі включають:

- Екологічну відповідальність: використання екологічно чистих технологій, зменшення викидів, перехід на відновлювані джерела енергії. Наприклад, компанії Tesla та Apple активно працюють над зменшенням вуглецевого сліду.

- Корпоративну етику: дотримання принципів чесної конкуренції, боротьба з корупцією, дотримання трудових стандартів.

- Соціальні ініціативи: підтримка освіти, охорони здоров'я, благодійні проекти. Наприклад, багато міжнародних корпорацій фінансують соціальні програми в країнах, де вони ведуть діяльність [5].

Стратегії міжнародного розвитку бізнесу вимагають комплексного підходу, що враховує як можливості, так і виклики глобального середовища. Транснаціоналізація, адаптація до локальних умов та інтеграція соціальної відповідальності є ключовими елементами успішного розвитку компаній на міжнародній арені [5]. Компанії, які

здатні ефективно поєднувати ці стратегії, мають вищі шанси на успіх у глобальному конкурентному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Бабич В. В. Стратегії міжнародного розвитку підприємств: теоретико-методологічний аспект. *Економічний простір*. 2021. № 171. С. 89–102.
2. Гончаренко Л. П. Глобалізація та її вплив на розвиток міжнародного бізнесу. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 2(39). С. 45–51.
3. Кузьменко А. О. Транснаціональні корпорації як рушійна сила міжнародного бізнесу. *Бізнес-інформ*. 2022. № 6. С. 117–123.
4. Офіційний сайт Харківського політехнічного інституту. Наукові статті. URL: <https://es.khpi.edu.ua/article/view/309816>
5. Репозитарій Ужгородського національного університету. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/69541>

УДК 3:338.5:65:658:005.5

Косінська Ілона,
студентка 2 курсу спеціальності
076 Підприємництво, торгівля,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Тетяна Перцович,
старший викладач кафедри управління та адміністрування,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4811-0431>

АВТОРИТЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО КЕРІВНИКА

У сучасних умовах динамічного економічного розвитку організації стикаються з низкою викликів, які вимагають гнучкого та ефективного управління. Зміни на ринку, швидкий технологічний прогрес і зростаюча конкуренція підвищують вимоги до керівників, їхнього авторитету та компетенцій. Роль керівника як стратегічного лідера стає ключовою для

забезпечення стабільного функціонування організацій та їхньої адаптації до зовнішніх змін. У цьому контексті вивчення складових авторитету керівника та шляхів його формування набуває особливого значення, оскільки авторитет безпосередньо впливає на ефективність управлінських процесів і мотивацію співробітників.

Актуальність теми дослідження визначається тим, що сучасні реалії вимагають від керівників високої гнучкості, стратегічного мислення та здатності впливати на колектив без використання примусу. Ефективний керівник повинен не лише займати формальну посаду, але й володіти моральним і професійним авторитетом, який дозволяє досягати цілей організації навіть у складних умовах.

Авторитет – це заслужена довіра, якою користується керівник у підлеглих в колективі. Це визнання особистості, оцінка колективом відповідності суб'єктивних якостей менеджера об'єктивним вимогам. Авторитет необхідно розглядати як систему відносин, цінностей і результатів роботи. Авторитет керівника, пов'язаний з виконанням ним основних функцій, повинен підкріплюватись особистим прикладом і високими моральними якостями. Формальний авторитет (авторитет посади) ґрунтується на його повноваженнях і правах по відношенню до підлеглих. Одразу після призначення керівника на посаду він має формальний авторитет. Особистий (реальний) авторитет визначається наявністю в керівника морально-психологічних, організаторських якостей, які забезпечують йому повагу і визнання з боку підлеглих. Керівник, який користується особистим (реальним) авторитетом, позитивно впливає на підлеглих і заслуговує на їхню довіру і повагу. Керівник показує приклад організованості, чесності, скромності. Його авторитет слід розглядати як фактор, що забезпечує ефективність управління [1].

Основні складові авторитету керівника: професійні компетентності, моральні якості, комунікативні навички, емоційний інтелект.

Професійна компетентність:

- глибокі знання у своїй галузі;
- здатність приймати зважені рішення у складних ситуаціях;
- навички стратегічного мислення та бачення перспектив розвитку.

Моральні якості:

- чесність і справедливість у відносинах із підлеглими;
- повага до працівників і визнання їхнього внеску;
- готовність нести відповідальність за свої рішення та дії.

Комунікативні навички:

- вміння чітко доносити цілі та завдання;
- здатність мотивувати колектив і сприяти злагодженій роботі;
- уміння слухати та враховувати думки підлеглих.

Емоційний інтелект:

- розуміння емоційних потреб і настрою працівників;
- здатність вирішувати конфлікти і зберігати доброзичливу атмосферу в колективі;
- контроль власних емоцій у стресових ситуаціях.

Роль авторитету в управлінні керівника виконує ключову роль у досягненні успіху організації, оскільки:

- підвищує довіру між керівником і працівниками, що сприяє ефективному спілкуванню;
- мотивує підлеглих до продуктивної праці, оскільки вони відчують підтримку та повагу;
- зміцнює організаційну культуру, сприяючи створенню стабільного та згуртованого колективу;
- полегшує процес прийняття рішень і зменшує опір змінам, адже підлеглі довіряють професіоналізму керівника;
- допомагає уникати конфліктів, оскільки працівники сприймають керівника як авторитетну та неупереджену фігуру.

М. Вебер провів порівняння культурно-історичних особливостей різних суспільств і виділив три ідеальні типи влади і, відповідно, три типи авторитетів:

- традиційний авторитет – авторитет індивіда, заснований на передачі історично усталених цінностей і норм. Його вчений назвав "вічно вчорашнім";
- харизматичний авторитет – заснований на вірі в надприродні якості особистості. Цей тип авторитету має вагому ірраціональну, емоційну складову і покоїться на беззастережній відданості харизмі лідера, на приписуванні йому надприродних якостей;
- легальний авторитет – проголошуваний силою формальних законів суспільства. Він можливий тільки в суспільстві, яке спирається на усвідомлені переконання в доцільності, розумності та правомочності владних органів і припускає загальні та обов'язкові для всіх правові норми [2].

Успішні керівники зазвичай поєднують кілька видів авторитету, створюючи гармонійний баланс між формальними повноваженнями,

професійною компетентністю та харизматичністю. Це дозволяє забезпечувати ефективний вплив на колектив та досягати високих результатів.

Психологічні та особистісні якості керівника є основою його здатності впливати на колектив, приймати виважені рішення та забезпечувати ефективне функціонування організації. Існують п'ять основних елементів для підвищення ефективності праці керівника, який дбає про авторитет:

1. Ефективні керуючі повинні знати, на що вони витрачають свій час. Уміння контролювати свій час є найважливішим елементом продуктивної роботи.

2. Ефективні керуючі повинні концентруватися на досягненнях, що виходять за рамки своїх організацій. Їм слід бути націленими не на виконання роботи як такої, а на кінцевий результат. Хороший керівник, перш ніж приступити до виконання того чи іншого завдання, задає собі питання: «Яких результатів я повинен досягти?» Сам процес роботи і її методи відходять для нього на другий план.

3. Ефективні керуючі повинні будувати свою діяльність на сильних якостях, як власних, так і керівників, колег і підлеглих, а також зобов'язані відшукувати позитивні моменти в конкретних ситуаціях.

4. Ефективні керуючі концентрують свою увагу на декількох найважливіших ділянках, у яких виконання поставлених завдань принесе найбільш відчутні результати. Вони повинні навчитися встановлювати пріоритетні напрямки робіт і не відхилятися від них. Власне, вся їх діяльність повинна складатися з виконання саме пріоритетних завдань.

5. Нарешті, ефективні керуючі повинні приймати ефективні рішення. А це, перш за все, питання системності, тобто процес виконання завдання повинен проходити в потрібній послідовності. Слід пам'ятати, що ефективне рішення – це завжди судження, засноване, скоріше, на «розбіжності думок», ніж на «узгодженості за фактами». Надмірна поспішність веде до прийняття неправильних рішень. Рішень повинно бути небагато, але всі вони повинні бути фундаментальними. У прийнятті рішень потрібно керуватися вірною стратегією, а не миттєвими тактичними міркуваннями [5].

Також, психологічні та особистісні якості керівника є основою його авторитету. Керівник, який володіє емпатією, стресостійкістю, лідерськими якостями, чесністю та креативністю, здатен створити в

колективі атмосферу довіри та взаєморозуміння, забезпечуючи стабільний розвиток організації. Розвиток цих якостей є необхідною умовою для успішного керівництва у сучасному світі.

Отже, можемо підсумувати, що в сучасних умовах економіки роль авторитету керівника набуває дедалі більшого значення. Ефективний керівник, який користується довірою та повагою колективу, є основним чинником досягнення стратегічних цілей організації, підтримки стабільності та конкурентоспроможності в умовах постійних змін. Встановлено, що авторитет керівника залежить від поєднання формального статусу, професійних компетенцій та особистісних якостей, таких як лідерські здібності, емоційний інтелект і адаптивність до змін.

Список використаних джерел:

1. Авторитет менеджера та його значення для ефективного управління закладами ресторанного господарства : веб-сайт. URL: <https://studfile.net/preview/5437249/page:24/> (дата звернення 25.03.2025).
2. Авторитет як попередник репутації : веб-сайт. URL: https://stud.com.ua/11316/menedzhment/avtoritet_poperednik_reputatsiyi (дата звернення 19.03.2025).
3. Друкер П. Ефективний керівник : практичний посібник з управління людьми та організацією. Київ : Наш формат, 2019. URL: <https://samoosvita.in.ua/piter-f-druker-efektyvnyj-kerivnyk/>

Курсков Артем,
*аспірант III курсу спеціальності «Економіка»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:*
Марків Марія,
*доцент кафедри управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1974-219X>*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ КЛІЄНТСЬКИХ ВІДНОСИН У БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЯХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Соціальні мережі трансформували бізнес-комунікації, ставши не лише каналом просування, а й платформою для побудови довготривалих клієнтських відносин. У 2025 році їхня роль у формуванні довіри та лояльності клієнтів набуває нового значення в умовах зростання конкуренції та цифровізації. Дослідження зосереджене на аналізі того, як соціальні платформи впливають на взаємодію між бізнесом і споживачами, а також на виявленні викликів і перспектив цього процесу.

Сьогодні компанії використовують соціальні мережі для створення інтерактивного простору, де клієнти можуть висловлювати свої потреби, отримувати швидку реакцію та брати участь у формуванні іміджу бренду. Наприклад, аналіз активності українських компаній в Instagram у 2024 році показав, що 72% клієнтів позитивно реагують на персоналізовані відповіді в коментарях і повідомленнях [1, с. 19]. Такі інструменти, як таргетована реклама та аналітика поведінки користувачів, дозволяють бізнесу адаптувати комунікаційні стратегії до індивідуальних запитів аудиторії, що сприяє зміцненню клієнтської бази.

Водночас інтеграція соціальних мереж у бізнес-комунікації супроводжується низкою викликів. Зростання кількості негативних відгуків у публічному доступі може призвести до репутаційних криз, якщо компанії не мають чіткої стратегії реагування. Крім того, автоматизація взаємодії через чат-боти, хоч і підвищує ефективність, часто сприймається клієнтами як втрата людського підходу, що знижує рівень довіри [2, с. 87]. У контексті глобалізації також виникає потреба

враховувати культурні особливості аудиторії, адже однакові підходи до комунікації можуть мати різний ефект у різних регіонах.

Отже, соціальні мережі відкривають нові горизонти для формування клієнтських відносин, але їхній потенціал реалізується лише за умови стратегічного підходу до управління контентом і взаємодією. Перспективи подальших досліджень включають вивчення впливу інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, на персоналізацію комунікацій у соціальних мережах.

Список використаних джерел:

1. Шевчук А. Соціальні мережі як драйвер клієнтської лояльності: український досвід. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2024. № 3 (10). С. 15-25.
2. Taylor R. The Impact of Digital Tools on Customer Relationships. *Business Communication Review*. 2023. Vol. 12.

УДК 330.322

Куцеля Роман,
аспірант III року навчання
спеціальності 051 Економіка,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID ID: 0009-0000-1671-337X
Науковий керівник:
Розумович Наталія Федорівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління та адміністрування,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID 0000-0003-4498-725x

ЄВРОПЕЙСЬКІ ІНСТИТУЦІЇ У ФОРМУВАННІ РЕГУЛЯТОРНОГО ЛАНДШАФТУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для успішної інтеграції України в європейську економіку та її стабільного розвитку необхідно детально вивчити, як інституції

Європейського Союзу регулюють інвестиційну діяльність. Ефективна робота цих інституцій сприяє створенню сприятливого інвестиційного середовища, стимулює економічне зростання, підвищує конкурентоспроможність та зміцнює співпрацю між країнами-членами ЄС.

Інституції Європейського Союзу відіграють ключову роль у регулюванні інвестиційної діяльності, створюючи стабільне та сприятливе середовище для інвесторів.

Важливу роль в інвестиційній діяльності відіграють ті інституції, які забезпечують:

- управління, фінансування та реалізацію інвестиційних проєктів;
- ефективне використання інвестицій;
- стабільність, прозорість та передбачуваність інвестиційних процесів.

У таблиці 1 наведено характеристику правового та фінансового регулювання інвестиційної діяльності в Європейському Союзі.

Таблиця 1

Регулювання інвестиційної діяльності в ЄС

№з/п	Структура	Характеристика
1	2	3
Правове регулювання		
1	Європейська Комісія	розробляє та пропонує законодавчі акти, що регулюють інвестиційну діяльність, включаючи директиви та регламенти, а також забезпечує дотримання державами-членами законодавства ЄС у сфері інвестицій
2	Європейський Парламент	приймає законодавчі акти разом з Радою ЄС та здійснює нагляд за діяльністю Європейської Комісії у сфері інвестицій
3	Рада Європейського Союзу	приймає законодавчі акти разом з Європейським Парламентом та координує економічну політику держав-членів
4	Суд Європейського Союзу	забезпечує єдине тлумачення та застосування законодавства ЄС, включаючи інвестиційне законодавство
Фінансове регулювання		
5	Європейський центральний банк (ЄЦБ)	здійснює нагляд за фінансовими інституціями, що здійснюють інвестиційну діяльність та забезпечує стабільність фінансової системи ЄС
6	Європейський інвестиційний банк	надає фінансування для інвестиційних проєктів, що відповідають цілям ЄС та сприяє

		розвитку інфраструктури, інновацій та сталого розвитку
Сприяння інвестиціям		
7	Європейський фонд стратегічних інвестицій (EFSI)	залучає приватні інвестиції для фінансування стратегічних проєктів та стимулює економічне зростання та створення робочих місць
8	Європейські структурні та інвестиційні фонди (ESIF)	надають фінансову підтримку для інвестиційних проєктів у регіонах ЄС та сприяють економічному, соціальному та територіальному розвитку

*Складено автором на основі джерел [1-3]

Ці інституції та законодавчі акти створюють комплексну систему регулювання інвестиційної діяльності в ЄС, спрямовану на захист інвесторів, забезпечення стабільності фінансової системи та сприяння економічному зростанню.

Інституції ЄС розробляють та приймають законодавчі акти (директиви та регламенти), які встановлюють загальні стандарти та вимоги для інвестиційної діяльності на всій території Європейського Союзу. Це усуває фрагментацію ринків, знижує транзакційні витрати та створює рівні умови для всіх учасників.

Законодавство ЄС, ініційоване та прийняте цими інституціями, спрямоване на забезпечення високого рівня захисту інвесторів шляхом встановлення вимог до розкриття інформації, оцінки придатності інвестиційних продуктів, правил поведінки фінансових посередників та механізмів врегулювання спорів.

Інституції ЄС, зокрема Європейська рада з системних ризиків (ESRB) та Європейський центральний банк (ЄЦБ) (в межах своїх повноважень), відіграють важливу роль у моніторингу та управлінні системними ризиками у фінансовій системі ЄС, що є критично важливим для стабільності інвестиційного середовища.

Директиви та регламенти ЄС встановлюють правила ліцензування, пруденційні вимоги та стандарти поведінки для різних типів фінансових посередників, що здійснюють інвестиційну діяльність.

Законодавство ЄС вимагає від емітентів цінних паперів та інших учасників ринку розкривати своєчасну та достовірну інформацію, що підвищує прозорість ринків та дозволяє інвесторам приймати обґрунтовані рішення.

Європейські наглядові органи (ESA) – ESMA, EBA та EIOPA – координують наглядову діяльність національних органів та сприяють послідовному застосуванню законодавства ЄС.

Завдяки «паспортизації» фінансових послуг та іншим механізмам, створеним інституціями ЄС, фінансові установи можуть вільно надавати послуги в межах Союзу, що сприяє інтеграції ринків та розширює інвестиційні можливості.

Інституції ЄС постійно працюють над оновленням регуляторної бази для реагування на нові виклики та інновації у сфері фінансів, такі як розвиток фінтеху та необхідність сталого фінансування.

Таким чином, без активної та скоординованої діяльності інституцій Європейського Союзу ефективне регулювання інвестиційної діяльності в такому масштабі та з такими цілями було б неможливим. Вони є фундаментом для створення довіри, стабільності та зростання на європейському інвестиційному ринку.

Список використаних джерел:

1. Нагорняк І. Детально про новий інвестиційний план ЕС : можливості та виклики для України. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2018/06/14/7083085/> (дата звернення: 30.03.2025).
2. Moloney N. EU Financial Market Regulation after the Crisis. *Oxford University Press*. 2016.
3. Ferran E., Goodhart C. Regulating Financial Services after the Global Financial Crisis. *Edward Elgar Publishing*. 2017.

Луцак Максим,
студент IV курсу спеціальності 121 ІПЗ,
ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:
Шкатуляк Василь Васильович,
асистент кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИЙ КЛІЄНТСЬКИЙ ГАМАНЕЦЬ ДЛЯ ТОКЕНІВ ТА NFT ІЗ ДИНАМІЧНИМ ОБЛІКОМ БАЛАНСУ

Ця робота присвячена створенню клієнтського криптогаманця, що підтримує мультиакаунти, роботу з токенами, NFT та історію транзакцій, із можливістю підключення до різних блокчейн-мереж.

Розроблений додаток дозволяє користувачеві зручно та безпечно взаємодіяти з цифровими активами без залучення посередників. Основний акцент зроблено на децентралізованій архітектурі, що забезпечує автономне керування криптовалютними рахунками.

Використовуючи бібліотеку ethers.js, реалізовано механізми створення, імпорту та управління гаманцями, а також відправлення та отримання транзакцій у різних блокчейнах.

Додаток підтримує підключення до основних і тестових мереж, що робить його корисним як для кінцевих користувачів, так і для розробників. Впроваджені функції сканування блокчейн-мереж для отримання даних про баланс та історію операцій підвищують зручність користування. Завдяки оптимізованій роботі з WebSocket-провайдерами забезпечується швидке оновлення інформації у реальному часі. Важливим аспектом є високий рівень безпеки: всі приватні ключі та критично важливі дані зберігаються виключно на боці клієнта, що знижує ризики витоку інформації. Цей додаток розроблений із врахуванням сучасних вимог до децентралізованих фінансових сервісів, що робить його ефективним рішенням для управління цифровими активами [1].

Ключовим елементом проекту є використання React для створення інтуїтивного інтерфейсу користувача. Завдяки React hooks реалізується стан компонентів, що дозволяє ефективно оновлювати дані та

відображати баланс, історію операцій і список токенів у реальному часі. Крім того, застосовано бібліотеку компонентів Ant Design, яка забезпечує зручне відображення елементів інтерфейсу, таких як списки токенів, випадаючі меню вибору мережі, кнопки для взаємодії з гаманцем та QR-коди для швидкого копіювання адреси [5].

Для створення та управління акаунтами використовується бібліотека ethers.js, яка дозволяє генерувати гаманці, імпортувати їх за допомогою приватного ключа або мнемонічної фрази, а також отримувати баланс та відправляти транзакції. Всі операції з гаманцем виконуються на стороні клієнта, що мінімізує ризики втрати даних або злому сервера. Це відповідає принципам децентралізації, що є основною ідеєю блокчейн-технологій [1].

Окремо реалізована функція автоматичного вибору провайдера. За замовчуванням застосовується WebSocket-підключення до мережі Ethereum (Sepolia), однак користувач може змінити мережу в налаштуваннях. Це дає змогу перемикатися між тестовими та основними мережами, що є важливим для тестування та реальних фінансових операцій. Збереження вибраного провайдера виконується через localStorage, що дозволяє уникнути постійного введення параметрів при повторному вході [2].

Для візуального відображення користувацького гаманця реалізовано генерацію аватарів за допомогою бібліотеки ethereum-blockies. Ця технологія дозволяє отримати унікальну аватарку, засновану на хеші адреси користувача. Завдяки цьому користувачеві легше орієнтуватися серед кількох акаунтів та швидше ідентифікувати свій гаманець [2].

Оцінка балансу гаманця в доларах США здійснюється через CryptoCompare API. Додаток періодично запитує курс ETH/USD та інших популярних криптовалют і перераховує баланс у фіатному еквіваленті. Це спрощує оцінку загальної вартості активів користувача без необхідності вручну конвертувати токени в долари або інші валюти [3].

Компонент MultiChainWalletScanner виконує сканування блокчейн-мереж для збору детальної інформації про баланс токенів та NFT. Цей підхід дозволяє користувачеві в одному місці переглядати всі свої активи без необхідності використання сторонніх сервісів. Функціонал підтримує відображення історії транзакцій, включаючи вхідні та вихідні перекази з деталями часу, суми та статусу виконання операції [4].

Список використаних джерел:

1. Офіційна документація ethers.js. URL: <https://docs.ethers.org/v5/> (дата звернення: 27.03.2025).
2. Документація UI-компонентів Ant Design. URL: <https://ant.design/components/overview> (дата звернення: 27.03.2025).
3. Бібліотека для генерації аватарів на основі Ethereum-адрес. URL: <https://github.com/ethereum/blockies> (дата звернення: 27.03.2025).
4. CryptoCompare API для отримання курсу ETH до USD. URL: <https://min-api.cryptocompare.com/documentationn-api.cryptocompare.com/documentation> (дата звернення: 27.03.2025).
5. API-документація Etherscan для отримання історії транзакцій. URL: <https://docs.etherscan.io/> (дата звернення: 27.03.2025)

УДК 330.341.1:338.108

Матвійко Софія,
*студентка IV курсу спеціальності «Менеджмент»,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*
Науковий керівник:
Гриліцька Анжела,
*доцентка кафедри менеджменту та державної служби,
кандидатка економічних наук, доцентка,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6793-2142>*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

У сучасних умовах швидких технологічних змін, глобалізації та нестабільності ринків інноваційні підходи до управління персоналом стають ключовим фактором забезпечення конкурентоспроможності та адаптивності організацій. Ефективне управління людськими ресурсами дозволяє компаніям швидко реагувати на виклики, залучати та утримувати талановитих працівників, а також підвищувати загальну продуктивність.

Історично управління персоналом еволюціонувало від простого адміністрування до стратегічного партнерства, де людський капітал розглядається як головний ресурс організації. Сьогодні, в умовах цифрової трансформації та глобальної нестабільності, традиційні методи управління вже не забезпечують необхідної гнучкості та ефективності. Це вимагає впровадження інноваційних підходів, таких як використання цифрових технологій, дата-аналітики та штучного інтелекту в процесах управління персоналом. Ці інструменти допомагають оптимізувати процеси найму, адаптації та розвитку співробітників, що призводить до зменшення часу та витрат на HR-операції.

Крім того, інноваційні стратегії в управлінні персоналом сприяють підвищенню адаптивності та стійкості компаній. Впровадження гнучких умов праці, таких як віддалена або гібридна моделі, дозволяє працівникам оптимально розподіляти свій робочий час, що позитивно впливає на мотивацію та залученість персоналу. Адаптивні методики управління, спочатку розроблені для галузі інформаційних технологій, виявили високу ефективність і в інших сферах, оскільки дозволяють командам швидко реагувати на зміни та нові виклики.

Адаптивні методики управління персоналом є відповіддю на швидкі зміни та невизначеність сучасного бізнес-середовища. Вони спрямовані на підвищення гнучкості та ефективності організацій через впровадження сучасних технологій та підходів.

Одним із ключових аспектів є інтеграція цифрових інструментів та платформ для автоматизації HR-процесів, що дозволяє оперативно реагувати на зміни та оптимізувати управління персоналом. Крім того, застосування гнучких методів управління, таких як адаптивні зміни, дозволяє швидко адаптуватися до змін, підвищуючи ефективність командної роботи та залученість співробітників. Фокус на постійному навчанні та розвитку співробітників забезпечує їхню відповідність сучасним вимогам ринку та технологічним змінам. Розробка персоналізованих програм мотивації, які враховують потреби та інтереси кожного співробітника, сприяє підвищенню їхньої продуктивності та задоволеності роботою. Створення середовища, яке підтримує інновації, співпрацю та відкритість до змін, сприяє адаптивності організації в цілому. Впровадження адаптивних методик управління персоналом дозволяє організаціям ефективно реагувати на

виклики сучасного ринку, забезпечуючи їхню конкурентоспроможність та стійкість у довгостроковій перспективі [1].

Дата-аналітика передбачає збір, обробку та аналіз великих обсягів даних, що стосуються різних аспектів діяльності організації. У контексті управління персоналом це може включати дані про продуктивність співробітників, результати оцінки їхніх навичок, історію кар'єрного росту, а також зовнішні фактори, такі як тенденції на ринку праці та зміни в галузі. Аналізуючи ці дані, HR-менеджери можуть отримати глибоке розуміння поточного стану кадрового потенціалу та виявити області, які потребують розвитку.

Завдяки використанню аналітичних інструментів, організації можуть не лише оцінити існуючі навички та компетенції своїх співробітників, але й передбачити майбутні потреби в навчанні. Наприклад, аналізуючи тенденції в галузі та зміни в технологічному середовищі, можна визначити, які навички будуть найбільш затребуваними в майбутньому. Це дозволяє розробляти проактивні програми навчання, спрямовані на підготовку співробітників до майбутніх викликів та забезпечення їхньої конкурентоспроможності.

Крім того, дата-аналітика допомагає оцінити ефективність існуючих програм розвитку персоналу. Аналізуючи дані про участь співробітників у тренінгах та їхню подальшу продуктивність, можна визначити, які програми приносять найбільшу користь, а які потребують вдосконалення. Це забезпечує оптимізацію ресурсів та максимізацію повернення на інвестиції в навчання.

Впровадження дата-аналітики в процес управління персоналом вимагає наявності відповідних технологічних засобів та кваліфікованих фахівців, здатних інтерпретувати отримані дані. Однак інвестиції в ці напрямки можуть значно підвищити ефективність HR-процесів, забезпечити стратегічне планування розвитку персоналу та сприяти досягненню загальних цілей організації [2].

Розвиток корпоративної культури є основою для формування робочого середовища, яке стимулює інноваційність, співпрацю та готовність до змін, що, у свою чергу, підвищує адаптивність організації. Корпоративна культура включає спільно розділені цінності, переконання, традиції та норми поведінки, які визначають внутрішню атмосферу та взаємодію між працівниками.

У сучасних умовах глобалізації та зростаючої конкуренції корпоративна культура стає вирішальним фактором успіху

підприємства. Вона впливає на мотивацію співробітників, рівень плинності кадрів, ефективність роботи та виникнення конфліктів на робочому місці. Більше того, корпоративна культура може значно позначитися на репутації компанії, що є особливо важливим в епоху цифрових технологій та соціальних мереж, де негативний імідж може призвести до втрати клієнтів, партнерів та інвесторів.

Інноваційна корпоративна культура передбачає створення умов, за яких співробітники активно підтримують нововведення та зміни. Це включає заохочення креативності, толерантності до інновацій та прагнення до постійного вдосконалення. Важливо, щоб такі стимули були збалансовані з обмеженнями, які викорінюють посередність та сприяють досягненню високих результатів.

Співпраця є невід'ємною складовою ефективної корпоративної культури. Організації, які сприяють командній роботі, забезпечують відкритий обмін інформацією та підтримують взаємодію між різними підрозділами, досягають кращих результатів. Такий підхід покращує комунікацію, сприяє швидкому вирішенню проблем та прийняттю обґрунтованих рішень.

Загалом, розвиток корпоративної культури, яка підтримує інновації, співпрацю та відкритість до змін, є запорукою адаптивності та конкурентоспроможності організації. Такий підхід сприяє створенню позитивного робочого середовища, де кожен співробітник відчуває свою значущість та мотивацію до досягнення спільних цілей [3].

Отже, впровадження інноваційних підходів до управління персоналом, включаючи використання цифрових технологій, дата-аналітики та гнучких моделей роботи, є необхідною умовою для підвищення адаптивності та конкурентоспроможності організацій у сучасному бізнес-середовищі. Розвиток корпоративної культури, яка підтримує інновації, співпрацю та відкритість до змін, сприяє створенню гнучких та ефективних команд, здатних швидко реагувати на виклики та забезпечувати сталий розвиток компанії.

Список використаних джерел:

1. Тодорюк С. І. Інноваційні методи управління персоналом. *Economic sciences theoretical and science bases of actual tasks*. 185-187 р. URL: <https://cutt.ly/0MhVRQV>
2. Волянська-Савчук Л. В., Мацишина М. В. Використання інноваційних персоналтехнологій в управлінні персоналом на

підприємствах. *Економіка і організація управління*. 2019. №1 (33) С. 33-42.
URL: <https://cutt.ly/dMhBAEy>

3. Машевська А. А. Зарубіжний досвід використання системи праці та мотивації працівників підприємства: ефективна економіка. Дніпро, 2022. 84 с. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2022/154.pdf

УДК 338:012

Ольга Мельник,
студентка II курсу спеціальності
076 Підприємництво, торгівля,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Тетяна Перцович,
старший викладач кафедри управління та адміністрування,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4811-0431>

МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МАЛОГО БІЗНЕСУ

Малий бізнес в Україні у скорому майбутньому матиме нові можливості для зростання та вдосконалення. Тренди на цифровізацію, екологічність, персоналізацію, кібербезпеку відкривають нові шляхи для розвитку, дозволяючи підприємцям оптимізувати витрати, покращити якість послуг та відповідати сучасним потребам споживачів. Українські підприємці, які готові адаптуватися до цих змін, зможуть зміцнити свої позиції, розширити базу клієнтів і вийти на новий рівень розвитку [1].

Світ підприємництва у 2025 році нагадує захопливу партію в шахи, де традиційні правила поєднуються з новими можливостями. Бізнес-ландшафт зазнав разючих змін: штучний інтелект став доступним помічником для підприємців-початківців, а споживачі все частіше шукають персоналізовані рішення, які поєднують цифрову зручність із людським теплом. Сьогодні ми спостерігаємо цікавий феномен: після буму онлайн-бізнесів маятник хитнувся в бік балансу. Клієнти втомилися від виключно цифрової взаємодії і прагнуть «живого» спілкування. Водночас вони не готові відмовлятися від зручності технологій. Це створює унікальну можливість для перспективних бізнес-ідей, які вміло

поєднують обидва світи. Успішні підприємці навчилися балансувати, створюючи бізнеси, які однаково ефективні як у цифровому, так і у фізичному просторі. Найперспективніші бізнес-ідеї сьогодні – це ті, що розв’язують реальні проблеми людей, використовуючи найкраще з обох світів. Вони пропонують персоналізацію через технології та людську увагу через особисте спілкування. І найголовніше – вони масштабуються, дозволяючи починати з малого, але мріяти про велике. Зокрема, головними серед яких є наступні [2]:

1. Мобільні СТО з діагностикою. Час є найціннішим ресурсом, тому мобільні СТО з розумною діагностикою є відповіддю на реальні потреби автовласників. Бізнес-модель: сервіс працює за принципом «ваш персональний автомеханік». Клієнти можуть замовити послугу через мобільний додаток, де також зберігається вся історія обслуговування їхнього авто – це буде гарантувати персоналізований підхід у майбутньому. Потенційно довгострокові відносини з власником авто.

2. Багатофункціональні коворкінги у спальних районах. Віддалена робота стала нормою, але не всі можуть ефективно працювати з дому. Багатофункціональні коворкінги у спальних районах вирішують цю проблему, створюючи професійний простір поруч із домом. Важливу роль відіграє звукоізоляція приміщень та наявність невеликих закритих робочих приміщень для 1 особи. Бізнес-модель: створення комфортного робочого простору, який поєднує офісні приміщення, зону відпочинку з мінікафе та дитячу кімнату. Монетизація відбувається через продаж щомісячних абонементів, погодинну оренду конференц-залів, дитячої кімнати та додаткові послуги.

3. Персоналізовані фітнес-студії. Епоха уніфікованих фітнес-програм відходить у минуле. Сучасні клієнти прагнуть індивідуального підходу, де кожен рух, кожна калорія та кожен м’яз мають значення. Персоналізовані фітнес-студії – це не просто місце для тренувань, а особистий центр трансформації здоров’я. Бізнес-модель: створення фітнес-простору, де штучний інтелект допомагає розробити унікальну програму тренувань та харчування. Клієнт отримує повний супровід: від первинної діагностики до щоденного моніторингу прогресу через мобільний додаток.

4. Модульні міські теплиці. Майбутнє продовольства – у вертикальному землеробстві посеред міста. Модульні міські теплиці – це вирішення проблеми якісних локальних продуктів, освітній простір та новий погляд на міське господарювання. Бізнес-модель: створення

компактних, легко встановлюваних теплиць у різних міських локаціях: на дахах, всередині будівель, у дворах. Вирощування мікрозелені, зелені та легких овочів з подальшим постачанням.

5. Цифрова кулінарна школа з доставкою інгредієнтів. Кулінарія перетворюється з буденної справи на захоплюючий досвід, де технології та творчість зустрічаються на одній кухні. Цифрова кулінарна школа – це не просто навчання готувати, це створення цілого гастрономічного світогляду. Бізнес-модель: онлайн-платформа, яка пропонує інтерактивні кулінарні майстер-класи від професійних шеф-кухарів з унікальною особливістю – доставкою всіх необхідних інгредієнтів безпосередньо додому. Модель передбачає створення активної спільноти кулінарів, які діляться досвідом.

6. Маркетплейс локальних виробників. Локальне виробництво переживає ренесанс – споживачі дедалі частіше шукають унікальні товари з history, якістю та soul. Маркетплейс локальних виробників – міст між талановитими місцевими майстрами та свідомими покупцями. Бізнес-модель: онлайн-платформа, яка об'єднує локальних виробників, надає їм інструменти для просування, управління продажами та логістикою.

7. Розробка додатків із використанням штучного інтелекту (ШІ). Штучний інтелект більше не є футуристичною технологією – він став реальним інструментом для вирішення бізнес-завдань. Стартап із розробки AI-додатків – це не просто бізнес, а можливість трансформувати цілі індустрії за допомогою інтелектуальних технологій. Бізнес-модель: створення спеціалізованої студії, яка розробляє індивідуальні AI-рішення для різних галузей: від медицини та фінансів до освіти та сільського господарства.

8. 3D-друк та прототипування. Технологія 3D-друку перетворює мрії на реальність буквально за годину. Сьогодні це не просто друк – це новий підхід до проєктування, виробництва та innovation. Бізнес-модель: створення сервісного центру з 3D-друку, який надає повний спектр послуг: від прототипування для стартапів до виготовлення функціональних деталей для промисловості. Додаткові послуги – консультації та навчальні воркшопи.

9. Садочок для тварин. Любов до домашніх улюбленців перетворюється на серйозний бізнес. Сучасний садочок для тварин – це не просто місце тимчасового перебування, а цілий комплекс турботи та розваг. Бізнес-модель: створення комфортного простору для утримання

домашніх тварин під час відсутності власників. Унікальна пропозиція – цілодобове онлайн-спостереження через мобільний додаток та індивідуальний підхід до тварини.

10. Сервіс розумної утилізації. Екологічна свідомість перестає бути трендом – вона стає необхідністю. Сервіс розумної утилізації – це не просто бізнес, а місія кожного громадянина, який несе соціальну відповідальність, до того ж може генерувати прибуток. Бізнес-модель: створення комплексної платформи, яка робить процес утилізації та сортування відходів простим та винагородженим. Сервіс пропонує виклик кур'єра для збору вторсировини, онлайн-додаток для моніторингу та унікальну програму винагород.

Сьогодні через війну малий бізнес в Україні отримав безліч викликів, проте компанії виявляють неймовірну адаптивність – шукають нові ринки та можливості розвитку. У цьому контексті важливим стає питання залучення інвестицій або фінансової допомоги, використання ефективних інструментів ведення бізнесу. Як глобальна реакція на такі умови, для українських підприємців наразі активно набирають обертів грантові можливості [3].

Розглянувши десяток найперспективніших бізнес-ідей, можемо зробити висновок, що всі вони здатні змінити уявлення про підприємництво. Кожна з них – гарний спосіб заробити гроші, а також можливість вирішити реальні проблеми суспільства, запропонувати інноваційні рішення та створити новий бізнес. Успішний бізнес народжується на перетині технологій, людських потреб та соціальної відповідальності. Більше не працюють старі моделі сліпого нарощування прибутку. Маємо пам'ятати, що сьогодні перемагають ті, хто вміє швидко адаптуватися до змін, використовувати новітні технології, створювати цінність для клієнта та думати про глобальний контекст. Цифрові інновації, зміни в робочих моделях і зростаюча увага до сталого розвитку – основні тренди сучасного малого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Тренди для малого бізнесу в Україні на 2025 рік: Чого очікувати підприємцям? Стіна : вебсайт. URL: <https://stina.org.ua/novyny-spilky/trendy-dlya-malogo-biznesu-v-ukrayini-na-2025-rik-chogo-ochikuvaty-pidpryyemtsyam/> (дата звернення: 27.03.2025).

2. Топ-10 бізнес-ідей для старту у 2025 році. CSR Marketing : вебсайт. URL: <https://csr.moderntown.org/top-10-biznes-idej-dlya-startu-u-2025->

roczni/?utm_source=google&utm_medium=Tuluko-UA&utm_campaign=10-biznesidej&utm_content=734047186957&utm_term=%D0%B1%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81&gad_source=1&gclid=Cj0KCQJw1um-BhDtARIsABjU5x5D6SCOBChH-4DokB1srod5Zl79or-ENv7CzUKoMkKHdYyI9lMpoUaApk_EALw_wcB
(дата звернення: 23.03.2025).

3. Розвиток малого бізнесу в 2024 році та грантові можливості. BJET : вебсайт. URL: <https://bjepro.com/blog/rozvytok-malogo-biznesu-v-2024-roczni-ta-grantovi-mozhlyvosti> (дата звернення: 14.03.2025).

УДК: 332.146.2

Моліцька Вікторія,
студентка II курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Тимоць Мирослава,
професор кафедри управління та адміністрування,
кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ МІСЦЕВИХ ГРОМАД

Модернізація структури органів місцевого самоврядування та організації влади у всіх областях України, яка сьогодні активно втілюється в реальність, покликана удосконалити можливість місцевих бюджетів самостійно гарантувати населенню відповідного регіону якісне забезпечення суспільних потреб. Результат реформи – 1470 об'єднаних територіальних громад у всій Україні, значна частина з яких залишається економічно нестабільною. Саме з цієї причини постають надзвичайно важливі питання фінансової децентралізації, адже її мета полягає в розподілі бюджетних доходів на виконання завдань для забезпечення соціальних потреб населення, а також покращення стану підвідомчих регіонів.

Слід зазначити, що децентралізація – це не тільки збільшення кількості повноважень, обов'язків та фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, а й розширення їхньої відповідальності.

Термін «децентралізація» є доволі багатозначним і в традиційному сенсі означає послаблення централізації. Також під ним розуміють «систему управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; розширення прав низових органів управління; процес перерозподілу або диспергування функцій, повноважень, людей або речей від центрального управління» [1].

Бюджетна децентралізація, як і будь-який загальнодержавний процес економічного характеру, має ряд переваг та недоліків.

Позитивними сторонами децентралізованого способу задоволення суспільних благ є:

- ефективніше управління фінансовим потенціалом, створення якісних каналів комунікації з громадою;
- фінансова автономність органів місцевого самоврядування в ухваленні рішень, які стосуються відповідного регіону;
- підвищення якості в забезпечення суспільних благ;
- посилення відповідальності органів місцевої влади перед населенням.

Окрім переваг, бюджетна децентралізація характеризується також деякими недоліками, наприклад:

- нижчий рівень регулювання з боку органів державної влади бюджетним процесом на рівні місцевих бюджетів;
- підвищення рівня корупції через обмеженість політичної конкуренції на місцевому рівні;
- збільшення видатків на задоволення суспільних благ для невеликих регіонів;
- переважання інтересів територіальних громад над загальнодержавними.

Показники виконання планів місцевих бюджетів та зростання їхньої частки у зведеному бюджеті України є одним із позитивних наслідків реформи бюджетної децентралізації. Деякі фахівці в галузі фінансів переконані, що це відбулося тільки завдяки зацікавленості органів місцевого самоврядування у зростанні частки власних доходів до місцевих бюджетів, збільшенні резервів їхнього наповнення, а також підвищенні рівня ефективності управління податками та зборами.

У цілому за останні три роки реформи місцевого самоврядування приріст податкових надходжень до місцевих бюджетів України склав 697, 4 млрд грн, що демонструє про значне підвищення фінансового потенціалу територіальних громад (Табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка та структура доходів Державного бюджету України протягом 2022 - 2024 рр.

Доходи	2022		2023		2024	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Податкові надходження	949 764 393 233	53,1	1 203 544 076 211	45,0	1 647 189 612 234	52,8
Неподаткові надходження	346 327 738 384	19,4	991 601 697 594	37,1	974 398 507 876	31,2
Доходи від операцій з капіталом	610 983 116	0,03	100 316 349	0,0	183 946 919	0,01
Офіційні трансферти	490 556 340 844	27,5	476 319 777 652	17,8	500 467 426 124	16,0
Цільові фонди	136 169 092	0,01	432 084 589	0,02	473 945 172 305	0,02
Разом	1 787 395 624 669	100	2 671 997 952 395	100	3 122 713 370 068	100

Джерело: складено автором на основі даних [3]

Бюджетна децентралізація є основною умовою децентралізації влади, становлення ефективної системи місцевих фінансів, дієвим засобом регулювання регіонального розвитку країни. Реформування бюджетної системи шляхом децентралізації стимулює регіони до фінансової автономії, пошуку додаткових фінансових джерел на місцях, активізації збільшення власного потенціалу регіонів, ефективного і цільового використання бюджетних коштів, збалансування потреби на фінансові ресурси з реальними можливостями регіонів [2].

У результаті проведеного дослідження та аналізу показників державного бюджету сформовано висновок, що бюджетна децентралізація – це часткове або повне передання певних завдань щодо управління процесами надходження, розподілу та використання фінансових ресурсів від органів державного управління до

адміністративно-територіальних одиниць. Процес бюджетної централізації має декілька вигод, зокрема: підвищення рівня фінансових можливостей територіальних громад та регіонів, пожвавлення підприємницької діяльності, що гарантує соціально-економічне піднесення підвідомчих територій.

Список використаних джерел:

1. Булавинець В. М. Бюджетна децентралізація: сутність та специфіка реалізації в Україні. *Електронне наукове видання «Ефективна економіка»*. 2021. № 12. С. 2-3.
2. Легкоступ І. І., Андрюк А. М. Бюджетна децентралізація в Україні: необхідність, результати та перспективи. 2020. № 39. С. 343.
3. Open Budget. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 31.03.2025).

УДК 339.138: 004.89

Морушко Роман,
*аспірант II року навчання спеціальності «Економіка»,
факультету суспільних та прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Морушко Ольга,
*доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1430-1105>

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ

Актуальність дослідження методологічного інструментарію управління брендом зумовлена динамічними трансформаційними процесами в сучасному економічному середовищі. Глобалізаційні виклики, посилення конкуренції та стрімкий розвиток інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), висувають принципово нові вимоги до теоретико-методологічних засад брендингу, що потребує

комплексного наукового переосмислення існуючих підходів та розробки інноваційних методологічних стратегій.

Сучасні трансформаційні процеси в економічному середовищі зумовлюють необхідність комплексного та поглибленого дослідження методологічних засад управління брендом. Методологічний інструментарій виступає фундаментальною основою наукового пізнання складних процесів брендингу, дозволяючи здійснювати системний аналіз та розробляти ефективні стратегії управління.

Теоретико-методологічні засади дослідження формуються на базі інтеграції міждисциплінарних підходів, серед яких чільне місце посідають системний, інституціональний та компаративістський підходи. Системний підхід передбачає розгляд бренду як складної соціально-економічної системи з внутрішніми взаємозв'язками та динамічними характеристиками. Це дає змогу комплексно оцінювати структурні елементи бренду, їх взаємодію та трансформаційні можливості в умовах мінливого ринкового середовища [1, 2].

Інституціональний підхід розкриває особливості формування та розвитку брендів крізь призму інституційних обмежень, норм та правил економічної взаємодії. Завдяки цьому методологічному інструментарію стає можливим аналіз інституційних детермінант впливу на процеси брендингу. Водночас компаративістський підхід спрямований на порівняльний аналіз брендів, їх еволюції, стратегічних траєкторій розвитку та конкурентних переваг, що дозволяє ідентифікувати найбільш ефективні управлінські практики та моделі брендингу [2, 3].

Принципово новим напрямком удосконалення методологічного інструментарію є впровадження технологій штучного інтелекту. Основними перевагами ШІ є те, що він забезпечує низку цікавих та корисних переваг. По-перше, ШІ може давати поглиблену аналітику даних, це означає, що з допомогою ШІ можливий комплексний аналіз великих масивів інформації, прогнозування поведінки споживчої поведінки та виявлення латентних трендів та закономірностей у певному напрямку досліджень [4]. По-друге, ШІ проводить інтелектуальну персоналізацію комунікацій, що, в свою чергу, сприяє адаптації комунікаційних стратегій, генерації персоналізованого контенту та оптимізації таргетингу.

Також за допомогою ШІ можна автоматизувати дослідницькі процеси, тобто здійснювати інтелектуальний контент-аналіз, автоматизовано обробляти, опрацьовувати та проводити аналіз експертних оцінок, а

також з його допомогою можна проводити симуляційне моделювання брендингових стратегій [4].

Методологічний інструментарій дослідження охоплює широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів, які забезпечують комплексний та всебічний аналіз процесів управління брендом. До загальнонаукових методів належить діалектичний метод, що відіграє ключову роль у вивченні процесів управління брендом через призму взаємозв'язку, розвитку та внутрішніх суперечностей. Цей метод дозволяє розглядати бренд як динамічну систему, що постійно трансформується під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, виявляючи суперечності та закономірності її еволюції.

Метод системного аналізу спрямований на декомпозицію складних брендингових процесів, розкриття їх структурних компонентів та встановлення взаємозв'язків між ними [1]. Він надає можливість розглядати бренд як цілісну систему, що складається з взаємопов'язаних елементів: маркетингової стратегії, комунікативної політики, репутаційних характеристик, споживчої цінності та інших важливих складників.

Логічне узагальнення та абстрагування виступають потужним інструментом формування теоретичних конструктів у дослідженні брендингу. Ці методи дозволяють виокремити суттєві характеристики та властивості бренду, побудувати узагальнені моделі та концепції, що відображають найбільш значущі закономірності його функціонування та розвитку.

Спеціальні методи дослідження процесів управління брендом становлять важливий інструментарій наукового пізнання, що забезпечує глибокий та всебічний аналіз брендингових процесів [2]. Статистичний аналіз виступає фундаментальним методом кількісної оцінки показників брендингу, дозволяючи здійснювати математичну обробку емпіричних даних, виявляти статистичні закономірності, визначати кореляційні зв'язки між різними параметрами бренду та прогнозувати тенденції його розвитку.

Контент-аналіз комунікативних стратегій бренду є потужним інструментом дослідження інформаційного простору, що надає можливість систематизувати та інтерпретувати комунікативні повідомлення, оцінювати ефективність брендингових комунікацій, виявляти семантичні особливості позиціонування бренду та аналізувати його репутаційні характеристики.

Експертне оцінювання ефективності управлінських рішень передбачає залучення висококваліфікованих фахівців для проведення глибокого аналізу брендингових стратегій, надання кваліфікованих експертних висновків та розробки рекомендацій щодо оптимізації управлінських процесів. Цей метод дозволяє врахувати професійну думку та латентні фактори, які складно формалізувати математичними методами [3].

Моделювання брендингових стратегій з використанням математичного апарату створює науково обґрунтований інструментарій прогнозування та проєктування траєкторій розвитку бренду, дозволяючи визначати оптимальні управлінські рішення на основі формалізованих математичних моделей та алгоритмів.

Такий комплексний методологічний підхід забезпечує всебічність та глибину наукового дослідження, дозволяючи здійснювати багатовимірний аналіз процесів управління брендом з урахуванням різноманітних факторів впливу та взаємозв'язків.

Емпірична складова методологічного інструментарію має диференційовану структуру та включає первинні та вторинні методи збору й аналізу інформації. Первинні методи передбачають анкетування споживачів, проведення глибинних інтерв'ю з менеджерами брендів та спостереження за поведінкою цільової аудиторії. Вторинні методи охоплюють аналіз статистичних даних, моніторинг інформаційного простору та бенчмаркінг брендингових стратегій [2].

Концептуальні принципи методології формують методологічне підґрунтя дослідження. Принцип комплексності забезпечує всебічне вивчення процесів управління брендом, принцип об'єктивності гарантує неупереджений аналіз без суб'єктивних викривлень. Принцип репрезентативності спрямований на забезпечення достовірності та релевантності дослідницьких даних, а принцип безперервності передбачає постійний моніторинг та адаптацію методологічного інструментарію до мінливих ринкових умов.

Підсумовуючи, варто наголосити, що запропонований методологічний інструментарій дослідження процесів управління брендом створює теоретико-методологічне підґрунтя для глибокого наукового аналізу брендингових стратегій. Він дозволяє комплексно оцінювати їх ефективність та розробляти науково обґрунтовані рекомендації щодо оптимізації управлінських рішень у сфері брендингу. Методологічний інструментарій управління брендом являє собою комплексну систему наукового пізнання, що інтегрує міждисциплінарні підходи та методи.

Ключовими складовими є системний, інституціональний та компаративістський підходи, які забезпечують всебічний аналіз брендингових процесів. Запропонована методологія охоплює загальнонаукові та спеціальні методи, що дозволяють здійснювати глибокий аналіз та розробляти ефективні стратегії управління брендом в умовах динамічного економічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Аакер Д. Стратегія управління брендом. Київ : Альтера, 2019. 452 с.
2. Капферер Ж. Бренд назавжди: креативність та стійкість. Харків : Гуманітарний центр, 2017. 214 с.
3. Котлер Ф., Келлер К., Павленко А. Маркетинговий менеджмент : підручник. Київ : Хімджест, 2008. 720 с.
4. Хмара М., Гуменюк Я., Аль-Хаялі Д. Впровадження штучного інтелекту в бізнес-практику. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 9. С. 42–50.

УДК: 658.152

Опацький Святослав,
*студент IV курсу бакалаврату, ІПЗ-21,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:
Шкатуляк Василь Васильович,
*викладач кафедри інформаційних технологій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНОГО САЙТУ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЙ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОПИТУ ТОВАРНОГО РИНКУ

Для багатьох успішних компаній інформація про попит і динаміку ринку стає важливим інструментом для прийняття обґрунтованих рішень. Тому зростає потреба в спеціалізованих інформаційних платформах, які можуть публікувати результати маркетингових досліджень. Розробка таких сайтів забезпечує доступ до актуальної інформації про споживчі тенденції, вподобання та ринкові зміни, що

дозволяє компаніям швидше реагувати на потреби ринку та розробляти конкурентні стратегії.

Основними завданнями інформаційного сайту, що публікує маркетингові дослідження, є:

1. Збір і зберігання структурованих даних про поточні та минулі дослідження, що відображають ключові показники попиту, характеристики цільової аудиторії та аналіз сегментів ринку.

2. Забезпечення легкого доступу до інформації завдяки продуманій навігації, категоріям, фільтрам і швидкому пошуку.

3. Візуалізація даних за допомогою діаграм, графіків, дашбордів та інфографіки, що полегшують інтерпретацію даних та виявлення тенденцій.

4. Регулярне оновлення інформації за допомогою автоматизованих інструментів збору даних або надання користувачам можливості додавати нові дослідження.

Успішна реалізація цих функцій вимагає використання нових інструментів і рішень, які відповідають сучасним технічним вимогам. Фреймворки підходять для інтерфейсу користувача, тоді як рішення, які можуть обробляти великі обсяги даних, підходять для бекенду. Для зберігання структурованої та неструктурованої інформації необхідно обрати відповідну базу даних. Інструменти візуалізації даних можна використовувати для створення адаптивних графіків та інформаційних панелей. Ключові функції таких сайтів включають управління контентом, аналітику з інтерактивним аналізом даних, пошук і фільтрацію для швидкого доступу до інформації, а також управління рівнями доступу користувачів, включаючи можливість платного контенту.

З точки зору бізнесу, такі сайти можуть допомогти компаніям приймати обґрунтовані рішення на основі актуальних даних про попит і ринкові тенденції, знизити витрати на аналіз завдяки єдиному джерелу досліджень, покращити клієнтський досвід, надавши доступ до корисної інформації, а також підвищити довіру до бренду.

Інформаційні сайти, які публікують маркетингові дослідження попиту на товарному ринку, є важливим інструментом для сучасних компаній. Вони дають можливість відстежувати зміни на ринку, швидко реагувати на нові запити споживачів та адаптувати свою стратегію відповідно до актуальних тенденцій. Такий підхід дозволяє компаніям зосередитися на своїх сильних сторонах, зменшити витрати та мінімізувати ризики.

Список використаних джерел:

1. Malhotra Naresh K., Birks David F. Marketing Research: An Applied Approach. 2020. С. 45-89.
2. Provost Foster Fawcett Tom. Data Science for Business. 2013. С. 12-38.
3. McKinsey & Company. The Future of Marketing Research: Trends and Insights. 2023. С. 30-45.

УДК 658.012.14:657

Полегешко Олександра,
студентка I курсу спеціальності
«Облік і оподаткування»,
НУ «Чернігівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-6326-2397>

Науковий керівник:

Акименко Олена,
професор кафедри економіки, обліку і оподаткування,
НУ «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0323-5978>

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ БУХГАЛТЕРІВ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Підвищення ефективності праці бухгалтерів шляхом застосування інструментів тайм-менеджменту в умовах воєнного стану та емоційної нестабільності набуває особливої актуальності та вагомості. Ці складні обставини суттєво впливають на робочий процес та психоемоційний стан фахівців, зумовлюючи низку додаткових викликів, серед яких: (1) підвищений рівень психоемоційного напруження та стресу, зумовлений тривогою, страхом і невизначеністю перспектив, що може спричинити зниження концентрації уваги, зростання рівня втомлюваності та емоційне виснаження, тим самим впливаючи на ефективність і оперативність виконання професійних завдань; (2) зміни в організації робочого процесу та непередбачуваність, що вимагає від бухгалтерів гнучкості, здатності швидко адаптуватися до нових умов та ефективно

організовувати свою роботу в умовах невизначеності; (3) зростання обсягу роботи та розширення функціональних обов'язків робітників облікового апарату, що може бути пов'язане з обліком гуманітарної допомоги, змінами в оподаткуванні, підтримкою діяльності підприємства в складних умовах; (4) необхідність швидкого прийняття рішень та мінімізація помилок шляхом забезпечення належного часового ресурсу для виконання пріоритетних завдань та зниження ймовірності помилок, зумовлених поспіхом або недостатньою уважністю; (5) забезпечення балансу між роботою та особистим життям в умовах постійної напруги, що допоможе відновити сили та підтримати свій емоційний стан.

З метою визначення ролі тайм-менеджменту в професійній діяльності бухгалтера доцільно проаналізувати актуальні виклики та проблемні аспекти, що постають перед фахівцями даної сфери [1]. Як відомо, бухгалтер – це фахівець, діяльність якого пов'язана з обробкою значних обсягів фінансової інформації, складанням звітності, сплатою податків та контролем за фінансовими потоками підприємства.

Особливістю професійної діяльності бухгалтера є безпосередня залежність від встановлених термінів подання звітності та високого ступеня відповідальності за достовірність відображених фінансових даних [2]. Зважаючи на викладене, тайм-менеджмент являє собою обов'язковий елемент забезпечення продуктивності праці бухгалтера, спроможний, за умови кваліфікованого використання, значно поліпшити процес розв'язання актуальних професійних завдань, які пов'язані з надмірним навантаженням, жорсткими дедлайнами, емоційним вигоранням та високим рівнем стресу [3]. Несвоєчасне виконання обов'язків може призвести не тільки до фінансових втрат, але й до накладання штрафів чи санкцій з боку контролюючих органів. Водночас застосування технологій тайм-менеджменту забезпечує бухгалтерам низку значних переваг, охоплюючи зростання продуктивності, зниження психоемоційного напруження, підвищення якості професійної діяльності, гармонізацію робочого та особистого життя [4; 5].

Використання дієвих методів тайм-менеджменту дозволяє визначати пріоритети, структурувати завдання та правильно розподіляти робочий час.

До найбільш дієвих методів тайм-менеджменту, рекомендованих для бухгалтерів, належать: складання планів (щоденних, тижневих,

місячних), пріоритизація завдань за матрицею Ейзенхауера, передача рутинних операцій іншим виконавцям, виділення окремих часових блоків для виконання складних завдань, а також застосування техніки Pomodoro, яка сприяє підтримці концентрації та запобіганню перевтоми [4-7]. Застосування цих інструментів сприяє не лише підвищенню професійної ефективності, але й формує у бухгалтера навички самодисципліни, здатність швидко адаптуватися до змін і мінімізує ризик помилок через поспіх чи недостатню уважність.

Таким чином, тайм-менеджмент – це стратегічний підхід до вирішення проблеми «обмежений час – великий обсяг роботи», що дозволяє бухгалтеру не лише ефективно виконувати професійні обов’язки, а й розвиватися як фахівцю, зберігаючи здоров’я та життєвий баланс.

Таким чином, тайм-менеджмент – це стратегічний механізм розв’язання протиріччя між дефіцитом часу та значним обсягом професійних обов’язків бухгалтера, забезпечуючи не лише ефективне виконання поточних завдань, а й створюючи підґрунтя для професійного розвитку, збереження фізичного та ментального добробуту, а також досягнення балансу між кар’єрою та особистим життям.

Список використаних джерел:

1. Акименко О. Ю. Тайм-менеджмент як ефективний інструмент підвищення професіоналізму бухгалтерів / О. Ю. Акименко, А. В. Білоус. Стратегічні орієнтири сталого розвитку в Україні та світі : збірник тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. мол. учених (м. Чернігів, 21 квіт. 2023 р.). Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2023. С. 92-93. URL: <https://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/30203> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Бухгалтер - професія «Білих Комірців»: класика в сучасності. URL: <https://ibuhgalter.net/articles/541> (дата звернення: 23.03.2025).
3. Тайм-менеджмент для бухгалтера! *Buhgalter 911*. URL: <https://buhgalter911.com/news/news-1023321.html> (дата звернення: 23.03.2025).
4. Черевко О., Назаренко С., Приймак К. Тайм-менеджмент як інструмент підвищення ефективності використання робочого часу в умовах сучасного бізнесу. *Економіка та суспільство*, 2024. № 68. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-54> (дата звернення: 23.03.2025).

5. Коваленко Л. В. Управління часом: від класичних методів до сучасних технологій. *Журнал менеджменту та інновацій*. 2022. Вип. 43 (4). С. 22–27.

6. Петренко І. А. Вплив тайм-менеджменту на ефективність використання робочого часу в умовах змінного бізнес-середовища. *Науковий вісник Університету економіки та права*. 2021. Вип. 34 (1). С. 12–18.

7. Підвищення кваліфікації бухгалтера: як отримати міжнародний диплом у 2016 році. *Дебет-Кредит*. URL: <https://surl.lu/jhcdvv> (дата звернення: 23.03.2025).

УДК 658

Пономаренко Кирило,
*аспірант II курсу спеціальності 073 Менеджмент,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
Науковий керівник:
Пінчук Ірина,
професор кафедри педагогіки і психології початкової освіти,
доктор педагогічних наук, професор,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
м. Глухів, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1376-3977>*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ ПЕДАГОГІВ

Соціально-економічна ситуація нашої країни сьогодні потребує кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, включаючи й освіту. Основні чинні документи свідчать, що проблеми сучасної освіти можуть бути успішно вирішені лише в ході вдосконалення системи управління та підвищення кваліфікації сучасних педагогів засобом модифікації підходів до організації освітнього процесу.

Одним із шляхів удосконалення управління шкільним освітнім середовищем є підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів закладів загальної середньої освіти. Процес упровадження інновацій у сферу управлінської діяльності школи – це складний процес, який передбачає поступове оновлення й удосконалення змісту, методів, засобів, технологій управління, що, в решті решт, впливає на якість освітнього процесу.

Інноваційна сприйнятливість педагогів є важливим фактором успішної реалізації новітніх підходів у навчальному процесі, оскільки саме педагоги виступають ключовими агентами змін у системі освіти. В умовах швидкого розвитку технологій і зміни соціально-економічних умов управління процесом підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів стає невід’ємною частиною освітнього менеджменту. В Україні, як і в багатьох інших країнах, виникає необхідність упровадження новітніх методів управління, спрямованих на стимулювання інноваційних змін освітнього середовища. У цьому контексті дослідження сучасних тенденцій управління процесом підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів набуває актуальності.

У ході аналізу наукової літератури [1-4] нами було з’ясовано, що інноваційна сприйнятливість учителів визначається як здатність і готовність педагогічних працівників до сприйняття інноваційних методів і технологій та адаптації їх до потреб здобувачів освіти в ході освітнього процесу. Це важливий аспект, що сприяє розвитку освіти, підвищенню її ефективності та відповідності вимогам сучасного суспільства.

Наступним кроком у нашому дослідженні було визначення основних факторів, що визначають рівень інноваційної сприйнятливості педагогів. Результати опитування вчителів закладів загальної середньої освіти подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Фактори інноваційної сприйнятливості педагогів

№	Фактор	Вплив
1.	Професійна підготовка	Педагоги, які мають високу кваліфікацію та володіють сучасними знаннями з педагогіки та психології, краще адаптуються до нових технологій.
2.	Мотивація до змін	Мотивація є одним із ключових складників у процесі впровадження інновацій. Заохочення педагогів до використання нових методик навчання сприяє розвитку їхньої професійної компетентності.

3.	Психологічні чинники	Важливою є психологічна готовність педагогів до змін, відсутність страху перед новими методами і технологіями.
4.	Технічна підготовка	Знання й уміння користуватися сучасними технологіями, застосовувати сучасне програмне забезпечення для навчання, суттєво підвищують інноваційну сприйнятливість.
5.	Підтримка адміністрації	Адміністративна підтримка, включаючи організацію професійного розвитку, навчання та мотивації педагогів, є важливим чинником у формуванні готовності педагогів до інновацій.
6.	Колективний досвід та обмін практиками	Спільна робота педагогів, обмін досвідом та підтримка з боку колег створює сприятливе середовище для інноваційної діяльності молодих учителів ЗЗСО.
7.	Соціально-культурне середовище	Культура навчального закладу, який підтримує інноваційні підходи, а також соціальне середовище, яке сприяє постійному розвитку, мають значний вплив на сприйнятливість педагогів до змін.
8.	Доступ до ресурсів та матеріалів	Наявність ресурсів для навчання і доступ до матеріалів, зокрема, інноваційних, таких як онлайн-курси, вебіари, наукові дослідження, підвищує сприйнятливість до інновацій.
9.	Емоційний клімат в колективі	Позитивний емоційний клімат в колективі педагогів, підтримка і взаємоповага серед колег створюють умови для впровадження інновацій без стресу та опору.

Далі зупинимося на сучасних тенденціях управління процесом підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів, що передбачає застосування сучасних методів і стратегій, спрямованих на ефективне залучення педагогів до інноваційної діяльності. Аналіз наукових джерел [1-4] дав можливість визначити основні тенденції розвитку інноваційної сприйнятливості педагогів.

Перехід до інклюзивних форм управління є однією з основних сучасних тенденцій, що доводить той факт, що освітні системи вимагають урахування індивідуальних особливостей кожного педагога. З цією метою використовуються інклюзивні форми управління, які передбачають адаптацію інновацій до потреб і можливостей конкретних педагогічних працівників. Такий підхід дозволяє здійснювати персоніфіковане навчання, враховуючи індивідуальні потреби, досвід і кваліфікацію вчителів.

COVID-2019 та повномасштабне вторгнення ворогів на територію України змусили вчителів звернутися до застосування *технологій дистанційного навчання та онлайн-ресурсів*, що є важливими інструментами підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів та дозволяють здійснювати навчання педагогів без прив'язки до конкретного часу та місця, що сприяє розширенню доступу до інноваційних технологій та методів. Окрім того, онлайн-курси та вебінари надають можливість для самостійного освоєння нових знань та навичок, що важливо для професійного розвитку педагогів.

Створення умов для професійного розвитку педагогів є ще однією важливою тенденцією сьогодення. Один з основних напрямів сучасного управління – це організація системи безперервного професійного розвитку педагогів. Створення можливостей для навчання, участі в тренінгах і семінарах, використання програм підвищення кваліфікації сприяє не тільки підвищенню інноваційної сприйнятливості педагогів, але й розвитку їхньої компетентності в різних сферах освітньої діяльності. Це також дає можливість інтеграції нових технологій та інновацій в освітній процес.

Сучасні тенденції управління процесом підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів сприяють *розвитку колаборації* серед учителів, що дозволяє ефективно *обмінюватися досвідом*, обговорювати нові підходи та технології. Спільна робота педагогів, інтеграція їхнього досвіду та знань дає змогу знаходити кращі рішення для впровадження інноваційних практик. Використання колабораційних платформ для обміну досвідом, а також участь педагогів у професійних мережах є однією з найбільш ефективних стратегій підвищення інноваційної сприйнятливості.

Упровадження системи заохочень та мотивації є надзвичайно важливим стимулом розвитку інноваційності сучасних учителів ЗЗСО. Мотивація педагогів до впровадження інновацій є важливим складником управління, що передбачає застосування різноманітних методів заохочення, серед яких: *фінансові стимули*, що передбачають премії за інноваційну діяльність; *кар'єрний ріст*, оскільки педагоги, які активно застосовують інноваційні методики, можуть мати можливість для професійного зростання; *підвищення престижу професії* та визнання досягнень педагогів на різних рівнях (школа, район, область).

Використання технологій у процесі управління інноваційною сприйнятливістю педагогів сприяє вдосконаленню освітнього процесу.

Новітні технології, такі як платформи для створення електронних навчальних матеріалів, інструменти для управління проєктами, інтерактивні ресурси, допомагають педагогам адаптувати інноваційні методи навчання та оцінювання. Окрім того, технології дають можливість для самоосвіти та самоперевірки, що стимулює інноваційний підхід до навчання.

Отже, можемо зазначити, що управління процесом підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів є важливим складником розвитку освіти в умовах глобалізації та технологічних змін. Застосування новітніх підходів, таких як інклюзивні форми управління, використання онлайн-ресурсів, створення системи професійного розвитку та мотивації педагогів, є основними тенденціями сучасного управління. Інтеграція інноваційних методів у навчальний процес дозволяє підвищити рівень ефективності освіти та забезпечити конкурентоспроможність педагогічних кадрів на міжнародному рівні.

Таким чином, управління процесом підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів є необхідною умовою для успішної реалізації інновацій у системі освіти. У майбутньому, з урахуванням сучасних тенденцій, управлінці повинні створити умови для активного впровадження інновацій у педагогічну практику, сприяючи тим самим розвитку висококваліфікованих педагогів та ефективному використанню новітніх освітніх технологій.

Список використаних джерел:

1. Герич О. В. Інноваційні технології в управлінні закладом загальної середньої освіти. Одеса. 2021. 86 с. URL: <https://dspace.oano.od.ua/server/api/core/bitstreams/176a075d-8aa2-46e2-9abe-e5f8cf07d8e9/content>

2. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху. Інформаційно-методичний збірник / Упорядник Г.О. Сиротенко. Полтава: ПОІППО, 2006. 124 с. URL: <https://pano.pl.ua/file/book/innovacii%20Surotenko.pdf>

3. Пінчук І. О. Управління розвитком фахової компетентності вчителів іноземних мов у сучасному освітньому середовищі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Педагогічні науки. Випуск 48. DOI: 10.31376/2410-0897-2022-1-48-56-64. URL: <https://drive.google.com/file/d/11oYRi39knvIrDVpEnKEfzb-1g5wYyWH4/view>

4. Шерудило А. В. Сутність, зміст, структура і функції інноваційної діяльності вчителя в умовах модернізації педагогічної освіти. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: компетентнісний та інтегрований підходи: монографія / за наук. ред. Л. Я. Бірюк. Суми, Вінниченко М. Д., 2019. С. 245–269. URL: https://www.researchgate.net/publication/337943166_Sutnist_zmist_struktura_i_funkcii_innovacijnoi_dialnosti_vcitela_v_umovah_modernizacii_pedagogichnoi_osviti

УДК 005.21:339.92

Салогуб Аліна,
*студентка IV курсу спеціальності «Менеджмент»,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*
Науковий керівник:
Гриліцька Анжела,
*доцентка кафедри менеджменту та державної служби,
кандидатка економічних наук, доцентка,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6793-2142>*

МІЖНАРОДНИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ГЛОБАЛЬНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Міжнародний стратегічний менеджмент є ключовим елементом успішного функціонування глобальних організацій в умовах сучасної економіки. Він охоплює процеси розробки та реалізації стратегій, які дозволяють компаніям ефективно конкурувати на міжнародних ринках, адаптуватися до різноманітних культурних, економічних та правових середовищ.

У сучасному світі глобалізація стала невід'ємною частиною розвитку бізнесу. Компанії прагнуть розширювати свою діяльність за межі національних кордонів, щоб досягти нових ринків, отримати доступ до ресурсів та технологій, а також підвищити свою конкурентоспроможність [1]. Однак управління глобальними організаціями супроводжується низкою викликів, пов'язаних з різноманітністю культур, економічних систем, законодавчих норм та

ринкових умов. Тому дослідження особливостей міжнародного стратегічного менеджменту є надзвичайно актуальним для забезпечення успішної діяльності компаній на міжнародній арені.

Міжнародний стратегічний менеджмент передбачає розробку стратегій, які враховують специфіку різних країн та регіонів, де компанія здійснює свою діяльність. Це включає аналіз зовнішнього середовища, визначення конкурентних переваг, адаптацію продуктів та послуг до місцевих ринків, а також управління міжнародними командами [2].

Однією з ключових особливостей міжнародного стратегічного менеджменту є необхідність врахування культурних відмінностей. Культурні особливості впливають на споживчі переваги, поведінку працівників, стиль управління та комунікацію. Наприклад, те, що є прийнятним в одній культурі, може бути неприйнятним в іншій. Тому компанії повинні розробляти стратегії, які враховують ці відмінності, щоб забезпечити ефективну взаємодію з місцевими споживачами та партнерами.

Ще одним важливим аспектом є адаптація бізнес-моделей до місцевих умов. Це може включати зміну продуктового асортименту, цінової політики, маркетингових стратегій та каналів дистрибуції. Наприклад, компанія, яка успішно працює на розвинених ринках, може зіткнутися з труднощами при виході на ринки, що розвиваються, через відмінності в споживчих потребах та купівельній спроможності. Тому необхідно проводити глибокий аналіз місцевих ринків та адаптувати стратегії відповідно до їх специфіки.

Управління міжнародними командами також є важливим елементом міжнародного стратегічного менеджменту. Різні культури мають різні підходи до лідерства, прийняття рішень та комунікації [3]. Наприклад, в одних культурах прийняття рішень може бути централізованим, тоді як в інших – децентралізованим. Тому лідери глобальних організацій повинні бути чутливими до цих відмінностей та розробляти підходи, які сприяють ефективній роботі міжнародних команд.

Отже, міжнародний стратегічний менеджмент є комплексним процесом, який вимагає від компаній глибокого розуміння різних аспектів глобальної діяльності. Успішне управління глобальними організаціями залежить від здатності адаптуватися до культурних, економічних та правових відмінностей, розробляти гнучкі стратегії та ефективно управляти міжнародними командами. Врахування цих особливостей дозволяє компаніям підвищити свою

конкурентоспроможність та забезпечити стійкий розвиток на міжнародних ринках.

Список використаних джерел:

1. Гуткевич С. О., Дмитренко Г. В., Оніщенко І. Г., Сафонов Ю. М. Міжнародний менеджмент: підручник. Київ: Кафедра, 2015. 535 с.
2. Кузьминчук Н., Куценко Т., Чорній Д. Особливості стратегічного менеджменту міжнародних корпорацій у контексті підвищення їх конкурентоспроможності. *Економіка і суспільство*. 2022. № 39. С. 85-92.
3. Шевченко М. М., Назарова Т. Ю., Донська Ю. А. Особливості управління підприємством у складі міжнародного стратегічного альянсу. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Економічні науки*. 2020. № 5 (7). С. 72-75.

УДК 330:336

Стецюк Ігор,

студент IV курсу спеціальності

«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Тимоць Мирослава Василівна,

професор кафедри управління та адміністрування,

кандидат економічних наук, професор,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0266-1756>

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ

У будь-якій державі світу інвестиційний клімат, його привабливість для інвесторів є важливими аспектами для розбудови потужної економіки. У ситуації, в якій опинилась Україна, важливість цього питання стає екзистенційною та однією з вирішальних.

Україна у своїй історії мала доволі різні успіхи в питанні іноземних інвестицій. Проте, аналізуючи останні роки, є тенденція суттєвого

зниження іноземних інвестицій в Україну. Тільки 2021 рік мав позитивну тенденцію, якщо порівнювати з найближчими 5 роками.

Наукові дослідження цієї теми досить великі, багато вітчизняних науковців досліджували це питання. Зокрема, у статті Тимоць М. В, Стахів Г. І автори роблять висновок, що аналіз сучасного стану іноземного інвестування в національну економіку засвідчує доволі низькі обсяги прямих іноземних інвестицій. Серед ключових факторів, які негативно впливають на процес іноземного інвестування, є воєнні дії, рівень інфляції, нестабільність фінансової та податкової системи [1].

У статті Лози С. Т відзначається, що хоч війна і є основною проблемою для іноземних інвесторів, є ще ряд великих проблем: корупція, політична нестабільність, недосконала правова система, недостатня підтримка держави, відсутність податкових стимулів. У сукупності всі ці проблеми мають суттєвий вплив на іноземні інвестиції [2].

У статті Торбич Б. В, Волос М. В, Гарбуз М. О, Соколов А. В, Солодкий І. С, Якубець М. Р. відзначають, що покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану включає заходи з удосконалення законодавства, стимулювання інновацій та розвитку високих технологій, а також спрощення митних процедур та контролю за зовнішньоекономічною діяльністю [3].

Мета дослідження полягає в необхідності оцінки впливу воєнного стану на інвестиційний клімат в Україні та окреслення шляхів його покращення.

Враховуючи теперішню ситуацію в країні, покращення інвестиційного клімату і привабливості України для інвесторів є дуже важливим завданням. Події останніх років: covid, війна дуже негативно вплинули на приплив іноземних інвестицій. Також суттєві погіршення були у 2009 під час світової кризи та 2014 через початок військових дій на території України.

Проаналізуємо динаміку обсягів іноземних інвестицій в економіку нашої держави за 2022-2024 рр. (Табл. 1).

Аналізуючи роки воєнного стану та обсяги іноземних інвестицій, можемо зробити наступні висновки:

- 2022 рік для України був найважчим і найменш дохідним у контексті прямих іноземних інвестицій. Через незрозумілість майбутнього своїх інвестицій інвестори перестали вкладати в Україну.

- 2023 рік має позитивну динаміку збільшення прямих іноземних інвестицій. Можна зробити висновок із цього, що інвестори вже були більш впевнені у своїх інвестиціях. Також слід звернути увагу на показник прямих іноземних інвестицій з України, що суттєво зменшився, доводячи, що гроші з України майже не виходили.

Таблиця 1

Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій за 2022-2024 рр.

(млн грн)

	Прямі іноземні інвестиції в Україну	+-	Прямі іноземні інвестиції з України	+-	Сальдо	%
2022	1152	- 5535	529	727	+623	-91%
2023	4247	3095	42	- 487	+4205	575%
2024	3116	- 1131	-111	- 153	+3227	- 23,3%

Джерело: [4].

2024 рік був не таким успішним для України через зменшення прямих іноземних інвестицій. Також варто врахувати, що прямі інвестиції з України сягнули показника -111 млн дол. Такі показники можуть бути наслідком економічної нестабільності, що знижує можливості українських компаній для інвестування в інші країни. В умовах війни та економічної невизначеності компанії можуть орієнтуватися на збереження капіталу всередині країни або призупинення міжнародних інвестиційних проєктів.

Для покращення інвестиційного клімату в Україні в умовах воєнного стану необхідно зосередитися на кількох ключових напрямках:

1) Гарантування безпеки та зменшення ризиків за рахунок створення ефективних механізмів страхування інвестицій від воєнних ризиків є критично важливим для залучення інвесторів, залучення міжнародних страхових компаній та створення державних програм страхування, посилення заходів безпеки для захисту інвестицій та інфраструктури, забезпечення прозорості та передбачуваності дій уряду щодо захисту інвестицій.

2) Удосконалення законодавства та боротьба з корупцією через адаптацію законодавства до вимог воєнного часу та післявоєнного відновлення, забезпечення захисту прав інвесторів та виконання контрактів, посилення антикорупційних заходів та забезпечення прозорості державних закупівель, створення незалежних антикорупційних органів.

3) Створення сприятливих умов для бізнесу, а саме: активне залучення приватного сектору до відновлення інфраструктури та реалізації інвестиційних проєктів, створення прозорих та ефективних механізмів державно-приватного партнерства, зменшення адміністративного тиску на бізнес та спрощення процедур реєстрації та ведення бізнесу, запровадження податкових пільг та стимулів для інвесторів, які вкладають кошти у відновлення економіки.

4) Інвестиції в майбутнє за рахунок створення умов для розвитку інноваційних галузей економіки, інвестиції в освіту та науку, відновлення та модернізації критичної інфраструктури.

Отже, військовий стан створив серйозні виклики для інвестиційного клімату в Україні. Однак, незважаючи на труднощі, існують потенційні можливості для інвесторів, особливо в секторах, пов'язаних з відновленням інфраструктури та аграрним сектором. Важливо, щоб уряд України вжив заходів для поліпшення інвестиційного клімату та залучення інвестицій після закінчення війни. Варто зазначити, що покращення інвестиційного клімату є комплексним завданням, яке потребує системного підходу та скоординованих дій з боку уряду, бізнесу та міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Тимоць М. В., Стахів Г. І. Фінансові аспекти залучення іноземних інвестицій в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. С. 290-295.

2. Лоза С. П. Інвестиційний клімат в Україні: стан, проблеми та можливі шляхи покращення. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія «Економіка і управління»*. 2024. Вип. 55. С. 46-58.

3. Торбич Б. В., Волос М. В. та ін. Принципи покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2024. Вип. 27. С. 1-8.

4. Міністерство фінансів України. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2024/>

Тицька Анастасія,
*студентка IV курсу спеціальності «Менеджмент»,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*
Науковий керівник:
Гриліцька Анжела,
*доцентка кафедри менеджменту та державної служби,
кандидатка економічних наук, доцентка,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6793-2142>*

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС ТА ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА: ТРЕНДИ ТА ВИКЛИКИ

Сучасний міжнародний бізнес розвивається в умовах високої глобалізації, цифрової трансформації та зростаючої взаємозалежності економік. Глобальна економіка зазнає впливу таких факторів, як економічні кризи, політична нестабільність, екологічні виклики та зміни в торговельній політиці країн. Дослідження сучасних трендів і викликів у міжнародному бізнесі є важливим для розробки ефективних стратегій розвитку компаній та адаптації до нових умов.

Глобалізація є однією з ключових тенденцій сучасної світової економіки, яка суттєво впливає на міжнародний бізнес. Вона відкриває нові горизонти для підприємств, забезпечуючи доступ до глобальних ринків, ресурсів і передових технологій. Проте разом із можливостями, глобалізація приносить виклики та загрози, що змушують компанії адаптуватися й розробляти ефективні стратегії розвитку. Одним із головних наслідків глобалізації для міжнародного бізнесу є посилення конкуренції. Завдяки зниженню торговельних бар'єрів та стрімкому прогресу у сферах зв'язку і транспорту, компанії з різних країн активно борються за лідерство на ринках. Це спонукає бізнес до впровадження інноваційних рішень і пошуку нових шляхів підвищення конкурентоспроможності.

Одним з головних викликів глобалізації є збереження культурної ідентичності та управління міжкультурними взаємовідносинами. Компанії повинні враховувати різницю в культурних цінностях, традиціях у різних країнах для успішного співробітництва та ведення

бізнесу. Також важливим аспектом є вплив глобалізації на зайнятість та ринок праці [1].

Глобалізація значно посилила культурний обмін, сприяючи поширенню ідей, цінностей і традицій. Завдяки міжнародній торгівлі відбувається обмін товарами, послугами та культурними здобутками, що сприяє зростанню культурної різноманітності та взаєморозуміння між народами. Такий обмін не лише збагачує суспільства, але й впливає на формування споживчих уподобань, забезпечуючи зростання попиту на різноманітний асортимент продукції та послуг.

Глобалізація значно вплинула на міжнародну торгівлю та комерцію, створивши як нові можливості, так і нові виклики. Вона забезпечила ширший доступ до ринків, сприяла економічному зростанню та стимулювала технологічний розвиток. Проте разом із цим виникли питання щодо зростання нерівності, екологічної стійкості та загрози протекціонізму. Для того, щоб максимально використати переваги глобалізації й зменшити її негативний вплив, уряди, бізнес і міжнародні організації мають об'єднати зусилля для впровадження інклюзивних і сталих торговельних практик, які сприятимуть добробуту всіх учасників у сучасній взаємозалежній світовій економіці.

Інтернаціоналізація компаній дедалі більше залежить від рівня їхньої цифровізації. Завдяки електронній комерції бізнеси змогли розмити географічні межі та оптимізувати витрати, що значно трансформувало підходи до ведення справ. Впровадження мобільних технологій, рішень для зберігання даних, таких як хмарні обчислення, алгоритмів машинного навчання та інструментів роботи з великими даними (Big Data) відкрило перед компаніями нові горизонти та прискорило процеси цифрової трансформації. Завдяки цим технологіям спеціалісти з обробки даних мають змогу аналізувати величезні масиви інформації та отримувати цінні персоналізовані відомості про клієнтів. Це, у свою чергу, дозволяє створювати продукти й послуги, максимально орієнтовані на індивідуальні потреби споживачів.

Оцифрування суттєво трансформує архітектуру бізнесу по всьому світу завдяки процесу глобалізації економіки. Останні десятиліття принесли значний тиск на бізнес, змушуючи його адаптуватися до радикальних змін. Це яскраво ілюструє появу глобальних компаній, таких як Uber та Airbnb, які завдяки технологіям і впровадженню інноваційних бізнес-моделей активно підтримують глобалізацію своєї діяльності. Таким чином, через цифрові інструменти і процеси відбувається ефективна

інтеграція та співпраця. У цьому контексті цифрова трансформація (Digital Transformation, DT) набула ще більшої ваги, значно впливаючи на всі аспекти бізнесу [2].

Оцифрування стирає бар'єри між технологіями та менеджментом, сприяючи розробці нових бізнес-моделей, інтегрованих у цифрове середовище. Воно впроваджує сучасні методи та інструменти, які забезпечують ефективний шлях до цифрової трансформації.

Цифрові технології відкривають можливості для автоматизації процесів і стимулювання інтернаціоналізації бізнесу за умови їх належної інтеграції. У цьому контексті до новітніх цифрових рішень належать соціальні та мобільні технології, хмарні обчислення й Інтернет речей. Зокрема, хмарні сервіси стали важливим технологічним досягненням, що створює додаткову цінність, особливо для цифрових робочих середовищ, забезпечуючи доступ до ресурсів незалежно від місця перебування.

Однак традиційні методи системної інженерії та управління вже не відповідають вимогам сучасних складних систем (System of Systems, SoS). Для ефективного функціонування в середовищі SoS необхідна надійна взаємодія між системними компонентами, оскільки класична функціональна декомпозиція більше не працює. Крім того, використання технологій аналізу даних здатне розширити потенціал застосування цифрових інструментів у процесі інтернаціоналізації.

Комплексне поєднання можливостей, які створюють компанії, та переваг цифрових технологій дозволяє розробляти нові стратегії міжнародного розвитку. Це вимагає від бізнесів підприємницької позиції, заснованої на інноваціях, проактивності та готовності ризикувати. Такий підхід дозволяє впевнено змінювати свою присутність на міжнародних ринках та досягати успішнішого рівня інтернаціоналізації.

Проблема зміни клімату належить до найскладніших викликів глобальної економіки, адже її вирішення потребує міжсекторального підходу, спрямованого на формування нових принципів господарювання та активну участь усіх суб'єктів міжнародних відносин у впровадженні ефективних заходів для скорочення викидів.

Вплив кліматичних змін на світову економіку є багатограним і комплексним, охоплюючи різні сектори, індустрії та регіони. Одним з основних аспектів цього впливу є значні економічні втрати, що виникають через екстремальні погодні явища, такі як повені, посухи,

лісові пожежі та урагани. Ці катастрофічні події не тільки руйнують інфраструктуру, але й призводять до серйозних збоїв у виробничих процесах, зниження продуктивності праці та втрати врожаїв, що, у свою чергу, негативно впливає на продовольчу безпеку та стабільність цін на основні товари. Кліматичні зміни також впливають на стабільність фінансових ринків та економічне зростання. Зростання ризиків, пов'язаних з кліматичними катастрофами, підвищує невизначеність, що може призвести до коливань цін та інфляції. Крім того, держави змушені виділяти значні кошти на адаптацію до нових кліматичних умов, що створює додаткове фіскальне навантаження на бюджети країн і уповільнює економічний розвиток. Вплив кліматичних змін також має значний соціальний вимір. Зміни клімату провокують міграцію населення, особливо з найбільш уразливих регіонів, таких як Африка та Південно-Східна Азія, що створює додаткові виклики для приймаючих країн. Це призводить до збільшення витрат на соціальні послуги, інтеграцію мігрантів та забезпечення їх житлом і роботою, що вимагає суттєвих ресурсів [3].

На мою думку, міжнародний бізнес і глобальна економіка зазнають суттєвих змін під впливом цифровізації, глобалізації та змін у регуляторному середовищі. З одного боку, цифрові технології відкривають нові можливості для автоматизації, покращення бізнес-моделей та підвищення конкурентоспроможності компаній. З іншого боку, вони створюють нові виклики, зокрема пов'язані з кібербезпекою, регулюванням даних та управлінням міжнародними ринками.

Глобалізація стимулює розвиток міжнародного бізнесу, сприяючи розширенню ринків та інтеграції економік. Водночас вона створює значні ризики, такі як зростання конкуренції, необхідність адаптації до культурних особливостей та зміни у споживчих перевагах. Компанії, що прагнуть успіху в сучасному глобальному середовищі, повинні бути гнучкими, впроваджувати інновації та адаптувати свої бізнес-стратегії відповідно до нових викликів.

Таким чином, міжнародний бізнес продовжує еволюціонувати під впливом сучасних економічних тенденцій, і здатність компаній адаптуватися до змін є ключовим фактором їхнього успіху в глобальній економіці.

Список рекомендованих джерел:

1. Циклиняк Т. Глобалізація та її вплив на міжнародний бізнес. 2023. URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/50947/1/Тарас%20Циклиняк.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).
2. Сучасні тенденції цифрової трансформації міжнародного бізнесу *Науковий вісник ПУЕТ*. 2023. URL:<http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/12909/1/Сучасні%20тенденції%20цифрової%20трансформації%20міжнародного%20бізнесу.pdf> (дата звернення: 05.03.2025).
3. Максимова М. Інноваційні підходи до управління міжнародним бізнесом. 2024.

УДК 69.003:338

Фицик Марія,
*студентка II курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Розумович Наталія Федорівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри управління та адміністрування,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

БУДУЄМО МАЙБУТНЄ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕРУХОМОСТІ

Ринок нерухомості є важливим сектором економіки України, який визначає рівень інвестиційної привабливості країни та добробут населення. Останні роки стали випробуванням для галузі через війну, економічні потрясіння та зміну попиту на житло. Водночас ринок демонструє ознаки відновлення та трансформації, адаптуючись до нових реалій.

Ринок нерухомості – це взаємозалежна система ринкових механізмів, що забезпечують створення, передачу та експлуатацію об'єктів нерухомості [1].

Ринок нерухомості України на сьогодні виділяється найважливішими сегментами, такими як ринок житлової нерухомості та ринок нежитлової нерухомості й землі. До складу об'єктів, що є основними на ринку нерухомості України зараз, входять квартири і кімнати багатоквартирних житлових будинків. Варто враховувати, що ціни на нерухомість постійно зростають із різних причин: чи то політичний стан, чи штучне підвищення зі сторони посередників ринку.

Придбання нерухомості є актуальним для різних категорій населення, а особливого значення набуває для молоді. Виникає потреба в дослідженні стану ринку та динаміки факторів, які впливають на розвиток та становлення ринку нерухомості.

Через повномасштабне вторгнення практично всі будівельні компанії були змушені припинити роботу на будівельних майданчиках. Деякі відновили роботи через деякий час, але деякі не відновили їх до теперішнього часу. Як результат, у 2022 році загальна площа житла, введенного в експлуатацію, склала 7,1 млн кв. м, що на 38% менше, ніж в 2021 році, включаючи 18 300 приватних будинків і 74 300 квартир [2].

Внаслідок обстрілів та бомбардувань значна частина житлового фонду, особливо на сході та півдні України, була зруйнована або пошкоджена. Руйнування інфраструктури, а саме доріг, мостів, комунікації, ускладнює відновлення житлового фонду та робить деякі регіони непридатними для проживання. Це призвело до дефіциту житла, особливо в безпечних регіонах, та змінило географію попиту.

Мільйони українців стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО), шукаючи безпечні місця для проживання. Велика кількість українців виїхала за кордон, що вплинуло на попит на житло в різних регіонах. Міграція спричинила зростання попиту на оренду та купівлю житла в західних областях, де відносно безпечно.

Західні регіони, а саме Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області, стали центрами внутрішньої міграції, що спричинило зростання цін та попиту на житло. Центральні регіони, такі як Київська, Вінницька, Черкаська області, демонструють неоднорідність ринку, з коливаннями цін та попиту залежно від безпекової ситуації. А східні та південні регіони, до прикладу Донецька, Луганська, Херсонська, Запорізька області, зазнали найбільших руйнувань, що призвело до фактичної зупинки ринку нерухомості [3].

Не тільки ризики фізичної безпеки вплинули на спад темпів будівництва в Україні. Суттєве зростання курсу валют і висока інфляція

значно зменшили купівельну спроможність населення, а вартість будівництва зросла. Тому більшості девелоперських проєктів, особливо на початковій стадії, для продовження будівництва не вистачало коштів покупців. Окрім того, після руйнування частини промислових підприємств на ринку панувала нестача будівельних матеріалів та їх логістики.

Однак слід відмітити, що ціни на вторинному ринку також зростають, але меншими темпами, ніж на первинному. На ціноутворення впливають стан житла, розташування та безпекова ситуація. У західних регіонах вторинний ринок демонструє більшу активність та зростання цін.

Перспективи ринку нерухомості залежатимуть від розвитку воєнно-політичної ситуації, адже припинення бойових дій та відновлення миру є ключовими факторами для стабілізації ринку. Невизначеність щодо тривалості війни створює ризики для інвестицій.

Після закінчення війни і настання довгоочікуваного миру виникне необхідність відновлення зруйнованого житла, що є пріоритетним завданням для держави. Саме державні програми та інвестиції в будівництво можуть стимулювати ринок.

Ринок нерухомості в Україні переживає складний, але водночас перспективний період. Незважаючи на виклики війни та економічну нестабільність, галузь поступово адаптується до нових умов. Головні напрями розвитку – це модернізація житла, державна підтримка житлового будівництва та залучення інвесторів. Відбудова країни створить нові можливості для ринку нерухомості, а його подальше зростання залежатиме від економічної ситуації та безпекового середовища.

Список використаних джерел:

1. Татарин Н., Половко Д. Фінансовий ринок України: аналіз сучасного стану, загрози, проблеми та перспективи. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 4 (83).
2. Данилишин Б. Реалії воєнного часу: ситуація в економіці та фінансових ринках України. URL: https://lb.ua/blog/bog-dan_danylysyn/568138_realii_voiennogo_chasu_situatsiya.html (дата звернення: 28.03.2025).
3. Підсумки 2023 року на ринку нерухомості: як змінились ціни та пропозиція на первинному та вторинному ринку. URL: <https://news.finance.ua/ua/pidsumky-2023-roku-na-rynku->

neruhomosti-yakzminyls-ciny-ta-propozyciya-na-pervynnomu-ta-vtorynnomu-rynku?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 30.03.2025).

4. Державна служба статистики України.

URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.03.2025).

УДК: 330.101.541

Хмелівський Любомир,

аспірант другого року навчання спеціальності «Економіка»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6135-4310>

Науковий керівник:

Попадинець Ірина Романівна,

кандидат економічних наук, доцент,

ЗВО «Університет Короля Данила»

м. Івано-Франківськ, Україна

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ НА РОЗВИТОК АДВОКАТСЬКИХ ФІРМ

Адвокатські фірми відіграють важливу роль у правовій системі та бізнес-середовищі, забезпечуючи юридичний супровід підприємств, фізичних осіб і державних установ. Проте економічні кризи, що періодично виникають у світовій економіці, значно впливають на їхню діяльність. Під час криз юридичні компанії стикаються з низкою викликів, серед яких зменшення клієнтського попиту, фінансові труднощі, зміни у правовому регулюванні та зростання конкуренції.

Водночас кризи можуть створювати нові можливості для розвитку адвокатських фірм, зокрема завдяки зростанню попиту на антикризове консультування, банкрутне право та реструктуризацію боргів. Таким чином, виникає необхідність у розробці ефективних стратегій адаптації адвокатських фірм до кризових умов, що дозволить їм не лише вижити, а й зміцнити свої ринкові позиції.

У цьому контексті постає проблема дослідження впливу економічних криз на адвокатські фірми, виявлення основних ризиків і викликів, а також розробки підходів до підвищення їхньої стійкості та конкурентоспроможності в умовах нестабільного економічного середовища.

Адвокатські фірми відіграють важливу роль у правовій системі, забезпечуючи юридичний супровід бізнесу, державних органів та фізичних осіб. Проте їх діяльність тісно пов'язана з економічною ситуацією в країні та світі. Економічні кризи призводять до змін у структурі попиту на юридичні послуги, фінансових труднощів, трансформації ринкових відносин та зміни конкурентного середовища.

Під час економічних криз змінюється характер запитів клієнтів. Зокрема, спостерігається зниження попиту на корпоративне право та злиття й поглинання через зменшення інвестиційної активності, зростання потреби в юридичних послугах, пов'язаних із банкрутством, реструктуризацією боргів, трудовими спорами та судовими процесами, а також збільшення запитів на антикризове юридичне консультування.

Фінансові труднощі, викликані кризами, проявляються у скороченні доходів через зменшення кількості клієнтів та їх платоспроможності, зниженні гонорарів через посилену конкуренцію на ринку юридичних послуг, а також оптимізації витрат, зокрема скороченні персоналу, закритті неприбуткових філій та переході на дистанційний формат роботи [2].

Крім того, адвокатські фірми змушені змінювати організаційні підходи, використовуючи нові бізнес-стратегії, що підвищують їхню гнучкість та адаптивність. Зокрема, диджиталізація юридичних послуг через впровадження онлайн-консультацій, автоматизацію документів та використання LegalTech сприяє оптимізації роботи. Також важливим стає розширення партнерських зв'язків для підтримки конкурентоспроможності.

Економічні кризи також можуть супроводжуватися змінами у правовому регулюванні, що впливає на діяльність адвокатських фірм. Це може включати введення нових податкових і фінансових обмежень, посилення державного контролю у сфері банкрутства та антикризового управління, а також зміну правил ліцензування та регулювання юридичної діяльності.

Попри негативні наслідки, економічні кризи можуть створювати нові можливості для адвокатських фірм. Зокрема, розширення спектра послуг у сфері банкрутства, трудового права, державного регулювання та податкових спорів, використання новітніх технологій для оптимізації робочих процесів та залучення нових клієнтів, а також зміцнення конкурентних позицій через антикризовий менеджмент та ефективне управління ресурсами [1].

Таким чином, економічні кризи створюють значні виклики для адвокатських фірм, впливаючи на їх фінансовий стан, попит на юридичні послуги та організаційну структуру. Водночас вони можуть стати каталізатором змін і розвитку, змушуючи юридичні компанії адаптувати свої бізнес-стратегії, впроваджувати нові технології та розширювати перелік послуг. Ефективне управління в умовах кризи може забезпечити адвокатським фірмам не лише виживання, а й зміцнення позицій на ринку юридичних послуг.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк В. В. Зарубіжний досвід повоєнної трансформації державного управління і уроки для України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 34-54. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.034>
2. Халатур С. та ін. Трансформація парадигми моделювання економічних криз. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2022. № 4 (45). С. 285-297.
DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3833>

УДК:657

Цибуляк Валерія,
*студентка I курсу спеціальності «Облік і оподаткування»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Цюцяк Ігор,
*старший викладач кафедри управління та адміністрування,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3751-1325>

РОЛЬ ЕТИЧНИХ НОРМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЗОРОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Етичні засади професійної діяльності бухгалтерів є фундаментальним чинником, що визначає якість та достовірність фінансової звітності. Дотримання принципів чесності, професійної компетентності та відповідальності безпосередньо впливає не лише на фінансову

стабільність суб'єктів господарювання, а й на рівень довіри з боку користувачів фінансової інформації, суспільства загалом та ефективність функціонування податкової системи держави.

Професійна етика бухгалтерів – це сукупність стійких моральних цінностей, які запропоновано бухгалтерам як правила поведінки в межах професійної діяльності та під час виконання службових обов'язків [1, с. 3]. Саме ці принципи становлять основу для формування довіри до фінансової звітності.

Професійний бухгалтер зобов'язаний неухильно дотримуватися принципів чесності, об'єктивності та професійної етики, уникаючи будь-яких недоброчесних дій і забезпечуючи достовірність фінансової інформації. Будь-які маніпуляції з обліковою та звітною інформацією, навмисне приховування доходів або фальсифікація даних є грубим порушенням етичних норм та можуть мати серйозні правові наслідки.

Професійна незалежність є критично важливим аспектом діяльності бухгалтера. Він повинен протистояти будь-якому тиску з боку третіх осіб, що може спонукати до податкової оптимізації, що суперечить законодавству, або інших незаконних дій. Рішення, прийняті бухгалтером, повинні ґрунтуватися на чинному законодавстві, національних та міжнародних стандартах бухгалтерського обліку, а також етичних принципах професії, що викладені у Кодексі етики професійних бухгалтерів.

Зважаючи на динамічний характер змін у фінансовому законодавстві, бухгалтер зобов'язаний безперервно вдосконалювати свої знання, відстежувати актуальні нормативні вимоги та застосовувати їх у практичній діяльності. Окрім того, професійний бухгалтер повинен проявляти належну ретельність та уважність, щоб запобігти помилкам, які можуть мати негативний вплив на фінансові результати підприємства.

Дотримання конфіденційності фінансової інформації є ключовим принципом етики бухгалтера. Він не має права розголошувати або використовувати фінансові дані зацікавлених сторін у власних інтересах, за винятком випадків, передбачених законодавством.

Професійний бухгалтер повинен діяти в межах правового поля, уникати участі в схемах ухилення від оподаткування та надавати зацікавленим сторонам лише законні податкові консультації. Він зобов'язаний сприяти прозорості фінансової діяльності підприємств,

діяти в інтересах суспільства та підтримувати високий рівень репутації бухгалтерської професії.

Недотримання етичних принципів може спричинити серйозні наслідки, зокрема:

- юридичної відповідальності;
- втрати професійної репутації;
- фінансових санкцій для компанії.

Таким чином, етичні принципи є основою професійної діяльності бухгалтера, оскільки вони забезпечують довіру з боку зацікавлених сторін, державних органів та суспільства. Дотримання етичних норм сприяє мінімізації фінансових і правових ризиків, підтримці стабільності економічної системи та розвитку прозорого й чесного бізнесу. Важливим аспектом є також соціальна відповідальність бухгалтера, яка полягає у врахуванні інтересів суспільства при ухваленні професійних рішень.

Список використаних джерел:

1. Фоміна О., Ромашко О., Семенова С. Професійна етика бухгалтерів: її особливості та проблемні аспекти дотримання етичних принципів. *Економіка та суспільство*, 2022. (46). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-42>

Чернишевська Вероніка,
*студентка II курсу спеціальності «Агробізнес»,
ЗВО «Державний торговельно-економічний університет»*
Науковий керівник:
Головач Наталія Анатоліївна,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики та економетрії,
ЗВО «Державний торговельно-економічний університет»,
м. Київ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8012-633>

ПРОЦЕС ЦИФРОВОЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА

З розвитком науково-технічного прогресу, особливо в останні десятиліття, набуло розповсюдженості явище автоматизації. Вона спрямована на оптимізацію технічних і організаційних процесів з метою зменшення або навіть повного виключення людської участі в процесах отримання, обробки, обчислювання, передавання матеріалів або інформації завдяки створенню різноманітних технологій або систем. Однак подібні технологічні операції все одно потребують чіткого нагляду та контролю зі сторони спеціалістів, які здатні приймати обґрунтовані рішення та забезпечувати належну взаємодію між системами та людьми.

Крім того, з кожним роком стає все більш поширеною ще одна сучасна технологія, яка має значний потенціал у процесах автоматизації, – штучний інтелект. Це метод програмування комп'ютерів, роботів або інших пристроїв, що має здатність не тільки автоматизувати рутинні та однотипні операції, а й створювати системи, здатні до навчання, аналізу та прийняття рішень на основі отриманих знань подібно до інтелектуально розвиненої людини. Саме завдяки штучному інтелекту автоматизація може вийти на абсолютно новий рівень, стати більш гнучкою та адаптованою до змін у навколишньому технологічно розвиненому середовищі.

Автоматизація насамперед передбачає інтеграцію цифрових інновацій у діяльність компанії. Однією з ключових цифрових інновацій став

перехід від паперових документів до електронних. Це дозволяє зберігати документи в цифровому вигляді, що значно спрощує доступ до них, зменшує витрати на зберігання та забезпечує зручність у використанні. Також завдяки використанню електронних платежів процеси фінансових транзакцій стають набагато ефективнішими та знижують ризики похибок, пов'язаних із ручним введенням даних, а також забезпечують своєчасність у проведенні операцій.

Ще однією значущою зміною в роботі бухгалтерії став розвиток аналітичних інструментів. Раніше бухгалтери часто стикалися з необхідністю обробляти великі масиви інформації самостійно, що займало надзвичайно багато часу і ресурсів. Сьогодні спеціалізовані програми на основі штучного інтелекту можуть швидко обробляти значний обсяг даних, що не тільки зменшує навантаження на фахівців, але й підвищує точність фінансових звітів.

Завдяки автоматизації роботи бухгалтерської системи спроститься процес виконання рутинних завдань. Автоматизація таких операцій, як введення даних, обробка рахунків-фактур та ведення бухгалтерських книг, дає можливість бухгалтерам зосередитися на складніших аспектах роботи, таких як аналітика, консультаційна діяльність та стратегічне планування діяльності підприємства. Алгоритми, які надає штучний інтелект, мають змогу виявляти помилки та невідповідності, мінімізуючи чисельність людських помилок та роблячи ведення обліку більш точним та ефективним.

Оптимізація бухгалтерських процесів впливає не тільки на роботу підприємства, але й на самих фахівців. Наразі кваліфікований спеціаліст повинен володіти навичками роботи з великими масивами даних, оперативно фільтруючи та відбираючи актуальну інформацію, виявляти та аналізувати бізнес-процеси, застосовувати сучасні інформаційні технології для роботи з обліковими даними та мати знання в галузі нейронних мереж і штучного інтелекту. Важливим є також розуміння специфіки цифрового аудиту та здатність інтегрувати сучасні технології в процеси контролю та перевірки. У сфері комунікацій бухгалтер має вміти використовувати сучасні технологічні платформи та сервіси для ефективної співпраці з внутрішніми та зовнішніми партнерами, що дозволяє оптимізувати робочі процеси та забезпечувати високу якість обслуговування.

Вміння створювати, модифікувати та вдосконалювати цифровий контент також є однією з основних навичок сучасного спеціаліста. Це

охоплює знання нормативно-правових аспектів у сфері політики рецензування та авторських прав, здатність адаптування бухгалтерських програм до сучасних вимог. Також необхідно приділити особливу увагу сфері безпеки, оскільки бухгалтер має забезпечити захист та збереження цифрової інформації, яка має можливість стати об'єктом інтересу конкурентів або шахраїв. Можливий спричинений ними витік інформації, особливо в разі розголошення комерційної таємниці, може завдати значної шкоди роботі підприємства. Отже, у майбутньому на ринку праці більш затребуваними будуть бухгалтери з сильними аналітичними та стратегічними навичками та вмінням легко адаптуватися до новітніх технологій.

Хоча бухгалтерські програми на основі штучного інтелекту, що використовуються для задоволення потреб бізнесу, стають дедалі популярнішими, його абсолютна інтеграція в усі процеси діяльності підприємства має певні недоліки. Наприклад, оптимізація більшості процесів створить ризик втрати робочих місць, оскільки виконання простих рутинних завдань буде відбуватися автоматично. Через це бухгалтерам буде необхідно постійно оновлювати свою кваліфікацію, щоб пристосовуватися до розвитку технологій та залишатися конкурентоспроможними на ринку праці. Впровадження систем та програмного забезпечення з штучним інтелектом може вартувати великих фінансових затрат, що може бути недоступним для малих та середніх підприємств, так як потребує значних інвестицій у програмне забезпечення та навчання персоналу. Крім цього, надмірна залежність від штучного інтелекту може призвести до підвищеної вразливості до технічних збоїв або кібератак.

Цифрова автоматизація бухгалтерії приносить численні переваги, такі як підвищення продуктивності, зменшення часу на обробку даних, підвищення точності фінансової звітності, зменшення кількості людських помилок, розширення аналітичних можливостей та позитивно впливає на якість обслуговування клієнтів підприємства. Проте для успішного та ефективного впровадження автоматизації необхідне ретельне планування, розробка дієвої стратегії, врахування потреб бізнесу та відповідна кваліфікація персоналу.

Список використаних джерел:

1. Штучний інтелект в бухгалтерському обліку та фінансах. URL: https://buhgalter911.com/uk/news/news-1049080.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.03.2025).
2. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. 2016. С. 105–110. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/download/2022-3-03-05/2022-3-03-05/336> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Осмяченко В. О., Олійник В. С. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в контексті зміни технологічних укладів. *Scientific editions of the University of STS of Ukraine (National University of the State Fiscal Service - NUSFSU) / Наукові видання Університету ДФС України (Національний університет державної фіскальної служби - НУДФСУ)*. 2018. С. 131–137. URL: <https://core.ac.uk/reader/268453007> (дата звернення: 26.03.2025).

УДК 004.8

Шкорута Владислав,
студент II курсу магістратури спеціальності ІПЗ,
факультет суспільних і прикладних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Пашкевич Олег Петрович,
професор кафедри інформаційних технологій,
кандидат технічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ВИКЛИКИ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ВЕЛИКИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ У БІЗНЕС

Швидкий розвиток технологій штучного інтелекту, зокрема великих мовних моделей (LLM), кардинально змінює підхід бізнесу до автоматизації, аналізу даних і комунікації із клієнтами. Однак їх інтеграція супроводжується численними етичними та прагматичними викликами, які впливають на ефективність використання цих технологій

у корпоративному середовищі. Зокрема, важливими є питання упередженості моделей, відповідальності за прийняті алгоритмічні рішення, конфіденційності даних, а також економічної доцільності та технічної реалізації [1, с. 137]. У цій роботі розглядаються ключові аспекти етичних і прагматичних викликів, що виникають при застосуванні LLM у бізнесі, та надаються можливі шляхи їх вирішення.

Великі мовні моделі відкривають нові можливості для бізнесу, підвищуючи ефективність роботи з клієнтами, автоматизуючи рутинні завдання та покращуючи аналіз великих обсягів інформації. Компанії використовують їх у чат-ботах, аналітичних системах, маркетингових стратегіях та управлінні ризиками. Однак поряд із перевагами впровадження таких систем породжує серйозні виклики, які можуть суттєво вплинути на довіру до бізнесу, фінансові витрати та відповідність законодавчим нормам.

Однією з головних етичних проблем є упередженість мовних моделей. Оскільки LLM навчаються на великих обсягах даних, вони можуть відтворювати та навіть підсилювати соціальні, гендерні або расові стереотипи. Це може призводити до дискримінаційних рішень, що негативно впливає на репутацію компанії та може стати підставою для юридичних позовів [2, с. 29]. Наприклад, у сфері підбору персоналу автоматизовані алгоритми можуть несвідомо надавати перевагу певним категоріям кандидатів, що суперечить принципам рівноправного найму. Щоб запобігти цьому, необхідно ретельно аналізувати результати роботи LLM, впроваджувати механізми корекції та використовувати інклюзивні набори даних.

Конфіденційність даних також є критичною проблемою. Оскільки великі мовні моделі працюють із величезними обсягами інформації, вони можуть ненавмисно зберігати та передавати конфіденційні або особисті дані. Це створює ризики витоків інформації та невідповідності вимогам законодавства, таким як GDPR чи CCPA. Використання LLM вимагає ретельного управління даними, обмеження їхнього збереження та розробки ефективних заходів безпеки.

Окрім етичних питань, бізнес стикається з прагматичними викликами інтеграції LLM у свої процеси. Один із ключових аспектів – значні витрати на впровадження та обслуговування мовних моделей. Навчання та використання потужних моделей потребують значних обчислювальних ресурсів, що призводить до високих фінансових витрат. Для малих і середніх підприємств це може стати бар'єром, тому важливо

аналізувати економічну доцільність таких рішень та оцінювати альтернативи, такі як використання менш ресурсомістких моделей або аутсорсинг ІТ-рішень.

Ще одним викликом є інтеграція LLM у існуючі бізнес-процеси. Впровадження мовних моделей потребує адаптації ІТ-інфраструктури, навчання персоналу та тестування нових робочих алгоритмів. Також важливо враховувати швидкість обробки запитів та якість отриманих відповідей, оскільки низька продуктивність або ненадійність роботи LLM може негативно позначитися на взаємодії з клієнтами та ефективності бізнесу загалом.

Юридичні та регуляторні аспекти є ще одним важливим фактором. Оскільки законодавство у сфері штучного інтелекту постійно змінюється, компанії повинні уважно стежити за новими вимогами та адаптувати свої політики відповідно до чинних норм [3]. Регулювання використання LLM може впливати на вимоги до обробки персональних даних, обмеження автоматизованого прийняття рішень або навіть вимоги до відкритості алгоритмів, що може вимагати перегляду стратегій використання мовних моделей у бізнесі.

Отож, попри значні переваги, використання великих мовних моделей у бізнесі супроводжується серйозними етичними та прагматичними викликами. Для ефективного використання LLM у бізнесі компанії повинні розробляти політики етичного використання, впроваджувати механізми контролю за результатами роботи моделей та адаптувати свої бізнес-процеси відповідно до сучасних технологічних і регуляторних вимог. Тільки збалансований підхід дозволить максимально використати можливості LLM, мінімізуючи потенційні ризики та забезпечуючи сталий розвиток бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Almeida I. Introduction to Large Language Models for Business Leaders: Responsible AI Strategy Beyond Fear and Hype. 2023. P. 130-145.
2. Amaratunga Thimira. Understanding Large Language Models: Learning Their Underlying Concepts and Technologies. 2023. P. 20-33.
3. Mokdad Ali Al. Reflections on Using Large Language Models: The Pros and Cons. URL: <https://medium.com/@almokdadali1/reflections-on-using-large-language-models-the-pros-and-cons-928e2cc19034>

Costandachi Alina,
*2nd-year student specialty „Business and Administration”,
Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”*
Scientific Supervisor:
Rosca-Sadurschi Liudmila,
*Professor of the Department of Economic Science,
Doctor of Economic Science, Associate professor,
Cahul State University „Bogdan Petriceicu Hasdeu”,
Cahul, Republic of Moldova*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1358-0019>

THE INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT: ECONOMIC IMPACT AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES

The use of artificial intelligence today is growing day by day. In different fields of activity and spheres of life, people use different agents of Artificial Intelligence. In many areas it makes the work of employees easier, reduces the time for processing certain activities, streamlines the work of managers and increases the performance of organizations. In the field of human resources (HR), various information systems and artificial intelligence agents are used worldwide to optimize personnel management processes. These solutions range from integrated human capital management (HCM) platforms to specific tools for recruitment, benefits administration and performance evaluation.

Artificial Intelligence (AI) is playing an increasingly important role in the field of human resources (HR), being used to automate processes, optimize data and improve the employee experience. Globally, Artificial Intelligence is used by various companies for several purposes. According to a recent survey conducted by SHRM (Society for Human Resource Management) among 2,366 human resources respondents from organizations of all sizes across multiple industries in the U.S., leaders in the use of AI are large companies, even international corporations (with over 5,000 employees), technology, finance and information industries. Only 25% of organizations use AI for HR activities, but most of them have started implementing AI in the last year. Most often, artificial intelligence is used in the following directions:

- Recruitment: about 65% use it to develop job descriptions, but 42% use it to develop an attractive recruitment ad, while approximately 33% use AI to

analyze job candidate CVs, communicate with candidates during the interview process, or automate candidate searches.;

- **Training and development:** about 49% of companies use AI for personalizing learning opportunities, and 45% for tracking employee progress;
- **Performance management:** over 25% of employers integrate AI to evaluate employee performance and predict staff turnover [9].

Thus, we can say that the integration of artificial intelligence (AI) in human resource management (HRM) brings significant benefits by optimizing recruitment processes. Automated systems quickly and easily analyze multiple CVs, facilitating the identification of the most suitable candidates for vacant positions, analyzing professional qualities, skills and work experience. Intelligent chatbots manage preliminary interviews and answer candidates' questions, significantly reducing the time required for hiring processes [5].

In the field of human resources (HR) management, various IT programs and tools are used to streamline processes and improve organizational performance. Among the often used IT solutions are:

1. Human Resource Management Systems (HRMS): These integrated platforms allow for centralized management of employee information, benefits administration, time and attendance, and payroll. Examples of such systems include SAP SuccessFactors, Oracle HCM, and Workday [6].

2. Recruitment and Selection Software: Tools like Taleo, Greenhouse, or Lever facilitate the recruitment process, from posting job ads to selecting and onboarding new employees [1].

3. Chatbots and Virtual Assistants: Artificial intelligence-based technologies, such as chatbots, are used to automatically answer frequently asked questions from employees or candidates, thus improving communication and efficiency in HR departments [11].

4. Artificial Intelligence Tools in Recruitment: Applications like ChatGPT are integrated into recruitment processes to analyze CVs, answer candidates' questions and automate various administrative tasks [7].

5. Assessment and Training Platforms: Software solutions that allow for employee performance assessment and provide online training programs for continuous skills development.

6. Benefits Management Software: Tools that help manage employee benefit packages, ensuring regulatory compliance and staff satisfaction [6].

These were some examples of IT and artificial intelligence programs that are most often used by companies in Romania and the Republic of Moldova. Next,

we tried to make a synthesis of the main systems used globally, followed by tables that highlight their use in various countries. The most well-known IT systems and AI agents used in human resources management:

1. **SAP SuccessFactors**: Offers cloud solutions for talent management, analytics and strategic workforce planning (*used by companies in Germany*).

2. **Workday**: Unified platform for financial and human resources management, widely used in various industries (*used by companies in USA, Australia*).

3. **Dayforce** (formerly Ceridian): HCM solution that integrates payroll, benefits, time management and recruitment functionalities (*used by companies in Germany*).

4. **Personio**: German software for small and medium-sized enterprises to automate HR processes(*used by companies in Germany*).

5. **Deel**: Global HR platform specialized in international workforce management and legal compliance (*is used globally*).

6. **Workhuman**: Provides solutions for social recognition and employee performance management (*used by companies in Ireland*).

7. **Sage**: British company that offers HR, accounting and payroll software, mainly targeting SMEs. (*used by companies in UK*).

These tables provide insight into the diversity of HR solutions used in different regions, highlighting their adaptability and specificity according to local and industry needs.

We find that Human Resource Information Systems (HRIS) and AI-based solutions have revolutionized the HR field, automating processes and providing predictive analytics. We can group these systems into the following categories:

- Integrated HRIS Systems: Cloud platforms for comprehensive employee management: payroll, benefits, recruiting and performance [12].
- AI solutions for HR: Algorithmic-based recruiting tools, predictive employee turnover analysis and virtual assistants for employees [8].
- Talent Management Systems: Platforms for professional development, succession planning and skills mapping [3].

We also talk about the effects of implementing artificial intelligence in the work of human resources departments, as well as the economic impact, but also the limits of integrating AI. A major impact of AI in HR is the reduction of operational costs and increased productivity. By automating repetitive administrative tasks, such as document processing and scheduling management, companies can reallocate human resources to more important

and costly activities [4]. Predictive analytics provides valuable information on the risk of increasing employee turnover/movement, allowing HR departments to take preventive measures and reduce costs associated with recruitment and selection expenses [10].

In terms of professional development, AI personalizes training programs according to the individual needs of each employee. Adaptive learning systems analyze progress and recommend relevant content, improving the efficiency of the learning process [13].

Thus, the global market for AI in HR has grown from \$6.05 billion in 2024 to \$6.99 billion in 2025, at a compound annual growth rate (CAGR) of 15.6%. This market is expected to reach \$14.08 billion by 2029, at a CAGR of 19.1%, driven by the increasing demand for automation and personalization. A survey by the Society for Human Resource Management shows that 85% of organizations using AI report time savings and increased efficiency. AI improves the quality of recruitment by identifying the right candidates faster and reducing recruitment costs [2].

Although AI is currently being applied in enterprises to a fairly limited extent (around 25% globally), reported benefits include significant time savings, increased efficiency and improved employee experience. Artificial intelligence is a valuable tool for optimizing HR processes. The market is expanding rapidly, and applications such as intelligent recruitment and personalized development are the main drivers of this growth.

References:

1. AI powered recruitment [Online]. URL: <https://www.globalhrmanager.ro/recrutarea-cu-ajutorul-ai/>
2. Artificial Intelligence in HR Market Report 2025 [Online]. URL: https://www.researchandmarkets.com/reports/5896096/artificial-intelligence-in-hr-marketreport?srsId=AfmBOoqAHbnR9tAPw_Dl8foxHcnEgGYofqLQAh8OwZIlEVXLYZ3KnxRg
3. Best HR Software Products for 2025 | G2 [Online]. URL: <https://www.g2.com/best-software-companies/top-hr>
4. Bersin J. The HR Technology Market Disruption / J. Bersin. Bersin by Deloitte. 2018. [Online]. URL: <https://joshbersin.com/wp-content/uploads/2018/05/HR-Tech-Disruption-2018.pdf>

5. Davenport T. Artificial Intelligence for HR / T. Davenport, J. Harris, N. Shapiro. London: Kogan Page, 2020. [Online]. URL: <https://books.google.ro/books?id=QL3tDwAAQBAJ>
6. Digitalizarea HR-lui [Online]. URL: https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7047130263390199808?updateEntityUrn=urn%3Ali%3Afs_updateV2%3A%28urn%3Ali%3Aactivity%3A7047130263390199808%2CFEED_DETAIL%2CEMPTY%2CDEFAULT%2Cfalse%29
7. How much is ChatGPT used in recruiting employees in Moldova. [Online]. URL: <https://www.delucru.md/articles/cat-de-mult-este-utilizat-chatgpt-in-recrutarea-angajatilor-din-moldova>
8. How is AI used in human resources? 7 ways it helps HR. Recruiting Resources: How to Recruit and Hire Better [Online]. URL: <https://resources.workable.com/tutorial/artificial-intelligence-in-human-resources>
9. Maurer R. AI Adoption in HR is Growing / R. Maurer. 2024. [Online]. URL: <https://www.shrm.org/topics-tools/news/technology/ai-adoption-hr-is-growing>
10. Tambe P. AI and HRM / P. Tambe, P. Cappelli, V. Yakubovich. Academy of Management Perspectives. 2019. Vol. 33, No. 3. P. 341–360. [Online]. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3431219
11. What is a chatbot and how can it be used in HR [Online]. URL: <https://colorful.hr/ce-este-un-chatbot-cum-functioneaza-si-cum-poate-fi-folosit-in-hr/>
12. What Is An HRIS? Get Familiar with Human Resource Systems. [Online]. URL: <https://www.coursera.org/articles/hris>
13. Wilson H. J. Collaborative Intelligence / H. J. Wilson, P. R. Daugherty. Harvard Business Review. 2018. Vol. 96, No. 4. P. 114–123. [Online]. URL: <https://hbr.org/2018/07/collaborative-intelligence-humans-and-ai-are-joining-forces>

Kuleshova Inna,

*4th year student of Faculty of management and marketing,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

Supervisor:

Kukharuk Anna,

*associated professor at the Department of International Economics,
PhD in Economics, Assoc. Prof.,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",*

Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-2792-4137

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE FOOD INDUSTRY AS A DRIVER OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Transnational corporations (TNCs) have emerged as pivotal actors in the modern global economy. Due to their scale, accumulated resources, and extensive international presence, their influence can often surpass that of smaller nations. Given the potential risks associated with profit-driven motives – such as environmental degradation, market distortion, and social inequalities – there is a growing need to incorporate the principles of Corporate Social Responsibility (CSR) into their operations.

The concept of CSR is subject to various interpretations. According to the Confederation of Employers of Ukraine, CSR is defined as “a voluntary initiative by a company’s owner or founders to develop and implement socially oriented, non-profit activities aimed at improving the external environment of the company or organization”. Conversely, the European Union’s Green Paper describes CSR as “a concept whereby companies integrate social and environmental concerns in their business operations and in their interaction with their stakeholders on a voluntary basis”. Similarly, F. Kotler defines it as “a company’s voluntary commitment to enhance societal well-being through appropriate business practices and the allocation of corporate resources” [1, p. 7–8]. Despite differences in definitions, the common elements are the

voluntary nature of CSR and the use of corporate resources to improve societal welfare and environmental conditions.

The importance of implementing CSR principles within food-related TNCs stems primarily from their impact on public health. Corporations such as Nestlé, Danone, Starbucks, and Tyson Foods significantly influence the dietary habits of billions of consumers. For instance, Nestlé distributes its products in 185 countries and reported sales of 91.4 billion Swiss francs [2]. Given that product quality directly affects consumer health, it is imperative that these corporations monitor ingredient composition – reducing sugar, salt, trans fats, and preservatives – ensure transparent labeling, and adhere to ethical marketing practices.

Furthermore, the food industry exerts considerable pressure on the environment. Key ecological concerns include ozone layer depletion caused by refrigerants, air emissions, water pollution from wastewater discharge, and overuse of soil resources. Food production processes generate various types of waste – liquid, gaseous, and solid – which require specific disposal or recycling strategies. The meat, sugar, alcohol, and yeast sectors are among the most environmentally taxing in the food industry [3, p. 5]. This underscores the necessity of integrating CSR frameworks within food-related TNCs.

Additional motivations for CSR adoption include social responsibility towards employees – particularly the obligation to provide fair labor conditions – and maintaining a positive corporate image in the global marketplace, a concern relevant across economic sectors.

Nestlé stands as a leading example in the food industry with one of the world's most robust CSR programs, embedded within its core business strategy. This initiative, known as "Creating Shared Value" (CSV), allows Nestlé to gain competitive advantages and reinforce market presence. The company collaborates closely with local communities, implementing CSV projects independently or through partners. Through this approach, Nestlé promotes community empowerment, synergy, and sustainable development [4]. Key CSR initiatives include:

- Assisting 10 million young people worldwide in accessing economic opportunities through the Nestlé needs YOUTh initiative by 2030;
- Reducing the use of virgin plastic by one-third relative to 2018 levels by 2025;
- Achieving 100% deforestation-free primary supply chains (meat, palm oil, pulp and paper, soy, sugar, cocoa, and coffee) by 2025;

- Reducing greenhouse gas emissions by 20% by 2025 and by 50% by 2030 from 2018 levels, with the ultimate goal of net zero emissions by 2050 [2].

Another prominent CSR example is Starbucks, led by Michael Kabori, Chief Sustainability Officer of the world's largest coffeehouse chain. The company's CSR program spans various business and labor aspects, focusing on employee training and development, community engagement, gender equality, minority rights, and optimization of energy and water consumption, along with waste reduction. Key initiatives include:

- collaborating with NGOs, community leaders, and stakeholders to provide over 520,000 volunteer hours globally;
- operating 66% of stores using renewable energy, with the goal of reaching 100% globally;
- replenishing or conserving 50% of the water used by 2030, partly through the North American Greener Store format that uses 30% less water than traditional outlets;
- becoming carbon positive by 2030, meaning it will sequester more carbon than it emits [5].

In conclusion, by embracing CSR principles, food-related TNCs contribute to the achievement of global sustainable development goals. The CSR efforts of companies like Nestlé and Starbucks align with objectives such as “Affordable and Clean Energy”, “Industry, Innovation and Infrastructure”, “Responsible Consumption and Production”, and “Life Below Water”. These corporations also address gender equality, poverty reduction, decent work conditions, and access to quality education. Supporting current and launching new CSR initiatives within food-related TNCs globally is a crucial step toward advancing the global sustainable development agenda.

References:

1. Corporate Social Responsibility: Lecture Notes: Textbook for students majoring in 075 "Marketing", educational-professional program "Industrial Marketing" / compiled by M. Chuprina. Kyiv: Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, 2023. 138 p. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/0083f4a7-2adf-464f-9bc8-557f609fa11d/content>
2. Facts and figures. Nestlé. URL: <https://www.nestle.com/investors/annual-report/facts-figures>.

3. Lavreniuk T. A. The Impact of Food Industry Enterprises on the Environment: Bachelor's Qualification Thesis. Odesa, 2021. 63 p. URL: <http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/9008/1/Лавренюк%20Т.А..pdf>
4. Cambaza E. M. A Commentary on Nestlé's Corporate Social Responsibility. *Academia Letters*. 2022. URL: <https://doi.org/10.20935/al5619>
5. Dudovskiy J. Starbucks CSR: Corporate Social Responsibility. *Research-Methodology*. URL: <https://research-methodology.net/starbucks-csr-corporate-social-responsibility/>

УДК 338.23:336.74

Stakhiv Hryhorii,
3rd year postgraduate student
in the specialty «Economics»,
King Danylo University,
Ivano-Frankivsk Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5362-7494>

THE IMPACT OF MONETARY POLICY ON HOUSEHOLD INCOMES

The complex and unpredictable external environment that we can observe today significantly changes the principles and instruments of monetary policy formation by central banks, which affect the distribution of income in Ukrainian households. In the process of implementing monetary policy, not only the composition and structure of income change; their sources and uses are also significantly transformed. The topic of household income is extremely relevant for several reasons. First, it concerns every person, since each of us is part of a certain household. Secondly, household income determines such important indicators as the level of savings, property or housing, socio-demographic indicators, etc. In addition, from the point of view of the systemic approach, households can be considered as the smallest unit or element in the country's economic system. The war in the country has had a significant impact on the financial situation of most households. There has been a decline in purchasing power, an increase in the number of unemployed, and a decline in real wages.

We support the ideas of the American scholars Kaplan G., Moll B., and Violante G. L., who proposed to measure the effectiveness of central banks'

monetary policy on financial activity and household welfare by taking into account the impact of their policies on income inequality. The model reproduces the interrelationships between wages, liquid and illiquid assets, and the marginal propensity to consume from small incomes. The effectiveness of monetary policy will be offset by the fact that households with different incomes will react differently to the key policy rate or other monetary policy instruments. Poor households that live from paycheck to paycheck have little or no response to central bank policy because they have no money to save or invest. And the larger the share of such households in the economy, the more they will devalue monetary policy. In our study, we presented evidence for this methodological approach [1].

Thus, the situation with households' income use was not optimal before the war. It deteriorated even further with the outbreak of hostilities in Ukraine.

Also, since the beginning of the war, citizens have expectedly started saving more and making fewer purchases. Depending on the category of goods, 47-86% of Ukrainians currently save money. Consumers save less on medicines, children's goods and dual-purpose goods. At the same time, 33% of Ukrainians began to spend less on food, and more than half said they were ready to save money on food (Consumer life).

In addition, as the consulting company Deloitte found out, in 2022, citizens tried to save as much as possible on some types of goods that they considered not critical. The level of savings was estimated as follows:

1. Leisure and entertainment outside the home – 86%.
2. Alcoholic beverages – 83%.
3. Cosmetics and perfumes – 82%.
4. Ready meals (in cafes and restaurants) – 80%.
5. Clothing and footwear – 79%.

All of these consumption groups do not belong to the category of essential goods. Therefore, it is clear that with the onset of the economic crisis, most households began to save on these groups [2].

Ukrainians spend almost 42% of their income on food and non-alcoholic beverages eaten at home. This is stated in the publication of the Polish discount service Picodi.com, which refers to the data of the British company Euromonitor International and national statistical services.

Analysts compared statistics on how much money residents of 105 countries spend on food. Ukraine was ranked 93rd.

Food and non-alcoholic beverages account for 48.1% of all expenditures on consumer goods and services in Ukraine. Moldova (41.1%), Ethiopia (41.3%), and Cambodia (42.7%) have similar results.

Thus, the dynamics of indicators characterizing household income and expenditures in Ukraine is currently not encouraging. And it is unlikely that the financial situation of households will improve by the end of the war and, consequently, the overall financial situation in the country will improve.

By “bottlenecks” we mean the most problematic issues that hinder the development of a particular system. So our task is to find out what problems affect the development of households in Ukraine in terms of income generation.

Of course, we can say that there is only one major problem in this period of time – the military actions on the territory of our country. It affects the overall financial and economic situation and, consequently, the current state of households. Of course, the financial system of Ukraine cannot influence this factor; it cannot completely eliminate it, but it can somewhat reduce the negative impact. But in the whole set of bottlenecks, it is still possible to identify factors that relate to the internal problems of the financial system in Ukraine [3].

Thus, our research has led to the following conclusions and recommendations.

First. The issue of household functioning in Ukraine is extremely important and relevant, especially given the difficult external environment. Since the beginning of 2022, the share of wages and business income in the income structure of Ukrainians has decreased. Instead, the share of government payments increased. This was due to the state's introduction of a system of support for the most vulnerable categories of Ukrainians affected by the war. Thus, the main vulnerability in household income generation at present is the inability to maintain an optimal income structure due to the difficult situation of the entire political and financial system of Ukraine.

Second. The NBU cannot accurately predict the results and processes that arise when implementing monetary policy. While changes in the key policy rate partially increase the number of loans and deposits and change interest rates in the debt capital market, households' decisions about current and future consumption, intensification or, conversely, reduction of financial and investment activities are significantly influenced by household income, consumption, sticky information, sticky prices, and sticky wages.

Third. Households are active participants in financial relations, their activities affect all socio-economic processes in the country, which necessitates further research on household finances in view of the importance of this area for the effective and stable development of the national economy.

References:

1. Kaplan G., Moll B., Violante G. L. Monetary Policy According to Hank. *American Economic Review*, 2008. № 108(3). P. 697-743.
2. NBU inflation report for October 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2023-roku>
3. Sologub I. Ukrainian households in crisis: who needs help the most? *Voxukraine*, 2020, April 20. URL: <https://voxukraine.org/ukrayinski-domogospodarstva-v-umovah-krizi-hto-najbilshe-potrebuye-dopomogi>

Секція «Тенденції та інновації в архітектурі й будівництві»

УДК 711.1

*Аннюк Андрій,
аспірант III року навчання
спеціальності «Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Косьмій Михайло,
професор кафедри архітектури та будівництва,
доктор архітектури, професор,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4823-5573>*

ВПЛИВ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ УСТРОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У контексті реформи децентралізації та трансформації адміністративно-територіального устрою України особливого значення набуває врахування не лише формальних, а й соціокультурних чинників, що впливають на ефективність змін. У створенні спроможних громад основну увагу, зазвичай, зосереджують на ресурсах, управлінні та законодавстві. Проте практика свідчить: нематеріальні чинники: локальна ідентичність, історична спадщина, рівень довіри, культура взаємодії – є ключовими для життєздатності громад. Їх ігнорування може спричинити соціальну напругу, ідентифікаційну кризу, пасивність і конфлікти. Це набуває особливої актуальності в умовах війни, коли національна єдність та локальний патріотизм є запорукою відновлення й сталого розвитку [1].

Формування правової бази функціонування громад забезпечується низкою ключових законів:

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає структуру та повноваження органів влади [5];

- Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» регламентує принципи добровільності, спроможності та субсидіарності [4];

- Закон України «Про адміністративно-територіальний устрій України» (редакція 2023 р.) встановлює основи побудови адміністративних одиниць [3].

Під час війни нормативна база доповнюється положеннями щодо життєдіяльності громад, евакуації, відновлення інфраструктури. Проте для підвищення ефективності управління необхідно включати соціокультурний компонент до правотворчої діяльності, інтегруючи принципи локальної ідентичності та інституційної довіри.

Нематеріальні чинники мають амбівалентну природу: за сприятливих умов вони сприяють розвитку, за несприятливих – можуть стати бар'єром [6].

Нематеріальні чинники як каталізатори інтеграції:

- локальна ідентичність і почуття спільності: за умови історичної, культурної чи ментальної спорідненості громад сприяють швидшому прийняттю нової адміністративної конфігурації та посиленню взаємодії між мешканцями;

- соціальний капітал (довіра, взаємодопомога, активність громадян) стимулює участь у спільному плануванні розвитку, вирішенні конфліктів, прийнятті рішень, що є критично важливим для новоутворених об'єднаних громад;

- інституційна довіра до органів місцевої влади підвищує легітимність змін і зменшує ризики опору з боку населення;

- громадянська активність сприяє формуванню спільних бачень майбутнього громади, ініціює діалог між мешканцями та владою [2].

Нематеріальні чинники як бар'єри інтеграції:

- історичні антагонізми або конкуренція між населеними пунктами, що тепер входять до однієї громади, можуть породжувати недовіру, роз'єднаність, суперечки щодо центру громади чи розподілу ресурсів [9];

- слабка локальна ідентичність або її відсутність (наприклад, у депресивних чи депопульованих районах) ускладнює мобілізацію громадян на участь у процесах розвитку;

- культурна фрагментація (різні мовні, релігійні чи традиційні коди) без діалогу та врахування специфіки кожної громади може загострити внутрішні суперечності [7].

Для подолання бар'єрів необхідне інституційне визнання ролі соціокультурних факторів у плануванні. Доцільно включати аналіз цих чинників до стратегічних документів, створювати діалогові платформи, налагоджувати співпрацю між громадами. Важливо формувати спільну локальну ідентичність через історичні символи, свята, фестивалі, нову візуальну символіку (герби, логотипи, гасла) [8].

Розвиток соціального капіталу передбачає підтримку громадських ініціатив, молодіжних рад, неурядових організацій. Підвищення інституційної довіри можливе через прозору діяльність влади: відкриті сесії, звітність, слухання, ефективну комунікацію. На рівні державної політики нематеріальні чинники слід інтегрувати в просторове планування, укрупнення громад і регіональну політику. Це також передбачає обмін досвідом між громадами щодо врахування культурної специфіки у реформах [10].

Отже, нематеріальні чинники є критично важливими для трансформації територіального устрою. Хоча вони не мають матеріального вираження, їхній вплив на ефективність реформ, згуртованість населення та сталий розвиток – суттєвий. До таких чинників належать локальна ідентичність, історична пам'ять, громадянська активність, культурні традиції, довіра та соціальний капітал. За умови належної уваги ці ресурси стають основою інтеграції, солідарності й відповідального управління. Успішність адміністративно-територіальної реформи залежить не лише від організаційних чи фінансових можливостей, а й від здатності працювати з людським капіталом, цінностями й довірою як основами соціального середовища громад.

Список використаних джерел:

1. Вдовенко Ю. С. Прогрес децентралізаційного законодавства. *Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання*. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2015. 413 с.
2. Ганущак Ю. Реформа територіальної організації влади. Київ: ТОВ «Софія-А», 2013. 160 с. (Швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO»).
3. Закон України «Про адміністративно-територіальний устрій України». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG2LP00C>
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Косьмій М. М. Просторова структура міст та особливості її трансформації під впливом нематеріального (на прикладі міст Карпатського регіону України). *Будівельне виробництво*. Київ, 2020.

7. Кузьменко А. М. Збереження та популяризація історико-культурної спадщини. *Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (23–24 червня 2021 р., Миколаїв)*. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 84–90.

8. Поливач К. А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / наук. ред. Л. Г. Руденко. Київ : Ін-т географії НАН України, 2012. 208 с.

9. Поліщук Р. Культурна ідентичність як субстанційний чинник формування світогляду українського народу в епоху глобалізації : дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2017. 205 с.

URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/dis_polishchuk.pdf

10. Шевченко О. В. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні. Київ : НІСД, 2020. 153 с.

Баланчук Олег,
студент III курсу спеціальності
«Будівництво та цивільна інженерія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Веркалець Світлана,
старший викладач кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7262-0864>

ІННОВАЦІЇ В БУДІВНИЦТВІ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА МАЙБУТНЄ ГАЛУЗІ

Будівельна галузь є однією з найважливіших складових економіки будь-якої країни. Вона не лише сприяє розвитку інфраструктури, але й має значний вплив на економічний зріст, рівень зайнятості населення та підвищення якості життя. Однак із розвитком технологій будівництво зазнає значних змін, завдяки чому стає можливим підвищення ефективності та стійкості галузі. Інновації в будівництві відкривають нові горизонти, пропонуючи рішення, які зміцнюють фундамент майбутнього розвитку. Серед найбільш перспективних інновацій слід виділити використання 3D-друку, роботизації, інтелектуальних будівель і модульного будівництва.

Технологія 3D-друку дає змогу швидко та точно створювати будівельні елементи або навіть цілі будівлі [1]. Це значно скорочує тривалість будівництва і зменшує витрати на матеріали. Наприклад, за допомогою 3D-принтерів можна створювати складні архітектурні форми, які були б важкими або дорогими для традиційних методів будівництва [3].

Роботи на будівельних майданчиках вже активно замінюють людську працю в таких процесах, як кладка цегли, зварювання та обробка поверхонь. Використання роботів дозволяє не лише скоротити витрати, а й підвищити точність виконання робіт, що особливо важливо для складних та відповідальних будівельних проєктів. Це також дає змогу знизити ризик травмування працівників, що сприяє підвищенню безпеки на виробництві. Інша важлива інновація – це розумні будівлі.

Застосування автоматизованих систем управління дає змогу контролювати освітлення, температуру, вентиляцію та інші аспекти будівлі з єдиного центру. У результаті такі будівлі є більш енергоефективними, що знижує витрати на експлуатацію та підтримку інфраструктури. Інтелектуальні технології також включають системи для моніторингу стану будівлі та її енергоспоживання, що дозволяє запобігати аваріям і оптимізувати витрати ресурсів [4].

Модульне будівництво – ще одна інновація, яка набуває популярності завдяки своїй швидкості та ефективності. За допомогою цього підходу будівельні елементи виготовляють на заводах, після чого транспортують на будівельний майданчик для швидкої збірки. Така технологія дає змогу скоротити час на будівництво та знизити вплив погодних умов на терміни виконання робіт. Ці технології мають значний вплив на майбутнє галузі. Однією з найбільших переваг інновацій є підвищення екологічності будівель. Використання відновлювальних джерел енергії, енергоощадних матеріалів та систем для збереження води дозволяє створювати більш екологічні будівлі [2]. Це сприяє зниженню впливу будівництва на навколишнє середовище і відповідає сучасним вимогам сталого розвитку. Однак інновації в будівництві не лише позитивно впливають на ефективність та екологічність, але й на економіку.

Використання новітніх технологій дозволяє зменшувати витрати на будівництво, прискорювати реалізацію проєктів і знижувати ризики. Це позитивно впливає на конкурентоспроможність підприємств, а також дає змогу знизити ціни на житло та інші будівельні послуги, що підвищує доступність для споживачів [2].

Щодо ринку праці, то інновації змінюють структуру робочих місць у галузі. В той час, як традиційні будівельні професії можуть зазнати скорочення через автоматизацію, з'являються нові спеціальності, пов'язані з програмуванням, робототехнікою та обслуговуванням сучасних технологій. Це створює можливості для розвитку висококваліфікованих фахівців.

У майбутньому можна очікувати подальшого розвитку таких технологій, як інформаційне моделювання будівель (BIM), що дасть змогу більш точно планувати та управляти процесами будівництва, а також адаптивних систем для будівель, які зможуть змінювати свої характеристики залежно від змін навколишнього середовища [5].

Інновації в будівництві стають основою для розвитку цієї галузі в майбутньому. Вони сприяють підвищенню ефективності, зниженню

витрат, покращенню екологічності та сталому розвитку. Майбутнє будівництва залежить від того, як швидко та ефективно галузь зможе інтегрувати новітні технології. Розвиток роботизації, автоматизації та «розумних» будівель обіцяє не лише значні зміни у виробничих процесах, а й в усьому житті суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко М. О. Інноваційні технології в будівництві: стан і перспективи розвитку. Київ: Інститут будівництва та архітектури, 2020.
2. Яценко В. М., Ковальчук І. А. Сучасні технології будівництва та їхній вплив на екологію. Харків: ХНУБА, 2021.
3. Попова Т. Л. Інтелектуальні системи у будівництві: перспективи застосування. *Одеський будівельний журнал*. 2022. № 3(15). С. 56-67.
4. Чернишова О. А. Модульне будівництво: інноваційні технології в будівельній галузі. Київ: Академія будівництва України, 2021.
5. Зінченко В. С. Цифрові технології в будівництві: BIM-моделювання та інші інструменти майбутнього. Дніпро: ДНТУ, 2022.

Баран Захарій,
студент IV курсу спеціальності
«Будівництво та цивільна інженерія»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Трембач Леся,
викладач фахового коледжу
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-3620-1018

ГНУЧКИЙ БЕТОН: ВЛАСТИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Сучасні будівельні технології відіграють ключову роль у створенні міцних, довговічних і безпечних конструкцій. Інноваційні матеріали, такі як самовідновлюваний бетон, композитні арматурні системи та 3D-друк будівель значно розширюють можливості архітекторів та інженерів [1]. Особливу увагу приділяють матеріалам, здатним витримувати екстремальні умови, включаючи землетруси, вибухові навантаження та агресивні середовища.

Однією з таких передових технологій є гнучкий бетон. Гнучкий бетон (ЕСС) є перспективним матеріалом для будівництва в сейсмонебезпечних районах, завдяки своїй здатності витримувати значні деформації без втрати міцності [2]. Однак його застосування набуло особливої актуальності в умовах війни, коли відновлення зруйнованих будівель та інфраструктури стало важливим завданням [4].

Гнучкий бетон не лише дозволяє зберегти міцність конструкцій, а й підвищує їх стійкість до механічних пошкоджень, спричинених вибухами та іншими динамічними навантаженнями [3].

Основні властивості гнучкого бетону:

- Висока тріщиностійкість: здатний витримувати деформації до 5% без утворення тріщин [2].
- Самовідновлення: мікротріщини загоюються завдяки полімерним добавкам [3].

- Стійкість до агресивних середовищ: ефективно для корозійно-небезпечних зон [2].

- Підвищена міцність: використання полімерних волокон забезпечує стійкість до навантажень [1].

Застосування в умовах збройного конфлікту в Україні:

- Відновлення будівель, зруйнованих обстрілами [4].
- Ремонт інфраструктури (мости, дороги) [4].
- Використання в оборонних спорудах для підвищення стійкості до вибухових навантажень [2].
- Посилення конструкцій у сейсмонебезпечних районах [1].

Використання гнучкого бетону відкриває нові можливості для відбудови України, забезпечуючи високу міцність, тріщиностійкість та довговічність конструкцій. Його здатність до гнучкої деформації дозволяє зменшити ризик руйнувань при сейсмічних навантаженнях та динамічних впливах, що є критично важливим для відновлення інфраструктури в постконфліктних умовах [4].

Сучасні технології виробництва деформівного бетону, такі як модифікація складу за допомогою полімерних волокон та наноматеріалів, сприяють підвищенню його експлуатаційних характеристик [2]. Завдяки цьому гнучкий бетон є ефективним рішенням для швидкого та економічного будівництва житлових, транспортних та промислових об'єктів [3].

Попри переваги, цей матеріал має й недоліки: високу вартість та необхідність спеціалізованого обладнання для застосування в будівництві. Однак його ефективність у складних умовах виправдовує ці витрати [4].

Гнучкий бетон є ключовим матеріалом для відбудови України, забезпечуючи міцність та довговічність конструкцій навіть у найскладніших умовах. Його подальший розвиток сприятиме масштабному впровадженню у будівництві. Подальші дослідження та впровадження цієї інноваційної технології можуть значно прискорити процес відбудови, створюючи більш стійкі та безпечні споруди. Залучення міжнародного досвіду та підтримка наукових розробок у цій сфері сприятиме масштабному використанню гнучкого бетону, що стане одним із ключових факторів відновлення країни [4].

Список використаних джерел:

1. Іванов І. І. Сейсмічна стійкість будівельних матеріалів. Київ: Наук. думка, 2020.
2. Петров П. П. Гнучкий бетон: нові технології в будівництві. Київ: Архітектура і будівництво, 2021.
3. Zhang, L., & Li, Z. Flexible Concrete and Its Application in Earthquake-resistant Structures. *Journal of Construction Materials*. 2019. № 35(3). P. 134-145.
4. Петрова Л. В. Відбудова інфраструктури в Україні після війни: нові технології та матеріали. Харків: Стройінформ, 2022.

УДК 69:330.3

Василишин Дмитро,
студент I курсу магістратури спеціальності
«Будівництво та цивільна інженерія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Жовтуля Любомир Ярославович,
доцент кафедри архітектури та будівництва,
кандидат технічних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5255-8522>

ПАСПОРТ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ЯК ШЛЯХ ДО СТАЛОГО БУДІВНИЦТВА ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Повоєнна відбудова України надає унікальну можливість інтегрувати сталі практики в будівельну галузь. Паспорти будівельних матеріалів (ПБМ), які надають детальну інформацію про будівельні матеріали, можуть сприяти повторному використанню матеріалів, зменшенню відходів та розвитку циркулярної економіки.

Будівельна галузь є основним споживачем ресурсів і значною мірою сприяє утворенню відходів у всьому світі. Традиційні лінійні економічні моделі «взяти-виготовити-утилізувати» призвели до неефективного

використання ресурсів та погіршення стану довкілля. Паспорти будівельних матеріалів (ПБМ) стали важливим інструментом для просування принципів циркулярної економіки шляхом документування будівельних матеріалів протягом їхнього життєвого циклу, сприяння повторному використанню та зменшення відходів. Оскільки Україна стикається з великими потребами у відновленні, впровадження ПБМ може перетворити зусилля з реконструкції на можливості для сталого розвитку. Масштаби необхідної реконструкції є одночасно і викликом, і безпрецедентною можливістю інтегрувати принципи циркулярної економіки з нуля, потенційно позиціонуючи Україну як модель сталого відновлення у постконфліктних сценаріях.

Будівельна галузь України історично покладається на ресурсоемні, лінійні методи виробництва. Матеріали, що використовуються в будівництві, рідко відстежуються або систематично документуються, що викривляє оцінку їхнього впливу на навколишнє середовище або потенціалу повторного використання. Поводження з відходами будівництва та зносу залишається погано розвиненим, з обмеженою переробкою та повторним використанням. Післявоєнна відбудова ускладнила цю проблему, призвівши до масштабного руйнування міст і утворення мільйонів тонн будівельного сміття. Значну частину цього сміття можна було б врятувати і використати повторно, але відсутність стандартизованих процесів і технологій для сортування, каталогізації та повторного використання матеріалів призвела до того, що більша його частина опинилася на неформальних звалищах. Регіональні відмінності ще більше ускладнюють проблему, оскільки інфраструктура переробки відходів у малих містах та сільській місцевості є обмеженою.

Повоєнна відбудова України потребує відновлення приблизно 150 000 зруйнованих будівель, на що, за прогнозами, буде витрачено 411 мільярдів доларів США [1]. Традиційні практики лінійного будівництва ризикують погіршити стан довкілля, оскільки на цей сектор припадає 35% усіх відходів в Україні.

Таблиця 1

Будівельні відходи в Україні та ЄС

Метрика	Україна	Середній показник по ЄС
Переробка будівельних відходів	8%	50%
Залежність від полігонів твердих побутових відходів	95%	30%

Втілений вуглець (кг CO ₂ /м ²)	450	250

ПБМ – це цифрові документи, які каталогізують усі матеріали, що використовуються в будівництві, включаючи їхні характеристики, кількість, походження та потенціал для повторного використання або переробки. Вони перетворюють будівлі на «банки матеріалів», де компоненти можуть бути ідентифіковані, відновлені та повторно використані під час реконструкції або знесення [2].

На міжнародному рівні ПБМ набули популярності завдяки таким ініціативам, як платформа Madaster у Нідерландах та проєкт BAMB (Будівлі як матеріальні банки), що фінансується Європейським Союзом. У Таблиці 2 порівнюються результати впровадження ПБМ в окремих європейських країнах, що надає цінний контекст для визначення потенційного шляху розвитку України.

Таблиця 2

Порівняння впровадження ПБМ в європейських країнах

Країна	Етап впровадження	Регуляторний статус	Ключові ініціативи	Цифрова платформа	Покриті матеріали
Нідерланди	Розширений	Добровільно з вибірковою вимогами	Платформа Madaster; Національна екологічна база даних	Madaster (https://madaster.nl)	Всеохоплюючий
Бельгія	Проміжний	Політичні рамки у сфері розвитку	Проєкт BAMB; Програма матеріалів Фландрії	TOTEM (https://www.totem-building.be)	Структурні та основні компоненти
Фінляндія	Проміжний	Добровільно із заохоченнями	Міністерство екології та природних ресурсів; цифровий банк даних	Платформа на стадії розробки	Зосереджені на конструкційних матеріалах
Франція	Ранній	Вибіркові обов'язкові вимоги	RE2020 Будівельні норми; Банк матеріалів	INIES (https://www.inies.fr)	Обмежено основними компонентами
Німеччина	Ранній-середній	Добровільно, з регіональними	Ресурсоефективна будівля	ÖKOBAUDAT (https://www.oekobaudat.de)	Зосереджені на впливі на навколишнє середовище

		відмінностями			
Польща	Ранній	Добровільно	База даних круглого будівництва	Не стандартизовано	Обмежена сфера застосування
Україна	Ініційовано	Немає конкретних правил	Обмежені пілотні проекти	Не встановлено	Не систематично задокументовано

Інтеграція ПБМ у будівельний сектор України означатиме значну зміну парадигми і вимагатиме багатогранного підходу, що включає як технологічні інновації, так і регуляторну реформу. На операційному рівні будівельним компаніям необхідно буде запровадити нові методи документування, відстеження та управління матеріалами. ПБМ можуть бути розроблені як цифрові бази даних, доступні через системи інформаційного моделювання будівель, що дасть змогу оновлювати характеристики матеріалів та їхній стан у будівлі в режимі реального часу. Однак технологічна готовність українських будівельних компаній є значним бар'єром. Хоча деякі великі компанії, особливо ті, що беруть участь у державних або міжнародних проєктах, почали впроваджувати цифрові рішення, більшість будівельних фірм все ще покладаються на ручні, паперові процеси. Для успішного впровадження ПБМ цим фірмам потрібен доступ до програмного забезпечення та навчальних програм. Діджиталізація є наріжним каменем інтеграції ПБМ, і без інвестицій у цю сферу впровадження залишатиметься обмеженим.

Незважаючи на потенційні переваги, впровадженню ПБМ в Україні перешкоджає низка проблем. Обмежена обізнаність будівельників щодо концепції ПБМ, проблеми з вартістю, нерозвиненість технічної інфраструктури, порушення ланцюгів постачання матеріалів та регуляторна невизначеність створюють значні бар'єри. Однак існують можливості для залучення міжнародних фондів реконструкції для впровадження сталих практик, узгодження з новими директивами ЄС, сприяння інноваціям у цифрових методах будівництва та перетворення України на орієнтир для циркулярної реконструкції. Імператив реконструкції сам по собі пропонує безпрецедентний поштовх до фундаментальної перебудови будівельного сектору в напрямку сталого розвитку, відкидаючи застарілі практики. Міжнародна підтримка та фінансування реконструкції можуть бути стратегічно використані,

потенційно обумовлюючи надання допомоги впровадженням сталих практик, включаючи паспорти матеріалів.

Впровадження паспортів будівельних матеріалів в Україні потребує значного розвитку нормативно-правової бази як на національному, так і на регіональному рівнях. Розробка «Національного стандарту ПБМ» є важливим першим кроком. Інтеграція вимог ПБМ у будівельні норми та дозволи створить структурований шлях до всебічної імплементації. Важливим доповненням до нормативних вимог є створення фінансових стимулів для впровадження ПБМ. Створення національної цифрової платформи для реєстрації та верифікації ПБМ забезпечить необхідну інфраструктуру для її масштабного впровадження.

Паспорти будівельних матеріалів – це стратегічний шлях до впровадження ключових принципів сталості, ресурсоефективності та циркулярності в саму структуру відбудови України. Хоча виклики, пов'язані з їх впровадженням, безперечно, є значними, потенційні довгострокові вигоди є переконливими. Реалізація цього потенціалу вимагає узгоджених і спільних зусиль на національному рівні, керованих стратегічною державною політикою, підтриманих активною участю промисловості та інноваціями, підкріплених міжнародним співробітництвом і заснованих на результатах цілеспрямованих досліджень. Інтеграцію ПБМ слід розглядати не як додатковий тягар, а як фундаментальну інвестицію в більш стійке, ресурсозберігаюче, економічно ефективне та екологічно відповідальне забудоване середовище для майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment. *WORLD BANK GROUP*. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/ukraine-damage-and-needs-assessment> (дата звернення: 07.04.2025).
2. Van Capelleveen G., Den Boer H. E., Kumar R. Circular Building Passports: A Stepping Stone Towards a Circular Construction Economy. *Journal of Cleaner Production*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.135789>
3. European Commission. *Buildings as Material Banks (BAMB)*. URL: <https://www.bamb2020.eu/> (дата звернення: 07.04.2025).
4. Circular Economy in the Built Environment. *Ellen MacArthur Foundation*. URL: <https://ellenmacarthurfoundation.org/> (дата звернення: 07.04.2025).

5. Законодавча ініціатива з циркулярної економіки у будівництві. *Мінрегіон України*. 2023. URL: <https://minregion.gov.ua/> (дата звернення: 07.04.2025).

УДК 69:003

Гев'юк Адріан,
студент IV курсу спеціальності
«Будівництво та цивільна інженерія»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Трембач Леся,
викладач Фахового коледжу
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-3620-1018

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІННЯ БУДІВНИЦТВОМ

Сучасний розвиток цифрових технологій істотно змінює парадигму управління в різних галузях економіки. Особливу увагу заслуговує будівництво, яке традиційно характеризується високою ресурсомісткістю та складністю координації різних процесів. Цифрова трансформація управління будівництвом спрямована на оптимізацію робочих процесів, підвищення ефективності використання ресурсів та зниження ризиків реалізації проєктів. Метою статті є розгляд основних технологій цифрової трансформації, їх впливу на управлінські процеси, наведення фактів та аналіз переваг впровадження новітніх рішень у сфері будівництва, а також формулювання рекомендацій для подальшого розвитку галузі [1, с. 16].

Основні концепції та технології цифрової трансформації. Цифрова трансформація – це процес інтеграції сучасних інформаційних технологій у всі аспекти управління організацією, що призводить до фундаментальних змін у структурі бізнесу та методах прийняття рішень. У будівництві такі зміни особливо актуальні через високу складність проєктних процесів, необхідність синхронізації робіт численних

субпідрядників та забезпечення високої якості виконання будівельних робіт [2, с. 4–8].

Серед ключових технологій, що сприяють цифровій трансформації управління будівництвом, варто виділити наступні:

- Building Information Modeling (BIM) – це технологія, що дозволяє створювати цифрові тривимірні моделі будівель, що містять детальну інформацію про кожен елемент конструкції. BIM сприяє зниженню помилок у проєктуванні, покращує комунікацію між учасниками проєкту та оптимізує витрати ресурсів [2, с. 4-8].

- Інтернет речей (IoT). Використання датчиків та пристроїв для моніторингу стану будівельних майданчиків дозволяє в режимі реального часу відстежувати параметри технологічних процесів, забезпечуючи своєчасне реагування на відхилення від норм [3, с. 22].

- Хмарні технології та великі дані сприяють швидкому обміну інформацією. Завдяки зберіганню інформації у хмарі та використанню аналітичних інструментів можливо здійснювати комплексний аналіз даних, що сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень [1, с. 16].

- Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR) використовуються для моделювання будівельних процесів, навчання персоналу та візуалізації готових проєктів, що дозволяє підвищити точність виконання робіт [3, с. 22].

Впровадження цифрових технологій у будівництво відкриває широкі можливості для оптимізації управлінських процесів. Одним із важливих аспектів є інтеграція BIM, яка не тільки покращує планування та контроль за виконанням робіт, а й сприяє зменшенню витрат за рахунок зниження ризиків помилок на різних етапах реалізації проєктів. Наприклад, дослідження McKinsey показали, що використання BIM дозволяє знизити загальні витрати на будівництво до 20 % завдяки ефективнішому управлінню інформацією та ресурсами [1, с. 16].

Сучасні IoT-системи дозволяють збирати дані з численних сенсорів, розташованих на будівельних майданчиках, що створює умови для попередження аварійних ситуацій та оптимізації логістики матеріалів. Такий підхід значно підвищує рівень безпеки на об'єкті та сприяє своєчасному технічному обслуговуванню обладнання [3, с. 22].

Хмарні технології забезпечують централізоване зберігання даних, що дозволяє учасникам проєкту мати доступ до актуальної інформації незалежно від місця знаходження. Це сприяє більш оперативному

прийняттю управлінських рішень та покращує взаємодію між суб'єктами будівельного процесу [1, с. 16].

Використання VR/AR-технологій дозволяє не лише проводити віртуальні екскурсії по майбутніх об'єктах, але й здійснювати навчання персоналу у безпечних умовах, що є особливо важливим з огляду на високий рівень ризиків, характерних для будівельної галузі [3, с. 22].

Проте, незважаючи на численні переваги, цифрова трансформація супроводжується низкою викликів. До них належать високі початкові інвестиції, потреба у перепідготовці кадрів, питання кібербезпеки та інтеграції новітніх технологій у традиційні процеси управління. Так, за даними дослідження, навіть при очевидних економічних вигодах не всі компанії готові до масштабних змін через недостатній рівень цифрової грамотності персоналу [2, с. 4–8].

Відомі світові проєкти свідчать про успішне впровадження цифрових технологій у будівництво. Наприклад, у рамках реалізації одного з європейських проєктів було застосовано BIM для управління житловим комплексом, що дозволило зменшити кількість помилок на стадії проєктування та прискорити процес будівництва на 15 %. Цей досвід підтверджує, що цифрові технології є потужним інструментом для оптимізації будівельних процесів [2, с. 4–8].

Інший приклад – використання IoT-технологій на великих інфраструктурних об'єктах, де встановлення систем моніторингу дозволило в режимі реального часу контролювати стан будівельних конструкцій, що забезпечило зниження аварійних ситуацій та економію коштів на експлуатаційне обслуговування [3, с. 22].

У контексті України впровадження цифрових технологій у будівництво поступово набирає обертів. Хоча на цей момент рівень впровадження інноваційних технологій є нижчим порівняно з розвиненими країнами Європи, зростаючий попит на ефективні управлінські рішення стимулює активну інтеграцію BIM, IoT та хмарних технологій у практику українських будівельних компаній [4, с. 37]. Таблиця 1 ілюструє порівняльний аналіз впровадження цифрових технологій у будівництві в Україні та країнах Європейського Союзу.

Незважаючи на позитивні результати впровадження цифрових технологій, існують певні бар'єри, які заважають масштабному переходу до новітніх методів управління будівництвом. По-перше, високі початкові витрати на придбання обладнання, програмного забезпечення та навчання персоналу можуть стати серйозною перепорою для малих та

середніх підприємств [1, с. 16]. По-друге, питання безпеки даних у цифрових системах вимагають розробки нових стандартів кібербезпеки, що є критично важливим у контексті зростання кібератак на критичну інфраструктуру [2, с. 4–8].

До того ж недостатній рівень цифрової грамотності серед управлінського персоналу та робітників будівельної галузі потребує розробки спеціальних навчальних програм, які дозволять не тільки освоїти сучасні технології, а й інтегрувати їх у повсякденну практику. У цьому контексті роль держави є надзвичайно важливою – через підтримку інноваційних проєктів та стимулювання співпраці між науковими установами та бізнесом можна забезпечити гармонійний розвиток галузі [4, с. 37].

З іншого боку, з огляду на глобальну конкуренцію та швидкі темпи технологічного розвитку, впровадження цифрових рішень стає необхідною умовою для підвищення конкурентоспроможності будівельних компаній. Сучасні дослідження демонструють, що підприємства, які активно використовують інноваційні технології, мають можливість скоротити строк виконання проєктів, знизити витрати та покращити якість виконання робіт, що безпосередньо впливає на задоволеність замовників [5, с. 10–12].

Аналіз сучасних тенденцій цифрової трансформації управління будівництвом свідчить про те, що інтеграція інноваційних технологій, таких як BIM, IoT, хмарні рішення та VR/AR, дозволяє суттєво покращити ефективність планування, організації та контролю за будівельними проєктами. Зниження витрат, підвищення якості виконання робіт та зменшення ризиків – це лише частина переваг, які відкриваються перед галуззю. Проте для досягнення максимального ефекту необхідно подолати ряд викликів, пов'язаних із високими початковими інвестиціями, забезпеченням кібербезпеки та підвищенням рівня цифрової грамотності серед кадрів.

З огляду на викладене, цифрова трансформація управління будівництвом є важливим напрямком розвитку, що сприяє модернізації галузі та підвищенню її конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на глобальному ринках. Подальші дослідження та впровадження інноваційних рішень мають стати пріоритетним завданням для держави, наукових установ та бізнес-структур, що працюють у сфері будівництва [5, с. 10–12].

Список використаних джерел:

1. McKinsey Global Institute. Reinventing Construction: A Route To Higher Productivity. *McKinsey & Company*. 2017.
2. Eastman C., Teicholz P., Sacks R., & Liston K. BIM Handbook: A Guide to Building Information Modeling for Owners, Managers, Designers, Engineers and Contractors. *Wiley*. 2011.
3. Ghaffarianhoseini A., Tookey J., Naismith N., Azhar S., Efimova O., & Raahemifar K. Building Information Modelling (BIM) uptake: Clear benefits, understanding its implementation, risks and challenges. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*. 2017.
4. Digital Transformation in the Construction Sector. *European Commission*. 2020. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-construction>
5. World Economic Forum. Shaping the Future of Construction: A Breakthrough in Mindset and Technology. *World Economic Forum Report*. 2016.

УДК 69.003:338

Дивоняк Іван,
студент III курсу спеціальності
«Будівництво та цивільна інженерія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Веркалець Світлана,
старший викладач кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7262-0864>

ТЕНДЕНЦІЇ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Вплив війни на нашу країну є значним, зокрема це стосується будівельної галузі. Я спробував дослідити вплив воєнного стану на будівельні проекти, проаналізувати зміни в стратегіях та підходах до будівництва, а також підсумувати думки експертів будівельної галузі, які необхідно враховувати при розробці стратегій, що допоможуть підприємствам в цій галузі ефективно відповісти на виклики, що стоять перед ними [1].

1. Скорочення внутрішнього ринку та проблеми імпорту будівельних матеріалів. З початком повномасштабного вторгнення велика частина українських підприємств була змушена призупинити або обмежити виробництво, частина – переорієнтувалась на потреби ЗСУ. Безліч будівельних підприємств і об'єктів інфраструктури пошкоджено або зруйновано, багато підприємств на Півдні та Сході опинились на територіях активних бойових дій або в тимчасовій окупації, – так само, як і елементи логістики, постачальники сировини та комплектуючих. Галузь відчула гострий дефіцит сировини і будівельних матеріалів – скла, металовиробів, будівельних сумішей, цегли. Велику частку сировини і будівельних матеріалів доводиться імпортувати, але обсяги імпорту теж обмежені, оскільки портова інфраструктура практично не працює [1].

2. Дефіцит кадрів у будівельній галузі та зростання собівартості будівництва. Відбулося скорочення кількості кваліфікованого персоналу в галузі через мобілізацію та еміграцію за кордон. Частина проектних і підрядних організацій припинили або скоротили свою діяльність, тому дефіцит персоналу відмічають практично всі учасники ринку. Зростання собівартості зумовлене, не в останню чергу, вищезгаданими чинниками – здорожчанням ресурсів на фоні їх дефіциту (що стосується як вартості будівельних матеріалів, так і власне людських ресурсів). Сюди додаються також коливання курсу, збільшення вартості паливно-мастильних матеріалів, енергетична криза, фактичне припинення товарного і комерційного кредитування, закладення постачальниками у вартість додаткових ризиків, перебудова зв'язків і логістики. Крім того, на вартість будівництва житлової і громадської нерухомості ще значно вплине підвищення вимог з цивільного захисту, насамперед це стосується влаштування сховищ і укриттів у складі об'єктів [1].

3. Форс-мажорні обставини та зміна потенційних покупців. Однією з форс-мажорних обставин є блекаути, що позначилося і на галузі будівництва. Хоча більшість організацій змогли себе забезпечити автономними джерелами живлення, але це не тільки збільшило їх витрати, але й обмежило темпи та обсяги виконання робіт, оскільки альтернативні джерела не покривають потреби підприємств повністю. За рахунок внутрішньої міграції попит на житлову нерухомість значною мірою формують внутрішньо переміщені українці, більшість з яких все ж не є потенційними покупцями нерухомості з огляду на відсутність заощаджень. Запуск державної програми пільгової іпотеки «ЄОселя»

наразі так і не має суттєвого впливу на ринок, оскільки обсяги кредитування досить незначні [1].

4. *Адаптація до нових умов безпеки і залучення міжнародної допомоги.* Проекти з підвищеними вимогами до безпеки: бомбосховища, укриття. ЄС, Світовий банк, ООН та інші надають фінансову та технічну допомогу для відновлення інфраструктури та будівництва житла.

5. *Зміни в містобудівному законодавстві.* Реформування містобудівної галузі продовжується і під час війни: відбудова країни, втілення нових стандартів безпеки і цивільного захисту, полегшення оформлення дозвільної документації, поглиблення цифровізації і розвиток Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва [1].

6. *Підготовка до повоєнної відбудови:* розпочалася зі створення «Плану Відновлення України», в рамках якого визначено перелік Національних програм для досягнення ключових результатів. Програма «U-LEAD з Європою» розпочала надання підтримки 24 відібраним громадам у розробці Програм комплексного відновлення території та Планів відновлення та розвитку громади.

Отже, війна призвела до значних змін у будівельній галузі. Поряд із руйнуваннями і перешкодами, які вона створює, також з'являються нові можливості для відновлення та модернізації. Будівельна галузь адаптується до нових умов, зосереджуючи зусилля на відновленні інфраструктури, впровадженні енергоефективних технологій та задоволенні нових соціальних потреб [1].

Список використаних джерел:

1. Жужа М. Тенденції в будівельній галузі під час воєнного стану. Як війна впливає на будівельну галузь. *Офіційний сайт CLC PRO GROUP*. URL: <https://clcgroup.com.ua/blog/tendencziyi-v-budivelnij-galuzi-pid-chas-voyennogo-stanu/> (дата звернення 10.04.2025).

*Домбровська Юлія,
студентка II курсу спеціальності
192 Будівництво та цивільна інженерія,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гусар Катерина,
старший викладач кафедри
архітектури та будівництва,
ЗОВ «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4881-9520>*

ВПЛИВ ВУЛКАНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВЕРХНІ ШАРИ ЛІТОСФЕРИ

Щорічно на планеті спостерігається приблизно 50 вулканічних вивержень, причому максимальна їх концентрація фіксується у тектонічно активних зонах, зокрема в островних дугах та гірських регіонах. Вулканічна активність істотно впливає на літосферу, а найяскравішими проявами цього процесу є виверження, які супроводжуються вулканічними землетрусами. Ці явища виникають внаслідок руху магми чи вибухів газів у кратері.

Вулканічна діяльність суттєво змінює верхні шари літосфери, зокрема земну кору, викликаючи різноманітні геологічні та фізичні трансформації.

Основні аспекти цього впливу:

- Формування нових гірських порід. Виверження вулканів призводить до викиду лави, яка, охолоджуючись, перетворюється на нові вулканічні породи, такі як базальт або андезит, що змінює склад і структуру земної кори в зоні вулканічної активності.
- Тепловий вплив. Виверження вулканів викликає вивільнення великої кількості тепла з мантиї на поверхню. Це може змінювати температурні умови в верхніх шарах літосфери, впливаючи на фізико-хімічні властивості порід.
- Магматичні процеси. Під час вулканічної діяльності вивільняються магматичні речовини, що можуть спричиняти метаморфізм порід у зоні впливу високих температур, змінюючи їх структуру та склад.

- Тріщини та розломи. Виверження часто супроводжується утворенням тріщин, розривів і розломів у земній корі, що може призводити до появи нових геологічних структур, таких як вулканічні конуси чи кальдери.

- Зміни в тектонічних процесах. Вулканічна діяльність здатна стимулювати землетруси, що, в свою чергу, може змінювати тектонічні процеси в регіоні.

- Вулканічні продукти. Попіл, гази (зокрема діоксид сірки та вуглекислий газ) можуть розповсюджуватися на великі відстані, змінюючи не тільки літосферу, а й атмосферні умови та клімат.

Земна кора, гідро- й атмосфера утворилися протягом мільярдів років із продуктів вулканічної діяльності. Після кожного великого виверження на десятки і сотні кілометрів падає вулканічний попіл, який містить майже всі потрібні для росту рослин поживні речовини, формуючи легкі повітряні та водопроникні ґрунти. Добре зволожені і легко оброблювані землі з попелом, як правило, дають високі врожаї різноманітних фруктів, злакових культур і кави. Вулкани стають джерелом родовищ багатьох мінералів.

Основні породи, поширені в околицях головних вулканів Італії: туф, лапілі, пемза, андезит, базальт, лавові шлаки, трахіт. До інших типів вулканічної діяльності відносять гейзери – гарячі джерела, у вигляді виверження окропу. Спочатку вода збирається десь в підземній порожнині, нагрівається від магми до температури кипіння і вибухає.

Отже, вулканічна діяльність має потужний вплив на верхні шари літосфери, призводячи до значних змін у фізичних і хімічних властивостях порід.

Список використаних джерел:

1. Вулканічні процеси Сонячної системи. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/astronom/22943/> (дата звернення: 16.02.2025).

2. Паранько І., Сіворонов І., Мамедов О. Геологія з основами геоморфології: навч. посібник. Кривий Ріг: Мінерал, 2008. 373 с.

Іванів Назарій,
*студент IV курсу спеціальності 131 «Прикладна механіка»,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*
Науковий керівник:
Матвієнків Олег,
*доцент кафедри будівництва та енергоефективних споруд,
кандидат технічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: [http:// orcid.org/0000-0003-1717-5416](http://orcid.org/0000-0003-1717-5416)

З'ЄДНАННЯ ЛЕГКИХ СТАЛЕВИХ КОНСТРУКЦІЙ

Останніми роками в усьому світі, зокрема і в Україні, активно впроваджується технологія будівництва з легких сталевих тонкостінних конструкцій (ЛСТК). Цей тип конструкцій базується на використанні холодногнутих оцинкованих профілів, що мають невелику вагу, високу міцність та антикорозійну стійкість. ЛСТК застосовуються як у житловому, так і в промисловому та комерційному будівництві. Ці технології забезпечують ефективність, швидкість зведення та економічність, що робить їх все більш популярними в різних країнах [1].

Незважаючи на переваги, зокрема швидкість монтажу та економічність, одним із ключових викликів залишається питання з'єднання тонкостінних елементів конструкцій з мінімальним впливом на їхню геометрію та антикорозійні властивості.

Основними елементами ЛСТК є тонкостінні холодногнуті профілі з низьковуглецевої оцинкованої сталі товщиною від 1 до 4 мм [2].

Для з'єднання таких профілів зазвичай використовуються болтові та заклепкові з'єднання. Як показують дослідження [3], такі з'єднання мають достатню міцність, але є дорогими та трудомісткими через високу вартість метизів та необхідність додаткової підготовки. Також з'єднання відіграють вирішальну роль у визначенні структурної поведінки та передачі навантаження між модулями в зібраних будівлях із тонкостінних профілів. Зазвичай болтові та заклепкові з'єднання не забезпечують жорсткості конструкції та передачі зусиль між її елементами при навантаженні.

Забезпечити жорсткість з'єднання, швидкість монтажу та меншу вартість можна, застосувавши дугове зварювання для з'єднання профілів ЛСТК.

Сталеві оцинковані профілі ЛСТК володіють високими антикорозійними властивостями, і коли виникає необхідність у їх зварюванні з метою отримання міцного з'єднання, виникає проблема зі збереженням захисного цинкового покриття. Зварювання оцинкованої сталі має суттєві труднощі порівняно зі зварюванням інших металів через реакцію цинку з розплавленим металом та утворення випарів цинку, що також впливає на безпеку робіт.

При традиційному дуговому зварюванні тонких оцинкованих листів відбувається вигорання цинкового покриття як з лицьового, так і зі зворотного боку зварного шва, що вимагає додаткової антикорозійної обробки. Це викликано тим, що температура зварювальної дуги досягає 6000°C, а температура плавлення та кипіння цинку 420° та 907°C відповідно. У більшості випадків вирішенням цієї проблеми буде застосування замість дугового зварювання методу дугового паяння (MIG-brazing).

Як присадний матеріал при дуговому паянні застосовуються сплави на основі міді (CuSi3, CuAl8), оскільки вони мають відносно невисоку точку плавлення (від 950 до 1080 °C залежно від складу сплаву), що дозволить зменшити термічний вплив на основний метал і забезпечити корозійну стійкість швів.

Як показують дослідження, міцність з'єднань, виконаних із використанням технології дугового паяння, становить близько 90% порівняно з дуговим зварюванням методом MIG. Крім того, при дуговому паянні завдяки значно меншій кількості теплоти, вигорання захисного цинкового покриття на поверхні з'єднуваних деталей є на 55% меншим, ніж при дуговому зварюванні [4, 5, 6].

У цій роботі проводили дослідження термічного циклу дугового зварювання та паяння оцинкованих листів товщиною 1 мм. Реєстрацію зміни температур здійснювали за допомогою чотирьох термопар, сигнал від яких перетворювався в цифровий формат зібраною системою на базі платформи Arduino. За результатами проведених досліджень побудовано графіки зміни температури (Рис. 1).

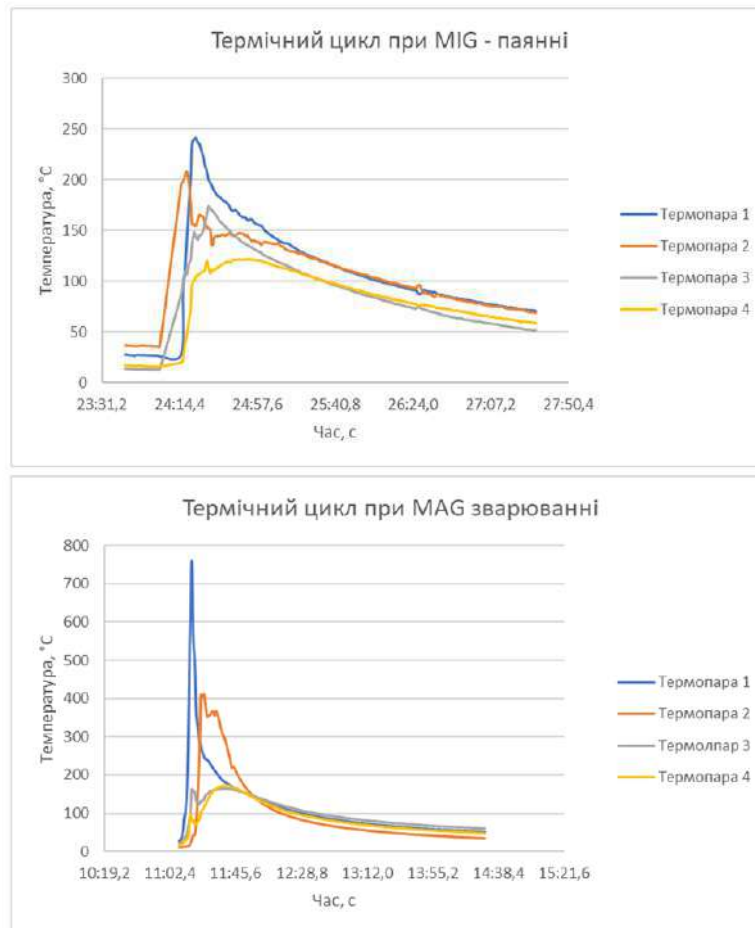

Рис. 1 Зміна температури при дуговому паянні та зварюванні

Результати цих досліджень показали, що при дуговому паянні тонкостінних елементів із захисним цинковим покриттям температурний вплив є на 500°C меншим, ніж при зварюванні, а це відповідно зменшує випаровування цинку в пришовній зоні, а також значно зменшує деформації тонкостінних профілів при їх з'єднанні дуговим паянням.

Список використаних джерел:

1. Hud M. I., Koval I. V., Frankiv M. R. Advantages and disadvantages of lightweight steel thin-walled structures. *SWorldJournal*. 2024. Vol. 25. Part 2. P. 15-22. DOI: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2024-25-00-065>
2. Reza Arifur, Amin Jawadul, Chowdhury Sharmin. A State of Art Review of Light-Weight Steel Structure for Residential House Construction. *Journal of Structural Engineering, its Applications and Analysis*. 2022. Vol. 5. P. 2582-4384. DOI: 10.5281/zenodo.697610
3. Oluwafemi John, Ofuyatan Olatokunbo, Ede Anthony et. al. A Review on Steel Connections and Structural Behavior. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. Volume 1107, International Conference on

Engineering for Sustainable World (ICESW 2020) 10th-14th August 2020, Ota, Nigeria DOI: 10.1088/1757-899X/1107/1/012083

4. Beleed, Abdunnasser & M. s. a, Ishak & Mohd Roslan, Muhamad & Bin Omar, Mohd Nazri & Mohamed, Ts. Dr. Mazlan. A study of tensile strength of MIG welding-brazing dissimilar lap joints of mild steel and aluminum alloy. AIP Conference Proceedings. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/334774345_A_study_of_tensile_strength_of_MIG_welding-brazing_dissimilar_lap_joints_of_mild_steel_and_aluminum_alloy

5. Berczeli M., Weltsch Z. «Експериментальні дослідження сталей різної міцності MIG Breded Joints», Periodica Polytechnica Transportation Engineering. 2018. Vol. 46(2), P. 63-68. <https://pp.bme.hu/tr/article/view/11565>

6. Матвієнків О. М. Удосконалення технології ремонту польових магістральних трубопроводів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук. ІФНТУНГ. Івано-Франківськ, 2017. 20 с.

УДК: 624.014

Ковальчук Володимир,
студент IV курсу спеціальності
«Будівництво та цивільна інженерія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Артёмов Віталій,
доцент кафедри архітектури та будівництва,
кандидат технічних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2699-5477>

РОЗРАХУНОК ЗАЛІЗОБЕТОННОГО НАПІВКРУГЛОГО УКРИТТЯ НА ПАДІННЯ ШАХЕДУ

Проектування захисних споруд вимагає від інженера врахування багатьох факторів, особливо в умовах війни. Однією з сучасних загроз,

яку слід враховувати під час розрахунків подібних конструкцій, є безпілотні літальні апарати (БПЛА), зокрема типу «Shahed-136». Ці апарати, хоча й мають відносно невеликі розміри, можуть спричинити значні руйнування при падінні на споруди, особливо якщо конструкція не розрахована на подібні впливи. Метою цього дослідження є аналіз міцності залізобетонного склепінчастого укриття внаслідок зіткнення з БПЛА.

У цій задачі розглядаються дві частини захисної споруди: нижня секція, що має перевернуту П-подібну форму, та верхня секція, яка представлена у вигляді півкруглого склепіння. Розрахунком враховуються постійні навантаження (власна вага споруди), тимчасові короточасні (снігове навантаження) та епізодичні у вигляді навантаження від уламків БПЛА [3]. Такий підхід дозволяє отримати цілісну картину здатності укриття протистояти різним видам впливу [5].

На початку дослідження визначено ключові параметри, що характеризують конструкцію та умови її експлуатації: висоту нижньої та верхньої секцій, характеристики бетону та арматури, характеристики динамічного навантаження (маса дрона, висота його падіння, орієнтовний час зіткнення з поверхнею укриття) та ін. [1].

Основна частина дослідження присвячена аналізу міцності залізобетонного перерізу укриття на дію динамічного впливу, спричиненого ударом від падіння «Shahed-136». Цей сценарій передбачає, що дрон масою 200 кг падає на укриття після того, як його було збито в повітрі і вже не несе бойового заряду. Розглядаються два можливі випадки: вертикальне падіння на замковий вузол склепіння та падіння на стінку укриття під кутом. У розрахунках враховано масу і час падіння дрона до моменту зіткнення з укриттям. Оскільки динамічне навантаження в кілька разів перевищує статичне, саме воно є основою для подальшої оцінки міцності укриття [4, 5].

Для визначення внутрішніх зусиль, напружень та деформацій у дослідженні використано метод скінченних елементів, реалізований в спеціалізованому програмному забезпеченні Dystlab TechEditor (ліцензійний номер DSTE1413).

Аналіз показує, що найбільший згинальний момент не перевищує моменту тримальної здатності залізобетонного перерізу і спроектована конструкція є стійкою до такого типу загроз. Загалом, зіткнення з БПЛА типу «Shahed-136» є потенційною загрозою для будь-яких захисних споруд, однак розрахунки показують, що укриття, сконструйоване за

сучасними нормами, розраховане ефективними аналітичними методами і виготовлене з матеріалів відповідної якості, здатне витримати подібні навантаження без серйозних наслідків [2]. Проведений аналіз підтверджує, що конструкція залізобетонного напівкруглого укриття міцна як до «традиційних» навантажень, так і впливів воєнного часу, як-от уламки збитого дрона. Це робить таку споруду надійним засобом захисту для людей всередині і гарантує збереження життя, здоров'я та загальну безпеку.

Список використаних джерел:

1. ДБН В.2.6-98:2009 «Бетонні та залізобетонні конструкції».
2. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту».
3. ДБН В.1.2-2:2006 «Навантаження та впливи».
4. Mario Paz, William Leigh. Structural Dynamics: Theory and Computation, 2004. Volume 1. 782 p.
5. E. F. Bruhn. Analysis and Design of Flight Vehicle Structures. 1973. 650 p.

УДК: 69.003

Кордяк Віталія,
студентка I курсу спеціальності
191 Архітектура та містобудування,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гусар Катерина,
старший викладач кафедри
архітектури та будівництва,
ЗОВ «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4881-9520>

ТЕХНОЛОГІЇ 3D-ДРУКУ: РЕВОЛЮЦІЯ У БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Будівництво за допомогою 3D-принтера або, як ще називають, адитивне будівництво, – це новітня технологія в будівельній галузі, яка

використовує спеціальні 3D-принтери для створення будівельних конструкцій – це поєднання бетонозмішувальної машини та руки-маніпулятора, яка малює по визначеному кресленню по принципу ручки, тільки замість чорнил подається бетонна суміш.

Перед початком робіт інженери та архітектори створюють детальну 3D-модель будинку за допомогою спеціального програмного забезпечення, яка повинна включати всі необхідні елементи конструкції та дизайну. Після завершення розробки проєкту, дані передаються до 3D-принтера, який, в свою чергу, програмує для відтворення створеної моделі у вигляді шарів [1].

Технологія адитивного будівництва передбачає використання спеціалізованих принтерів для пошарового нанесення будівельних матеріалів з метою формування конструктивних елементів, таких як стіни та перегородки. Для друку використовуються спеціальні бетонні суміші або інші будівельні матеріали, які швидко тверднуть.

У дослідженнях, проведених у Китаї, було виявлено, що додавання скловолокна до бетонної суміші значно знижує теплопровідність стін. Процес 3D-друку в такому випадку автоматизований та здійснюється під контролем спеціального програмного забезпечення, що забезпечує високу точність геометричних параметрів та якість остаточного продукту. Після завершення друкарського процесу виконуються традиційні будівельні роботи, які включають встановлення вікон, дверей, електропроводки, сантехніки, даху та інших систем. Ці елементи можуть бути попередньо виготовленими або змонтованими безпосередньо на будівельному майданчику.

На 3D-друк нового будинку в порівнянні з традиційним будівництвом, потрібно витратити на 60% менше матеріалів, на 70% менше часу і на 80% менше трудовитрат. Технологія 3D-друку обіцяє швидке та дешеве будівництво. Однак через повільні зміни будівельної індустрії радикальний перехід та повне переосмислення процесу виглядає малоймовірним найближчим часом. Класичні забудовники не виключають переваги 3D-друку будинків, але вважають, що традиційне будівництво в Україні поки що більш ефективне [2].

Використання 3D-друку в будівництві має велику кількість переваг, таких як суттєве скорочення витрат матеріалів, екологічність завдяки мінімізації будівельного сміття, зменшення витрат на оплату праці та можливість будівництва в нетипових умовах. Окрім того, ця технологія відкриває нові архітектурні можливості, дозволяючи створювати складні

геометричні форми, які раніше були економічно не вигідними або технічно складними для реалізації. До прикладу, за допомогою 3D-принтера на будівництві можна легко створювати купольні споруди або унікальні фасадні елементи.

Незважаючи на значний потенціал адитивного виробництва в будівельній галузі, існують певні перешкоди для його повноцінного впровадження. До основних проблем належать: недостатня стандартизація технологічних процесів, відсутність комплексної нормативно-правової бази, висока вартість реалізації та обмежений спектр будівельних матеріалів, придатних для 3D-друку. Подальші наукові дослідження в цій галузі спрямовані на розробку та вдосконалення будівельних матеріалів, автоматизацію процесу інтеграції інженерних комунікацій, а також створення мобільних та автономних 3D-принтерів для використання в складних експлуатаційних умовах [3].

У висновку, адитивне виробництво є перспективною технологією, що має потенціал для кардинальної трансформації підходів до зведення приватних будівель, забезпечуючи скорочення термінів будівництва, зниження витрат та мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище. Хоч ця технологія також зіштовхується з певними труднощами, науковці активно працюють над покращеннями в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Сучасні технології в будівництві: 3D-друк будинків - нові можливості та переваги : вебсайт. URL: <https://vash-master.com.ua/suchasni-texnologii-v-budivnitstvi-3d-druk-budinkiv-novi-mozhlivosti-ta-perevagi/> (дата звернення: 20.03.25).
2. Друк будинку на 3D-принтері : вебсайт URL: <https://eds.ua/blog/article/3d> (дата звернення: 20.03.25).
3. Будівництво будинків за допомогою 3D-принтера - BUDUEMO.COM - професійний будівельний портал : вебсайт. URL: <https://buduemo.com/ua/news/building/budivnictvo-budinkiv-za-dopomogoju-3dprinter.html> (дата звернення: 20.03.25).

*Косар Дмитро,
студент IV курсу спеціальності
«Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Трембач Леся,
викладач фахового коледжу,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-3620-1018*

ВПЛИВ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МАТЕРІАЛІВ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВАРТІСТЬ ГОТОВОЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Будівельна продукція – це готовий продукт, виготовлений у будівельній галузі. Вона включає будівлі та споруди, а також все, що до них входить: конструктивні елементи, об'єкти інфраструктури тощо.

Будівельна продукція може бути житловою: багатоквартирні будинки, індивідуальні житлові будинки та нежитловою: офіси, промислові приміщення, дороги та мости. Вона поділяється на два типи – основну та проміжну. Основна – це готовий об'єкт, який повністю узгоджений проєктною документацією та може бути введений в експлуатацію. Проміжна – це матеріали, окремі конструкції для будівництва та роботи, що використовуються на проміжних етапах будівництва.

Головними характеристиками будівельної продукції є якість, функціональність, енергоефективність та довговічність.

Основним регулюючим інструментом для ціноутворення в Україні є нормативно-правові акти. Вони встановлюють правила та методи визначення вартості будівельних робіт. Регулювання ціноутворення в будівельній галузі України здійснюється на підставі наступних нормативних документів:

1. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 25 червня 2021 року № 162.
2. Настанова з визначення вартості будівництва.
3. Настанова з визначення вартості проєктних, науково-проєктних, вишукувальних робіт та експертизи проєктної документації.

4. Настанова з розроблення ресурсних елементних кошторисних норм.

5. Настанова з визначення вартості наукових та науково-технічних робіт.

6. Настанова з визначення вартості проведення робіт з оцінки технічного стану та експлуатаційної придатності об'єктів будівництва.

7. Інші державні будівельні норми.

Використання цих нормативів є обов'язковим для визначення вартості будівництва будь-якого об'єкта.

Рівень технологій завжди мав значний вплив на вартість і терміни будівництва через підвищення ефективності та зменшення затрат часу на виконання робіт.

Основні аспекти сучасних технологій у будівництві та методи, якими досягається максимально позитивний результат:

1. Скорочення термінів досягається шляхом:

- автоматизації та роботизації;
- впровадження систем модульного та каркасного будівництва;
- застосування BIM-технологій.

2. Зниження вартості будівництва досягається:

- використанням сучасних будівельних матеріалів;
- оптимізацією використання ресурсів;
- підвищенням енергоефективності.

3. Мінімізація людського фактора досягається за допомогою:

- використання дистанційного керування та моніторингу всіх процесів будівництва;
- застосування новітніх екзоскелетів.

В архітектурно-будівельній практиці України та світу існує багато прикладів використання новітніх технологій і матеріалів.

Одним із хороших прикладів є модульні амбулаторії в межах державної програми «Велике будівництво». Використання збірних панелей та готових інженерних блоків скоротило термін будівництва до 3-4 місяців.

Сучасні будівельні компанії, такі як blago developer, використовують BIM-технології, які призводять до зменшення помилок на будівельних майданчиках та економії на переробках і матеріалах до 10-15%

3D-друк будинків у США. Компанія ICON друкує будинки за допомогою бетонного 3D-принтера, що дозволяє звести будинок за 48 годин,

зменшити витрати на 30-50% та знизити кількість будівельних відходів до мінімуму.

Використання сучасних технологій у будівництві дозволяє скоротити терміни зведення об'єктів, зменшити витрати на їхнє спорудження та підвищити якість будівельної продукції.

Попри певні недоліки – висока вартість, порівняно із застарілими технологіями – у довгостроковій перспективі це окупується за рахунок економії ресурсів та енергоефективності сучасних технологій.

Список використаних джерел:

1. Ціноутворення в будівництві будинків та споруд – 2023-2024. Протокол.ua : вебсайт. URL: <https://surl.li/hzxowf>

2. Вартість будівництва, проектних, вишукувальних робіт та експертизи.

Настанови МінРегіону. Кошторисні норми. Проектна документація. Протокол.ua : вебсайт. URL: <https://surl.li/qpbgaс>Копіюват

2. Intelligent Machines Building Humanity's Future (ICON USA). URL: <https://www.iconbuild.com/>

3. Використання BIM-технологій в Україні. URL: <https://dedalsoft.com.ua/blog/bim-tekhnologii-v-budivnitstvi>

Кучерак Єлизавета,
студентка III курсу спеціальності
«Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3392-1171>
Науковий керівник:
Савчук Андрій Іванович,
кандидат архітектури,
доцент кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0344-980X>

РЕКРЕАЦІЙНА АРХІТЕКТУРА С. ЧЕРЧЕ В КІН. ХІХ - НА ПОЧ. ХХ СТ.

Перша письмова згадка про опільське село Черче датується 1433 роком, та існувало воно значно раніше. Можливо, відтоді як за княжих часів на найвищій вершині Заланівських гір повстав василіанський монастир св. Великомучениці Параскеви П'ятниці. Неподалік монастиря виникло село, яке спочатку називалося Чернече, відтак – Черче, а позаяк для української мови не зовсім звичке поєднання трьох приголосних, то одна випала і залишилося Черче. Існують перекази, що місцеві ченці лікували людей від очних хвороб і від болю у спині. Очі лікували водою з джерела, що й досі пульсує під горою, де стояв монастир, а хворих на ревматизм зцілювали боровиновими грязями – там, де нині функціонує санаторій «Черче» [1].

Спочатку грязями лікувалися лише черчани і мешканці навколишніх сіл. Кмітливіші вивозили грязі до Рогатина і там продавали. У 70-80-х роках ХІХ ст. у Черче приїздили люди з різних куточків Галичини і навіть з-за кордону. А от офіційно лікувальні властивості черченських джерел були визнані фахівцями лише на початку ХХ ст. У 1905 році в околицях Рогатина відбувалися великі військові маневри австрійської армії. Старшини, серед яких було чимало українців, звернули увагу черчан, що їхні джерела й болото мають велику лікувальну вартість і силу. До Відня на аналіз направили проби води і болота. Лабораторні дослідження

виявили, що черченські джерела містять великі домішки сірководню і придатні для лікування.

На базі сірководневих джерел із сульфідними водами у селі Черче ще з 1925 року функціонує курорт. Він був розбудований українською спілкою «Живець Черче» на чолі з М. Панчишином у 1930-х роках. Бальнеологічний і грязьовий курорт «Черче» як лікувальні засоби використовує сірководневу, сульфатно-гідрокарбонатно-кальцієву та сульфатно-кальцієву лікувальні води, які вживають для пиття і ванн, та поєднують із місцевою торф'яною гряззю [2].

Весною 1929 р. управа розробила генеральний план розбудови санаторію, яким передбачалося насадження парку, спорудження будівель, розширення водолікарні. Першою була двоповерхова «Палатка» готельного типу, спроектована львівським архітектором Євгеном Нагірним, що водночас служила за їдальню, забавовим приміщенням і готелем. Також у «Палатці» розмістилися кіоск, буфет, казино, перукарня, лікарський кабінет і кухня. На другому поверсі розташували вісім покоїв для гостей. Разом із «Палаткою», через дорогу, на пагорбі перед скалою, збудували невелику дерев'яну каплицю. Офіційне відкриття санаторію відбулося в неділю, 21 липня 1929 року о 10 годині, на майдані біля «Палатки». Дванадцять священників відправило Службу Божу. Вони освятили «Палатку» і три мінеральні джерела – «Кип'ячку», «Черчанку» і «Гладунівку». Кость Левицький розповів про перспективи розвитку санаторію. У 1930-1934 роках завершилося насаджування парку та будівництво пансіонатів: «Роксоляна», «Надія», «Учительська спілка», «Туринівка», «Віта», «Амата». Будівельники здали в експлуатацію три питні джерела – «Льоня», «Ч-8» і «Ч-9». Слава про санаторій «Черче» рознеслася не тільки по всій Галичині та Польщі, а про його цілющі джерела почули в інших державах і, навіть, за океаном. У санаторії працювали такі лікарські світила, як Остап Прийма, Лев Чаплинський, Іван Владичин, Петро Онуфрик, Роман Турко. Тривалий час головним лікарем санаторію був Роман Осінчук, учень знаменитого професора Мар'яна Панчишина. Протягом дванадцяти років існування санаторію у Черче лікувалося чи відпочивало чимало видатних українських діячів [3].

Особливу увагу хотілось би приділити унікальній рекреаційній архітектурі курорту «Черче», а саме пансіонатам «Палатка», «Роксоляна» «Надія», «Учительська спілка», «Амата». Черченські «Лазнички» (Рис 1.) – одна з перших купалень, яка була спроектована львівським архітектором Євгеном Нагірним у 1929 році одночасно з розробкою генплану

розбудови живця. Місцеві жителі згадують цю подію так: «Буквально на очах у центрі живця виросла дерев'яна двоповерхова будівля каузального типу, яку назвали «Палаткою»». На низу розташувався великий зал, що служив їдальнею та забавовим приміщенням. Поруч із залом працював кіоск, буфет, казино, фризієрня і лікарський кабінет, у лівому крилі знаходилась кухня. Другий поверх був відведений під невеликі покої для гостей» [4]. Інженер Павло Волосенко розширив лазню, додатково добудував до неї ще шість купальних кабін і дві кабінки для боронових окладів.

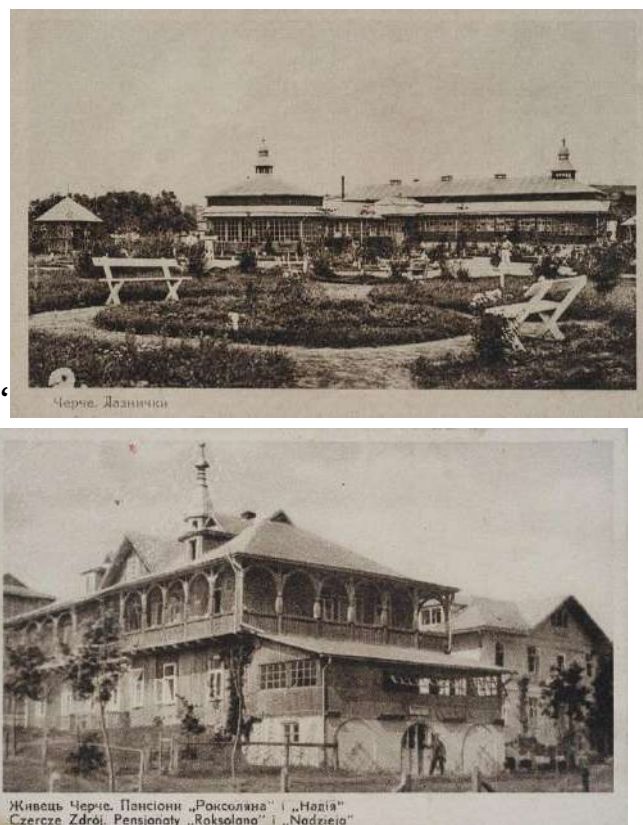

Рис. 1 Поштівка із зображенням Черченських лазничок. Поштівка із зображенням пансіонатів «Роксоляна» і «Надія»

1932-1934 рр. були знаковими в плані розбудови живця, оскільки вдалось завершити будівництво одразу декількох пансіонатів. Однією з перших став пансіонат «Роксоляна». Це світла, двоповерхова будівля, оперезана широким балконом. Її унікальність полягає в методі побудови. В Черче її тільки зібрали, а заздалегідь підготовлені бруси везли із Верховини. Названа на честь видатної уродженки Рогатина Анастасії Лісовської, будівля була побудована за кошти о. Івана Ліщинського у спілці з Маркіяном Кисілевським. Поруч із нею був зведений ще один

пансіонат – «Надія». Архітектура будівлі поступається вищезгаданій Роксолянці.

Останньою завершилось будівництво пансіонату «Амата». Це була найвища будівля в селищі, будучи заввишки в чотири поверхи, вона зрівнялася з скалою, поруч з якою була побудована. Доповненням архітектурного акомпанементу став надзвичайно привабливий і продуманий благоустрій.

Рис. 2 Фотографія пансіонату «Амата»

Квітники живця слугували не тільки окрасою, але й мали досить практичне застосування, а саме: приглушення випарів сірководню своїм ароматом. Незамінними були лілеї, матіоли, м'ята, левконії, черемха, бузок, жасмин та бузина. Особливою гордістю був парк, що виріс на місці колишніх боліт. Річ у тім, що боровинний ґрунт є непридатним для вирощування дерев, оскільки він, мов смола, спалює коріння дерев і рослина гине. У 1937 р. було розширено штучне водоймище і збудовано міцну цементну греблю, таким чином утворилося глибоке озеро, по якому гості курорту могли плавати на човнах [5]. Спілка з обмеженою відповідальністю «Мінеральний живець «Черче» проіснувала до вересня 1939 року до приходу на галицьку землю більшовиків. Під час війни

санаторій майже не працював. 25 липня 1947 року Рада Міністрів УРСР прийняла постанову «Про встановлення в Черче курорту». Та радянська влада нищила все, що було пов'язане

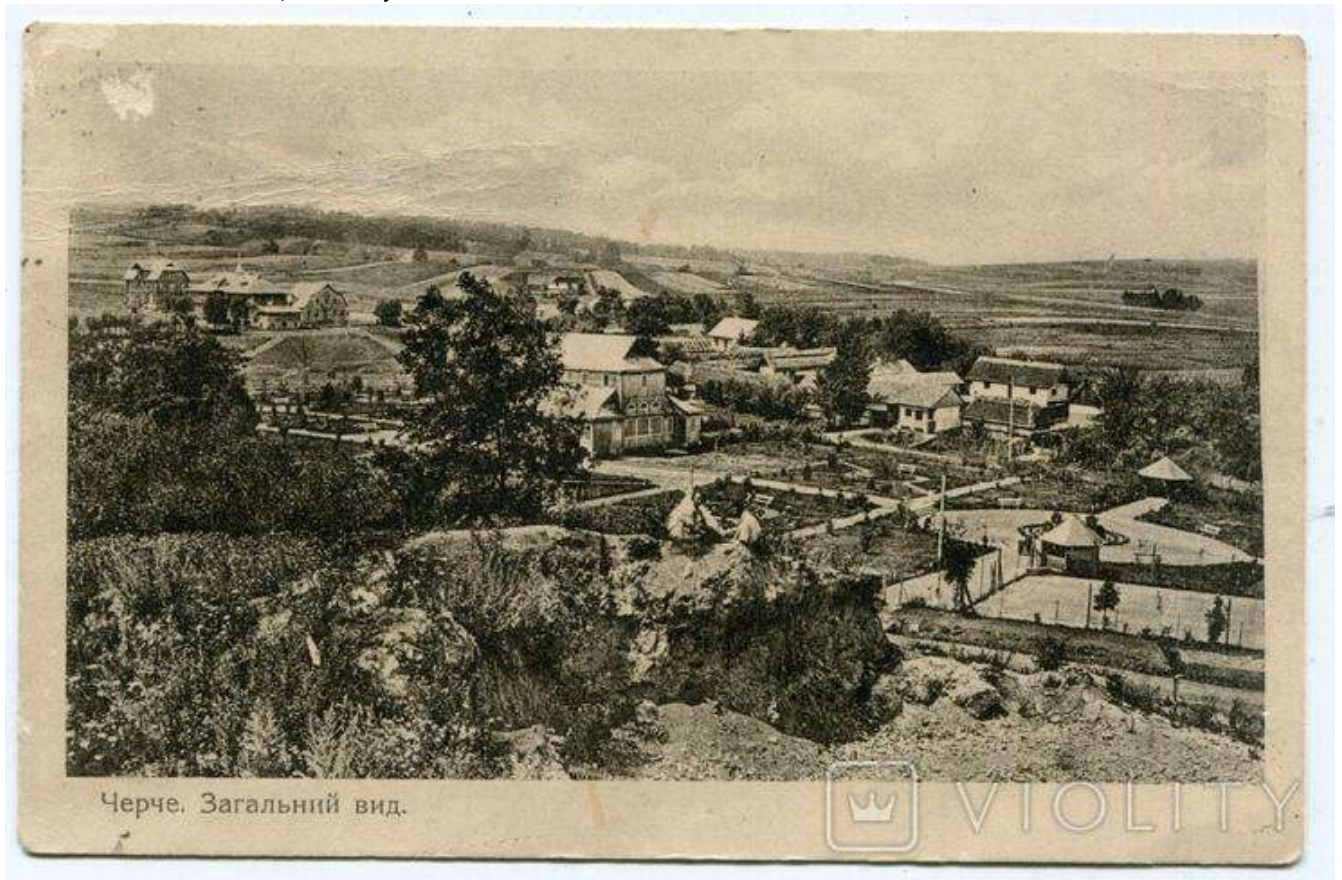

Рис. 3 Поштівка, панорама Черче

з релігією та «буржуазним» минулим. Спочатку знесли капличку – одну з найкращих у стилі модерн у Галичині. Далі заходилися руйнувати приватні пансіонати, павільйони, альтанки. Санаторій було проголошено всесоюзною здравницею, у ньому пройшли успішне лікування тисячі хворих. Але з року в рік нищилися парк, будівлі, забруднювалися джерела, за якими майже не було догляду, бо держава не відпускала грошей. Санаторій поступово занепадав.

Список використаних джерел:

1. Черче (Івано-Франківський район). *Вікіпедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D1%87%D0%B5_\(%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D1%87%D0%B5_(%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%BD)) (дата звернення: 04.04.2025).

2. Борис Ю. Б., Гаврилів О. Д. Санаторій «Черче»: історія виникнення та лікувальні властивості. *Медична гідрологія та реабілітація*. 2008. Т. 6, № 4.

3. ДП Санаторій «Черче». *Укрпрофоздоровниця*. URL: <http://ukrzdrav.com/dp-sanatorij-cherche.html> (дата звернення: 04.04.2025).

4. Черче: курорт української інтелігенції. Історія санаторію з цілющими грязями та мінеральними водами. *Zaxid.net*. URL: <https://zaxid.net/news/> (дата звернення: 04.04.2025).

5. Коритко Р. Історія санаторію «Черче». Підписано до друку 27.08.1996 р. 196 с.

УДК: 343.985

Луганська Каріна,
студентка I курсу спеціальності
191 Архітектура та містобудування,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гусар Катерина,
старший викладач кафедри
архітектури та будівництва,
ЗОВ «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4881-9520>

3D-СКАНУВАННЯ ВНУТРІШНІХ ПРОСТОРІВ

3D-сканування внутрішніх просторів стало важливим інструментом у сучасних галузях науки і технології, зокрема в архітектурі, дизайні інтер'єрів та проведенні досліджень у сферах культурної спадщини. Використовуючи передові технології, такі як лазерне сканування та методи фотограмметрії, фахівці мають змогу точно відтворювати тривимірні моделі об'єктів і просторових структур. Ці моделі не лише дозволяють детально аналізувати архітектурні рішення, але й забезпечують збереження історичних артефактів у цифровому форматі.

У тезах буде розглянуто основні методи 3D-сканування, їх переваги та застосування в різних сферах, а також перспективи розвитку цієї технології в майбутньому.

3D-сканування простору – це процес створення точної віртуальної копії об'єкта у 3D-форматі за допомогою спеціального технічного обладнання.

Яскравим прикладом реставраційних робіт за допомогою 3D-сканера є Києво-Печерська лавра, що була відсканована та перенесена у 3D-формат з усіма печерами, що знаходяться під нею [1]. Для проведення такого типу робіт попередньо створюються плани за результатами обмірних робіт. Це дозволяє отримати повну інформацію про форму, розміри та деталі приміщень.

Лазерне 3D-сканування виконується за допомогою лазера, що спрямовується на поверхню об'єкта. Цей світловий імпульс відбивається, а пристрій аналізує кількість витраченого часу на проходження променю від приладу до об'єкта і назад, на основі чого розраховується відстань. Промінь відхиляється в горизонтальній площині завдяки механізму сервоприводу, що обертає верхню частину сканера. У вертикальній площині розгортка здійснюється через рух спеціального дзеркала [2].

Під час роботи сканер створює хмару лазерних точок, які мають такі характеристики: просторові координати (x , y , z), інтенсивність, реальність кольору [3], отож саме за допомогою цієї хмари точок ми можемо бачити кінцевий результат у вигляді 3D-проекту простору. Важливим моментом є вибір точок, оскільки під час процесу знімання можуть виникнути так звані «шуми».

Збір та обробка даних відбувається за певним порядком. Першим та одним з головних критеріїв такого знімання є підготовка об'єкта. Після того як ми підготували об'єкт, можемо почати збір даних – «створення хмари точок». Обов'язковим також є фільтрація даних, що включає видалення зайвих точок, аномалій або шумів, що могли б вплинути на якість остаточного результату. Після того як попередні процеси були пройдені, відбувається зшивання точок: якщо сканування проводилося з різних ракурсів, то точки зшиваються (з'єднуються) в одну цілісну модель. Таким чином створюється тривимірна сітка, яка з'єднує точки у трикутники. За необхідності до 3D-моделі додають текстури та кольори, щоб модель виглядала реалістичніше. Під час фінальної обробки 3D-модель редагується, виправляються всі можливі дефекти, після чого

готову модель оптимізують під конкретне використання, наприклад для друку.

Оптимізація даних відбувається у відповідному до потреб форматі:

- STL (Standard Triangle Language) – стандартний формат для 3D-друку;
- OBJ (Object File Format) – зберігає текстури та кольори, що корисно для візуалізації;
- PLY (Polygon File Format) – часто використовується у наукових дослідженнях для високодеталізованих сканів;
- ASC або XYZ - зберігають необроблені хмари точок [4].

Серед переваг 3D-сканування можна виділити точність, швидкість, легкість використання та, найголовніше, безпеку такого методу, оскільки для вимірювання, наприклад високих приміщень, людина майже не залучена, з чого випливає й ефективність цього методу. Проте серед недоліків можна зазначити важкість опрацювання даних, оскільки для цього методу потрібен цілий набір специфічних програм. Також не останнє місце серед критеріїв посідає вартість. 3D-сканування, хоч і є достатньо точним та ефективним методом вимірювання, вартість обладнання для 3D-сканування може сягати від кількох тисяч до кількох десятків тисяч доларів.

Список використаних джерел:

1. Печери Києво-Печерської лаври оцифрували за допомогою 3D-сканування : вебсайт.

URL: <https://www.village.com.ua/village/culture/culture-news/349399-pecheri-kievo-pecherskoyi-lavri-otsifruvali-za-dopomogoyu-3d-skanuvannya> (дата звернення: 02.04.2025).

2. Принципи роботи 3D-сканерів : вебсайт

URL: <https://artline.ua/uk/blogs/printsipy-raboty-3d-skanerov> (дата звернення: 02.04.2025).

3. Принцип лазерного сканування : вебсайт.

URL: https://ngc.com.ua/ua/info/whats_hds.html (дата звернення: 02.04.2025).

4. Як сканувати деталь для 3D-принтера – повний гід : вебсайт. URL: <https://easy3dprint.com.ua/uk/yak-skanuvati-detel-dlya-3d-printera/> (дата звернення: 02.04.2025).

*Мандрик Данило,
аспірант II року навчання
спеціальності «Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Косьмій Михайло,
професор кафедри архітектури та будівництва,
доктор архітектури, професор,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4823-5573>*

РОЗВИТОК ПРОТИПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВО- РОЗВАЖАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ У КОНТЕКСТІ ЇХНІХ ІСТОРИЧНИХ ЗМІН

Упродовж останніх десятиліть торгово-розважальні комплекси (ТРК) стали невід'ємною частиною урбаністичного ландшафту сучасних міст, трансформуючись із суто комерційних об'єктів у багатофункціональні простори громадського життя. Їхній розвиток є відображенням ширших соціально-економічних, культурних і архітектурних змін, що відбувалися в суспільстві від індустріальної доби до цифрової епохи.

Поруч зі зростанням масштабів і складності таких об'єктів актуалізується питання безпеки, зокрема пожежної, яка вимагає врахування як сучасних технічних стандартів, так і специфіки планувальних рішень, що історично склалися на різних етапах будівництва та реконструкції ТРК. Історичні умови формування торговельних просторів, починаючи від традиційних ринків і пасажів до гібридних мегаполісів, безпосередньо впливають на рівень ризиків та ефективність систем протипожежного захисту. У зв'язку з цим вивчення еволюції ТРК у поєднанні з аналізом пожежної безпеки є важливим як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Такий підхід дозволяє не лише осмислити архітектурно-планувальні тенденції, а й виявити критичні зони ризику, удосконалити нормативну базу та сприяти підвищенню безпечності середовища для відвідувачів і персоналу [3].

Еволюція ТРК тісно пов'язана з урбанізаційними процесами, зміною моделей споживання та суспільними трансформаціями, що відбувалися протягом останніх століть. Починаючи від критих ринків і торгових пасажів XIX століття, через універмаги XX століття, до сучасних мегамолів, архітектурні та функціональні характеристики торгово-розважальних комплексів постійно ускладнювались. Вони перетворювались із виключно торгових точок у поліфункціональні простори, які поєднують торгівлю, відпочинок, харчування, дозвілля та навіть адміністративні й культурні функції. Еволюція торгово-розважальних комплексів супроводжується зростанням складності планувальних рішень, об'ємно-просторових структур та інженерних систем. Саме тому питання забезпечення пожежної безпеки в ТРК потребує не лише дотримання будівельних норм, а й глибшого аналізу, який враховує історичний контекст формування об'єктів, особливості їхнього функціонування, типологію відвідувачів та потенційні ризики [1].

На ранніх етапах розвитку торгових споруд пожежна безпека ґрунтувалася переважно на відкритих просторах і природній вентиляції, що сприяло відведенню диму та полегшенню евакуації. З поширенням багатопверхових конструкцій, застосуванням легкозаймистих матеріалів (особливо в оздобленні та комерційній зоні) та збільшенням потоку відвідувачів, питання пожежного захисту набуло нового значення. Зокрема, актуалізувалась потреба у вдосконалених системах раннього виявлення пожеж, автоматичного пожежогасіння, управління димом, організації евакуаційних маршрутів та навігації [2].

Сучасні ТРК, як правило, проєктуються з урахуванням інтегрованих протипожежних систем, проте при реконструкції старих об'єктів або функціональному дообладнанні торгових площ часто виникає низка проблем: несумісність нових рішень із наявними конструкціями, обмеженість евакуаційних виходів, непродумана логістика переміщення людей. Історичний аналіз дозволяє виявити ці проблеми на системному рівні не лише як технічні недоліки, а як наслідок еволюції архітектурної логіки будівництва [4].

Таким чином, взаємозв'язок історичної трансформації ТРК і питань пожежної безпеки має бути предметом постійної уваги як з боку проєктувальників і забудовників, так і органів державного нагляду. Поглиблене вивчення цього зв'язку дає змогу сформулювати більш адаптивні підходи до модернізації існуючих ТРК, мінімізувати ризики

для життя й здоров'я відвідувачів, а також вдосконалити нормативно-правову базу в сфері будівництва та протипожежного захисту.

Забезпечення пожежної безпеки ТРК регламентується цілою низкою нормативно-правових актів, які визначають вимоги до проектування, будівництва, експлуатації та технічного обслуговування об'єктів підвищеної соціальної значущості. З огляду на масштаби, функціональну складність і велику відвідуваність ТРК, нормативне регулювання відіграє ключову роль у мінімізації ризиків надзвичайних ситуацій та забезпеченні безпеки життя і здоров'я людей. Основу правового регулювання у цій сфері становлять: ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» – встановлює загальні вимоги до пожежного захисту об'єктів, зокрема, обов'язковість систем протипожежного захисту, проведення інструктажів, забезпечення шляхів евакуації, вогнезахисної обробки матеріалів тощо [8]; ДБН В.2.2-9:2018 «Громадські будівлі та споруди» – містить вимоги до проектування торгових центрів, евакуаційних виходів, протипожежних розривів, димовидалення [5]. Пожежна безпека у торгово-розважальному центрі визначає класифікацію будівель за рівнем пожежної небезпеки, вимоги до протипожежного зонування, автоматичного пожежогасіння, вогнестійкості конструкцій [9].

Також до нормативного поля входять акти місцевого рівня, рішення органів місцевого самоврядування щодо перевірок, а також технічні регламенти, які стосуються систем вентиляції, автоматичних систем пожежогасіння та сигналізації. Незважаючи на достатньо розгалужену нормативно-правову базу, практика засвідчує, що головними викликами залишаються формальний підхід до її виконання, низька культура безпеки серед персоналу ТРК, відставання будівельних рішень від сучасних стандартів та слабкий контроль у сфері реконструкції існуючих об'єктів. У цьому контексті особливо важливо забезпечити не лише наявність актуальних технічних рішень, але й ефективне управління ризиками на основі врахування реального людського трафіку, архітектурних особливостей і сценаріїв можливої поведінки відвідувачів у надзвичайних ситуаціях.

Розвиток торгово-розважальних комплексів (ТРК) є результатом багатовекторних соціально-економічних та архітектурно-урбаністичних процесів, які змінювались під впливом історичних етапів модернізації міст, трансформації споживчих практик та технологічного прогресу. Історичний розвиток форм і функцій таких об'єктів безпосередньо

вплинув на архітектурно-планувальні рішення, що зумовлює сучасні виклики у сфері протипожежного захисту. Ускладнення просторової структури, зростання людського трафіку, поєднання різних функцій у межах одного об'єкта – усе це створює нові ризики, які потребують комплексного інженерного, нормативного й управлінського реагування [7].

Аналіз чинної нормативно-правової бази свідчить про наявність достатньої законодавчої основи для забезпечення пожежної безпеки ТРК. Однак ефективність реалізації вимог значною мірою залежить від якісного проєктування, регулярного контролю, високого рівня підготовки персоналу, а також інтеграції безпекових практик на всіх етапах життєвого циклу об'єкта – від проєктування до експлуатації [10]. Особливої уваги потребують об'єкти, що пройшли реконструкцію або були адаптовані до нових функцій без урахування сучасних норм. У таких випадках необхідно здійснювати поглиблений аудит технічного стану будівлі, аналіз евакуаційних маршрутів і відповідність систем протипожежного захисту сучасним вимогам.

Таким чином, пожежна безпека торгово-розважальних комплексів є не лише технічним чи нормативним питанням, а й важливою складовою архітектурно-соціального контексту. Врахування історичної динаміки формування таких об'єктів, поряд із сучасними інженерними рішеннями та нормативною базою, дозволяє забезпечити комплексний підхід до зменшення ризиків і підвищення безпеки для всіх учасників простору ТРК.

Список використаних джерел:

1. Березко О. В. Архітектурно-планувальна організація комунікативного простору у структурі торгово-розважальних центрів: дис. ... канд. архіт.: 17.10.07. Львів, 2017. 225 с.
2. Веленська В. В. Торгово-розважальні центри: класифікація, етапи проєктування та норми будівництва. URL: <https://eforum.lntu.edu.ua/index.php/construction/article/view/1474>
3. Головатий Р. Р. Управління безпекою на стадії планування проєктів створення об'єктів з масовим перебуванням людей: дис. ... канд. техн. наук: 05.13.22. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів, 2018.
4. Григорчук Г. В., Абизов В. А. Типологічні особливості закладів дозвілля: український та закордонний досвід.

URL:https://www.researchgate.net/publication/389053037_TIPOLOGICNI_O_SOBLIVOSTI_ZAKLADIV_DOZVILLA_UKRAINSKIJ_TA_ZAKORDONNIJ_DOSVID

5. Громадські будівлі та споруди : ДБН В.2.2-9:2018. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=82012

6. Мошкола Я. І., Башинський О. І., Перешко М. З. Забезпечення пожежної безпеки торгово-розважальних центрів. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6189/1/marta%204.pdf>

7. Павлюк Ю. Є. Аналіз сучасного стану забезпечення пожежної безпеки в торговельно-розважальних закладах. *Вісник «Пожежна безпека»*. 2021. № 43. С. 20–23.

8. Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги : ДБН В.1.1-7:2016.

URL:https://e-construction.gov.ua/laws_detail/308074376384531861-9?doc_type=2

9. Пожежна безпека у торгово-розважальному центрі. URL: <https://brandmaster.systems/pozhezhna-bezpeka-u-torgoveln-rozvezhalnomu-tsentr>

10. Щербатюк К. А., Дудар І. Н. Принципи формування офісно-торгівельних комплексів. URL: <https://surl.li/vaijmn>

*Мельничук Богдан-Стівен,
студент групи Мас-24-1,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Савчук Андрій Іванович,
кандидат архітектури,
доцент кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

3D-СКАНУВАННЯ ПАРКОВОЇ БРАМИ В С. МАРІАМПІЛЬ МЕТОДОМ GAUSSIAN SPLATTING

Історія розвитку технологій 3D-сканування на основі зображень. Фотограмметрія – це метод отримання метричної інформації про об'єкти та їхнє розташування за допомогою фотографій. Для архітектури метод є дуже цінним, адже він дає змогу зробити архітектурну інвентаризацію та законсервувати стан архітектурного об'єкта і точно передати всі деталі щодо візуального вигляду, а також об'ємно-просторового стану. Фотограмметрія має глибоке коріння, що сягає ще XIX століття. Її зародження пов'язане з розвитком фотографії – у своєму ранньому застосуванні використовувалась для картографування. Пізніше метод фотограмметрії отримав новий поштовх з появою аерофотозйомки. Метод почав набувати свої обриси аж у 1980-1990-х роках із переходом від аналогових до цифрових зображень та використання комп'ютерних систем та 3D-графіки. З'явилися алгоритми автоматичного розпізнавання точок, тривимірної реконструкції та створення цифрових моделей місцевості (DEM).

З розвитком комп'ютерних технологій фотограмметрія перетворилася на потужний інструмент для тривимірної реконструкції об'єктів, який використовується в архітектурі, будівництві, вивченні культурної спадщини, археології, віртуальній реальності, кінематографії, розробці відеоігор та багатьох інших сферах. Замість складного обладнання сучасна фотограмметрія часто базується лише на серії знімків, зроблених звичайною цифровою камерою або смартфоном. Значний прорив стався

з популяризацією безпілотних літальних апаратів (БПЛА), які дають змогу знімати об'єкти з різних ракурсів та висоти. Це особливо актуально при документуванні великих будівель, пам'яток або рельєфів. У поєднанні з алгоритмами Structure from Motion (SfM) та Multi-View Stereo (MVS) система автоматично визначає положення камери в просторі, знаходить спільні точки між зображеннями та будує тривимірну модель сцени. На сучасному етапі фотограмметрія доступна не лише фахівцям, а й аматорам. Завдяки безплатним програмам процес створення 3D-моделі можна здійснити на своєму комп'ютері чи навіть у хмарі. Потрібно лише зробити достатню кількість знімків на камеру смартфона.

Не дивлячись на всі переваги, сучасна фотограмметрія має певний ряд недоліків, які часто ускладнюють, а подекуди й унеможливають створення точної віртуальної копії об'єкта. Одним із ключових обмежень є залежність від характерної текстури поверхні. Якщо об'єкт має однорідну, гладку, блискучу або прозору поверхню, програмі важко або взагалі неможливо знайти достатню кількість унікальних орієнтирів, за якими можна було б зіставити зображення. Ці труднощі закладені в саму суть методу, який працює шляхом автоматичного аналізу візуальних збігів між фотографіями. Найкраще фотограмметрія працює з об'єктами, що мають подряпини, фактуру, недоліки – все, що виділяє частини поверхні. На гладких або повторюваних фрагментах алгоритм «губиться» і не може впевнено визначити форму. Ще одна важлива особливість – те, що, на відміну від людини, програма не «розуміє» логіку створення полігональної сітки за формою об'єкта. Вона не здатна інтерпретувати простір або припускати, якою має бути геометрія в місцях, де немає інформації. У результаті часто з'являються артефакти, спотворення, прогалини в моделі або неправильні переходи форм. Це особливо помітно в погано освітлених зонах, на краях чи в тінях, де інформація з фото неповна або суперечлива [1].

Проте комп'ютерна графіка і методи 3D-сканування не стоять на місці, а постійно розвиваються. Одним із нових методів, які працюють за дещо іншим принципом, є Gaussian Splatting (3DGS). Цей підхід виник як результат вдосконалення так званих нейронних полів (Neural Radiance Fields – NeRF), які стали проривом у 2020 році. NeRF дозволив будувати фотореалістичні візуалізації об'єктів і сцен лише за набором звичайних фотографій, без потреби в створенні полігональної геометрії. Однак основним недоліком таких методів була висока обчислювальна складність та повільний рендеринг. У 2023 році було представлено 3D

Gaussian Splatting – новий метод, що поєднує фотореалістичність NeRF із надзвичайно високою швидкістю рендерингу, і став справжнім проривом у галузі. Замість того, щоб використовувати складні нейронні мережі, Gaussian Splatting представляє 3D-сцену як набір гаусіанів (Рис. 1) – об’ємних «туманних» точок із кольором, прозорістю, орієнтацією та розміром.

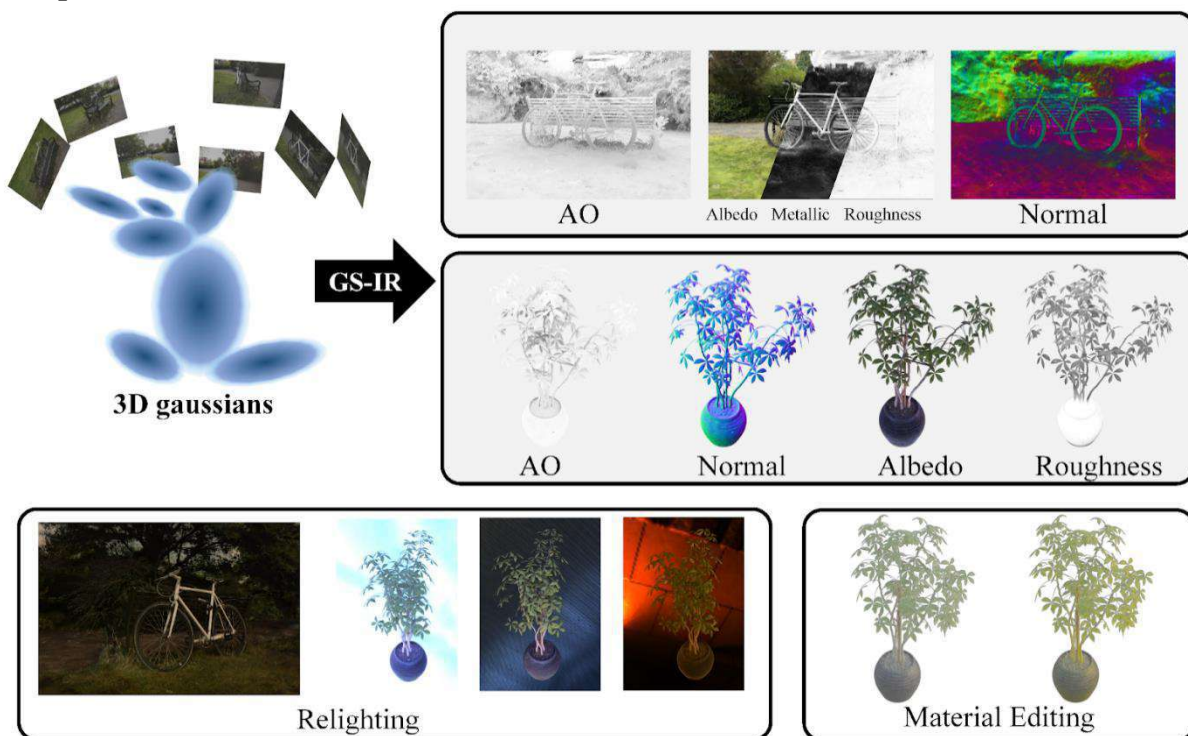

Рис. 1 3D-гаусіани та їх принцип роботи

На відміну від полігональної графіки чи фотограмметрії, де модель складається з жорсткої геометрії, у Gaussian Splatting зображення будується як накладання цих гаусіанів у 3D-просторі, що дозволяє досягти надзвичайно гладких і реалістичних результатів. Метод здатен точно відтворювати навіть прозорі або блискучі поверхні, з якими традиційна фотограмметрія зазвичай не справляється. Це стало можливим завдяки тому, що Gaussian Splatting не покладається на жорстке зіставлення ключових точок, а натомість навчається створювати вигляд сцени так, щоб він максимально точно відповідав усім вхідним зображенням [2]. Також метод не вимагає значних затрат часу для обробки моделі після її рендерингу. Сама модель не вимагає потужного обладнання для її відображення, адже використовує зовсім інший принцип роботи, ніж класична геометрія. Це дозволяє фотореалістичний перегляд моделі в браузері на не надто потужних системах, що є дуже хорошим рішенням, до прикладу, для презентацій та віртуальних турів.

Метод дає змогу легко створити віртуальну копію середовища, в якому розробляється проєкт, що покращує створення якісної архітектурної концепції з урахуванням всіх просторових особливостей, забудови, панорами місцевості, рослинності та рельєфу. Однак у технології є й свої недоліки, які впливають зі структури самої моделі. До прикладу, редагування моделі в класичному розумінні цього поняття неможливе, адже замість геометричної моделі метод скоріше використовує щось на кшталт мазків на 3D-полотні. Їх можливо рухати, видаляти та змінювати параметри, проте це не зовсім доцільно та часозатратно. Однак і цю проблему можна оминати за допомогою нових розробок у цій області, як фреймворк **GauStudio**, за допомогою якого можна перетворити точкову хмару в полігональну геометрію. Це дає змогу для подальшої обробки моделі будівлі і її редагування, до прикладу, при створенні плану реставрації [3].

Особливості створення моделі паркової брами в с. Маріампіль на основі фотозйомки. Вихідним матеріалом для створення моделі, як і у випадку з фотограмметрією, стали фотографії об'єкта з різних сторін і ракурсів. Ці фотографії були завантажені в безплатне програмне забезпечення Jawsset Postshot, в якому і почалось тренування моделі. Спочатку програма визначає, де саме в просторі були зроблені знімки, й розміщує відповідні віртуальні камери, після цього починається саме тренування та алгоритм створює безліч гаусіанів, які плавно заповнюють модель і збільшують її деталізацію з часом. Після закінчення тренування модель треба «почистити» від зайвих деталей та так званих висячих гаусіанів, які не несуть ніякої інформації, а деколи заважають перегляду моделі. Після обробки у нас є готова модель (Рис. 2), яка важить 540

Рис. 2 3D-модель паркової брами в с. Маріампіль

МБ та складається з 3 мільйонів гаусіанів. Оскільки в програми не було інформації про вигляд арки зверху, вона не змогла правильно обробити цю ділянку, тому ми й бачимо характерні візуальні артефакти, які нагадують колючки. Після обробки цю модель можна експортувати на сервіси для її перегляду у браузері, як Polіcam, або завантажити у програми, які підтримують такий тип файлу для подальшого використання у проєктах [4]. Метод 3D-сканування Gaussian Splatting є перспективним напрямком у комп'ютерній графіці та має потенціал для застосування в архітектурі та містобудуванні для консервації архітектурних пам'яток, їх реконструкції та ревіталізації. Також він дає змогу легко інкорпорувати оточення в архітектурних проєктах для інтуїтивнішого створення концепцій, візуальної презентації та наочного обґрунтування використаних рішень.

Список використаних джерел:

1. What Are Polygons in 3D Modeling. URL: <https://cgifurniture.com/blog/what-are-polygons-in-3d-modeling/>
2. Radiance Fields (Gaussian Splatting). URL: <https://radiancefields.com/>
3. GauStudio. URL: <https://github.com/GAP-LAB-CUHK-SZ/gaustudio>
4. Polycam 3D Gaussian Splatting. URL: <https://poly.cam/tools/gaussian-splatting>

Нижник Христина,
студентка III курсу спеціальності
«Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Білоус Ігор,
асистент кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9881-6683>

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ПЕРЕВАГИ ШВЕДСЬКОЇ ПЛИТИ В СУЧАСНОМУ БУДІВНИЦТВІ

В умовах сучасного будівництва, де все більше уваги приділяється енергоефективності та екологічній стійкості, зростає інтерес до новітніх методів облаштування фундаментів. Шведська плита – це технологія, яка об'єднує функцію фундаменту та системи опалення, завдяки чому стає одним із найефективніших методів для забезпечення тепла та зниження енерговитрат. Унікальна конструкція плити включає утеплений бетонний шар і систему підігріву підлоги, що дозволяє зберігати тепло навіть у найхолодніші періоди. Завдяки таким особливостям шведська плита сприяє не лише підвищенню комфорту в приміщеннях, а й зменшенню шкідливого впливу на довкілля.

Мета дослідження – проаналізувати енергоефективність та екологічні переваги використання шведської плити в сучасному будівництві. Дослідження спрямоване на вивчення можливостей зниження енергоспоживання завдяки впровадженню цієї технології, а також оцінку впливу на навколишнє середовище та загальну ефективність використання матеріалів.

В основі фундаменту лежить подушка з утрамбованого піску і дренажного шару (Рис. 1). Основа котловану повинна бути строго горизонтальною, у разі перепаду відміток на ділянці стандартну товщину піщаної подушки (400 мм) можна збільшувати. Товщина кожного шару піску повинна бути не більше 15 см – кожен такий шар проливають водою і ущільнюють віброплитами. У глибину піщаної основи відповідно до проектної документації укладають інженерні комунікації (Рис. 2) і

заставні елементи для пластикових труб каналізації. Теплоізоляція розташовується як по горизонталі, так і по краях плити, що допомагає запобігти тепловим втратам та захистити фундамент від промерзання. По всій поверхні майбутнього фундаменту укладають плити XPS (Рис. 3) товщиною не менше 100 мм. Потім укладають другий шар XPS – на цей раз тільки під житловими приміщеннями (Рис. 4), за винятком тих ділянок, на які опиратимуться несучі конструкції будинку.

Рис. 1 Утрамбування піску

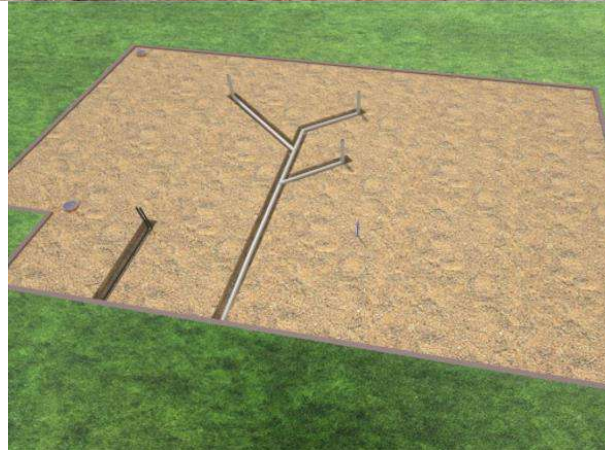

Рис. 2 Укладання інженерних комунікацій

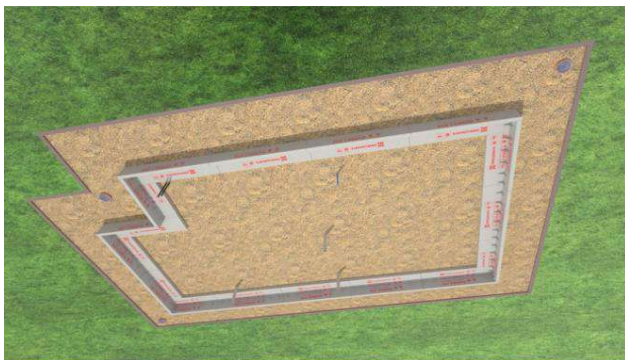

Рис. 3 Укладання першого шару плит XPS

Рис. 4 Укладання другого шару плит XPS

Армування майбутніх ребер жорсткості виконується об'ємними конструкціями, зібраними з чотирьох стрижнів арматури перетином 12

мм (Рис. 5, 6), які розташовують у поздовжньому напрямку і через кожні 300 мм скріплюють розподільними хомутами діаметром 6 або 8 мм. Армування решти фундаменту виконується одним рядом стрижнів арматури перетином 10 мм, розташованих з кроком і зв'язаних у сітку 150х150 мм. Далі монтуються труби водяного підігріву підлоги (Рис. 7). Передостаннім етапом є заповнення труб системи теплої підлоги теплоносієм, випробування під тиском і подальше опресовування. Бетон розподіляється по формі опалубки (Рис. 8) совковими лопатами-гладилками, забезпечуючи затікання бетону під арматуру і у важкодоступні місця із застосуванням глибинного вібратора. Армований шар бетону є основним несучим елементом конструкції, який підвищує стійкість плити до тріщин і деформацій. У більшості випадків для УШП потрібно провести нескладну процедуру влаштування утепленої відмостки – вона створить додатковий захист будинку від морозного здимання.

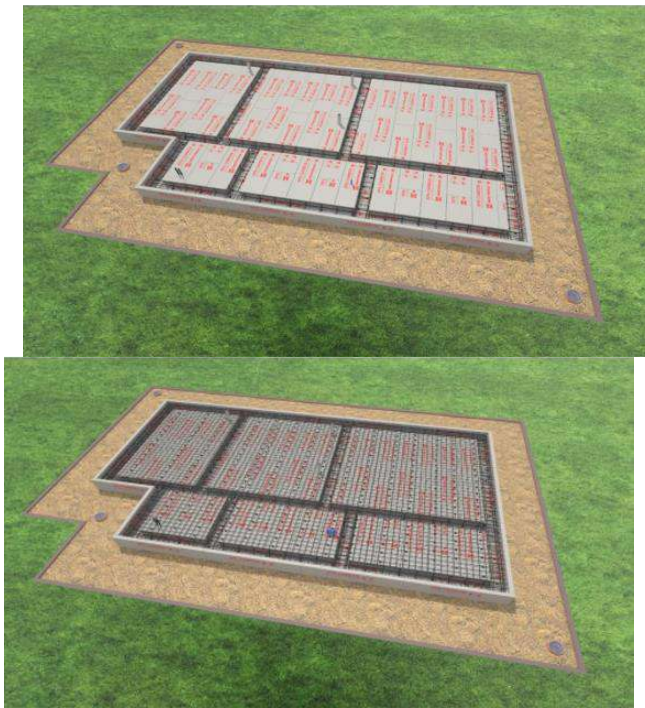

Рис. 5, 6 Армування ребер жорсткості

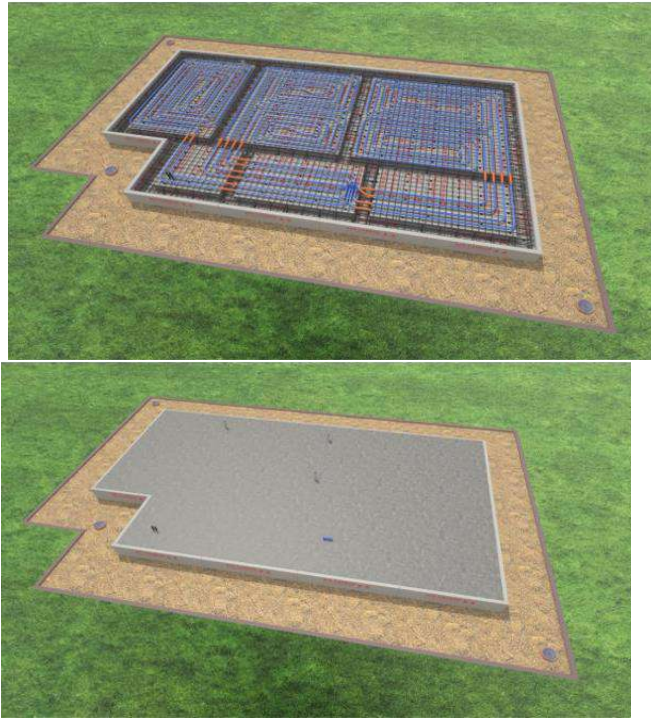

Рис. 7 Монтування труб підігріву підлоги

Рис. 8 Розподіл бетону по опалубці

Шведська плита є енергоефективним рішенням завдяки високим теплоізоляційним властивостям, що дозволяє зменшити споживання енергії на опалення та скоротити викиди парникових газів. Конструкція плити виключає утворення містків холоду в місцях з'єднання підлоги та стін, а також у кутах. Стійкість до промерзання підвищує довговічність фундаменту та зменшує потребу в додаткових ресурсах для його захисту від природних чинників. Будівництво шведської плити відбувається швидше, що скорочує загальний термін зведення об'єкта. Гідроізоляція забезпечується застосуванням водонепроникного пінополістиролу, а утеплювач рівномірно розподіляє навантаження на ґрунт і запобігає передачі деформацій на плиту при його русі. Комунікації, включно з дренажем, каналізацією, електрокабелями та водопроводом, монтуються ще на етапі підготовки основи або в саму плиту, що дозволяє їх приховати, скоротити час будівництва та кількість операцій. Укладання шведської плити не вимагає використання важкої техніки, що позитивно впливає на загальні витрати на будівництво. Шведська плита є сучасним рішенням, яке поєднує енергоефективність, екологічність та високу функціональність. Завдяки спеціальній конструкції, що включає утеплення, вбудовану систему теплої підлоги та рівномірний розподіл тепла, вона дозволяє мінімізувати втрати енергії та забезпечує комфортні умови всередині будівлі. Високий рівень теплоізоляції і зменшення промерзання фундаменту сприяють зниженню загального

споживання енергії, що робить шведську плиту вигідним варіантом для будинків, які відповідають сучасним стандартам енергоефективності та екологічної стійкості.

Завдяки цим перевагам шведська плита є оптимальним вибором для енергоефективного будівництва, який дозволяє не лише зменшити витрати на опалення, але й скоротити екологічний слід будівлі, роблячи її більш дружньою до довкілля.

Список використаних джерел:

1. УШП (Утеплена шведська плита). *pollioua*: вебсайт. URL: [https://pollio.ua/UShP-\(Uteplena-shvedskaya-plita\).html](https://pollio.ua/UShP-(Uteplena-shvedskaya-plita).html) (дата звернення: 02.04.2025).
2. ГАЛУЗЬ ЗАСТОСУВАННЯ CARBON ECO SP. *Tehnonikol*: вебсайт. URL: <https://technonicol.com.ua/carbon-eco-sp-shvedskaya-plita/> (дата звернення: 31.03.2025).
3. Шведська Плита: Ефективне Рішення для Вашого Дому. URL: <https://www.optima-building.com/shvedska-plita-peredovy-tehnologiyi/> (03.04.2025)

Росоха Іван,
магістр спеціальності «Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Жирак Руслан,
старший викладач кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3051-5457>

БІОФІЛЬНИЙ ДИЗАЙН ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ ПРИРОДИ В АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНИЙ ПРОСТІР

У ХХІ столітті архітектура дедалі активніше переосмислює своє ставлення до природи, переходячи від технократичного до екологічно-чутливого підходу. В умовах урбанізації, зміни клімату, психологічного перевантаження населення та екологічної деградації міських територій, інтеграція природи в архітектурно-містобудівний простір стає не просто бажаним, а життєво необхідним напрямом розвитку. Біофільний дизайн пропонує інноваційні рішення, які поєднують природні елементи, форми, матеріали й екосистеми з міським середовищем, створюючи гармонійні, оздоровчі та функціонально сталі простори.

Біофільний дизайн – це концепція, що ґрунтується на ідеї природженої тяги людини до природи (біофілії) й передбачає цілеспрямоване впровадження природних компонентів у проєктування будівель, інтер'єрів і міських просторів. Цей підхід передбачає як прямий контакт із природою (вода, зелень, природне світло, вентиляція), так і непрямі способи – використання природних форм, кольорів, текстур, а також створення зв'язку між внутрішнім і зовнішнім середовищем [3].

Біофільні елементи архітектури можуть проявлятися у зелених фасадах, дахових садах, водних елементах, вертикальному озелененні, двориках, внутрішніх атриумах із рослинністю, використанні натуральних матеріалів. У міському масштабі – це створення зелених коридорів, екологічних парків, зон дощового водозбору, інтеграція екосистем у транспортну інфраструктуру тощо. Застосування біофільного дизайну має доведений позитивний вплив на здоров'я та добробут людини: знижує рівень стресу, підвищує працездатність,

сприяє швидшому відновленню після хвороб, а також покращує мікроклімат і зменшує вплив «міського теплового острова» [1].

Попри очевидні переваги біофільного дизайну та зростання інтересу до екологічно орієнтованої архітектури, процес інтеграції цього підходу в українське містобудування супроводжується низкою перешкод системного, економічного, нормативного та освітнього характеру.

Однією з основних проблем є відсутність чітко визначеної нормативно-правової бази, яка б регламентувала використання біофільних рішень у проєктуванні. На сьогодні архітектори та забудовники здебільшого спираються на загальні положення ДБН щодо зелених зон, вентиляції, денного освітлення, але не мають офіційного інструментарію, який би дозволяв ефективно впроваджувати природоорієнтовані елементи. Через це біофільний підхід часто реалізується лише частково або залишається на рівні естетичної концепції, не досягаючи повного потенціалу [4].

Другою суттєвою перепорою є економічний фактор. Встановлення систем вертикального озеленення, зелених дахів, інтегрованих водних елементів або природного охолодження на етапі будівництва або реконструкції потребує значних початкових витрат. В умовах обмеженого фінансування й орієнтації на швидкий прибуток забудовники не завжди зацікавлені у впровадженні довгострокових, хоч і сталих рішень. До цього додаються й витрати на обслуговування живих систем, що вимагає спеціалізованих кадрів та технічного супроводу [3].

Разом із тим, перспективи впровадження біофільного дизайну в Україні є надзвичайно широкими, особливо в умовах післявоєнного відновлення міст. Розробка нових житлових кварталів, громадських просторів, шкіл, медичних установ – це шанс переосмислити архітектурне середовище не як технічну структуру, а як простір здоров'я, комфорту і взаємодії з природою.

Інтеграція біофільного підходу у стратегії сталого розвитку міст, підтримка на державному рівні через грантові програми, пілотні проєкти, а також поступове оновлення містобудівних норм із фокусом на екологізацію середовища – усе це здатне трансформувати архітектурну культуру України та наблизити її до передових світових практик.

Попри наявні труднощі, в Україні вже є позитивні приклади використання елементів біофільного дизайну в сучасних архітектурних проєктах, що демонструють поступовий злам традиційного підходу до проєктування. Один із яскравих прикладів – пологовий будинок «Лелека»

в Києві, спроектований із врахуванням природного освітлення, відкритих просторових рішень та візуального зв'язку із природним ландшафтом. У будівлі широко застосоване озеленення території, а інтер'єри оформлені в природних тонах із використанням деревини та натуральних матеріалів, що створює заспокійливу й оздоровчу атмосферу для пацієнтів [5].

Ще одним прикладом є бізнес-центр Astarta Organic Business Center (м. Київ), який вирізняється великою кількістю внутрішнього озеленення, використанням панорамного скління, зелених терас, а також системою збору дощової води та енергоефективними технологіями. Об'єкт демонструє поєднання екологічності, інновацій та біофільного підходу в комерційній архітектурі [2].

Окремої уваги заслуговують громадські ініціативи з ревіталізації міських просторів у Львові, Івано-Франківську, Вінниці, де у межах локальних проєктів створюються зелені сквери, екологічні громадські павільйони, дощові сади, що є елементами біофільного підходу в містобудуванні. Усе це свідчить про те, що в Україні вже формується запит на інтеграцію природи в архітектуру, що є запорукою більш широкого поширення біофільного дизайну в найближчому майбутньому.

Отже, біофільний дизайн – це не лише архітектурний тренд, а відповідь на виклики сучасної урбанізації. Він дозволяє об'єднати природне і штучне в єдиний життєвий простір, в якому враховано біологічну, психологічну й соціальну природу людини. Запровадження біофільного підходу в українську архітектурно-містобудівну практику відкриває нові горизонти для сталого розвитку, оздоровлення середовища та формування гідної якості життя в містах майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко О. Р. Біофільний дизайн як спосіб поліпшення умов праці та мікроклімату офісних приміщень. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2056094>
2. Бізнес-центр Astarta Organic Business Center (м. Київ). URL: <https://abc-kyiv.com/>
3. Голіус В. А. Біофільний дизайн, як складова управління візуальними якостями архітектури у зелених стандартах. URL: <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/6393>
4. Малашенкова В. О. Вплив біофільного дизайну на психологію людей. URL: https://axi-pnam.com.ua/images/Csa/AxiPnam18_37.pdf

5. Пологовий будинок «Лелека» в Києві. URL:
<https://leleka.com.ua/ua/about/about-leleka/>

УДК 908:379.822(477.86)

Семчук Андрій,
*студент I курсу магістратури
спеціальності «Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4513-3345>*
Науковий керівник:
Савчук Андрій Іванович,
*кандидат архітектури,
доцент кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0344-980X>*

ВІРТУАЛЬНА РЕКОНСТРУКЦІЯ СТАРОСТИНСЬКОГО ЗАМКУ У М. ГАЛИЧІ

Старостинський замок у Галичі зведений у 1367 р. на місці давніх укріплень XII ст., перебудований у 1658 р. та занепав у XIX ст. Спочатку він був дерев'яним із земляними валами, а в XVI ст. отримав муровані укріплення, зведені з блоків княжого Успенського собору в Крилосі. Замок неодноразово зазнавав татарських і турецьких нападів, найбільш руйнівними були атаки 1594 – 1624 рр. У 1621 р. його знищили татари, але швидко відбудували. Фортеця складалася з валів, п'яти веж і трьох в'їзних брам. Зведена з вапняку, мергелю і цегли, вона мала підземні приміщення та бійниці. Від середини XVIII ст. замок занепадав. До сьогодні збереглися фрагменти Шляхетської вежі, руїни каплиці Св. Катерини та окремі ділянки мурів. У 2018 р. його визнано об'єктом культурної спадщини національного значення [1].

Відтворення замку здійснювалося на основі аналізу історичних архівних матеріалів, досліджень, сучасних проєктів пристосування та конструктивних рішень. Через обмежену кількість даних, що збереглися до наших часів, окремі елементи інтер'єру були теоретично

реконструйовані, виходячи з логіки та аналізу подібних об'єктів. Такі елементи могли існувати в замку, але через відсутність джерел, які могли б це підтвердити, їх вигляд та розташування залишаються теоретичними. Загальна конфігурація внутрішнього простору Шляхетської вежі та каплиці Святої Катерини відтворювалася згідно з проєктами реконструкції та пристосування пам'ятки (Рис. 1).

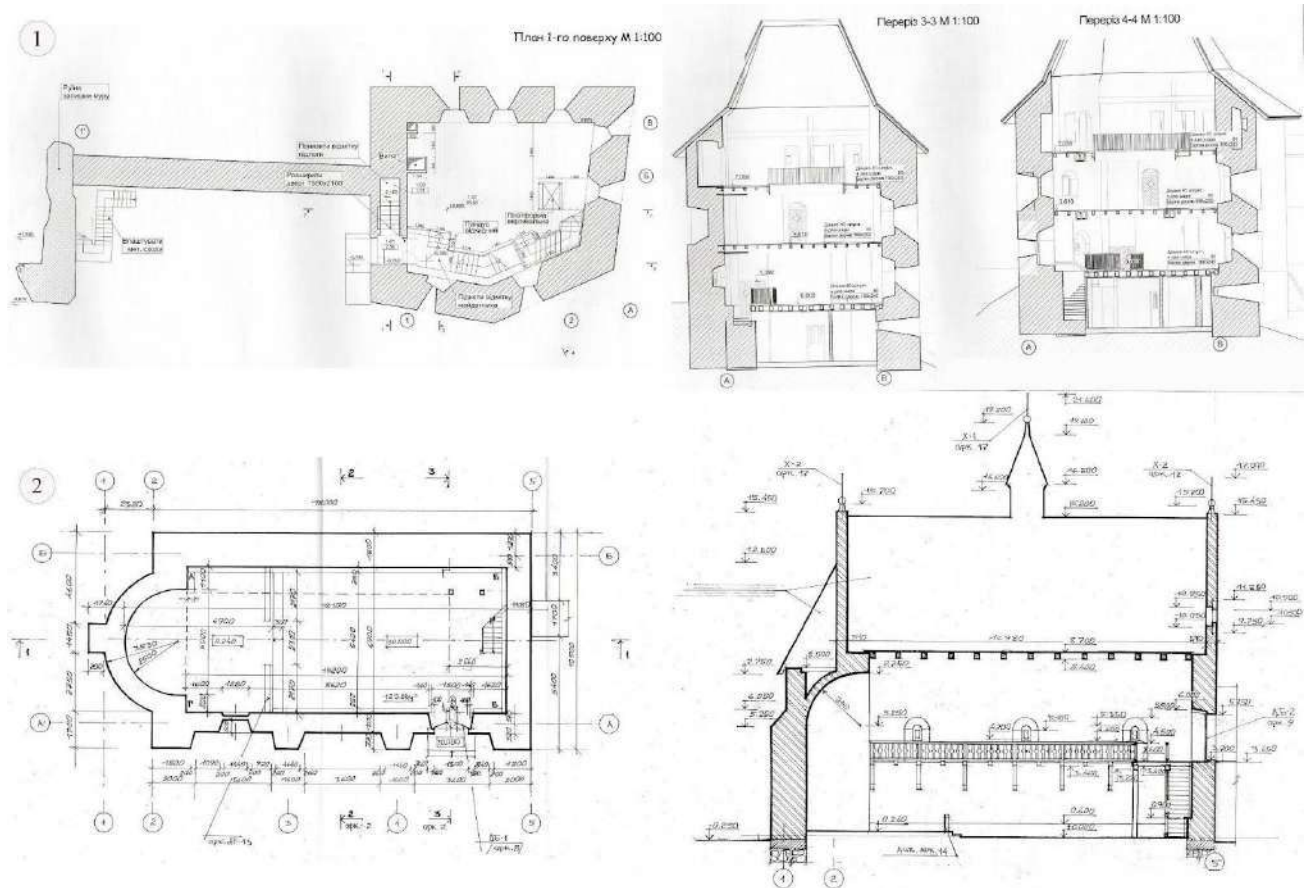

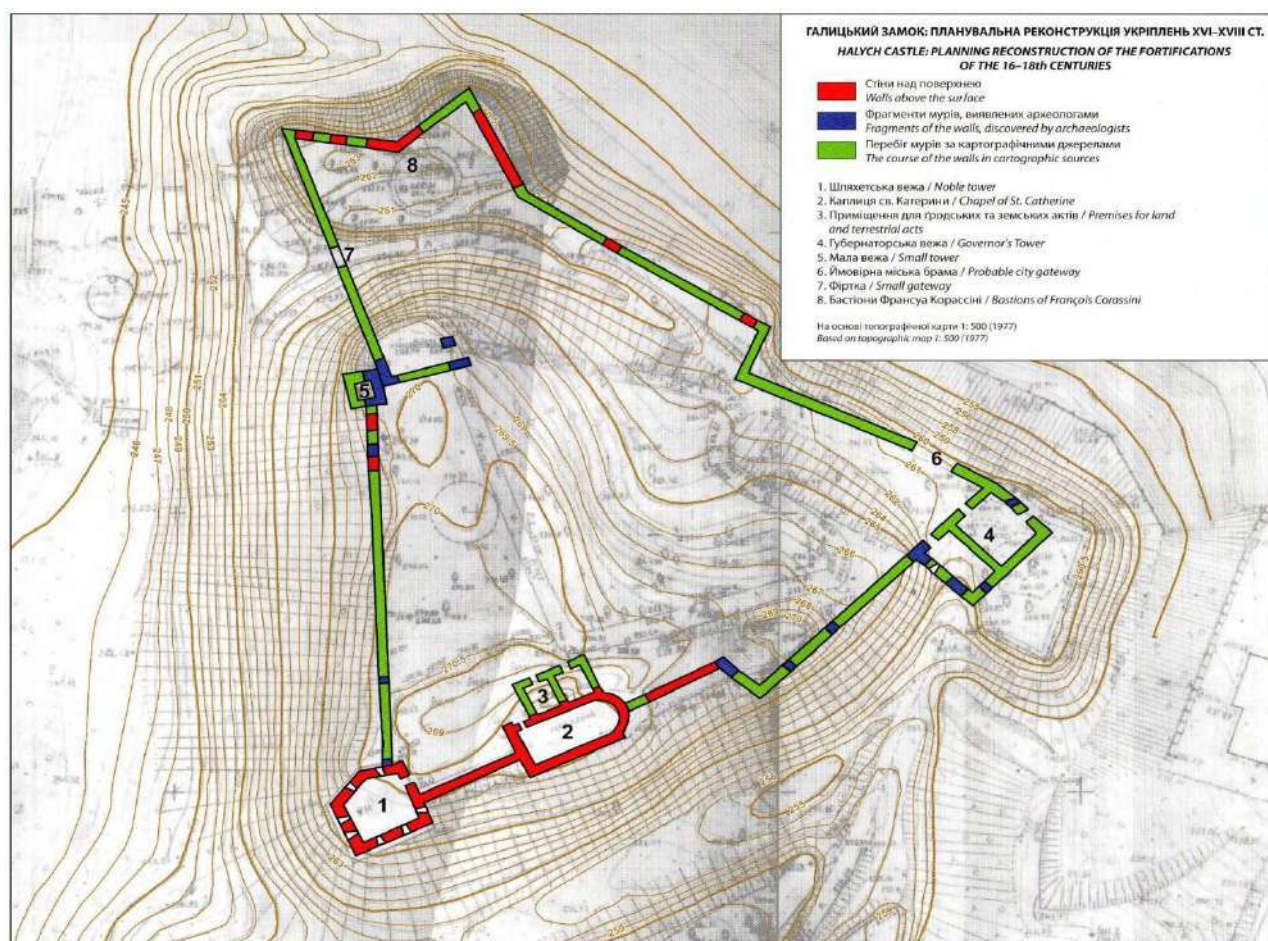
Рис. 1 Вихідні дані для створення моделі надані Національним заповідником «Давній Галич»: 1. План першого поверху та перерізи Шляхетської вежі, арх. Зінчук Н. Б.;

2. План першого поверху та перерізи каплиці Святої Катерини, арх. В. Rogozov

Згідно з інвентаризаційними описами, в Шляхетській вежі знаходилася кахельна піч, облицьована зеленою полив'яною керамікою. Її теоретичну модель було створено на основі «спроби реконструкції печі» (Рис. 2). На ній розміщувалися кахлі з різними орнаментами. Окрім печі, згідно з тими ж описами, вздовж стін вежі розміщувалися лави.

Рис. 2 1. Спроба реконструкції печі. 2. Фрагмент плитки, знайдений у каплиці. 3. Кахлі, знайдені в руїнах. Рисунки О. Рибчинського

3.4. Галицький замок: планувальна реконструкція укріплень XVI-XVIII ст. (Юрій Лукомський, Степан Ямелинець)
 The Halych castle: planning reconstruction of the fortification in the 16-18th centuries (Yurii Lukomsky, Stepan Yemelynets)

АТЛАС УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ МІСТ. Т. 2: ГАЛИЧ
 Ukrainian Historic Towns Atlas. Vol. 2: HALYCH

Рис. 3 Загальна схема планування території замку, яку розробили Ю. Лукомський та С. Ямелинець [2]

У каплиці був вітвар, вирізьблений з алебастру; в ній є три вікна, великий мурований вітвар розп'ятого Ісуса Христа, дерев'яна стеля. Знайдений у руїнах каплиці Святої Катерини фрагмент плитки (ширина 23 см, діагональ 28 см) свідчить про використання масивних плит для покриття підлоги, що є характерним для сакральних споруд тих часів (Рис. 2).

Рис. 4 Візуалізація моделі Старостинського замку в Галичі, що стала основою для створення віртуального 3D-туру

На основі вихідних матеріалів (Рис. 1-4) створено комплексно-архітектурно-планувальну модель Старостинського замку в Галичі. За описами розроблено теоретичні вигляди інтер'єрів каплиці Святої Катерини, кімнат Шляхетської вежі та бічних веж, де зберігалась тогочасна зброя. Розроблена модель екстер'єрів та інтер'єрів замку адаптована для віртуального 3D-туру, який демонструється за допомогою VR-окулярів.

Список використаних джерел:

1. Вечерський В. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України. Київ : Наук.-досл. ін-т теорії та історії архітектури і містобудування, 2002. 434-436 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKR-LIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002699 (дата звернення: 31.03.2025).
2. Бігун М., Капраль М., Козелківський В., Креховецький І., Лукомський Ю., Петрик В., Поліщук Л., Стасюк А., Ткачук Т., Федунків З., Фелонюк А., Фіголь А., Чемеринський А., Ямелинець С. Атлас українських історичних міст. / Наук. ред. М. Капраль. Львів, 2018. Том 2: Галич. 54 с. + 11 арк. іл. з планами та картами, 7 – з картами-реконструкціями, 8 – з видами міста.

УДК 72.01+72.03+72.012:711.4/.8+7.05

Славенюк Софія-Романа,

студентка III курсу спеціальності

191 Архітектура та містобудування,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Гончарик Роман Петрович,

старший викладач кафедри архітектури та будівництва,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7658-8275>

ОРГАНІЧНА АРХІТЕКТУРА В УРБАНІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КОНФЛІКТ ЧИ СИНЕРГІЯ

Швидке зростання сучасних міст та домінування індустріального функціоналізму часто призводить до втрати зв'язку архітектури з природним середовищем, погіршуючи якість міського життя. Пошук альтернативних підходів, здатних забезпечити гармонійне поєднання природного та міського просторів, є сьогодні особливо актуальним. У цьому контексті органічна архітектура постає як важлива концептуальна

альтернатива, що базується на інтеграції природних форм і принципів в урбаністичну тканину міста.

Мета дослідження: розкрити потенціал органічної архітектури як альтернативи індустріальному функціоналізму, визначити принципи її ефективної інтеграції у щільне міське середовище.

Завдання дослідження:

- визначити основні концепції та витоки органічної архітектури;
- проаналізувати труднощі та переваги впровадження органічних форм у щільну міську забудову;
- дослідити світовий досвід успішної інтеграції органічної архітектури в урбанізоване середовище;
- виявити роль сучасних цифрових технологій та штучного інтелекту у формуванні органічних архітектурних об'єктів.

Очікувані результати: обґрунтування того, що органічна архітектура може стати не лише естетичною альтернативою, але й ефективним рішенням для формування комфортного, екологічного та соціально орієнтованого міського середовища. Доведено, що технології цифрового моделювання та штучного інтелекту суттєво спрощують реалізацію органічних форм у містах, відкриваючи нові перспективи для сталого урбаністичного розвитку.

Органічна архітектура – це підхід, який формувався як опозиція до індустріального функціоналізму. Її витоки можна знайти в ідеях Френка Ллойда Райта, який ще на початку XX століття прагнув гармонізувати архітектуру з природою, створюючи будівлі, що «виростають» із ландшафту [1]. Райтова концепція «прахового будинку» (prairie house), а пізніше – знаменитий Fallingwater, стали емблемами симбіозу природи і архітектурної форми. У другій половині XX століття цю традицію продовжив мексиканський архітектор Хав'єр Сеносайн, який заклав основи сучасної біоархітектури, де природа не лише надихає, а й стає частиною структури будинку [2].

На противагу цьому – реалії сучасної урбанізації: щільна сіткова структура міст, домінування прямокутної логіки, функціональний розподіл простору за зонами. Урбанізоване середовище тяжіє до спрощення форми заради ефективності, до повторення і стандартизації. Такий підхід часто суперечить філософії органічної архітектури, яка цінує унікальність, локальність, взаємозв'язок із контекстом. Власне, головне питання, що постає перед архітектором сьогодні: чи можуть природні форми існувати в місті – і не конфліктувати з ним?

Конфлікт між органічною архітектурою та традиційною міською забудовою

Сучасне міське середовище формується переважно за принципами індустріального функціоналізму, що характеризується чіткою прямокутною логікою планування, жорстким функціональним зонуванням територій та високим ступенем стандартизації архітектурних рішень. Такий підхід забезпечує економічну й організаційну ефективність, проте часто ігнорує природні особливості ландшафту та біофільні потреби мешканців.

Інтеграція органічної архітектури в традиційну міську забудову стикається з низкою викликів:

Щільність забудови та брак простору.

Органічні форми, що базуються на плавних лініях і природних об'ємах, вимагають значно більше просторових резервів порівняно з компактними прямокутними будівлями, ускладнюючи їх інтеграцію у щільну урбаністичну тканину.

Обмеження державних будівельних норм (ДБН).

Існуючі будівельні нормативи здебільшого орієнтовані на стандартну прямокутну геометрію, що створює суттєві регуляторні перешкоди для реалізації будівель з нетиповими криволінійними формами.

Технічні труднощі та вартість реалізації.

Реалізація криволінійних органічних форм є значно складнішою та дорожчою, ніж стандартних конструкцій. Це пов'язано з необхідністю нестандартного проектування, специфічних інженерних рішень, дорогих матеріалів і складних технологій будівництва (наприклад, формоутворення оболонкових структур, 3D-друк, індивідуальна опалубка).

Соціально-культурні бар'єри.

Незвичні архітектурні рішення часто стикаються із неоднозначною реакцією громадськості. Нестандартні органічні форми можуть сприйматися як епатаж або чужорідні елементи, що ускладнює їх прийняття міською спільнотою.

Таким чином, гармонійна інтеграція органічних форм у сучасне місто потребує комплексного підходу: перегляду нормативної бази, розвитку нових будівельних технологій та просвітницької роботи серед громадськості. Це дозволить зменшити конфлікт між традиційною міською забудовою і принципами органічної архітектури, відкриваючи нові перспективи для сталого міського розвитку.

Органічна архітектура має значний потенціал для гармонійної інтеграції у сучасне міське середовище завдяки врахуванню біофільних потреб людини. Численні дослідження підтверджують, що присутність природних форм і зелених зон у щільних міських кварталах позитивно впливає на ментальне здоров'я мешканців, знижує рівень стресу та покращує загальний комфорт середовища [4]. Крім того, органічні будівлі створюють особливі рекреаційні, освітні та культурні простори, які приваблюють людей і сприяють формуванню нових соціальних взаємозв'язків. Поєднання обтічних форм з елементами рослинності допомагає оптимізувати міський мікроклімат: утримує дощові води, покращує повітря та знижує ефект «теплового острова» [5]. Гнучкість і багатофункціональність органічних споруд дозволяє ефективно поєднувати житлові, торговельні та громадські функції в межах однієї будівлі, зменшуючи потребу у пересуванні й сприяючи створенню компактного та зручного міського простору.

Успішні приклади вже існують. «The Eden Project» у Великій Британії трансформувалася в покинутий кар'єр у ботанічний комплекс із біоформами куполів, що створюють мікрокліматичні зони [6]. Італійський «Bosco Verticale» – вертикальний ліс на фасадах хмарочосів у Мілані – є прикладом злиття природи з міською висотною структурою [7]. «Liuzhou Forest City» у Китаї – спроба побудувати ціле місто, де архітектура повністю покрита рослинністю й підпорядкована екосистемному підходу [8]. Нарешті, проєкти Сеносайна в Мехіко – Casa Orgánica, Nido de Quetzalcóatl – демонструють, як м'які форми можуть бути інтегровані в щільне середовище, не порушуючи його, а навпаки – збагачуючи.

Реалізація подібних проєктів стала можливою завдяки розвитку технологій. Цифрове моделювання за допомогою програмного забезпечення, як-от Autodesk 3ds Max, дає змогу працювати з надскладними формами, створювати фотореалістичні моделі, оптимізувати геометрію та взаємодіяти з іншими середовищами – наприклад, Revit чи Unreal Engine – для перевірки функціональності [9]. У свою чергу, сучасні інструменти штучного інтелекту, як-от Midjourney, DALL-E, Stable Diffusion або навіть Autodesk Generative Design, відкривають нові підходи до формоутворення [10, 11]. Архітектор може швидко генерувати десятки варіантів концептуальних рішень, візуально тестувати композиції, симулювати вплив середовища.

III дозволяє знайти неочевидні просторові конфігурації, зберігаючи при цьому логіку природної пластики. У поєднанні з 3D-друком,

фрезеруванням складних форм, використанням легких композитних оболонок, гібридних конструкцій (бетон + сталеві сітки, дерев'яні ламелі, ETFE-мембрани) це дозволяє реалізовувати органічні будівлі не лише як художній жест, а як системне рішення у щільному місті.

Гармонійна інтеграція органічної архітектури у сучасне міське середовище відкриває широкі можливості для комплексного покращення якості життя населення та екологічної ситуації у містах. Однією з ключових позитивних сторін є відповідність біофільним потребам людини, тобто природному прагненню контактувати з природою. Як свідчать численні дослідження, використання природних форм і зелених насаджень в архітектурному середовищі значно знижує рівень стресу, сприяє психоемоційному відновленню та покращує ментальне здоров'я містян. Це особливо актуально в умовах сучасного мегаполісу, де домінують високий темп життя та інформаційне перевантаження.

Органічні архітектурні рішення здатні формувати унікальні простори для соціальної взаємодії, рекреації, освіти та культурного розвитку. Завдяки нестандартності форм і просторових рішень такі будівлі притягують увагу людей, спонукають до проведення в них більшого часу, що стимулює формування нових соціальних зв'язків, активізує громадське життя та сприяє створенню інтегрованих міських спільнот.

Важливим екологічним аспектом гармонійного впровадження органічних форм є їхня здатність суттєво поліпшувати міський мікроклімат. Завдяки плавності форм і використанню рослинних оболонок такі об'єкти сприяють затриманню дощових вод, зменшують температурні коливання та значно пом'якшують ефект «теплового острова», який є характерним для густо забудованих міських територій. Це робить місто більш комфортним і стійким до змін клімату.

Окрім того, важливою особливістю органічної архітектури є гнучкість її функціонального зонування. Вона дозволяє ефективно поєднувати житлові, торговельні, освітні та громадські функції в межах єдиного архітектурного об'єкта або комплексу. Така компактність і багатофункціональність зменшує потребу в частих переміщеннях містом, скорочує транспортні потоки та пов'язані з ними викиди, а також сприяє більш раціональному використанню міського простору.

Таким чином, органічна архітектура є не просто альтернативним підходом до формування міського середовища, а потужним інструментом сталого розвитку міст, що поєднує екологічні, соціальні та

економічні переваги для забезпечення максимально комфортних умов життя і взаємодії людини з природою у міському контексті. У цьому – ключ до синергії: не копіювати природу, а будувати за її принципами.

Список використаних джерел:

1. Beatley T. Biophilic Cities: Integrating Nature into Urban Design and Planning. Washington: Island Press, 2011.
2. Frank Lloyd Wright Foundation. Organic Architecture Explained. URL: <https://franklloydwright.org/>
3. Javier Senosiain. Arquitectura Orgánica. URL: <http://www.arquitecturaorganica.com/>
4. Kellert S. R., Heerwagen J., Mador M. Biophilic Design: The Theory, Science and Practice of Bringing Buildings to Life. Hoboken: Wiley, 2008.
5. Stefano Boeri Architetti. Liuzhou Forest City. URL: <https://www.stefanoboeriarchitetti.net/en/>
6. Tzoulas K. et al. Promoting ecosystem and human health in urban areas using Green Infrastructure: A literature review. Landscape and Urban Planning, 2007.
7. The Eden Project. URL: <https://www.edenproject.com/>
8. Autodesk 3ds Max. URL: <https://www.autodesk.com/products/3ds-max>
9. Midjourney Official Site. URL: <https://www.midjourney.com/>
10. Autodesk Generative Design. URL: <https://www.autodesk.com/solutions/generative-design>
11. Bosco Verticale. Boeri Studio. URL: <https://www.archdaily.com/781378>

Табачин Андрій,
аспірант III року навчання спеціальності
«Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила
Науковий керівник:
Габрель Михайло,
доцент кафедри архітектури та будівництва,
кандидат технічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9822-6424>

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД СТАНУ ВИВЧЕННЯ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БАГАТОПОВЕРХОВОЇ ЗАБУДОВИ У МІСТАХ

У статті розглянуто основні нормативно-правові аспекти, що регулюють організацію відкритих просторів багатоповерхової житлової забудови. Проведено аналіз категорійно-понятійного апарату відкритих міжбудинкових просторів, визначено актуальність проблеми формування комфортного житлового середовища. Розглянуто основні фактори, що впливають на архітектурно-планувальну організацію прибудинкових територій та їх вплив на екологічний стан міста.

Стрімкі темпи урбанізації та зростання міст спричиняють низку викликів у сфері архітектурного планування житлових районів. Однією з головних проблем є недостатня площа відкритих просторів, що негативно впливає на якість життя мешканців. Перевантаженість міських територій, нестача зелених зон, хаотична забудова призводять до погіршення екологічного стану міст, зокрема, через забруднення повітря, нестачу місць для відпочинку та відсутність інфраструктури для активного способу життя.

Метою цієї роботи є аналіз та оцінка категорійно-понятійного апарату відкритих просторів багатоповерхової житлової забудови, дослідження нормативно-правової бази, що регулює їх організацію, а також визначення основних факторів впливу на формування комфортного житлового середовища.

Забезпечення належного рівня благоустрою багатоповерхових житлових забудов вимагає чіткого дотримання нормативних вимог щодо організації відкритих просторів. Відповідно до ДБН Б.2.2-5:2011[1], на кожного мешканця міста має припадати щонайменше 21 м² міських зелених насаджень загального користування. Однак на практиці ці показники часто не дотримуються, що призводить до дефіциту зелених зон, зменшення площі громадських просторів та збільшення навантаження на міську інфраструктуру.

Однією з ключових проблем сучасного містобудування є ущільнена забудова, особливо в центральних районах міст, що призводить до погіршення транспортної ситуації, зменшення площі озелених територій та зростання рівня забруднення повітря. В Івано-Франківську, як і в багатьох інших містах України, ця проблема є особливо актуальною через історичну забудову та обмеженість простору для розширення інфраструктури.

Таблиця 1

Показники граничних параметрів забудови земельної ділянки

Поверховість житлових будинків	Максимально допустимий відсоток забудови земельної ділянки при розміщенні житлового будинку
3 поверхи без урахування мансарди	50
4-5 поверхів	45
6-8 поверхів	40
9-10 поверхів	35
11 поверхів і вище	30

При розміщенні на земельній ділянці окремого житлового будинку або групи житлових будинків (без урахування розміщення гаражів, автостоянок, закладів дошкільної освіти, закладів загальної середньої освіти, закладів короткотривалого перебування дітей та інших об'єктів мікрорайонного обслуговування) слід дотримуватись розрахункових показників граничних параметрів забудови, як відношення площі під забудовою першого поверху житлового будинку по зовнішньому контуру, включаючи нормативну ширину вимощення, лоджій, вхідних груп, а також горизонтальних проєкцій виступаючих конструкцій до площі земельної ділянки, наведених у таблиці 1 [2].

SWOT-аналіз загальноміської екологічної ситуації в Стратегічній екологічній оцінці (СЕО) визначив слабкі сторони Івано-Франківська. Серед них відсутність оновленого генплану міста (на сьогодні готовий проєкт, який критикують саме за «узаконення» сумнівних забудов і

недостатню увагу до зелених зон), нерегульована забудова міста та недостатня кількість зелених зон, недостатня транспортна інфраструктура (паркінги, вело- та пішохідні зони, сучасний громадський транспорт), зношеність рухомого складу громадського транспорту. Норма площі озеленення міст, яку встановила ВООЗ, передбачає 50 м² міських зелених насаджень на кожного мешканця. Поганими для проживання за умовами озеленення вважаються міста, де рослинність займає менше 10% площі міста. Для доброго статусу міста зелені має бути 40-60% від його території. У Франківську ця частка становить 18% [3].

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що архітектурно-планувальна організація відкритих просторів багатопверхової житлової забудови відіграє важливу роль у створенні комфортного та екологічно збалансованого міського середовища. Дотримання нормативно-правових актів у процесі проектування таких просторів є ключовим фактором, який забезпечує якість життя мешканців.

У сучасних містах щільна забудова та хаотичне розміщення прибудинкових територій нерідко призводять до перевантаження інфраструктури, нестачі зелених зон і погіршення екологічної ситуації. Рациональне планування відкритих просторів сприяє гармонізації міського середовища, підвищенню рівня соціального комфорту та зниженню негативного впливу урбанізації.

Впровадження сучасних методів благоустрою, таких як екологічне озеленення, інтеграція підземних контейнерів для відходів, оптимізація транспортних розв'язок та створення просторів для відпочинку, є необхідними заходами для розвитку житлових кварталів. Відповідальність архітекторів і містобудівників у цьому процесі є визначальною, оскільки саме вони формують середовище, в якому будуть жити майбутні покоління.

Список використаних джерел:

1. ДБН Б.2.2-5:2011 Благоустрій територій (із змінами №1, №2, №3). Ст. 8. Міністерство розвитку громад та територій України, Київ. URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbnb2252011/1-1-0-1033> (дата звернення: 08.07.2024).

2. ДБН Б.2.2.12:2019 Багатоквартирна забудова. Ст. 21. URL: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/07/DBN-B22-12-2019.pdf> (дата звернення: 09.07.2024).

3. Кушніренко Н. Чим дихає "європейське місто": зони небезпеки і способи оздоровити Франківськ. KURS: вебсайт. URL: https://kurs.if.ua/articles/chym_dyhaie_ievropeyske_misto_zony_nebezpeky_i_sposoby_ozdorovyty_frankivsk_68533.html/ (дата звернення: 07.07.2024).

УДК: 332.3

Тихомирова Олександра,
студентка I курсу спеціальності
191 Архітектура та містобудування,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гусар Катерина,
старший викладач кафедри
архітектури та будівництва,
ЗОВ «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4881-9520>

ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ДЛЯ БУДІВНИЦТВА ЖИТЛОВОГО КОМПЛЕКСУ НА ПРИКЛАДІ САМИШИНОЇ БАЛКИ

Вибір земельної ділянки для будівництва житлового комплексу є складним процесом, що вимагає врахування багатьох факторів. Неправильний вибір може призвести до значних фінансових втрат та технічних проблем під час будівництва та експлуатації.

Важливо оцінити доступність транспортної інфраструктури, близькість до соціальних об'єктів, таких як школи, лікарні та магазини, а також екологічну ситуацію в районі. Розташування ділянки впливає на привабливість житлового комплексу для потенційних мешканців та його ринкову вартість [1].

Крім інфраструктури мікрорайону, треба враховувати інженерно-геологічні характеристики, рельєф, наявність ґрунтових вод тощо. На міцність ґрунту також впливає його мінералогічний склад, геологічна

будова, щільність і вміст в ньому води. Чим менший розмір зерен ґрунту, тим вище може підніматися рівень ґрунтових вод до зони промерзання. Верхні шари ґрунту, зазвичай, володіють недостатньою міцністю, оскільки містять органічні домішки, схильні до вивітрювання й ерозії, що призводить до нерівномірної деформації основи. Наявність ґрунтових вод і те, що зміна їх рівня не врахована при проектуванні, може спричинити додаткове нерівномірне осідання ґрунту [2].

Самишина балка – невеликий струмок, що протікає однойменною балкою і впадає в озеро. Це найбільша балка міста Кам'янське. На її схилі розташовані 19 панельних житлових будинків «Хрущовок» та цегляна дев'ятиповерхівка, які побудовані у проміжку з 1972 по 1975-ті роки. На основі цього унікального природного ландшафту розроблявся проект, який передбачав створення цілої міської зони відпочинку з дендропарком. Ідея була прекрасною. Живописні зелені пагорби Самишиної балки гармонійно доповнювали ансамбль білосніжних «коробочок» радянських багатоповерхівок. Поблизу розташовані ліс та величезне штучне озеро (Рис. 1).

Рис. 1 Самишина балка

Круті пагорби Самишиної балки та нестабільний ґрунт створювали труднощі для спеціалістів з самого початку будівництва, ускладнюючи логістичні процеси, особливо в міжсезоння, коли будь-яка негода майже унеможлиблювала транспортні перевезення [3].

Вже наприкінці 80-х років минулого сторіччя зафіксували перші зсуви та постійне підвищення рівня ґрунтових вод на 0,2-1,5 метра щорічно. У 1995 році одна з цих комісій дійшла висновку, що зсувні процеси мають фронтальний характер і охоплюють весь пагорб Самишиної балки. Земля почала рухатися на глибині 15-20 метрів, на межі поверхневого ґрунту і шару червоно-бурої глини [3].

На сьогодні будинки пусті та занедбані, незважаючи на існування «живих» будинків поруч (Рис. 2).

Рис. 2 Занедбана будівля (фотографія 2021 року)

Основними причинами таких процесів став поспіх радянського будівництва та недотримання розроблених технологій будівництва в складних геологічних умовах [4].

Отже,

- вибір ділянки для будівництва потребує детального аналізу інфраструктури, екології та ґрунтових характеристик;
- ігнорування геологічних факторів призводить до зсувів, руйнування будівель та їх непридатності;
- приклад Самишиної балки демонструє наслідки поспішного будівництва без належних досліджень;
- дотримання технологічних норм є критичним для безпечної експлуатації житла.

Список використаних джерел:

1. Якою повинна бути земельна ділянка: нюанси вибору території під забудову. URL: <https://dominant-wood.com.ua/uk/blog/statti/nyuansi->

viboru-zemelnoi-dilyanki-pid-budivnitstvo?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 17.03.2025).

2. Властивості ґрунтів – початки процесу будівництва. URL: <http://www.uzep.com.ua/ukrainian/39-ukrainian/interesting-to-know-cat-ua/510-land-properties> (дата звернення: 10.03.2025).

3. Містерії Кам'янського: про що мовчать пусті будинки Самишиної балки. URL: <https://kamenskoe.city/news/view/misterii-kamyanskogo-pro-shho-movchat-pusti-budinki-samishinoi-balki> (дата звернення: 10.03.2025).

4. Таємниці падаючих п'ятиповерхівок Самишиної балки: що з ними сталося? URL: <https://sobitie.com.ua/istoriya/tayny-padayuschikh-ryatietazhek-samyshinoi-balki-chto-zhe-s-nimi-proizoshlo-240731/> (дата звернення: 10.03.2025).

УДК: 711.4

Токар Іванна,
студентка I курсу спеціальності
191 Архітектура та містобудування,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гусар Катерина,
старший викладач кафедри
архітектури та будівництва,
ЗОВ «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4881-9520>

ДОСТУПНІСТЬ В АРХІТЕКТУРІ ДЛЯ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Сучасне проектування повинно забезпечувати інклюзивність, враховуючи потреби маломобільних груп населення та загальну доступність послуг. Ця вимога реалізується через дотримання будівельних норм [1], що регламентують безперешкодний доступ до простору та об'єктів громадського користування для всіх громадян.

Формування доступного середовища передбачає закладення відповідних рішень ще на етапі проєктування, що дає змогу мінімізувати бар'єри та підвищити рівень мобільності громадян [2].

Інфраструктурна доступність передбачає інтеграцію архітектурно-планувальних, інженерно-технічних та організаційних рішень відповідно до чинних нормативів. Фізичні бар'єри, такі як вузькі дверні прорізи, відсутність пандусів, недосяжні для маломобільних осіб комунікаційні пристрої, значно ускладнюють соціальну інтеграцію людей з інвалідністю. Тому концепція безбар'єрного середовища передбачає усунення таких перешкод шляхом облаштування ліфтів, тактильних орієнтирів, звукових сигналів та механізованих підйомників.

Одним із ключових елементів доступного середовища є пандуси, які забезпечують мобільність осіб на візках та батьків з дитячими колясками. Згідно з нормативами, ухил пандуса не повинен перевищувати 12%, а поручні повинні бути встановлені з обох боків на висоті 85–95 см. Окрім того, пандусні з'їзди необхідні в місцях перетину тротуарів із проїжджою частиною. Для подолання перепадів висот ефективними є похилі підйомники, що забезпечують вертикальну мобільність на висоту від 0,8 м до 3 м [3].

При адаптації транспортної інфраструктури важливими є знижені бордюри на переходах та підходах до зупинок громадського транспорту. Транспортні засоби повинні мати знижений рівень підлоги, бути обладнані спеціальними платформами або підйомниками, а також мати в салоні передбачені місця для фіксації візків та милиць.

Особливої уваги потребують механізовані підйомники, що забезпечують вертикальне переміщення осіб на візках. Вони можуть бути у вигляді ліфтів, похилих або вертикальних платформ, що рухаються вздовж сходових маршів. У місцях інтенсивного пасажиропотоку такі підйомники слід розташовувати окремо від основних потоків людей. Для пересадочних вузлів і вокзалів можуть застосовуватись стаціонарні та пересувні підйомники.

Ключові параметри безбар'єрного середовища:

- Тротуари завширшки не менше 1,5–1,8 м із рівною поверхнею без перепадів висот.
- Паркомісця для осіб з інвалідністю розташовуються якомога ближче до входу та займають не більше 10% від загальної кількості.

- Вхідні групи будівель мають забезпечувати безперешкодний доступ, ширина дверей повинна бути не менше 0,9 м.
- У будівлях передбачаються ліфти, ескалатори та пандуси для доступу до всіх рівнів.
- Санітарно-гігієнічні приміщення мають адаптовані унітази (висотою 45–60 см) та умивальники (на висоті 80–85 см) з вільним під'їздом.
- Банкомати, таксофони та інші пристрої повинні бути розміщені на висоті, зручній для користувачів на візках [4].

Безбар'єрна архітектура – це основа інклюзивного середовища, що сприяє соціальній інтеграції маломобільних груп населення. Забезпечення комфортного пересування та доступності послуг є важливим фактором підвищення мобільності та якості життя громадян. Мінімізація архітектурних бар'єрів сприяє рівноправній участі всіх членів суспільства в економічному, соціальному та культурному житті [2].

Список використаних джерел:

1. ДБН В.2.2-40: 2018. Інклюзивність будівель та споруд. [Чинний з 01.04.2019]. Київ, 2018. (Інформація та документація).
2. Шевченко О. Безбар'єрна архітектура: зб. наук. праць Міжнар. наук.- практ. конф. Київ : Переяслав, 2021. С. 355-357.
3. Бабенцова О. С., Вербовета В. В., Курілович К. В., Сліпченко В. Р. Доступність спортивних центрів для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення. Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 14-16 серп. 2023 р. Київ, 2023. С. 235-240.
4. Бармашина Л. М. Комплекс архітектурно-планувальних заходів щодо вирішення пішохідно-транспортних проблем маломобільних груп населення. КНУБА. 2017. № 48. С. 134-140.

*Урсакі Лідія, Свищук Софія,
студентки I курсу спеціальності
«Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Масляк Дмитро,
викладач кафедри архітектури та будівництва,
ЗОВ «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

БЛАГОУСТРІЙ ТА ОЗЕЛЕНЕННЯ В СУЧАСНІЙ АРХІТЕКТУРІ

Зі стрімким розвитком міст ситуація з озелененням стає складнішою, тож важливо враховувати його у своїх проєктах. Озеленення є невід'ємною частиною благоустрою міст і населених пунктів. Воно відіграє важливу роль не лише в естетичному оформленні простору, а й у створенні здорового та комфортного середовища для життя. Зелені насадження сприяють покращенню якості повітря, підтримці біорізноманіття та пом'якшенню наслідків змін клімату.

Кожна країна має свої унікальні традиції озеленення: наприклад, японські сади, англійські газони чи французькі бульвари. Однак усі вони об'єднані спільною ідеєю – створення гармонійного простору на основі архітектурно-художніх принципів. Це не тільки надає привабливості, а й сприяє покращенню санітарно-гігієнічного стану довкілля та вдосконаленню архітектурно-планувальної структури.

Із розвитком урбанізації постають і нові виклики: вирубка дерев, забудова зелених зон, недостатній догляд за насадженнями. Важливо усвідомлювати значення озеленення та знаходити ефективні способи його розвитку й підтримки.

Озеленення в архітектурі є важливим елементом сучасного міського планування, яке прагне розв'язати екологічні проблеми, що виникають через урбанізацію. Цей підхід включає інтеграцію рослинності в міське середовище для покращення якості життя, зниження температури, фільтрації повітря та зменшення впливу забудови на екосистеми.

Озеленення може реалізовуватися через зелені дахи, вертикальні сади, озеленені фасади та облаштування громадських просторів. Окрім

естетики, такі елементи регулюють мікроклімат будівель, знижують рівень шуму, покращують водовідведення та зменшують викиди CO₂. Вони також допомагають знижувати ефект «міського теплового острова» та сприяють біорізноманіттю, забезпечуючи середовище для різних видів тварин і рослин, адаптованих до міста [1].

Благоустрій та озеленення допомагають підкреслити стрункість архітектурних конструкцій, слугують прекрасним фоном для малих архітектурних форм садово-паркових скульптур, лаштунками зелених театрів і танцмайданчиків, використовуються як жива огорожа, розділові смуги та острівці безпеки [2].

Офісні центри зазвичай розташовані в центральних районах міст, де переважає щільна забудова, скляні фасади, бетон і асфальт. У таких умовах кількість зелених зон мінімальна, що створює низку проблем: перегрів міських територій, забруднення повітря, зниження рівня комфорту для працівників та відвідувачів. Оскільки офіси стали майже домом для багатьох людей, власники намагаються зробити приємну атмосферу в приміщенні, яка буде покращувати не тільки повітря, а й емоційний стан людини. Згідно з деякими дослідженнями, внутрішнє озеленення покращує настрій співробітників і підвищує їх працездатність [3].

Озеленення в офісних центрах важливе як і внутрішнє (використання живих рослин у приміщенні), так і зовнішнє (зелені дахи, зелені стіни тощо). Чудовим прикладом «зелених офісів» є Transoceánica Building, що розташований у комуні Вітакура, Сантьяго, Чилі, і слугує головним офісом для компаній Transoceánica. Відвідувачі відзначають приємну атмосферу та архітектурну привабливість будівлі. Зокрема, згадуються зелені зони та водойми з рибами, що створюють сприятливе середовище для роботи та відпочинку. Українським прикладом є Event plaza «UNIT.City». Простір побудовано на контрасті відкритої порожньої площі та щільно насадженого рослинами лісу. Глибину лісу візуально продовжено за рахунок ефекту кривого дзеркала – обшитої листами із нержавіючої сталі підпірної стіни біля зеленої зони. По різні боки від зеленої зони розташували майданчик для силових вправ та відкритий аудиторіум з великою галявиною й амфітеатром. Він буде контрастним до інноваційного простору та створюватиме природну екосистему. Також відобразили історично промисловий характер локації в сучасних елементах благоустрою [4].

Переваги озеленення офісних центрів: зниження шуму (надає можливість зосередитись на роботі), економія енергії (влітку рослини зменшують температуру у приміщеннях, що знижує використання кондиціонерів), створення атмосферного середовища (покращує думку про заклад).

Озеленення житлових територій покращує мікроклімат і створює оптимальні умови для цілодобового відпочинку населення безпосередньо біля житлових будинків. Яскравим прикладом озеленення житлових комплексів є найбільший житловий комплекс закритого типу в Україні – ЖК «Комфорттаун» у Києві, в якому присутнє озеленене подвір'я без автомобілів, спеціальні зони для відпочинку та дозвілля мешканців, дитячі та спортивні майданчики серед дерев і газонів. Також не менш привабливим є ЖК «Файна Таун» у Києві, на території якого передбачені магазини, кафе, салони краси та інші заклади, зони відпочинку; також застосовано використання геопластики та збереження існуючих дерев, таких як горіх, сосни та верба, що створює відчуття природного лісового середовища, де мешканці можуть відпочивати. Цей ЖК гармонійно об'єднав сучасні архітектурні рішення з природним середовищем.

Благоустрій та озеленення житлових комплексів – це не просто елемент дизайну, а важлива складова комфортного життя в місті. Забудовники все більше інвестують у створення екологічних, функціональних і красивих просторів, що позитивно впливає на мешканців та їхній добробут.

Рекреаційні центри відіграють важливу роль у забезпеченні якісного відпочинку, оздоровлення та гармонійної взаємодії людини з природою. Їх благоустрій та озеленення мають значний вплив як на довкілля, так і на психологічний та фізичний стан відвідувачів. Важливим є використання природних ландшафтів, облаштування паркових зон, водойм, садів, застосування екологічно чистих матеріалів у благоустрої, збереження природних зелених масивів, створення ботанічних садів та екопарків. Додатково можна інтегрувати місця для спостереження за дикою природою, пташиних годівничок, штучних водойм, що сприятиме збереженню біорізноманіття та підвищенню екологічної свідомості. Прикладом такого середовища є український проєкт YUGEN у самому серці Карпат, який включає 38 унікальних резиденцій, спроектованих з акцентом на гармонійну інтеграцію в природне середовище, infinity-басейн із панорамним видом на Говерлу та Петрос [5].

Отже, офісні центри, житлові комплекси та рекреаційні зони потребують особливої уваги до озеленення. Зелені зони в офісах підвищують продуктивність та створюють приємну атмосферу. У житлових комплексах вони покращують мікроклімат та сприяють відпочинку. Рекреаційні зони зберігають природну красу та підтримують здоров'я. Озеленення є важливим елементом міського планування, що впливає на екологію, суспільство та економіку. Розвиток та підтримка зелених зон є важливим для створення комфортного та стійкого міського середовища.

Список використаних джерел:

1. ООН. Світові перспективи урбанізації: зростання населення та урбанізація. URL:<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Благоустрій та озеленення населених місць. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/491898/mod_resource/content/1/%D0%97%D0%9C%204%2C%20%D0%A2%206.pdf (дата звернення: 02.04.2025).
3. Озеленення офісу - Partner Create. URL:<https://partner-c.com.ua/ozelenennja-ofisu/> (дата звернення: 02.04.2025).
4. Event Plaza в UNIT/City. URL: <https://kotsiuba.com/project/event-plaza-unitcity> (дата звернення: 02.04.2025).
5. Інвестиційний проєкт YUGEN BY FIVE FORCES у Буковелі. URL: <https://yugen.com.ua/> (дата звернення: 02.04.2025).

Чепіль Іванна,
студентка I курсу спеціальності
«Архітектура і містобудування»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Морушко Ольга,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1430-1105>

ВПЛИВ ДЕФОРМАЦІЇ НА АРХІТЕКТУРНІ СПОРУДИ

Сучасний світ архітектури та будівництва тісно пов'язаний з розумінням фізичних процесів, що відбуваються з матеріалами та конструкціями під впливом різноманітних факторів. Одним із ключових понять у цій галузі є деформація – фундаментальне явище, яке визначає поведінку будь-якої споруди протягом усього її життєвого циклу. Розуміння природи деформацій, їх видів та причин виникнення є надзвичайно важливим для проєктування, будівництва та експлуатації споруд різного призначення. Деформаційні процеси супроводжують будівлі від моменту закладення фундаменту до кінця терміну експлуатації, і правильне врахування цих процесів дозволяє забезпечити безпеку та надійність конструкцій. У контексті сучасних викликів, пов'язаних із кліматичними змінами, геологічними особливостями різних регіонів, а також зростаючими антропогенними впливами, питання контролю та запобігання надмірним деформаціям набуває особливої актуальності. Дослідження деформацій в архітектурі поєднує знання з фізики, механіки матеріалів, геології та інженерної справи, створюючи міждисциплінарний підхід до вирішення складних будівельних задач.

Деформація – це зміна розмірів і форми твердого тіла під дією зовнішніх сил (навантажень) або якихось інших впливів (наприклад, температури, електричних чи магнітних полів) [1]. Якщо після припинення дії зовнішніх сил тіло повністю відновило свої форму і

розміри, то воно зазнало пружної деформації. Якщо форма та розміри не відновились, тіло зазнало пластичної деформації.

За характером зміщення частин розрізняють деформації розтягнення, стиснення, вигину, зсуву, кручення [2]. Типовий вид кожного виду деформації представлений на рис. 1.

Рис. 1 Види деформації

Використання теоретичних знань про деформацію, математичний аналіз чинників, що зумовлюють її, дають можливість практично їх застосувати та реалізувати в такій галузі знань як «Архітектура», оскільки деформація будівель і споруд – неминучий процес, який виникає під впливом природних і атмосферних чинників [3].

Деформації споруд можна поділити на [4]: постійні – від власної маси елементів будівлі, від тиску ґрунту на його підземні елементи; тимчасові тривалої дії – від власної маси стаціонарного обладнання, тривалого зберігання вантажів, власної маси перегородок, які можуть переміщатися при реконструкції; короточасні – від маси рухомого обладнання, людей, меблів, снігу, від дії вітру на будівлю; особливі – від сейсмічних впливів у результаті аварії устаткування до несилових впливів.

Внаслідок конструктивних особливостей, природних умов і діяльності людини споруди в цілому і їхні окремі елементи отримують різного виду деформації. Спостереження за зсувами, осіданнями і деформаціями споруди мають велике значення для визначення міцності і стійкості споруди, для своєчасного запобігання їх руйнуванню або своєчасного сигналу про настання аварійного стану. Спостереження ведуть з початку будівництва [3].

Природні явища, такі як землетруси, повені, сильні вітри, снігові або льодові навантаження, можуть спричиняти деформації, пошкодження або навіть руйнування будівель. У таких випадках природні явища часто

викликають фізичні зміни в структурі будівлі, наприклад, тріщини у стінах, зміщення елементів або зсуви [4].

Зведення будівель у складних ґрунтових умовах впливає на їх деформативність. Якщо ґрунти осідають нерівномірно, то залежно від їх характеру і виду можуть відбуватися крени, прогини, перекоси, кручення і розрив споруд [3]. А якщо фундамент знаходиться нижче рівня ґрунтових вод, вода може тиснути на нього, що, в свою чергу, може призвести до його деформації. Один з основних способів, якими ґрунтові води можуть вплинути на фундамент, – це їх затоплення. Високий рівень ґрунтових вод може призвести до того, що вода почне проникати у фундамент через пори та тріщини, що зрештою може спричинити затоплення конструкції. Це може призвести до руйнування матеріалів фундаменту через постійний вплив вологи та, в кінцевому підсумку, до структурного пошкодження всього фундаменту [5].

Вибухи великої потужності (наприклад, від ракетних ударів або артилерійських обстрілів) створюють ударні хвилі, які поширюються як через повітря, так і через землю. Це викликає сейсмічні коливання, схожі на ті, що виникають під час землетрусів. Поштовхи можуть бути достатньо сильними, щоб спричинити пошкодження споруд, особливо якщо земля має особливі геологічні умови (наприклад, слабкі ґрунти, болотисті території). Це може призвести до обрушення будівель або тріщин у землі.

Ударна хвиля є основним механізмом впливу вибуху на будівлю. Коли така хвиля досягає будівлі, вона передає свою енергію на зовнішні конструкції (фасад, стіни, вікна), що призводить до їх деформації. Якщо будівля не має достатньої стійкості, ударна хвиля може викликати тріщини, вибоїни, обрушення частини конструкцій або навіть повне руйнування. Вибухова хвиля створює миттєвий і дуже сильний тиск на будівлю, що може викликати деформацію конструкцій (наприклад, прогин, скручування чи зсув). Вибух також створює вібрацію в конструкціях будівлі, що може призводити до подальших деформацій. Ці вібрації можуть бути значними, особливо при близькому розташуванні вибуху до будівлі. Наприклад, бетон може тріскатися, металеві конструкції можуть згинатися або ламатися, а дерев'яні елементи – деформуватися. Вибухи, особливо підземні або близькі до будівлі, можуть також спричиняти прогини та осідання фундаментів будівель.

Методи уникнення деформацій архітектурних споруд:

1. Необхідність застосування осадочних швів виникає у випадку різної поверховості частин будівлі або коли в її основі залягають ґрунти, що мають різні фізико-механічні властивості. У цьому випадку шов розрізає будинок на відсіки, які можуть самостійно працювати під навантаженням, тобто шов розрізає і стіни, і фундаменти. Температурні шви немовби перерізають стіну від верху до фундаменту, розчленовуючи її на окремі відсіки, що можуть мати розміри від 50 до 200 м залежно від матеріалу стіни і району будівництва для зменшення появи деформацій [4].

2. У країнах, де часто бувають землетруси, будинки ставлять на спеціальні пружини, які під час поштовху деформуються, а споруда залишається майже нерухомою.

3. У консольному мості використовується спеціальна конструкція, в якій на два опорні прольоти укладається третій з тим, щоб зменшити навантаження на опори [4].

Таким чином, деформація є невід'ємною частиною життєвого циклу будь-якої архітектурної споруди, і розуміння цього явища дозволяє ефективно протидіяти його негативним проявам. Комплексний підхід до питань деформації включає як теоретичний аналіз можливих видів та причин деформацій, так і практичні заходи, спрямовані на їх попередження та мінімізацію. Використання пружинних конструкцій у сейсмонебезпечних зонах, а також консольних рішень у мостобудуванні – це лише частина методів, які дозволяють зменшити ризики, пов'язані з деформаціями. Особливу увагу слід приділяти будівництву на складних ґрунтах та територіях з високим рівнем ґрунтових вод, а також урахуванню можливих екстремальних впливів, включаючи природні катаклізми та техногенні аварії. Систематичний моніторинг стану споруд від початку будівництва і протягом усього терміну експлуатації є запорукою своєчасного виявлення небезпечних деформацій. Поглиблення досліджень у цій сфері та впровадження інноваційних технологій і матеріалів з покращеними характеристиками дозволить підвищити стійкість архітектурних об'єктів до різноманітних деформаційних впливів, тим самим збільшуючи їх надійність та довговічність.

Список використаних джерел:

1. Деформація. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://salolj/567Be00> (дата звернення: 17.03.2025).

2. Бар'яхтар В. Г., Довгий С. О., Божинова Ф. Я., Кірюхіна О. О. Фізика (рівень стандарту, за навчальною програмою авторського колективу під керівництвом Локтева В. М.): підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / за ред. В. Г. Бар'яхтара, С. О. Довгого. Харків : Ранок, 2018. 272 с.

3. Ратушняк Г. С., Панкевич О. Д., Бікс Ю. С., Вовк Т. Ю. Геодезичне забезпечення будівництва. Частина 2. : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ. 2014. 99 с.

4. Котеньова З. І. Архітектура будівель і споруд: навчальний посібник. Харків: ХНАМГ. 2007. 170 с.

5. Вода під землею: як ґрунтові води впливають на фундаментні конструкції. URL: <https://surl.li/twjscje> (дата звернення: 21.03.2025).

УДК 620.9

Чудак Дмитро,
студент I курсу магістратури спеціальності
«Будівництво та цивільна інженерія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Карпаш Максим,
професор кафедри архітектури та будівництва,
доктор технічних наук, професор,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4223-3828>

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРАЩИХ ПРАКТИК ЄС ТА ЧИННОГО УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ БУДІВЕЛЬ З МАЙЖЕ НУЛЬОВИМ СПОЖИВАННЯМ ЕНЕРГІЇ

Глобальний рух до декарбонізації зосереджено значним чином на будівельному секторі, який є основним споживачем енергії та джерелом викидів парникових газів. Європейський Союз перебуває в авангарді цього переходу, зобов'язавши своєю Директивою про енергетичні характеристики будівель (чинна редакція EPBD), щоб усі нові будівлі з 2021 року були будівлями з майже нульовим споживанням енергії (Nearly Zero Energy Buildings, NZEB/НЗЕБ) [1]. NZEB визначається як будівля з

дуже високими енергетичними характеристиками, де майже нульовий або дуже низький обсяг необхідної енергії повинен покриватися значною мірою за рахунок енергії з відновлювальних джерел, включаючи вироблену на місці або поблизу.

Для України цей імператив є подвійним. Окрім внеску в глобальне пом'якшення наслідків зміни клімату, підвищення енергоефективності будівель має вирішальне значення для національної енергетичної безпеки, зменшення залежності від імпортованих викопних видів палива та зниження витрат на енергоносії для мешканців. Крім того, збройний конфлікт, що триває, і подальша потреба в масштабній реконструкції надають унікальну, хоча і складну, можливість «відбудувати краще» (build-back-better), інтегруючи принципи НЗЕБ у процес відновлення з самого початку. Приведення у відповідність до стандартів ЄС сприяє не лише досягненню екологічних цілей, але й є додатковим шляхом інтеграції та доступу до міжнародних механізмів підтримки.

Підхід ЄС до НЗЕБ, що ґрунтується насамперед на EPBD, забезпечує надійне підґрунтя, яке може бути використане Україною. Ключові його елементи включають:

- національні визначення: держави-члени ЄС визначають вимоги до НЗЕБ на національному рівні, враховуючи конкретні кліматичні та економічні умови, але дотримуючись високих цілей EPBD та використовуючи порівнювану методологію;
- оптимізація витрат: вимоги до енергоефективності встановлюються з урахуванням оптимальності витрат протягом життєвого циклу будівлі, забезпечуючи технічно здійсненні та економічно обґрунтовані рішення;
- мінімальні вимоги до енергоефективності: встановлення обов'язкових мінімальних стандартів енергоефективності для нових будівель та для існуючих будівель, що підлягають капітальному ремонту;
- інтеграція відновлюваних джерел енергії: обов'язкова значна частка попиту на низькопотенційні ресурси будівлі повинна задовольнятися за рахунок відновлюваних джерел енергії, які функціонують у будівлі (наприклад, фотоелектричні чи геліоколекторні станції) або поруч;
- сертифікати енергоефективності: обов'язкова сертифікація, що надає стандартизовану інформацію про енергоефективність будівлі та рекомендації щодо покращення, підвищуючи прозорість ринку;

- цілісний підхід: заохочення до врахування чинників, що виходять за рамки споживаної енергії під час експлуатації, таких як втілена енергія, матеріали, ефективність використання води та якості середовища в приміщенні, що враховуються в системах сертифікації зелених будівель (LEED, BREEAM);

- технологічні напрямки: поширені рішення включають високоефективні огорожувальні конструкції (утеплення, вікна/двері, герметичність), високоефективні технічні системи (опалення, вентиляція та кондиціонування, освітлення) та значну інтеграцію ВДЕ.

Будівельний фонд України історично страждає від низької енергоефективності, спадщини радянських будівельних норм та істотних затримок з модернізацією. Це призводить до високого споживання енергії на опалення та значних втрат тепла, що сприяє енергетичній бідності населення та енергетичній вразливості країни. Попередні законодавчі зусилля, такі як Закон «Про енергетичну ефективність будівель», створили основу для сертифікації та мінімальні вимоги, але імплементація зіткнулася з рядом проблем [2].

Повномасштабне вторгнення різко загостило ці проблеми, пошкодивши або зруйнувавши значну кількість будівель та критично важливих об'єктів енергетичної інфраструктури. Однак ці руйнування також створюють потенційний переломний момент. Принцип «відбудувати краще, ніж було», широко підтриманий Україною та її міжнародними партнерами, вимагає, щоб зусилля з відбудови були спрямовані на забезпечення стійкості, сталості та енергоефективності, що робить стандарт NZEB надзвичайно актуальним.

В Україні почали діяти вимоги щодо сертифікації будівель за стандартом енергоефективності NZEB – відповідний наказ Мінрозвитку №168 від 6 лютого 2025 року «Деякі питання запровадження вимог до будівель з близьким до нульового рівнем споживання енергії» набрав чинності 1 квітня [3]. Запровадження нових правил щодо енергетичної ефективності будівель, які, як повідомляється, є потенційно значним кроком вперед на шляху України до NZEB. Цей документ має на меті подолати розрив між попередніми національними стандартами та вимогами, передбаченими Директивою EPBD ЄС. Таким чином, відтепер в Україні в частині будівель NZEB встановлені нові вимоги до:

- класу енергоефективності будівлі;
- показника споживання первинної енергії з невідновлюваних джерел енергії будівлею;

- частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії;
- теплотехнічних характеристик огорожувальних конструкцій будівлі;
- повітропроникності будівлі;
- інженерних систем будівлі.

Успішна імплементація таких норм стане важливим політичним зобов'язанням щодо декарбонізації будівельного фонду України та посилення її енергетичної незалежності. Незважаючи на політичний поштовх і можливості для відновлення, залишаються значні пов'язані з цим виклики:

1. Економічна життєздатність. Високі початкові витрати, пов'язані з будівництвом та реконструкцією НЗЕБ, можуть стати серйозною перешкодою, особливо в умовах постраждалої від війни економіки та для домогосподарств з низьким рівнем доходу. Доступ до доступного довгострокового фінансування має вирішальне значення.

2. Технічний потенціал і навички. Нестача кваліфікованих архітекторів та інженерів-будівельників, навчених принципам проєктування НЗЕБ, передовим будівельним технологіям та встановленню/обслуговуванню ВДЕ.

3. Ланцюги постачання. Забезпечення наявності та доступності вискоефективних матеріалів, компонентів (наприклад, енергоефективних вікон, теплових насосів) і технологій в Україні.

4. Регуляторне забезпечення та дотримання вимог. Створення надійних механізмів контролю за дотриманням нових стандартів та забезпеченням якості будівельних і ремонтних робіт. Подолання корупційних ризиків має першорядне значення.

5. Інтеграція у швидку реконструкцію. Слід забезпечити баланс між потребою у швидкості та масштабах реконструкції та ретельним проєктуванням і виконанням робіт, необхідних для НЗЕБ.

6. Існуючий будівельний фонд. У той час як новобудови передбачають підхід з «чистого аркуша», модернізація величезного існуючого неефективного житлового фонду до стандартів НЗЕБ або близьких до них є технічно складним і дорогим процесом. Потрібні робочі стратегії визначення пріоритетів.

7. Поінформованість та прийняття. Підвищення обізнаності забудовників, власників житла та громадськості щодо довгострокових переваг НЗЕБ, які виходять за рамки початкових інвестицій, має стати

пріоритетом для відповідних державних органів та організацій громадянського суспільства.

Прийняття принципів НЗЕБ, підкріплених найкращими практиками ЄС та закріплених у нових національних нормативно-правових актах, таких як наказ Мінрозвитку України, що набув чинності 01.04.2025 р., є не просто екологічною метою для України, а стратегічною настановою для її енергетичної безпеки, економічного відновлення та довгострокової стійкості. Незважаючи на те, що необхідно подолати значні фінансові, технічні та логістичні виклики, унікальний контекст післявоєнної відбудови є потужним каталізатором для трансформації антропогенного середовища країни. Успішна імплементація вимагає узгоджених зусиль, що включають зобов'язання уряду щодо забезпечення виконання, міжнародне партнерство для фінансування та експертизи, адаптування промисловості та розвиток робочої сили.

Список використаних джерел:

1. Energy Performance of Buildings Directive. European Commission. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/energy-performance-buildings-directive_en
2. Energy system of Ukraine. International Energy Agency. URL: <https://www.iea.org/countries/ukraine>
3. Наказ Міністерства розвитку громад та територій України «Деякі питання запровадження вимог до будівель з близьким до нульового рівнем споживання енергії» №168 від 06.02.2025 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/re43690?an=1>

*Шевчук Олег,
студент III курсу спеціальності
«Будівництво та цивільна інженерія»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Трембач Леся Василівна,
викладач фахового коледжу,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-3620-1018*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЗВЕДЕННІ КАРКАСНИХ БУДИНКІВ: ПЕРЕВАГИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Каркасне будівництво стає все популярнішим завдяки своїй швидкості, економічності та екологічності. Однак ця технологія має не лише переваги, а й низку викликів, які викликають суперечки серед забудовників і власників житла [1].

З одного боку, каркасні будинки дозволяють значно скоротити терміни будівництва. Завдяки сучасним технологіям модульного будівництва, будинок можна звести за кілька місяців, тоді як традиційне будівництво займає роки. Крім того, енергоефективні утеплювачі та технології «пасивного дому» знижують витрати на опалення, що особливо актуально в умовах зростання цін на енергоресурси [3].

Проте існують і критичні моменти. Деякі експерти ставлять під сумнів довговічність каркасних будинків, порівнюючи їх із традиційними кам'яними спорудами. Також важливим питанням є якість матеріалів: якщо використовувати дешеві дерев'яні конструкції без належної обробки, це може призвести до проблем із вологістю, шкідниками та загорянням [3, 5].

Ще одним дискусійним аспектом є сейсмостійкість – хоча правильно спроектовані каркасні будинки можуть витримувати значні навантаження, неякісний монтаж може стати причиною аварій [4].

Перспективи розвитку каркасного будівництва залежать від технологічних інновацій та зміни менталітету споживачів. У Європі та Північній Америці такі будинки вже давно є нормою, і, ймовірно, з часом

вони стануть більш популярними і в Україні. Однак для цього необхідно підвищити стандарти якості та посилити контроль за будівельними процесами [1, 5].

Основні матеріали для каркасних будинків:

- Дерев'яний каркас – найпопулярніший варіант, екологічний, доступний, але потребує захисту від вологи та комах.
- Металевий каркас – дорожчий, але більш довговічний і вогнестійкий, підходить для складних кліматичних умов.
- СИП-панелі – комбіновані конструкції з утеплювачем, які забезпечують високу енергоефективність.

Нові технології в каркасному будівництві:

- Модульне будівництво – будинок складається з окремих модулів, що виробляються на заводі та збираються на місці.
- 3D-друк будинків – перспективний метод, який скорочує витрати на матеріали та час будівництва.
- Розумний дім – інтеграція автоматизованих систем керування кліматом, освітленням та безпекою [5].

Переваги каркасних будинків:

- Швидкість будівництва (від кількох тижнів до кількох місяців).
- Висока енергоефективність та економія на опаленні.
- Доступність матеріалів та можливість будівництва в будь-яку пору року.
- Легкість конструкції – менше навантаження на фундамент [4].

Основні недоліки та виклики:

- Менша довговічність у порівнянні з кам'яними будинками (середній термін – 50-70 років).
- Потреба в якісних матеріалах та суворому дотриманні технології будівництва.
- Уразливість до вологи, грибка та шкідників без належного захисту.
- Обмеження по поверховості – каркасні будинки зазвичай будуються до 2-3 поверхів [2, 4].

У різних країнах віддають перевагу різним методам будівництва. Так, для прикладу в США та Канаді каркасні будинки домінують на ринку приватного будівництва завдяки дешевизні та швидкості. У скандинавських країнах роблять акцент на екологічності та енергоефективності каркасних будинків. В Україні та країнах

СНД традиційно надають перевагу цегляним і бетонним будинкам, але інтерес до каркасного будівництва зростає [3].

Основними факторами, які впливають на якість каркасного будівництва є:

- Досвід та кваліфікація забудовників.
- Якість матеріалів (деревина повинна бути сухою, без тріщин, із захисною обробкою).
- Дотримання технологій утеплення та гідроізоляції.
- Правильно розрахований фундамент – навіть легкий каркасний будинок потребує якісної основи.

Каркасне будівництво – це перспективний напрямок, але успіх залежить від правильного підходу, якісних матеріалів і дотримання технологій [2, 3].

Каркасні будинки – це сучасне, енергоефективне та доступне рішення, яке має великий потенціал на ринку житлового будівництва. Вони зводяться швидко, коштують дешевше за традиційні кам'яні будівлі та забезпечують високий рівень комфорту.

Однак успіх цієї технології залежить від якості матеріалів, суворого дотримання будівельних норм і правильного захисту від вологи, шкідників та загоряння. У країнах із розвиненим ринком нерухомості каркасні будинки вже стали нормою, і ця тенденція поступово поширюється в Україні.

З огляду на зростання цін на енергоносії та зміну підходів до екологічності будівництва, каркасні технології можуть стати основним трендом у найближчі десятиліття. Головне – інвестувати в якість, а не економити на ключових елементах конструкції [5].

Список використаних джерел:

1. Сучасні технології зведення каркасних будинків з стіновими панелями заводської готовності.

URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40909/18480.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

(дата звернення: 12.03.2025).

2. Каркасний будинок – переваги та недоліки будівництва.

URL: <http://jkg-portal.com.ua/ua/publication/one/karkasnii-budinok-perevagi-ta-nedoliki-budivnictva-42784> (дата звернення: 18.03.2025).

3. Проектування висотних житлових і громадських будинків ДБН В.2.2- 24:2009.

URL: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/02/DBN-V.2.2-24-2009.pdf> (дата звернення: 18.03.2025).

4. Технологія зведення будинків: матеріали та етапи будівництва.

URL: https://novatorstroy.com/ua/pres-relizi/tehnologiya-zvedennya-karkasnihbudinkiv-materiali-ta-etapi-budivnictva/?srsltid=AfmBOoq5jsbsV73xHZi6zNiQ3pUdROts-T9tSJdaAXqD4lx_OuWzZvy (дата звернення: 25.03.2025).

5. Характеристика каркасних будинків.

URL: https://dbn.co.ua/publ/tekhnologija_karkasnogo_budivnictva/51-1-0-1142 (дата звернення: 25.03.2025).

УДК 004.934.2

***Штепована Діана,**
студентка IV курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Бойчук Андрій,
доцент кафедри інформаційних технологій,
кандидат фізико-математичних наук,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3357-8274>*

ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ КУЛІНАРНОГО ВЕБСАЙТУ

У світі стрімкої диджиталізації вебресурси, пов'язані з кулінарією, стають не лише джерелом рецептів, але й платформами для самовираження, навчання та комунікації. Структура й функціональність таких сайтів мають бути адаптовані до постійно зростаючих очікувань користувачів, які прагнуть швидкого, зручного та персоналізованого доступу до контенту. У цьому контексті застосування машинного навчання відкриває нові можливості для вдосконалення користувацького досвіду, автоматизації рутинних процесів та глибшого

аналізу поведінки відвідувачів. Оптимізація структури кулінарного вебсайту передбачає гнучке комбінування традиційних принципів UX-дизайну з алгоритмічними рішеннями, які здатні адаптуватися до поведінки та вподобань користувача. На практиці це досягається завдяки впровадженню рекомендаційних систем, автоматичного класифікатора контенту, персоналізованих інтерфейсів та аналітики активності в реальному часі.

Застосування машинного навчання в цьому контексті передбачає не лише підбір відповідних моделей (наприклад, content-based чи collaborative filtering), але й глибоку інтеграцію в архітектуру сайту з урахуванням динамічного оновлення даних, зворотного зв'язку та поведінкових патернів користувачів.

У межах дослідження було реалізовано декілька ключових підходів, які ілюструють потенціал ML у кулінарних платформах:

- Рекомендаційні системи: алгоритми аналізують історію переглядів, оцінки та запити, щоб формувати персоналізовані добірки рецептів.
- Автоматизоване тегування: за допомогою методів обробки природної мови (NLP) було впроваджено механізм генерації тегів на основі описів страв, що полегшує навігацію.
- Класифікація та фільтрація контенту: моделі машинного навчання дозволили ефективно сортувати рецепти за категоріями (тип кухні, рівень складності, дієтичні особливості тощо).
- Динамічна адаптація структури: сторінки змінюються відповідно до вподобань користувача, забезпечуючи релевантний та логічний шлях доступу до інформації.
- Аналіз взаємодії: вбудована аналітика дозволяє виявити найпопулярніші шаблони використання ресурсу та своєчасно адаптувати інтерфейс.

Проведена робота засвідчила, що навіть базові моделі машинного навчання можуть суттєво покращити функціональність та привабливість кулінарного вебресурсу. Зокрема, впровадження рекомендаційних алгоритмів та адаптивного контенту збільшило рівень залученості користувачів, покращило навігацію та дало змогу сформувати індивідуальний досвід для кожного відвідувача.

Інтеграція методів машинного навчання у веброзробку – це сучасний тренд, який відкриває нові горизонти для персоналізованої взаємодії та оптимізації цифрових продуктів. У сфері кулінарних вебплатформ це дозволяє не лише задовольнити запити користувача, але й передбачати

їх. Надалі перспективним є впровадження генеративних моделей для створення нових рецептів, використання комп'ютерного зору для розпізнавання страв за фото, а також інтеграція голосових асистентів для взаємодії з сайтом.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко В. В., Прокопенко В. В. Рекомендаційні системи як засіб персоналізації контенту вебзастосунків. *Системи обробки інформації*. 2021. № 1(162). С. 92–96.
2. Гончар С. І. Архітектурні рішення для побудови адаптивних вебсистем на основі користувацьких даних. *Науковий вісник ЧДТУ. Серія: Технічні науки*. 2019. №2. С. 118–124.
3. Google назвав Топ-10 кулінарних запитів українців (борщ до рейтингу не увійшов) URL: <https://itc.ua/news/google-nazvav-top-kulinarnih-zapitiv-ukraincziv-borshh-do-rejtingu-ne-uvijshov/amp/> (дата звернення: 20.11.2024).
4. Розробка кулінарного додатку URL: <https://avada-media.ua/services/kak-razrobotat-kulinarnoye-prilozheniye/> (дата звернення: 29.11.2024).

Ясінська Аліна,
студентка III курсу спеціальності
«Архітектура та містобудування»,
ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:
Касіянчук Василь Дмитрович,
кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри архітектури та будівництва,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна

ЗАСОБИ ГАСІННЯ ПОЖЕЖІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: БЕЗПЕКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Ми живемо, працюємо і навчаємося під дією Закону України «Про правовий режим воєнного стану», а також під дією відповідного указу Президента України про воєнний стан, які визначають правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування територіальних громад, підприємств, установ та організацій в умовах війни. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

У воєнний час виникає ряд факторів, що сприяють загостренню ситуації з пожежною безпекою. Серед них – застосування вибухових

речовин під час бойових дій, руйнування інфраструктури, перебої в електропостачанні та пошкодження систем комунікацій, що створює умови для коротких замикань та витоків небезпечних речовин. Додатковою проблемою є цілеспрямовані диверсійні дії, направлені на створення хаосу (умисні підпали) з метою дестабілізації ситуації. Основними чинниками виникнення пожеж у зонах бойових дій та тилових областях є руйнування інфраструктури, застосування вибухових речовин та системні збої в електропостачанні [2]. Ця інформація підтверджує, що воєнний стан створює комплекс умов, які значно збільшують ризик масштабних пожеж. Наприклад: з 24 лютого 2022 року внаслідок військової агресії в зоні відчуження Чорнобильської АЕС сталися масштабні пожежі. За даними на 18 вересня 2022 року, площа, охоплена вогнем, сягнула понад 22 тисячі гектарів. Перші значні загоряння були зафіксовані під час окупації північних районів Київщини російськими військами, коли вогонь охопив приблизно 14 тисяч гектарів [3]. 16 вересня 2024 року в Полтавському районі виникла масштабна лісова пожежа, яка тривала майже два тижні. Вогонь охопив близько 680 гектарів Малоперещепинського лісництва. Пожежу вдалося ліквідувати 28 вересня 2024 року [4]. 7 березня 2022 року внаслідок авіаударів російських військ сталися пожежі на двох нафтобазах – у Житомирі та селищі Черняхів Житомирської області. У Житомирі були пошкоджені дві ємності по 10 тисяч кубометрів нафти кожна, а в Черняхіві горіли два напівпорожні резервуари ємністю 2 тисячі кубометрів. Пожежі були успішно ліквідовані, постраждалих не було [5].

До традиційних методів гасіння пожеж у воєнний період відносять використання водних систем (водяні розпилювачі), пінних та порошкових засобів, а також газових систем пожежогасіння. Кожен із цих методів має свої переваги та обмеження. Наприклад, водні системи ефективні для ліквідації пожеж загального походження, але їх застосування обмежене у випадках займання електроустановок або при реакції з хімічними речовинами, що вимагає використання альтернативних засобів. В умовах обмеженого доступу та високої небезпеки для персоналу традиційні методи, такі як водяні системи, пінні і порошкові засоби, застосовуються з певними застереженнями [2]. Таким чином, традиційні методи потребують адаптації до умов воєнного стану і повинні використовуватися в поєднанні з іншими заходами для досягнення оптимального ефекту. Новітні технології гасіння пожеж спрямовані на зниження ризиків для рятувальників та підвищення

ефективності пожежогасіння. Серед таких методів – аерозольне пожежогасіння, застосування роботизованих систем і дронів для дистанційного управління, використання спеціальних вогнестійких покриттів, а також авіаційні засоби (літаки, гелікоптери) для ліквідації масштабних загорянь. Гасіння здійснюється за рахунок хімічного та фізичного впливу аерозолю на полум'я. Аерозоль нейтралізує активні вільні радикали горіння, перериваючи реакцію окислення. Аерозольний спосіб високоефективний при гасінні пожеж класів А (тверді матеріали), В (горючі рідини) та С (газоподібні речовини) і не потребує складних трубопроводів і балонів під високим тиском, не завдає шкоди для обладнання та електроніки, забезпечує довговічність та можливість автономної роботи. Впровадження аерозольного пожежогасіння та роботизованих систем дозволяє мінімізувати участь людини у небезпечних операціях [8]. Використання таких інноваційних методів дозволяє оперативно реагувати на надзвичайні ситуації, знижувати ризики для персоналу та ефективно захищати критичну інфраструктуру. Забезпечення безпеки рятувальників є критично важливим у процесі гасіння пожеж. Сучасні підходи включають застосування дистанційного управління пожежогасінням (наприклад, за допомогою дронів), чітку координацію з військовими службами та використання спеціальних систем зв'язку. Дрони можуть нести ємності з водою, піною або аерозолями для розпилення над вогнем, деякі моделі мають спеціальні механізми для точкового скидання порошкових або рідких вогнегасних засобів. Дрони можуть скидати спеціальні капсули з вогнегасною речовиною, які вибухають при контакті з вогнем, і в основному використовуються для гасіння пожеж у лісах, промислових об'єктах і важкодоступних місцях. Дрони також можуть випускати вогнезахисні гелі або порошкові речовини на кордоні вогню, перешкоджаючи його поширенню. Оснащені тепловізорами та камерами дрони допомагають визначити осередки загоряння та розповсюдження пожежі й оперативно оцінювати ситуацію, особливо вночі або в умовах задимлення [10]. Деякі дрони можуть транспортувати рятувальне обладнання або евакуювати малу вагу (наприклад, мотузки для порятунку людей). Такі заходи дозволяють знизити ризики для рятувальників і забезпечити їх ефективну роботу навіть у високо загрозованих умовах. Україна почала випробування дронів для пожежогасіння у 2023 році, особливо в умовах війни та руйнувань [11].

Застосування дистанційних технологій та координація з військовими є ключовими факторами для зниження ризиків під час пожежних операцій [8]. Це дозволяє забезпечити належний рівень безпеки під час виконання рятувальних робіт. Для забезпечення індивідуальної безпеки рятувальників обов'язковим є використання комплексу засобів індивідуального захисту (ЗІЗ), зокрема вогнестійкого одягу, шоломів, апаратів для дихання та захисних щитів. Разом із цим до тактики безпечного гасіння пожеж належить застосування дистанційних технологій (роботизованих систем, дронів), попередня евакуація цивільного населення та тісна співпраця з військовими структурами для організації безпечного доступу до зон загоряння. Комплекс заходів із застосування засобів індивідуального захисту в поєднанні з тактичними рішеннями забезпечує мінімізацію ризиків для рятувальників [6]. Ретельне планування та впровадження сучасних технологій дають змогу організувати пожежогасіння максимально безпечно й ефективно.

Отже, можна зробити такі висновки:

1. Під час воєнного стану гасіння пожеж набуває особливої актуальності через високий ризик виникнення загроз, пов'язаних із бойовими діями та пошкодженням критичної інфраструктури.
2. Поєднання традиційних методів з інноваційними технологіями, а також впровадження сучасних заходів безпеки дозволяють забезпечити оперативне реагування на надзвичайні ситуації.
3. Використання дистанційних систем управління, координація між рятувальниками та військовими, а також застосування засобів індивідуального захисту є запорукою збереження життя як рятувальників, так і цивільного населення.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні: Закон України від 19 жовт. 2018 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 04.04.2025).
2. Іванов І. І. Пожежна безпека у воєнний час. *Журнал пожежної безпеки*. 2020. Т. 12, № 3. С. 45–56.
3. Жахаючі цифри: площа пожеж у зоні відчуження з 24 лютого сягнула понад 22 тис. га. *Big Kyiv*. URL: https://bigkyiv.com.ua/zhahayuchi-cyfry-ploshha-pozhezh-u-zoni-vidchuzhennya-z-24-lyutogo-syagnula-ponad-22-tys-a/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.04.2025).

4. На Полтавщині загасили масштабну лісову пожежу, яка тривала майже два тижні. *Слово і Діло*.

URL:https://www.slovoidilo.ua/2024/09/28/novyna/suspilstvo/poltavshhyni-zahasyly-masshtabnu-lisovu-pozhezhu-tryvala-majzhe-dva-tyzhni?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.04.2025).

5. Інформація про наслідки для довкілля від російської агресії в Україні (24 лютого – 14 березня 2022 року). *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: https://mepr.gov.ua/informatsiya-pro-naslidky-dlya-dovkillya-vid-rosijskoyi-agresiyi-v-ukrayini-24-lyutogo-14-bereznaya-2022-roku-2/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.04.2025).

6. Петрова О. О. Інноваційні технології гасіння пожеж. *Науковий вісник цивільного захисту*. 2018. № 5(2). С. 78–85.

7. Коваленко М. М. Сучасні технології пожежогасіння. *Технічний вісник безпеки*. 2019. № 7(1). С. 30–37.

8. Сидоренко В. В. Методи забезпечення безпеки рятувальників у надзвичайних ситуаціях. *Безпека праці*. 2019. № 8(1). С. 15–22.

9. Левченко А. А. Тактика та обладнання для пожежогасіння в умовах підвищеної загрози. *Журнал цивільного захисту*. 2021. № 9(4). С. 60–68.

10. 11 інноваційних способів, як дрони покращують пожежогасіння. *DreiyM*.

URL:<https://www.dreiyM.com/uk/2024/12/31/11-%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B2-%D1%8F%D0%BA%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0/> (дата звернення: 04.04.2025).

11. Протидроновий захист і автономні системи гасіння пожеж: війна в Україні змінює світові тренди в безпеці. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/groshi/protidronoviy-zahist-i-avtonomni-sistemi-gasinnya-pozhezh-viyna-v-ukrayini-zminyuye-svitovi-trendi-v-bezpeci-2673255.html> (дата звернення: 04.04.2025).

Секція «Філологія в сучасному науковому дискурсі: досягнення і перспективи»

УДК 81.'373,23

Андрусишин Софія,

студентка I курсу спеціальності «Філологія»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник (англійська філологія):

Маршал Тетяна,

асистент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

<https://orcid.org/0009-0005-8634-9928>

Науковий керівник (українська філологія):

Соловій Уляна,

к. філол. н., доцент кафедри української філології,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

<https://orcid.org/0009-0008-5111-3925>

ПЕРЕКЛАД АНТРОПОНІМІВ У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ДЕЯКІ ПРИКЛАДИ ЇХНЬОЇ АДАПТАЦІЇ ДО НОРМ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Художня література – це особлива форма літературної діяльності, що використовує мову для конструювання образів, вираження емоційного стану, духовно-інтелектуального змісту й репрезентації авторського світогляду. На відміну від наукового та публіцистичного дискурсів, художні твори не претендують на фактологічну достовірність чи встановлення об'єктивної істини, оскільки ґрунтуються на уяві та креативних здібностях автора. Художня література як важливий різновид мистецтва слова є багатогранною в контексті функціонування культури й суспільства. Вона охоплює естетичний, пізнавальний, виховний і соціальний аспекти, описує дійсність художніми образами, викликає емоції, передає знання про світ, сприяє розвитку мислення, формує світогляд, презентує інтереси суспільства, зміцнює духовні зв'язки. Художня література збагачує внутрішній світ особистості, допомагає

зрозуміти складність людської природи та суспільних процесів, є засобом соціальної критики [2].

Антропоніми як невід'ємна частина художнього тексту відіграють важливу роль у створенні образів персонажів, відображенні епохи й культурних особливостей. Вони є не лише засобом ідентифікації героїв, але й джерелом додаткової інформації про їхні характери, походження чи соціальний статус [5].

У процесі розвитку української літературної мови антропоніми зазнавали змін, адаптуючись до регулятивних правил. Як особливий предмет дослідження виокремлювали множинні трансформації антропонімів у перекладній літературі, де важливим було зберегти авторський задум і передати культурний контекст.

Антропоніми, як правило, демонструють відносну легкість перетворення лексичних одиниць з мови оригіналу в лексичні відповідники мовою перекладу навіть за умови значних парадигматичних розбіжностей. У цьому контексті транскодування як традиційно-пріоритетний метод відтворення уможливорює забезпечення адекватного перекладу. Незважаючи на встановлені й чіткі правила, переклад антропонімів у художній літературі часто є проблематичним когнітивним процесом, який змушує перекладача ухвалювати нестандартні рішення. Ефективність перекладу антропонімів суттєво залежить від їхнього контекстуального оточення, жанрово-стилістичних особливостей тексту, адекватності інтерпретації авторських ідіолектних характеристик і власне специфіки антропонімічної групи.

Отже, першим етапом у процесі перекладу антропонімічної лексики є визначення методологічного підходу. Адекватне відтворення фонемної структури іншомовних лексем українською мовою є ключовим фактором забезпечення ефективної комунікації, що дозволяє ідентифікувати імена, топоніми й інші найменування. Існує декілька основних методів передачі власних назв (імен) з мови оригіналу мовою перекладу:

1. Заміна – переклад загальнопоширених імен шляхом використання сталих еквівалентів у мові перекладу.

2. Транскрипція – фонемне відтворення лексеми мови оригіналу засобами графічної системи мови перекладу.

3. Транслітерація – графічне відтворення власних назв засобами графічної системи мови перекладу з метою максимального наближення до графічного відображення в мові оригіналу [2].

У контексті українськомовного перекладацького дискурсу звернемо увагу на приклади перекладу імен головної героїні *Penellaphe* й *Porru* з твору Дженніфер Лінн Арментраут «Із крові і попелу», що є першою книгою серії романтичного фентезі «Кров і попіл». Для першого варіанту перекладач Марія Пухлій застосувала методи перекладу на рівні фонем – транслітерацію і транскрибування (*Пенеллафі*), тоді як для другого використала переклад на рівні слова – устанавлення постійної відповідності з додатковою граматичною трансформацією (*Маківка*). У циклі книг головна героїня має руде/червоне волосся, яке, власне, і створює своєрідну експресивно-оцінну паралель між дівчиною на ім'я Маківка і квіткою маку. Зовнішня схожість із маківкою посилюється внутрішніми характеристиками героїні, тому не тільки колір волосся, а також її вдача й темперамент підкреслюють вдалість перекладу шляхом заміни однієї номінації на іншу, значеннєво марковану в перекладеному тексті роману.

Дівчина-Маківка як символ міці й сили сонця: такий опис не лише оцінює героїню, а й надає їй образу чіткості й експресії через ключову номінацію-ім'я, що не стільки виокремлює її з-поміж інших, скільки акцентує на важливості та ключовому значенні Маківки, що спостерігаємо, прочитавши увесь цикл романтичного фентезі. Тому вважаємо, що описана номінація-заміна як відповідник власного найменування *Penellaphe* й *Porru* в тексті оригіналу повністю відтворює авторський задум, адаптовуючи його до найменувань з виразним оцінно-образним забарвленням у мові перекладу.

Яскравим прикладом значущості й відповідності імені-оригіналу й українськомовного варіанту, які відтворюються на рівні перекладу методами транскрипції, семантичної адаптації та стилістичної трансформації, є видозміна найменування в процесі перебігу сюжету й одночасна трансформація образу двадцятирічної Вайолет Сорренгейл, головної героїні серії романів Ребекки Яррос «Четверте крило». Перекладачі Олексій Манько й Богдан Горват застосували вищевказані стратегії перекладу, щоб адаптувати оригінальні імена до мовних і культурних особливостей цільової мови. Аналіз цих методів дає змогу оцінити, як перекладачі відтворюють фонетичні, семантичні та стилістичні характеристики оригінальних власних найменувань у перекладі. Зокрема, для імені Вайолет використали метод транскрипції з фонетичним відлунням, що полягає в збереженні оригінального звучання імені з одночасною адаптацією до української орфоєпії. Ім'я

«Violet» трансформується у «Вайолет», що дозволяє зберегти фонетичну основу номінації-оригіналу, одночасно роблячи її природною й читабельною для української аудиторії.

Натомість для прізвиська героїні, яке має виразніші семантичні конотації, перекладачі застосували метод семантичної адаптації, поєднуючи фонетичну схожість з глибшим змістом, що дозволяє створити додатковий звуковий і тематичний ефект. Ім'я «Violence» трансформовано у «Вайо-лють», де елемент «Лють» не лише зберігає звукову схожість, але й надає найменуванню додаткового емоційного забарвлення, яке відображає сильний, подекуди запальний, бунтарський характер героїні. Зазначений метод перекладу на рівні слова формує образ, який одночасно передає і ніжність, і силу персонажа, а також підсилює відчуття внутрішнього конфлікту особистості Вайолет Сорренгейл.

Використання дефісу між компонентами «Вайо» й «лють» візуально розділяє ім'я, підкреслюючи контраст на рівні конотації як «...додаткового компонента значення мовної одиниці, що доповнює її предметно-логічний зміст суб'єктивними відтінками оцінки, емоційності, експресивності, функціонально-стилістичної забарвленості, а також відтінками, зумовленими соціальними, ідеологічними, культурними, ситуаційними аспектами комунікації» [1; С. 127–128] і таким способом посилюючи своєрідний ефект амбівалентності особистості.

Отже, переклад антропонімів у художній літературі крізь призму нормативності сучасної української мови й лінгвістичного аналізу тексту є складним процесом, який вимагає ретельності у збереженні автентичного значення номінації-оригіналу, її адаптації до мовних і культурних особливостей цільової українськомовної аудиторії, а також розуміння законів творення й інтерпретації тексту художнього твору як цілісної смислової єдності.

Використання різних методів перекладу дозволяє забезпечити гармонійне відтворення імен, зберігаючи їхню фонетичну, семантичну та стилістичну точність. Приклади перекладу власних найменувань головних героїнь романів Ребекки Яррос «Четверте крило» і Дженніфер Лінн Арментраут «Із крові і попелу» демонструють, наскільки важливо враховувати контекст та особливості образів для ефективності адаптації ключових номінацій у тексті перекладу.

Список використаних джерел:

1. Бабій І. О., Голянич М. І., Стефурак Р. І. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія. 2-ге вид. виправ. і доповнен. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2024. 336 с.
URL:<http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18944/1/%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%9B%D0%A4%D0%9B.%20%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Білоус О. М. Теорія і технологія перекладу : навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 200 с.
3. Дженніфер Л. Арментраут. Із крові й попелу. Книга 1. Київ : BookChef, 2022. 608 с.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. С. 296 – 634.
5. Сосюр Фердинан де. Курс загальної лінгвістики. Київ, 1998. С. 129.
6. Яррос Ребекка. Четверте крило : роман / пер. з англ. О. Манька і Б. Горвата. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2024. 640 с.
7. Armentrout Jennifer L. *From Blood and Ash*. Hodderscape, 2020. 622 p.
8. Yarros Rebecca. *Fourth Wing*. Fort Collins: Entangled Publishing, 2023. 528 p.

Боднаренко Ярина,
*студентка I курсу спеціальності 035 Філологія,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гасюк Наталія,
доцент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5641-179X>*

СЛЕНГ У СЕРЕДОВИЩІ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОЛОДІ

Спілкування є фундаментальною потребою підлітків, що визначає їхню соціалізацію, особливо в американському соціумі. Проте мова сучасного юнацтва США часто стає об'єктом критики з боку старшого покоління. Незважаючи на це, молодіжний сленг виконує важливу функцію, збагачуючи мову експресивними та динамічними виразами. Американська молодь, як активний учасник суспільства, швидко реагує на зміни у світі, інтегруючи нові лексеми, зокрема з англійської мови, для демонстрації своєї обізнаності та приналежності до певних соціальних груп. Англійський сленг набув широкого поширення серед молоді, виступаючи маркером ідентифікації в конкретному соціальному середовищі.

Молодіжна мова – це складна багатокomпонентна структура, яка живе своїм власним життям. Характерною рисою молодіжної мови є використання стилістично нейтральної та зниженої лексики, великої кількості скорочень (аббревіатур), які спрямовані на економію мовних засобів при збереженні максимально емоційного навантаження [6, с. 2].

Молодіжні жаргони та сленги, зокрема шкільні та студентські, відрізняються своєю багатоваріантністю та постійною зміною. Вони включають в себе використання слів і виразів, які можуть бути варваризмами або запозиченнями з інших мов. У таких жаргонах часто використовуються специфічні терміни, щоб уникнути розпізнавання, а також присутні нецензурні вислови.

Американський молодіжний сленг має особливу своєрідність, яка відрізняє його від офіційного мовлення. Він є невід'ємною частиною

студентського середовища та молодіжної культури загалом, створюючи нові слова або надаючи вже відомим нових значень. Особливо цікавою є група синонімів-дублетів, що використовуються в студентському середовищі. До них належать такі приклади: *roaddog, dude, boogerhead, bro (bruh)*, які позначають друга чи приятеля (*chap, pal, fellow, fella, buddy, guy, chum, mate*); якщо в розмові є потреба згадати друга, з яким знайомий ще зі шкільної парти, то поняття «friend» можна замінити на «ace» (добрий товариш, дружбан) [2, с. 49]. Також популярні терміни для позначення дій, як-от *posse, dogpack, trite, crew* (група друзів); *to bum* (просити); *to jack* (красти); *to jet, jam* (йти); *janky* (непривабливий); *jewels* (гарна пара взуття); *to lunch* (збожеволіти); *hang out* (тусуватися); *homeboy* (близький друг).

На особливу увагу заслуговує частина студентського сленгу, а саме емоційно забарвлена лексика (найчастіше іронічного або пародійного характеру), яка підкреслює неформальний тон та створює гумористичний ефект. Наприклад: «*beef*» (*problem*) – проблема; «*zam*» – іспит; «*baltic*» – дуже вітряна погода; «*crush*» – людина, яка тебе приваблює, об'єкт закоханості; «*sauce*» – впевнений у собі; «*petty*» – дріб'язковий; «*blatant*» – щось явне; «*smashing*» – чудовий; «*couch potato*» – людина, яка проводить багато часу сидячи і дивлячись телевізор; «*goat*» – найвеличніший усіх часів; «*cram*» – інтенсивно готуватися до іспиту в останню мить; «*pull an all-nighter*» – не спати всю ніч, готуючись до занять.

Сленг і стосунки. До цього сленгу належать такі вирази: «*to hook up with somebody*» or «*to hit somebody up*» – зв'язатися з кимось; «*to stand somebody up*» – зраджувати; «*to pick somebody up*» – підчепити когось [1, с. 80]; «*to ghost somebody*» – припинити комунікацію – цей вираз стосується всіх сфер життя, але найчастіше вживається в контексті віртуальних або романтичних стосунків, коли одна особа надсилає повідомлення чи контактує з іншою, а та інша раптово припиняє відповідати і зникає, не пояснюючи причину; «*crack up*» – розсмішити когось; «*to tie the knot*» – одружитися; «*ship*» – підтримувати стосунки.

Сленг може мати сильне емоційне навантаження і слугувати засобом передачі відчуттів, настрою або ставлення до певної ситуації. Якщо говорити про вирази, то можна виділити такі приклади: «*Sharp!*» – Круто!; «*lit*» (*excellent or exciting*) – круто; емоційний вираз «*lit AF*» вказує на дуже веселу або зашкалюючу атмосферу, і це виражає позитивний настрій; «*slay*» у сучасному сленгу використовується для вираження

захоплення чи враження від чогось; «*thirsty*» – занадто зацікавлений; «*hip*» – використовується для вираження чогось, що є модним, стильним або популярним серед молоді; «*savage*» – людина, яка діє безстрашно або жорстоко, часто з гумором; «*flex*» – хизуватися; «*to shoot the crap*» – брехати; «*salty*» – бути роздратованим або засмученим через щось незначне; «*lemon*» – негативна якість чи дефект об'єкта; «*throw shade*» – непрямомовно висловлювати зневагу або критику; «*vibe*» – атмосфера або почуття, які передає людина чи місце; «*to jolly*» – приємне проведення часу; «*glow up*» – покращити свій зовнішній вигляд; «*I'm over the moon*» – відчувати надзвичайне щастя або радість; «*losing it*» – втрачати контроль; «*on edge*» – бути на межі; «*stressed out*» – сильно нервувати; «*feeling blue*» – почуватися сумним або пригніченим; «*wigging out*» – бути схвилюваним; «*to go nuts*» – сходити з розуму; «*psycho*» – божевільний, божевільна людина; «*to go mad*» – нервувати; слово «*nothing*» теж має свої жаргонні синоніми, його можна замінити на «*zip*» або «*nada*» [1, с. 82].

Сленг також виражає невпевненість та підозру, підкреслюючи ставлення мовця до ситуації чи людини. Слова на кшталт «*sus*» (скорочення від слова *suspicious*) використовуються для позначення когось або чогось підозрілого; «*cap*»

– брехня; «*cringe*» використовується, щоб описати відчуття відрази, незручності або непристойності, яке виникає при спостереженні за чимось або кимось, хто здається незграбним або несмішним; «*sketchy*» описує людину або ситуацію, які здаються ненадійними або небезпечними; «*tea*» – плітки або цікаві новини; «*low-key*» означає щось приховане або стримане, часто натякає на сумніви чи неготовність відкрито заявити про щось; «*iffy*» – щось сумнівне або ненадійне; «*cover-up*» – приховування; «*to spill the beans*» – розголошувати секрет або інформацію; «*chicken*» – опис людини, яка проявляє боягузливість, несміливість або нерішучість; «*to freak out*» у цьому випадку означає «*to get nervous*» – «психувати»; коли щось когось нервує, то дія, яка зводить когось з розуму, може бути описана за допомогою двох дієслів «*to piss somebody off*» або «*to chaf somebody*» [1, с. 81].

Таким чином, англійський молодіжний сленг є важливим засобом самовираження, який використовується молоддю для надання мові більшого емоційного забарвлення та створення нових, «свіжих» назв для звичних понять. Під поняттям «молодіжний сленг» розуміють сукупність мовних засобів високої експресивної сили, що постійно трансформуються і застосовуються у спілкуванні молоді, яка перебуває у

дружніх та фамільярних стосунках. Важливо зазначити, що використання молодіжного сленгу є частинкою комунікації, оскільки він допомагає передати відчуття та емоції мовців, демонструє їхній соціальний статус і належність до певних груп. Сленгова лексика не лише відображає культурні та соціальні особливості молодіжного середовища, а й активно впливає на мовні процеси загалом.

Список використаних джерел:

1. Медвідь О. М., Андріяш О. Г. Англійський сленг в українській мові. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Том 30 (69), №4 (2). С. 16-20.
2. The Oxford Dictionary of New Words. Mode of access. URL: <http://public.oed.com/the-oed-today/recent-updates-to-the-oed/september-2017-update/new-words-list-september-2017/> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Шерудило В. Англійський сленг. *English Prime*. URL: <https://englishprime.ua/uk/anglijskij-sleng/> (дата звернення: 27.03.2025).
4. Сучасний тлумачний словник української мови. Modern explanatory dictionary of the Ukrainian language. (за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубчинського). Харків. : ВД "ШКОЛА", 2006.
5. Spears P. A. Slang and Euphemism. NewYork.: New American Library, 2000. 427 p.
6. Карузо Д.-А. Д. Функціональні особливості сучасного сленгу в англomовному кінодискурсі (на матеріалі серіалу «Ginny and Georgia»): магістерська робота, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10577/Карузо%20Д.-А.Д..pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 27.03.2025).

*Богаченко Юлія,
студентка I курсу спеціальності «Філологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник.
Душкевич Аліна,
асистентка кафедри іноземної
філології та бізнес-комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7838-9616>*

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ФІЛОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ

В умовах стрімкого розвитку технологій та зростання ролі цифрових інновацій у всіх сферах суспільного життя, штучний інтелект (ШІ) стає одним із ключових чинників трансформації освітньої галузі. Сучасна система викладання активно інтегрує ШІ для адаптації навчальних матеріалів до потреб, оптимізації та підвищення ефективності навчального процесу.

Projector Creative & Tech Institute та Мала академія наук України за підтримки дослідницької компанії Factum Group Ukraine та за підтримки Міністерства освіти і науки України провели всеукраїнське дослідження, згідно з яким 76% педагогів та 85% здобувачів освіти мали досвід використання ШІ у своїй роботі [1].

Така статистика є цілком зрозумілою, адже традиційні методи вивчення мови, що базуються виключно на підручниках, з часом стали менш ефективними через посилену цифровізацію суспільства та обмежену модель інтерактивності. Дослідники також відзначають важливість цифрової трансформації освіти, яку прискорили карантинні обмеження та інші глобальні події, такі як військові конфлікти [2, с. 73].

Сучасні ШІ-сервіси, як-от Duolingo, Twee.app пропонують адаптивне навчання через інтерактивні вправи, які змінюються залежно від прогресу користувача. Twee.app дозволяє оперативно створювати комплексні вправи, адаптовані до різних мовних рівнів. Завдяки цьому студенти отримують навчальні матеріали, які максимально відповідають

їхнім потребам, сприяючи формуванню стабільних навичок використання англійської мови у практичному контексті.

Також можна виокремити Quillionz – сервіс, що автоматично генерує запитання до текстів, допомагаючи швидко створювати тести та завдання для перевірки розуміння матеріалу. Дієвими є і Quizlet, Kahoot!, Mentimeter – інструменти для створення інтерактивних вікторин, тестів та голосувань у реальному часі, які підтримують гейміфікацію навчання.

Головною перевагою для педагога є процес планування занять. Створення навчальних планів із використанням ШІ дозволяє автоматизувати розробку навчальних матеріалів, підлаштовуючи їх відповідно до рівня знань студентів та специфіки навчальної дисципліни. Таким чином відбувається економія часу на рутинних завданнях, що надає можливість спрямувати його на більш творчі та значущі аспекти праці. ChatGPT, Jasper AI, Copy.ai – сервіси для автоматичного створення планів уроків, підготовки конспектів та формування текстових матеріалів.

Застосування інструментів Grammarly та Write & Improve є дієвим щодо перевірки та аналізу письмових робіт. Вони миттєво виявляють граматичні, орфографічні, стилістичні помилки, надаючи зворотний зв'язок, що суттєво оптимізує процес перевірки текстів. GradeScope – платформа для автоматизованого оцінювання, яка використовує ШІ для аналізу робіт, що дозволяє швидко оцінювати тексти або завдання. Завдяки даним, які збираються під час оцінювання, педагог може отримати детальну аналітику про сильні та слабкі сторони здобувача освіти, зокрема, виявити проблемні сторони, що дозволяє коригувати подальші заняття та надати індивідуальні рекомендації.

Щоправда, використання ШІ у вивченні мов усе ж має низку недоліків. Насамперед генеративні моделі можуть створювати граматично правильні, але стилістично або контекстуально невідповідні речення, що ускладнює опанування природного мовлення. Крім того, ШІ не може повністю замінити одного з найважливіших елементів вивчення мови – живе спілкування, яке сприяє розвитку критичного мислення, навичок комунікації та соціальної взаємодії [3, с. 117]. На противагу варто зазначити: дослідження показують, що надмірне використання ШІ може уповільнити розвиток критичного мислення та здатність формулювати ідеї [4, с. 24].

Серед недоліків також часто виокремлюють: брак емоційного складника та емоційного інтелекту в таких ресурсів, що може ускладнити

їхню взаємодію з користувачами (або стати причиною неправильного трактування запиту користувача або, навпаки, відповіді ресурсу) [5, с. 214].

До того ж ключовим чинником успішного навчання є мотивація, а відсутність реального комунікативного досвіду може знижувати ефективність засвоєння мовного матеріалу. Тому використання ШІ доцільно поєднувати з традиційними методами навчання, що включають реальну мовну практику.

Беручи до уваги вищезгадані факти, можна визначити, що ще одним напрямом педагога має стати менторство. Додатково варто проводити роботу та заходи, які будуть формувати розуміння того, що штучний інтелект – це допоміжний засіб, покликаний покращити результати та ефективність людської діяльності, а не повна заміна діяльності людини, її інтелекту та місця в парадигмі соціально-побутової життєдіяльності [5, с. 214].

Отже, впровадження штучного інтелекту у сферу викладання філологічних дисциплін постає не лише як технологічний виклик, а як каталізатор значних змін у підходах до гуманітарної освіти. На перетині інновацій і традицій формуються нові парадигми педагогічної взаємодії, де ШІ може стати потужним інструментом розвитку або ж чинником спрощення й стандартизації мислення. Від того, як саме буде інтегровано ці технології, залежить не лише якість філологічної підготовки, а й збереження глибини та культурної автентичності мовної освіти.

Тому сьогодні, як ніколи раніше, актуальним є усвідомлений, виважений підхід до використання штучного інтелекту в освітньому процесі. Лише за умови збереження пріоритету людського інтелекту, педагогічної інтуїції та живого мовного середовища можна говорити про гармонійну коеволюцію технологій і філології. Штучний інтелект не має замінювати викладача – він покликаний розширити його можливості, підсилити глибину навчання та сприяти формуванню особистості, здатної мислити критично, творити автентично і діяти свідомо в умовах глобального цифрового світу.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнське дослідження використання ШІ у шкільній освіті. Projector Creative & Tech Institute та Мала академія наук України за підтримки Factum Group. 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static->

objects/mon/sites/1/news/2023/12/20/Vseukranske.doslidzhennya.vykorystannya.20.12.2023.pdf (дата звернення: 30.03.2025).

2. Бобро Н. Переваги та недоліки упровадження штучного інтелекту у освітній процес. *Молодий вчений*. 2024. № 4 (128). С. 72-76.

3. Калітенко О. М. До питання про використання технологій штучного інтелекту в процесі викладання юридичних дисциплін. *Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції*: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації. (м. Львів, 1 лип. – 11 серп. 2024 р.). Львів, Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 115-117.

4. Selvi B. The role of generative artificial intelligence tools in enhancing academic writing. *Social Paradigm*. 2024. Vol. 8, № 1. P. 22–56. URL: <https://www.researchgate.net/publication/387857664> (дата звернення: 31.03.2025).

5. Четверик В. К. Ресурси зі штучним інтелектом у навчанні іноземним мовам: огляд можливостей та перспектив використання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця, 2024. № 72. С. 205-219.

Гаджало Олександр,
*студент I курсу спеціальності «Графічний дизайн»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:*
Медейчук Олександра,
*старший викладач кафедри української філології,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2228-5430>*

«DER ERLKÖNIG» (J. W. VON GOETHE). DER KONFLIKT ZWISCHEN DEN GENERATIONEN

„Der Erlenkönig“ ist ein Klassiker der deutschen und der Weltliteratur. Obwohl diese Ballade nur acht Strophen umfasst, bietet sie eine große Anzahl von symbolischen Bildern, Stimmungen und philosophischen Überlegungen, die wie tief im Eisberg, ganz unten, unter der Dicke des atlantischen Wassers liegen. Die Atmosphäre des Werks nimmt den Leser schnell gefangen und lässt ihn in die geheimnisvolle und mystische Welt der nächtlichen Natur eintauchen. Die Angst vor dem Unvermeidlichen, die den Leser von Anfang an verfolgt, wird immer irritierender, und am Ende kehrt Ruhe ein, alles bleibt stehen, genau wie der Junge, der die Menschheit symbolisiert, der das Reich des Erlkönigs und seiner Töchter besuchen konnte.

Ein kleiner Band, aber eine so tiefe Bedeutung, dass Diskussionen über die Gedanken des Autors zum Schreiben Tage dauern und unzählige Theorien auf der Grundlage dieses Werks umfassen können. Selbst die Zeit, das Wetter und die Natur werden nicht gewählt, um die Schönheit der Umgebung zu beschreiben, sondern enthalten geheime Zeichen und tiefe Bedeutungen, die der Autor beim Schreiben beabsichtigte. Die Nacht symbolisiert die Angst und das geheime Wesen der Natur, etwas den Menschen Unbekanntes, Mystisches, das sich in den Schatten des Mondes verbirgt. Vater und Sohn sind Bilder, die zwei verschiedene Welten symbolisieren. Der Mann bezahlte den Preis für seinen Unglauben, obwohl er den Jungen liebte und sich um ihn sorgte. Seine Ernsthaftigkeit brachte ihn um, obwohl das Kind sagte, es habe etwas Neues, Ungewöhnliches, Unheimliches, Mystisches gesehen. Der Erlenkönig ist ein Symbol für eine gefährliche und gewaltige Natur, die viele Geheimnisse verbirgt. Er versucht, den Jungen in seine Dimension zu locken, indem er ihn

bricht und ihn immer noch sehr schmerzhaft umarmt. Nachdem die ehrgeizigen und jugendlichen Ansichten des Kindes vom König getäuscht wurden, versucht der Vater, der das Bild der reifen und zeitbewussten Ansichten darstellt, die letzten Momente des Lebens seines Sohnes zu erfassen. Doch erst vor dem Tod des Kindes erkennt der Vater seinen Fehler und will nicht eine ganze junge Generation nach dem Vorbild seines Kindes verlieren. Doch die Gefahr, die auf der anderen Seite der Wahrheit lauert, lauert auch in den unerfahrenen Generationen und kann sie in ihre ewige Todesfalle führen.

Meiner Meinung nach verkörpert dieses Meisterwerk Probleme, die auch heute noch aktuell sind. Der Roman unterscheidet zwischen drei Gruppen der Gesellschaft: die Gebildeten, die durch ihre eigene Erfahrung und erworbene Weisheit abgehärtet sind und deren Geist keinen Platz für Fiktion und Mystik hat. Die anderen sind die kleinen Vögel der Gesellschaft, die sich für die ganze Welt interessieren, von Neuem angezogen werden und begierig sind, all ihre Geheimnisse zu erfahren, die in der gefährlichen Dunkelheit verborgen sind. Die dritte Schicht ist die Gefahr, die am Rande unserer Welt lauert, die zunächst versucht, uns zu beschwichtigen, unser Vertrauen zu gewinnen, die noch unreifen Ansichten und Bestrebungen der jungen Menschen leicht zu zerstören, und wenn das nicht gelingt, wenn sie nahe genug herankommt, zerstört sie alles Leben mit Gewalt, wie in der Strophe:

- Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt,
- Und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt!"
- Mein Vater, mein Vater, jetzt faßt er mich an,
- Erlkönig hat mir ein Leids getan.

So wirft dieses Werk tiefe philosophische Fragen auf, die sich hinter gewöhnlichen und fantastischen Bildern verbergen, die für eine erfahrenere und belesene Person bestimmt sind, die das wahre Wesen erkennen kann, das der Autor vermitteln wollte, als er sein Meisterwerk der klassischen Weltliteratur schrieb.

Wenn ich dieses Werk mit den aktuellen Ereignissen und der Zeit, in der wir leben, vergleiche, so ist es zukunftsweisend, da es gleich mehrere gesellschaftliche Themen berührt. Zum Beispiel die Ereignisse der letzten Tage, die die Rekrutierung der jungen Generation durch den Aggressor betreffen. In dieser Situation ist das Land des Aggressors der Erlkönig, der versucht, die junge Generation in seine Falle zu locken und sie dazu zu bringen, die schwerste Sünde zu begehen, nämlich den Verrat, der nicht nur körperlich, sondern auch geistig mit dem Tod vergleichbar ist. Die Medien und

die Eltern warnen die Kinder ständig vor den Gefahren, aber sie sind vielleicht nicht in der Lage, mit dem Ehrgeiz der jüngeren Generation fertig zu werden, glauben vielleicht nicht an die Ernsthaftigkeit des Problems und beeilen sich, aber es wird zu spät sein. So wie der Vater auf seinem Pferd schneller zu reiten begann, um seinen Sohn zu retten, als der Erbkönig ihn vor Schmerz umarmte, aber der Sohn starb trotzdem in den Armen seines Vaters... Und das führt nicht nur zur Tragödie der Generationen, sondern auch zur Tragödie der Gesellschaft, die wir jetzt schmerzlich erleben.

Список використаних джерел:

1. Johann Wolfgang von Goethe, Die Ballade "Erlkönig", Kindermann Verlag, Berlin, S. 16, 2013.
2. Max Horkheimer und Theodor W. Adorno, "Dialektik der Aufklärung", De Gruyter, Berlin, S. 222-275, 2017.
3. Immanuel Kant, "Kritik der reinen Vernunft", Anaconda Verlag, Cologne, S. 504, 2009.

УДК: 323.1

Глуханюк Олеся,
*студентка II курсу спеціальності «Графічний дизайн»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Остапова Людмила,
викладачка кафедри української філології,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3058-6757>*

УКРАЇНСЬКІ ІМЕНА ТА ПРИЗВИЩА: ВІД НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДО АСИМІЛЯЦІЇ

Ім'я людини є важливим елементом національної культури та ідентичності. Імена відображають історію, традиції та цінності кожного народу. В Україні, як і в багатьох інших країнах, імена та прізвища мають давню історію та багату різноманітність. Однак протягом століть українські імена та прізвища зазнавали впливу російської мови та культури, що призвело до їхньої асиміляції, уподібнення до чужої мовної

системи. Під мовною асиміляцією розуміємо процес, за якого через політичний тиск, дискримінацію чи інші обставини національна мова народу видозмінюється, уподібнюючись до домінуючої мови. У результаті мовної асиміляції рідна мова може зникнути, а разом із нею – частина культурної спадщини народу.

Процес асиміляції українських імен та прізвищ розпочався ще в часи російської імперії (навмисно вживаємо написання назви країни-агресора з малої літери). У цей період українська мова та культура зазнавали утисків, а російська – нав'язувалась українцям. Це призвело до того, що багато українців почали використовувати російські імена та прізвища.

У радянський період процес асиміляції українських імен та прізвищ посилювався, адже російська мова стала домінуючою в усіх сферах життя. Український письменник, фольклорист, лексикограф і педагог Б. Грінченко стверджував: «Яка мова, такі й наші думки: московська мова – московські думки».

Довгий час радянським урядом пропагувалась хибна думка, що мати українські імена та прізвища або мати українське походження – неprestижно. Насправді такі стереотипи та нав'язування нам меншовартості з боку росії тягнуться століттями. Варто згадати хоча б той факт, що значна кількість начебто московських за своїми характеристиками прізвищ є насправді за походженням українськими. Походять вони зі Слобідської України, тоді цей процес зачепив переважно козацькі прізвища та старшину, коли козак «Лопата» ставав «Лопатіним», а «Марченко» – «Марковим». Пізніше радянська влада підхопила цю тенденцію, коли закликала або примусово змушувала змінювати українські імена та прізвища на російський лад. Вони це пояснювали міфом про один народ: якщо ми один народ, то наші прізвища також мають бути однаковими. Особливо це явище набирає обертів під час Другої світової війни та в післявоєнний період, коли совєцька армія починає масово роздавати військові звання і одночасно переводити людей на партійну роботу, бо підвищення звання або отримання якоїсь державної нагороди часто автоматично визначалося тим, що людина вступала в партію. У калейдоскопі штучно зросійщених прізвищ – Ковальов (від української лексеми «коваль» – російською «кузнец»), Мірошникова (від «мірошник» – російською «мельник»), Кухаруков (від «кухар» – російською «повар»), Ломаков (від «ломака» – російською «дубина»), Хмарукова (від «хмара» – російською «туча»),

Кравченков (від «кравець» – російською «портной»), а ще також – Білоусов, Биков, Куликов, Шумілов, Шинкарьов, Бондарьов, Резніков та багато інших [1, с. 7]. Таким чином, процес асиміляції, видозміни українських прізвищ на російський лад, відбувався часто шляхом додавання російських закінчень або зміни форми слова. Цей процес залишив глибокий негативний слід в українській культурі та ідентичності.

Процес асиміляції стосується й імен. В умовах імперської політики українські імена часто зазнавали змін у діловодстві, церковних книгах та інших офіційних документах. Відбувалося нав'язування російських аналогів українських імен, а також зміна їхньої форми. Різницю між справжніми українськими та русифікованими іменами можна простежити через використання суфіксів, часто шляхом додавання російських закінчень або зміни форми слів. Наприклад, українське ім'я «Олена» ставало «Єлена», українське «Михайло» – «Міхаїл». Українцям нав'язувалися російські аналоги їхніх імен, навіть якщо вони мали власні відповідники. Наприклад, замість «Іван» часто використовували «Ваня», замість «Петро» – «Петя», «Василь» – «Вася» та інші.

Зменшувально-пестливі російські форми імен, такі як «Саша», «Женя», «Льоша» стали широко використовуватися в Україні, витісняючи власне українські форми [2, с. 12].

Війна відкрила українцям очі на те, що національна самобутність, ідентичність, українська мова, культура – це найбільші наші надбання як нації та безцінні скарби нашого народу. Зараз багато батьків обирають для своїх дітей красиві давні українські імена, як-от: Дарина (від слова «дар»), Зоряна (від слова «зоря»), Богдан (від «богом даний»), Любомир (той, хто «любить мир»), що свідчить про зростання національної свідомості нашого народу. Проте процес асиміляції ще не завершився, і багато українців продовжують використовувати зросійщені форми своїх імен.

Важливо розуміти, що імена є невід'ємною частиною культурної спадщини народу. Тому збереження українських імен є важливим для збереження української національної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Демченко В. М., Лопушинський І. П. Українські прізвища : словник-довідник. Харків : Основа, 2016. 144 с.
2. Масенко Л. Т. Українські імена і прізвища. Київ : Наукова думка, 1990. 47 с.

*Глуханюк Христина,
студентка II курсу спеціальності «Графічний дизайн»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,
Науковий керівник:
Остапова Людмила,
викладачка кафедри української філології,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3058-6757>*

УКРАЇНСЬКА ЛАЙКА В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Українська лайка (обсценна лексика, ненормативна лексика) є важливою складовою національної ідентичності українців, оскільки вона не просто передає емоції, а відображає самобутність української мови, її гумор, сарказм, метафоричність та народну мудрість. Наша автентична лайка має специфічні особливості, вона часто не є прямим вираженням ненависті чи агресії, а може бути частиною мови, що виражає емоційне напруження, незадоволення чи обурення.

Леся Ставицька, авторка книги «Українська мова без табу: словник нецензурної лексики», пояснює: «комунікативні аспекти непристойної лексики пов'язуються передусім із тим, що вона вербалізує образу як таку. Головне завдання образу – знизити соціальний статус опонента і таким чином ствердити свою перевагу. У цьому разі реалізується агресія ворожості, адже лайку призначено для того, щоб завдати моральних збитків» [2, с. 14].

Лайка часто була частиною фольклору та народної літератури. Вона мала різні функції: від вираження обурення до комічних або навіть любовних мотивів.

Серед народних пісень можна зустріти тексти, де лайка використовувалась для висміювання чи осуду. Такі пісні ставали не лише культурними артефактами, але й способом вираження колективної ідентичності українського народу, наприклад:

«Я тобі казала, Марку,
Скинь сорочку, возьми дранку,

А ти умер у новій,
Трясця мамі твоїй!» [3, с. 109].

Прикладом українського козацького фольклору з лайкою можна назвати відомий лист запорожців турецькому султанові. Є кілька варіантів цього шедевру, власне, як і кілька версій того, кому лист був адресований. Нижче наводимо один з варіантів цього листа:

«Ти – шайтан турецький, проклятого чорта брат і товариш, самого Люцифера внук. Який ти в дідька лицар, коли не вмієш голим гузном їжака забити?! Не годен ти синів християнських під собою мати! Вавилонський ти кухар, македонський колесник, єрусалимський броварник, олександрійський козолуп, Великого і Малого Єгипту свинар, вірменська свиня, подільський кат, московський злодій, самого гаспида байстрюк, бо дідько втисся твоїй матері, усього світу й підсвіту блазень, а в нашого Бога найостанніший дурень. Тебе самого і твого війська ми не боїмось – землею і водою будемо битися з тобою, нехристе проклятий! Так тобі козаки відповідають. Числа не знаємо, бо календаря не маємо, місяць у небі, рік у книзі, а день такий у нас, як і в вас – поцілуй у голе гузно кожного з нас..!» [1, с. 12].

Лайка в Україні часто мала яскраві соціальні контексти. Наприклад, в часи радянської влади, де українська мова була пригнічена, лайка стала одним із способів виразити національну ідентичність, емоційний спротив системі або виразити себе в умовах цензури.

У наш час українська лайка також може бути способом підтвердження культурної автономії, особливо в умовах зміцнення національної ідентичності в період війни з росією (навмисно вживаємо написання назви країни-агресора з малої літери).

Цікаво, що в українських етнічних традиціях сучасне трактування лайки не відповідає історичній дійсності. У давнину лайка слугувала засобом захисту від зла. Причому традиційно саме жінки були носіями ненормативної лексики, яка вважалася їхньою зброєю проти нечистої сили. Так, якщо сім'ю спіткали негаразди чи якесь лихо, берегиня домівки використовувала колоритну лайку у вигляді закляття від чорних сил із ціллю вигнання демонів з хати.

Також лайка яскраво відображає історичні та культурні відмінності між регіонами. У західних областях лайка часто має м'якші, іронічніші форми. Тут впливали польська, німецька, австрійська культури: «Най тя качка копне!», «Най би тебе кров нагла заллела», «Най тя шлях трафить», «А бодай тебе чорти вхопили!», «А щоб тобі повилазило», «Дідько б тебе

взяв!», «Морда – хоч пацюків бий!» та інші. У східних регіонах через багаторічний вплив російської імперії та радянського періоду лайливі вирази більш схожі на російські. Однак тут існують власні народні форми, часто пов'язані з колоритом степових регіонів та навіть татарськими елементами. Східна лайка може бути більш груба і прямолінійна, але водночас вона зберігає український характер: «А щоб ти здох!», «А щоб ти скис!», «Ну і чорт з тобою!» та інші.

Різниця між українською лайкою та російською нецензурною лексикою полягає не лише в словниковому складі, а й у культурному значенні, функціях та походженні. У той час як українська лайка має давні фольклорні корені, пов'язані з народною творчістю, гумором, сатирою та магичними віруваннями та часто базується на евфемізмах, метафорах і гротеску, що знижує рівень агресії в мові, то російські нецензурні слова беруть свій початок з військово-тюремної лексики і здебільшого базуються на трьох-чотирьох кореневих нецензурних словах, які трансформуються в різні форми та контексти, зберігаючи при цьому агресивний характер.

Таким чином, українська лайка – це не просто мовне явище, а й культурний код, який відображає емоційне напруження, національну гідність і протест нашого народу. Вона стала важливим інструментом боротьби за національні права, за збереження культури, а також засобом вираження соціальних та політичних переконань.

Водночас існування лайливих слів не означає необхідність їхнього використання, а лиш констатує той факт, що серед українців вони побутували в різні періоди історії. І цей факт ніяк не здатен спаплюжити нашу мову, адже вона – живий і, найголовніше, самодостатній організм, що живе й розвивається разом із народом, реагуючи на зміни в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Славутич Я. Місцями запорозькими: нариси та спогади. 3-тє видання. Едмонтон : Славута, 1985. 64 с.
2. Ставицька Л. Українська мова без табу: словник нецензурної лексики та її відповідників. Київ : Критика, 2008. 455 с.
3. Українські народні пісні. Київ : Знання, 2015. 175 с.

*Гребенюк Анастасія,
студентка I курсу спеціальності 022 Дизайн,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Соловій Уляна,
доцент кафедри української філології,
кандидат філологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-5111-3925>*

ТОКСИЧНІСТЬ ТЕКСТУ У ВОЄННІЙ МЕМУАРИСТИЦІ: СПРОБА АНАЛІЗУ НА ОСНОВІ ПРОГРАМИ TEXTATTRIBUTE

У період російської агресії воєнний дискурс не втрачає актуальності. Книжкові полиці переповнені літературою, яка через суб'єктивність, героїзацію дійсності й потенційну пропагандистську складову часто стає носієм токсичних текстових патернів – мовної агресії, дегуманізації, ненормативної лексики, маніпуляції тощо [5]. Воєнна мемуаристика через ідеологічне забарвлення доволі часто відтворює шкідливі комунікативні шаблони, які сприяють закріпленню соціальних стереотипів та упереджень, що є особливо актуальним для сьогодення.

В основі аналізу тексту метод стилеметричної діагностики, який сприяє опрацюванню великої кількості даних, їх упорядкуванню й систематизації з метою вирішення завдань атрибуції, датування, періодизації, діагностики тощо. Для автоматизації аналізу статистичних параметрів текстів і порівняння їхніх лінгвістичних характеристик розроблено систему TextAttributor 1.0 [6], яка виконує дві основні функції: стилеметричний аналіз індивідуальних особливостей стилю текстів та оцінку ступеня подібності медійних текстів [3].

Автоматизований аналіз токсичних елементів у спогадах військових можна здійснити за допомогою цього спеціалізованого програмного забезпечення. Цей інструментарій пропонує такі функціональні можливості: кількісне вимірювання мовних характеристик тексту, виявлення індивідуальних стилістичних рис авторського викладу, порівняльну оцінку текстових матеріалів згідно з установленими критеріями. Програма забезпечує об'єктивний підхід до дослідження

текстових особливостей, що дозволяє систематизувати й аналізувати великі масиви мемуарної літератури. Завдяки автоматизації процесу аналізу вдається уникнути суб'єктивних оцінок й отримати точні кількісні відомості.

Для аналізу взято окремі зразки художньої й ергодичної прози: «100 днів полону, або позивний «911» – книгу-сповідь українського письменника-волонтера Валерія Макеева [2]; воєнний досвід очевидців із платформи «Свідок» (svidok.org) [5] – головного сховища спогадів про війну, яке ініціювала Фундація Al for Good; свідчення з воєнного пекла від Інформаційного агентства ITV [1].

Дослідження передбачає комплексний лінгвістичний, психолінгвістичний і стильометричний аналіз зазначених текстів із використанням сучасних методів комп'ютерної лінгвістики й нейромережових технологій.

Розглянемо результати аналізу книги-сповіді «100 днів полону, або позивний «911» Валерія Макеева.

I. Лексико-граматичні характеристики. 1. Текст демонструє середній рівень лексичного багатства (індекс 0,53) при високій винятковості словника (0,71). 2. Виявлено значну перевагу іменників над прикметниками (індекс 3,5), що свідчить про знижену епітетизацію. 3. Індекс динамічності (0,99) вказує на активне розгортання подій.

II. Психолінгвістичні особливості. 1. Коефіцієнт Трейгера (2,64) свідчить про емоційну нестабільність автора. 2. Низький коефіцієнт агресивності (0,19) вказує на пригнічені емоції та нерішучість. 3. Аналіз виявив перевагу негативних емоцій (страху, гніву, суму) над позитивними.

III. Токсичність і стилістика. 1. Індекс токсичності тексту становить 0,81 при референтному 0,20. 2. Нейромережовий аналіз підтвердив максимальний ступінь токсичності (1,00). У результаті дослідження виявлено стилістичну схожість з текстами українського політика та громадського діяча Олексія Гончаренка (0,50) і мовної активістки, освітянки, політичної та громадської діячки Ірини Фаріон (0,31).

IV. Структурні особливості. 1. Текст належить до категорії малих за обсягом. 2. Середній рівень зв'язності (індекс 0,66). 3. Високий рівень кореферентності (0,09).

Проведений аналіз дозволяє ідентифікувати текст як емоційно напружений, з високим рівнем токсичності. Лінгвістичні маркери

вказують на оригінальний ідіостиль автора, що характеризується емоційною нестабільністю й перевагою негативного сентименту.

У результаті дослідження спогадів «Вмирили просто на руках» з інтернет-платформи «Свідок», здійсненого за допомогою лінгвістичних, психолінгвістичних і нейромережових методів, з'ясовано: текст характеризується низьким індексом лексичного багатства (0,28) і винятковості (0,16), що свідчить про обмежений словниковий запас автора. Лексико-граматичний аналіз виявив перевагу іменників над прикметниками (індекс 5,03), що знижує епітетизацію тексту, і високий рівень динамічності (індекс 2,15), що вказує на активне розгортання подій.

Психолінгвістичні показники, зокрема коефіцієнт Трейгера (6,33), свідчать про емоційну нестабільність автора, схильність до тривожності й нерегульованих дій. Індекс токсичності тексту становить 0,50, що підтверджує помірний рівень негативного сентименту. Нейромережовий аналіз показав високий ступінь токсичності (1,00), виявив стилістичну схожість із текстами українського політика та громадського діяча Олексія Гончаренка (0,52) і мовної активістки, освітянки, політичної та громадської діячки Ірини Фаріон (0,58). Емоційна експертиза виявила перевагу негативних емоцій (страху, гніву, суму), що аргументує висновки про емоційну напруженість тексту.

Проаналізуймо результати порівняльного лінгвістичного аналізу вищезазначених текстів як зразків художньої й ергодичної літератури.

I. Лексико-статистичні показники. 1. Текст твору «100 днів полону, або позивний «911» демонструє вищий індекс багатства (0,53 і 0,28 відповідно) і винятковості лексики (0,71 і 0,58 відповідно). 2. Обидва тексти мають знижений рівень лексичної винятковості (0,38 і 0,16 відповідно).

II. Граматичні особливості. 1. Виявлено значну перевагу іменників (індекс 3,55 і 5,03 відповідно) при малій кількості прикметників. 2. Текст «Вмирили просто на руках» відзначається вищим індексом динамічності (2,15 і 0,99 відповідно), що свідчить про більш активне розгортання подій.

III. Психолінгвістичні характеристики. 1. Коефіцієнт Трейгера у спогадах вказує на виражену емоційну нестабільність. 2. Обидва тексти демонструють низький рівень агресивності (0,19 і 0,24 відповідно).

VI. Токсичність і стилістика. 1. Текст «100 днів полону, або позивний «911» має вищий індекс токсичності (0,81 і 0,50 відповідно). 2.

Нейромережевий аналіз підтверджує максимальний ступінь токсичності першого тексту.

Отже, порівняльний аналіз зразків мемуаристики за системою TextAttributor з виокремленням ключових мовних і психологічних маркерів свідчить про суттєві відмінності в лінгвістичній структурі та психолінгвістичних характеристиках досліджуваних текстів. Незважаючи на спільні риси (низький рівень епітетизації, перевагу іменникових конструкцій), вони суттєво відрізняються за динамічністю й емоційним забарвленням і характеризуються значним рівнем токсичності.

Результати дослідження є актуальними в контексті вивчення токсичних аспектів воєнного дискурсу задля зменшення їхнього негативного впливу на аудиторію. Методологія дослідження з метою виявлення шкідливих комунікативних шаблонів перспективна для масштабного аналізу не тільки мемуарів, але й інших зразків різножанрового спрямування.

Список використаних джерел:

1. Вмирили просто на руках. *Свідок*. URL: <https://svidok.org/notes/2-roki-okupasiyi-iaki-voni> (дата звернення: 27.03.2025).
2. Макеев В. 100 днів полону, або позивний «911». Харків : Фоліо, 2016. 192 с.
3. Зубань О., Дарчук Н., Робейко В. Стилеметрична діагностика українськомовних текстів на основі системи Textattributor. *Лінгвосфера учора, сьогодні, завтра*. : матеріали Першої міжнар. наук. конф. пам'яті професора Костянтина Тищенка, 11–12 жовтня 2024 р. / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2024. С. 227–231.
4. Система Textattributor як інструмент параметризації текстів. URL: <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-2104/> (дата звернення: 27.03.2025).
5. Ousidhoum N., Zhao X., Fang T., Song Y., Yeung D.-Y. Probing Toxic Content in Large Pre-Trained Language Models. *In Proceedings of the 59th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and the 11th International Joint Conference on Natural Language Processing*. Volume 1: Long Papers, 2021. P. 4262–4274.
6. TextAttributor. URL : <http://ta.mova.info/> (дата звернення: 27.03.2025).

*Гуцело Іванна,
студентка II курсу спеціальності 035 Філологія,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Гулян Божана,
асистентка кафедри перекладу та філології,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ЖІНКИ-ПИСЬМЕННИЦІ, ЯКІ ЗМІНИЛИ АНГЛІЙСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ: ВІД ДЖЕЙН ОСТІН ДО ВІРДЖИНІЇ ВУЛЬФ

Жінки в англійській літературі протягом тривалого часу були в тіні чоловіків-письменників, однак їхній внесок у розвиток літератури – безцінний. Від Джейн Остін, яка створила новий тип жіночого роману, до Вірджинії Вулф, яка революціонізувала наративну техніку, письменниці впливали на формування літературного канону та суспільних уявлень про жінок. Вони руйнували соціальні бар'єри, кидали виклик усталеному порядку та піддавали сумніву правила крізь мистецтво свого письма.

Джейн Остін (1775–1817) стала однією з перших письменниць, яка зосередилася на внутрішньому світі жінки, її роздумах і почуттях, а також критикувала та аналізувала життя британського дворянства. Вона зосереджувала увагу на сюжетах, що досліджували залежність жінок від шлюбу та їхню боротьбу за економічну безпеку. У романі «Гордість і упередження» вона показує, як обмежені можливості вибору змушували жінок прагнути вигідного шлюбу: «Щасливий шлюб – це справа випадку. Як би добре ви не знали вдачу свого майбутнього чоловіка, завжди залишається ймовірність, що з часом він стане іншим» [1].

Через це багато її творів публікувалися анонімно, і за життя вона не здобула великої слави. Лише після смерті Остін отримала ширше визнання, а її шість завершених романів майже ніколи не зникали з друку. Крім того, її твори неодноразово екранізували, а також вони стали предметом численних критичних досліджень і літературних збірок.

Однією з найяскравіших рис творчості Остін є її розумні, іронічні й незалежні героїні, які не бояться кидати виклик соціальним нормам [2]. Елізабет Беннет з «Гордості і упередження» є однією з перших літературних героїнь, яка відмовляється від вигідного шлюбу, керуючись

своїми почуттями та моральними переконаннями: «Я могла б легко пробачити його гордість, якби він не зачепив мою» [1].

Остін першою впровадила техніку «непрямої мови», що дозволяє читачам відчувати думки персонажів без прямої авторської оцінки [3]. Її тонка іронія та уважність до деталей надають стилю письменниці унікальності. Вона критикувала лицемірство аристократії і відображала справжнє життя середнього класу. Джейн Остін не лише заклала основи реалістичного роману, але й стала представницею жінок свого часу, які прагнули незалежності та рівноправності. Її твори продовжують користуватися популярністю завдяки живим діалогам, тонкому гумору та універсальним темам, які залишаються актуальними й сьогодні.

Сестри Бронте увійшли в історію англійської літератури завдяки своїм романам, що поєднали романтизм, реалізм та готичні елементи. Вони писали про сильні характери, складні психологічні переживання та соціальні проблеми свого часу [4]. Рання творчість вплинула на їхній стиль, формуючи майбутні літературні шедеври. Щоб опублікувати свої твори, сестри взяли чоловічі псевдоніми – це було необхідно через упередження до жінок-письменниць у вікторіанському суспільстві.

«Джейн Ейр» (1847) – роман, який приніс Шарлотті всесвітню славу. Це історія про сильну, незалежну жінку, яка проходить через важкі випробування, але зберігає гідність і внутрішню свободу: «Я не птах, і жодна сітка не зловить мене; я вільна людина з незалежною волею» (Шарлотта Бронте, «Джейн Ейр») [5]. Її інші романи – «Віллетт» та «Учитель» (перший роман Шарлотти, який не був опублікований за її життя), також досліджують теми самотності та становища жінки у суспільстві.

Емілі відома своїм єдиним романом «Грозовий перевал» (1847) – трагічною історією пристрасті та помсти. Роман отримав суперечливі відгуки через жорстокість і похмурість сюжету, проте пізніше був визнаний одним із найвидатніших творів англійської літератури [4]. Емілі також була талановитою поетесою. Її вірші, сповнені романтичних і містичних образів, були опубліковані разом із творами сестер у збірці «Вірші Каррера, Елліса і Ектона Беллів» (1846).

Енн написала два романи: «Агнес Грей» (1847) і «Незнайомка з Вілдфел-Холу» (1848). Її твори вирізняються реалістичністю та соціальною критикою. «Я б воліла бути самотньою, ніж мати чоловіка, чия душа нечиста, а серце – жорстоке» (Енн Бронте, «Незнайомка з Вілдфел-Холу») [6]. Другий роман вважається одним із перших феміністичних творів у

британській літературі, адже головна героїня тікає від жорстокого чоловіка, порушуючи тодішні суспільні норми.

Шарлотта була останньою з сестер, що померла (у 1855 році), і саме вона опублікувала твори Емілі та Енн, допомагаючи зберегти їхню творчість [4].

Попри своє коротке життя, сестри Бронте здійснили справжню революцію в англійській літературі, створивши сильних і незалежних жіночих персонажів, а також досліджуючи теми кохання, свободи та моральної стійкості. Їхні твори й досі надихають читачів.

Вірджинія Вулф (1882–1941) – британська письменниця, яка увійшла в історію літератури як одна з найяскравіших представниць модернізму та новаторка у використанні техніки «потoku свідомості». Її роботи досліджують природу свідомості, суб'єктивний плин часу та внутрішній світ персонажів. Вулф цікавилася філософією Джорджа Едварда Мура, зокрема його ідеями про добро, яке полягає у задоволенні від життя, дружбі, мистецтві, а не в релігії чи публічному житті. Однією з головних тем творчості є прагнення розкрити внутрішній світ людини – емоції, страхи, спогади та приховані мотиви. У романі «Місіс Делловей» (1925) вона показує, як навіть звичайний день може бути наповнений глибоким змістом. «Але вона відчувала, як хвиля обгортає її серце, немов у щасті – лише за те, що жила...» – ця цитата підкреслює важливість моменту та усвідомлення життя у кожній миті [7]. А в романі «До маяка» (1927) використовує структуру з трьох частин, щоб показати плинність часу та емоцій. «Нічого не стоїть на місці; все минає, все змінюється...» – ці слова символізують ідею нестабільності життя та непостійності людських переживань [8].

Одним із ключових внесків Вулф стала її феміністична позиція. У своєму есе «Власна кімната» (1929) вона наголошувала, що для того, щоб жінка могла творити, їй потрібні фінансова незалежність і особистий простір. «Жінка повинна мати гроші та власну кімнату, якщо вона хоче писати художню літературу» – ця думка стала важливою частиною феміністичної літературної критики [9]. Трагічний кінець життя Вірджинії Вулф у 1941 році лише підкреслив її чутливість до світу та людей. Сьогодні її роботи вивчають у контексті модернізму, фемінізму та літературної психології. Вона вплинула на багатьох письменників і читачів, залишаючись актуальною й у XXI столітті.

Список використаних джерел:

1. Austen J. *Pride and Prejudice*. London: T. Egerton, 1813.
2. Kirkham M. *Jane Austen, Feminism and Fiction*. London: Athlone Press, 1997.
3. Lodge D. *The Art of Fiction*. Penguin Books, 1992.
4. Alexander Michael. *A History of English Literature*. London: Macmillan Press, 2000. 400 с.
5. Бронте Е. Грозовий перевал. Лондон: Thomas Cautley Newby, 1847.
6. Критичні статті про сестер Бронте: *Oxford Companion to English Literature* та *The Cambridge Guide to Literature in English*.
7. Woolf V. *Mrs Dalloway*. London: Hogarth Press, 1925. 296 с.
8. Woolf V. *To the Lighthouse*. London: Hogarth Press, 1927. 320 с.
9. Woolf V. *A Room of One's Own*. 1929.

УДК 316.77

Христина Заставна,

студентка II курсу спеціальності «Філологія»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Христина Януш,

викладачка кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2816-6742>

TIKTOK, YOUTUBE I INSTAGRAM: ЯК СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ВПЛИВАЮТЬ НА МОВЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ?

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасного суспільства та суттєво впливають на різні аспекти нашого життя, включаючи мовну культуру. TikTok, YouTube та Instagram формують новий спосіб комунікації, популяризуючи специфічні мовні практики, меми та сленг. Дослідження цієї теми актуальне, оскільки мовлення є не лише засобом спілкування, а й відображенням суспільних змін. Поява нових медійних форматів, коротких відео, хештегів та емоджі сприяє трансформації як словникового запасу, так і граматичних конструкцій, які використовуються українцями, особливо молоддю.

TikTok і Instagram Reels сприяють скороченню форм висловлювання через специфіку короткого відеоформату. Це впливає на спрощення синтаксичних структур та підвищення популярності сленгу й жаргону. Наприклад, дослідження підтверджують, що користувачі часто використовують емоджі як заміну словам або цілим реченням. Окрім того, завдяки алгоритмам рекомендацій на платформах зростає популярність вірусного контенту, де ключову роль відіграють короткі, лаконічні вирази, що швидко запам'ятовуються.

Згідно з даними дослідницької компанії Gradus Research, що спеціалізується на соціологічних опитуваннях, найбільш популярними соціальними мережами в Україні є Facebook, Instagram та TikTok. Так, проведене компанією у жовтні 2024 року дослідження медіаспоживання серед українців виявило, що протягом тижня Facebook використовували 72% опитаних, а Instagram – 61%. Ці платформи відіграють ключову роль не лише як джерела новин, а й як простір для соціальної взаємодії та самовираження. Серед стрімінгових сервісів найбільш популярним виявився YouTube Music, який обрали 45% респондентів [1].

«Збільшення популярності стрімінгових платформ та соцмереж як основних розважальних каналів відображає вплив глобальних трендів, особливо серед молоді. Такі трансформації свідчать про появу нових звичок споживання контенту, що, ймовірно, впливатиме на розвиток українського медіапростору в довгостроковій перспективі», – зазначила соціологиня, засновниця та директорка Gradus Research Євгенія Близнюк [1].

Через глобальне поширення контенту англіцизми стрімко набирають популярності. Такі слова, як «like», «follow», «stream», міцно вкоренилися у повсякденному лексиконі молоді. Проте таке явище може як збагатити нашу мову новими словами, так і сприяти її поступовій англізації. Водночас запозичення часто підлаштовуються під українську граматику, утворюючи нові форми («лайкати», «шерити», «постити»), що є свідченням мовної гібридизації.

На думку деяких лінгвістів, цей процес може сприяти розвитку багатомовності серед молоді, проте водночас загрожує національній мовній ідентичності. Зокрема, у соціальних мережах поширюється тенденція поєднання різних мов у межах одного висловлювання, що спричиняє появу так званого «цифрового суржику».

Наукові дослідження, зокрема праця Ірини Фаріон «Мовна норма: знищення, пошук, віднова», підтверджують, що вплив іншомовних

запозичень та сучасних трендів може призводити до руйнування усталених мовних норм. Фаріон наголошує, що мовлення адаптується до нових соціокультурних умов, однак водночас важливо зберігати автентичність мови та підтримувати її нормативність [4, с. 56].

Instagram і YouTube стимулюють розвиток візуального контенту, де текст грає підпорядковану роль. Короткі підписи, хештеги та креативні емоджі доповнюють зміст або замінюють його. За спостереженням мовознавців, у таких форматах стираються межі між вербальною та невербальною комунікацією. Наприклад, популярні хештеги («#натхнення», «#щастя») слугують своєрідними маркерами змісту та одночасно створюють емоційний контекст.

Крім того, соціальні мережі сприяють виникненню феномену мультимодальності, де текст, зображення та звуки об'єднуються в одному повідомленні, формуючи новий спосіб передачі інформації. У цьому контексті важливу роль відіграє здатність аудиторії інтерпретувати невербальні сигнали та коди, які супроводжують текстові повідомлення.

Деякі блогери та користувачі TikTok спеціально використовують суржик або регіональні діалекти, підкреслюючи власну автентичність. З однієї сторони це сприяє відродженню діалектних форм, але водночас може формувати іронічне або пародійне ставлення до таких мовних явищ. Наприклад, використання суржику часто супроводжується гумористичним контекстом, що змінює сприйняття таких мовних практик серед молоді.

Сучасні дослідження показують, що популяризація регіональних мовних варіантів через соціальні мережі може також сприяти їх збереженню. Однак водночас існує ризик зниження нормативності мовлення та спрощення граматики через активне використання жаргону та суржику в неформальних ситуаціях [3].

Сучасні цифрові платформи не лише впливають на лексику, а й активно формують нові мовні норми. Усе частіше користувачі схильні використовувати неофіційні мовні конструкції навіть у діловому спілкуванні. Завдяки швидкій та динамічній комунікації у соцмережах традиційні граматичні правила поступово спрощуються, а офіційний стиль занепадає. Це спричиняє появу «гібридної мови», яка поєднує елементи розмовної, професійної та сленгової лексики.

Дослідження Лариси Масенко вказує на те, що цифрова комунікація може сприяти як спрощенню мови, так і встановленню нових норм, які

закріплюються через масове використання. Мовознавці дедалі частіше наголошують на тому, що інтернет-простір створює нову реальність, у якій мова адаптується до сучасних технологій, стаючи більш гнучкою, але менш стандартизованою.

Меми стають своєрідними текстовими маркерами покоління. Такі фрази, як «жиза» (скорочена форма слова «життєво», яка вказує на сильне співчуття або впізнаваність ситуації) чи «база» (вживається, коли думка чи висловлювання є дуже правильним та очевидним) дуже швидко поширюються в соціальних мережах і входять у повсякденне спілкування. За словами дослідників, меми є потужним інструментом формування колективної пам'яті та ідентичності, оскільки вони швидко передають інформацію та створюють відчуття належності до певної спільноти.

Крім того, вони часто використовуються для сатиричного переосмислення суспільних подій, що впливає на формування критичного мислення. Мовні особливості мемів включають скорочення, гру слів, створення неологізмів та іронічних висловлювань, що стають частиною популярного дискурсу [2, с. 201].

Соціальні мережі відіграють ключову роль у зміні мовного середовища українців. Вони сприяють виникненню нових мовних явищ, інтеграції іншомовних запозичень та формуванню сучасних комунікативних стратегій. Водночас цей процес супроводжується певними ризиками, зокрема англізацією мови, спрощенням синтаксису та змінами мовної норми.

Незважаючи на це, цифрові платформи створюють нові можливості для розвитку, популяризації та розширення мовних стандартів. Подальші дослідження допоможуть визначити довготривалі наслідки цих трансформацій для української мови в цифрову епоху. Важливим викликом для мовознавців і суспільства залишається збереження мовної спадщини у поєднанні з адаптацією до сучасних комунікативних реалій.

Список використаних джерел:

1. Близнюк Є. Як змінилося медіаспоживання в Україні у 2024? Gradus research. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/changes-media-consumption-ukraine-2024/> (дата звернення: 30.03.2025).
2. Масенко Л. Т. Мова і політика. Київ : Соняшник, 2004. 119 с.
3. Ніколаєва Т. М. Лексико-семантичні аспекти мови соціальних мереж. Електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ». 2019. Т. 2, № 9. С. 96–100.

URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33170/1/%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%98%D0%9A%D0%9E-%D0%A1%D0%95%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%86%20%D0%90%D0%A1%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%98%20%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%98%20%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%86%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%9C%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%96.pdf> (дата звернення: 30.03.2025).

4. Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : монографія. Вид. 3-тє, допов. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 331 с.

УДК 81'373.7

Кравець Софія,

студентка II курсу спеціальності «Філологія»,

ЗВО «Університет Короля Данила»

Науковий керівник:

Януш Христина,

викладачка кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

O

R

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ІНТЕРНЕТ-КУЛЬТУРІ: ЯК МЕМИ ТА СЛЕНГ ЗМІНЮЮТЬ ТРАДИЦІЙНІ СТАЛІ ВИРАЗИ

I

Фразеологізми є невід'ємною частиною мови, оскільки відображають культурні особливості, історичний розвиток і світогляд носіїв мови. У сучасному світі, де цифрова комунікація відіграє ключову роль, фразеологія також зазнає трансформацій під впливом інтернет-культури. Соціальні мережі, меми та онлайн-сленг змінюють традиційні сталі вирази, адаптуючи їх до нових реалій та значень. Ця тенденція свідчить не лише про гнучкість мови, а й про здатність суспільства реагувати на зміни через гумор, самоіронію та нові форми вираження. У цій роботі розглянуто, як класичні фразеологізми отримують нове життя завдяки цифровій епосі, а також проаналізовано значення популярних сленгових виразів, що поширилися через соціальні платформи.

Традиційний вислів *«Money can't buy happiness»*, що наголошує на неможливості досягти справжнього щастя через матеріальні блага, в цифровій реальності змінюється на *«Likes can't buy happiness»* [2, с. 215]. В умовах популярності соціальних мереж, де кількість лайків, коментарів та підписників часто визначає успіх та самореалізацію, ця фраза підкреслює зміну сучасних цінностей.

Оригінальний вираз *«spill the beans»*, що означає «розповісти секрет», в інтернет-культурі зазнав змін і перетворився на *«spill the tea»*, що використовується у значенні «розповісти плітки, поділитися цікавою (іноді скандальною) інформацією». Фраза популярна серед блогерів і користувачів соцмереж, особливо в контексті обговорення знаменитостей або драматичних подій. Наприклад, якщо хтось дізнався сенсаційну новину, можна сказати: «Come on, spill the tea!» («Давай, розкажуй плітки!»).

трансформується в *«Blocked and forgotten»*, що відображає сучасну тенденцію ігнорування людей через блокування в соцмережах. Раніше вважалося, що якщо щось або хтось не постійно в нашому житті, дослівно «не перед очима», то з часом забувається. Сьогодні цей принцип набув радикальнішого значення: у цифрову епоху людина може зникнути не лише з поля зору, а й з життя – одним натисканням кнопки «блокувати». [8, с. 240]. Блокування стало можливістю миттєво викреслити когось зі своєї реальності.

Оригінальний вислів *«You can't teach an old dog new tricks»*, що означає труднощі дорослих людей у навчанні новим речам, у сучасному світі набуває нової форми – *«You can't teach a boomer new memes»*. Це адаптація до цифрової епохи, де покоління «бумерів», тобто старші люди, часто не розуміють нові меми, популярні серед молоді [3, с. 190]. Ці слова стали жартівливим коментарем, що стосується відмінностей у сприйнятті гумору серед представників різних поколінь, наприклад, коли люди старшого віку не розуміють сучасні тренди або неправильно використовують новий сленг.

перетворюється в *«All that trends is not truth»*, що позначає феномен дезінформації в інтернеті. Нам відомо, що не все блискуче є цінним. Сьогодні ж ця істина набуває нового значення: у цифровому світі популярність не дорівнює правді. Трендові новини, вірусні історії та гучні заголовки легко маніпулюють увагою, але не завжди відображають реальність. *«All that trends is not truth»* нагадує, що інформація, яка попала

в тренди, може бути викривленою, а мільйони переглядів – не гарантія достовірності. У світі, де алгоритми визначають, що ми бачимо, критичне мислення стає важливішим, ніж будь-коли [4, с. 205].

Фраза «*Like father, like son*» видозмінилась на «*Like influencer, like*» що розкриває тенденцію наслідування популярних блогерів. До появи інтернету ми говорили про схожість між батьками й дітьми, а сьогодні новий «цифровий авторитет» формується не в сім'ї, а у стрічці соцмереж. Інфлюенсери – це взірці для наслідування, а їхні звички, погляди та навіть переконання автоматично переймають мільйони підписників. Люди можуть несвідомо змінювати свої смаки, політичні погляди або навіть спосіб мислення.

Термін «*safe space*» з'явився ще в 1960-х роках у США як частина руху за права ЛГБТ-спільнот та феміністичного руху. Спочатку він позначав місця, де люди з маргіналізованих груп могли вільно говорити про свій досвід без страху зазнати дискримінації або насильства [7, с. 198]. Пізніше поняття розширилося й почало використовуватися для позначення середовищ, де кожен може висловлюватися відкрито, не боячись осуду. У сучасному розумінні «*safe space*» – це не лише фізичні місця, як університетські аудиторії чи психологічні групи підтримки, а й цифровий простір. Чати, форуми, навіть окремі соцмережеві спільноти можуть виконувати цю функцію, забезпечуючи користувачам можливість бути почутими без страху зазнати булінгу чи негативної реакції [1, с. 248].

Вислів «*glow up*» використовується для опису значного покращення зовнішності, особистісного розвитку або успіху. Він часто зустрічається у відео «до і після», де люди демонструють свій прогрес у фізичному вигляді чи кар'єрі. Наприклад, підліток, який у школі почувався невпевнено, а через кілька років став успішним та впевненим у собі, може сказати: «*I had a major glow up!*».

означає серйозну розмову або правду без прикрас. Ця фраза використовується, коли хтось хоче відверто висловити свою думку, особливо щодо важливих або чутливих тем [6, с. 220]. Часто зустрічається в реп-культурі, де виконавці діляться своїм реальним досвідом у текстах. використовується для опису чогось, що відбувається скромно, непомітно або не афішується. Наприклад, «*I low-key love this song*» означає «Мені ця пісня дуже подобається, але я не хочу це відкрито визнавати». Також може вказувати на приховані наміри або бажання

Саркастичний вираз «*Sorry not sorry*», який з'явився на просторах інтернету, означає, що людина вибачається, але насправді не відчуває ніякої провини або каяття за свої слова чи вчинки. Часто використовується в гумористичному чи іронічному контексті, коли хтось визнає, що зробив щось не дуже добре, але не шкодує про це, або навіть гордиться цим [10, с. 180]. По суті, це «*вибачаюсь, але не зовсім*». Наприклад, якщо хтось з'їв останній шматок піци і каже: «*Oops... sorry, not* тобто насправді він зовсім не жалкує.

– самоіронічний вислів, який використовують, коли ситуація виглядає хаотично, але приймається з гумором. Наприклад, якщо в когось у кімнаті безлад, але він не збирається прибирати, він може сказати: «*Well, bless*

Соціальні мережі активно сприяють виникненню нових форм висловлювань, які не лише відображають сучасні тенденції, а й впливають на світосприйняття поколінь. Цифрова епоха не лише трансформує мову, а й розширює її можливості як засобу вираження емоцій, ідей та культурних особливостей нового покоління.

Проаналізувавши наведені приклади, можна помітити, що трансформація фразеологізмів у контексті інтернет-культури є свідченням еволюції мови та її здатності адаптуватися до змін інформаційного простору. Ми бачимо, що меми та інтернет-сленг роблять фразеологічні вирази більш гнучкими та динамічними. Нові вирази швидко входять у широкий обіг, змінюючи способи комунікації у цифровому середовищі. При цьому фразеологізми, що виникають в інтернет-культурі, можуть поступово переходити в розмовну та навіть літературну мову, що підтверджує їхню значущість у сучасному комунікативному просторі.

Таким чином, можна зробити висновок, що вплив інтернет-культури на фразеологію є багатограним та має довготривалі наслідки. Вона не лише змінює сталі вирази, а й створює нові мовні конструкції, які відображають сучасні тенденції комунікації.

Список використаних джерел:

1. Баранник Д. М. Сучасний український фразеологізм у цифрову епоху. Київ: Академія, 2020. 248 с.
2. Васильєва О. Г. Меми як засіб комунікації в інтернеті. Харків: Видавництво ХНУ, 2019. 215 с.

3. Гавриленко С. П. Інтернет-сленг та його вплив на традиційну мову. Львів: Світ, 2021. 190 с.
4. Дорошенко І. В. Фразеологія в соціальних мережах: зміни та трансформації. Одеса: Маяк, 2018. 205 с.
5. Карпенко Л. І. Вплив молодіжного сленгу на фразеологізми. Полтава: ПНПУ, 2022. 175 с.
6. Коваль Т. О. Нові тенденції у фразеології. Київ: Наука, 2020. 220 с.
7. Мельник В. С. Інтернет-меми як елемент сучасної культури. Дніпро: Пороги, 2021. 198 с.
8. Пономаренко О. М. Еволюція сталих виразів у цифрову добу. Харків: Освіта, 2019. 240 с.
9. Ткаченко Н. Ю. Лінгвістичні особливості інтернет-комунікації. Львів: Світ, 2022. 230 с.
10. Черненко Р. В. Динаміка фразеологічних змін під впливом медіа. Київ: Академія, 2018. 180 с.

УДК 811.111'36:378.147+37.091.3

Лесів Тетяна,
*студентка I курсу спеціальності «Філологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Сахневич Інна,
доцент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0001-7783-495X*

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У ФОРМУВАННІ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ (НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФІНІТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ)

Сучасна освіта потребує нових методів і технік, які відповідатимуть швидким змінам у суспільстві, пов'язаним з процесами глобалізації, інформатизації та надшвидким розвитком інноваційних технологій.

Традиційні підходи поступово втрачають свою актуальність, не забезпечуючи достатньої мотивації студентів до навчання з метою набуття не тільки «твердих», а й «м'яких» навичок. Тому такі інноваційні методи навчання, як комунікативний, метод перевернутого класу й мозковий штурм набувають неабиякого визнання, оскільки дають змогу студентам не тільки покращувати свої знання англійської мови, а й сприяють розвитку критичного мислення та комунікативної компетенції.

Загалом інноваційні методи викладання з метою покращення навчального процесу є предметом дослідження як українських, так і закордонних науковців, зокрема О. Пометун, Н. Побірченко, Г. Коберник, О. Комар, Т. Торчинської [1]. Комунікативний метод як спосіб викладання англійської мови у середній та вищій школі розглядали С. Ніколаєва, Н. Бражник, Г. Гринюк та ін. [2]. Метод перевернутого класу було започатковано у 2007 р. Дж. Бергманом і А. Семсом [3, с 166]. В Україні результативність цього підходу досліджують Л. Куликова, Т. Харченко, Т. Рябуха, Н. Гостішева та ін. [4].

Дослідження комунікативного методу з метою вивчення граматики англійської мови (на прикладі інфінітивних конструкцій) показало, що цей метод націлений на покращення комунікативної компетенції, тобто використання мови на практиці, що є дещо малоефективним у вивченні саме граматичних конструкцій англійської мови. Проте в поєднанні з традиційним граматико-перекладацьким методом комунікаційний метод дає змогу краще засвоїти граматичні аспекти у гармонійному поєднанні з практикою перекладу [5, с. 98]. Водночас метод перевернутого класу виявився ще одним результативним методом у вивченні граматики англійської мови, а саме – інфінітивних конструкцій типу: «All of this shows that Russia will continue to sabotage diplomacy, and will continue to act in this way, and that Moscow's only tactic remains dragging out the war» – «Все це свідчить про те, що росія і надалі саботуватиме дипломатію, й надалі діятиме в такий спосіб, що єдиною тактикою Москви залишається затягування війни» [6]; «Together, we agreed on a new structure to strengthen the aviation component, as well as on specific management and technological steps» – «Разом ми домовилися про нову структуру для посилення авіаційного компонента, а також про конкретні управлінські та технологічні кроки» [6]; «The people elected me to do the job, and I'm doing it» – «Люди обрали мене, щоб я виконував роботу і я її виконую» [7]; «This is my fifth such speech to Congress, and,

once again, I look at the Democrats in front of me and I realize there is absolutely nothing I can say to make them happy or to make them stand or smile or applaud» – «Це мій п'ятий такий виступ у Конгресі, і я знову дивлюся на демократів, які стоять переді мною, і розумію, що немає абсолютно нічого, що я можу сказати, щоб зробити їх щасливими, змусити їх встати, посміхнутися чи поаплодувати» [7].

Такий змішаний підхід до викладання граматичних аспектів англійської мови з використанням електронних девайсів значно економить час викладачеві на парах, дозволяючи студентам самостійно опрацьовувати теоретичний матеріал, зокрема щодо основних форм інфінітива або структурних особливостей речень з інфінітивними конструкціями. Викладач на заняттях в аудиторіях має можливість приділяти більше часу практичному аспекту вивчення інфінітива: тренуванню вживання його різних форм, побудові конструкцій та їхньому перекладу. Проте метод перевернутого класу (якщо мова йде про граматичні аспекти англійської мови), на наш погляд, можна успішно поєднати з іншими методами, наприклад, мозковим штурмом. Саме мозковий штурм, застосований у класі, дозволить викладачеві перевірити рівень засвоєння студентами усіх теоретичних аспектів, пов'язаних із вивченням інфінітивних конструкцій та заповнити ті прогалини в знаннях, які виникли як результат нерозуміння певних граматичних аспектів у процесі самостійної роботи студентів. Відтак за умови використання комбінації методів перевернутого класу та мозкового штурму студенти засвоюють не тільки теоретичний аспект інфінітивних структур, але й практично застосовують їх у мовленні, що сприяє формуванню стійких комунікативних навичок. Ба більше, впровадження комбінації інтерактивних методів підвищує не тільки результативність навчання, але й стимулює розвиток низки інших, не менш корисних умінь, наприклад, уміння критичного мислення, здійснення адекватного перекладу тощо. Критичне мислення як один з важливих елементів медіаграмотності дозволяє студентам розпізнавати маніпуляції, пропаганду і фейки, особливо на прикладах публічних виступів, орієнтуватися у сучасних політичних трендах. Студенти стають частиною навчального процесу, що допомагає підтримувати їхню зацікавленість та зосередженість, формуючи тим самим високий рівень пізнавальної мотивації за допомогою, наприклад, підбору прикладів речень з інфінітивними конструкціями відповідно до сьогодення. На наш погляд, важка політична ситуація в Україні, пов'язана з

повномасштабним вторгненням росії, перемовини президента США Д. Трампа з президентом України В. Зеленським та росії В. Путіним, часті зустрічі політичних діячів України, США, росії та інших країн НАТО з метою припинення війни в Україні є не тільки важливими, але й актуальними джерелами англомовного контенту речень з точки зору граматичних аспектів, зокрема – інфінітивних конструкцій у складних реченнях. Наприклад, «Ukraine has other plans, its own plans. To develop. To build. To continue reforms. To improve life» – «Україна має інші, власні плани. Розвиватися. Будуватися. Продовжувати реформи. Покращувати життя» [8]; «Russia's allies are trying to avoid participating in its aggression» – «Союзники росії намагаються уникнути участі в її агресії» [8]; «For this reason, we've been working closely with our European partners to develop more severe actions that could be taken if Russia continues to escalate the situation» – «Тому ми тісно співпрацюємо з нашими європейськими партнерами над розробкою більш жорстких заходів, які можуть бути вжиті, якщо росія продовжить ескалацію ситуації» [9]; «I also hope that the IMF moves swiftly to provide a significant package of support for Ukrainians as they pursue reforms» – «Я також сподіваюсь, що МВФ швидко надасть значний пакет підтримки українцям у проведенні реформ» [9].

Згідно з проведеним дослідженням, досить часто такі конструкції використовуються з метою підкреслення важливості прийняття тих чи інших рішень, серйозності намірів президентів (або інших офіційних осіб) або ж окреслення кола дипломатичних проблем, котрі потребують негайного вирішення. Актуальні мовні зразки відображають динаміку розвитку мови, соціокультурні реалії та, у нашому випадку, тенденції публічної комунікації політичного характеру, навчають риториці та аргументації. Речення з інфінітивними конструкціями додають текстам публічних виступів формальности, логічності та стислості, їм притаманна чітка логіка та аргументованість.

Отже, сучасна освіта потребує впровадження новітніх методів у зв'язку з процесами глобалізації та цифровізації суспільства. Поеднання традиційних і комунікативних підходів, зокрема методу перевернутого класу та мозкового штурму, сприяє не лише ефективному засвоєнню граматичних аспектів англійської мови, а й розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та пізнавальної мотивації студентів. Використання актуальних англомовних матеріалів дозволяє зробити навчальний процес більш цікавим та практично орієнтованим.

Список використаних джерел:

1. Пометун О. І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І., Комар О. А., Торчинська Т. А. Інтерактивні технології: теорія та методика: посібник. Умань-Київ, 2008. С. 94.
2. Колектив авторів під керівництвом Ніколаєвої С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е. випр. і перероб./ Кол. Авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.
3. Слухенська Р. В., Буртник Б. Я., Куковська В. І., Куковська І. Л., Марценяк І. В. Сучасні комунікативні методики вивчення іноземної мови у ВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. №80. С. 165-168.
4. Рябуха Т. В., Гостіщева Н. О., Куликова Л. А. та Харченко Т. І. «Перевернуте навчання» як інноваційна технологія викладання іноземних мов у вищій школі. *Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools*. 2020. № 2(72): С. 100-106. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/345313139_PEREVERNUTE_NAVCANNA_AK_INNOVACIYNA_TEHNOLOGIA_VIKLADANNA_INOZEMNIH_MOV_U_VISIJ_SKOLI
5. Семида О., Кравченко Т. Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук: колективна монографія (1-е вид.). / під ред. Капак В. Г. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. 134 с.
6. Pressure on Russia Is Needed for Diplomacy to Work – Address by the President. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/potriben-tisk-narosiyyu-shob-diplomatiya-zapracyovala-zverne-96909> (дата звернення: 29.03.2025).
7. Full Transcript of President Trump’s Speech to Congress. URL: <https://www.nytimes.com/2025/03/04/us/politics/transcript-trump-speech-congress.html> (дата звернення: 29.03.2025).
8. Speech by Head of the Office of the President of Ukraine Andriy Yermak during the participation in the video meeting of the Atlantic Council. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/promova-kerivnika-ofisu-prezidenta-ukrayini-andriya-yermaka-73833> (дата звернення: 29.03.2025).
9. Statement by the President on Ukraine. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/03/20/statement-president-ukraine> (дата звернення: 29.03.2025).

*Ірина Луців,
студентка II курсу спеціальності «Філологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Христина Януш,
викладачка кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2816-6742>*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ТА НЕПОРОЗУМІННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА АНГЛОМОВНИЙ МЕНТАЛІТЕТ

Міжкультурна комунікація – це процес взаємодії між представниками різних культур, який відбувається через мову, невербальні засоби та культурні традиції. Як зазначає український культуролог Дмитро Шульга: «Мова – це не просто набір слів, в якому відображається душа народу». Цей вислів наголошує, що для успішної комунікації необхідно знати не лише лексичні особливості, а й культурний контекст співрозмовника. Часто трапляється так, що двоє людей говорять англійською, але не розуміють один одного. Чому? Тому що за словами стоять різні менталітети й звичаї, а отже, й різне світосприйняття.

Як зазначив В. М. Манакін: «Кожна культура має свої унікальні особливості комунікації, які можуть бути неочевидними для представників інших культур» [1, с. 15]. Ці відмінності можуть спричинити непорозуміння між представниками різних етносів.

Українська та англomовна культури суттєво відрізняються у способах спілкування, що ускладнює міжкультурну комунікацію. Тому в цій роботі ми намагалися дослідити український та англійський менталітети, а також виявити основні відмінності, які можуть призвести до непорозумінь під час спілкування.

Декілька головних відмінностей, які присутні в нашому менталітеті на відміну від англomовного, – це емоційність та відвертість, колективна підтримка, прямолінійність та гостинність.

Емоційність та відвертість. Українці відкритіше виявляють свої емоції, використовуючи інтонацію, активну жестикуляцію та зменшено-пестливі слова, такі як сонечко, квіточка, зайчик та інші. Ці слова ми

вживаємо в дружньому, родинному колі та іноді навіть у робочій обстановці.

Колективна підтримка. Як зазначається у збірнику матеріалів конференції «Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку», українська ментальність ґрунтується на ідеї спільноти, де кожен відчуває себе частиною цілого [2, с. 45]. Більшість громадян України живуть за цим принципом, де чужа біда та горе не залишаються байдужими, а підтримка та розуміння панують у суспільстві.

Прямолінійність. В українській культурі прийнято говорити прямо та відверто, не завжди добираючи м'які фрази. Наприклад, «Ти виглядаєш не дуже добре, якось втомлено. У тебе все добре?» Ми сприймаємо це як турботу та щирий інтерес, на відміну від англомовного менталітету, де ця фраза може переходити особисті кордони та бути образливою.

Гостинність. В українському менталітеті гостинність є невід'ємною частиною звичаїв, наприклад, зустрічати гостей з щедрими столами та подарунками для гостей. В Україні є багато приказок на цю тему, наприклад: «Гість у дім – Бог у дім», «Любиш в гостях бувати, люби ж гостей і приймати» та інші. У західних культурах запрошення в гості часто має офіційний та формальний характер.

Основними рисами англомовного менталітету є індивідуалізм, ввічливість, формальність у розмовах, пунктуальність.

Індивідуалізм. У західних країнах особисті досягнення ставлять на перше місце. Західна культура орієнтована на незалежність особистості, тоді як східноєвропейські суспільства тяжіють до колективізму [3, с. 78].

Ввічливість. В англомовній культурі не прийнято говорити правду в обличчя та зазвичай уникають конфліктних ситуацій. Наприклад, фраза «Я не зовсім впевнена, що це спрацює (I'm not quite sure this will work)» може означати фактичну відмову, але не кажучи це прямою мовою.

Формальність у розмовах. У західних країнах домінує більш офіційне та ділове спілкування. Ми звикли звертатись до вчителів та викладачів на ім'я, тоді як в Америці так можна звертатись лише за умови додавання частки Professor.

Пунктуальність. В англомовних країнах запізнення є неприпустимим для людей і може означати, що ця людина не є професіоналом та не цінує свій час і час інших. В Україні, навпаки, запізнення на 5-10 хвилин є припустимим.

Таким чином, ми розглянули основні відмінності в українській та англomовній культурі і менталітеті. З кожним роком український менталітет змінюється та стає на крок ближче до західних країн. Український народ бере до уваги багато корисних звичок та професійних навичок, які можуть допомогти нам у майбутньому.

Головними причинами міжкультурних бар'єрів є мовні відмінності, відмінності в сприйнятті гумору, стереотипи та упередження.

Мовні відмінності є однією з головних причин, тому що побудова речень, структура та тональність відрізняються. Наприклад, в англomовному світі часто використовують модальні дієслова для пом'якшення прохань «Could you help me?», натомість в українській формі використовують більш пряме «Допоможіть, будь ласка» [4, с. 102].

Відмінності у сприйнятті гумору. Гумор – це важливий елемент комунікації. В Україні гумор більш саркастичний, іронічний та може бути навіть чорний, ці аспекти не сприймаються англomовним середовищем. Британський гумор більш стриманий, а американський – легкий [5, с. 76]. Тому під час розмови краще не використовувати жарти, щоб вона продовжувалась та була легкою.

Стереотипи та упередження. Стереотипне мислення може створювати хибне враження про людей. Наприклад, українців вважають дуже емоційними та несерйозними, а американців – дуже типовими та поверхневими у спілкуванні [6, с. 201].

Таким чином, міжкультурна комунікація між українським та англomовним менталітетом є складним і багатогранним процесом, що включає не лише лінгвістичні, а й соціокультурні аспекти. Визначення ключових відмінностей між культурами допомагає усвідомити, як ці відмінності можуть впливати на ефективність спілкування.

Як зазначає В. Г. Брісов: «Успішна міжкультурна комунікація неможлива без глибокого розуміння не лише мовних нюансів, але й соціокультурного контексту. Це вимагає від учасників комунікації не лише знання мови, а й здатності адаптуватися до різних культурних стандартів» [7, с.112].

Оволодіння такими навичками є важливим не лише для фахівців, що займаються міжнародними відносинами чи бізнесом, а й для широкого кола осіб, які прагнуть ефективно взаємодіяти у глобалізованому світі.

Застосування міжкультурної компетенції дозволяє уникнути помилок, покращити взаєморозуміння та сприяти розвитку міжкультурних зв'язків на всіх рівнях суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бойко Л. В. Лінгвістичні аспекти міжкультурної комунікації. Київ: Вид-во КНУ, 2017. 189 с.
2. Брісов В. Г. Соціокультурні аспекти міжнародного спілкування. Київ: НАН України, 2022. 170 с.
3. Гумор і культура: міжкультурні особливості. Харків: ХДПУ, 2017. 190 с.
4. Збірник матеріалів конференції «Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку». Львів: ЛНУ, 2019. 345 с.
5. Манакін В. М. Основи міжкультурної комунікації. Київ: Наукова думка, 2010. 200 с.
6. Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку. Черкаси: ЧНУ, 2021. 280 с.
7. Стереотипи в міжнародній комунікації. Одеса: ОНУ, 2019. 255 с.

УДК 811.111:81'373.7

Михасюк Юлія,
*студентка I курсу спеціальності «Філологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Вірстюк Ольга,
викладач кафедри іноземної філології
та бізнес-комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-8785-1429>*

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ НУМЕРАТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ

Мова є живим та постійно змінним явищем, що відображає культуру, історію та спосіб мислення народу. Одним із найяскравіших проявів багатства та виразності мови є її фразеологічний склад. Фразеологізми, як стійкі сполучення слів, несуть у собі глибокий зміст, часто

відображаючи народну мудрість, історичні події та культурні особливості.

Серед усього різноманіття англійських фразеологізмів особливий інтерес становлять одиниці, що включають до свого складу числівники, тобто містять нумеративний компонент. Числівники, як лексичні одиниці, що позначають кількість, порядковий номер або число, додають фразеологізмам конкретності, а іноді й символічності. Їхнє використання у фразеологізмах може відображати усталені уявлення про кількість, певні етапи життя, історичні події або ж просто слугувати засобом підсилення образності вислову.

Актуальність дослідження англійських фразеологізмів з компонентами-числівниками зумовлена їхньою поширеністю в мовленні, відображенням у них культурних та історичних особливостей англomовного світу, а також необхідністю глибшого розуміння їх семантики та функціонування у мові.

В окультуреному людиною просторі числа здавна відіграють особливу роль, оскільки їхнє призначення – слугувати допоміжними засобами пізнання структурування та оцінки матеріального світу, сприяти його вивченню та освоєнню. За словами Корунця І. В., за допомогою номінацій кількості, закріплених зокрема й у фразеологізмах, культурні коди утворюють ніби систему координат, в якій людина існує та яку продовжує досліджувати [1, с. 15].

Проаналізуємо деякі з найчастіше вживаних простих числівників.

За нашими спостереженнями, чи не найчастішим компонентом у вжитку є кількісний числівник *one* (один) – універсальне число будь-якої культури. Особливість цього числа полягає в його суперечливості та багатозначності. «"Один" може мати на увазі одиничність, відокремленість, неоднаковість, відміну від всіх інших, протиставлення всім, виділеність з класу, але в той же час може вказувати на вищий ступінь цілісності і нерозривності єдності», – стверджує Мизин Т. О. Також науковець наголошує, що семантика числівників *one* і *first* обумовлює й аксіологічну специфіку: фразеологізми англійської мови, до складу яких входять ці компоненти, можуть прогнозувати як позитивну (*number one, become one flash, of the first order*), так і негативну оцінку (*one track mind, one trick pony*) [2, с. 132-133].

Англійські фразеологізми часто містять у складі числівник *two* (два), який часто трактується як число-антитеза. За словами Сергеевої О. М.,

притаманна двоїстість, безумовно, зумовлює значення цього числівника [3, с. 17].

Числівники *two* і *second*, на відміну від числівника *one*, є набагато менш частотними у мові. У складі фразеологізмів числівник *two* реалізує значення певної кількості (*it takes two to make a quarrel*) або невизначено малої кількості (*be unable to put two words together*). У процесі десемантизації цей числівник реалізує якісно-оцінне значення (*as cross as two sticks, to be like a dog with two tails*), обумовлене семантикою і символікою числа «два», яке часто надає негативне забарвлення цілого фразеологізму (*be in two minds, make two ends meet*). Як стверджує Мизин Т. О., семантичною домінантою числівника *second* (другий) є «низька якість» у порівнянні з першим як найкращим, що створює негативну оцінність фразеологізмів з цим компонентом (*second rate, at second hand*) [2, с. 135].

Числівник «три» зустрічається в різних конотаціях. Наприклад: *thirty pieces of silver* – тридцять срібняків (ціна зради, вчиненої Юдою); *not worth three arows* – гроша мідного не вартий (йдеться про те, що втратило свою цінність); *tree tailors of Tooley Street* – невелика кількість людей, яка проголошує себе представниками всього народу; *third time lucky* – Бог любить трійцю.

Ідіоми з числівником «чотири» (*four*), за словами Цигалюк Г. А., уособлювали в собі стійкість горизонтальної площини (квадрата), що складалася з чотирьох рівних частин. Це зумовило те, що число «4» почало співвідноситися з чотирма сторонами світу «Північ, Південь, Схід, Захід» і вітрами, що дмуть з цих сторін. Наприклад: *four corners of the earth* – чотири сторони світу; *from the four corners of the world* – з усіх боків; *on all fours* – на чотирьох [4].

Нумеральний компонент фразеологічного виразу – числівник «п'ять» (*five*) – в англійському образному висловлюванні реалізує не лише кількісне, а й якісно-оцінне значення, що можемо спостерігати у фразеологізмах: *to give smb five; five feet off the ground*. У художній літературі кількісний компонент – порядковий числівник *fifth* – є компонентом фразеологізму *the fifth wheel*, тож розглянемо його використання на прикладі: «*'It seems, I'm not the fifth wheel of the coach,' – said John, 'you shouldn't ignore me'*» [3, с. 17].

Як стверджує Цигалюк Г. А., числівник «дев'ять» (*nine*) давав повну картину світу по вертикалі. Якщо кожен із трьох «світів» – божественний, земний, підземний «ділиться», в свою чергу, на дві частини («небо» і

«землю»), то їх рахунок в сукупності дає число «6». Якщо в кожному із трьох вертикальних світів виділяється ще й «атмосфера», то Всесвіт стає дев'ятиярусним. Не випадково в старій китайській поезії «9» означало «все». У християнстві «9» – число небес і число чинів ангельських. А взагалі, дев'ять разів повторена дія мотивує значення дев'ятикратності, звідки й умовне значення «загальної багатократності». Ось приклади найпоширеніших фразеологізмів з числом дев'ять: *nine day's wonder* – злоба дня; *to talk nine to the dozen* – говорити не замовкаючи; *nine times out of ten* – здебільшого; *ninety-nine out of a hundred* – майже все [4].

Числівник «десять» (*ten*) здавна демонструє значення повноти, завершеності, про що свідчить усталена століттями система лічби: декада (проміжок часу в десять днів), десятиріччя (час, період тривалістю десять років), декаметр (міра довжини, що дорівнює десяти метрам) тощо. Біблійне походження та наднаціональне поширення має усталений вислів *the Ten Commandments* (Десять Заповідей). В англійській мові фразеологізми з цим компонентом найчастіше виражають значення виключності, завершеності: *the upper ten*, *ten times rather*, *to be ten a penny*. Цікаво, що саме цей числівник утворює семантику могутності та загрози в англійському фразеологізмі *tenth wave*, аналогом якого в українській мові є «дев'ятий вал». Відмінність у числівниковому компоненті фразеологізму, як стверджує Корунець І. В., свідчить про розбіжності в символічних уявленнях про числа, які притаманні представникам різних культур [1, с. 16].

Отже, можемо зробити висновок, що англійські фразеологізми з числівниками є важливим елементом мови, який відображає культурні, історичні та соціальні особливості англomовного світу. Кожен числівник у складі ідіоми несе в собі не лише кількісне значення, але й символічне навантаження, що робить ці фразеологізми особливо цікавими для вивчення. Вивчення таких фразеологізмів допомагає глибше зрозуміти менталітет носіїв мови та їхні світоглядні орієнтири. Аналіз числівників у фразеології сприяє кращому засвоєнню англійської мови та розвитку міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2003. 355 с.

2. Мизин Т. О. Синтаксичні та семантичні характеристики прагматичних ідіом. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*. 2017. №85. С. 132-138.

3. Сергєєва О. М. Фразеологізми з нумеральним компонентом : функціонування і переклад. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Хмельницьк, 2024. №31. С. 15-19.

4. Цикалюк Г. А. Семантика англійських ідіом з використанням числівників. *Вісник психології і педагогіки*. 2014. URL: https://www.psyh.kiev.ua/Цикалюк_Г.А._Семантика_англійських_ідіом_з_використанням_числівників (дата звернення: 31.03.2025).

УДК 81'255

Анастасія-Тетяна Перегінець,
*студентка III курсу спеціальності «Філологія»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Христина Януш,
викладачка кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2816-6742>*

ПЕРЕКЛАД НОВИННИХ ЗАГОЛОВКІВ: ЧОМУ ВОНИ ТАКІ РІЗНІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ?

Заголовки новин відіграють ключову роль у приверненні уваги читачів та формуванні їхнього першого враження про зміст публікації. Вони не лише передають основну інформацію, а й відображають мовні, культурні та стилістичні особливості певного медіапростору. Однак при перекладі заголовків з однієї мови на іншу часто виникають труднощі, пов'язані зі структурними відмінностями мов, нормами журналістського дискурсу та очікуваннями аудиторії.

Заголовки вважаються реченнями незалежно від їхньої довжини чи структури. Відповідно до класифікації речень в українській мові, вони поділяються на прості та складні. Найпоширенішими є прості заголовки, які переважають як у друкованих ЗМІ, так і в онлайн-медіа. Вони

передають основну інформацію матеріалу та зазвичай нейтрально відображають його зміст. Найтиповішим варіантом заголовків є двоскладні неускладнені речення, що містять мінімальну кількість другорядних членів. Наприклад: *«Молодь не хоче працювати у селі»* (СВ, 21.02.17). Якщо другорядні члени відсутні, заголовок зберігає певну інтригу, не розкриваючи повного змісту публікації, що стимулює читача дізнатися більше. Наприклад: *«Німеччина зосереджується»* (ДТ, 14.02.19) або *«Університет лихоманить»* (День, 07.09.18). Найчастіше двоскладні заголовки включають обставини та додатки, тоді як означення використовуються рідше через їхню нижчу інформативність. Наприклад: *«Wizz Air у 2020 році збільшить кількість українських рейсів»* (УП, 17.09.19) [3]. Другорядні члени допомагають уточнити подію у часі та просторі, а також вказують на її спрямованість, деталізуючи інформацію, що розкривається у тексті публікації. У назвах українських видань переважає минулий час, щоб передати точність, а саме: *«Канцлер Німеччини відвідав Україну: запланована зустріч із Зеленським»* [2].

Заголовки несуть в собі і певне емоційне забарвлення. Наприклад, заголовки можна вважати заохочувальними або інтригувальними, оскільки вони містять загальну інформацію про зміст тексту, але водночас окремі вирази на зразок «розвінчано міф», «що відомо про», «стало відомо» стимулюють читача ознайомитися з усією статтею. Наприклад: *«Стали відомі умови проведення пробного ЗНО»* (Український південь, 9 січня 2021 р.). Такі заголовки підкреслюють актуальність інформації, однак часто приховують за собою повторне оприлюднення вже відомих фактів. Іноді в прагненні привернути увагу або через мовну неточність у заголовках спотворюються факти.

Часто заголовки можуть набувати сенсаційного характеру завдяки використанню емоційно забарвлених дієслів.

Переклад газетних заголовків може викликати певні труднощі. Структура та лексичне наповнення англійських заголовків тісно пов'язані зі змістом усього тексту. Основна функція заголовка – за допомогою лаконічності та графічної виразності зацікавити читача і привернути його увагу до матеріалу. Деякі мовознавці розрізняють два етапи перекладу заголовків: підготовчий та власне переклад. На першому етапі аналізується зміст заголовка у взаємозв'язку з основним текстом статті, визначається його функціональна спрямованість та роль у структурі тексту. На другому етапі здійснюється передача заголовка з урахуванням його особливостей або часткове їх відшкодування.

Англомовна преса вирізняється особливим стилем заголовків, які зазвичай є короткими, лаконічними (5–10 слів) і граматично не складними. Водночас у заголовках зустрічаються граматичні особливості, які можуть спричинити труднощі навіть для людей із високим рівнем володіння англійською мовою.

Однією з ключових граматичних рис заголовків є **вживання іменникових фраз без дієслова**. У таких конструкціях головний іменник доповнюється пояснювальними словами, наприклад: «*Under Pressure from Boss*», «*Overwhelming Response of Voters*». Цей підхід спонукає читача замислитися над питаннями типу: звідки?, про що?, від кого?, кому? тощо. Наприклад, заголовок «*Unexpected Visit*» провокує роздуми: хто здійснив візит?, чому він був несподіваним? [1].

Наступною рисою англійських газетних заголовків є **компресія мовних одиниць на всіх рівнях**. Зокрема, широко застосовується еліпсис як засіб синтаксичного скорочення, наприклад: *Protester Jailed* – Протестанта ув'язнено, *Contract Signed* – Контракт підписано. Також у заголовках часто опускаються артиклі, допоміжні дієслова та інші слова, що не є ключовими для змісту: *US set to free Israel spy Pollard* – Єврейського агента звільнено у США, *Kuwait arrests group over IS links* – У Кувейті заарештовано групу, пов'язану з ІДІЛ.

Активне використання еліптичних конструкцій у газетних заголовках пояснюється їхньою здатністю передавати інформацію максимально стисло та водночас створювати інтригу. Такий підхід, по-перше, відповідає ключовій вимозі до заголовків – лаконічності. По-друге, він допомагає сфокусувати увагу на найважливішій частині повідомлення, відсікаючи другорядні деталі, що робить інформацію більш впливовою та легкою для сприйняття.

Події, що відбулися нещодавно, передаються в Present Simple: *Influenza Kills 200 in India* («Грип вбиває 200 людей в Індії»). Використання теперішнього часу створює ефект наближеності до читача, роблячи його ніби свідком подій і таким чином підсилюючи інтерес до матеріалу. Форми майбутнього часу часто замінюються інфінітивом, наприклад: *They to Meet in Minsk* («Вони мають зустрітися в Мінську»), *Laundry Workers to Vote on New Contract* («Робітники пральні голосуватимуть за новий контракт»).

Проте найцікавіші заголовки – це ті, що базуються на грі слів, каламбурах, цитатах або ідіомах. Наприклад: *Blinking Sphinx*, *Stone Alone*, *A Knight to Remember*, *Where the Grass is Greener*, *Much Ado About Nothing*

тощо. Такі заголовки становлять значну проблему для перекладачів, оскільки їхній буквальний переклад зазвичай не передає початкового змісту та стилістичного ефекту. Оптимальним варіантом перекладу є збереження гри слів шляхом створення аналогічного каламбуру в цільовій мові. Якщо знайти відповідний еквівалент неможливо, варто повністю змінити заголовок, зробивши його нейтральним, але водночас зрозумілим і тісно пов'язаним із темою матеріалу [4].

Газетні заголовки є важливим елементом журналістського тексту, оскільки вони не лише передають зміст статті, а й привертають увагу читача, створюють інтригу та формують перше враження.

Таким чином, переклад новинних заголовків в англійській та українській мовах супроводжується значними структурними, лексичними та прагматичними відмінностями. Основні фактори, що впливають на ці відмінності, включають граматичні особливості мов, журналістські традиції та очікування цільової аудиторії.

В англійських заголовках домінують лаконічність, використання теперішнього часу та активний стан дієслів, тоді як українські можуть зберігати гнучкість у виборі стилістичних засобів та прагнути до виразності.

При перекладі новинних заголовків важливо не лише зберегти зміст, а й адаптувати стиль відповідно до норм цільової мови. Це підтверджує необхідність не буквального, а змістового перекладу, що враховує культурні та комунікативні особливості кожної мовної спільноти. Отже, успішний переклад заголовків потребує не лише лінгвістичних знань, а й розуміння особливостей медіадискурсу.

Список використаних джерел:

1. Волковенко А. Д. Лексико-граматичні та прагматичні особливості перекладу заголовків англійської преси. Магістерська дисертація на здобуття ступеня магістра.

URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/bb49c254-6a6f-404d-9a70-f1256098c11a/content> (дата звернення 02.04.2025).

2. Дацишин Х. Сучасний заголовок новин в українських інтернет-ЗМІ: між клікбейтом та інформативністю. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Журналістика*. 2021. № 2. С. 76-82.

URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/55624ebc-a87f-4d63-8f67-9a5e64b9585c/content> (дата звернення 02.04.2025).

3. Мариненко І. О., Михайленко В. М. Граматична структура заголовка сучасних українських медіа. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету*. Кропивницький, 2020. Випуск 187. С. 367-375.

URL:<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1248530.pdf> (дата звернення 02.04.2025).

4. Пампура С. Ю. *МОВА АНГЛІЙСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ*. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2019. № 41. Том 2. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v41/part_2/40.pdf (дата звернення 02.04.2025).

УДК 343.3

Софія Савчук,

студентка I курсу спеціальності

«Архітектура та містобудування»,

Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8856-2895>

Науковий керівник:

Володимир Яслик,

доцент кафедри української філології,

кандидат філологічних наук,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРТАНЬ У МЕРЕЖЕВОМУ ДИСКУРСІ

Стрімкий розвиток інтернет-комунікації робить важливим виявлення та вивчення особливостей інтернет-спілкування. Дослідження інтернет-дискурсу актуальне, оскільки спілкування в комунікативному середовищі інтернету є важливою рисою сучасної культури, водночас лінгвістичні характеристики цього явища залишаються недостатньо з'ясованими, зокрема й особливості звертань у соціальних мережах. Окрім того, війна, яка триває в Україні, зумовила зміщення спілкування у віртуальний простір, що теж актуалізує обрану тему дослідження. З

цього погляду В. Барчук слушно зауважує, що сьогоденній інформаційний простір України «визначає війна, яка одностайно визнана як боротьба за цінності, протистояння добра і зла, світла і темряви, правди і брехні, совісти і безчестя» [2, с. 35].

Соціальну мережу розуміють як програмний сервіс, віртуальну систему, що забезпечує формування кола спілкування та взаємодії між учасниками мережі, зв'язок між користувачами та інформаційними ресурсами, створення й поширення інформації [1, с. 290-291]. До основних ознак соціальних мереж належать інтерактивність (можливість активної взаємодії між користувачами), персоналізація інформації (налаштування контенту відповідно до уподобань), гнучкість (варіативність формату, змісту та використання), безперервність (оновлення й споживання контенту без обмежень в обсязі), можливість редагування та видалення; оперативність (швидке розповсюдження та оновлення даних), відносна відсутність цензури (навіть за наявності модерації). Хоча мовлення в соціальних мережах, якщо порівнювати з іншими видами інтернет-комунікації є спонтанним, його головна відмінність полягає в інтимізованому спілкуванні: соціальні мережі дають змогу надсилати повідомлення не лише друзям, а й публічним особам, організаціям, що значно розширює можливості взаємодії [1, с. 220].

Особливість спілкування в соціальних мережах – у його динамізмі (постійна модифікація жанрів відповідно до соціокогнітивних потреб), ситуативності (зв'язок з професійною або особистою діяльністю користувача), формі та змісті (необхідність адаптації інформації до конкретних умов і цільової аудиторії). Однією з характерних рис мовлення в соціальних мережах є тенденція до аграматизму, виражена у відхиленні від орфографічних, синтаксичних і пунктуаційних норм літературної мови, які допускає автор повідомлення. Часто дописувачі порушують норми літературної мови і щодо використання звертань: аномативи стосуються нехтування кличним відмінком та виділення звертання розділовими знаками.

У соціальних мережах звертання не лише позначають адресата, а й виконують функцію передавання емоційного стану мовця, що сприяє створенню ефекту безпосереднього спілкування. Вибір конкретного звертання відображає прагнення мовця вплинути на співрозмовника, оскільки воно може слугувати маркером передбачуваної моделі комунікації або відображати особистісні характеристики мовця [3].

Матеріалом для дослідження стали зібрані різноструктурні звертання в соціальній мережі «Фейсбук» (на матеріалі сторінок Блаженнішого Святослава, Володимира Зеленського, Володимира Кличка, Влади Власенко, Сергія Лазановського, груп «VIP Тернопіль», «Оголошення куплю-продам Україна» та інші). Опрацьовано не тільки публікації власників сторінок, але й коментарі до них інших осіб. Загальна кількість виявлених одиниць – понад 400. На основі проаналізованих сторінок політиків, духовних осіб та культурних діячів виокремлюємо однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні звертання. З-поміж однокомпонентних звертань переважають ті, що виражені іменниками, рідше – субстантивованими прикметниками.

Серед двокомпонентних звертань найпоширенішою структурною моделлю є сполучення прикметника з іменником у кличному відмінку. У цій конструкції мовці найчастіше використовують такі прикметники: *добрий, дорогий, любий, шановний, найдорожчий*. Поширеними є також моделі «іменник – іменник» та «займенник – іменник».

Трикомпонентні звертання переважно утворені за такими моделями: «прикметник – іменник – іменник», «займенник – прикметник – іменник» тощо.

Серед чотирикомпонентних / багатокомпонентних звертань у соціальних мережах виокремлено моделі зі службовими частинами мови.

У граматичній системі сучасної української літературної мови іменник посідає центральне місце завдяки своїм семантико-синтаксичним, формально-синтаксичним і морфологічним характеристикам. Саме тому в соціальних мережах іменники відіграють ключову роль у формуванні звертань. В українській мові нормативним варіантом звертання є саме кличний відмінок, оскільки він виконує основну семантико-синтаксичну функцію вираження адресата мовлення.

За семантикою виокремлюємо такі групи: 1) прізвища, імена, імена по батькові, псевдоніми й прізвиська; 2) назви людей за їхніми родинними стосунками; 3) назви людей за статтю; 4) назви осіб за соціальним та майновим станами, званням; 5) назви людей за професійною діяльністю; 6) назви осіб за національністю, місцем їхнього проживання; 7) звертання-пейоративи; 8) географічні назви; 9) збірні назви, найменування сукупності когось; 10) релігійні звертання.

Опрацювавши звертання в соціальних мережах, звертаємо увагу на стилістичне використання, оскільки фактичний матеріал засвідчує, що на офіційних сторінках публічних осіб зазвичай дотримані мовні норми, адже редактори, коректори, менеджери чи інші особи, які ведуть сторінки, редагують мовні помилки. Якщо ж звернути увагу на звертання в коментарях під дописами, то там переважно автори не звертають уваги на дотримання мовних норм, а тому дозволяють собі використовувати стилістично забарвлені лексеми на позначення звернення до осіб.

Як засвідчує досліджуваний матеріал, за допомогою звертання автори дописів можуть створювати особливе комунікативне поле довіри й ніжності між собою та адресатом або, навпаки, ворожнечі та недовіри. Формули звертання є своєрідними показниками дружніх / недружніх, щирих / байдужих стосунків.

Безперечно, вибір лексико-семантичного варіанта звертання в конкретних повідомленнях зумовлений насамперед особистісними характеристиками адресата. Таким чином, можна зробити висновок, що адресант свідомо добирає форму звертання, враховуючи такі чинники, як ступінь наближеності до адресата, характер взаємин, тривалість спілкування та комунікативний контекст.

Отже, сьогодні проблема екології мови користувачів (читачів, дописувачів, коментаторів) соцмереж є актуальною, позаяк лексичні, граматичні, пунктуаційні та інші норми стають формальністю для молоді. Сучасний нетикет – це не лише дотримання правил писемного спілкування в соцмережах, а й лакмусовий папір, що засвідчує національну ідентичність, рівень володіння українським мовленнєвим етикетом, мовними формулами шанобливого звертання, оскільки мережевий дискурс сьогодні як ніколи віддзеркалює життя українства, боротьбу українців не тільки за незалежність, а й за збереження української мови, поширення українськомовної картини світу, у якій звертання (кличний відмінок) як особлива ознака української мови виявляє національну ідентичність.

Список використаних джерел:

1. Артамонова І. М. Інтернет-комунікації в Україні: еволюція, соціоінформаційний контекст, системні характеристики: дис. ... д-ра наук із соц. комунік.: спец. 27.00.01 «Теорія та історія соціальних комунікацій». Київ, 2019. 378 с.

2. Барчук В. М. Девіації сучасного суспільного мовлення: обсценна лексика (на матеріалі блогів на «Цензор.нет»). *Прикарпатський вісник Наукового товариства імені Шевченка. Слово*. 2022. № 17(65). С. 34–46.

3. Богдан С. К. Епістолярні звертання як вияв індивідуальної мовної картини світу. *Актуальні проблеми металінгвістики*. Київ-Черкаси: Брама, 1999. С. 292–295.

УДК 343.3

Софія Савчук,

студентка I курсу спеціальності

«Архітектура та містобудування»,

Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8856-2895>

Науковий керівник:

Юлія Плещинська,

викладач іноземної мови,

ЗВО «Університет Короля Данила»,

м. Івано-Франківськ, Україна

ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЧИННОГО ПРАВОПИСУ

Набуття чинності Нового правопису 2019 року зумовлює необхідність аналізу останніх змін у правилах письма, зокрема щодо правопису слів іншомовного походження. Дилема вибору між принципами транскрипції та транслітерації досі залишається нерозв'язаною, оскільки чинна редакція правопису не враховує всіх аспектів цього питання. Це спричиняє численні дискусії серед мовознавців щодо правильності та доцільності застосування фонетичних принципів, закладених у традиційних і нормативних редакціях правопису, зокрема ХХ століття. Усе це значною мірою зумовило вибір цієї теми для дослідження.

Фонологічна адаптація базується на відповідностях між фонологічними системами мов, що з них одна дає матеріал, а інша його засвоює і видозмінює, пристосовує до своєї системи, тобто адаптує [2].

Харківський правопис 1928 р., або «скрипниківка» [3], акцентував увагу на правописі слів іншомовного походження. Однією з норм передбачалося збереження автентичного звучання літери «Gg» (у всіх іншомовних словах, крім тих, що мають грецьке походження), що передавалася українською літерою «Гг». Відтак словами, що містять літеру та звук «г», були, до прикладу: агент (від лат. *agens*), елегантний (від фр. *elegant*), агітація (від лат. *agitatio*), оригінал (від лат. *originalis*), легалізація (від фр. *legalisation*).

Чинний правопис, як і попередні, не є досконалим, тому не передбачає того, що тільки латинська літера «Hh» або сполука літер «gh» після літери «з» при перекладі (Згорани – Zghorany) в українській мові на письмі передається через звук «г», що виключає можливість написання вищезгаданих слів через літеру «Гг» [4]. Проте все-таки простежується тенденція повернення до «скрипниківки», оскільки допустимими зараз є подвійні форми в написанні іншомовних прізвищ. Зокрема: Васко да Гама або Васко да Гама, Вергілій або Вергілій, Габсбург або Габсбург, Гуллівер або Гуллівер тощо [6, с. 125].

Зміни торкнулися також правопису «ау» та «ав» на місці етимологічного «аи». Знову ж таки, допустима подвійна форма: аудиторія та авдиторія (від лат. *auditorium*), аутентифікація та автентифікація (від грец. *αυθεντικός*), лауреат та лавреат (від лат. *laureatus*). Правописи початку ХХ століття допускали вживання тільки другої форми, оскільки українській мові не властивий збіг кількох приголосних. Це, звісно, стосується й слів проєкт, ріелтор, траєкторія. Проте чинний правопис, на жаль, поки що не враховує збігу голосних літер у таких випадках: диференціяція (мало б бути диференціяція), абрєвіація (мало б бути абрєвіація), асоціяція (мало б бути асоціяція) та ін.

Буквосполучення *th* у словах грецького походження, згідно з чинним правописом [6, с. 125], передаємо звичайно буквою *т*: аптєка (від нім. *Apotheke*, від грец. *αποθήκη*), теорія (від нім. *Theorie*, від фр. *théorie*, від англ. *theory*, від гр. *θεωρίᾱ*), ортодóкс (від нім. *orthodóx*). У словах, узвичаєних в українській мові з *ф*, допускається орфографічна варіантність на зразок: ана́фема й ана́тема, дифіра́мб і дитира́мб, ефі́р і ете́р, ка́федра і кате́дра, логари́фм і логари́тм, міф, міфоло́гія і міт, мітолóгія та ін.

Англійське *w* на позначення звуку [w] передаємо зазвичай через *в*: віке́нд, Вашингто́н, Ве́бстер, Веллінгто́н, Ві́льсон, Вінніпе́г та ін.; у деяких

словах за традицією через у: Уэльс, уайт-спірит та ін. Англійське th на позначення звуку [θ] передаємо звичайно через т: трілер, Агáта, Артúр, Блéксміт, Бóрдсворт, Мéредіт, на позначення звуку [ð] – звичайно через з: Рéзерфорд, Вéзербі, Сáзерленд, рідше через т: Сóтбі, Сáуті або с: Голсуóрсі [6, с. 125].

В останніх мовознавчих дослідженнях, пов'язаних із проблемою запозичення, загальний процес освоєння іншомовного слова почали поділяти на окремі його етапи, що виділяються на основі ознак лінгвального характеру (праці В. Симонок, Г. Сергєєвої та ін.). Але в цих студіях відсутній достатньо повний перелік таких ознак на всіх етапах освоєння іншомовного слова, немає послідовного пов'язування екстралінгвальних ознак, породжених різними причинами запозичення іншомовного слова, з його лінгвальною долею. Сучасні вчені при визначенні ступеня засвоєння іншомовного слова орієнтуються на мову (факт закріпленості чи незакріпленості запозиченого слова в словнику), але фактично не враховують ступінь адаптації запозичення пересічними носіями мови, тобто в реальній мовленнєвій практиці, що не дає можливості зробити повний і вичерпний опис складного процесу освоєння іншомовних слів [1, с. 6].

Яскравою рисою сучасної мовної ситуації є інтенсивне запозичення англіцизмів, що є характерним не тільки для української мови. Відповідно до широти вживання англіцизми в сучасному українському узусі ми поділяємо на дві групи: загальноновживані англіцизми та англіцизми з обмеженою сферою вживання. Група загальноновживаних англіцизмів охоплює чотири основні категорії слів: давні англіцизми; колишні екзотизми; слова, у яких з'явилися на українському ґрунті нові значення; новітні англіцизми. Групу англіцизмів із обмеженою сферою вживання поділяємо на дві підгрупи: спеціальні та сленгізми / жаргонізми. Англо-американські сленгізми / жаргонізми нині зазнають впливу такого соціального явища, як мода, і є відображенням певних чинників – попиту на все американське: популярну музику, одяг, їжу тощо. У сучасному українському узусі виокремлюємо групи англійських сленгізмів / жаргонізмів, різних за семантикою, поширеністю та структурною оформленістю [1, с. 7].

Отже, фонетична адаптація – важливий процес, без якого було б неможливим засвоєння іншомовних запозичень українською мовою. Слова іншомовного походження, зокрема й новітні англіцизми, часто мають різні способи написання. Процес проникнення в українську мову

слів іншомовного походження дуже інтенсивний та триває безперервно, відтак просто неможливо повністю універсалізувати правила написання таких слів, оскільки вони не завжди мають однакову природу та інколи можуть не підлягати загальному правопису. На нашу думку, наступна редакція правопису повинна нарешті унормувати всі недоліки в правилах написання слів іншомовного походження, наприклад, із урахуванням особливостей української мови з погляду передачі латинських літер «Gg» та «Hh» в українському перекладі на письмі. Під час редагування слів іншомовного походження одночасно можуть використовуватися транскрипційний і транслітераційний прийоми графічної передачі.

Список використаних джерел:

1. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX – початку XXI ст.): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2005. 20 с.
2. Есенова Е. Фонетико-графічна асиміляція запозичених лексем мовою-реципієнтом. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2020. Вип. 18. С. 26–34.
3. Інститут історії України. Енциклопедія історії України. Харківський правопис 1928 р. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=kharkivskyj_pravopys
4. Транслітерація українського алфавіту латиницею. URL: <https://czo.gov.ua/translit>
5. Онлайн транслітерація з української на англійську згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. N 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» (чинна). URL: <http://ukrlit.org/transliteratsiia>
6. Український правопис. URL: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%202019.pdf>

Сахро Софія,
*студентка I курсу спеціальності 035 Філологія,
ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Бойчук Василь,
*завідувач кафедри іноземної
філології та бізнес-комунікацій,
кандидат філологічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4414-9408>

ІДІОМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СМИСЛОВІ НЮАНСИ ТА ВИКЛИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Гумор як найбільш поширений різновид комічного визначається як всеосяжне явище, як спосіб відтворення в мові зовнішнього (віртуального) світу. Природа гумору залежить від лінгвокультурних особливостей країни, до якої він належить, а отже, цей феномен відтворює національну картину світу. Згідно з цим, перекладачеві слід ураховувати особливості етнічного світосприйняття для адекватного відтворення змісту дискурсивного гумористичного утворення [1].

Фразеологія як наука і навчальна дисципліна вивчає сукупність фразеологізмів мови. Предметом фразеології є дослідження природи фразеологізмів і їх ознак, а також виявлення закономірностей функціонування їх у мові. Фразеологізм – стійке словосполучення, відтворювана одиниця мови з двох або більше слів, цілісна за своїм значенням і стійка за складом та структурою [2, с. 241-242].

У лінгвістиці прийнято виділяти такі три типи фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення. Фразеологічні зрощення – семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не впливає зі значень їх компонентів. Фразеологічні єдності – семантично неподільні фразеологічні одиниці, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів. Фразеологічні сполучення – звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення [2, с. 244-246].

Англійська мова, як і українська, теж багата на фразеологізми, які роблять мовлення яскравішим, цікавішим і більш емоційним. Багато з них мають цікаве походження, пов'язане з історичними подіями, літературою чи побутом. В англійській мові вони широко використовуються в гуморі, оскільки можуть мати подвійний зміст, створювати несподівані асоціації або ж просто звучати кумедно. Завдяки грі слів та каламбуру, фразеологізми часто стають основою для жартів й анекдотів.

Фразеологізми стають джерелом гумору через такі особливості: 1) буквальне й переносне значення – якщо взяти ідіому буквально, вона може звучати абсурдно; 2) гра слів – схожість звучання або багатозначність окремих слів дають простір для каламбурів; 3) несподіваний контекст – використання ідіоми в невідповідній ситуації створює ефект комічного зіткнення; 4) фонетичні особливості – рими, алітерації та інші мовні прийоми можуть зробити вирази смішними.

Приклади гумористичних ідіом та їхнє походження:

1. “*Throw out the baby with the bath water*”

Буквальний переклад: викинути дитину разом із водою.

Значення: ця ідіома означає позбутися чогось корисного або важливого разом із непотрібним, проявити надмірну категоричність у рішеннях.

Походження: ідіома виникла в 16 столітті, коли спільне купання було більш поширеним, і члени сім'ї використовували ту саму воду для купання по черзі. Немовля, яке купалося останнім, ризикувало бути випадково викинутим разом із брудною водою [3].

2. “*Under the weather*”

Буквальний переклад: під погодою.

Значення: відчувати слабкість або нездужання, часто через застуду чи хворобу.

Походження: цей вираз походить із мореплавства. Якщо матрос почувався погано через шторм, його відправляли "під палубу", щоб уберегти від поганої погоди – звідси і значення "почуватися хворим" [3].

3. “*Spill the beans*”

Буквальний переклад: розсипати боби.

Значення: випадково або навмисно розповісти секрет чи конфіденційну інформацію.

Походження: одна з теорій стверджує, що вираз походить зі Стародавньої Греції, де голосування проводилося за допомогою бобів

(beans) різного кольору. Якщо хтось "перекинув" боби, результати могли бути розкриті раніше часу [3].

4. *"Break a leg"*

Буквальний переклад: зламати ногу.

Значення: цей фразеологізм використовується для побажання удачі, особливо перед виступами, змаганнями чи важливими подіями. Українським відповідником можна вважати "Ні пуху, ні пера".

Походження: театральна традиція – у театральному середовищі вважалося, що бажати "удачі" прямо – погана прикмета. Натомість актори придумали "зворотне" побажання, яке мало притягнути успіх [3].

5. *"Has Van Gogh's ear for music"*

Буквальний переклад: мати музичний слух Ван Гога.

Значення: ідіома означає, що людина зовсім не має музичного слуху. Українським відповідником модно вважати "Ведмідь на вухо наступив".

Походження: походить від випадку, коли художник Ван Гог відрізав собі ліве вухо після психічних захворювань. Ван Гог, відрізавши собі вухо, що спричинило проблеми зі слухом, продовжував грати голосну музику і намагався підспівувати. Він, звичайно ж, не попадав в ноти [4].

6. *"Once in a blue moon"*

Буквальний переклад: одного разу під час блакитного місяця.

Значення: використовується для опису чогось, що відбувається дуже рідко.

Походження: ця ідіома має астрономічне походження та пов'язана з рідкісним явищем (через що і походить значення), яке називається "блакитний Місяць" (blue moon). У звичайний рік повний місяць трапляється 12 разів (раз на місяць). Проте іноді, приблизно раз на 2,5 роки, трапляється 13-й повний місяць, і його називають "блакитним" (blue moon) [5].

Тож англійські ідіоми відіграють ключову роль як і в комунікації, так й у створенні гумору. Їхня метафоричність, багатозначність та яскрава образність дозволяють носіям мови виражати думки цікавіше, додаючи розмові динамічності та емоційності. Особливість жартівливого використання ідіом полягає в тому, що вони можуть викликати сміх через несподівану гру слів, буквальне сприйняття або використання у нетиповому контексті. Саме тому їх активно застосовують у комедіях, стендапах та і просто в повсякденному спілкуванні, роблячи мову більш живою та колоритною.

Дослідження гумору в ідіомах є важливим не лише з точки зору лінгвістики та науки, а й для глибшого розуміння культурних особливостей англomовних країн. Ідіоми відображають менталітет народу, його історичний розвиток та типові способи мислення. Тож володіння ними дозволяє звучати більш природно та краще розуміти гумор носіїв мови.

Таким чином, аналіз жартівливого використання ідіом демонструє, що вони є не просто мовним інструментом, а невід'ємною частиною культури та способу мислення. Вивчення ідіом не тільки збагачує словниковий запас, а й допомагає краще орієнтуватися в розмовах та легше сприймати гумор. Тому опанування ідіом та їхнього комічного потенціалу є важливим етапом на шляху до вільного володіння англійською мовою.

Список використаних джерел:

1. Стоянова Т., Черненко К. Особливості перекладу англійського гумору українською. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки*. 2020. С. 402-403.

URL:<https://www.lingstud.od.ua/2021/01/18/%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE/> (дата звернення: 26.03.2025).

2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ, 2001. 368 с.

3. LanGeekDictionary: вебсайт. URL: <https://dictionary.langeek.co/> (дата звернення: 26.03.2025).

4. TheIdioms: вебсайт. URL: [The Idioms | Largest Idiom Dictionary](https://theidioms.com/) (дата звернення: 26.03.2025).

5. Britannica: вебсайт. URL: [Encyclopedia Britannica | Britannica](https://www.britannica.com/) (дата звернення: 26.03.2025).

*Табахарнюк Ганна-Анастасія,
студентка III курсу спеціальності
«Інженерія програмного забезпечення»,
ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Король Олеся,
викладач кафедри іноземної філології
та бізнес комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ВПЛИВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ ТА МІЖНАРОДНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ ІТ-ФАХІВЦІВ

В умовах сучасного глобалізованого світу інформаційні технології стали одним із найбільш динамічних та перспективних напрямів економічного розвитку України. ІТ-галузь демонструє швидкі темпи зростання, забезпечує значну частку експортних надходжень та є однією з найбільш інтегрованих у світову економіку сфер українського бізнесу. Водночас глобалізація та інтеграція українських ІТ-фахівців у міжнародний ринок праці суттєво підвищують вимоги до їх професійної компетентності, серед яких ключове значення має володіння англійською мовою.

Англійська мова виступає головним інструментом міжнародної комунікації, забезпечує доступ до сучасних науково-технічних знань, документації, навчальних матеріалів та дозволяє спеціалістам брати активну участь у глобальних проєктах, міжнародних конференціях, професійних спільнотах та програмах академічної мобільності. Крім того, володіння англійською мовою підвищує конкурентоспроможність українських ІТ-фахівців на міжнародному ринку праці, відкриваючи перед ними ширші можливості кар'єрного зростання та професійного розвитку.

Метою цієї роботи є аналіз впливу англійської мови на кар'єрне зростання та міжнародну інтеграцію українських ІТ-фахівців, визначення основних напрямків і аспектів цього впливу, а також обґрунтування важливості мовної підготовки як невід'ємної складової

професійної освіти та подальшого професійного розвитку спеціалістів у сфері інформаційних технологій.

Загалом можна виокремити декілька причин позитивного впливу вивчення англійської мови майбутніми ІТ-спеціалістами:

- успішне формування документації та використання технічних ресурсів;
- використання мов програмування та основних команд;
- збільшення кар'єрних перспектив та можливостей для зростання;
- вільне спілкування у міжнародних командах;
- можливість брати участь в ІТ-курсах та здобувати професійний розвиток;
- можливість брати участь у міжнародних конференціях, хакатонах і сертифікаціях.

Англійська мова є глобальною *lingua franca*, що активно використовується у всіх сферах міжнародних взаємодій, особливо в інформаційних технологіях [4, с. 204-206]. Згідно з дослідженнями, вона є необхідною умовою професійної комунікації у глобальній ІТ-спільноті, де більшість документації, технічних стандартів, конференцій та освітніх матеріалів доступні саме цією мовою [3].

Українська ІТ-індустрія активно розвивається, демонструючи значні темпи зростання експорту послуг та збільшення кількості фахівців. Володіння цією мовою є ключовим фактором професійного успіху українських ІТ-фахівців, що дозволяє їм інтегруватись у світовий ринок праці [1].

Документація та технічні ресурси. Більшість технічної документації, офіційних мануалів, блогів та форумів (Stack Overflow, GitHub, MDN, Microsoft Docs) написані англійською мовою [3]. Тож саме знання мови забезпечує доступ до актуальних знань та технологічних новинок. Повідомлення про помилки компілятора, а також системи логування і діагностики роботи програмного забезпечення подаються теж лише англійською мовою. Англійська компетентність допомагає швидко і чітко розуміти причини збоїв і помилок у роботі програмних продуктів, що значно прискорює процес їхнього виправлення.

Мови програмування та команди. Всі основні мови програмування, такі як Python, Java, JavaScript, C++, використовують англійські ключові слова (наприклад, *if*, *else*, *return*, *function*) [3]. Знання англійської полегшує процес навчання програмуванню, робить написання коду більш зрозумілим і логічним для фахівця, незалежно від його

спеціалізації. Також знання необхідне для взаємодії з іншими програмістами на глобальному рівні.

Кар'єрні перспективи та професійне зростання. Володіння мовою відкриває більше можливостей для українських ІТ-фахівців у міжнародних компаніях, аутсорсингових фірмах та на фрилансі. Фахівці, які мають достатньо високий рівень володіння мовою, отримують у середньому на 20-30% вищу заробітну плату порівняно з колегами без такого рівня підготовки [1]. Крім того, високий рівень дозволяє ІТ-фахівцям працювати з іноземними замовниками безпосередньо, отримуючи прямий доступ до високобюджетних міжнародних проєктів. Це сприяє не лише зростанню заробітної плати, але й розвитку професійних навичок та підвищенню кваліфікації.

Спілкування у міжнародних командах. Сучасні ІТ-компанії дедалі частіше працюють за моделлю розподілених міжнародних команд, де ефективна комунікація між розробниками, тестувальниками, менеджерами та замовниками відбувається переважно англійською [2, с. 75-76]. Тобто англійська мова необхідна не лише для читання професійної документації, специфікацій чи кодування, а й просто для повсякденної взаємодії з командою: участі у мітингах, написанні та читанні електронних листів, чатів та звітів про виконану роботу.

Участь в ІТ-курсах та професійний розвиток. Володіння мовою відкриває українським ІТ-фахівцям доступ до провідних міжнародних освітніх платформ, таких як Coursera, Udemy, Harvard CS50, Google Cloud, AWS [3]. Саме ці платформи пропонують курси від провідних світових університетів та компаній, які регулярно оновлюють програми відповідно до найактуальніших тенденцій і технологічних новинок у галузі ІТ [3]. А навчання на цих платформах здійснюється лише англійською мовою.

Участь у конференціях, хакатонах і сертифікаціях. Знання мови є ключовою умовою для активної участі українських ІТ-фахівців у провідних міжнародних конференціях, таких як Google I/O, Apple WWDC, Microsoft Build [3]. Ці події є важливими майданчиками для нетворкінгу, обміну знаннями, а також презентацій власних напрацювань перед світовою професійною спільнотою. Окрім конференцій, мова відкриває шлях до участі у міжнародних хакатонах та змаганнях, де фахівці можуть знаходити нових партнерів, замовників та роботодавців.

Також важливим аспектом професійного розвитку є отримання міжнародних сертифікацій від таких провідних компаній, як AWS, Google

та Microsoft, які повністю проводяться англійською мовою [3]. Наявність таких сертифікатів є вагомою перевагою при працевлаштуванні та істотно підвищує конкурентоспроможність спеціаліста на міжнародному ринку праці.

Отже, англійська мова є необхідним компонентом успіху українських ІТ-фахівців у сучасних умовах глобального ринку. Її знання забезпечує доступ до актуальних професійних ресурсів, міжнародних курсів, сертифікацій та ключових галузевих заходів. Крім того, англійська мова суттєво впливає на рівень заробітної плати, відкриває можливості кар'єрного зростання та ефективної співпраці в міжнародних командах. Українські спеціалісти, які вільно володіють іноземною мовою, мають значно ширші можливості інтеграції у міжнародну професійну спільноту. Тож, на нашу думку, мовна підготовка спеціалістів програмної інженерії повинна стати пріоритетною, адже саме це забезпечить стійкий професійний розвиток фахівців і підвищення конкурентоспроможності України на глобальному ринку інформаційних технологій.

Список використаної літератури:

1. Атамась С. Розвиток ІТ-галузі в Україні. Погляд збоку. *Kreston.ua*. 2024. URL: <https://kreston.ua/serhiy-atamas-rozvytok-it-haluzi-v-ukraini-rohliad-zboku> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Коваленко О. В., Петренко І. М. Англomовна компетентність майбутніх програмістів у контексті комунікативного підходу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Педагогіка і психологія*. 2019. № 4. С. 73–79.
3. PortaOne Education Center. Чому англійська мова важлива для айтишників? *PortaOne Education Center*. 2023. URL: <https://education.portaone.com/why-english-is-important> (дата звернення: 23.03.2025).
4. Хоменко О. Роль англійської мови в умовах глобалізації. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020. Вип. LXI. С. 203–214.

Твардовський Арсен,
*студент 1 курсу спеціальності «Право»,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»*
Науковий керівник:
Медейчук Олександра,
*старший викладач кафедри української філології,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2228-5430>

KAFKA "BRIEF AN DEN VATER DAS URTEIL". TEXT UND KONTEXT

Der Brief an den Vater ist ein verfasster, psychoanalytischer, niemals abgeschickter Brief an seinen Vater. Die Person und das Werk Franz Kafkas waren und sind eine Herausforderung für Leser, Wissenschaftler und Philosophen des 20. wie des 21. Jahrhunderts. In beiden Texten geht es um den Generationenkonflikt zwischen Vater und Sohn, geht es um die Heiratspläne des Sohnes und die Auswirkungen auf das Umfeld. Eine Ursache für die eingetretene Entfremdung sieht der Sohn darin, dass Vater und Sohn in der äußeren Erscheinung und der inneren Haltung zu verschieden sind. Der Vater ist ein Ausbund "an Stärke, Gesundheit, Appetit, Stimmkraft, Redebegabung, Selbstzufriedenheit, Weltüberlegenheit, Ausdauer, Geistesgegenwart, Menschenkenntnis" und deshalb als Vater "zu stark" für einen Sohn, der "ein schwächerer, ängstlicher, zögernder, unruhiger Mensch geworden" ist.

Franz Kafkas „Brief an den Vater“ ist das beste Beispiel dafür, dass erzwungener Respekt vor den Eltern nicht das Ergebnis einer wirklich guten Beziehung ist. In jeder Familie kann sich das Verhältnis zwischen Eltern und Kindern radikal von dem anderer Familien unterscheiden. In seinem „Brief“ bringt Franz Kafka seine komplexen Gefühle gegenüber seinem Vater zum Ausdruck und schildert das angespannte Verhältnis zwischen ihnen. Dies ist ein Beispiel dafür, wie übermäßige Autorität und strenge Erziehung ein Kind traumatisieren und Schuldgefühle und Angst vor dem Leben hervorrufen können. Die Eltern erziehen ihre Kinder oft auf der Grundlage ihrer eigenen Erfahrungen und Vorstellungen von der Welt, sind sich aber nicht immer bewusst, dass ihre Methoden schädlich sein können. Sie versuchen vielleicht,

ein Kind „stark“ zu machen, ohne sich darüber im Klaren zu sein, dass zu harte Worte und Taten nur das Selbstwertgefühl des Kindes zerstören.

Schließlich sind viele Kinder irgendwann in ihrem Leben mit der Tatsache konfrontiert, dass ihre Eltern ihre Gefühle, Erfahrungen und Interessen nicht verstehen. Manche Eltern versuchen, ihre Ideale, ihre Vorstellung vom Leben durchzusetzen und ignorieren dabei die Persönlichkeit des Kindes. Dies führt zu einer Entfremdung, wenn sich die Kinder in sich selbst zurückziehen und ihre Gedanken und Gefühle nicht mehr mitteilen. In solchen Fällen wird die Familie, die ein Zentrum der Liebe und Unterstützung sein sollte, zu einer Quelle des Schmerzes und der Einsamkeit. Wir können dies bei Kafka selbst beobachten, denn er war ein zurückgezogenes Kind mit geringem Selbstwertgefühl, und wofür? Für die ewigen Vorwürfe seines Vaters, die auf nichts anderem beruhten als auf seiner eigenen Vorstellung von Gerechtigkeit, die objektiv nicht der beste Weg war, um seine Herrschaft über seinen Sohn zu stärken. Und was ist mit Kafkas Mutter? Sie tat ihr Bestes, um ihren Sohn vor seinem Vater zu schützen, aber es gelang ihr nicht immer. Für Kafka ist sie ein Bild für den Glauben an das Beste, dass Menschen sich ändern können. Für Franz Kafka ist dieses Werk jedoch eine Art Versuch, in einen angemessenen Dialog mit seinem Vater zu treten, in dem er seine Gefühle und Erfahrungen zum Ausdruck bringt.

Dieses Thema der Eltern-Kind-Beziehung ist auch heute noch aktuell. Schließlich haben unsere Großeltern unsere Eltern mit Methoden erzogen, die damals als normal galten. Einfaches Schlagen von Kindern war damals an der Tagesordnung, und kein Elternteil wollte sich auf einen konstruktiven Dialog einlassen und in jeder Situation einen Kompromiss finden. Körperliche Gewalt und Autoritarismus spielten in der Familie eine große Rolle. Daher waren die Beziehungen zwischen Kindern und Eltern in den meisten Familien angespannt. Moderne Eltern haben nicht die volle Kontrolle über ihre Kinder. Denn während es früher als normal galt, ein Kind bei Ungehorsam zu schlagen, ist dies heute nicht mehr der Fall. Heute sind körperliche Schläge ein Thema, moralische Demütigung ist ein Thema, und jede Einschränkung der Rechte eines Kindes ist wieder ein Thema.

Die Kinder sind sich heute ihrer Rechte bewusster und fühlen sich selbstbewusster als in der Vergangenheit. Einer der Gründe, die dazu geführt haben, war die Entstehung des Internets. Es ist ein Netz, das die Tür zu einer unendlichen Dimension öffnet, in der alle Arten von Informationen nach dem Geschmack des Nutzers sprudeln. Leider konnte Franz Kafka seine Rechte nicht in vollem Umfang wahrnehmen, da sein Vater ihm dies meiner Meinung

nach nicht erlaubt hätte, um seine dominante Stellung in der Beziehung zu seinem Sohn zu wahren. Eine solche Beziehung, die auf Angst und der Autorität des Patriarchen beruht, kann nicht angemessen sein. Ich sollte jedoch anmerken, dass nicht alle Eltern so sind. Oft sind sie wohlmeinend, auch wenn ihre Methoden nicht ganz richtig sind. Jede Eltern wollen nur das Beste für ihre Kinder, um sie stark und erfolgreich zu machen. Aber manchmal vergessen sie in ihrem Streben nach einer besseren Zukunft die einfachen moralischen Werte. Liebe, Unterstützung und Verständnis sind die Grundlage für gesunde Familienbeziehungen.

Das oben Gesagte gilt auch für das Hauptanliegen des Briefes, nämlich die Auseinandersetzung mit dem Vater. Dieses Furcht einflößende, hemmungslos aburteilende, vitale Wesen Hermann Kafka, dem der Sohn Franz sich ausgeliefert sah und mit dem er ständig innerlich rang, wird von anderen, u.a. Mit zunehmendem Alter beobachtete der Sohn den Vater genauer, durchschaute Situationen und fing an, sie zu "sammeln" und zu bespötteln.

Список використаних джерел:

1. Franz Kafka. Brief an den Vater Herausgeber der Reihe: Michael Holzinger Berliner Ausgabe, 2015, 4. Auflage. SBN-13 978-1515020332.
2. Pelster Th. Lektüreschlüssel. Franz Kafka: Brief an den Vater / Das Urteil. Reclam : Stuttgart, 2008.
3. Steinmetz H. Kulturspezifische Lektueren. Interpretation und fremdkulturelle Interpretation literarischer Werke. In: Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 17(1992), S. 384-401.

Феркаляк Ангеліна,
студентка IV курсу спеціальності «Філологія»,
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник:
Дячук Людмила,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7761-1677>

СТРАТЕГІЇ ТА МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ БРИТАНСЬКОЇ КУЛЬТУРНО-ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ СТАТТІ «BRITISH CULTURE AND SOCIAL NORMS»

(на матеріалі вебсайту <https://www.studying-in-uk.org/british-culture-and-social-norms/>)

Переклад культурно-забарвленої лексики є однією з найбільш складних проблем у галузі перекладознавства, оскільки такі слова та вирази несуть не лише лексичне значення, а й відображають національні традиції, соціальні норми та історичний контекст країни. Особливий інтерес становить британська культурно-забарвлена лексика, адже англomовний простір вирізняється унікальними соціокультурними реаліями, які часто важко передати іншими мовами.

Для того, щоб наочно розглянути феномен британської національно-культурної складової в текстах, було обрано статтю «British culture and social norms» на матеріалі вебсайту British Culture and Social Norms [5].

Пітер Ньюмарк виділяє такі групи культурно-специфічних слів (реалій):

I. Екологія; II. Матеріальна культура (артефакти): 1) їжа, 2) одяг, 3) будинки і міста, 4) транспорт; III. Соціальна культура; IV. Організації: 1) політико-адміністративні, 2) релігійні, 3) художні; V. Звички і поведінка [10].

Р. Зорівчак з точки зору перекладознавства класифікувала реалії за історико-семантичною та структурною класифікацією. Отже, до історико-семантичного плану належать: власне реалії при існуючих

референтах: коломийка, «*baby-sitter*» або «*Halloween*»; історичні реалії: тарниця, «*the Black and Tans*» (пояснюють, що ця реалія означає англійські каральні закони в Ірландії). У свою чергу, до структурної класифікації реалій ця науковиця відносить реалії-одночлени: вечорниці, «*sheriff*»; реалії-полічлени номінативного характеру: братська могила, «*Sussex pudding*»; реалії-фразеологізми: стати під вінок, «*to reach the woolsack*» [2].

Методи перекладу реалій за Зорівчак включають транскрипцію, дескриптивну перифразу, гіперонімічне перейменування, міжмовну транспозицію, комбіновану реномацію, калькування, метод уподібнення, пошук ситуативного відповідника та контекстуальне розтлумачення [1].

В. І. Карабан виокремив три основні прийоми перекладу, а саме транскодування, при якому звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу, дослівний та описовий переклад. Саме на його класифікацію ми будемо спиратися в нашій роботі [3].

Види лексики, представлені в цій статті: І. Етнографічні реалії (реалії побуту, заходи та гроші, мистецтво і культура); ІІ. Суспільно-політичні реалії (адміністративно-територіальний устрій, суспільно-політичне життя).

У рамках *етнографічних реалій* окрему групу представляють реалії побуту, слова для номінації їжі і напоїв.

Наприклад, «***Beef Wellington. The beef wellington dish is considered to be one of the hardest dishes to cook in the UK***».

«Яловичина Веллінгтон. Страва з яловичини Веллінгтон вважається однією з найскладніших у приготуванні страв у Великій Британії».

Попри те, що ця страва названа на честь знаменитого герцога Веллінгтона, українському читачеві її значення може бути не зовсім зрозумілим без додаткового пояснення.

Наступна реалія: «***You've run out of Shreddies again***» – «У вас знову закінчилися пластівці». Shreddies [9] – це тришарові подушечки з цільнозернової пшениці, які традиційно мають вершковий смак. У перекладі їх було передано як «шоколадні подушечки», що є прикладом заміни на аналог у мові перекладу.

Реалія «***Cod and chips, haddock and chips, plaice and chips, please***», що позначає традиційну страву у Великобританії, передається в тексті перекладу як «Тріска і чіпси, пікша і чіпси, **смажене філе камбали з**

картонлею фрі, будь ласка». Це приклад застосування описового перекладу, коли точний еквівалент страви передається через детальний опис компонентів.

Реалія «*A red lumberjack shirt is a classic in casual fashion*» – «Червона **сорочка в клітинку**» – позначає сорочку з фланелі в клітинку, яка колись була традиційним одягом для лісорубів Північної Америки. У перекладі вона була передана як «**картата сорочка**», що можна розцінювати як заміну на аналог, оскільки втрачається національний та історичний колорит оригінальної реалії.

Реалія «*At your disposal modern apartments with a patio or terrace*» – «До послуг гостей сучасні апартаменти з патіо або терасою», перекладена як «сторона будинку», позначає вимощену територію, що примикає до будинку, використовується для відпочинку в гарну погоду. У перекладі здійснюється заміна реалії, однак смисловий зміст змінюється, оскільки «сторона будинку» не передає всієї специфіки та функціонального значення «патіо» чи «тераси».

До другої підгрупи відносимо *суспільно-політичні* реалії.

Реалія «Scotland Yard» [8] – штаб-квартира поліцейської установи, розташованої в Англії. «I must ask you to accompany me to **Scotland Yard**» – «Я змушений попросити вас поїхати з нами в **Скотленд-Ярд**». Транскрипція зберігає автентичність, але у разі відсутності контексту для українського читача можуть виникнути труднощі з розумінням.

Також до цієї групи відносяться реалії «*A level*» і «*A grade*», перекладені шляхом комбінації прийомів транслітерації і калькування як «Рівень А» і «Ступінь А» відповідно. *A level* (*Advanced Level*) [6] – предметна кваліфікація, що присвоюється після закінчення школи в разі успішної здачі іспиту просунутого рівня. *A grade* [7] – найвища оцінка в системі оцінювання США.

Тож, у проаналізованих варіантах перекладу культурних реалій використовувалися: контекстуальний аналог, гіперонімічна заміна, калькування, транслітерація та опущення. Найбільш частотними виявилися випадки перекладу за допомогою контекстуального аналога та гіперонімічної заміни.

Проблема перекладу емоційно забарвленої лексики залишається актуальною, оскільки вона відображає не лише особисте сприйняття, а й культурні особливості. При перекладі емоційно забарвленої лексики виникають такі проблеми: збереження емоційно-оцінних конотацій,

образного компонента та лексичної асоціативності, а також точність передачі емоційно-оцінного значення [4].

Переклад стилістично забарвленої лексики створює додаткові труднощі, оскільки еквівалент повинен передавати не лише зміст, а й конотативне значення. Обраний варіант перекладу має зберігати функціональне та емоційне забарвлення лексичних одиниць оригіналу, що вимагає ретельного лінгвістичного аналізу тексту та його перекладу.

Список використаних джерел:

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. 216 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія як компонент національно-культурного контексту: перекладознавчий погляд. *Одиниці та категорії сучасної лінгвістики*. Донецьк: Юго Восток. 2007. С. 398-428.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми: посібник. Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
4. Ктитарова Н. К. Мовні реалії та проблема їх перекладу. Східні і західні слов'яни. *Теорія і практика перекладу*. 2009. № 2. С. 119-123.
5. British culture and social norms (на матеріалі вебсайту <https://www.studying-in-uk.org/british-culture-and-social-norms/>).
6. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/> (дата звернення: 31.03.2025).
7. Macmillan English. URL: <https://www.macmillanenglish.com/ua/dictionary> (дата звернення: 30.03.2025).
8. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/dictionary> (дата звернення: 31.03.2025).
9. Multitran Dictionary. URL: <https://www.multitran.com/> (дата звернення: 31.03.2025).
10. Newmark P. A Textbook of Translation. Longman, 2003. 292 p.

Хребтак Софія,
*студентка IV курсу спеціальності «Філологія»,
Державний торговельно-економічний університет*
Науковий керівник:
Дячук Людмила Сергіївна,
*доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
кандидат філологічних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0076-5236>

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ЛОКАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Культурна адаптація текстів – це метод перекладу, що передбачає передачу культурних особливостей народу з оригінального тексту в переклад, який буде зрозумілим новій аудиторії не лише на мовному рівні, а й у контекстуальному аспекті. До таких особливостей належать традиції, звичаї, свята, відомі особистості, історичні події, релігійні нюанси, а також національно забарвлені мовні одиниці (реалії). Інформація про культурні особливості різних народів стає дедалі доступнішою та поширенішою, значною мірою завдяки зусиллям перекладачів, які знаходять ефективні способи передачі таких елементів у перекладі.

Найчастіше перекладачі звертаються до культурної адаптації при роботі з художніми творами. У таких текстах перекладачі послуговуються певною творчою свободою та можливістю заміни культурних особливостей однієї національності на ті, які будуть зрозумілими аудиторії з іншої країни. Заміна культурних особливостей при адаптації в перекладі також відома як локалізація. Цей термін походить від латинського слова *locus*, яке означає «місце» [3]. Локалізація – це адаптація слів, ідіом або явищ у тексті з урахуванням культурних особливостей певної місцевості. Вона може стосуватися як конкретної демографічної групи або невеликого географічного регіону, так і національної специфіки окремих держав. У контексті культурної адаптації перекладу доцільно розглядати локалізацію саме в межах національних традицій та особливостей [4, с. 169]. Яскравим прикладом

локалізації в перекладі є заміна американського різдвяного персонажа *Санта-Клауса* (англ. *Santa Claus*) на *Святого Миколая*, який є більш відомим і зрозумілим для української аудиторії.

Використання такої культурної адаптації, як локалізація, є вигідною стратегією перекладу з кількох причин:

1. Локалізація є зручним методом перекладу, що дозволяє адаптувати культурні поняття шляхом їхньої заміни на еквіваленти, зрозумілі носіям мови перекладу. Хоча процес пошуку відповідника може потребувати певного часу, він значно скорочує зусилля, необхідні для використання описового перекладу. Замість того, щоб шукати спосіб лаконічного пояснення культурно насиченого слова чи словосполучення, перекладачеві достатньо знайти відповідний аналог і органічно вписати його в текст.

2. Ефективність застосування локалізації для цільової аудиторії. Метою застосування локалізації при перекладі перш за все є можливість зробити текст, який був написаний для представників одного народу, культурно зрозумілим та доступнішим для іншого.

Попри переваги локалізації, її застосування при адаптації тексту може супроводжуватися певними ризиками. Головною проблемою цього підходу є сприйняття перекладу носіями культури, для яких було створене першоджерело. Іншими словами, заміна або адаптація культурних реалій може бути сприйнята як спотворення оригінального змісту або навіть як образа, особливо якщо ці елементи є невід'ємною частиною їхньої культурної ідентичності та відіграють важливу роль у вихідному тексті. Культурна ідентичність – це культурне «Я» людини, маніфестація пишання власною культурою та приналежності індивіда до певного народу або етносу на основі спільних традицій, історії, релігії тощо [2]. Якщо реалія є невід'ємною частиною тексту, несе символічне навантаження або відіграє ключову роль у розвитку сюжету в контексті певної традиції, звичаю чи свята, її заміна може бути недоречною. У таких випадках подібне втручання може сприйматися як неповага до культури або навіть як зазіхання на культурну ідентичність народу. Це, у свою чергу, може стати причиною міжкультурних непорозумінь.

Іншою стороною потенційної проблематичності локалізації як методу перекладу є спотворення оригінального тексту. У художній літературі заміна певних культурних реалій іноді є цілком доцільною, оскільки образність таких текстів спрямована на виклик емоцій у читачів. Це досягається не лише через художні засоби, а й завдяки

яскравим і зрозумілим для цільової аудиторії образам [1]. Прикладом, який може проілюструвати як потенційно вдале, так і невдале використання культурної адаптації шляхом заміни, може послугувати така культурна реалія як свято «El Dia de Tres Reyes Magos», яке святкується в Іспанії та деяких країнах Латинської Америки. Оскільки це релігійне свято є загальнохристиянським і відзначається в більшості європейських країн, у кожного народу існує його власна версія зі специфічними традиціями та звичаями. В Україні цей день, 6 січня, відомий як Водохреща. Адаптація оригінальної назви свята може бути доцільною, якщо в контексті твору воно використовується суто символічно – як образ релігійного святкування, що має викликати в аудиторії теплі та знайомі асоціації. У такому випадку заміна на Водохреща дійсно допоможе зробити текст ближчим і зрозумілішим для українського читача. Крім того, використання свята в художньому тексті може мати образну функцію, що допомагає орієнтувати читача в часі, прив'язуючи події до конкретної дати. У таких випадках перекладач має право замінити іспанське свято на український відповідник, оскільки важливо зберегти емоційне сприйняття та контекст, зберігаючи автентичність і природність для аудиторії. Якщо ж така реалія, як згадувалося вище, є важливою для самої історії, де детально описуються звичаї цього дня, і якщо вона впливає на сюжет, а також виступає репрезентацією культури, перекладач не повинен зловживати використанням локалізації. Таким чином перекладач не знецінюватиме традиції іншого народу, його культурну ідентичність та не спотворюватиме суть оригінального тексту. Повертаючись до прикладу зі святом «El Dia de Tres Reyes Magos», у міжкультурному спілкуванні перекладач може перекласти його дослівно як «День трьох королів» або ж еквівалентно «День трьох волхвів», за необхідності додаючи до перекладу коротке пояснення: «католицьке свято, яке відзначається народами іспаномовних країн 6 січня, вшанування трьох волхвів». Також можна додати й культурну адаптацію задля глибшого розуміння, але не замінюючи оригінального свята. Наприклад, перекладач може зазначити, що відповідниками цього свята в Україні є «Богоявлення», «Епіфанія» або вже зазначене «Водохреща». Виконуючи такий переклад, перекладач виявляє шанобливе ставлення до культурної ідентичності іншого народу, його традицій та цінностей, одночасно забезпечуючи точне та адекватне передання змісту рідною мовою.

Підсумовуючи, культурна адаптація текстів, зокрема локалізація, є важливим інструментом перекладача, що дозволяє зручно та зрозуміло донести новій аудиторії культурно-контекстуальне навантаження першоджерела. Це можливо за умови, що реалія-заміна була ретельно підібрана і є гідним відповідником оригіналу, зберігаючи автентичність і точність перекладу, а також поважаючи культурні особливості цільової аудиторії. У випадку прирівняння у процесі перекладу шляхом локалізації абсолютно різних реалій, які, до того ж, не несуть спільних чи бодай схожих цінностей, перекладач продемонструє недостатню обізнаність у культурах народів, з чийми мовами працює. Необачне використання локалізації може призвести до непорозумінь, втрати сенсу оригіналу або навіть міжнародних образ, що може зашкодити ефективності комунікації чи зіпсувати міжнародні відносини. Тому обережне застосування локалізації при перекладі та високий рівень знань культурних особливостей країн як мови оригіналу, так і мови перекладу, є запорукою виконання успішного адаптаційного перекладу.

Список використаних джерел:

1. Голобородько К. Ю. Слово, словесна образність, ідіости́ль в аспекті вивчення художньої мови. 2024.
2. Шумка М. Л., Гончарук Т. В. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізації українського суспільства. 2013.
3. Online etymology dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/>
4. Sandrini P. Localization and translation. *MuTra Journal*. Vol. 2. 2008. P. 169.

*Хром'як Лілія,
студентка I курсу спеціальності 035 Філологія,
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Науковий керівник:

*Гасюк Наталія,
доцент кафедри іноземної філології та бізнес-комунікацій,
ЗВО «Університет Короля Данила», м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5641-179X>*

ВИКОРИСТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МІЖНАРОДНОЇ БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ТОРГІВЛІ

Англійська мова відіграє роль універсального засобу спілкування в міжнародному бізнесі. Її застосування забезпечує можливість взаємодії між компаніями, які функціонують у різних країнах, що полегшує ведення переговорів, укладання угод і реалізацію спільних проєктів. В умовах глобалізації англійська мова отримала статус *lingua franca* завдяки поширеності та впливу англомовних країн у політиці, економіці та технологіях. Наприклад, у діловому листуванні часто використовуються такі фрази, як «Thank you for your prompt response» (Дякуємо за швидку відповідь) або «Looking forward to your feedback» (Очікуємо на ваші коментарі) [1, с. 12].

Мета дослідження – вивчення значення англійської мови як ключового інструменту міжнародної бізнес-комунікації у сфері підприємництва та торгівлі, а також визначення її впливу на ефективність бізнес-операцій, укладання договорів та розширення підприємницьких можливостей у глобалізованому світі.

Слід розпочати наше дослідження з історичних аспектів розвитку. Англійська мова здобула статус глобальної у значній мірі завдяки історичним подіям. Поширення англійської почалося в період колоніальної експансії Великої Британії, а в XX столітті домінування США на міжнародній економічній арені ще більше закріпило її важливість. Промислова революція XIX століття також сприяла поширенню англійської, оскільки технології та наукові відкриття тієї доби здебільшого описувалися цією мовою. Сьогодні англійська є

офіційною мовою таких організацій, як ООН, МВФ і СОТ, що підкреслює її значення у міжнародних економічних відносинах [2, с. 43].

Використання англійської в сучасному бізнесі є одним із ключових аспектів. На сучасному етапі англійська мова стала невід'ємною частиною ведення бізнесу. Вона використовується на всіх рівнях комунікації: під час переговорів, створення презентацій, складання контрактів і електронного листування. Наприклад, багато компаній, таких як Apple, Tesla та Procter & Gamble, застосовують англійську як основну робочу мову. У бізнес-листуванні часто використовуються такі вирази:

- «*Could you provide an update on the project status?*» (Чи могли б ви надати оновлення щодо стану проєкту?)
- «*We propose a meeting to discuss the details*» (Пропонуємо зустріч для обговорення деталей) [3, с. 56].

Окрім того, популярними є спеціалізовані терміни:

- «*Supply chain management*» (управління ланцюгом поставок).
- «*Return on investment (ROI)*» (прибутковість інвестицій) [4, с. 89].

Також варто зазначити переваги та виклики використання англійської мови. Знання англійської мови надає численні переваги у сфері підприємництва:

1. Полегшення доступу до нових ринків. Англійська дозволяє налагоджувати комунікацію з потенційними клієнтами та партнерами з усього світу.
2. Доступ до міжнародних ресурсів. Більшість досліджень, наукових публікацій та бізнес-аналітики доступні англійською мовою.

Разом із тим, існують певні виклики:

- Мовні бар'єри. Для багатьох компаній недостатнє володіння англійською мовою стає причиною непорозумінь. Наприклад, фраза «*I'm afraid we cannot proceed*» (Мені шкода, але ми не можемо продовжувати) може бути неправильно інтерпретована, що ускладнює переговори [5, с. 67].
- Культурні відмінності. Слова та вирази можуть мати різні відтінки значень у різних культурах. Наприклад, фраза «*Let's revisit this topic later*» (Давайте повернемося до цього питання пізніше) у британській культурі може означати, що питання більше не буде обговорюватися [4, с. 102].

У майбутньому роль англійської мови залишатиметься вагомим, однак важливість інших мов, таких як китайська та іспанська, поступово зростатиме. Нові технології, зокрема автоматичний переклад і штучний

інтелект, уже зараз революціонізують бізнес-комунікацію. Наприклад, інструменти перекладу на основі штучного інтелекту, такі як DeepL чи Google Translate, дозволяють оперативно долати мовні бар'єри [3, с. 88].

Вплив англійської мови на міжнародну торгівлю та підприємництво також є беззаперечним. Знання англійської відкриває перед компаніями можливості для залучення інвестицій, розширення мережі партнерств і підвищення конкурентоспроможності. Наприклад, багато компаній під час складання контрактів використовують такі фрази, як «*This agreement shall be governed by the laws of...*» (Ця угода регулюється законодавством...), щоб чітко визначити умови співпраці. У переговорах англійською мовою популярними є вирази «*win-win solution*» (безпрограшне рішення) та «*cost-effective strategy*» (економічно вигідна стратегія) [3, с. 76].

Отже, англійська мова є незамінним інструментом міжнародної бізнес-комунікації. Її використання дозволяє підприємцям налагоджувати співпрацю, розширювати ринки збуту та впроваджувати інновації. Знання англійської відкриває перед компаніями широкі можливості для успішного розвитку в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. The English Effect David Graddol. *British Council*. URL: <https://www.britishcouncil.org/research-policy-insight/policy-reports/the-english-effect> (дата звернення: 26.02.2025).
2. English as a Global Language David Crystal. Cambridge: Cambridge University Press, 212p.
3. English Next David Graddol. *British Council*. URL: <https://www.britishcouncil.org/english-next> (дата звернення: 03.03.2025).
4. Global Englishes: A Resource Book for Students Jennifer Jenkins. 3rd ed. London: Routledge, 276p.
5. Understanding English as a Lingua Franca Barbara Seidlhofer. Oxford: Oxford University Press, 288 p.

Шульга Євгенія,
студентка IV курсу спеціальності «Філологія»,
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник:
Дячук Людмила Сергіївна,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
кандидат філологічних наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0076-5236>

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ СЛЕНГУ З УРАХУВАННЯМ КУЛЬТУРНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Сленг – це нелітературна додаткова лексична система, яка становить паралельну експресивно-оцінну, найчастіше стилістично знижену синонімію позначень загальновідомих понять і належить певній соціальній субкультурі [4, с. 560]. Згідно з результатами опитування онлайн-платформи Preply, у 2023 році 50% американців зізнались, що нерідко вживають сленг, не маючи чіткого уявлення про його значення [5]. У зв'язку з цим виникає обґрунтоване питання: якщо самі носії мови не завжди розуміють власну говірку, то як бути іноземцям, які стикаються з нею?

Прагматичний компонент значення слова, тобто його емоційне забарвлення, культурні асоціації та контекстуальне використання, відіграє вирішальну роль у перекладі нестандартної лексики. Не кожен сленгізм має чітко визначені варіанти перекладу, а загальноприйняті методи транскодування чи пошуку еквівалентів можуть бути неефективними. У такому випадку перекладач має знайти альтернативні шляхи передачі значення.

Одним з можливих варіантів є підбір схожої за значенням одиниці нейтральної загальноновживаної лексики, хоча це може призвести до деякої втрати жанрово-стилістичної відповідності. Як-от: *bummer* – *прикрість*, *salty* – *заздрісний (емоції)*; *woke* – *прогресивний*, *foodie* – *гурман (люди та їхні звички)*; *tea* – *правда*, *car* – *брехня (об'єктивна реальність)*; *broke* – *банкрут*, *spendy* – *дорогий (фінанси)*.

Схожим методом є прийом генералізації, який полягає в заміні лексичної одиниці вихідної мови з конкретним семантичним значенням на лексичну одиницю мови перекладу з більш загальним значенням [2, с. 120]: *Lucy* (ЛСД, «кислота») – наркотики, *Roscoe* (короткоствольна зброя, «ствол») – зброя, *grinder, sub, hoagie, hero, Italian, po'boy* (довгий бутерброд, «сендвіч-субмарина») – бутерброд, *davenport* (дивани популярної колись в США фірми Davenport) – дивани.

Однак якщо стилістична особливість слова є ключовою для розуміння тексту, перекладач має застосовувати більш креативні методи відтворення. Це може включати передачу необхідної лексичної тональності через інші частини тексту або адаптацію стилістичного спрямування сленгової одиниці таким чином, щоб воно було зрозумілим і природним для цільової мови [3, с. 238]: «*Shoot!*» – «Блін!», «*Bob's your uncle!*» – «І вуаля!», «*You're so full of it!*» – «Ну ти й завів катеринку!», «*Яке ж ти патякало!*».

Іншим нестандартним варіантом є контекстуальна заміна, тобто відмова від використання існуючої лексичної відповідності та підбір власної альтернативи, що підходить лише в конкретному контексті [1, с. 287-288]. Ця стратегія особливо підходить для передачі новітніх сленгізмів, створених лексико-семантичним способом. Для таких сталих виразів вже існує ряд можливих варіантів перекладу, однак серед них часто бракує релевантних неформальних еквівалентів. У такому випадку в перекладі використовується слово, значення якого логічно впливає з контексту оригінального відповідника, забезпечуючи таким чином збереження сенсу та стилістичної точності в цільовій мові:

Рис. 1 Використання новітньої одиниці сленгу *to be cooked* у мережі X
Фраза «**нам кранти**» ніколи не була більш актуальною.

Оптимальним підходом також є описовий спосіб перекладу, який передбачає не лише заміну або пояснення сленгової одиниці, що не має еквівалента в мові перекладу, а й додавання короткої експлікації до маловідомих або специфічних кальок і транскодованих сленгових слів чи словосполучень. Наприклад:

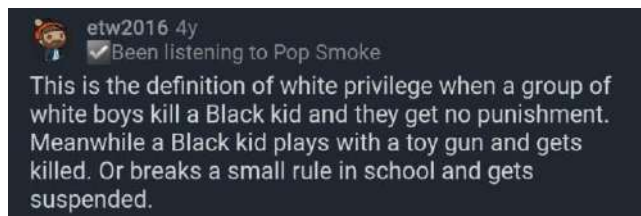

Рис. 2 Соціоспецифічний термін *white privilege*, знайдений на просторах Реддіту:

Ось вони **білі привілеї*** – компанія білих хлопців вбивають темношкіру дитину й залишаються непокараними. Тим часом темношкіра дитина грається з іграшковим пістолетом і її вбивають, чи порушує дрібне правило і її відраховують.

*Білі привілеї – інституційний набір переваг, що надаються тим, хто за расовою ознакою схожий на людей, які займають впливові посади.

Крім того, сленг часто містить культурні згадки, які можуть бути незрозумілими для носіїв іншої мови. Наприклад, у 2024 році в англomовному вебпросторі набув популярності сленговий термін «*khia*», що позначає напівзабуту попвиконавицю, чия слава вже згасла. Це слово походить від імені американської реперки Khia, яка є маловідомою в українському культурному контексті. Тому доцільно було б адаптувати цей термін, умовно прирівнявши його до вітчизняних зірок, таких як Ірина Білик чи Наталія Могилевська. До прикладу:

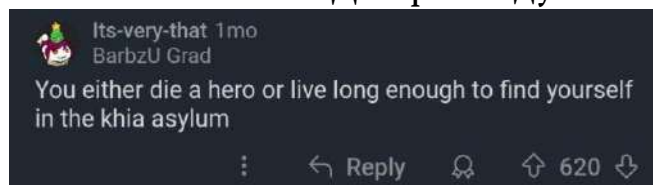

Рис. 3 Демонстрація використання похідної фрази *khia asylum* у Реддіті

Ти або вмираєш героєм, або живеш до тих пір, поки не потрапиєш в притулок Могилевської.

Отже, переклад сленгу – це не лише лінгвістичне завдання, а й процес культурної та соціальної адаптації. Перекладач має творчо підходити до пошуку відповідників, обираючи між нейтральними еквівалентами, експлікацією, генералізацією, контекстуальною заміною чи адаптацією, щоб передати не лише зміст, а й стилістичні та культурні особливості оригіналу. У багатьох випадках ефективним є комбінування різних стратегій відповідно до конкретного контексту.

Список використаних джерел:

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

2. Руденко М. Ю. Арго, жаргон і сленг у європейському й американському мовознавстві: історія і сучасний стан дослідження: дис. канд. філ. наук. Слов'янськ. 2019. 270 с.
3. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: довкілля. К., 2006. 716 с.
5. Mykhalevych N. 50% of Americans admit to using popular slang without knowing what it means. Preply. 2023. URL: <https://preply.com/en/blog/most-popular-slang-in-america/> (дата звернення: 30.02.2025).

УДК 81'374.8-022.218

Яцків Вероніка,
студентка III курсу спеціальності 081 Право,
Фаховий коледж ЗВО «Університет Короля Данила»
Науковий керівник:
Варварук Інна,
завідувачка кафедри української філології,
кандидатка філологічних наук, доцентка,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3407-8813>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СЛОВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Динамічний розвиток мови є результатом реакцій на суспільні, культурні й технологічні зміни. У цьому ключі актуальним є роль словників, які віддзеркалюють лексичний склад мови та фіксують таким чином нову лексику, трансформацію значень, мовні тенденції. Саме тому актуальним є дослідження сучасних словників як важливого інструмента не тільки для мовознавців, але й для усіх, хто прагне удосконалити власну грамотність, комунікативні здібності, покращити активний запас слів.

Словники завжди були потрібні для правильного написання слів, коректного тлумачення значень. Зрештою, це важливе джерело

розширення нашого словникового запасу та розвитку культури мовлення, вивчення нових слів з різних галузей науки.

Усі словники поділяють на **енциклопедичні** та **лінгвістичні**. Перші інформують про предмети, явища, особистостей, другі – безпосередньо про мовні одиниці. Серед лінгвістичних словників розрізняють:

1. **Тлумачні словники** – пояснюють значення слів (напр., «Словник української мови» у 20 т.).

2. **Орфографічні словники** – фіксують правильне написання слів.

3. **Орфоепічні словники** – визначають правильну вимову (напр., *Словник наголосів*).

4. **Граматичні словники** – подають відмінювання, дієвідмінювання, морфемну будову.

5. **Синонімічні, антонімічні, паронімічні** – розкривають семантичні відношення між словами.

6. **Фразеологічні словники** – подають стійкі словосполучення з тлумаченням і прикладами.

7. **Діалектні словники** – охоплюють регіональні мовні особливості.

8. **Галузеві словники** – відображають лексику окремих професійних сфер (медицина, право тощо).

9. **Перекладні словники** – містять відповідники слів між двома або більше мовами.

Типологія словників визначається обсягом мовного матеріалу, функціональним призначенням та адресатом. Їх вивчення є важливою частиною лексикографії, яка служить підтримкою мовної норми, збереженню мовної спадщини та розвитку мовної культури.

Раніше словники сприймалися переважно як авторитетне джерело знань, незаперечний мовний еталон, до якого зверталися лише за потреби – у навчанні, редагуванні, під час перекладу. Вони асоціювалися з книжковими полицями й строгими академічними правилами.

Сьогодні ставлення до словників стало більш гнучким, утилітарним і динамічним. Завдяки цифровим ресурсам словники стали доступнішими, інтерактивнішими і сприймаються не лише як інструмент перевірки, а як помічник у комунікації, креативному письмі, медіа- і бізнес-діяльності. Люди більше цінують словники, які адаптуються до нових реалій: містять неологізми, сленг, терміни нових галузей.

Електронні словники стали незамінним інструментом у сучасному мовному просторі завдяки своїй доступності та інтерактивності. Вони

дозволяють миттєво знаходити значення, синоніми, переклади, наголоси чи правопис слова, що особливо важливо в умовах швидкого інформаційного обміну.

Цінність електронних словників полягає також у постійній актуалізації лексичного матеріалу – вони оперативно відображають мовні зміни, зокрема появу неологізмів, фемінітивів, галузевої лексики. Крім того, такі ресурси часто інтегрують аудіо- та відеофайли, приклади вживання, що сприяє кращому засвоєнню й практичному використанню мовних одиниць.

В Україні є декілька відомих електронних словників. Один із найпопулярніших – **«Словник української мови онлайн»** – це велика електронна база, яка складається з кількох академічних словників [1].

Цю тему досліджувало багато людей. С. Помирча й І. Пучков висунули досить цікаву думку щодо цієї теми. У своєму дослідженні вони зробили висновок, що використання електронних словників на заняттях із курсу «Сучасна українська мова з культурою мовлення» зі студентами сприяє формуванню лексикографічної компетентності, а також стимулює та збагачує розвиток їхнього мовлення [2].

Сучасні технології забезпечують швидкий доступ до словникових даних, можливість отримання детальної інформації про слово чи вираз, а також дають змогу знаходити інформацію не лише в окремих статтях, а й у всьому словнику [2].

Ще одними дослідниками цієї теми є Н. Литвиненко і Ю. Грицаюк, які вважають, що електронні словники, які стали невід'ємною частиною нашого повсякденного життя і є одним із результатів науково-технічного прогресу, мають як переваги, так і недоліки, тому під час вибору варто враховувати, яким джерелам надати перевагу – сучасним електронним ресурсам чи перевіреним друкованій літературі [3].

Зауважимо, що люди стали швидко сприймати й обробляти інформацію. З розвитком сучасних технологій кожен, хто має електронні пристрої, може отримати швидкий доступ до будь-якої інформації.

Першою і найбільшою перевагою електронних словників є їх зручність: достатньо всього лише кілька хвилин, щоб відкрити потрібну вкладку в інтернеті або перекласти текст на іншу мову. Для знаходження потрібного слова не доводиться гортати безліч сторінок, а всього лише потрібно ввести ваше слово в пошукову лінійку і його визначення буде знайдено за кілька секунд.

Друковані словники мають менше переваг у своїй зручності перед електронними. Не завжди знайдеться місце взяти з собою паперову книжку. Часто бувають ситуації, коли потрібно знайти потрібне слово негайно. Наприклад, людині, яка перебуває в іноземній країні буде зручніше й швидше в термінових ситуаціях скористатися електронним словником через гаджет, ніж шукати правильний переклад у друкованому виданні.

Ще однією перевагою електронних словників є їх функціональність. Якщо в паперовому ви можете прочитати іноземне слово за транскрипцією, то в більшості електронних словників можна прослухати аудіозапис із правильною вимовою. Важливою складовою є актуальність інформації у таких видах словників, тобто можливість в режимі онлайн вносити нові слова або доповнення, що допомагають знайти визначення незалежно від року. Це практично, оскільки купувати щоразу словник нового видання є дорогим привілеєм.

Отже, **електронні словники мають такі переваги:**

- 1) зручність і компактність – допомагають економити місце в подорожі й терміново знайти необхідну інформацію;
- 2) більша функціональність в отриманні необхідної інформації;
- 3) можливість доповнення й оновлення в режимі реального часу.

Однак, незважаючи на те, що електронні словники мають багато плюсів, статистика показує, що люди все ж таки більше користуються паперовими виданнями.

В Україні у квітні 2023 року «Нью Імідж Маркетинг Груп» провели опитування на замовлення Українського інституту майбутнього, згідно з яким 46% українців купували

книги протягом останнього року. 17% респондентів купували електронні книги, 13% – аудіокниги. Можна поглянути на статистику, зібрану 24 лютого 2022 року, і побачити зміни в практиках читання (Рис. 1).

Рис. 1 Зміни у практиках читання у перші місяці після 24 лютого 2022 року (березень-травень 2022 року)

Варто зауважити, що 39% з усіх респондентів зазначили, що зовсім не читали книжок у перші місяці початку війни в Україні [4].

Statista's Advertising & Media Outlook провело опитування протягом 2020 року в іноземних країнах. У США багато хто користується електронними книгами, але всього лише 23% населення купили їх минулого року. Натомість 45% придбали паперові. Найвищий показник покупок паперових книг у Німеччині: у 2020 році було куплено 58% друкованих книг, а електронних – 10,4%. На діаграмі можемо побачити все більш детально

[5].

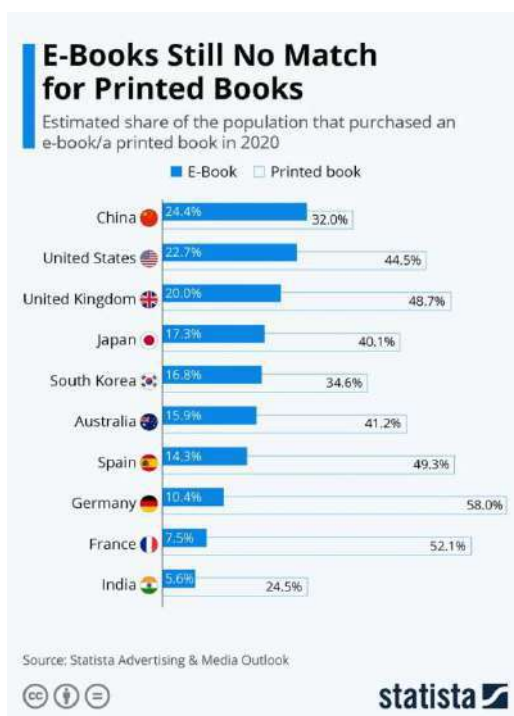

Рис. 2 Орієнтовна частка населення, яка придбала електронну /друковану книгу у 2020 році

Сьогодні інтернет є доступним для всіх, але зв'язок є не всюди. У різних куточках міст і сіл є зони без зв'язку з різних причин: нестабільні погодні умови, обмеження провайдерів, перевантаження мережі. У таких випадках скористатися електронним словником неможливо, тоді як паперовий залишається доступним у будь-який час і в будь-якому місці.

В електронних словниках є великий недолік: якщо електронний словник безкоштовний, то в ньому часто з'являється реклама, що може відволікати увагу. Є платні електронні словники, де немає реклами, але за їх місячну підписку доведеться заплатити немало грошей. Тому вигідно купувати вже друковану книжку і вільно нею користуватися.

Окрім того, електронні словники негативно впливають на здоров'я, зокрема порушення зору.

Ще однією перевагою паперових словників є їх авторитетність. У кожного друкованого словника є автор або кілька авторів. Людина за бажанням може перевірити, що це за люди, щоб дізнатися правдивість інформації. В електронних словниках не завжди є конкретний автор. Перевірка інформації на достовірність є складним завданням.

Тепер ми розуміємо, що **паперові словники мають такі переваги:**

1. незалежність від інтернету;
2. відсутність реклами;
3. надійність інформації.

Таким чином, друковані словники залишаються надійним джерелом перевіреної, вивіреної мовної інформації, мають наукову цінність, формують повагу до словникової культури та допомагають глибше осмислити мову як систему. Їхнім недоліком є обмежена мобільність, повільне оновлення й складність пошуку інформації. Електронні словники, навпаки, вирізняються зручністю, швидкістю доступу, постійною актуалізацією та інтерактивністю. Однак серед їхніх недоліків – можливі помилки в неперевірених джерелах, фрагментарність подачі й надмірна залежність від інтернету. І друковані, й електронні словники мають свої переваги, а найефективніший підхід полягає у поєднанні обох форматів залежно від мети й потреб користувача.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/> (дата звернення: 19.02.2025).
2. Помирча С. В., Пучков І. Р. Електронні словники з української мови як засіб формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 59. №3. С. 103-111. URL: <https://surl.li/gplagf> (дата звернення: 19.02.2025).
3. Литвиненко Н., Грицаюк Ю. Переваги та недоліки фахових електронних словників. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання. Міжнародна студентська науково-технічна конференція*. С. 269. URL: <https://surl.li/hoqfch> (дата звернення: 19.02.2025).
4. Коропецька А. Скільки українці витрачають на купівлю книжок. *Віледж*. URL: <https://surl.li/mfstgt> (дата звернення: 19.02.2025).

5. Ткачук Б. Паперові книги залишаються популярнішими за електронні навіть під час пандемії – дослідження. *Громадське*. URL: <https://surl.li/qjvfoi> (дата звернення: 19.02.2025).

УДК 378 14:37.013 74:801

Rovna Daria,
*Faculty of Trade and Marketing,
Speciality “Philology”, course VI, group 2,
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine*
Scientific supervisor:
Bilous Natalia,
*Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation
State, University of Trade and Economics*

PHILOLOGY IN CONTEMPORARY SCIENTIFIC DISCOURSE: ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS

Philology, in its traditional meaning as the analysis of language and literature, continues to occupy a central place in the interpretation of cultural and historical processes. Far from being a dying remnant of a past age, it has proved itself a vital discipline that is well able to react to the complexities of the modern world. In the last few decades, there has been a particularly marked evolution of philology, spurred on by advances in technology and the growing trend for interdisciplinarity. As a result, it has opened up new possibilities for research, and it is now more relevant than ever in the current scientific discussion [1].

One of the most important developments in recent philology is its integration with digital technologies. The advent of artificial intelligence and machine learning has exponentially enhanced the scope for text analysis. They allow scholars to automate the analysis of vast amounts of linguistic data, leading to deeper and more complex understandings of linguistic structures, semantic patterns, and historical texts. Scholarship has demonstrated the feasibility of these technologies in preserving, deciphering, and interpreting ancient manuscripts, many of which were previously inaccessible due to physical degradation or linguistic incomprehensibility. This intersection of

technology and the humanities has given us the field of digital philology, a productive sub-field that continues to grow in both scope and sophistication.

Not less important is philology's increasing reliance on interdisciplinarity. In its interactions with history, cultural studies, anthropology, and philosophy, philologists are now better able to investigate complex cultural phenomena. This interdisciplinary cooperation makes possible a more unified exploration of the means by which language creates, and is created by, social values and structures. It works to reveal the deep intertwinings of linguistic expression and historical context that would be impossible within the boundaries of a single discipline.

Furthermore, contemporary philology has broadened its geographical and cultural purview. While earlier traditions of philological scholarship had been Eurocentric, focused primarily on classical and Western languages, modern scholarship includes a broad variety of linguistic traditions from Africa, Asia, the Middle East, and Indigenous cultures around the globe [2]. This diversification contributes not only to the globalization of the humanities but also to a more complete, inclusive understanding of language as a human phenomenon. In embracing this diversity, philology encourages cross-cultural understanding and serves to bridge the gap between global communities.

Looking to the future, the possibilities for philology are both promising and extensive. One area of growth is represented in the development of digital humanities. As philology becomes ever more engaged with digital technologies, researchers are gaining the capacity to analyze large text datasets, create extensive electronic corpora, and build sophisticated linguistic databases. These tools not only are contributing to the effectiveness of research but also democratizing access to knowledge by making materials available to researchers across the world.

Another crucial area in which philology continues to make a contribution is in the preservation and promotion of cultural heritage. Philologists are at the forefront of saving and restoring ancient texts, manuscripts, and artifacts.

Their work is instrumental in maintaining cultural memory and identity so that the stories, philosophies, and values in ancient texts are not lost to the ravages of time.

Secondly, philology is also addressing the changing linguistic landscape wrought by social and technological developments. The internet age has given rise to new forms of communication – memes, emojis, and internet slang – that are altering the way people communicate. These phenomena may seem trivial at first glance, but they are significant linguistic trends deserving of

academic attention. To remain up-to-date, philologists must be willing to analyze and interpret these emerging forms of language use, both with conventional approaches and new paradigms [3].

In conclusion, philology remains an integral component of scientific activity today. It manages to balance effectively the richness of classical text-based scholarship and the dynamism of modern technology and interdisciplinary research. As it evolves further, philology not only adds to our understanding of language, culture, and society but also carries out the vital function of preserving the intellectual and cultural heritage of human civilization. Its ongoing relevance and adaptability ensure that it will remain a vibrant discipline for generations to come.

References:

1. Driscoll M. J., Pierazzo E. Digital Scholarly Editing: Theories and Practices. *Open Book Publishers*. 2016.
2. Pollock S. The Language of the Gods in the World of Men: Sanskrit, Culture, and Power in Premodern India. *University of California Press*. 2006.
3. Danesi M. The Semiotics of Emoji: The Rise of Visual Language in the Age of the Internet. *Bloomsbury Academic*. 2017.

УДК 387

Yaryna Ryndich,
Low Department of King Danylo University,
Halyna Maksymiv,
a teacher,
King Danylo University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine,
ORCID: 0009-0005-3638-1276

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TEACHING ENGLISH

We've all heard the words Artificial Intelligence (AI) but we're not exactly sure what it means. Or how it can be applied to language teaching. However, we all use some form of AI in our daily lives; for example, when we google something. Also, when we go online and get in touch with, say, a utility company and a chatbot provides the information we need. According to

Google, AI is “a set of technologies that enable computers to perform a variety of advanced functions”. As a result, these intelligent machines can understand human intelligence and understand and translate spoken and written language [2].

Learning English with AI has become increasingly popular due to its numerous benefits. Firstly, AI language learning tools provide learners with a flexible and personalized learning experience. These tools can assess learners’ proficiency levels and create customized lessons that cater to their specific needs and interests. With AI, students can learn at their own pace and receive instant feedback on their progress, helping them to track their improvement over time.

Another advantage of learning English with AI is the opportunity to develop and improve all language skills. AI tools can offer a variety of exercises and activities to enhance listening, speaking, reading, and writing skills. They provide interactive and engaging materials, making language learning more enjoyable and effective. Moreover, AI language learning platforms often use natural language processing technology, allowing learners to practice conversations with virtual chatbots. This immersive experience helps students build their speaking skills, overcome the fear of making mistakes, and gain confidence in real-life situations [3].

If to analyse the disadvantages of AI, we can name biases, errors, cheating, isolation. Artificial intelligence is only as knowledgeable as the information it has been trained on. If a program like ChatGPT is trained on biased information, then when a student asks it a question, they could get a biased response, which can perpetuate stereotypes and social inequalities. If a biased AI tool is used for grading, students could receive low grades based on their race or gender.

In addition to bias, artificial intelligence may generate misinformation. The data that AI draws from may have errors, be outdated, or spread misinformation. Neither students nor teachers should assume that information provided by AI is accurate.

Students can use ChatGPT to write entire essays, answer quiz questions, or do their homework. Ironically, now there are AI programs that can detect AI writing to help teachers determine if their students are cheating. But sometimes those programs may falsely identify a student’s original work as plagiarism.

If students interact with a software program more than with a teacher, they can begin to feel disconnected and isolated. Their motivation and engagement may decrease, which could lead to an increase in dropout rates.

Artificial intelligence has the potential to be a powerful learning tool. Some teachers worry that AI will replace them [4].

To sum up the information above, we can make a conclusion that the future of artificial intelligence in education is bright, with the potential to transform the way higher education institutions teach and learn. AI has the potential to transform education and many other industries and revolutionize how we interact with technology. AI can improve the accuracy and speed of tasks, reducing the risk of human error. However, ensuring the responsible development of AI involves addressing ethical concerns and ensuring accountability and trust [1].

References:

1. Advantages and disadvantages of AI in Education. URL: <https://www.ucanwest.ca/blog/education-careers-tips/advantages-and-disadvantages-of-ai-in-education>
2. Pros and cons of artificial intelligence in language teaching. URL: <https://englishservices.com.ar/en/insights/pros-cons-artificial-intelligence-language-teaching/>
3. Pros and cons of artificial intelligence to learn English. URL: <https://learnlaughspeak.com/pros-and-cons-of-using-ai-to-learn-english/>
4. Pros and cons of artificial intelligence in the education sector. URL: <https://www.waldenu.edu/programs/education/resource/five-pros-and-cons-of-ai-in-the-education-sector>

Нотатки

Нотатки

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ДИСКУСІЇ ПОЗА ФОРМАТОМ

Матеріали XII Міжнародної наукової конференції

(11 квітня 2025 року)

Відповідальний за випуск: Є. О. Письменський

Упорядник: І. І. Горяча

Коректор: Д. Л. Мотульська

Формат 60x84/16.

Гарн. PT Serif.

Умовн. др. арк. 45.

ЗВО «Університет Короля Данила»

76018, м. Івано-Франківськ, вул. Євгена Коновальця, 35

тел. +38(068) 755 75 75

УНІВЕРСИТЕТ
КОРОЛЯ
ДАНИЛА

ПРОСТІР ФОРМУВАННЯ
УСПІШНИХ

м. Івано-Франківськ, 76018
вул. Є. Коновальця, 35
www.ukd.edu.ua